

UNIVERSITATEA DE STAT „BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL

**PERSPECTIVELE ȘI PROBLEMELE INTEGRĂRII
ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL CERCETĂRII ȘI
EDUCAȚIEI**

**PROSPECTS AND PROBLEMS OF RESEARCH
AND EDUCATION INTEGRATION INTO THE
EUROPEAN AREA**

Volumul V, Partea 1

Coordonator: Sergiu CORNEA

CAHUL 2018

Articolele incluse în volum au fost elaborate și prezentate de autori în cadrul celei de-a VII-a ediții a Conferinței Științifice Internaționale „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, care s-a desfășurat la Cahul pe data de 7 iunie 2018.

Articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”.

Pagina web a Anuarului: <http://ppr.usch.md/>

PERSPECTIVELE ȘI PROBLEMELE INTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL CERCETĂRII ȘI EDUCAȚIEI

*Prospects and problems of research and education integration into the
European area*

Volumul V, Partea 1

ISSN 2587-3563
E-ISSN 2587-3571

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Bostan Ion, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei
Găină Boris, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei
Duca Maria, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., rector, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei
Belostecinic Grigore, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., rector Academia de Studii Economice a Moldovei
Bostan Viorel, dr. hab., prof. univ., rector Universitatea Tehnică a Moldovei
Pop Ioan-Aurel, președinte al Academiei Române, prof. univ., dr., rector, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
Toader Tudorel, prof. univ., dr., ministrul justiției, România
Bîrsan Iulian Gabriel, prof. univ., dr. ing., rector, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Pușcă Andy, prof. univ., dr., rector, Universitatea „Danubius” din Galați
Șișcanu Ion, prof. univ., dr. hab., Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei
Bulatova Elena, prof. univ., dr. hab., prorector, Universitatea de Stat din Mariupol
Kiciuk Iaroslav, rectorul Universității Umaniste de Stat din Ismail
Tsyganenko Liliya, prorectorul Universității Umaniste de Stat din Ismail
Tudor Florin, prof. univ., dr., decan, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Guțu Vladimir, prof. univ., dr. hab., decan, Universitatea de Stat din Moldova
Petrencu Anatol, prof. univ., dr. hab., Universitatea de Stat din Moldova
Popa Andrei, prof. univ., dr. hab., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Parmacli Dmitrii, prof. univ., dr. hab., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Axentii Ioana Aurelia, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Axentii Victor, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Balțatu Ludmila, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Bercu Oleg, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Bîrlea Svetlana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Ceclu Liliana, lector univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Certan Ion, conf. univ. dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Cornea Sergiu, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Cornea Valentina, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Ghelețchi Ion, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Miron Oxana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Todos Irina, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

COLEGIUL DE REDACȚIE

Cornea Sergiu	Redactor - șef
Bercu Oleg	Științe politice și administrative
Blașcu Olesea	Științe juridice
Nedelcu Ana	Științe economice
Ceclu Liliana	Științe exacte și ingineresti
Radu Corina	Științe pedagogice și psihologice
Ghelețchi Ion	Științe istorice
Luchianciuc Natalia	Științe filologice: limba și literatura română
Fuciți Marianna	Științe filologice: limbi moderne

CUPRINS

CORNEA Sergiu DIMENSIUNEA TERITORIALĂ A PUTERII LOCALE: IDENTIFICAREA UNEI PARADIGME DE INVESTIGARE.....	7
ROȘCA-SADURSCHI Liudmila ÎNVĂȚAREA BAZATĂ PE PROBLEME (PBL): O METODĂ DE INOVARE ȘI PROMOVARE A ABILITĂȚILOR DE REFLECȚIE A STUDENȚILOR.....	16
I. ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE	
COTILEVICI Violeta IDENTIFICĂRI CONCEPTUALE ALE INTERACȚIUNII „RELAȚII BILATERALE” - „POLITICĂ EXTERNĂ” - „PROCES INTEGRAȚIONIST”.....	25
LUPAȘCU Zinaida PARTICULARITĂȚILE STRATEGIILOR DE ARMONIZARE A NORMELOR DE REGLEMENTARE A PROCEDURILOR VAMALE ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE.....	29
SAITARLÎ Natalia CONTROLUL ASUPRA ACTELOR ADOPTATE DE AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE.....	33
SPRINCEAN Serghei CONSIDERAȚII PRIVIND FENOMENUL PRESIUNII POLITICE ÎN CORELAȚIE CU IMPERATIVELE SOCIETĂȚII UMANE.....	36
CEBOTARI Svetlana IMPACTUL CRZEI RUSO-UCRAINEENE ASUPRA ARHITECTURII GEOPOLITICE A SPAȚIULUI EST-EUROPEAN.....	39
FILIPOV Ina, POPA Alexandra PRACTICA LA SPECIALITATEA ADMINISTRATIE PUBLICĂ DIN PERSPECTIVA STUDENȚILOR.....	42
IURAȘCO Elena PARTENERIATUL APL ȘI OSC PENTRU INCLUZIUNEA SOCIO-EDUCAȚIONALĂ A COPIILOR DIN FAMILIILE VULNERABILE.....	51
МАНДАЖИ Елена ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА.....	56
ПЕЛЕВИН Евгений ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ - ЗАЛОГ ДОСТИЖЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ КАК КЛЮЧЕВОЙ ЦЕЛИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	59
ЛУБИНЕЦ Дмитрий К ВОПРОСУ О ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ УРЕГУЛИРОВАНИИ ЛОББИЗМА В УКРАИНЕ.....	64
ТРОФИМЕНКО Николай ДИАСПОРА КАК СУБЪЕКТ ПУБЛИЧНОЙ ДИПЛОМАТИИ.....	68
ȚEPORDEI Aurelia GESTIUNEA DEFICITULUI BUGETAR AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE.....	72
II. ȘTIINȚE JURIDICE	
BOSTAN Ina DELIMITAREA CONTRACTULUI DE ÎNSTRĂINARE A BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNȚEȚINERII PE VIAȚĂ DE ALTE CONTRACTE TRANSLATIVE DE PROPRIETATE.....	77
MOSCALCIUC Vitalie POZIȚIONAREA ȘI IDENTIFICAREA GARANȚILOR PROCESUAL-CIVILE ÎN SISTEMUL GENERAL AL GARANȚILOR.....	81
DUMITRAȘCU Dumitru APĂRĂRILE PĂRĂTULUI CA MOD DE EXERCITARE A DREPTULUI LA ACȚIUNE SLUTU Nicolae REGLEMENTAREA ACTIVITĂȚII ORGANIZAȚIILOR DE CREDITARE NEBANCARĂ.....	85
CUCIURCĂ Angela MALPRAXISUL – PROBLEME ȘI SOLUȚII.....	89
CUCIURCĂ Angela RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII CALE EXTRAORDINARĂ DE ATAC SAU NU?.....	92
URSU Viorica CONCEPTUL ȘI GENEZA DREPTULUI DE SUPERFICIE.....	94
CAZACU Valentin ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND DREPTURILE CONSUMATORULUI ÎN CAZUL NECONFORMITĂȚII BUNURILOR ÎN CONTRACTUL DE VÂNZARE A BUNURILOR DE CONSUM.....	98
CAZACU Valentin CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE PREVEDERI ALE LEGII NR. 105 DIN 13.03.2003 PRIVIND PROTECȚIA CONSUMATORILOR REFERITOARE LA CONTRACTUL DE VÂNZARE A BUNURILOR DE CONSUM ȘI GARANȚIILE CONEXE.....	102
RUSU Vitalie, BALAN Diana UNELE REFLECȚII ASUPRA APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI INSTITUȚIEI AVOCATURII ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC.....	106
CRECIUN Natalia ROLUL INSPECȚIEI JUDICIARE ÎN RESPONSABILIZAREA PREȘEDINȚILOR INSTANȚELOR DE JUDECATĂ.....	110
CRUGLIȚCHI Tatiana CONDIȚIILE GENERALE ALE NULITĂȚII ÎN PROCESUL CIVIL.....	113
GORE Doinița ANALIZA ÎN PLAN COMPARAT A REGLEMENTĂRIILOR DIN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE ȘI AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND TRANSPORTUL AUTO DE MĂRFURI.....	118
MIHALACHE Iurie SINTEZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA ACTIVITATEA DE ÎNȚEȚINĂTOR DIN SFERA TRANSPORTULUI RUTIER DE PASAGERI.....	121
TATAR Olga ДОГОВОР ТРАНСПОРТА СПОРТСМЕНА- КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ НОВОЙ ДОГОВОРНОЙ КОНСТРУКЦИИ НЕПОИМЕНОВАННЫХ ДОГОВОРОВ.....	125
DĂNOI Ion, CHERTEA Dumitru, BALAN Diana UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND INCHEIEREA ȘI EFECTELE TRANZACȚIEI JUDICIARE.....	129
VRABIE Corneliu PROBLEME DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT ÎN MATERIA INCAPACITĂȚILOR DE EXERCITIU.....	132
PRISAC Alexandru SARCINILE DE PREGĂTIRE A CAUZEI CIVILE PENTRU DEZBATERILE JUDICIARE.....	136
JANU Natalia CERCETAREA ȘI ÎNCADRAREA JURIDICĂ A INFRAȚIUNILOR LEGATE DE INSOLVABILITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	143
SEDLIȚCHI Elena COMPETENȚA JURISDICȚIONALĂ MATERIALĂ ÎN CAUZELE CU PRIVIRE LA CONTESTAREA ACTULUI ADMINISTRATIV AL PLENULUI CONSILIULUI CONCURENȚEI.....	148
LUPAȘCU Zinaida DIMENSIUNEA EVOLUTIVĂ A UNIFICĂRII REGLEMENTĂRIILOR LEGALE A REGIMURILOR VAMALE DE ADMITERE TEMPORARĂ ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE.....	150
GULCA Lilia ACTELE ȘI FORMELE CONTROLULUI FISCAL.....	152
	155

SECRIERU Natalia <i>DREPTUL DE A NU FI URMĂRIT, JUDECAT SAU PEDEPSIT DE MAI MULTE ORI PENTRU ACEEAȘI FAPTĂ ȘI ÎNCETAREA URMĂRIII PENALE</i>	160
KRUGLIŢKI Mihaela <i>ASPECTE ALE EXERCITĂRII ÎNȚIATIVEI LEGISLATIVE</i>	164
GRIGORAȘ Ruslan <i>OBIECTUL INFRAȚIUNII DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE</i>	168
СОСНА Александрю <i>ПРАВО НА ПОДАЧУ ПЕТИЦИЙ</i>	172
POPA Gheorghe <i>SPECTRU INTERPRETATIV AL VIOLĂRII DE DOMICILIU PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI ACTUALE</i>	175
СОСНА Борис, ВАЛКАН В. <i>О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ДИСЦИПЛИНАРНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЕЙ</i>	178
MURARIU Sorin <i>FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL ȘI ROLUL LUI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE</i>	182
COJOCARIU Beatrice Narcisa <i>CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA COMISIEI EUROPENE PRIN PRISMA INTEGRĂRII EUROPENE</i>	185
РЕБЕЖА Наталья <i>О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРАВОВОГО СТАТУСА ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО</i>	188
DĂNOI Ion, СЕРТЕА Dumitru, BALAN Diana <i>LOCUL DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN SISTEMUL DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI</i>	191
CALENDARU Dumitru <i>CONCEPTUL PARTICIPĂRII PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL</i>	195
BOTEZATU Igor <i>ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII JURIDICE PENTRU ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE PROTEȚIE AMUNCII</i>	200
MIHALAȘ Victoria <i>UNII FACTORI CARE DETERMINĂ CREȘTEREA EFICIENȚEI JUDECĂTORILOR</i>	206
ȘEVCENCO Igor <i>LATURA SUBIECTIVĂ ȘI SUBIECTUL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART.264 COD PENAL</i>	210
RUSU Vitalie, JITARIUC Vitalie <i>PARTICULARITĂȚI PRIVIND DISPUNEREA ȘI EFECTUAREA CONSTATĂRIILOR ȘI A EXPERTIZELOR MEDICO-LEGALE ÎN PROCESUL CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE</i>	220
COJAN Constantin <i>STUDIUL CROMATINEI SEXUALE ȘI APLICABILITATEA TESTELOR MOLECULAR GENETICE CROMOSOMIALE ÎN EXPERTIZA JUDICIARĂ</i>	224
ȘEVCENCO Victoria <i>PERSONALITATEA INFRACTORULUI – ASPECTE CRIMNOLOGICE</i>	228
ФРУНЗЭ Юрий, СОСНА Борис <i>ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО И СОЦИАЛЬНАЯ ЦЕННОСТЬ АДВОКАТСКОЙ ПРОФЕССИИ</i>	239
III. ȘTIINȚE ECONOMICE	
MIRON Oxana <i>ISTORICUL FORMĂRII ȘI FINAȚĂRII SISTEMELOR DE SĂNĂTATE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA</i>	245
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ТОДОРИЧ Людмила, ДУДОГЛО Татьяна <i>ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА ПЛАНОВОЙ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ РЕАЛИЗОВАННОЙ ПРОДУКЦИИ</i>	250
NEDELCU Ana <i>REPERE CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE PRIVIND ATRACTIVITATEA INVESTIȚIONALĂ A UNEI REGIUNI</i>	254
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ДУДОГЛО Татьяна <i>ПРИМЕНЕНИЕ ГРАФИКОВ В ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ</i>	257
OSIPENKO Christina <i>DETERMINANTS OF THE COMPETITIVENESS OF INTERNATIONAL TOURIST REGION</i>	260
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ТОДОРИЧ Людмила <i>РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ПРОДАЖ ИЛИ ОПЕРАЦИОННЫЙ ЦЕНОВОЙ ЛЕВЕРИДЖ?</i>	263
AMARFII-RAILEAN Nelli <i>ADOPTAREA METODELOR DE ESTIMARE A POTENȚIALULUI ECONOMIC ÎN DIAGNOSTICUL ACTIVITĂȚII ÎNȚREPRINDERILOR AUTOHTONE</i>	269
OLEINIUC Maria <i>METODOLOGIA DE EVALUARE A RISCURILOR DE SECURITATE A INFORMAȚIILOR ÎN ÎNȚREPRINDERILE MICI ȘI MIJLOCII</i>	274
MARGINE Irina <i>SISTEMUL FISCAL - STIMULENT AL ACTIVITĂȚILOR ANTREPRENORIALE ALE TINERILOR ANTREPRENORI</i>	277
NONI Ludmila <i>CLUSTERE TURISTICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA</i>	280
BEJENARI Leonid <i>EVOLUȚIA ȘI TENDINȚE DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA PRIN PRISMA ANALIZEI A PRINCIPALELOR INDICATORI CE REFLECTĂ EXPUNEREA LA RISC A BĂNCILOR COMERCIALE</i>	283
GROSU Mariana <i>ESENȚA, PRINCIPILE ȘI LOCUL CONTROLULUI FISCAL ÎN SISTEMUL CONTROLULUI FINANCIAR DE STAT</i>	288
DONEA Sofia <i>IMPACTUL FISCALITĂȚII ASUPRA ACTIVITĂȚII PRODUCĂTORILOR AGRICOLI DIN REPUBLICA MOLDOVA</i>	292
SAGHIN Lilia <i>ANALIZA COMPARATIVĂ A NORMELOR DE SUSȚINERE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI ÎN PROCESUL DE ÎNȚEGRARE PE PIAȚA MUNCII DIN RM ȘI UNELE ȚĂRI DIN UE</i>	297
IV. ȘTIINȚE EXACTE ȘI INGINEREȘTI	
MAFTULEAC Alexei, SPĂTARU Petru, SPÎNU Oxana, PETUHOV Oleg, POVAR Igor <i>ANALIZA TERMICĂ A FLOTATULUI ORGANO-MINERAL PROVENIT DIN APELE REZIDUALE ALE MUNICIPIULUI CHIȘINĂU</i>	306
SPĂTARU Petru, MAFTULEAC Alexei, SPÎNU Oxana <i>SPECTROSCOPIA PRODUSULUI SOLID OBȚINUT DIN APELE REZIDUALE MUNICIPALE ÎN PROCESUL TERMO-MEZOFILIC</i>	309
СПЫНУ Оксана, ПОВАР Игор <i>МЕТОДЫ ИЗВЛЕЧЕНИЯ ЦЕННЫХ МЕТАЛЛОВ ИЗ ПРОМЫШЛЕННЫХ СТОЧНЫХ ВОД</i>	313

CIBOTARU Silvia, ȚIMBALIUC Nina, LUPĂȘCU Tudor <i>INFLUENȚA PARAMETRIILOR CĂRBUNILOR ACTIVI AUTOHTONI ASUPRA IMOBILIZĂRII VITAMINEI B₁₂</i>	317
GINSARI Irina, NASTAS Raisa <i>ADAPTAREA METODEI ABTS*+ PENTRU DETERMINAREA PROPRIETĂȚILOR ANTIOXIDANTE ALE CĂRBUNILOR ACTIVI</i>	322
CROITORI Dorina, ȚURCAN Vladimir <i>OBȚINEREA ȘI PROPRIETĂȚILE STRUCTURALE ALE COMPUȘILOR DIN SISTEMUL FeTe₁₋₃Se_x, x=0.1 - 0.5</i>	327
PRODAN Ljiljan, FELEA Viorel, ȚURCAN Vladimir <i>INFLUENȚA AGENTULUI DE TRANSPORT ASUPRA PROPRIETĂȚILOR FIZICE ALE SISTEMULUI MAGNETIC Fe_{1-x}Cu_xCr₂S₄</i>	330
MARTIMIUC Alexei <i>CONTROLUL ȘI COORDONAREA ZBORULUI DRONELOR ÎN FORMAȚIUNE</i>	334
MAFTEI Elena, RUDIC Valeriu <i>TEHNOLOGII DE OBȚINERE A BIOMASEI DE DUNALIELLA SALINA</i>	339
PLÎNGĂU Ecaterina, RUDI Ludmila <i>TEHNOLOGIA ASISTATĂ DE MICROUNDĂ ÎN EXTRAGEREA ASTAXANTINEI DIN MICROALGA HAEMATOCOCCUS PLUVIALIS</i>	343
TAȘCA Ion, CEPOI Liliana <i>CYANOBACTERIA SPIRULINA PLATENSIS - MATRICE PENTRU SINTEZA NANOPARTICULEOR DE SELENIU</i>	347
ROTARI Ion, CHIRIAC Tatiana <i>UTILIZAREA NANOPARTICULELOR DE ARGINT (AgNP) LA CULTIVAREA SPIRULINA PLATENSIS</i>	351
STOICA Maricica, STOICA Dimitrie, ALEXE Petru <i>TIPURI DE PRODUSE ALIMENTARE NOI</i>	355
ARTIOMOV Laurenția <i>APLICAREA NANOTEHNOLOGIILOR LA AMBALAREA PRODUSELOR ALIMENTARE: BENEFICII ȘI RISCURI</i>	358
STREȚCO Tatiana <i>INFLUENȚA TRATAMENTULUI TERMIC ASUPRA MODIFICĂRII VITAMINEI B DIN MATERILE PRIME ALIMENTARE</i>	362
CĂPĂȚÎNĂ Ana <i>TUTORIAL VIDEO - INSTRUMENT EFICIENT PENTRU ÎNVĂȚĂMÎNTUL LA DISTANȚĂ</i>	366
DORNEA Snejana, GURGUROV Mihaela <i>FORMAREA COMPETENȚELOR PROFESIONALE LA STUDENȚI PRIN APLICAREA TEHNOLOGIILOR MODERNE</i>	368
BÎCLEA Diana <i>UTILIZAREA SOFT-ULUI GEOGEBRA LA ASIMILAREA NOȚIUNILOR DE BAZĂ DIN GEOMETRIA ÎN SPAȚIU</i>	373
RUMEUS Iurie, BALAN Mihaela, ROTARU Vitalia <i>PARTICULARITĂȚILE TEHNOLOGIEI DE FABRICARE A CHIFLELOR DE TIP "CORNIȘORI" DIN ALUAT CONGELAT</i>	376

DIMENSIUNEA TERITORIALĂ A PUTERII LOCALE: IDENTIFICAREA UNEI PARADIGME DE INVESTIGARE

Sergiu CORNEA, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: Efficient functioning of the local government depends on its territorial organization, which must correspond to the objective needs of building public power structures, capable of responding, in line with European standards, to the new political, social, economic and cultural realities in which located Republic of Moldova.

To investigate the phenomenon and identify efficient solutions was proposed to change the paradigm of investigation the phenomenon. It affirms the necessity to abandon the paradigm of an administrative-territorial organization and adopt a paradigm for the territorial organization of state power. In this sense, a theoretical-conceptual and methodological basis was elaborated in the domain of the territorial organization of the state power, in general, and in the local one in particular.

Key words: *paradigm, territorial organization, local authority.*

Funcționarea eficientă a puterii locale într-un stat unitar, cum este Republica Moldova, în mare măsură depinde de organizarea ei teritorială, deoarece funcționarea, atât a autorităților puterii locale cât și a celor raionale se realizează în limitele unor spații teritoriale.

Organizarea teritorială a puterii locale trebuie să corespundă în mod obligatoriu necesității obiective de edificare a unor structuri de exercitare a puterii publice capabile să răspundă, în acord cu standardele europene, noilor realități politice și sociale, economice și culturale în care se află Republica Moldova.

În spațiul public, dar și în literatura de specialitate referitor la problema distribuirii puterii publice în raport cu teritoriul continuă să-și producă efectele abordările moștenite din perioada sovietică, cum ar fi, spre exemplu, utilizarea *paradigmei organizării administrativ-teritoriale a statului*, fondată pe abordarea descendentă a fenomenului distribuirii puterii publice în raport cu teritoriul, caracteristică societăților nedemocratice. O astfel de structură, construită în baza principiilor autoritare este suficient de stabilă, însă exclude inițiativa locală și mobilizarea resurselor proprii de dezvoltare. Este evident faptul că un astfel de model de organizare teritorială a puterii locale necesită o reformare radicală, iar pentru realizarea cu succes a reformei organizării teritoriale a puterii locale sunt necesare investigații științifice profunde care i-ar oferi un fundament teoretic solid.

Problemele de cercetare existente impun alegerea unei strategii de cercetare care, de regulă, este influențată de paradigma de cercetare cu care cercetătorul preferă să lucreze sau care este considerată cea mai în măsură să ofere, din punct de vedere pragmatic, asumții ontologice și epistemologice mai potrivite [1]

În literatura de specialitate există o diversitate de abordări privind sensul noțiunii „paradigmă”. Etimologic, provine din grecescul „paradeigma” (patern, exemplu, mostră), din verbul „paradeiknumi” (a expune, a reprezenta) și din „para” (pe lângă) plus „deiknumi” (a prezenta, a sublinia). Dicționarele înregistrează peste 60 de accepțiuni ale termenului paradigmă [2].

O paradigmă, în accepția ei uzuală, este un model sau un cadru acceptat. În antichitate paradigma avea sensul de exemplu deosebit sau model, care servește ca un standard de gândire [3].

M. Foucault considera că paradigma este o totalitate de episteme. I. Lakatos trata paradigma de cercetare ca pe o construcție logică care include „nucleul dur”, „centura interzisă”, „euristica negativă” și „euristica pozitivă”. În accepțiunea lui J. Habermas paradigma reprezintă un set de interese de cercetare. P. Feyrabend neagă existența și necesitatea paradigmatelor, fiind adept al conceptului „anacronismului gnoseologic” [4].

Paradigma, în viziunea cercetătorului S.Ia. Podoprigora, reprezintă un sistem de atitudini teoretice, metodologice și axiologice adoptate ca model pentru rezolvarea problemelor științifice și împărtășite de toți membrii comunității științifice [5]. Potrivit opiniei lui B.A. Raizberg, paradigma este „ideea cheie care stă la baza construirii unui concept” [6]. Yu.V. Yakoveț tratează paradigma drept un sistem dominant de idei și teorii, care oferă o anumită viziune a lumii [7].

Paradigma poate fi înțeleasă ca un set de premise teoretice și metodologice care determină un studiu științific specific care este aplicat în practica științifică la o anumită etapă. Paradigma este nu doar

baza pentru alegerea problemelor de cercetare, ci și modelul pentru rezolvarea lor. Paradigma permite rezolvarea dificultăților care apar în activitatea de cercetare, stabilirea schimbărilor în structura cunoașterii care apar ca urmare a revoluției științifice și sunt legate de asimilarea noilor date empirice [8]. Cu toate acestea, paradigma nu este doar un set de teorii, ci și un set de modele pentru rezolvarea problemelor specifice și cercetarea problemelor concrete. În plus, paradigma impune cercul de probleme care sunt semnificative și rezolvabile, determinând astfel ceea ce se poate referi în general la fapte științifice și ce nu [9]. Paradigma este tratată și ca un sistem de realizări științifice de bază - teorii, metode, pe modelul cărora se organizează practica de cercetare a specialiștilor dintr-un domeniu de cunoaștere (disciplină) într-o anumită perioadă istorică [10].

În context epistemologic, noțiunea „paradigmă” a fost introdusă de pozitivistul G. Bergman pentru a caracteriza natura normativă a metodologiei, dar a devenit larg răspândită doar după publicarea lucrărilor savantului american Th. Kuhn. Conform definiției date de Th. Kuhn, „paradigmele sunt acele realizări științifice universal recunoscute care, pentru o perioadă, oferă probleme și soluții model unei comunități de practicieni” [11]. Paradigmele, ca realizări științifice ce oferă modele de formulare și rezolvare de probleme unui grup de cercetători, constituie entități complexe ce cuprind elemente de natură teoretică, instrumentală și metodologică [12]. Orice paradigmă este compusă din trei elemente: ontologie, epistemologie și metodologie. Ontologia oferă o interpretare a structurii realității, a legăturilor dintre elementele ei componente și a modului în care funcționează acestea. Epistemologia oferă răspunsul la întrebarea „Cum putem cunoaște lumea?” și „Care aspecte ale lumii pot fi cunoscute?”. Metodologia cuprinde tehnicile practice de obținere a informațiilor despre realitatea socială în concordanță cu coordonatele epistemice [13]. În momentul apariției, o paradigmă poate fi limitată ca amploare și precizie, dar, în timp, paradigmele își câștigă un statut, pentru că reușesc mai bine decât rivalele lor să rezolve câteva din problemele considerate acute de către grupul de practicieni [14].

Pentru a-și justifica existența, paradigmele trebuie să întrunească două caracteristici esențiale: a) realizările lor trebuie să fie „suficient de noi pentru a atrage un grup durabil de aderenți, îndepărtându-i de modurile rivale de activitate științifică” și b) să fie „suficient de deschise, de neîncheiate, pentru a lăsa soluționarea multor tipuri de probleme în sarcina noului grup de practicieni” [15]. Iar pentru a se detașa de o oarecare altă teorie științifică trebuie să realizeze următoarele obiective:

a) stabilirea faptelor relevante, adică „acea clasă de fapte pe care paradigma le-a identificat ca deosebit de revelatoare despre natura lucrurilor” și care sunt absolut necesare pentru rezolvarea problemelor cu care cercetătorii se confruntă;

b) încadrarea faptelor în logica demersului teoretic, prin determinări factuale care „vizează acele fapte care (deși nu prezintă adesea un interes intrinsec) pot fi direct comparate cu predicțiile paradigmei”;

c) articularea teoriei se referă la „travaliul empiric menit să articuleze teoria paradigmă, dizolvând ambiguitățile rămase și permițând rezolvarea problemelor asupra cărora anterior ea atrăsese doar atenția”. Acest ultim obiectiv era considerat de Th. Kuhn ca fiind cel mai important, deoarece afirmarea paradigmei este o condiție necesară soluționării cu succes a problemelor existente [16].

Mai târziu, în legătură cu faptul că noțiunea „paradigmă” a provocat interpretări inadecvate față de cea dată inițial și sub influența criticilor aduse pentru excesul de sociologism și psihologism în explicarea sensului paradigmei Th. Kuhn și-a concretizat poziția prin introducerea conceptului de „matrice disciplinară” sinonimă cu contextul epistemic al unei paradigme. Componentele unei matrice disciplinare sunt: a) „generalizările simbolice”, adică „acele expresii, folosite fără probleme sau dezacorduri de membrii grupului”; b) „paradigme metafizice” sau „părți metafizice ale paradigmelor”, avându-se în vedere opțiunile comune pentru ideile esențiale: „încrederea în anumite modele”; c) valorile, care oferă „un sentiment de comunitate oamenilor de știință în ansamblu” [17].

Conceptul de paradigmă a lui Th. Kuhn, devenit foarte popular, a pierdut în prezent din importanța sa de termen strict specializat al istoriei și filozofiei științei, intrând în lexiconul științific general. Paradigmele de cercetare, într-o accepție contemporană, oferă diferite moduri de a realiza conexiuni între ideile despre lumea socială, experiențele sociale ale oamenilor și lumea socială în cadrul căreia se desfășoară viața socială. Diferențele dintre paradigmele de cercetare rezidă în modurile lor particulare de a vedea lumea și modul în care aceasta poate fi înțeleasă, pornind, evident, de la asumțiile lor ontologice și epistemologice [18]. În știința contemporană schimbarea paradigmelor reprezintă schimbarea modalității de abordare a obiectului de cercetare, soluționarea problemelor existente pornind de la realitățile lumii contemporane. Numai paradigma promovează o cercetare realmente eficientă: pe de o parte, pentru că prin încheierea disputelor dintre școli se puna astfel capăt reluării permanente a

problemelor fundamentale; pe de altă parte, pentru că încrederea că se aflau pe calea cea bună îi încuraja pe oamenii de știință să întreprindă investigații mai precise, mai ezoterice și mai îndelungate [19].

Spre deosebire de științele exacte, în care întâlnim mai puține paradigme dominante, acestea având și o relativă stabilitate, în științele sociale paradigmele se schimbă mai des iar uneori în aceeași perioadă coexistă două sau mai multe paradigme. Schimbarea de paradigmă nu este echivalentă întotdeauna cu progresul. De cele mai multe ori ea este o simplă schimbare de perspectivă însoțită de anexarea unor noi domenii și de folosirea altor metode de cercetare [20].

Generalizând, constatăm că paradigma este o realizare științifică dominantă pe parcursul unei anumite perioade istorice într-o anumită comunitate științifică. Aceasta reprezintă un model de formulare a problemelor, a metodelor de cercetare și de identificare a soluțiilor. Elaborarea unei paradigme, în viziunea lui Th. Kuhn, reprezintă crearea unui cadru teoretico-conceptual și metodologic care circumscrie un domeniu de cercetare și care permite cercetătorilor să înainteze ipoteze de cercetare și să le demonstreze experimental.

Pomind de la premisa că paradigmele de cercetare „oferă diferite moduri de a realiza conexiuni între ideile despre lumea socială, experiențele sociale ale oamenilor și lumea socială în cadrul căreia se desfășoară viața socială” [21] și pentru a ne încadra în logica procesului democratic de soluționare a problemelor teoretice și practice ce țin de organizarea teritorială eficientă a puterii publice propunem de a pune la baza demersului științific de investigare a fenomenului paradigma organizării teritoriale a puterii publice.

În prezent, problemele cu care se confruntă puterea locală nu mai pot fi soluționate apelând la paradigma „organizării administrativ-teritoriale a statului”. În rezultatul proceselor de democratizare a crescut rolul și importanța colectivităților locale. În afară de colectivitățile naționale, în lume există peste jumătate de milion de colectivități locale și regionale cu propriile interese și probleme. Fiecare dintre aceste colectivități teritoriale au propriile autorități publice care funcționează în regim de putere publică, distinctă de puterea publică statală. Aceste schimbări au determinat necesitatea redimensionării organizării teritoriale a puterii locale în statele democratice ale lumii contemporane. Organizarea teritorială eficientă a puterii locale are un rol important în soluționarea problemelor ce vizează dezvoltarea economică, socială, politică și culturală a unei țări, influențează configurarea rețelelor de transport, furnizarea serviciilor către populație și este direct legată de concepte precum statul unitar, descentralizarea și deconcentrarea puterii publice, dezvoltarea regională și autonomia locală.

Paradigma organizării teritoriale a puterii locale se bazează pe abordarea ascendentă a fenomenului care are drept de pornire recunoașterea pluralității colectivităților teritoriale publice în societățile democratice contemporane. Într-o astfel de abordare, distribuirea puterii publice în raport cu teritoriul nu este un exercițiu de delimitare a teritoriului statului, ci un amplu proces de identificare a dimensiunilor teritoriale optime pentru colectivitățile locale și intermediare.

Căutarea unui optimum teritorial are la bază două sarcini importante: a) autosuficiența colectivităților locale și b) asigurarea condițiilor pentru funcționarea democrației locale.

Demersul de investigare propus impune explicarea sensului noțiunii „organizarea teritorială a puterii locale”. Este o noțiune ce trebuie tratată sub două aspecte: ca acțiune și sistem. În prima accepție, „organizarea teritorială a puterii locale” înseamnă distribuirea optimă a puterii locale în raport cu teritoriul colectivităților locale, adică stabilirea limitelor teritoriale de acțiune a autorităților puterii publice, asigurând astfel funcționarea ei eficientă pentru atingerea obiectivelor trasate. Abordată ca sistem „organizarea teritorială a puterii locale” reprezintă o totalitate de elemente care interacționează pentru satisfacerea interesului general la nivel local. Elemente ale acestui sistem sunt: a) instituțional – include autoritățile publice locale: deliberative și executive; b) funcțional – cuprinde totalitatea formelor și direcțiilor activității administrative, a procedurilor și metodelor de realizare a puterii publice, a atribuțiilor îndeplinite pentru realizarea interesului general; c) normativ – însumează totalitatea normelor juridice ce reglementează activitatea autorităților publice locale și relațiile dintre ele; d) relațional – reprezintă totalitatea relațiilor între autoritățile locale și locuitori în scopul satisfacerii interesului general; e) cultural – include totalitatea valorilor, uzanțelor și tradițiilor existente la nivelul colectivității locale.

Paradigma organizării teritoriale a puterii publice se întemeiază pe următoarele aserțiuni:

a) în statele contemporane puterea poporului se realizează la diferite niveluri, având diverse forme (viziunea colectivist-volitivă privind puterea publică); [22]

b) la fiecare nivel de existență a colectivităților locale (subnaționale) populația lor, ca parte componentă a poporului, direct sau prin intermediul autorităților create de aceste colectivități, realizează,

în limitele sale teritoriale puterea publică, potrivit prevederilor legale;

c) puterea fiecărei colectivități locale (subnaționale) reprezintă o parte componentă a puterii publice, care alături de puterea statală, formează un sistem unitar al puterii publice;

d) fundamentul juridic al acestei puteri publice îl constituie Constituția și legile statului care atribuie autorităților electivă ale colectivităților locale competența necesară în vederea realizării puterii lor.

e) dimensiunea teritorială a puterii locale influențează modalitățile de acțiune a puterii locale și eficiența activității ei.

Paradigma organizării teritoriale a puterii publice include următoarele părți componente: a) organizarea teritorială a puterii statale; b) organizarea teritorială a puterii locale; c) distribuirea judicioasă a atribuțiilor între autoritățile puterii statale și autoritățile puterii locale; d) colaborarea nivelurilor de putere publică în realizarea interesului general. Ideea de bază a paradigmei este că fenomenul puterii publice în statul democratic contemporan trebuie abordat nu doar în raport cu statul, ci mult mai larg, în aspectul existenței atât a puterii publice a poporului, cât și a existenței și funcționării puterii publice a colectivităților locale, ca putere de aceeași natură socială, dar diferită ca formă și conținut de cea statală. Aceste colectivități teritoriale publice dispun de propria lor putere publică, bazată pe două elemente esențiale: populația locală și alegerile locale prin intermediul cărora sunt alese organele sale reprezentative (decizionale și executive).

Paradigma organizării teritoriale a puterii publice oferă posibilitatea de a trata problema organizării teritoriale a puterii publice din perspectiva proceselor de democratizare, caracteristice lumii contemporane. Caracterul multinivellar al puterii publice, determinat de limitele teritoriale în care se aplică, implică studierea fenomenului dat în toate formele sale de manifestare și elaborarea criteriilor unitare de analiză a organizării structurilor puterii publice. Într-o astfel de abordare este importantă analiza eficienței organizării puterii publice în corespundere cu principiul teritorial, a resurselor de care dispune și pe care le va folosi în scopul legitimării sau consolidării poziției sale.

Fiind una coerentă și suficient de accesibilă pentru percepere și aplicare, paradigma organizării teritoriale a puterii publice este un instrument de cercetare științifică util în cercetarea fenomenului puterii publice din societățile contemporane.

În contextul proceselor de modernizare care au loc în Republica Moldova [23], elaborarea și acceptarea unei paradigme unitare privind puterea publică și organizarea ei teritorială, este foarte actuală. În baza acestei paradigme se poate realiza un sistem unitar și proporțional de organizare teritorială rațională a puterii publice, fără de care nu este posibilă funcționarea ei eficientă.

Implicațiile pozitive ale aplicării paradigmei organizării teritoriale a puterii publice, atât în activitățile de cercetare cât și cele practice se fondează pe următoarele raționamente:

1. În statele democratice, datorită principiului eligibilității aplicat la constituirea autorităților publice, are loc o mișcare permanentă a persoanelor care participă la viața politică și care acced la funcții publice în sistemul autorităților publice locale. Anume acești funcționari, cât și aleșii locali, care, în cele mai dese cazuri, dețin cunoștințe foarte vagi despre formele de manifestare și realizare a puterii locale, au nevoie de un suport teoretic bazat pe o viziune științifică unitară asupra puterii publice și care le-ar servi ca instrument util în procesul de luare a deciziilor și de exercitare a atribuțiilor.

2. În condițiile modernizării societății, marcate de procesele de reevaluare a conceptelor și a valorilor, în special a celor ancorate în trecut, necesitatea elaborării unei viziuni moderne privind organizarea teritorială a puterii publice care ar reflecta și ar corespunde noilor realități, lipsite de constrângeri ideologice și dogme propagandistice este evidentă. Dat fiind că în ultimele trei decenii au fost elaborate și promovate diverse viziuni privind organizarea teritorială a puterii locale, a apărut necesitatea obiectivă de a sistematiza abordările, ideile și cunoștințele acumulate în cadrul unei paradigme privind organizarea teritorială a puterii locale.

3. Realitățile societății contemporane (politice, economice și sociale) de asemenea reclamă identificarea de noi mecanisme și metode de realizare a puterii publice atât la nivelul statal, cât și la nivelul local, instituționalizarea unor forme civilizate, clar stabilite și reglementate juridic de colaborare între nivelurile puterii publice.

4. Impulsionarea cercetărilor științifice privind organizarea teritorială a puterii locale prin oferirea unui cadru teoretic unitar de analiză a fenomenului.

5. Analiza experienței în materie de organizare teritorială a puterii publice acumulate de alte state, cu predilecție ale celor care se află în condiții similare cu cele din Republica Moldova din perspectiva edificării propriului sistem. Este necesar de a folosi rațional experiența străină, luând în considerare însă,

particularitățile naționale, istoria și nu în ultimul rând, mentalitatea populației Republicii Moldova. Importul instituțional și copierea neinspirată a practicilor aplicate în alte state poate avea consecințe nefaste asupra sistemului autohton de organizare teritorială a puterii publice.

6. Încadrarea problemelor teoretice și practice privind dimensiunea teritorială a puterii publice în limitele paradigmei organizării teritoriale a puterii publice va permite funcționarilor care activează în cadrul autorităților publice, aleșilor locali, dar și tuturor celor interesați și implicați să înțeleagă procesele care au loc în societate, stimulând astfel participarea lor civică.

Paradigma organizării teritoriale a puterii publice oferă avantajul de a opera cu anumite concepte clar definite și în plin acord cu semnificația pe care o comportă. De exemplu, pentru a caracteriza dimensiunea teritorială a organizării puterii publice în stat și implicit, sistemul relațiilor dintre puterea publică statală și puterea locală, în literatura de specialitate se face uz de mai multe sintagme, printre care: „orânduire de stat”, „organizare național-statală”, „organizare teritorială a statului”, „organizare administrativ-teritorială”, „împărțire teritorială a statului”, [24] „sistemul delimitării verticale a puterii”, „organizare teritorială a puterii publice”. Însă sintagmele prezentate nu oferă certitudinea existenței în cadrul statului și a colectivităților teritoriale publice, acestea pot fi folosite atunci când se examinează puterea statală în raport cu entitățile teritoriale componente, dar nu sunt utile la elucidarea rolului și a funcțiilor puterii publice a colectivităților subnaționale. Este important de a distinge sintagma „delimitare teritorială a statului” de sintagma „organizare teritorială a puterii publice în stat”. Organizarea teritorială a puterii publice în stat include și sistemul interacțiunilor între nivelurile puterii publice, adică între puterea statală și puterea locală. Esența acestei sintagme poate fi deslușită doar în baza unității dialectice a tuturor elementelor constitutive. Mai mult, în cadrul curentului științific bazat pe clasificarea tradițională a statelor după forma organizării teritoriale, toate aspectele teritoriale (organizarea teritorială și delimitarea teritorială a statelor, tipurile și statutul entităților teritoriale componente, simetria și asimetria, centralizarea și descentralizarea în organizarea teritorială a statelor) practic sunt legate în mod indisolubil cu organizarea și edificarea sistemului de exercitare a puterii publice [25].

Teritoriul, în calitatea sa de fundament spațial al organizării puterii publice statale sau locale, nu poate fi tratat arbitrar, adică în afara unor criterii formal atribuite și abstract, ceea ce ar însemna în afara conexiunii cu sistemul general de organizare teritorială a puterii și fără interacțiunea cu celelalte elemente. Organizarea puterii publice trebuie să aibă o structură ordonată, lucru valabil și pentru componenta sa teritorială. În primul rând, organizarea teritorială a puterii publice trebuie să fie una structurată, adică să includă tipuri determinate de entități teritoriale, formal acceptate. Al doilea aspect al problemei îl constituie corelarea structurii organizaționale teritoriale a puterii statale cu structura organizării teritoriale a puterii locale. Stabilitatea activității autorităților publice și a vieții politice în stat depind, în mare măsură, de organizarea teritorială a puterii publice, care reflectă structura teritorială a statului, cât și relațiile între stat și entitățile teritoriale componente.

Similitudinea, în linii mari, a sarcinilor și funcțiilor realizate de autoritățile publice statale și locale, indiferent de tipul lor concret de manifestare, contribuie la sporirea gradului de unitate a sistemului puterii publice. Realizarea eficientă a sarcinilor și funcțiilor care le-au fost atribuite este imposibilă fără colaborarea armonioasă a componentelor puterii publice, coeziune care poate fie asigurată în activitatea de formare a unei structuri unitare a organizării teritoriale a puterii publice. Ideea fundamentală ar trebui să fie următoarea: apropierea autorităților puterii locale de populație în scopul soluționării întregului spectru de probleme de interes local, fără a periclita rezolvarea problemelor aflate în competența autorităților statale.

Din cele conturate supra rezultă următoarea concluzie: organizarea teritorială a puterii locale trebuie să fie parte componentă și să se formeze în cadrul general al organizării teritoriale a puterii publice în stat. Mai menționăm faptul că termenul „organizare” implică perceperea și existența relațiilor de tip sistemic ca urmare a complexității teritoriale la care se face raportarea.

Problemele privind eficiența activității puterii publice sunt legate indisolubil de organizarea ei teritorială, funcționalitatea autorităților puterii statale și ale celor locale se realizează în limitele unor spații teritoriale delimitate. Pentru autoritățile statale fundamentul teritorial al activității lor îl constituie teritoriul național al Republicii Moldova, fundamentul teritorial al autorităților publice locale îl constituie teritoriul colectivităților locale respective.

Sintagma „organizare teritorială” poate fi înțeleasă ca un set de principii și reguli de ordonare a elementelor componente ale teritoriului de așa manieră încât să fie asigurată interacțiunea între elementele sale componente. Structura teritorială a statului reprezintă, în fapt, forma de organizare teritorială a puterii

publice. Astfel, organizarea teritorială a statului reprezintă, pe de o parte, forma organizării teritoriale a puterii publice, iar pe de alta, un sistem de relații între stat, ca tot întreg, cu părțile sale componente. Caracterul acestor relații determină configurația celor două forme de organizare național-teritorială ale statului: unitar și federativ.

Diferitele componente ale organizării teritoriale a puterii publice pot servi drept criterii pentru clasificarea statelor. În funcție de gradul de rigiditate a sistemului puterii publice și a relațiilor dintre nivelurile central și cel local al puterii publice, statele contemporane, federative și unitare în înțelesul tradițional al termenului, pot să fie împărțite în centralizate (Kazahstan, Federația Rusă, Belarus) și decentralizate (Statele Unite, Spania, Marea Britanie, Italia). În funcție de statutul părților componente, distingem state simetrice (Germania, Polonia) și asimetrice (Ucraina (până în 2014), Republica Moldova, Spania, Federația Rusă). După modelul realizării puterii publice la nivel local, deosebim state cu sisteme dezvoltate de autoadministrare (Marea Britanie, SUA), state cu structuri administrative statale în teritoriu (China, Vietnam, Laos) și state cu sisteme mixte – coexistența sistemului administrativ statal în teritoriu cu autoadministrare locală (Franța, Kazahstan, Federația Rusă, India). Sunt posibile și alte clasificări: după numărul nivelurilor de administrare; în funcție de gradul de integrare a statului în comunitatea internațională și a concepției alese privind corelarea normelor internaționale cu cele naționale (participarea autorităților puterii publice de diferite niveluri la rezolvarea problemelor interstatale și a activității structurilor suprastatale). În baza paradigmei organizării teritoriale a puterii publice este posibilă efectuarea analizei concrete a organizării teritoriale a puterii publice în orice stat contemporan [26].

Așadar, problema principială a organizării teritoriale a puterii publice constă în determinarea necesității și suficienței instituțiilor puterii publice la diferite niveluri, care ar fi capabile să rezolve problemele vitale ale populației. Criteriul necesității și suficienței instituțiilor publice poate asigura elaborarea unei construcții logice și unitare, ar fi în stare să contribuie la diminuarea discrepanțelor și neclarităților în abordarea celor două forme ale puterii publice: statală și locală. Reamintim că există un anumit tip de colectivități unde poate să apară și să fie realizată în diverse forme puterea publică – colectivitățile teritoriale publice. Colectivitățile teritoriale, constituite în baza unor acte constituționale sau legale, realizează propria putere publică în domeniile de responsabilitate clar stabilite. Propria putere publică funcționează în cadrul unei colectivități teritoriale care manifestă interese publice distincte, își formează propriile autorități ale puterii publice, deciziile cărora sunt obligatorii pentru cei circumscriși colectivității respective.

În logica celor examinate supra se impun câteva precizări privind sensul și utilizarea sintagmelor „colectivitate locală” și „unitate teritorial-administrativă” din perspectiva paradigmei organizării teritoriale a puterii publice. Potrivit definiției autonomiei locale, titularii dreptului și al capacității de a rezolva o parte importantă din treburile publice sunt colectivitățile locale, însă legislația națională atribuie calitatea de persoană juridică doar „unităților administrativ-teritoriale” [27]. În sensul prevederilor Cartei europene a autonomiei locale, calitatea de persoane juridice de drept public și privat ar fi fost logic să fie atribuită colectivităților locale.

Spre exemplu, capitolul IV al Legii nr. 435-XVI din 28.12.2006 [28] este intitulat „Resursele financiare și materiale ale colectivităților locale”, iar în articolele 12 și 13 ale capitolului respectiv se operează cu sintagma „unitățile administrativ-teritoriale”. Într-o astfel de abordare nu este clar ale cui sunt aceste resurse: ale colectivităților locale sau ale „unităților administrativ-teritoriale” și vom deduce că și aici s-a pus semnul egalității între cele două sintagme, cu toate că prevederile legale cu privire la descentralizare au în vedere anume colectivitățile locale.

Din definiția autonomiei locale care se conține în articolul 3 al Cartei europene a autonomiei locale este lesne de înțeles că subiecți ai autonomiei locale sunt colectivitățile locale. Pornind de la prevederea dată, constatăm că titlul art. 5 al Legii nr. 436-XVI din 28.12.2006 [29] nu corespunde conținutului, dat fiind că se referă nu la subiecții autonomiei locale, adică la colectivitățile locale, ci la autoritățile reprezentative ale colectivităților, prin intermediul cărora, potrivit prevederilor constituționale (art. 112, pct.1), se realizează autonomia locală. Se formează impresia că subiecții autonomiei locale sunt autoritățile locale, care, conform prevederilor legii, sunt reprezentanții colectivităților, alese în vederea soluționării problemelor de interes local. În același registru găsim definiția sintagmei „autonomie locală”: Legea nr. 435-XVI din 28.12.2006 se referă la „autoritățile publice locale” în loc de „colectivitățile locale”. Este foarte important, în această ordine de idei, de făcut o delimitare conceptuală clară între colectivitățile locale și autoritățile reprezentative ale colectivităților, adică cele care o reprezintă și care i-

au decizii în numele acestei colectivități locale.

Urmare a celor reliefate, constatăm că legiuitorul din Republica Moldova, deși recunoaște existența colectivităților locale, nu a oferit o explicație detaliată a sintagmei, creând confuzie între sintagmele „colectivitate locală” și „unitate teritorial-administrativă”, elementul comun al celor două realități diferite fiind teritoriul. Considerăm că sintagma „colectivitate locală” este adecvată realităților și spiritului statului democratic, deoarece se referă la un anumit gen de colectivități, caracterizate de faptul că au anumite interese locale proprii, deosebite de interesele și problemele altor colectivități. „Teritorialitatea”, deși nu se conține în corpul sintagmei, se prezumă expres: populația colectivităților locale este stabilită pe un anumit teritoriu determinat, teritoriul fiind unul dintre elementele definitorii ale colectivităților locale. În opinia noastră, nu este atât de important să scoatem în evidență caracteristica teritorială a colectivității locale, mai important este pentru definirea sintagmei accentuarea caracterului „local” (ceea ce înseamnă o distincție clară între colectivitatea națională cu interesul național de cele locale, care pot avea, în afară de interesul general și anumite interese particulare, adică locale). Mai menționăm faptul că și în textul Cartei se operează cu sintagma „colectivitate locală”.

Alt argument în favoarea utilizării sintagmei „colectivitate locală” ar fi că prezintă o expresie adecvată fenomenului organizării teritoriale a puterii publice în general, spre deosebire de „unitate administrativ-teritorială”, care se referă doar la organizarea teritorială a puterii publice statale. Din acest punct de vedere, unitățile administrativ-teritoriale și colectivitățile locale sunt două fenomene diferite. În sens strict juridic, unitatea administrativ-teritorială reprezintă un teritoriu locuit care nu deține patrimoniu, în teritoriu există patrimoniul statului sau alt tip de patrimoniu, este administrată de un funcționar numit de stat. Colectivitățile locale au propriul patrimoniu, îl gestionează în nume propriu și în vederea soluționării problemelor de interes local. Problemele care țin de competența statului pot fi delegate autorităților publice locale cu transmiterea resurselor necesare pentru realizarea lor. O comunitate teritorială a locuitorilor devine colectivitate locală dacă în scopul reglementării vieții interne posedă și folosește instituții democratice, creează în baza principiului electiv organe de autoadministrare, adoptă decizii care sunt obligatorii pentru colectivitate, deține resurse materiale și financiare proprii. Acești indicatori sunt determinanți și fac să se deosebească colectivitățile teritoriale publice de unitățile administrativ-teritoriale, în care se folosesc metode administrative de conducere.

Astfel, în scopul folosirii adecvate a sintagmelor și a eliminării ambiguității în interpretarea noțiunilor esențiale folosite în textele științifice și legislație, este logic și mai aproape de realitate utilizarea sintagmei „colectivitate locală”, având ca rezultat eliminarea neclarităților din legislație și textele de specialitate și introducând în spațiul public o notă de modernitate, mai ales în condițiile amplificării procesului de reformare a societății în scopul ralierei la standardele Uniunii Europene [30].

De secole, cercetătorii au dezbătut modul în care dimensiunea jurisdicțiilor politice afectează calitatea guvernării. În acest sens de aserțiuni, oricare ar fi forma statului, organizarea teritorială a puterii publice variază de-a lungul doar a două axe: nivelurile organizării teritoriale a puterii publice și dimensiunea colectivităților locale. Nivelul statal și local reprezintă diviziunea obișnuită a puterii publice, deși nu este mai puțin adevărat că între aceste două pot să fie instituite niveluri intermediare. Dimensiunea teritorială judicioasă a colectivităților locale asigură în mod deliberat condițiile necesare pentru accesul și participarea populației la activitatea autorităților publice, participarea publică fiind un instrument important în activitățile de dezvoltare locală, imprimând calitate procesului decizional și întărind autoritatea deciziilor prin suportul oferit de către public în implementarea lor. Dimensiunea teritorială are impact asupra accesului cetățenilor la autoritățile publice locale și asupra responsabilității autorităților față de populația locală. Dimensiunea lor teritorială determină în mod direct: a) dezvoltarea și funcționarea mecanismelor autoadministrării; b) volumul competențelor atribuite autorităților publice locale; c) mărimea și structura aparatului administrativ local și cheltuielile pentru întreținerea lui; d) posibilitățile autorităților publice locale de a influența în mod benefic dezvoltarea economică locală; e) modalitățile de livrare și calitatea serviciilor publice; f) ritmurile de realizare a reformelor la nivel local.

Stabilirea perimetrului de acțiune a autorităților publice și reglementarea acțiunii publice perfect adaptate pentru a gestiona, eficient și optim, în corespundere cu solicitările sociale, implică eforturi considerabile. Deși pot fi identificate modele variabile (dimensiune, populație, dimensiune economică relevantă sau fonduri financiare, legitimitate democratică, administrație teritorială sau omogenitate suficientă), teritoriul ideal nu există [31]. După cum a specificat K. Davey, dimensiunea optimă este „greu de definit și aproape imposibil din punct de vedere politic de a fi realizată” [32].

Afirmația tranșantă a lui K. Davey privind imposibilitatea definirii dimensiunii optime poate fi

susținută și cu opiniile lui R. Dahl și Ed. Tufte, potrivit cărora o entitate teritorială are mai multe caracteristici ale dimensiunii: populația, suprafața, densitatea și altele. Tocmai aceste caracteristici devin surse ale complexității. De exemplu, în discuțiile privind relația dintre dimensiunea entității teritoriale și guvernare, populația reprezintă un criteriu important. Însă poate să fie unul ambiguu, deoarece poate include toți locuitorii, toți cetățenii, toți adulții, toți votanții sau doar votanții reali. Într-o democrație directă aspectul cel mai relevant al mărimii populației este numărul cetățenilor eligibili de a participa la viața politică a urbei, constituind doar o mică parte din populația totală. Într-un sistem reprezentativ orice alt aspect poate fi relevant pentru anumite scopuri. Ocazional, dimensiunea se referă și la densitatea populației. Densitatea are un efect secundar asupra acțiunilor locale privind drumurile, sănătatea publică. Efectul acțiunilor publice este mai pronunțat în țările cu densitate mai mare a populației. Altă dimensiune relevantă a mărimii se referă la distribuirea populației. Dimensiunea poate fi examinată și din punct de vedere socioeconomic, R. Dahl și Ed. Tufte consideră că nivelul de dezvoltare socioeconomică nu depinde de numărul total al populației și este slab legată de suprafața totală și densitatea medie [33].

Stabilirea dimensiunii teritoriale a colectivităților locale se dovedește a fi o problemă foarte sensibilă pentru populație, funcționarii publici, formațiunile politice și pentru companiile private. Fiind prin definiție o sarcină foarte complicată pentru a o soluționa corect, este necesar de a lua în considerare cerințele, opțiunile și doleanțele, uneori incompatibile, ale părților politice prezente în teritoriu, dar se impune, în același timp, stabilirea criteriilor rezonabile și echitabile.

Organizarea teritorială a puterii publice nu înseamnă doar decupajul administrativ al teritoriului, sensul ei suprem constă în distribuirea eficientă a puterii publice, atât a celei statale, cât și a celei locale, în raport cu teritoriul. Reducerea sensului organizării teritoriale a puterii publice la delimitarea teritoriului statului în entități teritoriale este o abordare simplistă și nu soluționează problemele. Totuși, în spațiul public predomină opinia constantă că „organizarea administrativ-teritorială” nu este altceva decât delimitarea teritoriului în raioane, municipalități, orașe și sate. A contribuit la formarea acestei supoziții publice și Constituția, care în art. 110, alin. 1 prevede că teritoriul Republicii Moldova „este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia”. O astfel de înțelegere simplistă a organizării teritoriale a puterii publice nu reflectă adevăratul conținut al conceptului, interpretarea denaturată făcând posibilă menținerea în continuare a unui sistem centralizat de organizare teritorială a puterii publice locale.

În concluzie, menționăm următoarele:

1. Lipsa unui fundament teoretic privind organizarea teritorială a puterii publice are drept consecință existența în Republica Moldova a unui sistem inefficient al organizării teritoriale a puterii locale.

2. Propunem drept fundament științific pentru cercetarea și soluționarea problemelor teoretice și practice privind distribuirea puterii publice în raport cu teritoriul paradigma organizării teritoriale a puterii publice, fundamentată pe următoarele aserțiuni:

a) în societatea contemporană puterea poporului se realizează la diferite niveluri, întrunind diverse forme;

b) populația colectivităților locale ca parte componentă a poporului, în mod direct sau prin intermediul autorităților create de aceste colectivități realizează, în limitele prevăzute de cadrul normativ existent, puterea publică;

c) puterea publică a fiecărei colectivități locale constituie o componentă a puterii publice, care alături de puterea statală, formează un sistem unitar al puterii publice;

d) fundamentul juridic al puterii publice îl constituie Constituția și legile statului care atribuie autorităților electivă ale colectivităților locale competența necesară pentru realizarea puterii lor.

3. Puterea publică, potrivit paradigmei organizării teritoriale a puterii publice, este un fenomen imanent oricărei comunități umane, motiv pentru care existența și recunoașterea colectivităților locale este justificată.

4. Puterea publică se manifestă la diferite niveluri, acestea fiind echivalente. Recunoașterea și instituționalizarea puterii locale nu afectează principiul suveranității poporului. Natura publică a puterii locale este identică naturii puterii statale. Astfel, puterea publică se realizează prin puterea publică statală și puterea publică locală.

5. Funcționarea eficientă a puterii publice locale în Republica Moldova poate fi asigurată prin implementarea unui model de instituționalizare a relațiilor dintre puterea statală și puterea locală care asigură unicitatea indispensabilă a puterii publice în soluționarea problemelor de interes local. La nivelul

local pot coexista ambele forme ale puterii publice: statală și locală, din aceste considerente trebuie de făcut distincție între sintagmele „autoadministrare locală” și „administrare locală”. Autoadministrarea locală se referă la colectivitățile locale și este exercitată de locuitori fie direct, fie prin autoritățile deliberative și executive alese. Aceste autorități publice alese dispun de propria lor competență, garantată de Constituție și sistemul legislativ, în soluționarea problemelor de importanță locală și autonomie față de autoritățile puterii statale în realizarea competenței date.

6. Sintagmele „organizarea teritorială a puterii locale” și „organizarea administrativ-teritorială” se referă la fenomene diferite și reprezintă modele distincte de organizare teritorială a puterii publice în stat. În scopul depășirii acestei situații confuze se impune:

a) modificarea textului constituțional, în sensul recunoașterii explicite a rolului și locului colectivităților locale în sistemul realizării puterii publice, diferit de circumscripțiile teritoriale ale puterii statale – unitățile administrativ-teritoriale.

b) fundamentarea deciziilor politico-administrative privind organizarea puterii publice să fie făcută în baza paradigmei organizării teritoriale a puterii publice.

Referințe bibliografice:

1. Blaikie N. Modele ale cercetării sociale: producerea cunoașterii. Ed. a 2-a, rev. Cluj Napoca: CA Publishing, 2010, p. 2.
2. Bîrsan Elena Paradigma comunicării asertive în formarea profesională a studenților pedagogi. Teză de doctor în științe pedagogice. Chișinău, 2017, p. 37.
3. Конг-Спонвиль Андре. Философский словарь. Пер. с фр. Е.В. Головиной. М.: Этерна, 2012, с. 390.
4. Аруд Котенко В.П. Парадигма как методология научной деятельности // Библиосфера, 2006, №3, p. 22.
5. Философский словарь / авт.-сост. С. Я. Подопригора, А. С. Подопригора. Изд. 2-е. Ростов-на-Дону: Феникс, 2013, с. 305.
6. Райзберг Б. А. Современный социэкономический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012, с. 356.
7. Яковец Ю.В. Формирование постиндустриальной парадигмы: истоки и перспективы // Вопросы философии, 1997, № 1, с. 3.
8. Философский словарь. Под ред. И.Т. Фролова. 6-е изд. М.: Политиздат. 1991, с. 331.
9. Словарь философских терминов. Научная редакция профессора В.Г. Кузнецова. М., ИНФРА-М, 2007, с. 402.
10. Новейший психологический словарь / В.Б. Шапарь, В.Е. Россоха, О.В. Шапарь. Издание 4-е. Ростов-на-Дону: Феникс, 2009, с. 364.
11. Kuhn Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Humanitas, 2008, p. 58.
12. Flonta M. Thomas Kuhn și reorientarea istorică în filozofia științei. În: Kuhn Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Humanitas, 2008, p. 19.
13. Mihăilă A. Sociologia dreptului. București: Ed. Hamangiu, 2010, p. 19.
14. Kuhn Th. Op. cit., p. 85-86.
15. Ibidem, p. 72.
16. Ibidem, p.87-89.
17. Ibidem, p. 250-253.
18. Blaikie N. Op. cit., p. 4.
19. Kuhn Th. Op. cit., p. 80.
20. Mihăilă A. Op. cit., p. 18.
21. Blaikie N. Op. cit., p. 146.
22. Чиркин В.Е. Публичная власть в современном обществе // Журнал российского права, 2009, № 7, с.13.
23. Saca V., Varzari P. Politici integraționiste în contextul modernizării social-politice a Republicii Moldova. În: Moldoscopie, nr. 1(68), 2015, p. 114-130; Saca V. Republica Moldova între dimensiunile schimbării și modernizării politice. În: Moldoscopie, nr. 2(73), 2016, p. 134-153; Saca V. Semnificații analitice ale tranzițiilor și transformărilor politice actuale. În: Moldoscopie, nr. 4(75), 2016, p. 108-122; Saca V. Modernizarea sociopolitică și valorificarea procesului democratic. Cazul Republicii Moldova. În: Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională, 20 mai 2016. Chișinău: AAP, 2016, p. 125-128.

24. Dumitrescu Cr., Sărăcăcianu H. Descentralizarea în administrația publică. Craiova: Editura SITECH, 2010, p.19-20.
25. Некрасов С.И. Территориальная организация публичной власти: понятие и сущностная характеристика // Конституционное и муниципальное право, 2013, № 1, с. 21-24.
26. Некрасов С.И. Op. cit., p.24.
27. A se vedea: Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006, art.4; Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001, art.3, alin.2 (alin.2 al art.3 modificat de Legea nr. 37-XV din 14.02.03).
28. Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435-XVI din 28.12.2006. Publicată în: Monitorul Oficial, nr. 29-31/91 din 02.03.2007.
29. Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006. Publicată în: Monitorul Oficial, nr.32-35/116 din 09.03.2007.
30. A se vedea și: Comea S. Colectivitatea teritorială locală: repere pentru definirea unui concept. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Seria Științe Sociale. Nr. 1 (1), 2015, p. 9-12.
31. Deffigier Cl. Intercommunalité et territorialisation de l'action publique en Europe. In: Revue française d'administration publique, no 1(no 121-122), 2007, p.79-80.
32. Davey K. Division of Responsibility Between Levels of Power. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN017645.pdf> (accesat 21.05.2016).
33. Dahl R., Tuftes Ed. Size and Democracy. Stanford: Stanford University Press, 1973, p. 17-19.

ÎNVĂȚAREA BAZATĂ PE PROBLEME (PBL): O METODĂ DE INOVARE ȘI PROMOVARE A ABILITĂȚILOR DE REFLECȚIE A STUDENȚILOR

Liudmila ROȘCA –SADURSCHI,
Departamentul de Științe Economice,
Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul
liudmila.sadurschi@gmail.com

Abstract: Different pedagogical methods are used to learn and learn effectively. This article presents the peculiarities of the PBL-based learning method. This article also presents the main criteria and steps for achieving this method, as well as the advantages and disadvantages of the method for both students and teachers and institutions where the method is being implemented.

*Spune-mi și voi uita
Arată-mi și voi ține minte
Implică-mă și voi înțelege
Ghidează-mă și voi acționa
Proverb Chinezesc (Confucius)*

În didactica modernă, calitatea pedagogică a unei metode didactice de învățământ, presupune transformarea acesteia dintr-o cale de cunoaștere propusă de cadrul didactic, într-o cale de învățare, parcursă de cel care se instruieste, cu deschideri spre educația permanentă. Calitatea didacticii diferitelor discipline economice reflectă, practic, raporturile instituite la nivel de sistem și de proces între teoria educației - teoria instruirii - și didactica aplicativă, articulate la nivelul unui „design pedagogic” care angajează resursele proiectării curriculare și ale managementului instrucional în vederea obținerii de produse didactice eficiente [1].

De metoda aleasă de către cadrul didactic pentru un anumit curs, predat de acesta, depinde acel interes și pasiune care vor apărea la studenți pentru materia predată, dar și pentru curs, în întregime.

Fiecare cadru didactic selectează metoda, procedele și mijloacele didactice pe care le va utiliza în lecție în funcție de:

- finalitatea pedagogică vizată (scopul și obiectivele urmărite);
- structura logică și gradul de dificultate al disciplinei, precum și specificul conținutului de transmis;

- atitudinea elevului față de activitatea de învățare (specificul vârstei, individualitatea studentului, receptivitatea, așteptările și interesele studentului, nivelul de pregătire);
- forma de organizare a activităților didactice (frontală, în grup, individualizată);
- experiența didactică personală;
- logica didactică existentă în instituție [2].

În vederea „dizolvării” modului de predare în învățământul superior, care mulți ani a utilizat metode tradiționale de predare și evaluare, ne-am propus să introducem elemente de PBL în predarea științelor economice în cadrul universității noastre. Deoarece suntem în faza incipientă de implementare a acestor modificări, nu putem vorbi acum despre rezultatele acestei metode. Dar aș vrea să mă opresc asupra specificului metodei date, avantajelor și dezavantajelor acesteia.

Conceptele de bază ale metodei PBL prevăd, în primul rând, schimbarea rolului profesorului. Profesorii nu mai sunt cei care știu totul, cei care impun o anumită viziune asupra materiei predate, ci au rol de: organizatori ai spațiului de învățare, de monitorizare a procesului de învățare, de supraveghetori în activitatea și studiul studentului și de examinatori. Drept principiu de bază al metodei PBL este *învățare centrată pe student*, dar aceasta este doar o jumătate din PBL, deoarece, în special, se urmărește *învățarea centrată de student și ghidată de cadre didactice competente*.

Într-un mod mai clar explicația acestei metodologii o putem găsi în Taxonomia lui Bloom.

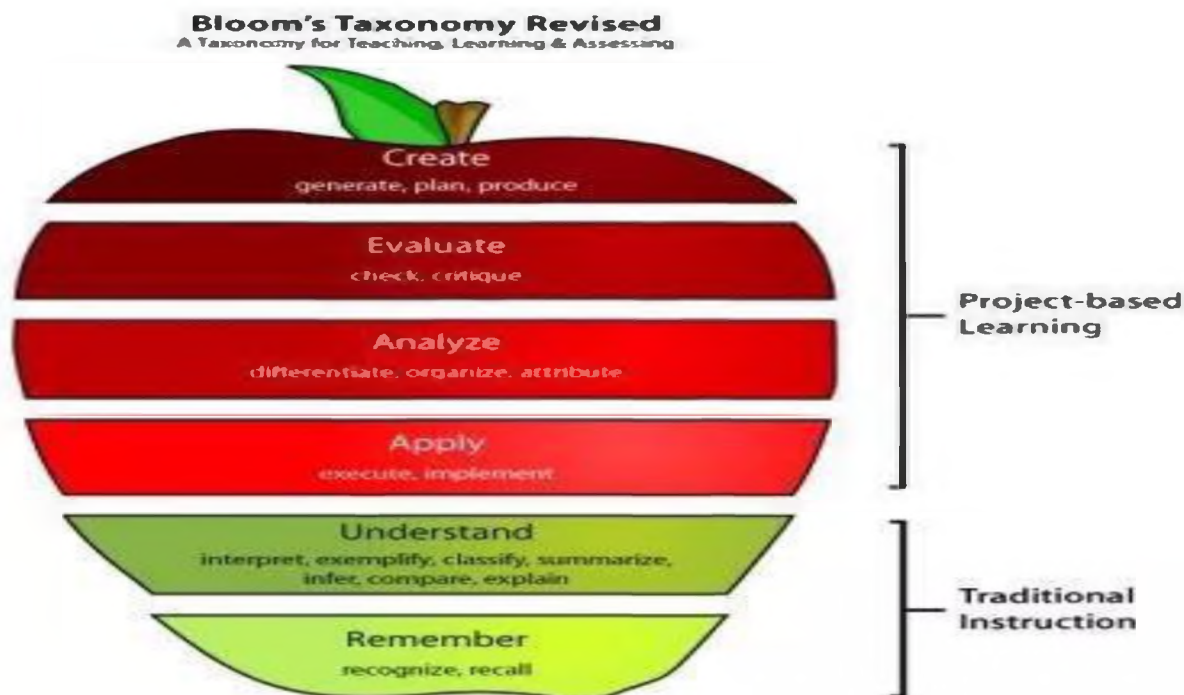

Figura 1. Taxonomia lui Bloom, revăzută. O taxonomie pentru predare, învățare și evaluare
Sursa: adaptat de autor după [3]

În 1956, Benjamin Bloom a scris primul volum al taxonomiei obiectivelor educaționale: domeniul cognitiv, iar descrierea sa a proceselor gândirii ierarhizate pe șase niveluri a fost de atunci adaptată și utilizată la scară largă, în nenumărate contexte. Lista sa de procese cognitive este organizată pornind de la cele mai simple, amintirea cunoștințelor, până la cele mai complexe, cum ar fi emiterea unei judecăți cu privire la valoarea unei idei [4].

Cu PBL – Învățarea bazată pe probleme/proiecte, conținutul este inclus într-un proiect pe termen lung, o problemă din lumea reală pe care studenții trebuie să o rezolve într-un mod creativ și autentic. În procesul rezolvării problemei, studenții îndeplinesc anumite standarde cerute, dar această muncă este integrată în proiect, nu separată de el [5].

În vederea implementării acestei metode cu succes, ar trebui să se adeverească ipotezele privind resursele umane, și anume:

➤ **Studenții sunt:** dornici să cunoască/învețe, curioși, dornici să creeze, capabili de a se integra, capabili de a munci mult;

➤ **Cadrele didactice:** cunosc și sunt angajați în dezvoltarea propriului domeniu (Drept; Medicină; Business; TIC); cunosc și sunt angajați în contextul în care se aplică domeniul lor; interesați în dezvoltarea intelectuală a tinerilor (ex. pentru a deveni experți și manageri); gata să admită că nu sunt atotștiutoare și că în cadrul proiectelor studenții ar putea să cunoască mai multe.

Comparativ cu învățământul tradițional rolul profesorului se schimbă datorită activităților realizate la prelegeri și seminare și a implicării studenților tot mai mare în procesul de studiere și cercetare. În schema de mai jos observăm că odată cu creșterea gradului de participare a studenților se schimbă și rolul profesorului. (figura 2).

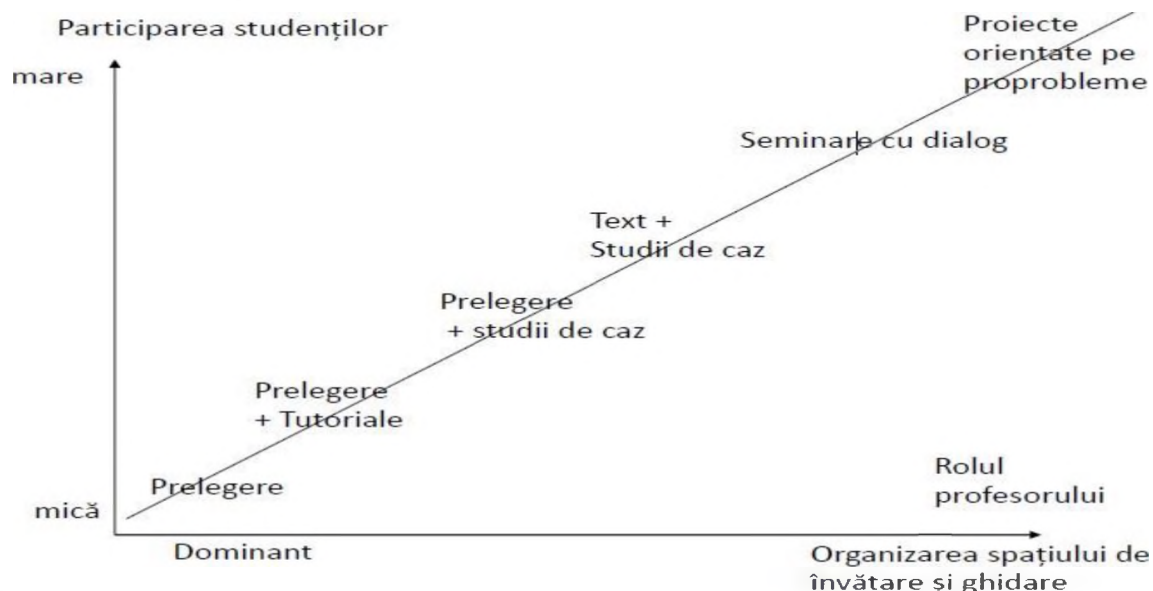

Figura 2. Evoluția rolului profesorului și a metodelor de lucru în modelul PBL

Sursa: adaptat de autor după Sørensen, O. J. și R. Ivang [6]

Pentru a explica această abordare o să prezint câteva definiții ale acestei metode:

↳ Învățarea bazată pe probleme (PBL) este o metodă instructivă de învățare activă, activ axată pe investigarea și rezolvarea problemelor reale [7].

↳ PBL este definită de Howard Barrows, medic american și profesor medical, (1996) ca o metodă de învățare care implică învățarea centrată pe student în grupuri mici, conduse de un tutore sau "expert", mai degrabă decât de predarea cursurilor în mod tradițional [8].

↳ Învățarea bazată pe probleme (PBL) este o pedagogie centrată pe elev, în care elevii învață despre un subiect prin experiența de a rezolva o problemă deschisă găsită în materialul de declanșare. Procesul PBL nu se axează pe rezolvarea problemelor cu o soluție definită, ci permite dezvoltarea altor competențe și atribute dorite. Aceasta include achiziția de cunoștințe, colaborarea îmbunătățită în grup și comunicarea [9].

↳ Problema bazată pe învățare (PBL) este o metodă de predare în care problemele complexe din lumea reală sunt folosite ca vehicul pentru a promova învățarea elevilor de concepte și principii, spre deosebire de prezentarea directă a faptelor și conceptelor. În plus față de conținutul cursului, PBL poate promova dezvoltarea abilităților de gândire critică, abilități de rezolvare a problemelor și abilități de comunicare. De asemenea, poate oferi oportunități de lucru în grupuri, de găsire și evaluare a materialelor de cercetare și de învățare de-a lungul vieții [10].

Elementele din istoricul metodologiei PBL: influența mai recentă a PBL poate fi urmărită până la sfârșitul anilor 1960 la școala medicală de la Universitatea McMaster din Canada.

La scurt timp după aceea, alte trei școli medicale - Universitatea din Limburg la Maastricht (Olanda), Universitatea din Newcastle (Australia) și Universitatea din New Mexico (Statele Unite) au preluat modelul McMaster de învățare bazată pe probleme. Au fost făcute diverse adaptări, iar modelul și-a găsit curând drumul spre diferite alte discipline - afaceri, stomatologie, științe ale sănătății, drept, inginerie, educație și așa mai departe [11].

Aici trebuie de menționat că PBL poate fi încorporată în orice situație de învățare. Abordarea PBL este utilizată pe tot parcursul semestrului ca metodă principală de predare. Cu toate acestea, utilizările mai

largi variază de la includerea PBL în clase de laborator și de proiectare, la utilizarea ei pur și simplu pentru a începe o singură discuție. PBL poate fi, de asemenea, utilizat pentru a crea articole de evaluare. Principalul fir care leagă aceste diferite utilizări este problema reală a lumii.

Orice domeniu poate fi adaptat la PBL cu puțină creativitate. Formularea problemelor principale, la sigur, poate varia de la o disciplină la alta, dar există unele caracteristici ale formulării bunelor probleme din PBL:

- ✓ Problema trebuie să îi motiveze pe elevi să caute o înțelegere mai profundă a conceptelor.
- ✓ Problema ar trebui să solicite studenților să ia decizii motivate și să le apere.
- ✓ Problema ar trebui să includă obiectivele de conținut astfel încât să le conecteze la cursurile / cunoștințele anterioare.
- ✓ Dacă este folosit pentru un proiect de grup, problema are nevoie de un nivel de complexitate pentru a se asigura că studenții trebuie să colaboreze pentru a o rezolva.
- ✓ Dacă se utilizează pentru un proiect cu mai multe etape, pașii inițiali ai problemei ar trebui să fie definiți și să se angajeze să atragă studenții în această problemă [12].

Formularea problemelor se face de către profesor sau un grup de profesori (în cazul când disciplinele au tangențe sau sunt prevăzute pentru un anumit proiect, sau se includ într-un modul). Problemele pot fi inspirate dintr-o varietate de surse: ziare, reviste, jurnale, cărți, manuale și televiziuni.

Dacă învățământul clasic prevede ca un profesor să furnizeze anumite informații studenților (cât mai multe) și apoi să testeze capacitățile studenților de a reține aceste fapte prin memorare, PBL încearcă să oblige studenții să aplice cunoștințele în situații noi. Studenții se confruntă cu probleme contextualizate, insuficient structurate și li se cere să investigheze și să descopere soluții semnificative. Astfel PBL capătă și anumite caracteristici definitorii:

- Învățarea este condusă de probleme provocatoare, de tip deschis, fără un răspuns "corect"
- Problemele / cazurile sunt specifice contextului
- Studenții lucrează ca anchetatori activi, activi și ca rezolvatori de probleme în grupuri mici de colaborare (de obicei de aproximativ cinci persoane)
- Se identifică o problemă esențială și se aprobă și se implementează o soluție
- Profesorii adoptă rolul de facilitatori ai învățării, de îndrumare a procesului de învățare și de promovare a unui mediu de cercetare [13].

De către specialiștii în domeniu au fost determinate etapele principale de realizare a metodelor PBL. Fiecare autor sau instituție în care se aplică această metodă are o viziune specifică, dar în general, principalele șase etape ale metodologiei PBL, ar putea fi clasificate astfel:

1. **Identificarea rezultatelor preconizate** - PBL se potrivește cel mai bine rezultatelor orientate spre proces, cum ar fi colaborarea, cercetarea și rezolvarea problemelor. Acesta poate ajuta elevii să dobândească cunoștințe de conținut sau cunoștințe conceptuale sau să dezvolte obiceiuri disciplinare, cum ar fi scrierea sau comunicarea.

2. **Conceperea Scenariului** - în continuare se concepe scenariul PBL cu o problemă înglobată, care va rezulta în urma brainstorming-ului studenților. Gândește-te la o problema complexă legată de conținutul cursului tău.

3. **Introducerea învățării prin probleme (PBL)**, dacă PBL este o metodă nouă pentru studenții tăi, ai putea exersa cu o "problema ușoară".

4. **Cercetarea** - Cercetarea PBL începe cu sesiuni de brainstorming în grupuri mici, unde studenții definesc problema și determină ce știu ei despre problema (cunoașterea anterioară), ce au nevoie să învețe mai mult despre ea (temele de cercetare), și unde au nevoie să se uite pentru a găsi date (baze de date, interviuri etc.). Studenții trebuie să decidă care sunt rolurile în grup și să desemneze responsabilități de cercetare a temelor care le sunt necesare pentru a înțelege pe deplin problemele.

5. **Producerea performanței**. După cercetare, studenții creează produse și prezentări care sintetizează cercetarea lor, soluțiile și învățarea.

6. **Evaluarea**. În timpul pasului de evaluare al PBL, evaluează produsele și performanțele de grup. Utilizează rubrici pentru a determina dacă studenții au comunicat clar problema, contextul, metodele de cercetare, soluțiile și resursele, și pentru a decide dacă membrii grupului au participat semnificativ [14].

Scematic succesiunea sarcinilor în învățarea centrată pe probleme este:

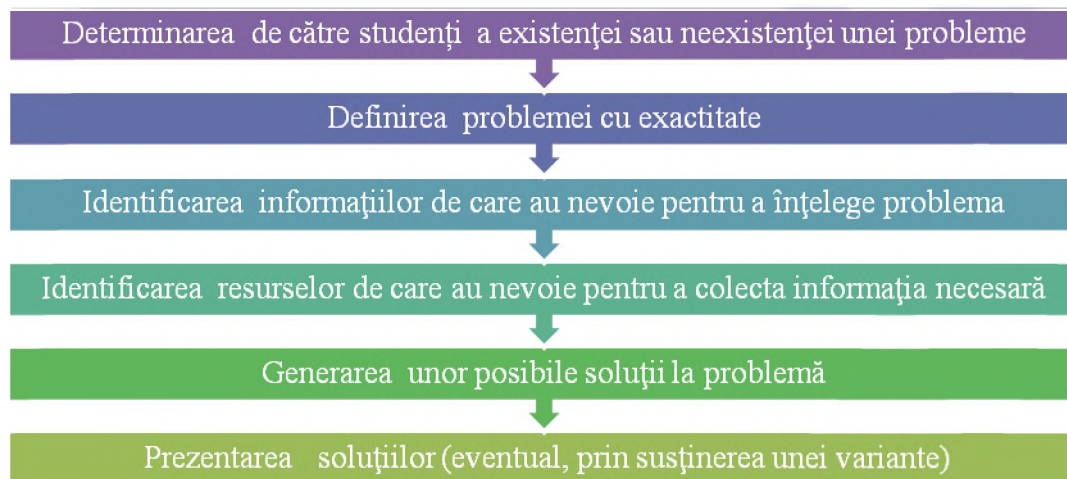

Figura 3. Succesiunea sarcinilor în PBL

Sursa: elaborat de autor

De către profesorii Centrul pentru Inovare în Predare și Învățare (CITL) din Illinois (SUA), care este un centru de inovații și sprijin direct pentru cei care doresc să discute și să lucreze cu tendințele, modelele, proiectele și resursele educației superioare ai fost formulate ideile generale sau pașii principali în utilizarea mai ușoară a PBL:

➤ Alegeți o idee centrală, un concept sau un principiu care este întotdeauna predat într-un anumit curs și apoi gândiți-vă la o problemă tipică de sfârșit de capitol, la o sarcină sau la o temă, care este, de obicei, alocată studenților pentru ai ajuta să învețe acel concept. Listează obiectivele de învățare pe care studenții trebuie să le îndeplinească atunci când lucrează la această problemă.

➤ Gândiți-vă la un context din lumea reală pentru conceptul în cauză. Propuneți o povestire la o problemă spre sfârșitul de capitolului sau căutați un caz real care poate fi adaptat, adăugând o motivație studenților pentru a rezolva problema. Problemele mai complexe vor provoca studenții să depășească materia cunoscută pentru a le rezolva. Uită-te la reviste, ziare și articole pentru idei la acea povestire de la sfârșitul capitolului. Unii practicanți PBL vorbesc cu profesioniștii din domeniu, căutând idei despre aplicațiile realiste ale conceptului învățat.

➤ Problema trebuie introdusă pe etape, astfel încât studenții să poată identifica problemele de învățare care le vor conduce la cercetarea conceptelor vizate. Următoarele sunt câteva întrebări care pot ajuta la ghidarea acestui proces:

- Ce va arata prima pagina (sau faza)? Ce probleme de învățare vor fi identificate?
- Cum va fi structurată problema?
- Cât timp va exista această problema?
- Studenții vor primi informații în paginile următoare (sau etapele) în timp ce lucrează la această problemă?

- De ce resurse vor avea nevoie studenții?
- Ce produs final vor produce studenții la finalizarea problemei?

➤ Scrieți un ghid didactic sau ghidul profesorului care detaliază planurile de instruire privind utilizarea problemei în curs. Dacă cursul este preăzut pentru un grup de studenți de dimensiuni medii sau mari, poate fi necesară o combinație de mini-prelegeri, discuții de clasă întregă și lucrări de grupuri mici cu raportare periodice. Ghidul profesorului poate indica planuri sau opțiuni pentru ciclism prin paginile problemei care prevede diferite moduri de învățare.

➤ Ultimul pas este identificarea resurselor cheie pentru studenți. Studenții trebuie să învețe să identifice și să utilizeze resursele de învățare pe cont propriu, dar poate fi util dacă profesorul indică câteva surse bune pentru a-i iniția. Mulți studenți vor dori să-și limiteze cercetarea la Internet, deci va fi important să îi îndrumați și spre bibliotecă.

Metoda de distribuire a unei probleme PBL se încadrează în trei tehnici de predare strâns legate: studii de caz, jocuri de rol și simulări. Studiile de caz sunt prezentate studenților în formă scrisă. Jocurile pe roluri presupun improvizări la materiile studiate sau despre ceea ce se studiază. Astăzi, simulările

implică deseori programe pe calculator. Indiferent de tehnica utilizată, baza metodei rămâne aceeași: problema reală a lumii [15].

În unele surse, chiar în unele instituții abrevierea PBL este abordată ca învățarea bazată pe proiect. Deoarece au același acronim, avem multe întrebări despre asemănările și diferențele dintre cele două PBL-uri. În vederea identificării asemănărilor și deosebirilor dintre învățare bazată pe proiect și învățare bazată pe probleme, o să încercăm să definim ambele concepte și să găsim tangențele.

Învățarea pe bază de proiect este o metodă de predare în care studenții dobândesc cunoștințe și abilități practice pentru o perioadă lungă de timp pentru a investiga și a răspunde la o întrebare, problemă sau provocare autentică, angajată și complexă. Ideea de bază a metodei constă în elaborarea proiectelor de către studenți. Elementele esențiale de proiectare a proiectului:

- Cunoștințe cheie, înțelegere și abilități de succes. Proiectul se axează pe obiectivele de învățare ale studenților, inclusiv conținuturi și abilități bazate pe standarde, cum ar fi gândirea critică / rezolvarea problemelor, comunicarea, colaborarea și auto-gestionarea.

- Problema sau întrebarea provocatoare. Proiectul se elaborază în bază la o problemă semnificativă, care necesită o rezolvare.

- Anchetă susținută - studenții se angajează într-un proces riguros, extins de a pune întrebări, de a găsi resurse și de a aplica informații.

- Autenticitate. Proiectul prezintă contextul, sarcinile și instrumentele din lumea reală, standardele de calitate sau impactul - sau vorbește despre preocupările, interesele și problemele personale ale studenților în viața lor.

- Opinia proprie a studenților. Studenții iau anumite decizii cu privire la proiect, inclusiv modul în care lucrează și ceea ce creează.

- Reflecție, studenții și profesorii reflectă asupra învățării, eficacității activității de anchetă și a proiectului, calității muncii elevilor, obstacolelor și modului în care acestea pot fi depășite.

- Critica și revizuirea – studenții dau, primesc și utilizează feedback pentru a-și îmbunătăți procesul și rezultatul cercetării.

- Susinerea publică a lucrării - Studenții își fac publică lucrarea explicând, afișând și / sau prezentând-o unui grup de evaluatori [16].

Reprezentanții „Edutopia”, Fundație Educațională organizată de George Lucas în Statele Unite, ce lucrează asupra acumulării și perfecționării metodelor inovative de predare, au decis să numească învățarea bazată pe probleme un subset de învățare bazată pe proiecte - adică, una dintre modalitățile prin care un cadru didactic ar putea construi un proiect este "de a rezolva o problemă". Dar problema-BL are propriul său istoric și un set de proceduri tipic urmate, care sunt mai mult observate oficial decât în alte tipuri de proiecte.

Învățarea bazată pe probleme, de obicei, urmează pașii prescriși:

- ✓ Prezentarea unei probleme
- ✓ Definirea sau formularea problemelor
- ✓ Generarea unui "inventar al cunoștințelor" (o listă a "ceea ce știm despre problemă" și "ce trebuie să știm")
- ✓ Generarea de soluții posibile
- ✓ Formularea problemelor de învățare pentru învățarea auto-dirijată și antrenată
- ✓ Schimbul de constatări și soluții [17].

În procesul realizării acestei metode studenții obțin următoarele abilități și aptitudini generice:

- Lucru în echipă
- Prezidarea/coordonarea unui grup
- Ascultare
- Povestire/expunere
- Cooperarea
- Respectarea opiniei colegilor
- Evaluarea critică a literaturii
- Învățarea directă și utilizarea resurselor
- Abilități de prezentare

Astfel, finalizarea oricărui tip de proiect implică rezolvarea unei probleme. Cele două PBL-uri sunt într-adevăr două fețe ale aceleiași monede. Ce tip de PBL ai decis să-ți spui, sau în ce mod să realizezi cercetarea, depinde doar de modul în care o încadrezi în activitățile planificate. Linia de jos este

aceeași: ambele PBL-uri se pot angaja puternic și în mod eficient să-și învețe studenții să abordeze probleme reale cu aplicarea soluțiilor practice!

Metodologia PBL- problem based learning, ca și orice metodă de predare are anumite avantaje pentru studenți, profesori, cât și instituțiile de învățământ e implementează aceste metode, dar are și dezavantaje

Tabelul 1. Avantajele și dezavantajele metodei PBL

AVANTAJELE ÎNVĂȚĂRII PRIN PBL:	DEZAVANTAJE:
Este axat pe studenți, care permite învățarea activă și o mai bună înțelegere și păstrare a cunoștințelor.	Aceasta necesită mai mult personal de înaltă calificare pentru a-și asuma un rol activ în facilitarea și discuțiile conduse de grup.
Ajută la dezvoltarea abilităților de viață care se aplică în multe domenii.	Este o resursă intensă, deoarece necesită mai mult spațiu fizic și resurse de computer mai accesibile pentru a permite învățarea simultană a grupurilor mici.
Sporește cunoștințele despre conținut cursului din punct de vedere teoretic și practic, stimulând simultan dezvoltarea comunicării, rezolvarea problemelor, gândirea critică, colaborarea și abilitățile de învățare auto-direcționate.	Elevii raportează, de asemenea, incertitudinea cu supraîncărcarea informațiilor și nu pot stabili cât de mult este necesar studiul și relevanța informațiilor disponibile.
PBL poate poziționa studenții pentru a funcționa optim folosind experiențe din lumea reală.	Elevii pot să nu aibă acces la profesori care servesc ca modele de inspirație pe care le oferă curriculum-ul tradițional.
Prin valorificarea intelectului colectiv de grup, perspective diferite pot oferi percepții și soluții diferite la o problemă.	PBL nu este potrivit pentru toată lumea.
Este o abordare mai interesantă și le permite să se gândească mai liber, ce contribuie la dezvoltarea abilităților de rezolvare a problemelor.	Studenții mai buni se descurcă mai bine în această metodă, studenții mai slabi devin problematici, respectiv învățarea devine demotivantă
Un studiu comparativ, între învățarea tradițională și programul format PBL, au demonstrat reducerea abandonului școlar și creșterea performanțelor studenților (în special al studenților defavorizați).	PBL presupune modificări la nivel instituțional, cât și la nivel de program (organizarea grupelor de studenți, organizarea lecțiilor teoretice și practice, alegerea specialităților la care se potrivește PBL)
PBL învață de la realitate la cunoaștere, nu opusul care este obișnuit în predarea cursurilor și permite rezolvarea problemei reale asociate teoriei	Nu poate fi tutore orice profesor, și atunci trebuie să fie corect repartizate lecțiile practice și cele de ghidare/ tutore către diferiți profesori
PBL îi permite profesorului să vadă ce gândesc elevii, ce știu și modul în care aceștia învață, și îi permite profesorilor să intervină mai devreme, decât să apară dificultăți la studenți.	Elaborarea planului de studii conform metodei PBL poate să se contrazică cu prevederile legale privind elaborarea și structurarea programului de studii (de exemplu formele de evaluare)
PBL încorporează multe forme de evaluare, cum ar fi portofolii, auto-reflecție, și evaluarea de la egal la egal. De exemplu, un portofoliu permite analiza nu doar a rezultatului învățării, dar și progresul învățării.	
Trecerea la PBL crează o atmosferă în care dezvoltă competența socială, schimbul de sentimente și stabilirea de relații nu numai de către elevi, ci și de către facilitatori sau profesori.	

Sursa: elaborat e autor

Prin intermediul proiectului Erasmus+ „561884-EPP-1-2015-1- DK-EPPKA2-CBHE-JP Introducing Problem Based Learning in Moldova: Toward Enhancing Students' Competitiveness and Employability (PBLMD)” Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul s-a lansat în implementarea metodologiei PBL urmărind atât scopul modernizării actului de predare-învățare, cât și inovarea procesului de fructificare a cunoașterii în produse relevante, reprezentate de proiectele de cercetare în grup a studenților.

Rezultatele primului an de aplicare a metodologiei PBL demonstrează că:

1. Studenții din grupele ce studiază prin metoda PBL
 - Și-au schimbat viziunea privind acumularea de cunoștințe aplicabile la problema proiectului elaborat în grup.
 - Și-au activizat abilitățile de comunicare, inclusiv în grupele de lucru.
 - Obțin deprinderi practice de cercetare a problemelor, de studiere individuală a problemelor și formularea de soluții.
2. Profesorii:
 - Au depășit anumite bariere conceptuale și au schimbat accentele de la activitatea de predare spre rolul de îndrumător sau mentor.
 - Au dezvoltat activitatea de seminare prin formarea de sarcini, adiționale soluționării problemelor

Totodată, este notorie fortificarea prin intermediul PBL a relațiilor cu întreprinderile și organizațiile care au servit ca bază și model pentru elaborarea proiectelor.

În concluzie, vreau să menționez că metoda de predare PBL – învățămînt bazat pe studenți presupune trecerea de la învățămînt clasic la unul inovațional, permite transformarea profesorilor din furnizori de informații în mentori de acumulare și analiză corectă a informațiilor, iar pentru studenți crează un mediu academic interesant, cu multe probleme interesante și importante, pentru soluționarea cărora este nevoie de implicare nemijlocită cu un vast bagaj de cunoștințe teoretice și practice, acumulate în timpul orelor de cursă, dar și în afara acestora. Astfel, acest tip de metodă pedagogică orientată către proces, auto-dirijată și colaborativă poate pregăti studenții noștri pentru o carieră post-universitară de succes.

Referințe bibliografice:

1. MARIA-ANA SĂLĂGIAN, Metode de predare-învățare în învățămîntul economic, p.645
<http://conferinta.academiacomerciala.ro/CD2014/articole/5/METODE%20DE%20PREDARE-%C3%8ENV%C4%82%C5%A2ARE%20%C3%8EN%20%C3%8ENV%C4%82%C5%A2%C4%82M%C3%82NTUL%20ECONOMIC.pdf> (Accesat la 12.03.2018)
2. MARIA-ANA SĂLĂGIAN, Metode de predare-învățare în învățămîntul economic, p.646
<http://conferinta.academiacomerciala.ro/CD2014/articole/5/METODE%20DE%20PREDARE-%C3%8ENV%C4%82%C5%A2ARE%20%C3%8EN%20%C3%8ENV%C4%82%C5%A2%C4%82M%C3%82NTUL%20ECONOMIC.pdf> (Accesat la 12.03.2018)
3. Jennifer Gonzalez, Învățarea bazată pe proiecte: începe aici.
<https://creeracord.com/2016/08/15/invatarea-bazata-pe-proiecte-incepe-aici/>
4. Institutul de Științe ale Educației. <https://iteach.ro/pagina/1111/>
5. Jennifer Gonzalez, Învățarea bazată pe proiecte: începe aici.
<https://creeracord.com/2016/08/15/invatarea-bazata-pe-proiecte-incepe-aici/>
6. Sørensen, O. J. & R. Ivang (2003): Towards an Innovation and Entrepreneurship Culture at AAU. I wish... Dare I? Dept. for Business Studies. Aalborg University.
7. <https://www.learning-theories.com/problem-based-learning-pbl.html>
8. Lisa Pagander Jason Read Is Problem-Based Learning (PBL) An Effective Teaching Method? A Study Based on Existing Research Är PBL en Effektiv Undervisningsmetod
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Problem-based_learning
10. [http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-\(pbl\)](http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-(pbl))
11. <https://www.learning-theories.com/problem-based-learning-pbl.html>
12. [http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-\(pbl\)](http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-(pbl))
13. <https://www.learning-theories.com/problem-based-learning-pbl.html>

14. Vincent R. Genareo PhD and Renee Lyons, *Problem-Based Learning: Six Steps to Design, Implement, and Assess*. <https://www.facultyfocus.com/articles/instructional-design/problem-based-learning-six-steps-to-design-implement-and-assess/>
15. [http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-\(pbl\)](http://citl.illinois.edu/citl-101/teaching-learning/resources/teaching-strategies/problem-based-learning-(pbl))
16. http://www.bie.org/about/what_pbl
17. <https://www.edutopia.org/blog/pbl-vs-pbl-vs-xbl-john-larmer>

I. ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

IDENTIFICĂRI CONCEPTUALE ALE INTERACȚIUNII „RELAȚII BILATERALE” - „POLITICĂ EXTERNĂ” - „PROCES INTEGRAȚIONIST”

Violeta COTILEVICI,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The essential objective of every contemporary state is to extend its relations with other international actors, as well as to strengthen its position on the international arena. This article aims to identify the interaction that exists between the concept of "bilateral relations", "foreign policy" and "integration process". The three notions are treated differently by both autochthonous and Western authors. In the contemporary world, the integration is one of the foremost factors of the foreign policy and international relations as a whole. There is a complementarity between the notions listed above, so no integration process can be achieved without involving states and their foreign policy.

Obiectivul esențial declarat al fiecărui stat contemporan este extinderea relațiilor cu alți actori internaționali, precum și consolidarea poziției sale pe arena internațională, legitimarea unei importante forțe de decizie – lucruri convergente în tendința realizării interesului național al fiecărui guvern. În acest sens sunt antrenate multiple pârgșii de acțiune și instrumente diplomatice. *Relațiile bilaterale* sunt astfel exemplul elocvent în promovarea acestui interes, ca cel mai testat și acreditat mijloc de întreținere a unui *dialog politic* constructiv. Relațiile bilaterale reprezintă cea mai simplă, dar și cea mai veche formă a *cooperării interstatale*.

T. Gomart, istorician francez în domeniul Relațiilor Internaționale, afirmă că în istoria relațiilor internaționale, studierea relațiilor bilaterale nu este un lucru original. În pofida faptului că există un număr mare de lucrări care descriu și explică relațiile dintre două țări se merită de a cerceta acest subiect. Autorul francez T. Gomart propune trei definiții pentru noțiunea de „relație bilaterală” : relația bilaterală este o practică diplomatică, o modalitate de schimb care utilizează conducătorii unei țări pentru a dirija politica lor externă; relația bilaterală este subiect de predilecție a istoriei relațiilor internaționale care se bazează pe ansamblul practicilor diplomatice; relația bilaterală este un model de percepție, construire și de reprezentare a realului.

Conform autorului T. Gomart, relația bilaterală este forma elementară a jocului diplomatic. Începând cu secolul al XVII-lea, monarhii europeni trimit reprezentanți permanenți în țările cu care ei doresc să întrețină relații durabile. De atunci, relația bilaterală se aseamănă cu o relație de cuplu deoarece „o apropiere, chiar și efemeră, era marcată de mariaje”. În cadrul diplomatic relația bilaterală se definește sumar ca și un raport dintre două puteri sub ochii comunității internaționale [1].

Pentru a evita o descriere superficială, J.-B. Duroselle indică căile de urmat: trebuie de evitat, cu orice preț, de a se limita doar la schimburi diplomatice. Pe lângă rapoartele oficiale, relațiile comerciale, relațiile financiare, imaginile pe care le fac cele două popoare unii față de alții, schimburile intelectuale și problemele de migrație trebuie luate în considerare [2].

R. Girault este un specialist în relații bilaterale. Tema sa de cercetare a împrumuturilor rusești este un subiect bilateral care include o componentă tehnică cu implicații profunde politice și economice. La sfârșitul cercetării sale, R. Girault atrage atenția asupra analizei relațiilor bilaterale construite ca un sistem închis și autonom [3].

În ceea ce privește relația bilaterală, remarcile autorului R. Aron aduc precizări utile asupra a trei puncte. Mai întâi, conceptul său de « societate transnațională » interzice de a o reduce doar la relații interstatale. Apoi, el notează că, pe planul practicii diplomatice, la mijlocul anilor ‘50 diplomația sovietică modifică gestionarea relațiilor sale cu sateliții abandonând bilateralismul. Conform lui R. Aron, semnarea Pactului de la Varșovia marchează trecerea de la tehnica bilaterală la cea multilaterală. El susține că relația bilaterală este o relație triunghiulară și că în orice raport bilateral intervine, sub o formă sau alta, o mediere [4].

Autorii francezi tratează raporturile bilaterale ca relații interstatale (în *fr.* relations interétatiques) într-o *concepție restrictivă* care „privilegiază statul pentru a-l face actorul principal, dominant, chiar exclusiv al sistemului internațional. În această perspectivă deschisă de stat și guvernării săi, relațiile internaționale se vor defini ca relații între societăți politice organizate într-un cadru teritorial determinat. În consecință, apar relații interstatale sau interguvernamentale. Acesta este sensul care trebuie dat unor formule ca politică internațională, externă sau străină” [5].

În *Dicționarul Enciclopedic Hachette* termenul *bilateral* este conceput ca „ceea ce are două părți; ceea ce are sau care se raportează la două părți simetrice” [6]. Același dicționar concepe adțional *asistența bilaterală* (în *fr.* aide bilaterale) ca „adusă de către o țară industrializată unui stat în curs de dezvoltare fără a fi intermediată de către organismele internaționale”.

Autorul H. Bull în lucrarea *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, relativ la o serie de definiții ale diplomației, pe care le evaluează ca epuizate în contextul modificării/evoluării raporturilor interstatale, menționează: „Relațiile bilaterale leagă formal un stat sau un guvern de altul, însă, în practica actuală, ele reprezintă și legături între un *popor* sau un sistem politic și altul.”

H. Bull definește politica externă ca rezultatul momentan al unui proces complex de elaborare. Participanții la elaborarea și aplicarea politicii externe se străduiesc să cuprindă în politica externă totalitatea preocupărilor lumii. Domeniul politicii externe este mai larg decât ansamblul relațiilor interguvernamentale. Relațiilor politice dintre guverne li se adaugă interesul față de mediul înconjurător, migrație, dezvoltare, libertatea de credință. În aceste domenii, serviciile guvernamentale sunt mai puțin competente decât organizațiile și grupurile specializate [7].

Autorul S. Brucan consideră că politica externă constituie reacția la o serie de stimulente interne și externe, iar națiunile reprezintă niște sisteme în interacțiune permanentă cu mediul internațional [8].

Politica externă prezintă obiectul cercetării pentru M-Ch. Kessler care consideră că nu este altceva decât rezultatul evoluției și politicii, istoriei, geografiei și filosofiei politice. Ea se manifestă pe parcursul activității statului pe arena internațională. Geografică și funcțională, politica externă devine proteiformă și multisectorială [9].

Conform cercetătorului S. Cebotari, în lumea contemporană integrarea reprezintă unul din factorii primordialii ai politicii externe și relațiilor internaționale în ansamblu. Datorită multitudinii de procese care au loc atât în interiorul statelor, cât și în exteriorul acestora, are loc apariția noilor grupări integraționiste, diversificarea formelor organizaționale, evoluția de la modelele simpliste spre altele mai complexe. Drept rezultat, procesele integraționiste au cuprins practic toate regiunile și statele, contribuind astfel la formarea noilor „matrice” internaționale.

Prin politica externă se subînțelege activitatea statului în afacerile internaționale sau activitatea statului pe arena internațională care reglementează relațiile cu alți subiecți ai activității politice externe: state, partide, organizații obștești internaționale și regionale. Autorul S. Cebotari menționează că politica externă a statului trebuie să fie înțeleasă ca o categorie concret istorică, ea nu există în afara spațiului și timpului. În lucrare se accentuează faptul că conceptul de „politică externă” trebuie privit în coordonate mai ample, pentru ai examina izvoarele ei interne, instrumentele și modelele de realizare, deoarece setul acestor componente poate să se schimbe în timp și să influențeze substanțial asupra caracterului activității statului. Cercetătorul S. Cebotari afirmă că politica externă mai presupune și activitatea statului în sistemul relațiilor internaționale. Această activitate capătă o importanță incontestabilă. Anume aici se întâlnesc interesele statelor legate de problema dezarmării, asigurării securității statului, prevenirea catastrofelor, combaterea terorismului și a criminalității. Statul realizează apărarea intereselor sale prin intermediul activității politice care este destul de variată, și reprezintă prin sine un atribut necesar [10].

Cercetătorul A. Burian definește noțiunea de politică externă drept o activitate a statului de reglementare pe arena internațională a relațiilor sale cu alți subiecți ai politicii externe: state, partide politice și alte organizații sociale de peste hotare, organizații mondiale și regionale internaționale, sprijinindu-se pe potențialul economic, demografic, militar, tehnico-științific, cultural al statului [11].

În opinia cercetătorului V. Rotaru, politica externă reglementează relațiile unui stat cu alte state și asigură realizarea intereselor și necesităților acestuia pe arena internațională. Autorul menționează că anume aici se întâlnesc interesele statelor legate de problema dezarmării, asigurării securității statelor, prevenirea catastrofelor, combaterea criminalității. În cercetarea autorului V. Rotaru se regăsește ideea că politica externă a devenit, actualmente, mai moderată, deoarece relațiile dintre state se bazează nu numai pe cele militare și diplomatice, ci și pe cele ale ajutorului reciproc, al dialogului politic [12].

Cercetătorul V. Borș prezintă ideea că, în prezent, se constată o influență a factorilor internaționali prin intermediul politicii externe asupra politicii interne, politica externă devenind un mijloc de democratizare a societății [13]. Același autor analizează mijloacele prin care se realizează politica externă în vederea realizării anumitor scopuri și enumeră următoarele: politice, economice, militare, informaționale [14].

Autorii Gh. Căldare și R. Gorincioi studiază politica externă și o prezintă în sensul de continuare a politicii interne și de componentă a relațiilor internaționale, constituind una dintre problemele esențiale ale științelor politice și relațiilor internaționale. Dată fiind creșterea rolului și locului politicii externe ca obiect de cercetare, actualmente, aceasta a devenit mai moderată, deoarece relațiile dintre state se bazează nu numai pe dimensiunile militare și diplomatice, dar și pe aspectele ce țin de ajutor reciproc și dialog politic [15].

De la proclamarea independenței Republicii Moldova la 27 august 1991, politica sa externă a trecut prin mai multe perioade de maturizare, iar interesul național ca și în majoritatea statelor est-europene posttotalitare a fost marcat prin mai multe acțiuni de determinare, de la formalizarea juridică a suveranității și independenței, la stabilirea relațiilor diplomatice cu statele lumii și în final la plasarea țării în sistemul relațiilor internaționale [16].

Făcând o analiză a procesului evoluției concepției politicii externe a Republicii Moldova, autorul S. Cebotari menționează că, chiar de la începutul anilor '90, odată cu formarea partidelor și formațiunilor social-politice, în Republica Moldova, spre deosebire de celelalte state care și-au câpătat independența după destrămarea Uniunii Sovietice se observă trei grupuri mari, fiecare având orientările și scopurile sale politice [17].

Analizând semnificația conceptului de integrare europeană, e necesar a sublinia, că în limba română verbul *a integra* înseamnă a se introduce într-un tot, devenind parte componentă a întregului, a se îngloba, a se armoniza într-un tot. Acesta provine din latinescul *integrare*, care semnifică: a readuce la starea inițială, a restabili, a relua, a înnoi, a întregi, a completa, a îndrepta, a repara, a împrăști. Din punct de vedere etimologic, prin integrare sesizăm acțiunea de formare a unui întreg, prin unirea părților componente.

Preluat inițial din matematică, termenul de „integrare” a câpătat o largă utilizare în diferite domenii socio-umane, inclusiv în științele economice și în politologie, cuprinzând o vastă gamă de procese și fenomene. După Grand Larousse, integrarea este: 1) acțiunea părților, a grupurilor de a se integra sau, 2) fuziunea teritoriilor, sau a unei minorități într-un ansamblu național [18]; iar Encyclopedia Universal Sopena subliniază că integrarea evocă incorporarea unui element străin într-un tot [19]. Aceiași idee este întâlnită și în Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, prin care integrarea presupune actul de a combina mai multe părți într-un întreg [20].

Conform definiției propuse de K. W. Deutsch *a integra* semnifică a uni mai multe elemente într-un întreg – adică a transforma niște elemente anterior separate în componentele unui sistem coerent. Autorul susține ideea că trăsătura esențială a oricărui sistem este gradul semnificativ de interdependență dintre componentele sale. Interdependența dintre oricare două componente constă în probabilitatea ca modificarea uneia dintre componente – sau acțiunea efectuată asupra uneia dintre componente – să producă o modificare previzibilă a celeilalte componente. Astfel, K. W. Deutsch menționează că de obicei, un sistem – privit ca un întreg – are o serie de proprietăți sistemice, care lipsesc din oricare dintre componentele singulare.

Prin urmare autorul definește *integrarea* ca o relație dintre mai multe unități interdependente reciproc, care, împreună, generează o serie de proprietăți sistemice, absente la unitățile individuale. Cu toate acestea, uneori, termenul *integrare* mai este utilizat pentru a descrie procesul integrativ prin care se realizează o atare relație între unitățile anterior separate [21].

Cercetătorii Gr. Vasilescu și C. Morari afirmă că fenomenul integrării se manifestă prin două forme majore, primordiale: economică și politică. Integrarea economică trebuie să fie urmată de cea politică, pe care o presupune și o prefigurează totodată, iar integrarea politică poate constitui un factor dinamic pentru integrarea economică.

Conform autorilor, integrarea economică reprezintă un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condițiile actuale, care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependențelor și a specializărilor dintre economiile diferitor state fiind determinată de un șir de factori, printre care un rol esențial îl are revoluția tehnico-științifică contemporană [22].

B. Haas definește integrarea politică ca fiind „un proces în cursul căruia actorii politici din diverse structuri naționale sunt convinși să-și modifice loialitatea, speranțele și activitățile politice spre un

nou centru, ale cărui instituții posedă ori pretind jurisdicție asupra statelor naționale preexistente” [23].

În literatura de specialitate integrarea politică mai este numită și „integrare globală”.

În monografia autorilor S. Cebotari, V. Saca, I. Coropcean se regăsește ideea că unii gânditori și-au construit modelele teoretice asupra integrării politice, influențați direct de perioada războiului rece. Încă în 1962, americanul G. Liska deducea că echilibrul bipolar (SUA- URSS) va conduce la o tendință opusă integrării economice, la multiplicarea actelor de independență economică și politică, ceea ce de fapt a confirmat evoluția istorică. Alții au considerat că integrarea depinde de factorii geopolitici și de mediul înconjurător. K. W. Deutsch, adeptul „comunității morale” sau sociale a subliniat că relaxarea tensiunilor între Estul și Vestul Europei în deceniul șapte-opt, a condus la încetinirea integrărilor europene și chiar a oprit-o complet. Autorii consideră că expertul german nu are dreptate, deoarece în această perioadă cele șase state, membre a Comunității Europene au devenit „nouă”, apoi destul de rapid „cele 12”, ajungând la cifra de 25. L. N. Lindberg îi reproșează lui Deutsch că nu a elaborat o teorie a „comunității politice” către care tinde „comunitatea morală sau socială”. Conform autorilor monografiei integrarea presupune totalitatea proceselor cu caracter economic și politic, în baza căreia are lor unirea într-un spațiu comun a două sau mai multe state, bazate pe coincidența principiilor, scopurilor și intereselor naționale [24].

În lumea contemporană integrarea, fiind forma supremă a interdependenței interstatale, constituie un fenomen și un factor dominant în relațiile internaționale actuale. În urma apariției noilor grupări integraționiste, diversificării formelor organizaționale, evoluției de la modelele simple spre altele mai complexe, procesele integraționiste au cuprins practic toate regiunile și statele, contribuind astfel la formarea modelului nou de ordine internațională. Drept rezultat, integrarea a devenit o posibilitate de întărire a pozițiilor statale pe arena internațională, un instrument de garantare a dominației politico-economice și apărare a intereselor naționale în condițiile globalizării.

Autorii Gr. Vasilescu și C. Morari consideră că integrarea este un proces contradictoriu. Deși o uniune este rezultatul activității statelor, câteodată interesele naționale ale acestora intră în contradicție cu logica desfășurării procesului de unificare. Deseori, intensificarea proceselor integraționiste se ciocnește cu creșterea nivelului de conștiință de sine și naționalism [25].

Analizând fenomenul integrării, S. Brucan consideră că la baza acestuia se află anumite elemente:

1) bazele natural-materiale care includ geografia, populația și producția; 2) factorii sociali (clasele și națiunile). Astfel, resursele naturale, așezarea pe glob și distanța în opinia savantului, joacă un rol important în inițierea unei uniuni mai largi. Creșterea populației are însemnătate pentru integrare numai datorită importanței relative pe care o are în calitate de componentă a puterii naționale. S. Brucan consideră că omogenitatea economică este un factor de favorizare a unificării națiunilor. Cel de-al doilea element care se află la baza integrării este factorul social. Pornind de la ideea că, pentru ca o națiune să se integreze cu succes într-o unitate mai largă, premisa fundamentală o constituie faptul ca ea însăși să fie integrată [26].

În lumea contemporană, integrarea este unul dintre factorii principali ai politicii externe și a relațiilor internaționale în ansamblu. Există o complementaritate între noțiunile „relații bilaterale”, „politică externă” și „proces integraționist”, astfel încât nici un proces de integrare nu poate fi realizat fără implicarea statelor și a politicii lor externe.

Referințe bibliografice:

1. Gomart, T. La relation bilatérale : un genre de l'histoire des relations internationales. In: *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, n°65-66, 2002. pp. 65-68
2. Duroselle, J.-P. *L'Europe de 1815 à nos jours. Vie politique et relations internationales*. Paris, PUF, 1993 (Première édition 1964), p. 368.
3. Girault, R. *Russes et investissements français en Russie 1887-1914*. Paris, Publications de la Sorbonne-Armand Colin, 1973, p. 585.
4. Aron, R. *Paix et guerre entre les nations*. Paris, Calmann-Lévy, 1984. p. 442.
5. Jacquier, B. *Relations internationales. Les acteurs du système international*. Grenoble: Presses universitaires, 1993, p. 5
6. *Bilatéral. Dictionnaire Hachette Encyclopédique Illustré*. Paris: Hachette Livre, 1997
7. Bull, H. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*. Traducere: Petruț M. și Plăcintar E. Chișinău: Știința, 1998, p. 155-156.
8. Brucan, S. *Dialectica politicii mondiale*. București: Nemira, 1997, p. 35, 313 p.
9. Kessler, Marie-Christine. *La politique étrangère de la France : Acteurs et processus*. Paris, Presses de

- Sciences Po, Coll. « Références inédites », 1999, 499p.
10. Cebotari, S. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități*. Teza de doctor. Chișinău, 2006, p.10-11. 168p.
 11. Burian, A. *Relații internaționale, politica externă și diplomația*. Curs de lecții. Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei. Universitatea de Studii Europene din Moldova. Editura a 3-a. Chișinău, CEP USM, 2007, p.261, 446 p.
 12. Rotaru, V. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul dimensiunilor morale: realități și deziderate*. Teza de doctor în științe politice. Chișinău, 2013, p. 51, 163 p.
 13. Borș, V. *Corelația dintre politica externă și politica internă*. In: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. - V.II, Seria „Științe socioumanistice”, Chișinău: 2004, p.57.
 14. Borș V. *Politica externă și relațiile internaționale*. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova* - Seria „Socioumanistice”, Chișinău: CEP, USM, 2004. P.58-59.
 15. Căldare, Gh., Gorincioi, R. *Politica externă: aspecte teoretice și practice*. În: *Politologie* (coordonatori Mosneaga V., Rusnac G., Sacovici V.). Chișinău: CEP USM, 2007, p. 346 – 357.
 16. Juc, V. *De la partidul unic la pluripartidism*. //Arena politică Nr.1,1996.
 17. Cebotari, S. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste: interese și priorități*. Teza de doctor. Chișinău, 2006, p.25. 168p.
 18. *GRAND LAROUSSE*. - Paris: Ed. „LAROUSSE”, T.III, 1994. P.1639.
 19. *Encyclopedia Universal Sopena. Dictionario ilustrado de la lengua espanola*. - Barcelona: Ed. „RAMÓN SOPENA”, S.A., 1995. P. 4555.
 20. *Webster's Encyclopedie Unabridged Dictionary of the English Language* - New-York: NEW REVISES EDITION „GRME RCY BOOKS”, 1989. P. 738.
 21. Deutsch, K. W. *Analiza relațiilor internaționale*. Chișinău, Tehnica-Info, 2006, p. 158, p. 192-193, p. 199, 220 p. ISBN 978-9975-63-008-5.
 22. Vasilescu, Gr., Morari, C. *Integrarea europeană*. In: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice / Univ. de Stat din Moldova ; coord.: Valentina Teosa [et al.]*. - Chișinău : CEP USM, 2016. - 546 p. p.234. ISBN 978-9975-71-828-8.
 23. Haas, E. *Uniting of Europe*, Stanford University Press, 2004, 641 p
 24. Cebotari, S., Saca, V., Coropcean, I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Monografie*. Chișinău, 2008. 180 p. p.16 ISBN 978-9975-9692-3-9.
 25. Vasilescu, Gr., Morari, C. *Procesul de integrare europeană prin dimensiunile sale externe și interne: Aspecte teoretico-conceptuale*. In: *MOLDOSCOPIE, 2013, nr.3 (LXII)*. p.185-199.
 26. Brucan S. *Dialectica politicii mondiale*. - București :ed.”Nemira”, 1997. P. 182.

PARTICULARITĂȚILE STRATEGIILOR DE ARMONIZARE A NORMELOR DE REGLEMENTARE A PROCEDURILOR VAMALE ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE

Zinaida LUPAȘCU, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public”, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: *Specifics of customs activity and transformation processes through which the customs system of Moldova, and other countries, their commitments assumed in the European integration process, the process of unifying customs legislation serve as an environment for the elimination of impediments to bringing it to European standards. Currently, the relevant standards established emphasizes the applicability of new forms of activity customs, border control, gradual liberalization of trade in goods and services, free movement of labor, reduction of customs duties, technical barriers and non-tariff abolition of quantitative restrictions and harmonization of legislation RM and states in the European integration process in the EU acquis .*

In this regard, relevant conclude that the application of international standards institution directs customs work towards protecting constitutional values, namely human rights and freedoms crossing the state border, as well as its national security problems.

Keywords: *the customs domain activity, customs border, the customs procedures, the unification.*

Reglementările stipulate în Titlul V al Acordului de Asociere a impus Republicii Moldova retragerea prevederilor din legislația sa națională sau abrogarea practicilor naționale, care sînt incompatibile cu legislația UE sau cu legislația sa națională armonizată la legislația Uniunii în domeniile legate de comerț.

UE supraveghează nu doar armonizarea legislației naționale cu cea europeană de către Republica Moldova, dar și gradul de implementare și aplicare adecvată și efectivă a legislației [1].

În orice stat conținutul de bază și esența activității vamale o reprezintă procedurile vamale, condiție prealabilă pentru circulația și trecerea mărfurilor și a vehiculelor peste frontiera vamală.

Prin achitarea taxelor vamale sunt atinse principalele obiective ale activității vamale - asigurarea aplicării tarifului și reglementarea netarifară a activității de comerț exterior.

Reieșind din specificul activității vamale și proceselor de transformare, prin care trece sistemul vamal al Republicii Moldova, și al altor state, reieșind din angajamentele acestora, asumate în procesul de integrare europeană, procesul unificării legislației vamale servește ca un mediu favorabil pentru eliminarea impedimentelor pentru armonizarea ei la standardele europene

Actualmente, standardele relevante stabilite, accentuează aplicabilitatea unor noi forme de activitate vamală, control vamal, liberalizarea graduală a comerțului cu bunuri și servicii, libera circulație a forței de muncă, reducerea taxelor vamale, barierele tehnice și netarifare, abolirea restricțiilor cantitative și armonizarea legislației RM și a statelor aflate în procesul integrării europene la Acquisul UE.

În acest sens, relevant conchidem, că aplicarea standardelor internaționale direcționează instituția activității vamale spre apărarea valorilor constituționale, și anume, a drepturilor și libertăților omului la trecerea peste frontiera statului, cît și problemelor securității naționale a statului.

Diferențele în ceea ce privește reglementarea legală a procedurilor vamale în sistemele juridice naționale ale statelor împiedică în mod semnificativ circulația transfrontalieră a mărfurilor și a mijloacelor de transport în comerțul internațional. În plus, complexitatea procedurilor vamale, cheltuielile la trecerea frontierei a participanților activității economice externe constituie bariere netarifare majore pentru comerțul internațional.

Toate acestea necesită convergența (apropierea) sistemelor juridice ale statelor în domeniul reglementării juridice a procedurilor vamale, în scopul simplificării și accelerării procesului de trecere a acestora. Soluția acestei sarcini este încredințată de către comunitatea internațională OMV.

Una din problemele-cheie ale cooperării internaționale în domeniul vamal este unificarea și armonizarea sistemelor juridice naționale în domeniul activității vamale a procedurilor vamale, în scopul de a simplifica și a accelera trecerea persoanelor care transportă mărfuri și vehicule prin frontierele vamale ale statelor.

Soluționarea acestei probleme poate fi realizată, prin utilizarea diferitor mijloace juridice internaționale, și anume - elaborarea convențiilor vamale internaționale, care ar viza stabilirea unei reglementări juridice comune și uniforme a procedurilor vamale (activității vamale) în statele membre.

Cele mai importante tratate internaționale, care vizează unificarea și armonizarea sistemelor juridice în domeniul procedurilor vamale, sunt:

- Convenția internațională privind simplificarea și armonizarea regimurilor vamale din 18 mai 1973, în versiunea protocolului din 1999 [2].

- Convenția privind carnetul ATA pentru importul temporar de bunuri din 6 decembrie 1961, semnată la Bruxelles și Convenția privind admiterea temporară din 26 iunie 1990, semnată la Istanbul (admitere temporară - regimul vamal care permite utilizarea pe teritoriul Republicii Moldova, cu suspendare parțială sau totală de drepturi de import și fără aplicarea măsurilor de politică economică, a mărfurilor și mijloacelor de transport străine destinate reexportului în aceeași stare, cu excepția uzurii lor normale [3].

- Convenția vamală privind importul temporar de echipamente profesionale din 8 iunie 1961 de la Bruxelles, în vigoare la 03.12.1966 până la 16.07.2002, fiind abrogat(ă) și înlocuit(ă) de Convenția privind admiterea temporară din 26 iunie 1990, actualizată la data de 4 septembrie 2002 [4].

- Convenția vamală privind tranzitul internațional de mărfuri, de la 7 iunie, anul 1971 încheiată la Viena.

- Convenția vamală privind procedura de import de mărfuri pentru afișare la expoziții, târguri, conferințe și alte evenimente similare din 8 iunie

- Convenția din 1961 vamale privind importul temporar de ambalaje din 1960, etc.

Formarea de noi state suverane, independente, în deosebi în Europa, a dus la schimbări cantitative

și calitative în relațiile internaționale, la multiplicarea și diversificarea mijloacelor și formelor juridice ale raporturilor interstatale. Dezvoltarea economică, progresul tehnico-științific în cele mai diverse domenii au extins sfera raporturilor de cooperare internațională, au generat noi probleme și necesitatea unor noi soluții. Dezvoltarea mijloacelor de comunicație și transport la distanțe mari a făcut posibile totodată legături mai ample, mai complexe între state și popoare de pe diferite continente și crearea unor mecanisme internaționale de coordonare permanentă a eforturilor de cooperare a statelor. Asemenea mecanisme internaționale de cooperare s-au adăugat mijloacelor și formelor existente în dreptul vamal și internațional, și în practica statelor: tratate, reuniuni diplomatice, relații diplomatice ale statelor etc.

Astfel, procesul de colaborare și dezvoltarea comerțului internațional au impus adoptarea unui instrument internațional unic, care ar fi putut îngloba toate convențiile existente în materie de admitere temporară pentru a facilita accesul la dispozițiile internaționale în vigoare a utilizatorilor în materie de admitere temporară. Așa fel de acte internaționale, care reglementează activitatea vamală sunt-Convenția privind carnetul ATA pentru importul temporar de bunuri din 6 decembrie 1961, semnată la Bruxelles și Convenția privind admiterea temporară din 26 iunie 1990, semnată la Istanbul [5].

De menționat, că cea de-a doua convenție a preluat și a dezvoltat prevederile primei convenții referitor la modul de eliberare și utilizare a carnetelor ATA și CPD. Prin urmare, în situația în care un stat a aderat la prevederile Convenției de la Istanbul, acesta poate aplica sistemul respectiv de carnete fără a adera la Convenția de la Bruxelles. Republica Moldova nu a fost parte a Convenției din 1961, dar prin Legea nr. 253-XVI din 05.12.2008 a aderat la Convenția din 1990 [6].

Analizând prevederile acestei Convenții putem deduce un șir de avantaje în cazul utilizării carnetului ATA (carnet ATA – titlu de admitere temporară, folosit pentru admiterea temporară a mărfurilor, cu excepția mijloacelor de transport), și anume:

- simplificarea și armonizarea procedurilor vamale prin accelerarea vămii mărfurilor importate temporar în țările participante la sistemul ATA;
- vămirea cu cheltuieli reduse;
- sfera mai largă de aplicare a regimului de admitere temporară;
- carnetul prezintă mai multe garanții pentru bugetul de stat;
- sistemul carnetelor ATA asigură un control vamal mai eficient.

Astfel, pentru o implementare mai eficientă a acestei Convenții, la nivel național, a fost elaborate și adoptate acte normative de către organele competente. Astfel, prin Decizia Biroului executiv al Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova nr. 23/1 din 10.05.2010 a fost adoptat Regulamentul Nr. 23/1 cu privire la eliberarea carnetelor ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor.

După cum am menționat mai sus, acest Regulament a fost elaborat cu scopul implementării Convenției privind admiterea temporară, adoptată la Istanbul, la 26 iunie 1990, Legii pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind admiterea temporară nr. 253 din 05.12.2008 [7].

Hotărârii Guvernului cu privire la desemnarea asociației emitente și asociației garante a titlurilor de admitere temporară (carnete ATA) nr. 495 din 14.08.2009 [8] și reglementarea procedurii de completare, autentificare și emitere a carnetelor ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor [9]. Următorul act normativ, care viza problema în cauză, a fost Ordinul nr. 183-O al Serviciului Vamal din 17.05.2010 mun. Chișinău „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind procedura de vămire a mărfurilor transportate sub acoperirea Carnetului ATA [10].

Un alt izvor internațional cu o conotație vamală este Convenția vamală privind tranzitul internațional de mărfuri, de la 7 iunie, anul 1971 încheiată la Viena [11].

Este una dintre primele convenții vamale internaționale, elaborate în conformitate cu activitățile Organizației Mondiale a Vămile privind apropierea, unificarea și armonizarea sistemelor juridice în domeniul procedurilor vamale, cum ar fi admiterea temporară.

Există o multitudine de motive care ne-au determinat să ne îndreptăm atenția spre institutul unificării legislației vamale a statelor aflate în procesul integrării europene.

În primul rând, reglementarea juridică a cooperării statelor în sfera activității vamale este criticată atât de savanți, cât și de colaboratorii practici. Deși, integrarea vamală a țărilor aflate în procesul integrării europene este o necesitate obiectivă și servește ca parte integrantă a colaborării economice, multe subiecte legate de acest fapt nu au fost adecvat studiate, de aceea, de multe ori au fost interpretate greșit.

În al doilea rând, evoluția și fondarea zonei libere comerciale, atât cu statele post-sovietice, cât și cu statele aflate în procesul integrării europene au o mare importanță pentru Republica Moldova.

Reglementarea juridică a cooperării vamale servește ca bază economică specială a R. Moldova, cât

și a a statelor aflate în procesul integrării europene.

Convenția vamală privind tranzitul internațional al mărfurilor, fiind elaborată și adoptată de către Consiliul de Cooperare Vamală, încă în anul 1971, își găsește aplicare și în prezent în multe țări unde sunt aplicate multe dintre procedurile stabilite de ea referitoare la tranzit.

Ca exemplu pot servi măsurile generale luate la asigurarea siguranței mărfurilor aflate în tranzit, oferindu-le solicitanților supraveghere vamală într-un spațiu privat.

Posibilitatea soluționării problemelor juridice în limitele statelor aflate în procesul integrării europene, inclusiv Republica Moldova, arată starea de pregătire a acestor state, cât și participarea lor în activitatea organizațiilor internaționale la soluționarea problemelor de ordin comercial și cooperare vamală.

Pe parcursul anilor, autoritățile și administrația vamală au schimbat unele metode și proceduri legate de utilizarea pe scară largă a containerelor și a altor unități de transport.

Astfel, în scopul evitării aglomerației în porturi și aeroporturi, au fost înființate centre speciale pentru clearance-ul vamal intern, simplificându-se controalele la import și export și cerințele documentare devenind mai flexibile. Cu toate acestea, la implementarea unui control vamal efectiv, fără întârzierile de transport au survenit unele dificultăți, deaceia a apărut necesitatea elaborării unui nou acord internațional privind tranzitul, care ar reglementa cele mai noi metode de transport și furnizare, prin intermediul operațiilor de transport mixte, pe o scară globală. Libertatea de circulație în spațiul european prin pașapoartele biometrice, Acordul de liber schimb economic, schimburile de mărfuri, investițiile nesupuse unor obstacole sunt deasemenea o formă concretă de integrare europeană, și anume, un proces de integrare efectivă.

La moment există un șir de acorduri internaționale de tranzit vamal, și anume:

-Convenția vamală privind transportul internațional de mărfuri sub acoperirea carnetelor TIR, din 15 ianuarie 1959,

-Convenția privind vămuirea de transport internațional de mărfuri cu vehicule rutiere din 18 noiembrie 1965 Reglementări vamale cu transportul rutier scandinav (pașaport scandinav)

-Convenția internațională pentru a facilita transportul feroviar de mărfuri peste frontiere, din 10 ianuarie 1952,

-Convenția privind navigația pe Rin din 17 octombrie 1968 și Convenția vamală privind importul temporar de mărfuri, folosind carnet ATA din 16 decembrie anul 1961

-Convenția vamală privind tranzitul internațional al mărfurilor din 7 iunie 1971

În anul 1961, WCO împreună cu părțile contractante ale GATT și Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), ținând seama de recomandările Camerei Internaționale de Comerț, a elaborat Convenția internațională a Vănilor privind carnetul ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor din 6 decembrie 1961 (denumită în continuare - Convenția privind carnetul ATA).

Astfel, putem concluziona, că apare necesitatea codificării convențiilor de mai sus într-o convenție universală pentru reglementarea juridică internațională mai eficientă a procedurii vamale privind importul temporar de mărfuri în particular, și a trecerii frontierei, la general, de către persoane, mijloace de transport și bunuri, și a convergenței acestora pe baza sistemelor juridice naționale ale statelor din acest domeniu, la standardele internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Crânguș I., Nițu A., Dragomir I. Drept penal. Partea Generală. Ed. a 2-a. București: Ministerul Administrației și Internelor, 2006, p.34... <http://www.cultura.mai.gov.ro/biblioteca%20virtuala/editura%20mai/drept%20penal/curs%20drept%20penal.pdf> (vizitat la 15.03.2018)
2. 331/11, JURNALUL OFICIAL AL UNIUNII EUROPENE, DECIZIA CONSILIULUI din 8 decembrie 1994 de acceptare, în numele Comunității, a anexelor E.7 și F.4 la Convenția internațională pentru simplificarea și armonizarea regimurilor vamale (94/798/CE) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31994D0798#nr1-L_1994331RO.01001101-E0001]
3. CONVENȚIE din 26 iunie 1990 privind admiterea temporară, actualizată la data de septembrie 2002*) [<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/171655>]
4. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/171655>
5. Republica Moldova, CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE „REGULAMENT Nr. 23/1 din 10.05.2010 cu privire la eliberarea carnetelor ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor Publicat :

- 14.05.2010 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr : 290a, MODIFICAT, DCCI29/6 din 29.01.16, MO32-37/12.02.16 art.209
6. http://dectrans.md/wpcontent/uploads/2014/11/articol_02.pdf Eduard SÎRBU, magistrul în drept, Admiterea temporară în baza carnetelor ATA și CPD
7. Legea Parlamentului pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind admiterea temporară nr. 253-XVI din 05.12.2008, Monitorul Oficial nr.230-232/844 din 23.12.2008
8. Hotărârea cu privire la desemnarea asociației emitente și asociației garante a titlurilor de admitere temporară (carnetele ATA și CPD) nr. 495 din 14.08.2009, Monitorul Oficial nr.127-130/556 din 21.08.2009
9. Regulamentul Camerei de Comerț și industrie al Republicii Moldova Nr. 23/1 cu privire la eliberarea carnetelor ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor din 10.05.2010, Publicat : 14.05.2010 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr : 290a, Modificat prin DCCI29/6 din 29.01.16, MO32-37/12.02.16
10. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Ordinul Serviciului Vamal Nr.183 din 17.05.2010 Regulamentul cu privire la procedura de vămuire a mărfurilor transportate sub acoperirea Carnetului ATA
11. <http://www.monitoruljuridic.ro/monitorul-oficial/512/2016-07-07/>

CONTROLUL ASUPRA ACTELOR ADOPTATE DE AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE

Natalia SAITARLÎ, conf. univ. inter., dr.,
Catedra de Științe politice și administrative

Abstract: One of the efficiency and lawfulness conditions of the local public authorities' activity is the correct application of legal norms in their activity and controlling their activity.

The goal of the given article is to demonstrate the meaning, types and the ways of the carrying out of the administrative guardianship control on administrative acts adopted by local public authorities.

Keywords: local public authorities, administrative act, legality, opportunity.

Controlul poate fi realizat de autoritățile administrației publice asupra propriei sale activități în conformitate cu subordinea ierarhică și se exercită asupra actelor și faptelor administrative efectuate de subordonați, analizându-se legalitatea și oportunitatea deciziilor și măsurilor luate de acestea prin examinarea dărilor de seamă despre activitatea autorității respective, verificarea îndeplinirii obligațiilor funcționale, expertiza anumitor direcții de activitate, supravegherea activității autorității controlate, examinarea petițiilor și cererilor cetățenilor și altele [1].

Controlul efectuat asupra actelor adoptate de autoritățile administrației publice locale, în literatura de specialitate, este numit controlul administrativ sub formă de tutelă administrativă [2].

Tutela administrativă este o instituție a dreptului public în baza căreia autoritatea centrală a administrației publice și reprezentanții locali ai acesteia au dreptul de a controla activitatea autorităților publice autonome descentralizate.

Controlul sub formă de tutelă administrativă este necesar mai întâi pentru că autoritățile descentralizate girează servicii publice, care trebuie să funcționeze în mod regulat și continuu în interesul general. Statul sau comunitatea națională sunt direct interesate în buna funcționare a acestor servicii publice.

În al doilea rând, la descentralizarea teritorială, autoritățile centrale sunt obligate să vegheze ca nu cumva interesele locale sau regionale să fie satisfăcute în detrimentul și pe seama intereselor generale [3].

În al treilea rând, puterea centrală trebuie să vegheze ca autoritățile locale să satisfacă, în condițiile cele mai bune, diferitele nevoi locale, ca autoritățile locale să-și facă pe deplin datoria, deoarece și satisfacerea nevoilor locale interesează statul sau comunitatea națională. Un progres, o înflorire, o prosperitate a statului depinde, în mare măsură, și de buna stare a împrejurărilor locale.

În fine, autoritatea centrală trebuie să vegheze la menținerea unității statului și să reprime orice tendință centrifugă a autorităților descentralizate. O autonomie prea mare poate să fie cauza unor orientări politice în contradicție cu politica de stat a autorităților centrale. Aceasta se poate întâmpla mai ales în statele în care există și minorități etnice.

În Legea cu privire la administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006 [4], conform Cap. IX acest tip de control este numit controlul administrativ fără precizare “sub formă de tutelă

administrativă”. Și este efectuat de Cancelaria de Stat sau de oficiile sale teritoriale, conduse de reprezentanții Guvernului în teritoriu.

Conform art. 63 din Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 controlul respectiv este de **legalitate și de oportunitate**.

Controlul de legalitate constă în verificarea legalității actelor emise de autoritățile administrației publice locale. Acest control poate fi: **obligatoriu și facultativ**.

Controlului de legalitate obligatoriu sunt supuse următoarele acte ale autorităților administrației publice locale [5]:

- a) *deciziile consiliilor locale de nivelurile întâi și al doilea;*
- b) *actele normative ale primarului, ale președintelui raionului și ale pretorului;*
- c) *actele privind organizarea licitațiilor și actele privind atribuirea de terenuri;*
- d) *actele de angajare și cele de încetare a raporturilor de serviciu sau de muncă ale personalului administrației publice locale;*
- e) *actele care implică cheltuieli sau angajamente financiare de peste 30 mii lei - în unitatea administrativ-teritorială de nivelul întâi și de peste 300 mii lei - în unitatea administrativ-teritorială de nivelul al doilea;*
- f) *actele emise în exercitarea unei atribuții delegate de stat autorităților administrației publice locale.*”

Actele date vor fi supuse controlului obligatoriu de către Cancelaria de Stat prin intermediul Registrului de stat al actelor locale.

Pentru aceasta procesul-verbal al ședinței consiliului, avizele comisiei de specialitate și materialele aferente adoptării deciziei se includ în Registrul de stat al actelor locale în termen de 10 zile de la data ședinței, în modul stabilit de Guvern. Responsabil de aceasta este secretarul consiliului, care, de asemenea, expediază obligatoriu o copie de pe orice act menționat mai sus oficiului teritorial al Cancelariei de Stat în termen de 5 zile de la semnarea actului [6].

În cazul **controlului de legalitate facultativ** secretarul consiliului este obligat, până la data de 10 a fiecărei luni, să transmită oficiului teritorial al Cancelariei de Stat lista actelor emise de primar sau de președintele raionului în luna precedentă [7].

Putem observa că controlului de legalitate obligatoriu sunt supuse actele primarului, ale președintelui raionului și ale pretorului, dar numai acele care au caracter normativ. Cetățenii sunt nevoiți să-și apere drepturile sale de sinestătător, în instanțele de contencios administrativ, suferând despăgubiri materiale și morale, deoarece anume prin dispoziții cu caracter individual foarte des sunt încălcate drepturile lor.

Cu alte cuvinte controlul poate fi: din **oficiu** sau la **cerere**. Astfel, conform art. 67 alin. (1) din Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006: „Orice persoană fizică sau juridică ce se consideră vătămată într-un drept al său printr-un act administrativ emis de o autoritate a administrației publice locale poate solicita oficiului teritorial al Cancelariei de Stat controlul legalității actului”. În cazul respingerii cererii persoana dată are dreptul să se adreseze la instanța de contencios administrativ.

Dar, cu regret, practica arată că autoritatea publică locală nu poartă mari responsabilități pentru încălcarea drepturilor particularului printr-un act administrativ, deoarece:

1. Reprezentantul autorității publice locale nu prezintă toate documentele, care au stat la baza emiterii actului administrativ contestat, deoarece în situația dată, judecătorii nu aplică măsura prevăzută în art. 22 alin. (3) din Legea nr. 793-XIV din 10.02.2000 [8]: „Pârâțul este obligat să prezinte instanței documentele solicitate la prima zi de înfățișare, în caz contrar i se aplică o amendă judiciară în mărime de pînă la 10 salarii minime pentru fiecare zi de întârziere nejustificată. Aplicarea amenzii judiciare nu scutește pârâțul de obligația de a prezenta documentele solicitate”, amânând și tergiversând examinarea cauzelor, după modelul celor civile, pe motiv de neprezentare a pârâțului;

2. După anularea actului administrativ ilicit de către instanța de judecată, consiliul local sau primarul, sau președintele raionului care l-a emis, nu sunt trași la răspunderea juridică. Despăgubirile se fac din patrimoniul autorității administrației publice locale, iar nu din buzunarul alesului local vinovat la emiterea actului administrativ, adică al statului, deoarece actele normative nu prevăd sancțiuni în așa caz.

Reieșind din cele menționate considerăm că toate dispozițiile primarului sau dispozițiile președintelui de raion, indiferent de caracter, trebuie să fie supuse controlului de legalitate. În caz de emiteră a actului administrativ ilicit orice ales local să fie tras la răspunderea juridică prevăzută expres de lege.

Conform art. 62 alin. (3) din Legea nr. 436-XVI, exercitarea controlului administrativ de

oportunitate de către autoritățile de nivel superior se admite doar în partea ce se referă la atribuțiile delegate de către stat autorităților administrației publice locale.

Astfel, pentru ca autoritățile administrației publice locale să-și exercite atribuțiile delegate de stat, subiecții controlului de oportunitate sunt în drept să modifice ori să abroge actul, în termen de 15 zile de la data primirii lui, pe motiv de oportunitate. În caz de inacțiune a autorității administrației publice locale chiar și după avertismentul subiectului controlului de oportunitate, acesta poate să emită actul respectiv în locul autorității incapabile de a lua decizia [9].

Cu alte cuvinte nu toate actele administrative adoptate de autoritățile publice locale sunt supuse controlului de oportunitate, numai acele care se referă la atribuții delegate de stat.

Nici instanța de contencios administrativ nu este competentă să pronunțe asupra oportunității actului administrativ, în cazul ilicitității lui, deoarece Legea nr. 793-XIV din 10.02.2000 prevede expres numai verificarea legalității actelor administrative: *“instanță de contencios administrativ - judecătoria desemnată din judecătoria, colegiile sau completele de contencios administrativ ale curților de apel, colegiul de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, abilitate prin lege cu înfăptuirea controlului judecătoresc al legalității actelor administrative emise de autoritățile publice în activitatea de organizare a executării și de executare în concret a legii, precum și de gestionare a domeniului public”*.

În literatura de specialitate este menționat că una dintre condițiile de valabilitate a actului administrativ este oportunitatea acestuia.

În afară de a fi legale, scrie cercetătorul D. Brezoianu, actele administrative trebuie să fie și oportune, adică să fie emise în cel mai adecvat moment, din punctul de vedere al eficacității, executarea lor făcându-se cu cele mai potrivite mijloace și cu cele mai reduse cheltuieli, dar obținându-se rezultate maxime [10]. Altfel, dacă resursele ar fi nelimitate, costul de oportunitate ar fi zero.

Suntem de acord și cu părerea că oportunitatea actelor administrative poate fi înțeleasă ca fiind caracterul util al acestora din punctul de vedere al intereselor statului. În acest scop, actele administrative necesită a fi științific fundamentate și formulate corect. Ele trebuie să reflecte destul de exact și clar scopul adoptării/emiterii lor, să conțină informații exacte și verificate. Extrem de important este ca ele să prevadă și mecanismul de transpunere în practică [11].

După părerea noastră este important de a verifica toate actele administrative adoptate de autoritățile publice locale, atât din punctul de vedere al legalității lor cât și al oportunității, nu numai acele care se referă la atribuții delegate de stat.

În concluzie, controlul este un proces de supraveghere a activităților și **întreprinderea de măsuri sau acțiuni care să asigure atingerea rezultatelor dorite sau intenționate**. Controlul administrativ apare ca un element necesar, impus de stat asupra activității autorităților administrației publice locale pentru a îmbunătăți calitatea activității acestora. Pentru ca acest control să fie efectiv, considerăm că este necesar să fie lărgit acest domeniu. Adică legea să prevadă expres procesul de verificare a actelor administrative locale cu caracter normativ și cu caracter individual, verificarea acestor acte atât din punct de vedere al legalității lor, cât și al oportunității, inclusiv și modul de transpunere a lor în practică.

Referințe bibliografice:

1. Sîmboteanu A. Teoria administrației publice. Chișinău: CEP USM, 2008. p. 178.
2. Orlov M. Drept administrativ. Chișinău, 2001. p. 177.
3. Zaharia G., Budeanu-Zaharia O. Drept Administrativ. Iași, 2002. p. 410.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală. Nr. 436-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35.
5. Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală. Nr. 436-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35. art. 64 alin. (1).
6. Ibidem, art. 64 alin. (2).
7. Ibidem, art. 65 alin. (1).
8. Legea contenciosului administrativ al Republicii Moldova. Nr. 793-XIV din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.05.2000, nr. 57-58.
9. Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală. Nr. 436-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35. art. 70 alin. (1).
10. Diaconu M. Oportunitatea – condiție de valabilitate a actelor administrative. Teoria și practica administrării publice: Materiale ale conf. șt.-pr. Int. , 17 mai 2018. Chișinău: AAP Moldova, 2018. p. 277.
11. Idem.

CONSIDERAȚII PRIVIND FENOMENUL PRESIUNII POLITICE ÎN CORELAȚIE CU IMPERATIVELE SOCIETĂȚII UMANE

Serghei SPRINCEAN, doctor în politologie, conferențiar universitar,
cercetător științific coordonator, secretar științific
Institutul de Cercetări Juridice și Politice

Summary: The problematic of political pressure becomes an aspect of contemporary international and national politics, especially when it is correlated with the most important global imperatives and interests. Social progress, in condition of amplification of importance of the phenomenon of political pressure, can be achieved by several possible paths, including such as bioethization of political pressure and influence, by defending social equity, by promotion of the human rights in contemporary society or by pleading for resolving negative consequences of globalization for human development in the context of profound global changes. It appeared as a stringent necessity in contemporary globalized social and political system the fulfilling the objectives of overpassing global crisis for a sustainable development of human civilization. The problem of amplification of importance of political pressure in contemporary decisional processes concerns the Republic of Moldova as well. At the local level, in the Republic of Moldova, it is also important and advised, for achieving a sustainable development of society, to implement public and specialized policies and strategies in the frame of the process of bioethization of politics and of the society, by sharing the most important bioethical priorities and imperatives.

Keywords: political pressure, imperatives, bioethics, global crisis, globalization.

Printre numeroasele funcții ale sistemului social și politic se numără și funcția de preservare și perpetuare a sistemului, a stării sale durabile, precum și cea de optimizare, adică de perfecționare continuă a acestuia. Totodată, ca și orice alt organism viu, și organismul social are disfuncțiile sale, mai cu seama în perioada crizei globale care bulversează mersul firesc al proceselor sociale, și care foarte des îmbracă formele unor astfel de patologii social-politice, precum: terorismul, extremismul, criminalitatea politică, șantajul, corupția ș. a., ce slăbesc sistemul social global și contribuie la persistența accentuată a imperfecțiunii lui, contribuind la o și mai grabnică adâncire a crizei mondiale, extinsă astfel până la cele mai particulare aspecte pe plan local. Aceste disfuncții ale sistemului social au existat în toate timpurile, dar, paradoxal, tocmai în perioada contemporană, perioada cea mai evoluată și avansată în istoria umanității, patologiile sociale, în special, terorismul, capătă o amploare extraordinară, în concordanță cu teoriile contemporane de echilibru cantitativ și calitativ dintre ordine și dezordine, informație și entropie. Grupurile sociale constituite și organizate în scopuri teroriste adesea recurg și la alte metode de intimidare socială și politică (șantaj, corupere, atentate, intimidări prin violență etc.), de aceea perspectiva analizei deductive a patologiilor sociale poate fi redusă la analiza problematicii terorismului și a influenței sale asupra metodelor, practicilor și procedurilor de elaborare, promovare și implementare a politicilor publice (public policymaking process), în condițiile necesității vitale de adaptare și racordare a întregului sistem sociopolitic la imperativele, valorile și principiile bioetice, ceea ce și presupune procesul de bioetizare a securității și politicului, cu scopul obținerii unor rezultate mult mai performante pe termen lung în plan geo-strategic, în vederea depășirii crizei mondiale [1].

La sfârșitul sec. XX se discuta în cercurile largi printre oamenii de știință de diverse specialități, printre cercetători din cadrul științelor sociale, din domeniul științelor economice, dar mai cu seamă din sfera științelor politice, despre influențele determinante complexe care tindeau să domine în viitorul apropiat viața sociopolitică precum: digitalizarea și computerizarea ca trenduri și extensiuni naturale ale globalizării, inclusiv în procesul exercitării puterii politice, în domeniul presiunilor sociopolitice sau a proceselor electorale, așa încât după trecerea perioadei menționate acele presupuneri și estimări au devenit certitudini care lasă un impact adânc, mai cu seamă în cultura și conștiința sociopolitică, atât la nivel mondial, cât și la micro-nivel politic referindu-se nemijlocit la individul uman și anturajul său imediat. La începutul sec. XXI însă, considerăm că atenția cercurilor științifice, a oamenilor politici și a tehnocraților din diverse domenii ale economiei este captată, în mod deosebit, de subiectul priorităților și potențialului sociopolitic al comunităților umane de a face față la provocarea crizei globale multidimensionale care tot mai mult se adâncește și se diversifică structural și funcțional, fiind înainte de toate cauzată în mod pregnant de involuția și regresul moralei sociale și a degradării standardelor etico-

valorice a omului contemporan [2]. În mod natural și logic, considerăm că au fost deduse și edificate un șir de noi concepții cu privire la salvagardarea și securizarea persoanei, dar și a omenirii în întregime, prin depășirea impasului în care se află civilizația umană la etapa contemporană de evoluție, printre care concepția bioetică, divizată în mai multe direcții și abordări, în dependență de factorii securitar, civilizațional și politic, s-a evidențiat de la bun început ca o disciplină cu un real potențial praxiologic, dar și ca un mecanism instituțional aplicativ cu un impact social semnificativ, confirmat de istoria sa de mai bine de 45 de ani.

Înțelegerea și conștientizarea mai bună prin studierea mai aprofundată a cauzelor și particularităților de evoluție a concepțiilor civilizației umane destinate salvagardării ei, nu poate fi decât încurajată cu o și mai mare ardoare, din moment ce termenul disponibil găsirii soluțiilor la diversele aspecte și componente ale crizei globale este tot mai scurt, exercitând presiuni tot mai mari asupra proceselor decizionale și de cercetare. În consecință, considerăm că un număr important de investigații au fost întreprinse în vederea analizei evoluției pe etape a bioeticii ca fenomen civilizațional și domeniu interdisciplinar de cunoștințe, în dependență de arealul de răspândire a acestei concepții, dar și în funcție de contextul cultural, religios, civilizațional și valoric al societății în care este promovată o anume abordare sau tip de bioetică.

Creșterea rolului bioeticii politice ca un domeniu aplicativ nou al vieții sociale este determinat în mare parte de obiectul său specific de interes, ca preocupare practică și studiu teoretic, referindu-se nemijlocit la activitatea de gestionare a sociumului în contextul sporirii importanței sociale a problematicii bioetice, la acțiunea de presiune politică ale factorilor de decizie asupra instituțiilor bioetice și viceversa, precum și asupra conștiinței bioetice la nivel social și individual. De asemenea, considerăm că bioetica politică este axată pe cercetarea impactului comunităților profesionale și științifice asupra procesului de elaborare și implementare a deciziei sociopolitice cu implicații în sfera bioetică [3].

În calitate de disciplină teoretică, considerăm că bioetica politică este fondată pe cele mai ample teorii, concepte, principii și categorii referitoare la viața politică în condițiile crizei globale multidimensionale și necesității iminente de revizuire a normelor și principiilor morale, care pledează pentru apărarea și promovarea drepturilor ființei umane, pentru păstrarea bunăstării mediului ambiant. Fenomenele și instituțiile politice precum conceptul de putere politică, partidele politice, grupurile de presiune și de interese, instituțiile autorităților publice în context bioetic, toate reprezintă obiectul de studiu al bioeticii politice în vederea contribuției sale la edificarea unei colaborări coevolutive și armonioase dintre societate și biosferă.

Obiectivele de bază ale bioeticii politice, fiind într-un proces de cristalizare și definitivare, includ: reflectarea la un nivel structural inedit a noilor realități și procese bioetice prin prisma metodologiei specifice domeniului securității umane și științelor politice; sensibilizarea societății postmoderne în vederea intensificării includerii tot mai plene a problematicii bioetice în discursul, practica și acțiunea politică și securitară contemporană; oferirea unei baze consolidate pentru depășirea și soluționarea unor probleme stringente ce apar la interferența dintre diverse domenii de interes public sporit precum politicul, securitatea umană și biotehnologiile sau sfera sporirii capacităților intelectuale și biologice ale factorilor politici de decizie sau presiune politică [4]. În vederea intensificării importanței și rolului bioeticii politice în domeniile sale aplicative, dar și în cadrul sistemului de științe sociale în genere, precum și printre științele filosofice pe de o parte, dar, pe de altă parte, în contextul sistemului de științe politice și studiilor de securitate, obiectivele și scopurile bioeticii politice continuă să fie adaptate și coordonate în funcție de poziționarea dinamică în cadrul acestor sisteme însăși a disciplinei date în vederea captării unei atenții sporite atât a opiniei publice, cât și a comunității științifice exprimată în variantă extinsă de cercetătorii americani J. D. Moreno și S. Berge [5].

Numeroasele aspecte legate de decizia politică în epoca bioetizării sociumului, concepută ca un act de opțiune și voință politică, specifică pentru un anumit mod de acțiune, adoptată în regim alternativ și prin alegerea din mai multe variante posibile în vederea soluționării unei probleme de interes politic, sunt strâns legate de procesul de asigurare a securității sistemice. Prin decizii politice finite înțelegem normele constituționale, legi adoptate de Parlament, politici și strategii publice, de stat, diverse acorduri și tratate (privind relațiile dintre state, pe plan extern), decizii (inclusiv judecătorești), hotărâri (emise de organe publice locale sau de autorități de stat), precum și strategii, poziții publice, puncte de vedere oficializate (elaborate de un partid sau de un grup de presiune). Decizia politică reflectă raporturile de putere și reprezintă rezultatul conflictelor și negocierilor dintre forțele sociale existente într-un sistem sociopolitic la un moment dat, dar și o consecință a raporturilor dintre factorii ce asigură securitatea și cei ce

destabilizează sistemul.

Evoluția procesului de bioetizare a domeniului securității, proces care este amplificat de creșterea importanței sociale a comunicării publice, a mass-mediei în contextul războiului hibrid și informațional, tot mai mult relevă și subliniază caracterul pluralist al raporturilor de asigurare a securității. Activitățile politice, printre care cele de guvernare, fiind în vizorul presei, devin mai vulnerabile la diverse influențe din afară și acest aspect este destul de prezent și în viața politică din Republica Moldova. Fenomenul dat este remarcat, de asemenea, de către profesorul V. Moraru care consideră că „... rolul exercitat de mass-media conferă o mai mare vizibilitate activității de guvernare, aceasta devenind mult mai susceptibilă de a fi supusă presiunilor.” [6]. Cu toate acestea, considerăm că ridicarea la un nivel mai înalt a importanței normelor morale, și cu precădere ale celor bioetice, care se axează pe paradigma biosferocentristă și coevolutivă, conferă un grad mai mare de securitate sistemului, o stabilitate și viabilitate generală întregului sistem social, guvernarea fiind în cadrul acestui proces o componentă care devine mai flexibilă prin vulnerabilitate, generând chiar un nou tip de politică – cea a concordanței sinergetice cu scopul suprem de supraviețuire umană prin depășirea crizei globale [7].

Numeroase aspecte ce țin de fenomenul presiunii politice se manifestă în plan local și regional, deși fenomenul presiunii politice poartă un caracter universal și permanent pentru orice sistem social-politic. Republica Moldova, la fel, este parte a sistemului mondial și regional al influențelor și presiunilor politice exercitate asupra factorilor de decizie. Spre exemplu, problematica asocierii internaționale a Republicii Moldova reprezintă un subiect destul de controversat și disputat în comunitatea științifică din moment ce ridică numeroase întrebări referitoare la oportunitatea aplicării multiplelor scheme, perspective și abordări de evaluare a riscurilor, amenințărilor și beneficiilor pentru securitatea, stabilitatea și bunăstarea Republicii Moldova atât pe termen scurt, cât și pe termen mediu și lung.

În general, subiectul configurării alianțelor interstatale, a subiecților dreptului internațional, supuși presiunilor și influențelor politice din interiorul sistemului lor politic național, dar și provenind din cadrul sistemului geopolitic internațional, se situează în proximitatea preocupărilor pentru legalitatea și moralitatea unor asemenea acțiuni de influențare a deciziilor politice de către un șir de factori (geo)politici [8]. Astfel ca, asemenea aspecte precum corelația dintre corectitudinea, moralitatea și legalitatea acțiunilor de presiune cu interesele sociopolitice, tot mai mult vor preocupa, atât oamenii de știință din domeniul politologiei, cât și opinia publică și societatea civilă, vigilentă și atentă la orice pericol și amenințare la adresa bunei funcționări a mecanismului democratic ca un garant important al eficienței sistemelor politice și sociale, mai cu seamă în perioada crizei globale.

În contextul analizei spectrului presiunilor politice ce afectează Republica Moldova, nu poate fi trecut cu vederea conflictul transnistrean ca una din multiplele forme de presiune externă asupra proceselor decizionale politice locale. Se impune, în acest caz, o atenționare asupra nevoii de evitare a greșelilor în analiza conflictului transnistrean prin cercetarea dispartă și ruptă din contextul general internațional sau conjunctural doar a unor elemente al întregului complex de perspective asupra fenomenului dat, precum și prin studiul conflictului în cauză în afara unei interrelații dintre politica internă și cea externă a Republicii Moldova, mai ales, în contextul în care se neglijează importanța și caracterul determinant al conceptualizării conflictului prin prisma conjuncturii internaționale. Prin studiul cauzelor, specificului și consecințelor apariției conflictului transnistrean, se constată că starea de fapt din zona de conflict s-a dorit a fi o formă de presiune externă și control asupra capacității decizionale suverane a autorităților de drept din Republica Moldova [9].

În domeniul analizei și evaluării acțiunilor și relațiilor de influențare și presiune politică, o mare importanță o are abordarea cu caracter pan-politic, referitor la acest fenomen. Astfel, potrivit lui J. Meynaud, un cercetător în domeniul științelor sociale de origine canadiană din Quebec, diversitatea perspectivelor posibile de adoptat în procesul de analiză a presiunilor politice, poate fi redusă la două scheme de analiză dintre cele existente – abordarea pluralistă a interacțiunii factorilor de presiune și schema pantei sistemului [10].

În baza acestor perspective de abordare, considerăm că situația Republicii Moldova, ca o componentă a sistemului regional de presiuni geopolitice, devine tot mai clară și previzibilă, deoarece, dispunând de un potențial redus de presiune asupra altor factori în diverse probleme disputate, a început să promoveze un curs geopolitic diferit de cel dominant și „firesc” pentru regiunea din care provine, dominată de interesele Federației Ruse. În astfel de condiții, cele două pârgii instituționale de presiuni asupra deciziilor politice cu caracter geostrategic – Transnistria și Găgăuzia, bine conservate și întreținute pe parcursul întregii existențe a statului Republica Moldova după obținerea independenței, au fost

utilizate tot mai mult, dar încă nu la potențial maxim posibil, așa încât, mai mult ca niciodată, Republica Moldova are nevoie de elaborarea unor mecanisme viabile de contracarare a influențelor geostrategice străine, inclusiv de acest gen (ce sunt înrădăcinate în interiorul sistemului sociopolitic din Republica Moldova), pentru a continua promovarea nestingherită a intereselor strategice proprii. Cu toate acestea, Republica Moldova posedă mecanisme și sisteme încă rudimentare de autoprotecție și imunizare contra numeroaselor încercări din exterior de influențare și determinare a deciziilor politice interne, chiar în pofida invocării în normele naționale și internaționale a imperativului non-imixtiunii în afacerile interne ca bază a unor relații bilaterale și multilaterale mutual benefice și armonioase dintre state, grupuri de state sau în cadrul unor organisme internaționale regionale sau mondiale.

Vom conchide că, în cazul deciziilor politice interne și legislației internaționale, problematica presiunii politice capătă o semnificație deosebită, reieșind și din importanța asigurării accesului nerestricționat al statelor mai puțin importante pe plan internațional, cum e Republica Moldova, la procesul decizional de formare a strategiilor și de adoptare a politicilor globale, mai cu seamă a celor de securitate, pentru promovarea mai eficientă a propriilor interese în concordanță cu necesitățile și interesele naționale.

Referințe bibliografice:

1. Спринчан С.Л. *Биоэтика, политика и стратегии выживания человечества в контексте модернизации социума*. În: Модернизация науки общества: вызовы и ответы: материалы междунар. науч. конф. Саранск. 10 мая 2011 г. Саранск: ИП Афанасьев В.С. 2011, p. 262.
2. Поттер В.Р. *Глобальная биоэтика: движение культур к более жизненным утопиям с целью выживания*. În: Практична філософія [Київ]. № 1, 2004, p. 6.
3. Sprincean S. *Securitatea umană și bioetica*. Monografie. Chișinău: F.E.P. ”Tipografia Centrală”. 2017, p. 164.
4. Fukuyama Fr. *Viitorul nostru postuman: consecințele revoluției biotehnologice*. București: Editura Humanitas. 2004. p. 83.
5. *Progress in Bioethics: science, policy and politics*. / Edited by Jonathan D. Moreno and Sam Berger. Massachusetts: MIT, 2010. 286 p.
6. Moraru V. *Puterea, mass-media și constituirea spațiului public*. În: Victor Moraru (coord.). Societatea și comunicarea în tranziție. Chișinău: ULIM, 2008, p. 8.
7. Frunzeti T. *Globalizarea securității*. București: Editura Militara, 2006. p. 208.
8. Гусейнов А. А. *Философия, мораль, политика*. Москва: Академкнига, 2002. p. 137.
9. Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul transnistrean: culegere de documente și materiale*. Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol. I (1989-1993). Chișinău: Lexon-Prim, 2012, p. 63.
10. Meynaud J. *Contribution a l'analyse de la pression de groupes*. În: Res Publica, 1962, nr. IV, p. 8.

IMPACTUL CRZEI RUSO-UCRAINEENE ASUPRA ARHITECTURII GEOPOLITICE A SPAȚIULUI EST-EUROPEAN

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar,
Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale;
Academia Militară „Alexandru cel Bun”

Abstract: Repercussions of the Russian-Ukrainian crisis on the establishing of the new architecture of the East-European space represent a process of reconfiguration and achievement of the national interests of the Russian Federation. Analyzing the consequences of annexation of peninsula Crimea and city Sevastopol to the Russian Federation, we are present to the geopolitical changes of the world map. Thus, subjecting to attention the last events that took place between Russian Federation and Ukraine, there can be underlined the consequences which conditioned the changing of the «new geopolitical architecture» of the East-European space. The present article underlines the consequences of the Russian-Ukrainian crisis on the architecture of the Eastern European space.

Key words: *Russian-Ukrainian crisis, Eastern European space, geopolitical architecture*

Urmărind cu atenție transformările în curs de desfășurare din spațiul est-european, observăm că s-a modificat într-un ritm rapid conținutul geopoliticii centrate pe capacitatea statelor de a compartimenta spațiul geografic. Noua arhitectură a spațiului est-european reprezintă procesul de configurare a intereselor actorilor geopolitici, a formelor de manifestare și de realizare a intereselor naționale.

Analizând consecințele anexării peninsulei Crimeia și a orașului Sevastopol la Federația Rusă, suntem prezenți la schimbările geopolitice a hărții lumii. Astfel, supunând atenției ultimile evenimente dintre Federația Rusă și Ucraina, pot fi scoase în relief câteva consecințe care au condiționat modificarea „noii arhitecturi geopolitice” a spațiului est-european:

1. Rusia a căpătat controlul strategic asupra întregii regiuni a Mării Negre, prin aceea că peninsula Crimeia este plasată în centrul bazinului Mării Negre și a Mării Azov. S-a mărit considerabil posibilitățile Rusiei de a controla spațiul maritim și aerian în regiunea Mării Negre. De asemenea, Rusia și-a obținut controlul nelimitat asupra bazei flotei maritime din Sevastopol ceea ce îi permite de a moderniza flota Mării Negre, cu acestea, a obținut toate porturile și bazele militare din Crimeia.

2. Odată cu anexarea peninsulei practic s-au distrus în totalitate Forțele Navale ale Ucrainei, s-a distrus sistemul de dispunere a acestora dar și sistemul de pregătire a cadrelor militare. Bazinul Mării Azov, prin controlul strâmtorii Kerch, actualmente se află sub jurisdicția Federației Ruse. Cardinal s-a modificat și zonele economice ale țărilor din Bazinul Mării Negre. Observăm ca schimbările petrecute sunt total în defavoarea Ucrainei care a pierdut aproximativ 70% din zona economică exclusivă deținută anterior. Odată cu pierderea controlului asupra strâmtorii Kerch, Ucraina pierde controlul total asupra Mării Azov [1]. Două regiuni ucrainenești din cele 27 trec sub jurisdicția Federației Ruse, și altele două și declară independența [2]. Pierderea Donbasului și colapsul unei părți considerabile a industriei din zona estică, face ca Ucraina să piardă din calitatea sa de lider regional, dar și din importanța sa industrială și inclusiv energetică. Dependența statelor europene de gazul rusesc contribuie din nou la apropierea UE de Federația Rusă.

3. Un alt impact negativ al crizei ruso-ucrainene asupra teritoriului ucrainean este posibilitatea acestuia de a fi supus unei divizări teritoriale. Ținându-se cont de majoritatea populației vorbitoare și purtătoare de limba și tradițiile, particularitățile lingvistice și etnice a populației din zonele de frontieră dintre Ucraina și statele vecine, Ucraina mai poate fi divizată și în zone de responsabilitate a Federației Ruse, Poloniei, României [3].

4. Dacă Rusia până la anexare plătea o taxă anuală pentru traversarea strâmtorii atât pentru flota militară cât și pentru flota comercială, în prezent situația este total diferită. Ca rezultat al anexării peninsulei Crimeia și a orașului Sevastopol, Federația Rusă obține un statut de egalitate cu Turcia în zona exclusivă revenindui aproximativ 40% din bazinul Mării Negre, mai mult ca atât, obține de facto și controlul asupra Mării Negre, deoarece zona ei este dispusă geografic în centrul subregiunii [4].

5. De asemenea, criza ruso-ucraineană a dat Belarusiei un nou rol geopolitic în regiune. În Belarusia deja are loc transferul parțial al industriei tehnologice ucrainenești. Cel mai elocvent exemplu este inițierea construcției de elicoptere militare la uzina constructoare de aprate de zbor din Orșnsk, compania « МоторСич ». De asemenea, are loc transferul în Belarus a industriei militare ucrainene. Actualmente, Belarusia a început să ocupe poziția pe care deținut-o Ucraina. A primit comandă din partea Rusiei de-a fabrica anual 1,5 mii de elicoptere militare. Pe viitor se preconizează modernizarea și construcția tehnicii blindate, a avioanelor militare, a rachetelor și, inclusive, a sistemului Anti Rachetă. Belarusia are beneficii și din tranzitul teritoriului de către mașinile de tonaj ruse spre spațiul european. Aceasta duce la modernizarea și construcția căilor de comunicații terestre. Actualmente, Belarusia devine un lider regional. Situația creată în estul Ucrainei, transformă Belarusia într-un nod energetic dintre spațiul estic și cel vestic, devinind un partener cu mult mai important pentru Federația Rusă, în comparație cu perioada de până la declanșarea crizei ruso-ucrainene. De asemenea, criza ruso-ucraineană a dat Belarusiei un nou impuls în dezvoltarea relațiilor cu Federația Rusă. Construirea în Belarus a CAE (centrala atomo energetică) cu suportul companiei « Rostam », și a investițiilor rusești. Ca rezultat al vizitei din 2014 a lui D. Rogozin în Belarusia, oficialul rus a subliniat noua calitate a Belarusiei pentru Federația Rusă [5].

6. Criza ruso-ucraineană are impact și asupra relațiilor statelor balcanice cu Federația Rusă. Proiectul construcției SAE (Stația Atomo Energetică) în Ungaria a contribuit la stimularea procesului pe două aspecte. Evitându-se teritoriul Ucrainei, s-a tensionat construcția oleoductului „Iujnii Potoc”.

Ca rezultat al anexării Crimeii de către Federația Rusă, practic are loc schimbarea „arhitecturii geopolitice” a spațiului est-european, iar de aici și a rolului bazinului Mării Negre. Anexarea Crimeii de către Federația Rusă este considerată de către Occident drept o amenințare la adresa securității europene. Ca rezultat, reacția NATO, sub pretextul asigurării securității statelor europene-membre ale NATO, dar și a întreg spațiului european, este de a-și fortifica prezența în zonă. Evenimentele din Ucraina au atras atenția SUA, aceasta la rândul său, elaborând o nouă strategie a dezvoltării forțelor maritime a SUA. Modernizarea Forțelor Armate ale Federației Ruse, anexarea ilegală a Crimeii, necesită implicarea NATO în scopul asigurării securității europene. Aceeaș opinie este susținută de către fostul comandant al Forțelor Armate NATO în Europa, admiralul G. Stavridis, cât și comandantul exercițiilor NATO în bazinul Mării Negre, admiralul B. Williams [6]. Opinii similare are și adjunctul directorului Centrului Internațional de Securitate a Consiliului Atlantic R. Greimer care consideră necesară fortificarea prezenței NATO în bazinul Mării Negre. Bazinul Mării Negre este un nod strategic, este intersecția căilor energetice și comerciale dintre Europa, Asia Centrală, Turcia și Federația Rusă [7].

Pentru Parlamentul European (PE) schimbarea geostrategică a landsaftului, dezvoltarea infrastructurii militare în bazinul Mării Negre, denotă „grave probleme după sfârșitul Războiului Rece”. Statele europene trebuie să dispună de un răspuns la toate acțiunile Federației Ruse, trebuie să actualizeze politica externă dar și politica securității militare în Strategia UE pentru Marea Neagră. Cu atât mai mult, în cazul în care are loc fortificarea prezenței Rusiei în spațiul est-european, în imediata apropiere de hotarele UE, inclusiv România, Polonia, statele baltice.

Astfel, conform estimărilor efectuate de agenția americană Stratfor a situației din bazinul Mării Negre, după anexarea Crimeii de către Federația Rusă, balanța forțelor în regiune s-a modificat, ceea ce a dus la reacția corespunzătoare NATO [8].

NATO își sporește prezența în Europa, pentru a descuraja eventuale operațiuni militare ale Rusiei. Strategia NATO „Anaconda 2016” a însumat 31.000 de militari din Polonia, Statele Unite și alte 17 state membre ale Alianței Nord-Atlantice (respectiv din cinci țări partenere), dotate cu 3.000 de vehicule militare, 105 avioane și elicoptere plus 12 nave militare, echipamente desfășurate de la Marea Baltică până la Marea Neagră [9]. Exercițiul NATO „Anaconda”, prevăzut în Polonia a fost cel mai important eveniment militar din istoria modernă a țării, la care au participat peste 27.000 de militari din 22 de țări [10].

De asemenea, din 30 mai până în 9 iunie 2016, în orasul estonian Tapa s-au desfășurat exercițiile NATO din cadrul operațiunii **Saber Knight**, la care au participat aproximativ 10.000 de militari NATO din 13 țări membre [11].

În timpul desfășurării exercițiilor militare ale NATO și ale Ucrainei în bazinul Mării Negre, comandantul flotei a 6 a Forțelor Maritime ale SUA, G. Foggo la 31 august 2015 a promis utilizarea „dreptul la deplasarea liberă în bazinul Mării Negre a forțelor maritime cât și prezența permanentă a flotei americane în bazinul Mării Negre. și acordarea asistenței financiare din partea SUA Ucrainei, în scopul modernizării forțelor armate. Exercițiile din bazinul Mării Negre pot fi considerate ca fiind cele mai extinse și de amploare din istoria NATO, la care au participat 2, 5 mii militari (dintre care 1000 reprezentanți ai Forțelor Armate SUA). De asemenea în cadrul exercițiilor au participat 4 nave militare de luptă (NML), 2 submarine, avioane și 6 elicoptere 40 unități a tehnică mobilă. –sub egida Pentagonului. Partea ucraineană a implicat 1000 de militari, 9 nave NML, zeci de catere de patrulare a serviciului de frontieră, 8 avioane și 8 elicoptere și, inclusiv 80 unități de tehnică mobilă. Aria de desfășurare a exercițiilor militare – spațiul acvatic al Mării Negre, poligonul Forțelor Armate ale Ucrainei, aierodromurile militare „Școlinâii” din Odessa, „Kulibakino” din Nicolaev, „Cernobaevka” din Herson, terenurile de aterizare din Ociakovo, cât și insulele Pervomaisk, aieroportul internațional „ Odessa”, portul comercial-maritim „ Iujnâii” din Odessa, portul militar Ociakovo (regiunea Nicolaev).

Structura lumii contemporane este dinamică, în procesul transformării. Realitatea politică se axează tot mai mult pe „instabilitatea politică globală, care ne demonstrează eroziunea sistemului de la Westfalia. Relațiile internaționale, axate pe principiul pluricentrismului, contribuie la formarea unei „noi arhitecturi geopolitice” în general, dar și a celei a spațiului est-european, în particular. Pe de altă parte, are loc distrugerea sistemului mondial axat pe principiul de la Ialta- Potsdam.

Astfel, analizând procesul de constituire a „noii arhitecturi geopolitice” a spațiului est-european, dar și a partajării sferei de influență dintre centrele de putere (în cazul dat dintre Occident, reprezentat de UE, SUA și NATO pe de o parte și Federația Rusă pe de altă parte), am putea înainta o primă încercare de

a defeni acest fenomen. „ Noua arhitectură geopolitică” a spațiului est-european reprezintă arealul constituit ca rezultat al dispariției (cazul URSS) și fortificării noilor actori geopolitici (UE), dar și consecințele partajării sferei de influență în această zonă. „ Noua arhitectură geopolitică” a spațiului est-european reprezintă spațiul creat ca rezultat al partajării sferei de influență dintre două centre de putere.

Deși din punct de vedere geographic în spațiul est-european, după cum s-a menționat anterior, sunt incluse statele Belarus, Bulgaria, Republica Cehă, Republica Moldova, Polonia, Federația Rusă, România, Slovacia, Ucraina, Ungaria, din punct de vedere geopolitic spațiul est-european poate să-și extindă aria incluzând și zona caucaziană.

Referințe bibliografice:

1. Багрова Л.А., Боков В.А., Багров Н.В. *География Крыма*. Киев: Лыбидь, 2001.- 300с
2. Особенности современных интеграционных процессов на постсоветском пространстве. *Крым- новая реальность*. Международная жизнь. Nr. 1, 2015, p.101
3. Ibidem, p.73
4. Багрова Л.А. „op.cit. p.34”.
5. Особенности современных интеграционных процессов „op. cit”
6. После аннексии Крыма статус Черного моря изменился, – НАТО .
<http://ru.krymr.com/a/26911877.html>
7. Foreign Affairs: «Растущий российский оплот на Черном море».
<https://openrussia.org/post/view/12704/>
8. *Противостояние в Черном море - чего добилась Россия после аннексии Крыма*
<http://news.wikilex.com.ua/2016/07/06/protivostoyanie-v-chemom-more-chego-dobilas-rossiya-posle-anneksii-kryma-2/>
9. *Anaconda 2016 - unul dintre cele mai mari exerciții militare NATO*.
actualitati.ro/anaconda_2016_unul_dintre_cele_mai_mari_exercitii_militare_nato-90777#sthash.RAVsYOaz.dpuf, http://www.romania-actualitati.ro/anaconda_2016_unul_dintre_cele_mai_mari_exercitii_militare_nato-90777
10. *NATO pregătește ANACONDA, un amplu exercițiu militar! Vor participa 22 de țări, inclusiv România*. http://www.realitatea.net/nato-pregate-te-anaconda-un-amplu-exerci-iu-militar-vor-participa-22-de-ari-inclusiv-romania_1894706.html
11. *Exercitii NATO de amploare in tarile baltice. Participa peste 10.000 de soldati*
<http://www.aktual24.ro/exercitii-nato-de-amploare-tarile-baltice-participa-pest-10-000-de-soldati/>

PRACTICA LA SPECIALITATEA ADMINISTRATIE PUBLICĂ DIN PERSPECTIVA STUDENȚILOR

Ina FILIPOV,

Catedra Științe Politice și Administrative
Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul
filipov.ina@usch.md

Alexandra POPA,

Catedra Științe Politice și Administrative
Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul
alexandra.popa@usch.md

Summary: *In this article, we intend to carry out an analysis and evaluation of the internships conducted at the Public Administration specialty, based on the perception and satisfaction of the students. The results of the research will make it possible to capitalize on the opportunities to improve the documents and the procedure of the internships in order to ensure the efficiency of the practice, highlighting the positive and negative aspects, etc.*

Keywords: *internship, questionnaire, internship, report, students, satisfaction, insertion into the labour market*

Rezumat: În cadrul acestui articol ne-am propus să efectuăm o analiză și evaluare a stagiilor de practică desfășurate la specialitatea Administrație Publică, bazate pe percepția și satisfacția studenților. Rezultatele cercetării vor permite valorificarea oportunităților de a aduce îmbunătățiri documentelor și procedurii stagiilor de practică pentru asigurarea eficienței practicii, evidențierea aspectelor pozitive și negative, etc.

Cuvinte cheie: stagiu de practică, chestionar, raport de practică, satisfacția studenților, inserția pe piața muncii

Stagiul de practică constituie o componentă importantă în procesul educațional. Potrivit Regulamentului-cadru privind stagiile de practică în învățământul superior, stagiile de practică sunt parte integrantă obligatorie a procesului educațional și se realizează în scopul aprofundării cunoștințelor teoretice acumulate de către studenți pe parcursul anilor de studii și formării competențelor în cadrul programului de studii urmat. [1] Astfel, abordarea problematicii stagiului de practică sub aspect metodic-organizatoric trebuie să aibă în vedere necesitatea adaptării procesului de formare profesională atât la standardele organizațiilor partener, cât și la cerințele pieței muncii.

Un stagiu reușit este condiționat de faptul conștientizării de către studenți a rolului practicii ca parte integrantă a procesului educațional, corelată cu volumul de cunoștințe și abilitățile dezvoltate. Respectiv, practica nu trebuie să îndeplinească doar funcții didactico – educaționale, ci și funcția de adaptare a viitorilor specialiști atât la piața forței de muncă, cât și la viitoarea profesie. Prin urmare, eficacitatea activității studenților în cadrul stagiilor de practică ar trebui să fie determinată de criterii precum:

- Organizarea rațională a lucrului;
- Colaborarea cu coordonatorul practicii de la instituția gazdă;
- Calitatea realizării programului și obiectivelor practicii;
- Observarea procesului de lucru și capacitatea de analiză a acestuia;
- Manifestarea calităților personale precum independența, creativitatea, executarea și inițiativă.

În acest context, ne-am propus să efectuăm o analiză și evaluare a stagiilor de practică la specialitatea Administrație Publică, bazate pe percepția și satisfacția studenților. Rezultatele cercetării vor permite valorificarea oportunităților de a aduce îmbunătățiri documentelor și procedurii stagiilor de practică pentru asigurarea eficienței practicii, evidențierea aspectelor pozitive și negative, etc.

Cercetarea a fost realizată prin intermediul unui chestionar aplicat studenților de la specialitatea Administrație Publică. Chestionarul se completează de către studenți la sfârșitul stagiului și se anexează la raportul de practică. Ei au posibilitatea să-și expună propriile constatări și raționamente. Totodată, pot propune măsuri ce ar putea fi adoptate pentru a îmbunătăți stagiile de practică atât de organizația gazdă unde au efectuat practica, cât și de catedră. În baza acestuia se formulează concluziile și recomandările privind perfecționarea stagiilor.

Întrebările din chestionar sunt formulate astfel încât să permită:

- Stabilirea gradului de satisfacție a studenților privind organizarea și desfășurarea stagiului;
- Reflectarea măsurilor de îmbunătățire a stagiilor prin prisma studenților;
- Evidențierea oportunităților oferite de practică;
- Aprecierea activității coordonatorului de practică și a gradului de relaționare a acestuia din urmă cu studentul.

Astfel, în rezultatul cercetării a fost stabilit nivelul de satisfacție a studenților față de stagiul de practică parcurs și atitudinea față de specialitatea pe care o urmează, sunt dezvăluite problemele întâmpinate de stagii, etc. În general studiul arată că studenții sunt mulțumiți de stagiul de practică efectuat deși sunt subliniate și unele probleme. Important este că practica nu a fost considerată o pierdere de timp. Această constatare o facem chiar din analiza primei întrebări din chestionar, care arată măsura în care studenții sunt mulțumiți de activitatea lor pe parcursul stagiului de practică. Din răspunsuri observăm că aproximativ 73% din numărul total al studenților chestionați sunt „mult” mulțumiți de activitatea în cadrul stagiului, iar 26% sunt „foarte mult” mulțumiți. (Tabelul nr. 1)

În schimb, referitor la modul în care s-au implicat pe parcursul stagiului de practică, 8% din numărul respondenților marchează „nici/nici”. Aceasta ar însemna că nici mulțumit, nici nemulțumit ar fi de modul lor de implicare. Printre altele, la comentarii unii studenți printre problemele existente, subliniază și faptul că au fost puțin implicați în activitate, fapt ce împiedică dezvoltarea reușită a competențelor profesionale. Cu toate acestea, 70% și respectiv 20% sunt „mult” și „foarte mult” mulțumiți. Deci, și în acest caz putem face o apreciere pozitivă a gradului de implicare a studenților pe

parcursul practicii. (Tabelul nr. 2)

Tabel nr. 1

În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de activitatea dumneavoastră pe parcursul stagiului de practică?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	-	-
Mult	25	73,52%
Foarte mult	9	26,47%
Total	34	100,0

Tabel nr. 2

În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de modul în care v-ați implicat dumneavoastră pe parcursul stagiului de practică?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	3	8,82%
Mult	24	70,58%
Foarte mult	7	20,58%
Total	34	100,0

Cât privește implicarea coordonatorului din organizația gazdă, studenții la fel, fac în general o apreciere pozitivă. Totuși, cele aproximativ 9% vorbesc de faptul că unii dintre respondenți „puțin” sau nici mulțumit, nici nemulțumit ar fi de implicarea coordonatorului din organizația gazdă. (Răspunsurile în Tabelul nr. 3) Ce ar însemna implicarea coordonatorului din organizația gazdă? Răspunsul e simplu și îl desprindem chiar din *Regulamentul-cadru privind stagiile de practică în învățământul superior*. Astfel, acesta primește practicantul ca pe un nou colaborator; îl prezintă instituției invitându-l să viziteze birourile; îi explică regulile de securitate, procedurile și regulile de viață în comunitatea din cadrul instituției; îi explică și decide împreună cu practicantul criteriile de reușită, apoi îl invită să le pună în aplicare; îi încredințează o misiune reală, adaptată proiectului de cercetare, nivelului practicantului și duratei stagiului; împărtășește practicantului competențele și cunoștințele lui, dar și din ansamblul comportamentelor așteptate (curaj, adaptare, bunăvoință, facultăți de analiză, de luare de decizii, de comunicare, de organizare); se asigură că dispozițiile sale au fost înțelese: ghidează, sfătuiește, stimulează și încurajează practicantul, indicându-i direcția pe care să o urmărească, metodele posibile și rezultatul ce trebuie atins, dar și legătura cu diploma vizată, etc.

Tabel nr. 3

În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de implicarea coordonatorului din organizația gazdă?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	1	2,94%
Nici/nici	2	5,88%
Mult	20	58,82%
Foarte mult	11	32,35%
Total	34	100,0

Aproximativ aceeași atitudine o manifestă studenții și la aprecierea activității coordonatorului din organizația gazdă. Răspunsurile sunt reflectate în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 4

În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de activitatea coordonatorului din organizația gazdă?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	1	2,94%
Nici/nici	2	5,88%
Mult	19	55,88%
Foarte mult	12	35,29%
Total	34	100,0

Este îmbucurător faptul că studenții se arată mulțumiți de modul în care au fost tratați de angajații din birou/organizație cu care au intrat în contact. Respectiv, 70% se declară mulțumiți de modul în care au fost tratați, iar aproximativ 27% se declară foarte mulțumiți. (Tabelul nr. 5) Astfel, constatăm că practica presupune un important instrument de socializare profesională a viitorilor specialiști din Administrația Publică.

Tabel nr. 5

Cât de satisfăcut(ă) sunteți de modul în care ați fost tratați de angajații din birou/organizație cu care ați intrat în contact?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	1	2,94%
Mult	24	70,58%
Foarte mult	9	26,47%
Total	34	100,0

Pe lângă așteptările pe care le-au avut studenții din partea coordonatorilor din organizația gazdă, eram curioși să aflăm și cât de satisfăcuți sunt de modul în care au fost tratați de aceștia. Gradul de satisfacție este marcat prin „mult” și „foarte mult”. Procentul însumat de aproximativ 95% vorbește de faptul că studenții la practică au fost tratați în modul corespunzător. Răspunsurile sunt reflectate în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 6

Cât de satisfăcut(ă) sunteți de modul în care ați fost tratați de coordonator?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	2	5,88%
Mult	13	38,23%
Foarte mult	19	55,88%
Total	34	100,0

Deși în mare parte studenții s-au declarat satisfăcuți de gradul în care au fost implicați în activitățile organizației, totuși, la cealaltă extremă cele aproximativ 12% vorbesc de un grad de nemulțumire față de măsura în care au fost implicați în activități. La polul opus se găsesc cei care totuși se consideră satisfăcuți de implicarea în diverse activități. Însumat acest procent constituie aproximativ 88% din numărul celor mulțumiți mult sau foarte mult de gradul de implicare în activitățile organizației. (Tabelul nr. 7)

Tabel nr. 7

Cât de satisfăcut(ă) sunteți de gradul în care ați fost implicat în activitățile organizației?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	2	5,88%
Nici/nici	2	5,88%

Mult	21	61,76%
Foarte mult	9	26,47%
Total	34	100,0

Având în vedere că 47 % sunt „mult” satisfăcuți și 50% „foarte mult” de relația cu coordonatorul de practică, putem considera că acesta și-a realizat cu succes sarcinile în cadrul stagiului de practică și a contribuit la eficient la formarea profesională a viitorilor funcționari publici. (Tabelul nr. 8)

Tabel nr. 8
Cât de satisfăcut(ă) sunteți de relația cu coordonatorul de practică?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	1	2,94%
Mult	16	47,05%
Foarte mult	17	50,0%
Total	34	100,0

Din răspunsurile date la următoarea întrebare ne dăm seama că mulți dintre respondenți nu prea au înțeles modul în care funcționează organizația în care și-au desfășurat stagiul de practică. În același timp mai mulți totuși au peceput modul în care funcționează organizația. Cum s-au împărțit răspunsurile vedeți în tabelul nr. 9.

Tabel nr. 9
Cât de satisfăcut(ă) sunteți de înțelegerea mai bună a modului în care funcționează organizația în care ați desfășurat perioada de practică?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	1	2,94%
Nici/nici	6	17,64%
Mult	19	55,88%
Foarte mult	8	23,52%
Total	34	100,0

Un mare interes am manifestat față de răspunsurile date la întrebarea „În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să dobândiți cunoștințe noi?”. Constatăm că stagiul de practică contribuie considerabil la dobândirea cunoștințelor noi în domeniul pe care l-au ales studenții. Despre asta vorbesc cele aproximativ 97% din numărul studenților care consideră că mult sau chiar foarte mult stagiul de practică a ajutat la dobândirea cunoștințelor noi. (Tabelul nr. 10)

Tabel nr. 10
În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să dobândiți cunoștințe noi?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	1	2,94%
Mult	22	64,70%
Foarte mult	11	32,35%
Total	34	100,0

Contrar răspunsurilor îmbucurătoare la întrebarea anterioară, la polul opus se înregistrează cele aproximativ 30% din numărul respondenților care consideră că practica nu i-a ajutat să aplice practic cunoștințele teoretice. Asta în condițiile în care unul din beneficiile practicii ar trebui să fie posibilitatea aplicării abilităților obținute în practică și în condiții reale de muncă. (Tabelul nr. 11)

Tabel nr. 11

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să aplicați practic cunoștințele teoretice?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	2	5,88%
Nici/nici	8	23,52%
Mult	17	50,0%
Foarte mult	7	20,58%
Total	34	100,0

În conexiune cu întrebarea anterioară vine și cea prin care ne-am propus să stabilim dacă activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică a ajutat la aprofundarea sau fundamentarea cunoștințelor teoretice. Observăm că, contrar celor aproximativ 56% din respondenți care consideră că practica mult contribuie la aprofundarea cunoștințelor teoretice, 20 % procente nu sunt de aceeași părere. Astfel, ei subliniază că nicimăi mai mult nici mai puțin, practica nu ajută cu nimic la aprofundarea cunoștințelor obținute pe parcursul studiilor. Răspunsurile date de studenți sunt reflectate în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 12

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să aprofundați sau fundamentați cunoștințele teoretice?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	1	2,94%
Nici/nici	6	17,64%
Mult	19	55,88%
Foarte mult	8	23,52%
Total	34	100,0

O componentă importantă a oricărei organizații este atmosfera și cultura organizațională. De aceea ne-am propus să aflăm dacă studenții au reușit să se integreze și să se obișnuiască cu atmosfera și cultura organizațională. Asemenea întrebare a fost inclusă în chestionar deoarece cultura organizațională constituie un factor motivant de a tinde spre dezvoltarea unei cariere în administrația publică. Prin urmare, constatăm că aproximativ 24% din numărul respondenților nu prea s-au obișnuit atmosfera și cultura organizațională bifând în mod egal opțiunea „puțin” și „nici/nici”. Totuși, în contra-echilibru vin cele 75% care mult sau foarte mult au reușit să se obișnuiască cu valorile culturii organizaționale promovate de instituția în care și-au desfășurat practica. (Tabelul nr. 13)

De ce este atât de importantă cultura organizațională pentru un viitor specialist în administrația publică? Deoarece, cultura organizațională este considerată a fi „forța” invizibilă din spatele lucrurilor ușor observabile și tangibile dintr-o organizație, este energia socială ce determină oamenii să acționeze. Studiile arată că valorile culturale prezente în organizațiile caracterizate de performanță sunt următoarele [2, p. 76-78] :

- orientarea spre munca în echipă;
- sinceritatea;
- împuternicirea angajaților;
- respectul pentru individ;
- orientarea către oameni;
- spiritul competitiv și dorința de a învinge;
- asumarea răspunderii personale;
- învățarea continuă;
- încrederea.

Aceste valori studenții nu au cum să le dobândească în totalitate din cunoștințele teoretice, ci fiind implicați într-un mediu funcțional, real, unde au șansa să manifeste ori să testeze abilitățile pe care le posedă.

Tabel nr. 13

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să Vă obișnuiți cu atmosfera și cultura organizațională ?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	4	11,76%
Nici/nici	4	11,76%
Mult	22	64,70%
Foarte mult	4	11,76%
Total	34	100,0

La întrebarea „În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să intrați în contact cu problemele cu care se confruntă profesioniștii din domeniu?” unii studenți, de asemenea, au manifestat rezerve. Vedem o pondere de aproximativ 17% a celor care nu prea au intrat în contact cu problemele cu care se confruntă specialiștii din domeniu. Presupunem că aceștia sunt studenții care au declarat că au fost foarte puțin implicați în activități. Repartizarea răspunsurilor pentru restul opțiunilor este reflectată în tabelul nr. 14.

Tabel nr. 14

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să intrați în contact cu problemele cu care se confruntă profesioniștii din domeniu?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	2	5,88%
Nici/nici	4	11,76%
Mult	23	67,74%
Foarte mult	5	14,70%
Tota	34	100,0

Din răspunsurile date de studenți, ne dăm seama că stagiul de practică are și rolul de a contribui la formarea unei imagini mai clare despre domeniul pe care l-au ales. Respectiv, 62% din respondenți, pe parcursul stagiului de practică, și-au creat o imagine mai bună a viitorului său în domeniu optând pentru varianta „mult”. Însă, și această întrebare nu este lipsită de răspunsuri mai pesimiste constituind aproximativ 17% din numărul celor pentru care practica nu a avut nici o contribuție la formarea unei imagini despre viitorul profesiei. (Tabelul nr. 15)

Tabel nr. 15

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să Vă creați o imagine mai bună a viitorului dumneavoastră în domeniu?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	2	5,88%
Nici/nici	4	11,76%
Mult	21	61,76%
Foarte mult	7	20,58%
Total	34	100,0

O funcție importantă a stagiului de practică este cea de dezvoltare. Aceasta constă în dezvoltarea activității cognitive, creative a viitorilor specialiști, precum și a gândirii, abilităților și competențelor lor de comunicare și organizare. În acest context, am considerat necesar să aflăm prin intermediul chestionarului adresat stagiilor în ce măsură consideră că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică i-a ajutat să descopere aptitudini și competențe noi. Astfel, majoritatea constituind 85% din respondenți, declară că „mult” sau „foarte mult” practica i-a ajutat să descopere aptitudini și competențe. Cu o pondere de 15% s-au manifestat cei pentru care practica nu a avut rol dezvoltare sau identificare a noilor aptitudini sau competențe. (Tabelul nr. 16)

Tabel nr. 16

În ce măsură credeți că activitatea desfășurată pe parcursul stagiului de practică v-a ajutat să descoperiți aptitudini și competențe?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	-	-
Nici/nici	5	14,70%
Mult	26	76,47%
Foarte mult	3	8,82%
Total	34	100,0

Un avantaj al stagiilor de practică constă faptul că studenții pot să aplice și aprofunde cunoștințele teoretice dobândite. Asta în condițiile în care aceste cunoștințe sunt adaptate și orientate spre standardele de pe piața muncii. Din acest considerent am gândit că va fi oportun să aflăm părerea studenților referitor la gradul de corelare a cunoștințele dobândite la cursuri și seminarii cu aspectele practice din câmpul muncii. Răspunsurile s-au împărțit către două extreme. La una se înscriu cei care consideră că nu prea sunt corelate cunoștințele teoretice cu aspectele practice, iar la celalată extremă studenții au optat pentru răspunsurile care susțin că partea teoretică este îmbinată cu cea practică. Răspunsurile le găsiți în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 17

În ce măsură credeți că cunoștințele dobândite la cursuri și seminarii sunt corelate cu aspectele practice din câmpul muncii?

	N	%
Deloc	-	-
Puțin	6	17,64%
Nici/nici	9	26,47%
Mult	15	44,11%
Foarte mult	4	11,76%
Total	34	100,0

Întrebarea *Ce măsuri ar putea fi adoptate pentru a îmbunătăți stagiile de practică?*, a oferit posibilitatea studenților să formuleze recomandări pentru organizația gazdă unde au efectuat stagiul de practică, pentru catedră, dar și pentru studenți. În tabelul de mai jos sunt sistematizate unele recomandări ale studenților.

Tabel nr. 19

Măsuri ce ar putea fi adoptate pentru a îmbunătăți stagiile de practică

Ce măsuri ar putea fi adoptate pentru a îmbunătăți stagiile de practică?	
Din partea organizației gazdă unde ați efectuat stagiul de practică:	<ul style="list-style-type: none">- Specialiștii desemnați să coordoneze activitatea studenților să planifice eficient activitățile pe care trebuie să le îndeplinească un student;- Ar trebui să ofere stagiilor mai multă încredere în prezentarea domeniului de activitate a instituției și subdiviziunii, să arate partea bună a lucrurilor pentru a le trezi interesul și entuziasmul studenților față de activitatea ulterioară;- Organizația gazdă să acorde mai multă atenție studenților, să-i implice mai activ în activități;- Îndrumarea reală a studenților stagiați;- Organizația trebuie să se orienteze mai mult spre motivarea și pregătirea tinerilor specialiști în domeniul administrației publice, să-i implice mai mult în soluționarea problemelor din cadrul organizației și să-i ajute să se

	<p>obișnuiesc cu atmosfera și cultura organizațională;</p> <ul style="list-style-type: none">- Coordonatorii să fie mai receptivi la problemele înaintate de studenți;- Coordonatorii să-și rezerve mai mult timp pentru activitățile cu studenții.
Din partea Catedrei:	<ul style="list-style-type: none">- Să încheie acorduri de parteneriat nu doar cu instituții publice, dar și cu entități din sectorul privat, pentru a face comparație dintre cele două domenii și a decide în care din acestea să-și desfășoare activitatea în viitor studentul;- Să ofere studenților posibilitatea din mai multe instituții publice să o aleagă pe cea unde ar vrea să-și desfășoare stagiul de practică în funcție de interesele și competențele pe care și le-a format;- Prelungirea perioadei de desfășurare a stagiului;- Mai multe activități practice decât teoretice.
Din partea studenților care participă la stagiul de practică profesională:	<ul style="list-style-type: none">- Ar trebui să dea dovadă de responsabilitate și interes față de ceea ce urmează să facă pentru că acele sarcini ilustrează viitorul lor domeniu de activitate, dar evident totul depinde de voința fiecăruia și obiectivele stabilite în perspectiva dezvoltării carierei individuale;- Să fie mai implicați și mai deschiși în îndeplinirea sarcinilor stabilite de coordonatori;- Studenții să fie mai sociabili și mai insistenți în îndeplinirea sarcinilor pe care le primesc;- Dezvoltarea abilităților de comunicare și relaționare cu publicul;- Formarea unui comportament profesional, etic și responsabil;- Să manifeste inițiativă față de ceea ce ar dori să cunoască.

O recomandare binevenită a studenților se referă la motivarea acestora de către organizațiile gazdă de a construi o carieră în administrația publică. În principiu, motivarea stagiilor se încadrează în contextul general al educației adulților. Motivarea nu se face prin dictarea discreționară a activităților, ci prin dezvoltarea unui model cooperativ de lucru pentru stabilirea și atingerea obiectivelor stagiului de practică. [3, p.38]

În același timp, considerăm necesar să fie formulate obiectivele de practică astfel încât studenții să fie implicați mai intens în activități. Această concluzie o formulăm în baza obiectivelor stagiilor referitor la gradul de implicare redus în activități.

Cât privește acordurile de parteneriat la care fac referire studenții cu recomandarea sporirii numărului acestora, menționăm că, Catedra Științe Politice și Administrative Publică facilitează identificarea partenerilor de practică, înaintează lista acestora pentru încheierea *Convențiilor de practică* cu organe ale administrației publice locale, servicii publice descentralizate/desconcentrate, întreprinderi de stat sau municipale, etc. [4, p. 18]

Studenții sunt repartizați la practică fie în formă individuală, fie în grupe cu un număr stabilit de persoane în funcție de tipul practicii, domeniul de formare profesională și prevederile contractului încheiat cu unitățile-bază de realizare a stagiilor de practică. În cazul formei individuale de realizare a stagiului de practică, studentul de sine stătător identifică locul de desfășurare a practicii și prezintă șefului de practică de la facultate confirmarea prin care este acceptat să desfășoare practica în cadrul organizației alese. Forma individuală de realizare a stagiului de practică, în care studenții se preocupă individual de identificarea locului de desfășurare a acesteia, este considerată parte a programului de formare cu acordul administrației și conducătorilor de practică, și cu condiția respectării regulilor stabilite pentru desfășurarea eficientă a stagiului de practică.

Comentariile studenților ne determină să constatăm că practica, în formele sale instituționale, este funcțională și presupune un instrument eficient pentru socializarea profesională a viitorilor specialiști. Ea permite studenților să testeze cunoștințele primite în universitate în condiții reale, să-și evalueze propriul

potențial profesional și personal, să se adapteze la cerințele stabilite de profesia viitoare. Totuși, aceste afirmații lasă impresia unor declarații teoretice în condițiile în care există un grad de nesatisfacție a studenților ca urmare a desfășurării stagiilor de practică. Prin urmare nemulțumirea, pe alocuri, a studenților intervievați în ceea ce privește organizarea practicii, atât din partea universității, cât și a organizațiilor gazdă, lipsa aparentă a unor abilități și competențe necesare în profesia viitoare etc., toate acestea marchează necesitatea ca responsabilii de organizarea stagiilor de la facultate/universitate trebuie să caute serios rezerve pentru a îmbunătăți eficacitatea practicilor studențești.

În concluzie, subliniem necesitatea creșterii calității stagiilor de practică în ideea că ar putea constitui un instrument util și eficient de sporire a gradului de inserție a tinerilor/absolvenților pe piața muncii. Stagiile de practică trebuie concepute ca fiind în mod primordial un instrument de dobândire a unor competențe și abilități practice de către tinerii specialiști și studenți. [5, p.17]

Referințe bibliografice:

1. Regulamentul-cadru privind stagiile de practică în învățământul superior aprobat prin Ordinul Ministerului Educației al Republicii Moldova nr. 203 din 19.03.2014;
2. Mihai Covaci. Cultura organizațională în contextul globalizării. // Sfera Politicii nr. 4-5 (180-181) / 2014, p. 76-78;
3. Roxana Cioclov, Alexandra Petcu, Vlad Petcu, Robert Santa, Oana Țerbea. Ghidul tutorilor de practică. Publicație elaborată în cadrul “Programului multi-regional integrat de stagii de practică pentru studenți în vederea creșterii gradului acestora de angajabilitate”, cofinanțat din FSE, prin POSDRU 2007-2013. Timișoara, Noiembrie 201, p.38;
4. Valentina Cornea, Ina Filipov, Alexandra Popa. Ghidul stagiilor de practică la specialitatea administrație publică. US Cahul, – Cahul, 2018, – 70 p.18;
5. Igor Aramă, Tudor Lazăr, Igor Ciurea. Desfășurarea stagiilor de practică și eficiența acestora în sistemul educațional din Republica Moldova. Studiu realizat în cadrul proiectului „Inițiativa Comună a Șanselor Egale pentru Tineri” coordonat de către Consiliul Național al Tineretului din Moldova cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, Guvernul Suediei și de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA. p. 17.
Accesibil pe: <https://www.cntm.md/ro/publication/desfsurarea-stagiilor-de-practica-si-eficiența-acestora-in-sistemul-educațional-din>

PARTENERIATUL APL ȘI OSC PENTRU INCLUZIUNEA SOCIO-EDUCAȚIONALĂ A COPILOR DIN FAMILIILE VULNERABILE

Elena IURAȘCO, doctorandă,
USM

Abstract: *The phenomenon of the children at risk is a direct consequence of the social disorganization involved in the processes of the change and the development generated by periods of crisis and economic instability. In order to prevent and solve the problem of the children at risk and families in difficulty, in 1997, a special structure was created by the decision of Chisinau City Hall: the Municipal Department for the Protection of Child's Rights (MDPCR). MDPCR has signed partnership agreements with civil society organizations that have private placement centers and provide alternative social services to street children. The Social Investment Fund of the Republic of Moldova is a project of the Government of the Republic of Moldova which, through the "Social Development of Children at Risk" program, has started the operation of social assistance services based on community contribution, creation of alternative social services, creation of opportunities and opportunities equal for all children, including disabled, preventing the institutionalization of children at risk. The development of partnership between different state institutions in the field of social services for children in risk situations and the associative sector contributes to the improvement of social policies aimed at street children.*

Key- words: *local public administration; social assistance; orphanage; cooperation; child in difficulty; child without parental care; NGO; social politics; non-governmental sector; social service; social protection system.*

Cuvinte-cheie: administrație publică locală; asistență socială; centru de plasament; cooperare; copil în dificultate; copil lipsit de grija părinților; ONG; politici sociale; sector neguvernamental; serviciu social; sistem de protecție socială.

Schimbările care s-au produs în Republica Moldova după proclamarea independenței au necesitat elaborarea unei noi politici educaționale și a unui cadru de bază pentru justificarea și promovarea reformelor. Un rol însemnat în această perioadă a constituit crearea Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 409 din 9 aprilie 1998) [1], având ca scop să asigure elaborarea și implementarea politicilor de protecție a drepturilor copilului și familiei. Ținem să menționăm că conform Legii [2] autoritate centrală pentru protecția copilului este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului. Autoritate tutelară locală fiind primarii de sate (comune) și orașe. Autoritate tutelară teritorială – secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei. În municipiile Bălți și Chișinău autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sunt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective.

În 2003 au fost implementate modele de educație incluzivă, realizate în cadrul proiectului implementat de Fondul de Investiții Sociale (FISM) și Programul Educațional „Pas cu Pas” [3], susținut financiar de un grant oferit de Guvernul Suediei. Scopul proiectului prevedea integrarea eforturilor școlii, comunității și familiilor în vederea incluziunii la nivel de școală și comunitate a copiilor în situație de risc. Așadar, promotorii reformei de educație incluzivă erau ONG-urile, care veneau cu inițiative inovatorii. Majoritatea practicilor de incluziune implementate erau însă episodice, dezvoltate, în special, cu eforturile părinților și cu sprijinul societății civile și finanțate din partea donatorilor. Practicile pozitive înregistrate urmau a fi instituționalizate și promovate la nivel național. În anul 2008, se derulează Programul „Comunitate Incluzivă Moldova” prin parteneriatul stabilit între MSMPS [4], Keystone Moldova și Fundația Soros Moldova. Programul își propunea drept scop de a contribui la reformarea sistemului de îngrijire și protecție socială a persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora. Ratificarea în 2010 a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de Republica Moldova a impulsionat schimbări ulterioare în sistemul educațional, și anume în promovarea educației incluzive. Ratificarea acestui document presupunea reformarea politicii statului în domeniul dizabilității. Ca urmare, au fost aprobate Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013) [5] și Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 [6], aprobat prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 523 din 11.07.2011.

În scopul implementării educației incluzive și pentru copiii din familii vulnerabile, cu suportul OSC-urilor locale și cele străine au fost create servicii de suport: la nivel național – Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP), la nivel raional – Serviciul de Asistență Psihopedagogică (SAP), la nivel instituțional – centre de resurse, comisii interdisciplinare, care au ca scop incluziunea copiilor în școlile generale. Ca urmare a implicării active a ONG-urilor la elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor de incluziune socio-educatională implementate în sistemul educațional din Republica Moldova, în perioada 2013-2014, 3 500 de elevi cu CES studiau în 400 de instituții generale de învățământ; 2 920 de copii au fost instruiți în baza PEI [7].

Experiențele acumulate de ONG-uri în domeniul dezinstituționalizării au servit ca fundament pentru elaborarea modelelor de educație incluzivă, elaborate în baza unor metodologii care au fost aprobate prin ordine emise de Ministerul Educației și care aveau ca finalitate implementarea activităților din Programul de educație incluzivă. Modelele de educație incluzivă elaborate de ONG-uri cu experiență în domeniu (A.O „Lumos”, Keystone Human Services International Moldova Association, CCF „Moldova”, A.O „Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin”, ONG „Speranța”, „Parteneriate pentru Fiecare Copil”) și aprobate de Ministerul Educației aveau ca scop implementarea politicilor și a cadrului normativ în domeniul educației incluzive, crearea structurilor de suport educațional la nivel raional și instituțional, consolidarea capacităților resurselor umane din cadrul structurilor create și din cadrul actorilor implicați în implementarea educației incluzive, acordarea asistenței metodologice cadrelor didactice, altor specialiști implicați în implementarea educației incluzive, sensibilizarea opiniei publice privind educația incluzivă, stabilirea unor parteneriate eficiente între toți actorii pentru promovarea educației incluzive. Metodologia privind implementarea educației incluzive elaborată de ONG-ul „Parteneriate pentru Fiecare Copil” a fost inclusă în Acordul de colaborare (A.O „Every Child” și

Ministerul Educației al RM).

Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului și dezvoltarea serviciilor de educație incluzivă(2010) [8], susținută de UNICEF și realizată în parteneriat cu autoritățile Republicii Moldova, a presupus o intervenție complexă în toate sectoarele de educație, sănătate și protecție socială. Astfel, activitățile realizate de ministerele de resort (Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Finanțelor) cu suportul UNICEF și în colaborare cu APL, cu ONG-urile cu experiență în domeniu (CCF Moldova, Keystone Human Services International Moldova Association, A.O „Lumos”, AO „Parteneriate pentru Fiecare Copil”, ONG „Speranța” și ONG „Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin”), în perioada 2007-2012, au contribuit la reducerea numărului copiilor separați de familie cu circa 62%, precum și la crearea și dezvoltarea serviciilor sociale pentru copii și la dezvoltarea incluziunii socio- educaționale a copiilor din familiile vulnerabile. În scopul continuării reformelor în sistemul protecției copilului Ministerul Educației, Culturii și Cercetării cu suportul A.O “Lumos”, în anul 2013, a realizat evaluarea sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, având drept scop elaborarea unui plan de acțiuni privind reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, precum și dezvoltarea serviciilor pentru copiii în situații de risc și asigurarea calității vieții acestora.

În continuare vom expune câteva exemple de bune practici de realizare a parteneriatului APL-OSC întru incluziunea socio- educațională a copiilor din familii vulnerabile.

A.O Centrul pentru Copilărie, Adolescență și Familie”PRODOCS” fondat în septembrie 2007 ca rezultat al proiectului “Tutelarea drepturilor copilăriei și adolescenței prin formarea operatorilor sociali și realizarea intervențiilor educative teritoriale de recuperare și prevenire a problemei minorilor”, implementat de ONG-ul PRO.DO.C.S Italia în parteneriat cu Direcția Municipală de Protecție Drepturilor Copilului. Proiect care a avut ca finalitate crearea Centrului pentru Copilărie, Adolescență și Familie în mun. Chișinău. Serviciile prestate de Centru sunt adresate copiilor și familiilor social dezavantajate din mun. Chișinău. În 2008 Februarie- 2011 Februarie Proiectul “Crearea rețelei integrate de Centre pentru Copilărie, Adolescență și Familie”, finanțator Ministerul Afacerilor Externe al Italiei, ONG PRO.DO.C.S Italia, iar A.O Centrul pentru Copilărie, Adolescență și Familie”PRODOCS” fiind partener în acest proiect de cooperare internațională. Obiectivul proiectului a fost deschiderea Centrelor pentru Copilărie, Adolescență și Familie în localitățile : Camenca, r. Glodeni; Pitușca, r. Călărași; Ciobalaccia, r. Cantemir; s. Șestaci, r. Șoldănești; or. Fălești; or. Criuleni. Primul an de proiect a fost axat pe lucrări de reparație a Centrelor și recrutarea și instruirea operatorilor socio-educativi. Cursul de instruire a fost structurat pe 6 module, care au fost realizate în acord cu Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică “I. Creangă”, Institutul Național de Educație Fizică și Sport, Academia de Arte, Centrul Medicilor de Familie nr 2. Centrele create prestează servicii socio-educative pentru copii precum: suport școlar, activități instructiv- educative pentru copii și părinți, activități artistice: dans popular, tehnici de aplicații, lucru cu materiale din natură.ș.a. O altă competentă de intervenție ține de referirea cazurilor beneficiarilor Centrelor la servicii de suport și asistență și realizarea microproiectelor de intervenție individualizată pentru beneficiarii din categorii social- dezavantajate.

2016 Februarie – 2016 Decembrie A.O. CCAF “PRODOCS” a implementat proiectul “Integrarea socio-profesională a tinerilor din grupuri vulnerabile”, susținut financiar de Fundatia Est-Europeană, care a asigurat servicii de calitate privind integrarea socio-profesională a tinerilor din centrele de plasament orientate direct pe nevoile beneficiarilor. Prin abordarea individualizată propusă prin intermediul proiectului 30 de tineri din familii social- vulnerabile au avut posibilitatea de a- și alege o profesie care să le permită valorificarea fondului de aptitudini, deprinderi, prin dezvoltarea personală complexă.

2015 Februarie – 2019 Decembrie demarează Proiectul ”Incluziunea socio- școlară a copiilor din familii vulnerabile în sistemul educațional”, cu susținerea financiară a Fundației pentru Copii “Pestalozzi”, din Elveția. Bugetul total al proiectului fiind de 31302 Euro. Partenerii proiectului: Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului; Direcția Generală Educație, Tineret și Sport; Liceul Teoretic cu Profil de Arte “Nicolae Sulac” din Chișinău; Centrul “Speranța”. Scopul proiectului a fost facilitarea incluziunii socio- școlare a copiilor din familii vulnerabile și a celor cu cerințe educaționale speciale (CES). Proiectul a organizat următoarele activități:

- Activități socio-educative, organizate în clasele în care beneficiarii serviciului de plasament al CCAF își fac studiile;
- Seminare de instruire pentru profesorii și membrii echipei multidisciplinare intrașcolare a Liceului ”N. Sulac”, în domeniul educației incluzive;
- Ateliere de socializare și comunicare pentru beneficiarii serviciului de plasament;

- Ateliere de sensibilizare pentru părinții elevilor Liceului "N. Sulac", cu referire la necesitatea și avantajele incluziunii sociale a copiilor din familii social- vulnerabile și a celor cu CES;
- Activitatea de incluziune socio- școlară a cadrului didactic de sprijin (CDS);
- Deschiderea Centrului de resurse în cadrul Liceului "N. Sulac";
- Organizarea taberei de vară pentru copii și părinți;
- Organizarea meselor rotunde cu participarea Autorității Publice Locale: Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului; Direcția Educație, Tineret și Sport.

Beneficiarii proiectului: 15 copii din serviciul de plasament; 125 elevi Liceul Teoretic "N. Sulac"; 50 de părinți ai copiilor tipici și ai celor cu CES din Liceul Teoretic "N. Sulac"; 25 profesori; 6 specialiști ai Centrului pentru Copilărie, Adolescență și Familie din mun. Chișinău.

În perioada 2011- 2012, cu suportul Fondului de Investiții Sociale din Republica Moldova (FISM) în s. Presecin, r. Orhei a avut loc repararea completă a spațiului unei foste grădinițe, care și-a sistat activitatea din cauza numărului mic de preșcolari și a lipsei de mijloace financiare pentru întreținerea edificiului și reorientarea destinației acestui edificiu în Centru Comunitare de zi "Generația Pro". Acest proiect APL- OSC a făcut posibil de a renova clădirea care nu era utilizată și posibilitatea de a livra servicii sociale calitative locuitorilor satului și celor din țară. Centrul este constituit în temeiul Deciziei Consiliului Raional Orhei și cu asistența tehnică a FSIM. Centrul Comunitar prestează servicii de consiliere și sprijin pentru copiii în situații de risc și familiile acestora; suport școlar pentru copiii cu CES și din familii vulnerabile; orientare vocațională (profesională) pentru copiii din familii vulnerabile și cu CES (lucrul manual, IT etc); echipa mobilă multidisciplinară pentru reabilitarea și integrarea socială a copiilor din r. Orhei; servicii « Respiro » destinate familiilor cu copii cu deficiențe locomotorii din toată Republica Moldova, aceste familii beneficiind de posibilitatea de a- și aduce copii în îngrijirea personalului Centrului, timp de 90 de zile pe parcursul unui an, oferindu-se posibilitate părinților să se relaxeze puțin. Anual numărul de beneficiari se ridică la 319, iar beneficiari indirecți cel puțin 200 de familii.

O altă bună practică se atestă în s. Varnița, r. aneii Noi, Crearea Centrului Comunitar multifuncțional „ASCLEPIO”. Perioada de implementare: 2013- 2014, cu un buget total de 1 942900 lei. Finanțatori: Guvernul Republicii Moldova, APL, A.O. „Femeie. Speranță. Viitor”. Actori implicați: APL, A.O. „Baștina”, A.O. „Femeie. Speranță. Viitor”, Asociația de tineret "Șansa". Beneficiari: persoanele în etate, copii din familii social- vulnerabile, pensionari cu necesități speciale, în număr de 300. Impactul: limitarea și înlăturarea unor efecte ale situațiilor considerate risc social, asigurarea unei îngrijiri individualizate pentru copiii în situație de risc, oferirea serviciilor de recuperare medicală și îmbunătățirea sănătății beneficiarilor, redobândirea competențelor și abilităților afectate de boală sau invaliditate.

Încă un exemplu de parteneriat productiv APL- OSC, este crearea în același s. Varnița a unui „Complex de servicii educaționale, socio- culturale și sportive dezvoltat în satul Varnița, ca stimulator pentru cooperare și consolidarea încrederii între cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului”. Perioada de implementare: 2015- 2016, cu un buget total de 3 380 000 lei. Finanțatori: PNUD Moldova, APL. Actori implicați: PNUD Moldova prin Programul de Susținere a Măsurilor de Promovare a Încrederii, APL Varnița, Liceul Teoretic Varnița, Instituția Preșcolară „Romanița”, Centrul Multifuncțional „Asclepio”. Prin implementarea acestui proiect copiii și tinerii din s. Varnița și cei din Bender au condiții mai bune pentru activități educaționale, sportive, de socializare. Au fost realizate: 2 terenuri sportive din curtea liceului (5m*17 m), parcul sportiv în aer liber dotat cu echipament necesar (peste 20 de aparate de fitness pentru aer liber), un centru de zi, teren de joacă pentru preșcolarii de la grădinița „Romanița”. Beneficiari: 378 de elevi, 165 de copii preșcolari, 149 de copii de la Centrul Multifuncțional „Asclepio”.

Experiența a demonstrat adevărul axiomatic precum că pentru garantarea fezabilității și durabilității unor proiecte orientate în beneficiul copiilor în situație de risc e bine de avut parteneri nu doar locali, dar și naționali. Mobilizarea actorilor comunitari și a locuitorilor este foarte propice.

Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM) prin intermediul Programului “Dezvoltarea socială a copiilor în situație de risc” a inițiat funcționarea serviciilor de asistență socială bazate pe aportul comunității. Obiectivul de bază a Programului consta în: crearea serviciilor sociale de alternativă; crearea oportunităților și șanselor egale pentru toți copiii, inclusiv cu disabilități; prevenirea instituționalizării copiilor în condiții de risc. Acest Program implementat de FISM a fost unul inovativ pentru Republica Moldova, azându- se pe inițiativa socială și fiind implementate la cererea comunității[5]. Importanța lor constă în reintegrarea și reabilitarea socială a copiilor din familiile socialmente vulnerabile, precum și a copiilor cu restricții funcționale și cu insucces școlar, readucerea copiilor aflați în instituții mari, prevenirea instituționalizării lor și a abandonului școlar. Scopul urmărit consta în promovarea unor

politici sociale la nivel de țară, dezvoltarea politicilor sociale bazate pe comunitate, sensibilizarea opiniei publice la problemele existente în domeniul protecției sociale [6]. În cadrul Programului menționat au fost create 24 de centre ce prestează servicii sociale bazate pe comunitate (centre pentru copii cu restricții funcționale fizice și mentale; centr pentru copii în situație de risc; centre cu programe mixte). Numărul total de proiecte realizate cu suportul FISM numărându-se la 400. Numărul anual de beneficiari de serviciile prestate de cele 24 de centre (5 în Zona Sud; 14 în Zona Centru, dintre acestea 7 în mun. Chișinău; 5 în Zona Nord, dintre acestea 2 în mun. Bălți) este de 2000 (copii și părinți. În cazul părinților, 80 % sunt mamele copiilor. Dintre acestea 24: 8 Centre pentru copii cu restricții funcționale (4 în Chișinău, 1 Soroca, 1 Bălți, 1 Criuleni, 1 Călărași); 10 Centre pentru integrarea socială a copiilor cu probleme sociale; 6 Centre comunitare cu programe mixte. În funcție de modelul de plasament: 16 Centre de zi; 6 Centre de plasament temporar cu program de 24 ore; 2 Centre mixte (de zi și de noapte). Aceasta a fost posibil grație unui parteneriat intersectorial dintre Proiectul FISM și diverse ministere și departamente, organizații naționale și internaționale, printre care Agenția Suedeză pentru Dezvoltare Internațională (SIDA), Departamentul pentru Dezvoltare Internațională a Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (DFID), Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății , Fundația SOROS, UNICEF, „Every Child” ș.a. Merită atenție parteneriatul strâns dintre autoritățile publice locale, societatea civilă și comunitate. Primăria a oferit localul și a acoperit integral costurile operaționale, ONG-urile au rol de a implementa proiectul, iar comunitatea contribuie cu 3 % din costul microproiectului [6].

Analiza implementării educației incluzive a evidențiat eficacitatea instruirilor organizate de ONG-urile în domeniu și impactul acestora asupra atitudinilor generale ale tuturor actorilor de la toate nivelele privind implementarea educației incluzive. Așadar, obiectivele din sectorul social, axate în special pe activități de incluziune socială, sunt susținute cu cele din sectorul educațional, axate pe obiective de incluziune educațională. Unul dintre obiectivele Strategiei sectoriale de dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” [9] vizează sporirea accesului și îmbunătățirea calității învățământului primar, gimnazial și liceal din perspectiva școlii prietenoase copilului, care prevede dezvoltarea unui cadru normativ și instituțional care să asigure accesul la o educație de calitate în învățământul de bază pentru toți copiii, inclusiv pentru copiii cu cerințe educaționale speciale (inclusiv cei cu dizabilități). Astfel, Republica Moldova încearcă să se înscrie într-o viziune democratică, compatibilă cu standardele europene și universale în acest domeniu.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 409 din 9 aprilie 1998) [citată 14.06.2018]. Disponibil : <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296260>
2. LEGE Nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Publicat : 02.08.2013 în Monitorul Oficial Nr. 167-172. Data intrării în vigoare : 01.01.2014. [citată 21.06.2018]. Disponibil : <http://lex.justice.md/md/348972/>
3. Programul Educațional „Pas cu Pas” [citată 11.06.2018]. Disponibil : edu.gov.md/sites/default/files/pas_cu_pas_2016_0.doc
4. MSMPS- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
5. Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013) [citată 11.06.2017]. Disponibil : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=336276&lang=1>
6. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 [citată 11.06.2018]. Disponibil : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339343&lang=1>
7. PEI- Proiectare Educațională Individualizată
8. Reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului și dezvoltarea serviciilor de educație incluzivă(2010) [citată 11.06.2018]. Disponibil: www.edu.gov.md/sites/.../invatamint_rezidential_si_ei.pdf
9. Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” [citată 10.06.2018]. Disponibil : http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112_STRATEGIA-EDUCATIA-2020.pdf

ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Елена МАНДАЖИ,

Кафедра Политических и административных наук,
Кахульский Государственный Университет им. Б.П.Хашдеу

***Abstract:** The article emphasizes that there are still many problems that have to be solved, but in order to achieve the expected results there is the need of a greater involvement of the academic community and also of a direct and responsible involvement of the beneficiary institutions of the higher education system.*

***Ключевые слова:** интернационализация, высшее образование, глобализация, реформы, интеграция.*

Сегодня мы все больше убеждаемся, что будущее человечества в значительной степени зависит от культурного, научно-технического развития, которое может быть достигнуто в центрах культуры, знаний и роста, которые стали настоящими университетами.

Высшее образование становится самым важным социальным институтом, предназначенным для удовлетворения общественных потребностей, и поэтому быстро реагирующим на все изменения и процессы. Университет призван обеспечить будущие поколения образованием и обучением, которые позволят им внести свой вклад в поддержание равновесия в естественной и жизненной среде и формирование у каждого выпускника этих новых личностных качеств, способных обеспечить их быструю интеграцию в динамику, изменяя общество будущего. Рост международной открытости национальных культур, основные мировые тенденции развития человеческой цивилизации своеобразно преломляются в системе образования.

Задача образовательной и политической системы состоит в том, чтобы «разработать общую систему ценностей, которая включает права и обязанности, которые должны быть разработаны в результате работы школ, а также социальных и политических институтов» [1]. Новые современные технологии, с их мощной инфраструктурой, делающей доступным для информации практически каждый уголок земного шара, универсализируют содержание высшего образования, обеспечивают трансляцию знаний, обучение из ведущих мировых образовательных центров.

Глобализация, которая, невзирая на различия во мнениях, представляет собой объективную реальность, требует от национальных систем высшего образования новых ориентиров, учитывающих потребности в международной солидарности на ценностях общечеловеческой этики [2].

Важнейшей тенденцией последних десятилетий, связанная с выросшей ролью науки в производстве и обществе, можно назвать возрастающую роль высшего образования.

Второй важной тенденцией является разнообразие высшего образования по институциональным формам, уровням и содержанию. «В условиях роста многообразия учебных заведений, дающих знания и навыки в сфере умственного труда, роль классических университетов, однако, не только не уменьшилась, но и возросла» [3].

И третьим направлением, динамично набирающим силу в современном мире, является процесс интернационализации высшего образования, основанном на универсальном характере знаний. Это демонстрируется благодаря возрастающей роли международного сотрудничества. «Интернационализация высшего образования представляет собой объективный, динамично развивающийся процесс» [4]. По мнению большинства, ученых, интернационализация приобретает черты качественно нового этапа развития высшего образования, как на национальном, так и на международном уровне. А расширение масштабов обучения ставит остро проблему качества обучения.

Национальная система образования Республики Молдова переживает период, когда европейское высшее образование участвует в крупнейшем и наиболее значительном процессе реформ, начатом в 1999 году «Болонской декларацией» министров образования в европейских странах. Основная цель этого процесса заключается в повышении качества университетского образования, передового опыта в научных исследованиях, в духе глобальной производительности и

конкурентоспособности. Высшее образование было и остается ключевым фактором социального, культурного и экономического развития общества, основанного на знаниях. В то же время только качественное образование является пропагандистом прав человека, устойчивого развития, демократии, мира и социальной справедливости.

На Вильнюсском саммите Республика Молдова парафировала проект Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом, который проливает политическое и экономическое будущее Республики Молдова на европейскую интеграцию, а Соглашение об ассоциации Республики Молдова было подписано 27 июня 2014 года в Брюсселе.

В этом контексте прогресс, достигнутый Республикой Молдовой в достижении этой стратегической цели, является существенным. Для продолжения реформ необходимо информировать гражданское общество. Чем больше оно будет информировано о преимуществах и проблемах интеграции в европейское сообщество, тем процесс будет более эффективным и безопасным.

Будучи полноправным членом Болонского процесса с мая 2005 года, Республика Молдова предложила не только статус партнера с равными правами в Европейском пространстве высшего образования (SEIS), но и явный подход на двух основных уровнях:

- реструктуризация собственной системы высшего образования для сближения с европейским уровнем - в связи с растущими тенденциями в общих ценностях, а также в повышении профессиональной и социальной мобильности;

- скоординированные реформы, сопоставимые структуры и совместные действия, большинство из которых вытекает из общей политики ЕС [5].

Через 10 лет после присоединения Республики Молдова к Болонскому процессу отмечается, что интеграция высшего образования в европейскую область обучения и исследований является необратимым процессом. Это желание усиливается в Стратегии «Образование 2020», включающей 10 конкретных долгосрочных целей, которые связаны с обеспечением нынешней парадигмы высшего образования (образовательных исследований и инноваций); к результатам обучения; качеству исследований, человеческие ресурсы и, также, квалификация; модернизация учебных программ, инфраструктуру; финансирование [6].

Все это требует не только институциональных изменений, но и сложных изменений на всех уровнях: концептуальных, институциональных, управленческих, дидактических, в которых Университет, как главное учреждение системы образования, должен адаптироваться к новым стандартам и требованиям, которые должны быть условиями качества и производительности, дабы оставаться конкурентоспособными в жестком конкурентном мире, вовлеченном в процесс глобализации [7].

Следует отметить, что переход Молдовы к рыночной экономике, вызванный провозглашением независимости, происходил в условиях острого социально-экономического кризиса, который затронул систему образования, в том числе систему высшего образования.

В настоящее время молдавская сеть высшего образования состоит из 32 учреждений, в том числе 19 государственных, подчиненных нескольким министерствам и 13 частных образовательных учреждений. Чрезмерное количество высших учебных заведений создает конкурентный климат, часто несовместимый с академическими ценностями и качеством образования.

Следует отметить, что роль высшего образования растет в условиях экономического, политического и социального кризиса. Более того, образование, прежде всего, должно рассматриваться как стратегический фактор развития и выхода из кризиса. Образование является основой национальной экономической, социальной, экологической, этнической, национальной безопасности. Вот почему реформирование структуры и сущности университетов становится стратегическим императивом как для системы образования, так и для общества в целом [8].

Социальные функции высшего образования состоят из: динамического воспроизводства, сохранения и передачи ценностей науки и культуры; начальная и непрерывная подготовка кадров; развитие творческой личности, навыков и установок, необходимых для профессиональной и социальной работы; удовлетворение потребностей человека в образовании; формирование национального сознания и самобытности; развития национальной культуры и развития межкультурного диалога.

Общие стратегические цели высшего образования могут быть только сближены с социально-экономическим развитием, поскольку высшие учебные заведения функционируют как центры модернизации, научных знаний и технологического развития, а также как культурные центры, способствующие развитию национальных и международных ценностей:

- Модернизация высшего образования, дабы соответствовать требованиям общества знаний, в условиях конкурентного рынка, основанного на европейских демократических ценностях.

- Повысить качество высшего образования в соответствии с европейскими и международными стандартами.

- Расширение количества грамотных молодых людей с высшим образованием и стимулирование доступа к высшему образованию молодежи, принадлежащих к экономически неблагополучным категориям.

- Обеспечение сопоставимости и совместимости национальной системы высшего образования к европейской системе высшего образования.

- Повышение конкурентоспособности национального высшего образования на международном уровне [9].

А основными особенностями будущего университета являются разработки системного подхода к расширению академических, институциональных и организационных возможностей.

В этом контексте дидактическая деятельность включает в себя несколько фундаментальных элементов: сосредоточение внимания студентов на учебном процессе, преподавание, результаты обучения, направленному обучению знаний, компетенции и навыки, необходимые для рынка труда.

Глобализация высшего образования ставит, в качестве основных задач университетов, достижение двойной парадоксальной роли: содействие глобальному, универсальному измерению и, в то же время, защиту и поощрение национальных культурных ценностей, таким образом, достижение четкого баланса между национальными и универсальными [10].

С уверенностью можно отметить, что полученные результаты в других областях и в системе высшего образования, показывают, что существует конструктивная стратегия и конструктивные стремления Республики Молдова, быть частью европейского пространства уже в ближайшем будущем.

Примечательно, что в последние годы высшее образование в Республике Молдова значительно изменилось, но, конечно, недостаточно последовательно, чтобы можно было сказать, что оно является конкурентоспособным и привлекательным в SEIS. Это комплексное изменение структурных изменений стало возможным, в первую очередь, благодаря 65 проектам Tempus, реализованным в период 2000-2013 годов. Таким образом, университеты в Республике Молдова осуществляли и реализуют проекты, финансируемые Европейским Союзом, либо через Программу Tempus, либо благодаря другим программам, таких как Erasmus Mundus, Erasmus Mundus External Cooperation Window, Youth in Action, Horizon 2020 и Jean Monnet. В контексте вступления в силу Соглашения об ассоциации Молдовы с ЕС новая программа Erasmus + уже генерирует гораздо более значительные финансовые возможности, чем раньше, что способствует достижению Республикой Молдова целей Стратегии «Европа 2020». Вклад этих программ по-прежнему имеет важное значение. Таких как: совершенствование системы управления университетами; обеспечение качества образования; содействие мобильности преподавателей и студентов; содействие автономии университетов и другим вопросам, которые стремятся реформировать высшее образование, уделяя особое внимание реализации целей Болонского процесса.

Принимая во внимание, все описанное выше, можно подытожить, что все перспективные действия в системе высшего образования Республики Молдова призваны обеспечить:

- интернационализацию национального высшего образования;
- акцентировать внимание на качестве, актуальности, совместимости, конкурентоспособности и наглядности высшего образования в стране, а также на международной арене;

- более активное участие молодежи в программах / проектах академической мобильности;
- признание учебных документов и квалификаций, полученных в Республике Молдова, за рубежом.

Необходимо найти приемлемые варианты интеграции высшего образования Республики Молдовы в европейскую систему высшего образования, сохранить все ценное, что имеет наша высшая школа, но в то же время осуществить, появившиеся со временем изменения, которые позволят обеспечить перспективные пути развития Молдовы в новом столетии.

Библиография:

1. Belli N., Ioan-Franc V. (coord.) Romania si Republica Moldova: potentialul competitive al economiei nationale. Posibilitati de valorificare pe piata interna, europeana si mondiala. Bucuresti: Academia Romana. Centrul de informare si documentare economica. 2004.
2. Integralizarea national-europeana a valorilor educatiei umaniste. Studiu monografic. Chisinau, 2015.
3. Садовничий В.А. Университеты. Настоящее. Будущее. Выступление на первой международной конференции университетов стран СНГ «Университеты и общество». Москва. 2000. с.7
4. World education report, 2000. - UNESCO, Paris, 2000 - P.118
5. Popa Andrei. Perspectivele universitare in procesul de reformare a sistemului educational si de cercetare stiintifica. Tendinte actuale in invatamint superior din Republica Moldova. Oficiul National Erasmus+. Editia 2015.
6. Dincolo de Procesul Bologna: Crearea și conectarea spațiilor de învățământ superior la nivel național, regional și global, Document de fond pentru al Treilea Forum în domeniul Politicilor Bologna, București, 27 aprilie 2012.
7. Chiriacescu, S., Educația superioară un bun public, Actualitatea academică, Anul I, nr.2, 2001, p.7.
8. Harkavy I., The role of the university in advancing citizenship and social justice in the 21st century, 2006.
9. Popa Andrei. Perspectivele universitare in procesul de reformare a sistemului educational si de cercetare stiintifica. Tendinte actuale in invatamint superior din Republica Moldova. Oficiul National Erasmus+. Editia 2015.
10. Consiliul European (2009). Concluziile Consiliului din 11 mai 2010 privind dimensiunea social a educației și formării profesionale – ET 2020 [2010/C 135/02]. Bruxelles: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

**ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ - ЗАЛОГ ДОСТИЖЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ
СПРАВЕДЛИВОСТИ КАК КЛЮЧЕВОЙ ЦЕЛИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

Евгений ПЕЛЕВИН,

кандидат исторических наук, ассистент кафедры политологии
Одесского национального политехнического университета
г. Одесса, Украина

Abstract: Globalization, being an objective process, affects all spheres of society's life. Disjunctive standardization of them, unification, differentiation and integration leads to a radicalization of the methods of political struggle. This puts before the global political, economic and intellectual community the urgent task of finding effective instruments for resolving the most acute problems of our time. One of aforementioned instrument is the concept of sustainable development.

The article analyzes the stages of the development of globalization processes and identifies the key aspects. It is shown that globalization, as a social phenomenon, has four dimensions: socio-political, socio-economic, ecological and socio-cultural, each of which generates a number of universal interrelated and interrelated problems that require urgent solutions.

Particular attention is paid to the socio-cultural aspect of globalization as a problem of preserving the historical and civilizational diversity of mankind and the interaction of civilizations, and its place in the context of the concept of sustainable development both at the international and national levels. In particular, the "Sustainable Development Strategy" Ukraine - 2020 " is considered as a plan to achieve a balance in all spheres of life of the Ukrainian society. Its basic direction is characterized: development, security, responsibility, pride.

It is shown that despite the diversity of key directions of sustainable development, a uniting element, its purpose and at the same time a means, is a person. Such superposition allows to consider

human as an inexhaustible source and resource of sustainable development. Thus, in our view, the main problem of sustainable development is precisely the problem of social equity.

It is noted that the implementation of the systemic reforms that are taking place in Ukraine today can become a reliable guarantee of the achievement of the national goal of sustainable development only on condition of their universal pan-European character.

Key words: *globalization, sustainable development, social equity*

Любые проблемы социально-политического характера, с которыми сегодня сталкивается украинское общество, нельзя рассматривать вне контекста глобализации. Под последней понимается процесс всемирной экономической, политической и культурной интеграции и унификации. Последствиями этого процесса, который стремительно активизировался на стыке тысячелетий, становится свободное передвижение в масштабах всей планеты капитала, человеческих и производственных ресурсов, международное разделение труда, стандартизация экономических, технологических и информационных процессов, унификация правового поля, сближения культур и т.д. На наших глазах происходит процесс уничтожения границ почти во всех сферах жизнедеятельности общества. Однако, любое разрушение всегда будет встречать на своем пути определенное сопротивление, интенсивность которого соответствует силе разрушительных процессов. Именно поэтому у глобализации всегда будут как горячие сторонники, так и не менее рьяные оппоненты. Ибо, будучи объективным процессом, глобализация обостряет политическую борьбу, как в рамках отдельных государств, так и в общемировом масштабе.

Все это ставит перед мировым политическим, экономическим и интеллектуальным сообществом неотложную задачу по поиску действенных инструментов решения острейших проблем современности. Одним из них выступает концепция устойчивого развития. В ее центре - ответ на глобальные вызовы современности.

Анализируя этапы разворачивания глобализационных процессов, можно определить ее ключевые аспекты. По нашему мнению, как социальное явление, глобализация имеет четыре измерения: социально-политический, социально-экономический, экологический и социокультурный. И каждое из этих измерений порождает ряд общечеловеческих взаимосвязанных и взаимообусловленных проблем, требующих неотложного решения.

Среди них ключевыми являются последствия противостояния «Юга» и «Севера», которое проявляется в катастрофическом разрыве между богатыми и бедными странами, и обуславливает такие проблемы «социального неравенства» XXI в., как неравномерность доступа к ресурсам, неравномерность потребления продуктов питания, неравномерность показателей продолжительности жизни и т.д. Закономерным следствием развития данных тенденций становятся нищета, голод, детская смертность, распространение пандемий, тотальная неграмотность (в т.ч. цифровая) населения стран Юга.

Отсутствие социального равенства на фоне демографической ситуации, характеризующейся взрывом рождаемости в бедных странах и стремительным старением населения богатых государств, порождает такие глобальные опасности, как гонка вооружений, угроза использования ядерного оружия, терроризм, насилие, организованная преступность и тому подобное.

Среди глобальных проблем экономического характера назовем проблему обеспечения человечества ресурсами, вызванной истощаемостью нефти, газа, угля, цветных металлов, пресной питьевой воды, древесины и т.д. В этом ряду особое место занимает вопрос дефицита пахотных и сельскохозяйственных земель. На фоне формирования нового типа рынка труда к прогнозируемым негативным последствиям может привести стремительно растущая в результате роботизации безработицы в сочетании с отсутствием безусловного основного дохода.

В то же время, в результате антропогенного воздействия в последние десятилетия резко активизировались вопросы экологической безопасности.

На этом фоне социокультурный аспект глобализации порождает «проблему сохранения историко-цивилизационного многообразия человечества и взаимодействия цивилизаций» [1].

В этой связи стоит отметить, что концепция устойчивого развития выходит за рамки прикладного ресурсного контекста, когда устойчивое развитие понимается как сбалансированное (экономическое, социальное и экологическое) развитие на основе устойчивого использования планетарных ресурсов. Ибо для воспроизведения и полноценного развития будущих поколений необходимо создать условия для обеспечения социальных и культурных потребностей стран и

народов, населяющих Землю.

К сожалению, сегодня в стратегиях достижения устойчивого развития чаще всего делается акцент на экологическую составляющую. (Достаточно ознакомиться с системой индикаторов, разработанной Комиссией ООН по устойчивому развитию, согласованную и опубликованную в 1996 году) [2]. Впрочем, стоит отметить, что реализация повестки дня XXI века должна проходить по нескольким равнозначными направлениям: экономическому, экологическому, демографическому, социальному и культурологическому.

Так, целью *экономического направления* стратегии устойчивого развития является переориентация хозяйственной деятельности человечества от роста потребления ресурсов биосферы на его рационализацию. Причем интенсификация хозяйства должна происходить за счет новейших технологий. Кроме того, любое хозяйственное решение должно учитывать его близкие и далекие экологические последствия. Поэтому необходимы определенные общепринятые и соблюдаемые нормы и ограничения по использованию природно-ресурсного потенциала планеты (*экологическое направление*). Обязательной составляющей устойчивого развития должна стать взвешенная демографическая политика в разных странах и регионах, и, прежде всего, в странах с высоким уровнем рождаемости и недостаточно высоким экономическим развитием (*демографический направление*). Как считают эксперты, включение вопросов народонаселения в экономические планы и стратегии развития не только ускорит темпы устойчивого экономического развития и смягчит проблемы бедности, но и будет способствовать достижению социальных целей в области народонаселения и повышения качества его жизни. В частности, стратегической целью устойчивого развития является преодоление большой разницы в уровнях доходов и качестве жизни между различными странами, различными группами и слоями населения (*социальное направление*). Наряду с этим, не менее важным является изменение традиционных стереотипов и ориентиров жизнедеятельности, заикленных на философии потребления, на новые ценностные установки общечеловеческого характера, основанные на сбалансированном понимании важности национально-региональных и планетарно-цивилизационных приоритетов (*культурологическое направление*).

Несмотря на важность каждого из упомянутых направлений устойчивого развития, его ключевым объединяющим элементом, его целью и одновременно средством, выступает человек. Именно человека следует рассматривать как неисчерпаемый источник и ресурс устойчивого развития. Таким образом, устойчивое развитие «ставит вопрос о цели существования человека и общества, требует пересмотра взаимоотношений между человеком и природой, а также социальной справедливости и равенства» [3].

Если считать, что справедливость есть закон меры и гармонии, то в социуме справедливость измеряется степенью удовлетворения разумных потребностей человека. Отсюда чрезмерное потребление богатых и недостаточное потребление бедных становится опасным для существования гармоничного мирового порядка. Поэтому главной проблемой устойчивого развития, на наш взгляд, следует считать именно проблему социальной справедливости.

И совершенно не случайно, что на программной встрече по проблемам устойчивого развития, состоявшейся во время юбилейной 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН 25-27 сентября 2015 г., основные акценты дискуссии, развернувшейся вокруг документа «Цели устойчивого развития» и разработки повестки дня на период после 2015 года, был сделан на вопросах необходимости и обязательности достижения социальной справедливости. Так из 17 заявленных целей развития человечества XXI века на пути к устойчивому развитию чисто экологической проблематики касается только три. Остальные связаны с вопросами достижения социального равенства и справедливости. Это:

- повсеместная ликвидация нищеты во всех ее формах;
- ликвидация голода, обеспечение продовольственной безопасности и улучшение питания и содействие устойчивого развития сельского хозяйства;
- обеспечение здорового образа жизни и содействие благополучию для всех в любом возрасте;
- обеспечение всеохватывающего и справедливого качественного образования и поощрение возможности обучения на протяжении всей жизни для всех;
- обеспечение гендерного равенства и расширение прав и возможностей всех женщин и

девочек;

- обеспечение наличия и рационального использования водных ресурсов и санитарии для всех;
- обеспечение всеобщего доступа к недорогим, надежным, устойчивым и современным источникам энергии для всех;
- содействие поступательному, всеобъемлющему и устойчивому экономическому росту, полной производственной занятости и достойной работе для всех;
- сокращение неравенства внутри стран и между ними;
- обеспечение открытости, безопасности, жизнестойкости и экологической устойчивости городов и населенных пунктов;
- создание стойкой инфраструктуры, содействие всеохватывающей и устойчивой индустриализации и инновациям;
- обеспечение перехода к рациональным моделям потребления и производства;
- содействие построению миролюбивого и открытого общества в интересах устойчивого развития, обеспечение доступа к правосудию для всех и создание эффективных, подотчетных и основанных на широком участии учреждений на всех уровнях;
- укрепление средств осуществления и активизации работы в рамках глобального партнерства в интересах устойчивого развития [4].

Именно в таком контексте была подготовлена и «Стратегия устойчивого развития «Украина - 2020», утвержденная Указом Президента Украины от 12 января 2015 г. Ее четыре вектора направляют украинское общество на достижение сбалансированности во всех его сферах через:

1) *развитие* («обеспечение устойчивого развития государства, проведение структурных реформ и, как следствие, повышение стандартов жизни»);

2) *безопасность* («обеспечение гарантий безопасности государства, бизнеса и граждан, защищенности инвестиций и частной собственности»; «особое внимание нужно уделить безопасности жизни и здоровья человека ..., защищенности социально уязвимых слоев населения, безопасного состояния окружающей среды и доступа к качественной питьевой воде, безопасных пищевых продуктов и промышленных товаров»);

3) *ответственность* («обеспечение гарантий, что каждый гражданин, независимо от расы, цвета кожи, политических, религиозных и других убеждений, пола, этнического и социального происхождения, имущественного положения, места жительства, языковых или других признаков, будет иметь доступ к высококачественному образованию, системе охраны здоровья и других услуг в государственном и частном секторах»);

4) *гордость* («обеспечение взаимного уважения и толерантности в обществе, гордости за собственное государство, его историю, культуру, науку, спорт») [5].

В своем выступлении на Саммите ООН по Повестке дня в области развития на период после 2015 года, который состоялся в рамках 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН, и во время которого было дано общее видение новых ориентиров развития до 2030 года, Президент Украины Петр Порошенко отметил: «Для достижения целей устойчивого развития на национальном уровне Украина будет осуществлять новые программы и проекты, которые на практике обеспечат макроэкономическую стабильность, экологический баланс и социальную сплоченность. Цели устойчивого развития будут служить в качестве общей основы для дальнейших преобразований в Украине» [6].

15 сентября 2017 г. Правительством нашей страны был представлен Национальный доклад «Цели устойчивого развития Украины», в котором были определены базовые показатели для их достижения. В документе представлены результаты адаптации 17 глобальных целей устойчивого развития с учетом специфики национального развития. Акцент сделан на вопросах достижения социальной справедливости [7].

Первым шагом на этом пути должна стать борьба с бедностью. Так, если на период 2013 г. в этом направлении были достигнуты определенные успехи: в Украине были снижены масштабы бедности по относительному критерию (доля населения за национальной чертой бедности сократилась с 26,4% в 2000 году до 24,5% в 2013 году), то в последние годы, в связи с системным кризисом и событиями в Крыму и на Донбассе, масштабы бедности в нашей стране существенно

увеличились. Кроме того, появились и новые формы бедности.

В докладе, в частности, отмечается, что в последние годы значительные темпы падения реальных доходов населения вызвали распространение монетарной бедности. На пути ликвидации крайних проявлений абсолютной бедности были достигнуты определенные успехи, но за период 2014-2015 гг. соответствующий показатель вырос с 1,0% до 2,2% (доля населения, чье суточное потребление ниже 5,05 долл. США по ППС (паритету покупательной способности) на человека)). За 2015 г. более чем вдвое (с 28,6% до 58,3%) возросла и доля населения, чьи совокупные расходы являются ниже фактического (расчетного) прожиточного минимума. Одновременно наблюдается и рост масштабов немонетарной бедности.

Населения страны вынуждено тратить больше половины средств на питание, то есть в большинстве домохозяйств не хватает ресурсов не только для развития, но и для оплаты базовых бытовых и социальных услуг. Не удастся достичь снижения рисков бедности уязвимых слоев населения, прежде всего семей с детьми.

В последние годы появились такие феномены, как внезапная бедность (из-за потери жилья, имущества и источников для существования в результате вооруженного конфликта на востоке страны), медицинская бедность (из-за заболевания или невозможность получить лечение, приобрести лекарства), бедность по признаку задолженности (задолженность перед банковскими учреждениями и сверхвысокие ставки по кредитам на фоне снижения реальных доходов населения) и др.

Чрезвычайные для страны масштабы внутреннего перемещения также вызвали распространение бедности или предрасположенности к ней: с 6 млн. жителей зоны АТО и прилегающих территорий более 5 млн. попали или в группу внезапно обедневших, или к группе предрасположенных к бедности независимо от того, переехали они в другую часть страны или остались в месте постоянного проживания.

Для преодоления такого трудного положения руководство страны определило 3 базовых задачи: 1. Сократить в 4 раза уровень бедности, в частности путем ликвидации ее крайних форм. 2. Увеличить охват бедного населения адресными программами социальной поддержки. 3. Повысить жизнестойкость социально уязвимых слоев населения. Предпосылкой реализации этих задач определены восстановление экономического роста и обеспечение равного доступа всех женщин и мужчин к участию в экономической, социальной и политической жизни, а также к основным социальным услугам (прежде всего в сфере образования и здравоохранения).

Фундаментом реализации Целей устойчивого развития является формирование и развитие на всех уровнях открытого сообщества, институционально способного к эффективным действиям. Такое управление предполагает: обеспечение личной безопасности граждан, верховенство права и справедливого правосудия; преодоление организационно-финансовых основ преступной деятельности, коррупции; повышение эффективности действий органов государственной власти и местного самоуправления на основе открытости и прозрачности принятия решений и общественного контроля за их выполнением. Развитие мира, укрепления социальной сплоченности и снижение уровня конфликтности по всем общественно значимыми факторами в значительной степени зависят от действенности органов публичного управления и администрирования. Для выполнения задач в этой сфере необходимо обеспечить полноту участия граждан в государственном управлении и жизни местных общин, распространить практику государственно-частного партнерства, применять коммуникационные технологии, расширять спектр политического и общественного участия.

Системные реформы, проходящие сегодня в Украине, не смотря на все трудности, сопровождающие их реализацию, – надежная гарантия тому, что национальные цели устойчивого развития будут достигнуты в поставленный срок.

Referințe bibliografice:

1. Гречко Т. К., Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : [навч. посіб.] / Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. – Херсон : Грінь Д.С., 2015. – 264 с. – С. 31.
2. Индикаторы устойчивого развития. Официальный веб-сайт ООН.
http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ind/
3. <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak->

paradygma-suspilnogo-zrostannya-21-st

4. The Global Goals For Sustainable Development <http://www.globalgoals.org/>

5. «Про стратегию устойчивого развития «Украина – 2020»: Указ Президента Украины от 12 января 2015 № 5/2015. - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

6. Цели устойчивого развития 2016-2030. -<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsilistoaloho-rozvytku>

7. «Цілі сталого розвитку: Україна». Національна доповідь 2017 // http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

К ВОПРОСУ О ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ УРЕГУЛИРОВАНИИ ЛОББИЗМА В УКРАИНЕ

Дмитрий ЛУБИНЕЦ,
Мариупольский Государственный Университет

Резюме: В статье рассматривается динамика развития законодательных инициатив по регулированию лоббистской деятельности в Украине. Анализируются основные законопроекты в сфере лоббизма, определения в них субъектно-объектных отношений и механизмов лоббирования. Особое внимание уделяется последнему законопроекту 2017 года, который на данный момент рассматривается парламентом и который отражает, по мнению автора, тенденцию развития законодательства в сторону усиления прозрачности и требовательности к субъектам лоббизма

В транзитивных обществах, к которым в определенной степени можно отнести и Украину, термин «лоббизм» демонстрирует достаточно разное содержательное наполнение в академическом дискурсе и в политической практике. С одной стороны, в качестве теоретической дефиниции, лоббизм утвердился как форма законного влияния на принятие управленческих решений государственных органов с целью удовлетворения интересов определенных социальных структур (организаций, территориальных ассоциаций, слоев общества и т.д.) [1]. С другой стороны, в общественном сознании лоббизм часто неразрывно связан с коррупцией, подкупом чиновников и является элементом закулисной теневой политики. И такое восприятие, к сожалению, отражает политические реалии, ведь фактически данная сфера общественных отношений существует в условиях воздействия коррупционных факторов и при отсутствии какого-либо институционального регулирования такой деятельности. Как следствие, в Украине данный вид деятельности далек от состояния прозрачности и законности.

Однако давно назревшая задача формирования действительно демократической правовой и политической системы в Украине требует создания законодательной базы для осуществления лоббистской деятельности и перехода к цивилизованному лоббизму. Эта задача фигурирует и в статье 444 Договора об Ассоциации с ЕС. Согласно ей, Украина и ЕС берут на себя обязательства по содействию институциональному процессу развития организаций гражданского общества, в том числе - лоббистской деятельности [2]. Поэтому изучение опыта законодательного урегулирования лоббизма является важной задачей не только для теоретического анализа и систематизации наработанной правовой базы, но и для определения адекватных практических действий по легитимизации института лоббизма, не реализовано до сих пор.

Проблемами создания правовой базы лоббизма в Украине посвящено немало количество научных трудов. Среди них следует назвать исследования А. Дягилева, Ю. Ганжуров, Ю. Зушица, И. Киянки, М. Лопаты, М. Недюхина и Н. Федорина, А. Одинцовой, А. Трофименко и др. Впрочем последние новации в этой сфере еще не получили должного аналитического освещения, к тому же многим отечественным работам присущ широкий подход, когда к анализу часто привлекаются все возможные законы и законопроекты, которые даже косвенно касаются лоббирования. На наш взгляд это несколько размывает предмет исследования, собственно, лоббизм. Целью нашей статьи является выяснение динамики развития законодательных инициатив, непосредственно посвященных регулированию лоббистской деятельности в Украине.

Для анализа мы взяли пять таких законопроектов, которые в разное время были представлены на рассмотрение Верховной Рады Украины - «О лоббировании в Украине» (апрель

1999, народный депутат И. Шаров), «О правовом статусе групп, объединенных общими интересами (лоббистских групп) (ноябрь 1999, народный депутат Ю. Сахно), «О деятельности лоббистов в Верховной Раде Украины» (ноябрь 2003, народный депутат В. Грынив), «О регулировании лоббистской деятельности в Украине» (2010, народный депутат В. Коновалюк) и «Об обеспечении прозрачности и законности коммуникации с объектами властных полномочий» (2017, народный депутат М. Найем).

Первые три законопроекта были разработаны в условиях становления олигархической экономики и политической системы, слияния бизнеса и политики, формирования крупных финансово-промышленных групп и их политической клиентуры. Поэтому, законопроекты были призваны легитимизировать эти процессы, которые развивались интенсивно и взрывообразно, и, в то же время не слишком ограничивать их. Законопроект В. Коновалюка, представителя правящей на тот момент Партии регионов и представителя Президента В. Януковича в парламенте был внесен в начале формирования жесткой иерархии власти, на вершине которой находилось окружение Януковича. И, наконец, последний законопроект разработан уже после Евромайдана и Революции Достоинства (2013/2014) в условиях сложной общественно - политической ситуации и постепенных демократических реформ.

Рассмотрим, как определялись проектами законов основные термины лоббистской деятельности, которые в своей совокупности составляют ее категориальный аппарат, а именно, - субъекты, объекты и механизмы лоббирования. Наиболее широко объекты лоббирования определялись в проекте закона «О лоббировании в Украине», представленном в апреле 1999 народным депутатом И. Шаровым [3]. Они включали практически все органы государственной власти, начиная с Президента и заканчивая органами местного самоуправления, за исключением органов судебной власти, Вооруженных Сил, спецслужб и правоохранительных органов. Соответственно широкое толкование получали и субъекты лоббирования - любые физические и юридические лица, как отечественные, так и зарубежные, которые должны быть зарегистрированы как «лоббисты». Механизм такой регистрации был таким же, как и в случае с общественными организациями, то есть она осуществлялась при любом органе государственной власти или местного самоуправления, который являлся объектом лоббирования.

В проектах законов «О правовом статусе групп, объединенных общими интересами (лоббистских групп) в Верховной Раде Украины» (ноябрь 1999 г., народный депутат Ю. Сахно) [4] и «О деятельности лоббистов в Верховной Раде Украины» (ноябрь 2003 народный депутат В. Грынив) [5] объектно-субъектный круг лоббизма существенно сужался. Объектами лоббирования в этих проектах определялись народные депутаты, их фракции и группы, комитеты и временные специальные комиссии парламента. То есть проекты регулировали только лоббирование законотворческой деятельности, замыкавшейся в парламентских стенах. Субъектами лоббистского влияния должны были быть народные депутаты и парламентские комитеты, а также общественные организации, профессиональные союзы и предпринимательские объединения. В законопроектах прописывался порядок регистрации лоббистов, которую должен был осуществлять специальный отдел по работе с группами общих интересов Секретариата Верховной Рады (законопроект Ю. Сахно) либо специально уполномоченное подразделение Аппарата Верховной Рады Украины. Однако механизм формирования такого органа не был определен.

Законопроект «О регулировании лоббистской деятельности в Украине» (2010, народный депутат В. Коновалюк) на первый взгляд расширял понимание лоббизма [6]. К объектам воздействия снова относились органы местного самоуправления, а субъектами влияния определялись общественные организации, политические партии, религиозные организации и другие образования. Но субъектность этих структур была опосредованной, ведь они должны были действовать не самостоятельно, а только через соответствующие зарегистрированные лоббистские организации. С другой стороны, проект не предусматривал ограничения теневой лоббистской деятельности, ведь он никаким образом не регулировал деятельность незарегистрированных в установленном порядке лоббистов.

Однако ни один законопроект в сфере лоббирования не был утвержден даже после первого чтения. Все они стали предметом критики в политических и экспертных кругах из-за неполного перечня объектов лоббирования, отсутствия правовых норм регулирования косвенного лоббирования (через СМИ, с привлечением широких кругов общественности и т.д.), отсутствия регламента взаимодействия лоббистов с объектами лоббирования и т.д. [7]. Признавая

справедливость большинства таких замечаний, отметим, что некоторые из них вызывают сомнение и кажутся слишком субъективными. Так, в экспертном заключении парламентского комитета по правовой политике по законопроекту В. Коновалюка, отмечалось, что общество еще не готово для законодательного закрепления лоббистской деятельности [8]

Последним на сегодня законопроектом, регулирующим сферу лоббизма, является проект Закона «Об обеспечении прозрачности и законности коммуникации с субъектами властных полномочий» (народный депутат М. Найем, сентябрь 2017) [9]. Он аккумулировал в себе ряд предыдущих проектов, которые даже не вносились на рассмотрение Верховной Рады или были сняты с рассмотрения в пользу данного проекта.

Важным отличием этого документа является то, что лоббизм однозначно определяется как предпринимательская деятельность, а его субъектами могут быть исключительно физические лица-предприниматели (лоббисты) или юридические лица, осуществляющие предпринимательскую деятельность по лоббированию. Они должны быть зарегистрированы в Государственном реестре лоббирования, и действовать от имени заказчика и на основании договора о предоставлении услуг или от своего имени. При этом они не имеют права заниматься другой предпринимательской деятельностью кроме лоббизма. По мнению авторов закона, это будет способствовать четкому и эффективному отмежеванию деятельности субъектов лоббирования, от фактически существующей теневой деятельности по внеправовому влиянию на власть. Также, таким образом значительно упрощается контроль за такой деятельностью, в том числе и в аспекте налогообложения доходов полученных от лоббирования.

Но критики законопроекта справедливо отмечают, что эта норма закона автоматически выводит из числа субъектов лоббирования юридические компании, а ведь они на сегодня являются одними из основных участников рынка законного лоббирования в Украине. Речь идет о так называемом, «представительстве клиента по вопросам взаимодействия с государственными органами» или Government Relations. Среди такого представительства - получение разрешительной документации, представительство интересов клиента при проверках и помощь в разработке законопроектов [10]. С точки зрения коммерческих интересов юридических компаний им теперь невыгодно будет заниматься лоббизмом официально. Поскольку это будет накладывать на них целый ряд нагрузок и обязанностей – по регистрации лоббистского персонала, фиксации в реестре, формированию новой отчетности. В итоге, это затруднит привлечение к лоббизму профессионалов в юридической сфере либо заставит их снова оставаться в тень, хотя в последнем случае они теперь будут подвергать себя ответственности.

Ограничение возможностей участия профессиональных экспертов в процессе выработки решений можно увидеть и в той норме проекта, которая легализует коммуникацию с органами власти только штатных сотрудников лоббистских фирм. При этом, эти фирмы могут привлекать к работе третьих лиц (экспертов и аналитиков), но исключается их прямое участие в дискуссиях с представителями государственной власти. Конечно, здесь прослеживается стремление сделать рынок лоббистских услуг максимально открытым и прозрачным, но, в то же время, сужается поле для профессиональной дискуссии.

Объектами лоббирования, согласно законопроекту могут быть органы и представители высшей власти Украины - Президент Украины, Верховная Рада Украины, ее органы, народные депутаты Украины, Кабинет Министров Украины и его члены; министерства и другие центральные органы исполнительной власти; органы местного самоуправления. При этом легитимность лоббирования распространяется и на советников и помощников должностных лиц.

Следует отметить, что как и предыдущие законопроекты, которые вводили в число субъектов лоббирования органы местного самоуправления, данный проект также практически не обращает внимания на специфику этих органов власти. Например, вышеупомянутое требование о возможности легального лоббизма исключительно теми субъектами, которые не ведут иной предпринимательской деятельности, ставит много вопросов относительно лоббирования на местном уровне. Ибо лоббирование на уровне городского или районного совета в силу своей не такой уж высокой востребованности, вряд ли сможет быть исключительным занятием какой-либо компании.

Среди методов лоббирования законопроект впервые предусматривает такую форму, как «платная публичная акция». Здесь она фигурирует, как «метод воздействия на объекты лоббирования, направленный на проведение публичного мероприятия, за подготовку,

организацию, координацию, проведение, побуждение к участию в котором и/или за участие в котором получается/передается вознаграждение (включая митинг, блокирование, демонстрация, rallies, течение, собрание, встреча, флеш-моб, пикет, марш, прохождение колонн, другие публичные действия, петиция, плакат, публикация в средствах массовой информации, сети Интернет, письмо, сообщение в электронной или иной форме)».

В отличие от предыдущих законопроектов здесь очень акцентируется прозрачность лобби-деятельности. Она достигается такими методами - обязательной отчетностью субъектов лоббирования; пребыванием всех субъектов лоббирования в Государственном реестре лоббирования; обязанностями субъектов лоббирования относительно обнародования информации о лоббировании (в том числе, включая информацию о его стоимости, лоббистские контакты, предмет и результат процесса лоббирования), отчетными обязанностями властных учреждений, деятельность которых была объектом лоббирования по отчетности; электронного декларирования субъектов лоббирования - физических лиц. Если лоббисты нарушают закон и скрывают информацию, то это карается штрафами, планка которых постепенно увеличивается вплоть до аннулирования лицензии.

Также законопроект впервые предусматривает введение ответственности за совершение лоббирования без регистрации как соответствующего субъекта.

Таким образом, попытки законодательно зафиксировать лоббизм Украине имеют уже довольно давнюю историю. Хотя, рассмотренные нами пять основных законопроектов (первый из которых датируется 1999 годом, а последний - 2017) разрабатывались в разных общественно-политических условиях и на разных этапах развития политической системы Украины, хотя они порой по разному трактуют соответствующую терминологию и субъектно-объектные отношения лоббистской деятельности, в них можно выделить две общие цели. Во-первых, это стремление вывести рынок лоббистских услуг из тени – с официальной регистрацией субъектов лоббизма, отчетностью и налогообложением. Во-вторых, - уменьшить коррупционную составляющую лоббистской деятельности. Содержание законодательных инициатив характеризовались усилением прозрачности и требовательности к субъектам лоббирования. При этом, на наш взгляд, не столько недостатки указанных законопроектов, сколько сопротивление тех сил, которые привыкли к незаконному и часто коррупционному лоббированию играет ключевую роль в отсутствии его правового регулирования на сегодняшний день.

Список используемых источников:

1. Недюхін М., Федорін Н. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу / М. Недюхін, Н. Федорін // Віче. – 2010. - № 3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/1857/>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page11
3. Проект Закону Про лобіювання в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?skl=4&pf3516=3188
4. Проект Закону Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7028
5. Про діяльність лобістів у Верховній Раді України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=26076
6. Проект Закону Про регулювання лобістської діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7269&skl=7
7. Трофименко А. В. Проблеми інституціоналізації лобізму в Україні / А. В. Трофименко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія - 2014. - Вип. 11. - С. 206.
8. Висновок комітету Верховної Ради України про проект Закону про регулювання лобістської діяльності в Україні [Електронний ресурс]. — Режим

доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:o9HGb8aG1fsJ:w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D38796%26pf35401%3D228436+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

9. Проект Закону Про забезпечення прозорості та законності комунікації з суб'єктами владних повноважень [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62573

10. Закон о лоббировании в Украине: безнадежная попытка или серьезные намерения? [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ukrainelobbying.com.ua/articles/315-zakon-o-lobbirovanii-v-ukraine-beznadezhnaya-popytka-ili-sereznyie-namereniya.html>

ДИАСПОРА КАК СУБЪЕКТ ПУБЛИЧНОЙ ДИПЛОМАТИИ

Николай ТРОФИМЕНКО,
Мариупольский Государственный Университет

Резюме: В статье рассматриваются диаспоры государств, которые превращаются в полноценных акторов международных отношений и все чаще становятся субъектами и объектами публичной дипломатии. Правительства стран стараются наладить эффективную коммуникацию и сотрудничество со своими диаспорами содействуя институционализации их объединений, создавая государственные агентства, которые занимаются вопросами взаимодействия правительства с диаспорой. Особенно важное значение диаспоры имеют для небольших стран из-за недостатка средств, которые страна может привлечь на реализацию своей внешней политики, организацию дипломатических представительств.

Влиятельная и активная диаспора страны за рубежом сегодня становится существенным фактором развития внешней политики государства, ее дипломатии, публичной дипломатии в частности.

В мире, где миграция достигла беспрецедентных, со времен Второй мировой войны, уровней, диаспоры все больше воспринимаются как влиятельные акторы внутренних и международных процессов, более того, они будут это влияние только наращивать. Диаспоры сегодня рассматриваются как потенциальные дипломатические акторы для выполнения основных функций: общения, представительства и переговоров [8, С. 1].

Особенно важное значение диаспоры имеют, для небольших стран, из-за нехватки средств, которые страна может привлечь на реализацию своей внешней политики, организацию дипломатических представительств. Общеизвестно, например, что диаспоры Израиля, Греции, Армении и т.д. в США существенно влияют на формирование политики Соединенных Штатов в отношении своих исторических родин, способствуя развитию двусторонних отношений. В то же время, правильно налаженная коммуникация национальных правительств с представителями своих диаспор является чрезвычайно важной задачей для министерств иностранных дел, посольств стран. Со все большим развитием информационно-коммуникационных технологий, ростом количества пользователей социальных сетей, увеличением времени, которое они проводят онлайн, важное значение для стран приобретает развитие публичной дипломатии.

Все чаще именно национальные диаспоры становятся объектами внимания и одновременно субъектами публичной дипломатии стран происхождения.

В последние годы публичная дипломатия приобрела необычайную популярность и привлекла научное внимание. По сути, публичная дипломатия – это обсуждение перспектив политики и укрепления связей между политическими агентствами и общественностью зарубежных стран, для информирования и влияния на эти аудитории.

Публичная дипломатия является «в определенном смысле метафорой для демократизации дипломатии, с многочисленными актерами, которые играют роль в спектакле, который до недавнего времени был спектаклем только нескольких актеров» [8, С. 4]. На английском языке публичная дипломатия характеризуется аббревиатурами «g2p» (government to people – от правительства к людям), «p2p» (people to people – от людей к людям), что как нельзя лучше

характеризует деятельность диаспор в рамках реализации публичной дипломатии государств [18, С. 105].

Этот переход от клуба избранных к сетевой дипломатии отражается в научных трудах, в которых произошел переход от традиционного тезиса о том, что дипломатия является особой прерогативой государства, к более широкому пониманию дипломатии. В рамках изучения дипломатии, исследования под довольно широким понятием «новая дипломатия» определяется как увеличение количества негосударственных акторов в дипломатической сфере. Новая дипломатия включает исследование роли неправительственных организаций, транснациональных корпораций и коренных общин в официальных дипломатических контактах и переговорах.

Ученые в области дипломатии начали изучать как увеличение количества акторов в мировой политике может изменить характер и качество дипломатии. Они предложили идею, в которой широкий спектр новых акторов осуществляет глобальное влияние через взаимосвязь и дипломатизацию социальной жизни [8, С. 5].

Идея многопрофильных государственных, негосударственных и международных акторов, развивающих дипломатические отношения без необходимости взаимного признания как суверенных эквивалентных организаций, тесно совпадает с теорией дипломатии диаспор, которую можно использовать, чтобы подчеркнуть то, как нетрадиционные дипломатические деятели изменяют характер дипломатии. Сегодня можно констатировать, что иерархия в дипломатических отношениях выравнивается (становится горизонтальной) и через привлечение диаспоры перестраивается характер отношений между дипломатией и территорией.

Исследование диаспоры достигли пика в конце 1990-х годов, когда исследователи изучали характеристики диаспоры как социального образования, и задавали вопросы о границах принадлежности к диаспоре. Ирландская, армянская и еврейская диаспоры являются классическими примерами как диаспора может представлять и лоббировать свои родины при американском правительстве, действуя при этом как полноценные дипломатические акторы в двусторонних отношениях [7, 16, 18].

Диаспоры затрудняют территориальное представление о нации и государственности как о рассеянном населении, проживающем за пределами национальных границ, но сильно привязанном к месту, которое они покинули [5, 10]. Чем больше мигрантов отправляются в ремиграции из страны в страну сегодня, тем больше они размывают понятие территориальной основы не только нации и государства, а также диаспоры. При таком движении людей между странами, все труднее определить к какой диаспоре принадлежат эти лица.

Классическим примером успешной организации взаимодействия национального правительства с диаспорами является Греческая Республика, в которой, в рамках Министерства иностранных дел, работает Генеральный секретариат по делам греков зарубежья [19]. Генеральный секретариат был создан в 1983 году и является правительственным институтом Греческой Республики ответственным за планирование, координацию, реализацию политики касательно греческой диаспоры и относительно мирового эллинизма в целом. Население Греции и количественный состав диаспоры примерно одинаковы и составляет примерно по 11 млн. человек. При активном содействии греческого правительства, президентским декретом в 1995 году был создан Совет греков зарубежья для координации работы и более активного сотрудничества греческого правительства и диаспоры [20]. Совет греков зарубежья является чрезвычайно эффективным инструментом публичной дипломатии Греческой Республики, привлекает представителей мирового эллинизма к продвижению интересов Греции за рубежом. Государства, которые имеют большие греческие диаспоры также очень активно используют их для установления и развития двусторонних отношений с Грецией и Кипром. В данном случае можно с полной уверенностью сказать, что греческая диаспора является как объектом, так и субъектом публичной дипломатии, причем достаточно активным.

В литературе, как относительно вопросов диаспоры, так и дипломатии, основное внимание в основном уделено тому, как государства-источники миграции привлекают диаспоры к лоббированию интересов, содействию двустороннему посредничеству или как объект для сбора информации для разведки. Диаспоры также рассматриваются как ключ к культурной и публичной дипломатии, например, через содействие взаимоотношениям между общинами и восприятием деятельности государств, которая выходит за рамки официальной (например, Британский Совет, Альянс Франсез, Институт Гете, Итальянский институт культуры и др.).

Формализованные стратегии диаспор являются систематическими подходами, по которым государства привлекают диаспоры с целью использовать их в реализации своей политики мягкой силы, которая реализуется скорее через сотрудничество, чем через принуждение, например, через влияние на мысли и, следовательно, на иностранные политические решения двусторонних партнеров или международных организаций [12]. Ведущими мировыми субъектами, которые рассматривают свои диаспоры как дипломатические инструменты для реализации публичной дипломатии и повышения эффективности мягкой силы, в контексте реализации внешней политики, являются Армения, Израиль, Ирландия, Греция и др.

Большое внимание роли диаспор в публичной дипломатии исследователи уделяют Китаю и Индии из-за их амбициозных инициатив по институционализации отношений с диаспорами, с целью получения потенциальных преимуществ, которые диаспоры могут принести для двусторонних отношений (особенно экономических), играя роль посредников и катализаторов. Эти инициативы включают в себя создание министерств и правительственных агентств для привлечения и координации работы с диаспорами. Таким образом, часть государственного аппарата работает исключительно с общинами своей страны за рубежом. В Китае и Индии участие в делах диаспоры сводится к субнациональному уровню, с участием провинциальных и местных правительств. Их министерства и ведомства, занимающиеся делами диаспоры, проводят конференции по вопросам диаспор в пределах соответствующих стран и отправляют миссии и делегации за границу, с целью организации общения с их диаспорами. Диаспоры воспринимаются в первую очередь как источник информации и советов, а также как средство привлечения граждан для посольств и министерств/ведомств.

Китай и Индия имеют давние диаспоры и наладили коммуникацию с потомками эмигрантов во втором, третьем, четвертом и т.д. поколениях, которые также являются частью диаспоры. Например, заинтересованность Китая в китайской диаспоре также распространяется на тех, кто считается потомками китайских эмигрантов (то есть их предки покинули Китай в период с 19-го – начала 20-го века) и те, кто называются ксиньимин (новые китайские мигранты, которые покинули Китай после 1978 года) [8, С. 8]. Отношения Индии с ее исторической диаспорой характеризовались как не системные, но частично были систематизированы через стратегизацию диаспор. Китайская и индийская стратегия диаспор включают взаимодействие с организациями за рубежом, объединяющими представителей диаспоры. Такие ассоциации диаспор имеют различные признаки и характеристики, при этом фактор крепких связей с родиной играет решающую роль в продвижении двусторонних отношений. Они используют тактику культурной, публичной и общественной дипломатии для продвижения национального имиджа своей родины в странах, в которых поселились.

Неоднородность диаспор, и споры о легитимности их объединений, оказывают значительное влияние на природу и географию дипломатии. В этом контексте другим способом привлечения, с помощью которого диаспоры применяют дипломатию, является представительство. Примером легитимного представительства является коллективная индийская диаспора и как противопоставление – противоречивые требования сикхской диаспоры. Правительство Пенджаба в Индии (субнациональный филиал Индийского государства) мобилизовал Сикхскую диаспору для участия в достижении Целей развития Индии, но непростые давние отношения между Сикхскими сепаратистами в пределах Индии и распространенные экстерриториально сикхские диаспоры, которые финансировали сепаратизм – показывают сложные отношения между политическими целями сикхов и стратегией диаспоры индийского правительства.

Роль представительства имеет повышенную значимость в случае диаспоры без гражданства. Здесь диаспоры используют дипломатическую тактику, конвенции и миссии не только для продвижения своих идей через пропаганду, но также как режим представительства, чтобы получить политическое признание на международной арене и продолжение диалога касательно вопросов суверенитета. Режимы дипломатического представительства таких диаспор отличаются формально от организаций активистов. Например, из своей диаспорной базы в Индии, тибетское правительство в изгнании имеет 11 зарубежных миссий на всех континентах. Кроме влияния на парламентариев и министерства иностранных дел в странах пребывания и предоставления консульских услуг тибетцам, персонал в этих «Офисах Тибета» рассматривается диаспорой как официальный представитель Центральной тибетской администрации, Далай-ламы и

территорией Тибета [17]. Этот режим дипломатии проявляется как в форме физической территории в изгнании (где базируется диаспора), так и в форме воображаемой территории на родине.

Рассмотрев все вышесказанное, можно сделать следующие выводы.

Во-первых, сегодня государства практикуют привлечение диаспор к реализации своих дипломатических задач, в рамках публичной дипломатии в частности, для продвижения национальных интересов и достижения собственных целей (через пропаганду, стратегии посредничества и представительства). Диаспоры являются полноценными акторами дипломатических отношений, выступающими как посредники между родиной и принимающей страной, которые при этом выступают как субъект и объект публичной дипломатии стран происхождения и стран реципиентов.

Во-вторых, понятие диаспоры и дипломатии подверглись значительному расширению в последние годы, отмечая отход от понимания диаспоры как описательной категории и дипломатии как деятельности исключительно государственных служащих. Все больше развивается понятие дипломатии диаспор, в рамках которого диаспора приобретает полноценные признаки дипломатического актора

В-третьих, исследования дипломатии диаспор заставляет переосмыслить характеристики диаспор как социальных образований, то есть что считается диаспорой в вопросах, связанных с представительством и легитимностью, особенно в вопросах, когда диаспора выступает как субъект или объект дипломатии.

В-четвертых, дипломатия диаспор обостряет проблему их законного представительства, которое опирается на дипломатию как на практику, то есть возникает проблема официальной институционализации органов управления и координации работы диаспоры. В этом контексте положительным примером является деятельность структур, координирующих работу греческой диаспоры – Совета греков зарубежья, Генерального секретариата греков зарубежья Министерства иностранных дел Греческой Республики.

В-пятых, диаспоры могут выполнять функции посредников или играть роль миротворцев на службе у государства, выступая дипломатическими акторами, которые могут участвовать как во внутренних, так и иностранных делах, с целью осуществления контроля того, как дипломатия развивается в интересах или вопреки интересам государства.

Список используемых источников:

1. Трофименко М. В. Дипломатична та консульська служба : підручник для студентів ВНЗ / М. В. Трофименко, К. В. Балабанов. — Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. — 432 с.
2. Трофименко М. В. Трансформація публічної дипломатії Європейського Союзу в умовах глобалізації (EU public diplomacy transformation in the context of globalization) / М. В. Трофименко // Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. — 2015. — Випуск 7. — С. 290—296.
3. Adamson F.B. (2007) Remapping the boundaries of ‘state’ and ‘national identity’: Incorporating diasporas into IR theorizing / F.B. Adamson, M. Demetriou // *European Journal of International Relations*. — 2007. — № 13. — P. 489—526.
4. Boyle M. Sovereign power, biopower, and the reach of the West in an age of diaspora-centred development / M. Boyle, E.L.E. Ho // *Antipode*. — 2017. — № 49 (3). — P. 577—596.
5. Clifford J. Diasporas / J. Clifford // *Cultural Anthropology*. — 1994. — № 9(3). — P. 302—338.
6. Collier P. Greed and grievance in civil War / P. Collier, A. Hoeffler // *Oxford Economic Papers*. — 2004. — № 56. — P. 563—594.
7. Dickinson J. Making space for India in post-apartheid South Africa: Narrating diasporic subjectivities through classical song and dance / J. Dickinson // *Emotion, Space and Society*. — 2014. — № 13. — P. 32—39.
8. Ho E.L.E. Conceptualizing “diaspora diplomacy”: territory and populations betwixt the domestic and foreign / Elaine L.E. Ho, Fiona McConnell // *Progress in Human Geography*. — SAGE, 2017. — P. 1—21.
9. International Diaspora Engagement Alliance [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.diasporaalliance.org/>.
10. Ma Mung E. Dispersal as a resource. / Mung E. Ma // *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*.

- 2004. — № 13(2). — P. 211—225.
11. Mullings B. Governmentality, diaspora assemblages and the ongoing challenge of ‘development’ / B. Mullings // *Antipode*. — 2012. — № 44 (2). — 406—427.
12. Nye J.S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics* / J.S. Nye. — New York: Public Affairs, 2004. — 208 p.
13. Rana K. India's diaspora diplomacy / K. Rana // *The Hague Journal of Diplomacy*. — 2009. — № 4(3). — P. 361—372.
14. Shain Y. The role of diasporas in conflict perpetuation or resolution / Y. Shain // *SAIS Review*. — 2002. — № 22(2). — P. 115—144.
15. Shiller N.G. Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to transnational studies / N.G. Shiller // *Anthropological Theory*. — 2005. — № 5(4). — P. 439—461.
16. Smith M.P. Transnationalism, the state, and the extraterritorial citizen / M.P. Smith // *Politics and Society*. — 2003. — № 31(4). — P. 467—502.
17. The Office of Tibet [Electronic resource]. — Mode of access : <http://tibetoffice.org/>.
18. Tomiczek M. Diaspora Diplomacy About a New Dimension of Diplomacy, the Example of a New Emigration Non-Governmental Organisation / Martyna Tomiczek // *Journal of Education Culture and Society*. — №2. — 2011. — P. 105—123.
19. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>.
20. Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού [Electronic resource]. — Mode of access : <http://el.sae.gr/>.

GESTIUNEA DEFICITULUI BUGETAR AL REPUBLICII MOLDOVA IN CONTEXTUL INTEGRARII EUROPENE

Aurelia ȚEPORDEI, lector universitar,
Institutul Internațional de Management IMI-NOVA

Abstract: Budget deficit is a multidimensional notion. It can be simplistically treated by an overstatement of public expenditures on revenue received by the State. At the same time, it is an important indicator for assessing condition of public finances and financial stability of the State. In 2014, Republic of Moldova signed the Association Agreement with European Union, which, among other things, pledged to implement European best practices for managing public finances and combating tax evasion. At first glance, dynamics of the state budget deficit shows successes of central authorities of Republic of Moldova in this field. In reality, the situation is much more important, with some important issues being identified, as well as ways to optimize public finance management. This article aims to present these aspects, with certain conclusions being made at the saffress.

Cuvinte-cheie: Acordul de asocierie, bugetul de stat, Produsul Intern Brut, datoria publică, evaziune fiscală

Clasificarea JEL: E61, E62, H26, H62, H63

Introducere. Pentru Republica Moldova anul 2014 a fost marcat prin semnarea Acordului de asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, în care corupția este recunoscută drept factor important la incompatibilități dintre statele UE și RM. Drept urmare, Republica Moldova și-a asumat obligații substanțiale în domeniul managementului finanțelor publice [1].

Prin Articolul 48 litera (b) Republica Moldova s-a angajat să asigure dezvoltarea continuă a planificării bugetare multianuale și alinierea la bunele practici ale UE, iar prin articolele 53 și 54, respectiv, să întreprindă măsuri de combatere a fraudelor fiscale în domeniul plății TVA și accizelor.

În același timp, Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernanta semnat în data de 02.03.2012 a stabilit, că limita deficitului bugetar structural este de 0,5%, iar deficitul admis este de maxim 3% din valoarea P.I.B. În cazul în care nivelul datoriei publice este mult sub 60% și nu există riscuri privind sustenabilitatea pe termen lung a finanțelor publice [2]

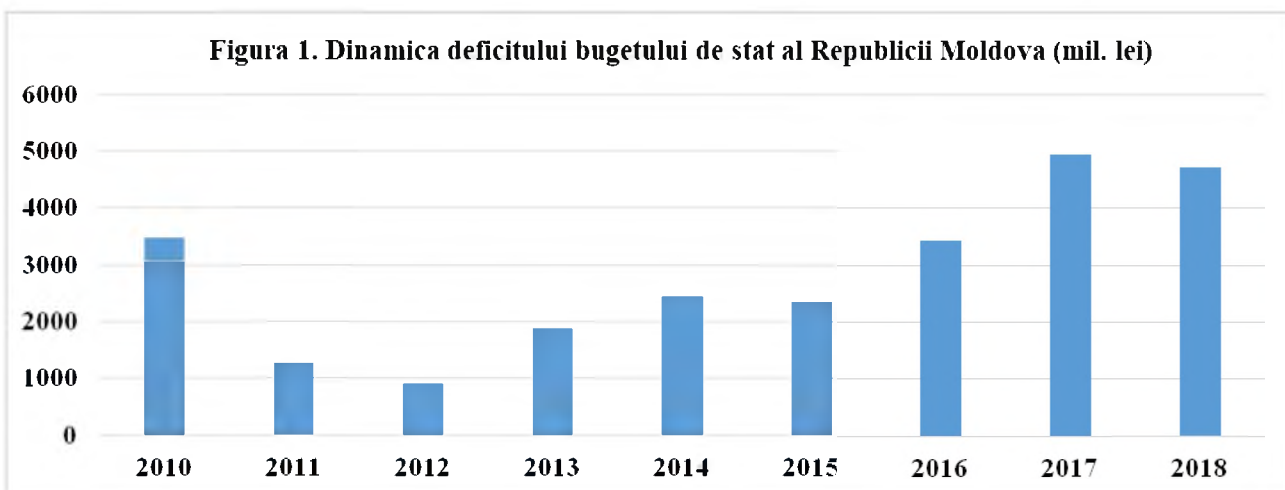
Dinamica deficitului Bugetului de stat în Republica Moldova. În perioada anilor 2012-2018

deficitul bugetului de stat a avut tendința de creștere (Figura 1).

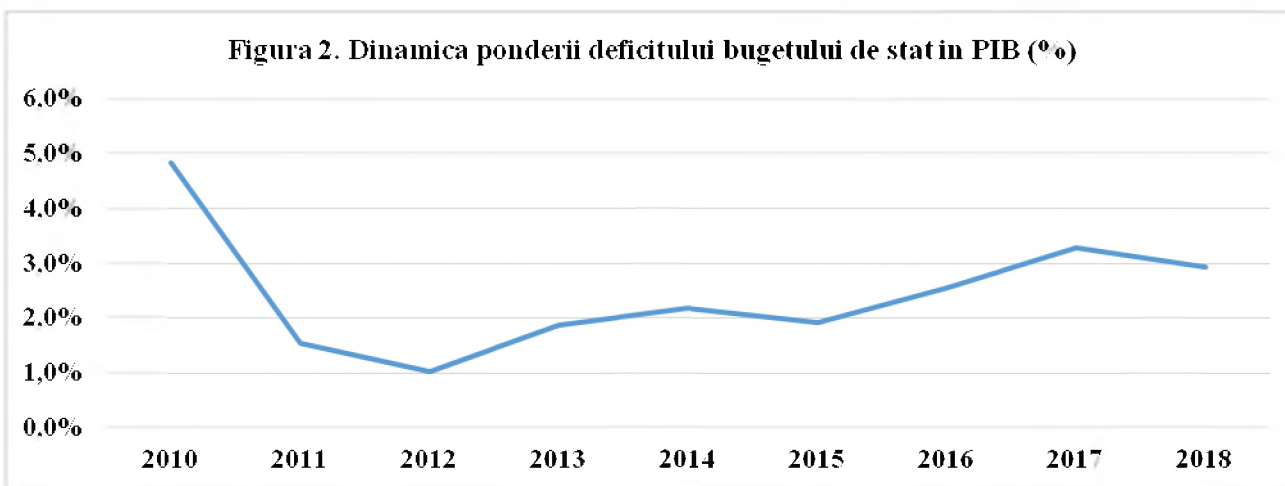
Astfel, deficitul bugetului de stat a crescut de la 3467,5 mil. lei în anul 2010 până la 4713.9 mil. lei prognozate pentru anul 2018, adică cu 35,9%. Nivelul minim a fost înregistrat în anul 2012 - 906 mil. lei.

Raportul lui față de PIB a oscilat de la 4,8 în anul 2010 la 1,0% în anul 2012, după ce a urmat o creștere până la 3,3% în anul 2017, iar pentru anul 2018 se prevede nivelul de 2,9% (Figura 2).

Astfel, se creează impresia, că Republica Moldova se conformează cerințelor stabilite în Uniunea Europeană, îndeplindindu-se astfel cerințele Acordului de Asociere, însă, în opinia noastră, situația este mai complicată, ținând cont de două grupuri de probleme.

Sursele: Legile bugetului de stat pentru anii 2010-2018; <http://www.statistica.md>; Raport privind executarea bugetului de stat pe anul 2016, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-pe-anul-2016>; Raport privind executarea bugetului de stat la situația din 31 decembrie 2017, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-la-situația-din-31-decembrie-2017>

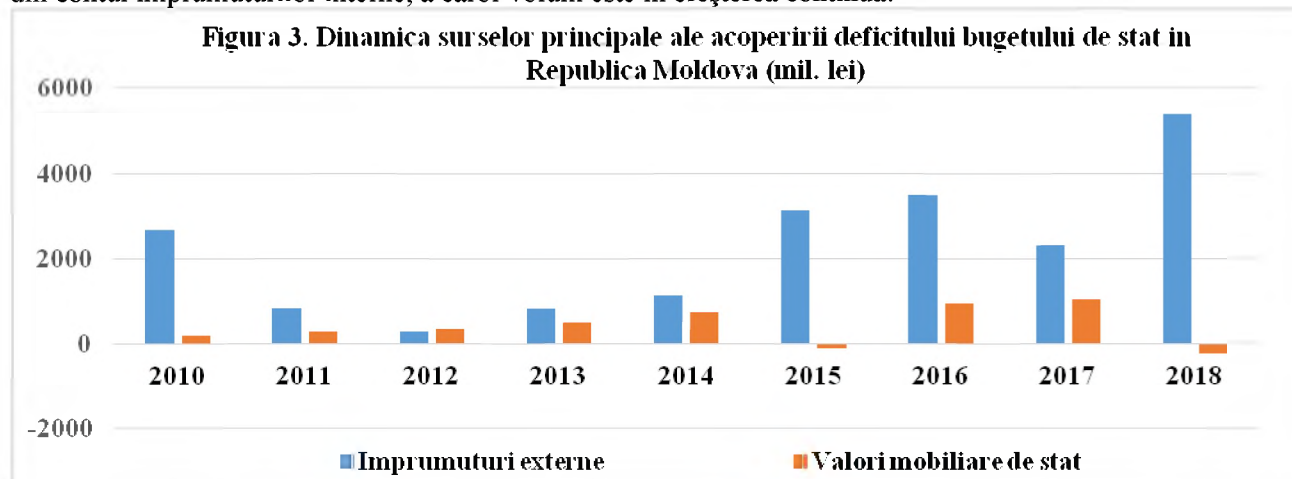
Sursele: Legile bugetului de stat pentru anii 2010-2018; <http://www.statistica.md>; Raport privind executarea bugetului de stat pe anul 2016, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-pe-anul-2016>; Raport privind executarea bugetului de stat la situația din 31 decembrie 2017, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-la-situația-din-31-decembrie-2017>

Primul ține de faptul, că nivelul deficitului bugetar, într-o anumită măsură, poate fi numit drept unul artificial, deoarece în scopul menținerii raportului acceptabil față de PIB, nu sunt finanțate în volum suficient anumite categorii de cheltuieli publice, ceea ce de acum afectează calitatea dezvoltării economice și sociale a țării. De exemplu, finanțarea la un nivel foarte jos a sectorului de educație,

dezvoltare științifică și a inovării în mod inevitabil influențează negativ dezvoltarea economică a țării. Al doilea grup este legat de aspectele specifice acoperirii financiare a deficitului bugetar.

Problemele finanțării deficitului bugetului de stat și de optimizare a finanțării lui. În Figura 3 sunt prezentate principalele surse de finanțare a deficitului bugetului de stat.

Finanțarea deficitului bugetului de stat este din surse interne și externe. Din anul 2013 autoritățile centrale ale Republicii Moldova au reluat practica de finanțare a deficitului bugetului de stat preponderent din contul împrumuturilor interne, a căror volum este în creștere continuă.

Sursele: Legile bugetului de stat pentru anii 2010-2018; <http://www.statistica.md>; Raport privind executarea bugetului de stat pe anul 2016, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-pe-anul-2016>; Raport privind executarea bugetului de stat la situația din 31 decembrie 2017, <http://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-de-stat-la-situatia-din-31-decembrie-2017>

Astfel se formează o dependență a sistemului bugetar de finanțările externe, fiind suportate costurile aferente de natură financiară, economică și politică.

De asemenea, este importantă condiționalitatea acordării împrumuturilor externe, care în mare parte se referă la promovarea anumitor reforme în Republica Moldova.

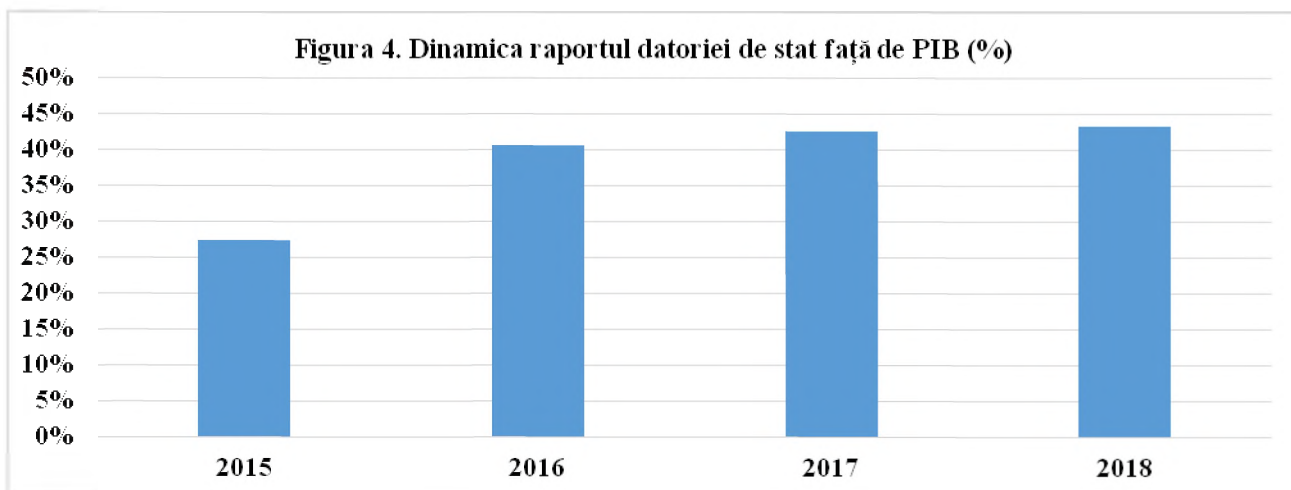
Trebuie de recunoscut faptul, că aceste reforme sunt benefice la nivel de concepție, însă la nivel de executare ele adesea se desfășoară în mod grăbit, fără pregătirea necesară și fără abordare sistemică, ceea ce lezează din eficiența lor.

O altă problemă majoră este creșterea neîncrederii populației față de autoritățile centrale, manifestată prin exodul peste hotare [3].

În același timp, odată cu sporirea volumului împrumuturilor externe solicitate, crește gradul de îndatorare a țării (Figura 4).

Este importantă sporirea ponderii datoriei de stat în PIB de la 27,4% în anul 2015 până la 43,3% în anul 2018. Bineînțeles, Republica Moldova încă este departe de nivelul maxim de îndatorare stabilit în cadrul Uniunii Europene, însă această tendință nu poate fi considerată drept una favorabilă.

De asemenea, în cadrul studiului efectuat s-a constatat, că în Republica Moldova există trei probleme importante interconexionate ale gestiunii deficitului bugetului de stat: evaziunea fiscală, economia tenebră și corupția.

Sursele: Legile bugetului de stat pentru anii 2010-2018; Bugetul Republicii Moldova pentru anul 2017, http://mf.gov.md/sites/default/files/bugetul_pentru_cetateni_2017_0.pdf; <http://www.statistica.md>

În opinia expertului Iurie Gotișan care afirmă, că în Republica Moldova evaziunea fiscală are o pondere de 33% din PIB, echivalentul a 40 miliarde lei sau peste 2 miliarde Euro. Iar contrabanda de mărfuri prin Transnistria, care este considerată gaura neagră a economiei moldovenești, lasă bugetul fără venituri estimate la peste 1 miliard de lei [4].

Prin urmare, soluționarea problemei evaziunii fiscale ar putea spori în mod esențial volumul veniturilor încasate în formă de impozite și eliminarea problemei finanțării deficitului bugetar.

În Republica Moldova ponderea economiei tenebre în PIB în 2000 (34,6%) s-a redus în 2007 (20,6%), apoi în 2008 – 2011 a fost aproape la același nivel – circa 22%. În 2013 aceasta s-a oprit la 23,1%. În primul semestru al anului 2014 a crescut - până la 24,6% [5].

Pierderile anuale aduse Republicii Moldova de pe urma actelor de corupție în anul 2016 s-au cifrat în intervalul 8%-13% din PIB sau de circa 11,8-17,7 miliarde lei [6, 7].

Pierderile directe ale sistemului finanțelor publice în anul 2016 au constituit 1,1%-2% din PIB sau 1,5 - 2,7 miliarde lei. Astfel, pierderile directe din cauza corupției au constituit 3,1% - 5,6% din Bugetul Public Național [8].

Luând în considerare, că valoarea achizițiilor în Republica Moldova în anul 2016 s-a cifrat la circa 7,5 miliarde lei, costurile estimate ale corupției în achizițiile publice s-au ridicat la 1,5 miliarde lei [9]. Conform declarației șefului Centrului Național Anticorupție, făcută în Parlamentul RM în luna decembrie 2015, pe parcursul anului 2015, volumul total al mitei a atins 860 de milioane de lei (în 2014 – circa 891 milioane lei). Însă, în opinia expertului Gheorghe Costandachi, volumul corupției în perioada anilor 2009-2016 ar fi atins aproximativ 28-30 miliarde de lei [10].

În martie 2016 prim-ministrul al RM a menționat despre problemele flagrante în cadrul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat și Poliției Economice legate de corupție și comportament abuziv. Ca urmare, a fost instituit un moratoriu de efectuare a controalelor fiscale.

Problemele menționate sunt acutizate prin încercările episodice ale autorităților centrale ale Republicii Moldova de a organiza amnistii fiscale, prima fiind în 2007 în baza a trei piloni [11]:

- 1) Programul de legalizare a capitalului;
- 2) Amnistia fiscală prevedea anularea arieratelor reflectată în sistemul de evidență a Serviciului Fiscal de Stat, Casa Națională de Asigurări Sociale, înregistrată la 1 ianuarie 2007;
- 3) Reformarea sistemului fiscal pentru persoanele juridice.

Rezultatele amnistiei au fost foarte modeste.

În decembrie 2016, autoritățile centrale ale Republicii Moldova și-au manifestat inițiativa privind liberalizarea capitalului și stimulentele fiscale care, în esență, au fost compuse din două componente de bază. Primul a fost acela de a liberaliza capitalul, iar cea de-a doua componentă se referea la anularea tuturor sancțiunilor fiscale ale persoanelor fizice și juridice în schimbul plății sumei datorate [12]. În esență, era vorba despre amnistia capitalului și amnistia cvasi-fiscală (se referea doar la sancțiuni fiscale, nu la datorie de bază). În opinia multor specialiști, această inițiativă putea să compromită statul de drept și procesul de combatere a corupției, să legalizeze spălarea banilor și evaziunea fiscală, să erodeze imaginea

sectorului bancar și să-și întrerupă relațiile cu partenerii de dezvoltare, potrivit semnatarilor a declarației [13].

În decembrie 2017, autoritățile centrale din Republica Moldova au înaintat o nouă inițiativă privind decriminalizarea activității economice, care prevede un șir de modificări ale legislației, între care - dacă persoana este supusă doar o singură dată răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor economice, dacă recuperează prejudiciul și plătește o amendă statului. Prin esență, este vorba de o formă transformată de amnistie fiscală, care poate stimula evaziunea fiscală [14].

Concluzii. Semnarea de către Republica Moldova a Acordului de asociere cu Uniunea Europeană a avut efecte benefice asupra dezvoltării țării și stabilizării finanțelor publice. Reformele desfășurate în domeniul perfecționării funcționării sistemului bugetar în conformitate de cele mai bune practici europene sunt remarcabile. Însă, experiența Republicii Moldova demonstrează faptul, că urmarea mecanică a normelor de prudențialitate financiară legată de mărirea deficitului bugetului de stat nu este cea mai eficientă. Gestiunea deficitului bugetar necesită coordonare cu politica de îndatorare a țării și trebuie să aibă un caracter sistemic, ținându-se cont de celelalte aspecte ale vieții economice, financiare, politice și sociale ale țării. Republica Moldova dispune de rezerve importante pentru sporirea capacității financiare a statului din contul combaterii economiei tenebre, evaziunii fiscale și corupției.

Referințe bibliografice:

1. Lege Nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte (Publicată 18.07.2014 în Monitorul Oficial Nr. 185-199)
2. Amarița Adrian, Deficitul statelor membre ale Uniunii Europene din zona euro, http://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2016/03/RRSS_02_2016_A03_ro.pdf
3. IRI: Care sunt cele mai corupte instituții din Republica Moldova, potrivit cetățenilor <http://diez.md/2018/03/30/sondaj-iri-care-sunt-cele-mai-corupte-institutii-din-republica-moldova-potrivit-cetatenilor/>
4. Expert: Republica Moldova, printre campionii din regiune la evaziunea fiscală, cu o pondere în PIB de 33%, <http://independent.md/expert-republica-moldova-printre-campionii-din-regiune-la-evaziunea-fiscala-cu-o-pondere-pib-de-33/#.WqVK1D-sbIU>
5. Afacerile tenebre – modelul economiei moldovenești?, https://noi.md/md/news_id/66131?fb_comment_id=790210671096917_790668471051137
6. Будиянски Думитру, Коррупционные издержки в Республике Молдова и кто их несет
7. Costul corupției în Republica Moldova și cine îl suportă, <http://agora.md/stiri/39230/costul-coruptiei-in-republica-moldova-si-cine-il-suporta>
8. Будиянски Думитру, Коррупционные издержки в Республике Молдова и кто их несет
9. Expert IDIS Viitorul: Estimativ costurile corupției în achizițiile publice din Moldova se ridică la 1,5 miliarde lei <http://tv8.md/2017/11/01/expert-idis-viitorul-estimativ-costurile-coruptiei-in-achizitiile-publice-din-moldova-se-ridica-la-15-miliarde-lei/>
10. Costandachi Gheorghe, Corupția – cancerul care duce la dispariția Republicii Moldova, <http://www.costandachi.eu/?p=2314>
11. Berbeca Veaceslav, Tăbârță Ion, Puterea hibridă și actorii săi, http://www.viitorul.org/files/2_1.pdf
12. Notă de poziție pe marginea inițiativei legislative privind amnistia fiscală și de capital, <http://www.e-democracy.md/files/pr/2016-12-19-nota-amnistia-fiscala.pdf>
13. Legea privind liberalizarea capitalului și amnistia fiscală este considerată nocivă de către CNA, <https://anticoruptie.md/ro/stiri/legea-privind-liberalizarea-capitalului-si-amnistia-fiscala-este-considerata-nociva-de-catre-cna>
14. ONG-urile cer retragerea proiectului privind „decriminalizarea infracțiunilor economice”: Scapă de răspundere penală „băieții șmecheri”, subminează lupta anticorupție și nu poate fi promovat, <http://www.jurnal.md/ro/politic/2017/12/14/ong-urile-cer-retragerea-proiectului-privind-decriminalizarea-infraciunilor-economice-scapa-de-raspundere-penala-baietii-smecheri-submineaza-lupta-anticoruptie-si-nu-poate-fi-promovat/>

II. ȘTIINȚE JURIDICE

DELIMITAREA CONTRACTULUI DE ÎNSTRĂINARE A BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ DE ALTE CONTRACTE TRANSLATIVE DE PROPRIETATE

Ina BOSTAN, conf. univ. interimar, dr.,
Șef Prodrum Drept, Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Summary: The institution of alienation of goods subject to life-long maintenance is not a new institution for the Moldovan legislation and civil doctrine, given that this type of contract was also governed by the 1964 Civil Code. However, the timeliness and importance of the problem addressed is determined by its increasing demand in the social life, given that our country is, unfortunately, still in the process of reform and democratization, and that the population in some social strata faces more and more difficulties in everyday life. Thus, based on the vulnerable situation of the sick, retired and disabled people, who, on the one hand, have low pensions and require decent care, but do not have sufficient financial means, on the other hand, they own property (dwelling, land plots, other real estate and movable property), may resort to the alienation of goods subject to life-long maintenance. For legalization of alienation relationships, they may use the contract, which is regulated by art. 839-846 Civil Code of the Republic of Moldova. Having the opportunity to conclude such a contract, people are provided with housing, food, the necessary help and care for a decent living, until death.

Pomind de la scopul acestei cercetări, prin care ne propunem determinarea dimensiunilor juridice ale instituției înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață în scopul evidențierii asemănarilor și deosebirilor acestui contract de alte contracte translativ de proprietate, considerăm necesar incipient de a da definiția legală a acestui contract.

Astfel, potrivit art. 839 CCRM, *prin contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobânditor) în proprietate un bun imobil sau mobil iar dobânditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținerea în natură – locuința, hrana, îngrijirea și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântarea. În cazul pluralității de părți, obligația de întreținere este indivizibilă atât activ, cât și pasiv. Creanța de întreținere nu poate fi transmisă unei alte persoane și nici urmărită de creditor. Contractului de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață i se aplică, în modul corespunzător, normele cu privire la renta viageră dacă acesta este stipulat în contract [1].*

Și doctrina, din domeniu, ne furnizează o mulțime de definiții ale contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață, punând accentul pe un aspect sau altul, considerat a fi definitiv pentru acest tip de contract. Contractul de întreținere este acela în care o parte înstrăinează un bun sau plătește o sumă de bani, iar cealaltă parte se obligă să-i asigure întreținerea în natură pe timpul cât va trăi, iar după moarte să o înmormânteze potrivit obiceiului [2].

În ce privește conținutul noțiunii de întreținere s-a precizat că, aceasta trebuie luată într-un sens foarte larg, cuprinzând: procurarea și prepararea hranei, asigurarea de îmbrăcăminte și încălțăminte, asigurarea lenjeriei – de pat și de corp, asigurarea medicamentelor și îngrijirilor medicale, efectuarea curățeniei, plata consumului de electricitate, apă, combustibil, telefon etc.

Contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția de întreținere pe viață prezintă, prin trăsăturile sale caracteristice, anumite elemente comune cu ale altor contracte asemănătoare, făcând posibilă confundarea sa cu alte contracte. Pentru a elimina aceste posibile confuzii, se impune o prezentare a elementelor de apropiere și diferențiere între aceste contracte.

Astfel, cercetând legislația și doctrina putem menționa că, contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață prezintă asemănări cu contractul de vânzare-cumpărare dar, aceste contracte prezintă și o multitudine de deosebiri, mai mult decât atât, nu pot fi nicidecum confundate.

Unii autori menționează că, delimitarea față de contractul de vânzare-cumpărare se face stabilind

obligația principală, contractul fiind de întreținere dacă suma de bani reprezintă jumătate din valoarea bunului înstrăinat, altfel el va fi de vânzare-cumpărare [3].

Dacă înstrăinarea unui bun se face atât în schimbul unui bun, cât și al prestării întreținerii, atunci se pune problema determinării naturii juridice a contractului, pentru a stabili regulile de drept aplicabile acestuia.

Pentru deosebirea contractului de întreținere de contractul de vânzare-cumpărare trebuie să se stabilească obligația principală, scopul principal urmărit de către părți la încheierea contractului [4]. Astfel, în lipsă de alte criterii, prestația în bani va fi raportată la valoarea bunului. Dacă prestația în bani reprezintă mai puțin de jumătate din valoarea bunului înstrăinat, contractul este de întreținere, iar în caz contrar, contractul este de vânzare-cumpărare.

Asemănările existente între cele două contracte se referă la caracterul translativ al dreptului de proprietate și, în mod corelativ, obligația de plată în sens juridic.

Statuarea corectă asupra naturii juridice a celor două contracte este mai dificilă în ipoteza în care bunul nu se înstrăinează în schimbul unei sume de bani, ci a întreținerii. Operația calificării actelor juridice delimitează însă net cele două contracte, care, în consecință, vor produce efecte diferite cu implicații practice deosebit de importante.

Astfel, în situația neexecutării obligației de întreținere în cazul contractului de întreținere, debitorul este de drept în întârziere, astfel că nu i se poate acorda de către instanța de judecată termen de plată pentru a împiedica rezilierea, dacă, însă, contractul este de vânzare-cumpărare, dimpotrivă, debitorul trebuie să fie pus în întârziere, iar instanța de judecată îi poate acorda un termen de garanție.

Tot astfel, calificarea corectă a contractului prezintă importanță și în legătură cu interpretarea clauzelor neclare din contract știut bine că, potrivit regulilor generale, se face în favoarea debitorului, în vreme ce dacă contractul este de vânzare-cumpărare, după cum am văzut, toate clauzele se interpretează în contra vânzătorului.

În fine, calificarea corectă a contractului este importantă pentru a ști cine suportă cheltuielile contractului, știut fiind că în cazul contractului de întreținere, acestea sunt suportate atât de creditorul cât și de debitorul întreținerii, în timp ce în caz de vânzare-cumpărare, în lipsa de stipulație contrară, sunt suportate de către cumpărător [5].

Contractul de vânzare-cumpărare se deosebește de cel de înstrăinare, fiind un contract comutativ, în care existența și întinderea obligațiilor părților este cunoscută de la încheierea acestuia, în timp ce la contractul de întreținere, care este aleatoriu când nu este încheiată pe o perioadă determinată, întinderea drepturilor și obligațiilor părților, sau cel puțin al uneia din ele, depind de un element aleatoriu, existând șanse de pierdere sau de câștig pentru fiecare dintre părți. Delimitarea contractului de întreținere de cel de vânzare-cumpărare nu are doar o importanță teoretică, ci și profunde semnificații practice. În caz de rezoluțiune a contractului de vânzare-cumpărare, au loc restituiri reciproce prestațiilor primite, în schimb la contractul de întreținere, ca urmare a caracterului aleatoriu al contractului, debitorul în culpă nu poate obține restituirea prestațiilor de întreținere deja executate [6], conform alin. (2), art. 845 Cod civil al RM. Pentru calificarea acestui contract este necesar să se stabilească care este scopul principal urmărit de părți la încheierea contractului. Dacă obligația principală a dobânditorului este prestarea întreținerii, contractul va fi de întreținere, indiferent dacă prețul în bani a fost sau nu precizat în contract, pentru ca elementul aleatoriu caracteristic pentru contractul de întreținere rămâne durata vieții înstrăinatului. Dacă însă o cotă indiviză din imobil (de exemplu $\frac{1}{2}$) este vândută pe un preț determinat, iar cealaltă $\frac{1}{2}$ a făcut obiectul contractului de întreținere, există două contracte, unul de vânzare-cumpărare și altul de întreținere, cuprinse în același înscris. Contractul de întreținere are o reglementare proprie, și este un contract numit căruia i se aplică regulile generale din materia actului juridic și nu dispozițiile derogatorii specifice altor contracte. În doctrină este exprimată părerea că, criteriul de determinare a naturii juridice a contractului de întreținere de cel de vânzare-cumpărare ar fi proporția între prețul în bani al bunului și valoarea întreținerii [7]. Nu împărtășim părerea, conform căreia, criteriu de determinare a naturii juridice a acestui contract ar putea fi proporția dintre preț al bunului și valoarea întreținerii.

Conchidem următoarele, pentru delimitarea contractului de întreținere de contractul de vânzare-cumpărare trebuie să se stabilească obligația principală, scopul principal urmărit de către părți la încheierea contractului. În lipsă de alte criterii, prestația în bani va fi raportată la valoarea bunului. Iar dacă prestația în bani reprezintă mai puțin de jumătate din valoarea bunului înstrăinat, contractul este de întreținere, în caz contrar, contractul este de vânzare-cumpărare.

Asemănări și deosebiri există și între contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață și contractul de rentă. Identitatea de natură juridică între contractul de rentă și cel de întreținere

se obiectivizează în faptul că ambele se constituie, de regulă, pe toată durata vieții creditorului obligației de plată a rentei sau de prestare a întreținerii. Această identitate conferă caracteristici comune celor două categorii de contracte: oneroase, bilaterale, consensuale (cu excepția transmiterii terenurilor) și cu executarea succesivă pentru una din părți și instantanee pentru cealaltă (cel care strămută dreptul de proprietate – obligația de a da).

Similitudinea existentă, sub aspectul expus, nu este de natură însă să creeze o confuzie între cele două contracte, care, în esență, se disting printr-o fizionomie juridică proprie.

De asemenea, cele două contracte civile se deosebesc prin obiectul și natura obligației debitorului prestației succesive, care, în contractul de rentă este obligația de a da, în timp ce în contractul de întreținere obligația debitorului este de a face [8].

După cum s-a menționat, contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția de întreținere pe viață, este un contract aleatoriu cu prestații succesive în timp, ca și contractul de rentă. Tot astfel, în cazul ambelor contracte, de regulă, se transmite proprietatea unui bun în schimbul rentei sau al întreținerii, după caz. Dar, ceea ce deosebește totuși net cele două contracte este caracterul obligațiilor asumate de debirentier și, respectiv, întreținător: astfel, în timp ce debirentierul își asumă o obligație de a da (de a plăti renta), întreținătorul își asumă o obligație de a face (de a presta întreținerea) [9].

O altă deosebire ce conturează specificitatea contractului de rentă de aceea a contractului de înstrăinare cu condiția de întreținere pe viață, privește posibilitatea transmiterii rentei în concurs cu obligația de întreținere, care, în principiu, este personală și netransmisibilă. Din cele expuse rezultă, că renta este transmisibilă și poate forma obiectul unei cesiuni, pe când creanța de întreținere este numai personală și incesibilă.

Spre deosebire de renta viageră, contractul de întreținere este un contract intuitu personae, încheindu-se în considerarea calităților părților contractante. Se are în vedere faptul că, relațiile dintre întreținut și întreținător sunt, de cele mai multe ori, asemănătoare celor dintr-o familie, ceea ce presupune încredere și afecțiune reciprocă [10].

În fine, un alt element de diferențiere între cele două contracte rezidă în faptul că, în principiu, renta este cu titlu oneros, de regulă poate fi urmărită de creditorii credirentierului, în timp ce întreținerea nu poate fi urmărită de creditorii întreținătorului. Întreținerea nu poate fi urmărită de creditori, fiind incesibilă, în vreme ce renta este urmăribilă.

Dacă este să facem o concluzie putem menționa că, contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția de întreținere pe viață, prezintă cele mai multe asemănări cu contractul de rentă. Ele sunt însă contracte distincte, care se deosebesc prin aceea că: renta cuprinde obligația de a da, întreținerea cuprinde obligația de a face; renta este transmisibilă și poate fi urmărită de creditori, creanța de întreținere nu poate fi transmisă unei alte persoane și nici urmată de creditori; renta poate fi cu titlu gratuit sau oneros, întreținerea numai cu titlu oneros [11]; renta este urmăribilă, pe când întreținerea nu poate fi urmărită de creditori; mijloacele juridice pe care le poate folosi creditorii obligației neexecutate sunt diferite: procurarea întreținerii pe socoteala întreținătorului prin intermediul altei persoane, în cazul contractului de întreținere, și daune compensatorii sau moratorii, în cazul contractului de rentă viageră [12].

Asemănări și deosebiri între contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață și contractul de donație. La prima vedere, s-ar părea că aceste contracte se deosebesc, însă practica aplicării lor ne convinge că ele sunt, în unele cazuri, confundate. Pentru a trece la comparația acestor contracte este necesar să menționăm prevederile punctul 2, al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, “Cu privire la unele chestiuni apărute în practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor ce țin de contractele de donație și de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață”, nr. 2 din 30.03.2009 conform căreia, validitatea contractelor de donație și de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață se va examina în raport cu legea materială care era în vigoare la data încheierii contractului, conform principiului acțiunii legii civile, instituit la art. 6 alin. (1), (4) Cod civil al RM. Prin urmare, atât validitatea, cât și drepturile și obligațiile părților, precum și efectele juridice stinse sau în curs de realizare ale contractelor respective, încheiate până la punerea în vigoare a CCRM, se vor aprecia în raport cu prevederile Codului civil în redacția anului 1964, iar în privința celor încheiate începând cu 12.06.2003 se vor aplica dispozițiile Codului civil actual.

Totodată, în cazul contractelor în curs de realizare, se aplică noul Cod civil al RM doar în ceea ce ține de modul de exercitare a drepturilor și de executare a obligațiilor, de transmitere și de stingere a acestora, conform art. 6 alin. (5) din Codul civil actual. De exemplu, dreptul la rezoluțiunea (rezilierea)

contractului, care era prevăzut la art. 449 și 450 ale Codului civil în redacția anului 1964, se va exercita conform art. 737 al Codului civil actual, adică prin declarație scrisă către cealaltă parte contractantă [13].

Punctul 3, al Hotărârii citate, vine cu anumite explicații care se extind asupra următoarelor categorii de acțiuni: cu privire la declararea sau constatarea nulității contractelor de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață sau de donație; cu privire la revocarea contractului de donație; cu privire la rezoluțiunea contractului de donație sau a celui de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață; cu privire la modificarea contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață; altor acțiuni ce rezultă din încheierea, executarea și încetarea categoriilor de contracte vizate [14].

În ceea ce privește donația, precizăm că aceasta este un contract unilateral, esențialmente gratuit și solemn, prin care o persoană numită donator transmite irevocabil dreptul său de proprietate asupra unui bun sau alt drept real sau drept de creanță, unei alte persoane numită donatar, sporind patrimoniul acestuia, fără să primească ceva în schimb.

Trăsătura de asemănare între contractul de donație și contractul de întreținere constă în caracterul translativ al dreptului de proprietate.

Contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, însă, se deosebește în mod esențial atât prin caracterele sale juridice intrinseci, cât și prin finalitatea socio-economică urmărită de părți la încheierea unor astfel de acte. În cazul în care prin contractul de donație donatorul a prevăzut în sarcina donatarului obligația întreținerii în scopul eliminării vizualelor confuzii cu contractul de întreținere, se impune și în această ipoteză problema calificării operațiunii juridice intervenită între părți, criteriul distincției constituindu-l în primul rând, cauza actului și în al doilea rând, echivalența avantajelor pe care părțile le-au avut în vedere la încheierea lui. Pentru justa caracterizare a contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață este necesar să se stabilească intenția părților, care rezultă din conținutul actului, precum și din împrejurările de fapt. În cazul în care, se constată că părțile au contractat în scopul de a-și asigura fiecare câte un avantaj, și anume una de a primi un bun, iar cealaltă întreținerea pe viață, contractul încheiat este de întreținere și nu de donație. Astfel, s-a decis în practica judiciară, că nu există donație, ci un contract de întreținere, dacă părțile au convenit în scopul asigurării unor avantaje reciproce. Punctul 9, al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 2 din 30.03.2009 prevede că, este necesar a se face distincție între donația condiționată și înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață, confuzie care poate apărea datorită unor elemente comune. În limitele sarcinii/scopului convenit în contractul de donație condiționată, conform art. 834 alin.(1) CCRM, donația este un contract sinalagmatic, urmând a fi aplicate în această parte inclusiv dispozițiile art. 704-711 CCRM. În cazul în care sarcina este convenită între donator și donatar în favoarea unui terț, efectele donației sunt guvernate inclusiv de art. 721-724 CCRM. Aici, este necesar să ținem cont și de Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 2 - 1169/2006 din 27.09.2006 care prevede că, *contractul de donație a fost declarat nul, fiindcă părțile contractante de facto au avut înțelegerea despre donarea imobilului în schimbul întreținerii pe viață a recurentului, ceea ce de fapt întrunește elementele contractului de înstrăinare a imobilului cu condiția întreținerii pe viață*. Faptul că, la moartea întreținutului se constată că valoarea întreținerii este mai mică decât valoarea bunului transmis, nu transformă convenția într-o donație, întrucât contractul de întreținere are caracter aleatoriu.

Pentru a deosebi contractul de întreținere de cel donație, va trebui să se stabilească intenția părților care rezultă din conținutul contractului, precum și din împrejurările de fapt. Nu există donație, ci un contract de întreținere, în situația în care părțile au convenit în scopul asigurării unor avantaje reciproce [15].

Concluzionând, putem menționa cu certitudine că la fel ca și celelalte contracte, despre care am menționat anterior și contractul de întreținere face parte din categoria contractelor *translative de proprietate*. Dreptul de proprietate asupra bunului mobil sau imobil este transmis de la beneficiar dobânditorului, la fel cum dreptul de proprietate asupra obiectului prestațiilor întreținerii se transmite de la dobânditor beneficiarului, pe măsura săvârșirii lor. Este un contract translativ de proprietate, deoarece întreținerea se prestează în schimbul dobândirii unor bunuri sau a unei sume de bani, efectul translativ producându-se întocmai ca în cazul contractului de vânzare-cumpărare.

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.
2. Dogaru I., Cercel S., Dănișor C. D. *Întreținerea în contextul drepturilor fundamentale*. Craiova:

Themis, 2001, p. 57.

3. Dogaru I. Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice. București: ALL Back, 2002, p. 807.

4. Motica R. I., Moțiu F., Contracte civile speciale. Teorie și practica judiciară. București: Lumina Lex, 2000 p. 337.

5. Macovei D. Striblea M. S. Contracte. Succesiuni. Iași: Junimea, 2003, p. 132.

6. Cimil D. Bejenaru E. Drept civil. Contracte speciale. Partea I. Chișinău: Grafema Librus, 2014, p. 107.

7. Dogaru I. Drăghici P., Teoria generală a obligațiilor. ed-a a - 2, București: C. H. Beck, 2014, p. 207.

8. Macovei D. Striblea M. S. Contracte. Succesiuni. Iași: Junimea, 2003, p. 125.

9. Chirică D. Drept Civil. Contracte speciale. București: Lumina Lex, 1999, p. 115.

10. Cojocaru A. Contracte civile. București: Lumina Lex, 2004, p. 218.

11. Gîscă V. Tălămbuță A. Drept Civil. Chișinău: Elena V-I, 2006, p. 154.

12. Bujorel F. Drept civil. Contractele speciale. București: Universul Juridic, 2013, p. 211.

13. Cazac O. Dreptul creditorului de a alege rezoluțiunea ori menținerea contractului și limitele acestui drept. În: Revista națională de drept, 2012, nr. 7, p. 66.

14. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni apărute în practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor ce țin de contractele de donație și de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, nr. 2 din 30.03.2009. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr.8, p. 7

15. Safta-Romano E. Contracte civile. Încheiere. Executare. Încetare. Iași: Polirom, 1999, p. 329.

POZIȚIONAREA ȘI IDENTIFICAREA GARANȚIILOR PROCESUAL-CIVILE ÎN SISTEMUL GENERAL AL GARANȚIILOR

Vitalie MOSCALCIUC, doctorand, lector universitar,
USEM

Summary: Guarantees are a particularly important and omnipresent phenomenon, both in the legal sphere and in any other field of human activity. However, the understanding of this social phenomenon, and in particular, the understanding and application of this phenomenon in the legal field is necessary, both theoretically and practically but it is far from the moment when the subject of the guarantees can be closed and declared as sufficient to explore. There is a continuing problem of understanding and application of guarantees, especially in the legislative and applicative activity, where some phenomena, including legal ones, are abusively assigned to the category of guarantees while others are ignored, wrongfully. In the present paper, the author carries out a research of the concepts of guarantees, elaborated by the doctrines, thus trying to clarify the terminology used and to facilitate the understanding of the guarantee phenomenon, subsequently being outlined the general system of the guarantees and identified the positioning of the civil procedure guarantees in this system.

Key-words: Guarantees, legal guarantees, procedural guarantees, civil procedure.

Sumar: Garanțiile reprezintă un fenomen deosebit de important și omniprezent, atât în sfera juridică, cât și în orice alt domeniu de activitate umană. Cu toate acestea înțelegerea acestui fenomen social și în mod particular, înțelegerea și aplicarea acestui fenomen în domeniul juridic este necesară, atât sub aspect teoretic, cât și practic, dar este departe de momentul în care subiectul garanțiilor poate să fie închis și declarat ca fiind suficient de explorat. Se atestă o continuă problemă în înțelegerea și aplicarea garanțiilor, mai ales în activitatea legislativă și aplicativă, în condițiile în care, unele fenomene, inclusiv și juridice, sunt atribuite, în mod abuziv, la categoria de garanții, pe când altele fiind ignorate, pe nedrept. În prezenta lucrare, autorul realizează o cercetare a conceptelor de garanții, elaborate de doctrinari, încercând astfel să clarifice terminologia utilizată și să ușureze înțelegerea fenomenului garanțiilor, în paralel fiind conturat sistemul general al garanțiilor, fiind identificate și plasate în sistem garanțiile procesual civile.

Cuvinte-cheie: Garanții, garanții juridice, garanții procesuale, proces civil.

Studierii garanțiilor procesuale ale participanților la proces au fost dedicate lucrările mai multor cercetători ai dreptului procesual civil [1]. Totuși, cu toate că problema garanțiilor juridice și în particular

a garanțiilor procesuale, în decursul mai multor decenii trezește interesul procesualiștilor, nici până în prezent nu există o unitate de opinii privind natura, sarcina și scopul acestora.

În viziunea autorului, constituie o necesitate științifică de a identifica și poziționa garanțiile procesual-civile în sistemul general al garanțiilor, pentru a obține o imagine clară a sistemului și pentru a putea înțelege modul realizării garanțiilor procesual-civile și interacțiunea, interdependența cu celelalte elemente ale sistemului general al garanțiilor.

După cum apreciază M.H. Марченко, în mecanismul realizării drepturilor și libertăților subiective un rol primordial joacă garanțiile juridice, care determină modul și condițiile transpunerii în viață a drepturilor și libertăților subiective declarate, precum și asigură apărarea acestora [2]. Astfel, existența și realizarea drepturilor și libertăților subiective este de neconceput în afara unui sistem viabil de garanții, ce asigură o bună funcționare și realizare a obiectului garantat.

Conceptul de garanție este rezultatul evoluției gândirii umane, fiind bazat pe principii fundamentale dezvoltate de umanitate în decurs de milenii. Este cert un lucru, garanțiile constituie un fenomen deosebit de complex ce nu a putut găsi o apreciere unică din partea cercetătorilor.

Astfel, în doctrină garanțiile sunt privite și cercetate ca: a) legități [3]; b) mijloace [4]; c) mijloace și condiții [5]; d) mijloace și procedee [6]; e) mijloace, procedee și condiții [7]; f) condiții sociale [8]; g) mijloace de asigurare [9].

La prima vedere, diferențe dintre pozițiile savanților par a fi pur terminologice. Totuși, examinarea abordărilor aprecierii conținutului, esenței și naturii garanțiilor ne permite divizarea acestor opinii în câteva grupuri.

Reprezentanții primului grup apreciază garanțiile ca fiind niște instrumente, mecanisme, create cu un anumit scop și aplicate în anumite condiții. Așadar, А.И. Добровольская consideră că prin garanții urmează a fi intuite **mijloace și procedee**, cu ajutorul căror subiecții pot beneficia de drepturile sale subiective în modul cel mai practic [10]. În viziunea lui С.А.Комаров, garanțiile – reprezintă un ansamblu de **condiții și mijloace**, ce permit aplicarea normelor juridice, realizarea drepturilor subiective și îndeplinirea obligațiilor legale, fără nici un obstacol [11].

Conform poziției și viziunii celui de-al doilea grup, garanțiile apar ca niște fenomene obiective și reale, existența cărora asigură realizarea unui obiect (drepturilor, obligațiilor, principiilor etc.) Spre exemplu, în viziunea lui В.П. Канищев, garanțiile sunt factorii ce asigură **realitatea drepturilor și libertăților**, precum și posibilitatea realizării lor factice [12]. Л.Д. Воеводин consideră că garanțiile examinate de dreptul constituțional, reprezintă astfel de condiții și mijloace, inclusiv și materiale, politice, ideologice și juridice, care asigură o **realizare efectivă și reală** a capacităților subiective și nicidecum fictivă [13].

Reprezentanții celui de-al treilea grup (în prezent fiind cel mai răspândit) examinează natura garanțiilor cel mai larg și cuprinzător, incluzând aprecierea dată atât de primul, cât și de cel de-al doilea grup. Astfel, spre exemplu, în viziunea lui Н.В. Витрук garanțiile sunt înțelese ca fiind **mijloace, sau condiții și mijloace**, ce asigură **realizarea faptică** precum și apărarea sub toate aspectele a drepturilor și libertăților [14].

Într-un final, putem identifica și o a patra abordare a conceptului de garanții, reprezentanții cărei recunoscând existența garanțiilor, ca un fenomen aparte, nu dezvăluie esența acestuia. Spre exemplu, în viziunea lui В.В. Копейчиков, care consideră că garanțiile reprezintă un concept cumulativ, ce adună în sine toate formele și metodele de acțiune și influență a organelor de stat și a organizațiilor obștești, precum și a cetățenilor, îndreptate spre realizarea practică a drepturilor și intereselor legitime subiective [15].

În viziunea noastră, cea mai cuprinzătoare apreciere și totodată definiție a conceptului de "garanții", cărei ne alăturăm, este oferită în lucrarea autorului rus А.С. Мордовец "Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина". În viziunea autorului, garanțiile constituie un sistem de premise, condiții, mijloace, modalități și procedee social-economice, politice, morale, juridice și organizaționale, care asigură crearea condițiilor egale pentru orice subiect spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime [16]. Definiții analogice pot fi găsite și la autorii В.Д. Перевалов și Д.Х. Валеев.

În accepțiunea clasică garanțiile sunt divizate în generale și speciale [17]. Astfel, după cum apreciază А.А.Шилов, **Garanțiile generale** în ansamblul lor determină condițiile realizării și garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, fiind condiționate de nivelul dezvoltării economice (factorii economici), regimul politic, climatul social etc. [18]. В.А. Ржевский, И.Е. Фарбер, Б.С. Эбзеев atribuie la garanțiile generale, garanțiile social-economice, politice și ideologice (spirituale) [19].

La rândul său, pentru asigurarea realizării garanțiilor generale, acestea trebuie completate printr-un sistem de garanții speciale.

La categoria *garanțiilor speciale* autorii atribuie garanțiile juridice. Astfel, după cum menționează Н.А. Боброва, cu toate că dreptul este rezultatul relațiilor sociale, fiind condiționat în primul rând de însuși existența unor astfel de relații, totuși sistemul de drept nu ar avea nici o valoare dacă nu ar avea o influență inversă, inclusiv și asupra relațiilor sociale, prin energia de garantare internă și autonomia de mijloace pe care o deține. Garanțiile juridice trebuie să ducă la stimularea acelor factori sociali, care contribuie la eficientizarea dreptului și totodată neutralizând factorii ce stopează dezvoltarea [20].

Un element necesar al sistemului de garanții constituie garanțiile juridice, astfel, după cum apreciază Н.И. Марузов, "... dacă ne vom bizui într-un total pe existența unor garanții generale și vom aștepta ca ele "să se manifeste de la sine", fără însă să creăm nici un fel de garanții adiționale și fără să întreprindem alte acțiuni, atunci aceasta poate duce la erori considerabile și la consecințe negative" [21].

Însuși conceptul de "garanții juridice" este abordat eterogen de doctrinari, în prezent conturându-se mai multe viziuni asupra noțiunii de "garanții (normative) juridice".

Primul grup de cercetători prin noțiunea de garanții juridice înțeleg exclusiv anumite mijloace juridice. Astfel, А.С. Мордовец notează, că "prin garanții juridice urmează a fi examinat un sistem de mijloace și modalități de apărare și protecție a drepturilor subiective." [22]. Savantul fundamentalist rus - Д.М. Чечот, considera că garanțiile juridice – sunt mijloace, care asigură perfecționarea drepturilor subiective, realizarea și apărarea acestora [23].

Astfel, după identificarea, definitivarea și aprecierea conceptelor de "garanție" și "garanție juridică" urmează să ne oprim în detaliu la cercetarea garanțiilor juridice specifice dreptului procesual civil – "garanții procesual civile".

Este general recunoscută în știința juridică și nu necesită demonstrare suplimentară, următoarea concepție: garanțiile procesuale constituie o formă a garanțiilor juridice. Astfel, garanțiile procesuale au o imensă importanță în realizarea deplină și necondiționată a drepturilor, libertăților și intereselor legitime a participanților la proces, precum și la apărarea acestora în caz de apariție a unor impedimente sau încălcări.

Savanții nu au o unitate de păreri în ceea ce ține de garanțiile procesuale, cu toate acestea mediul academic recunoaște importanța acestui concept, pornind în primul rând de la faptul că anume prin garanțiile procesuale este asigurată realizarea drepturilor participanților la proces.

Analizând opiniile autorilor vis-a-vis de conceptul garanțiilor procesuale, putem constata că majoritatea savanților consideră garanțiile procesuale ca fiind niște condiții, mijloace și procedee, stabilite prin norme procesual civile, care asigură realizarea drepturilor subiective, a libertăților și intereselor juridice a participanților la proces.

Cu toate acestea, în rândul savanților s-a conturat o divizare de opinii, condiționată de terminii "apărare" sau "protecție", utilizați la stabilirea modului concret de realizare a garanțiilor.

Prima tabără include autorii А. Соjuhari, А.Г. Черниговский, Б.Н.Юрков precum și alți autori.

Astfel, profesorul А. Соjuhari determină garanțiile procesuale ca fiind mijloacele și procedeele juridice, condiții și măsuri, prevăzute de lege, prin intermediul cărora se realizează apărarea drepturilor și intereselor legitime încălcate ale cetățenilor [24].

În viziunea lui А.Г. Черниговский, garanțiile procesuale reprezintă mijloacele procesuale, cu ajutorul cărora sunt realizate și apărate drepturile și interesele părților, cât și constituie baza activității instanțelor de judecată și a altor participanți la proces, la apărarea acestor drepturi [25].

Pe de altă parte, opinii contrare au exprimat așa autori ca Д.Х. Валеев, В.Н. Захаров.

Astfel, Д.Х. Валеев cercetând garanțiile juridice în cadrul procedurii de executare, consideră că garanțiile procesuale includ o mulțime de factori, condiții, mijloace și procedee, care asigură o realizare și protecție efectivă a drepturilor și intereselor legitime, ce apar în cadrul procedurii de executare [26].

Deosebirea dintre "apărare" și "protecție" este nesemnificativă și practic nici nu există, la prima vedere, cu toate acestea în discuțiile savanților a fost stabilită o demarcare clară a acestor două categorii.

Deosebirea, la prima vedere aparentă, de fapt rezidă în modul aplicării garanțiilor, pe de o parte sub formă de "apărare", care presupune activarea garanțiilor doar în condițiile existenței unei încălcări produse și certe, iar pe de altă parte sub formă de "protecție", fiind o activitate permanentă și continuă de prevenire și neadmitere a încălcărilor.

Deosebirea dintre "apărare" și "protecție" devine și mai clară, la cercetarea scopurilor urmărite de fiecare din categorii. Astfel, după cum menționează Г.Н. Стоякин, scopul apărării constă în restabilirea drepturilor încălcate sau contestate, precum și sancționarea subiectului ce se face vinovat de această

încălcare. Pe de altă parte, scopul ”protecției” constă în neadmiterea, prevenirea unei încălcări [27].

Considerăm că garanțiile vor putea funcționa ca un mecanism eficient doar în condițiile în care vor urmări atât protecția, cât și apărarea drepturilor și intereselor legitime. Cu toate acestea, trebuie de luat în considerație că mecanismul garanțiilor se ajustează la specificul relațiilor sociale și normelor juridice pe care le asigură, motiv pentru care declararea tranșantă a faptului că garanțiile îmbracă doar forma ”apărării” sau exclusiv ”protecției”, va duce la limitarea a însuși scopului și a esenței garanțiilor și nu va putea fi pătrunsă esența și înțeleasă natura juridică a garanțiilor.

A.B. Иванюженко evidențiază următoarele semne ale garanțiilor procesual civile, prin intermediul căror devine posibilă identificarea și delimitarea clară a garanțiilor procesual civile:

- garanțiile procesuale îmbracă forma normelor juridice, având astfel un caracter normativ.
- garanțiile procesuale constituie un sistem, al căror elemente structurale sunt premisele, condițiile, mijloacele, modalitățile și procedeele.
- garanțiile procesuale asigură protecția și apărarea drepturilor și intereselor juridice a părților și altor participanți la proces.
- garanțiile procesuale se pot realiza exclusiv în cadrul unei forme juridice procesuale [28].

Încercând să poziționăm garanțiile procesual civile în sistemul general al garanțiilor constatăm că garanțiile procesual civile fac parte din sistemul garanțiilor juridice, constituind un ansamblu de condiții, mijloace, modalități și procedee prevăzute de normele procesual civile, precum și activitatea instanței de judecată și a participanților la proces, îndreptate spre realizarea, protecția și apărarea drepturilor, libertăților și intereselor subiective a participanților la proces.

În procesul înțelegerii fenomenului garanțiilor este relevantă determinarea elementelor constitutive și definitivarea acestei categorii. Astfel, făcând o analiză a opiniilor și propunerilor doctrinarilor ajungem la concluzia că garanțiile generale constituie un sistem de premise, condiții, mijloace, modalități și procedee social-economice, politice, morale, juridice și organizaționale, care asigură crearea condițiilor egale pentru orice subiect spre realizarea drepturilor și intereselor sale legitime. La rândul său, din sistemul general de garanții se conturează și se identifică clar garanțiile juridice.

Garanțiile juridice au un rol distinct în sistemul general de garanții, furnizând acele mecanisme, modalități și procedee de apărare a drepturilor subiective, a libertăților și intereselor legitime subiective, precum și mijloacele concrete îndreptate spre realizarea acestora.

În final, considerăm indubitabil faptul apartenenței garanțiilor procesual-civile la categoria garanțiilor juridice, constituind un ansamblu de mecanisme, modalități și procedee prevăzute de normele procesual civile, precum și activitatea instanței de judecată și a participanților la proces, îndreptate spre realizarea, protecția și apărarea drepturilor, libertăților și intereselor subiective a participanților la proces.

Definitivarea și delimitarea conceptelor de ”garanție”, ”garanție juridică” și ”garanție procesual civilă” este necesară și relevantă atât sub aspect teoretic, cât și practic, servind o temelie importantă pentru continuarea și dezvoltarea cercetării acestor categorii, precum și pentru implementarea lor în activitatea de elaborare normativă și aplicare ulterior.

Referințe bibliografice:

1. Валеев, Д.Х. Процессуальные гарантии прав граждан и организаций в исполнительном производстве: монография / Д.Х.Валеев - Казань: Унипресс, 2001, pag.48.
2. Марченко М.Н. Проблемы общей теории государства и права: в 2-х т. М., 2011, Т.2. pag.221
3. Мицкевич А.В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве // Советское государство и право. - 1963. - № 8. Pag.25
4. Патюлин В.А. Государство и личность в СССР. - М., 1974.; Чечот Д.М. Субъективное право и формы его защиты. - Л., 1968.;
5. Гавриленко Д.А. Основной закон и дальнейшее развитие демократии. -Минск, 1981. Pag. 194; Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России. - М., 1997. Pag.229;
6. Шмайлова Л.П. По закону Страны Советов. - Новосибирск, 1979. Pag.43; Ростовщиков И.В. - Права личности их обеспечение и защита органами внутренних дел. - М., 1997, С-77-90 pag.50.
7. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих. - М., 1969. Pag.35;
8. Конституционные права и обязанности советских граждан. - Киев, 1989. Pag.79
9. Карпенко Д.А. Гарантии трудовых прав. - Киев, 1987. Pag.19;
10. Добровольская А.И. Гарантии прав граждан в советском уголовном судопроизводстве // Советское государство и право. - 1980. - №2. Pag.131.

11. Комаров С.А. Общая теория государства и права: курс лекций/ С.А.Комаров. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Манускрипт, 1996. Pag.28
12. Канищев В.П. Конституционно-правовые гарантии деятельности органов местного самоуправления в Российской Федерации: Днев. канд. юрид. наук. - Хабаровск, 2000. Pag.59
13. Воеводин Л.Д., Златопольский Д.Л., Куприца Н.Я., Государственное право зарубежных социалистических стран / - М., 1972. Pag.179.
14. Витрук Н.В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны прав советских граждан // Правоведение. - 1964. - №4. Pag.29; Лепешкин А.И., Советское государственное право. - М., 1971. Pag.216.
15. Копейчиков В.В. Реализация субъективных прав граждан // Советское государство и право. - 1984. - №3. Pag. 15-16.
16. Мордовец, А.С. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина: монография / А.С.Мордовец; под ред. Н.И. Матузова - Саратов: СВШ МВД РФ, 1996. Pag.461
17. Матузов, Н.И. Субъективные права граждан СССР: монография/ Н.И. Матузов. - Саратов: Приволжское книжное издательство, 1966. Pag.27; Мордовец, А.С. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина: монография / А.С.Мордовец; под ред. Н.И. Матузова - Саратов: СВШ МВД РФ, 1996. Pag.173
18. Шилов, А.А. Государственные гарантии обеспечения личных прав и свобод граждан в РФ: автореф. дис. ... канд.юрид. наук /А.А. Шилов. - М., 2003. Pag.23
19. Фарбер И.Е., Ржевский В.А. Вопросы теории советского конституционного права: В 2 т. - Саратов, 1967. - Вып. 1. Pag.254; Эбзеев Б.С. Советское государство и права человека. - Саратов, 1986. Pag.69.
20. Боброва, Н.А. Гарантии реализации государственно-правовых норм: монография / Н.А. Боброва. - Воронеж: Издательство Воронежского Университета, 1984. Pag.30-31.
21. Матузов, Н.И. Субъективные права граждан СССР: монография/ Н.И. Матузов. - Саратов: Приволжское книжное издательство, 1966. Pag.125.
22. Мордовец, А.С. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека и гражданина: монография / А.С.Мордовец; под ред. Н.И. Матузова - Саратов: СВШ МВД РФ, 1996. Pag.168.
23. Чечот, Д.М. Проблемы защиты субъективных прав и интересов в порядке неисковых производств советского гражданского процесса: автореф. дис. ...д-ра.юрид.наук / Д.М. Чечот. - Л.,1969. Pag.12
24. Кожухарь, А.Н. Гражданско-процессуальные гарантии реализации гражданами конституционного права на судебную защиту/ А.Н. Кожухарь// Обеспечение прав и свобод граждан в СССР: сборник статей/ под ред. Е.Г. Мартыничика - Кишинев, 1988.) Pag.147.
25. Черниговский, А.Г. Процессуальные гарантии прав сторон в суде первой инстанции по делам, возникающим из жилищных правоотношений: автореф.дис. ... канд.юрид.наук/ А.Г. Черниговский. - Харьков, 1973. Pag.4.
26. Валеев, Д.Х. Процессуальные гарантии прав граждан и организаций в исполнительном производстве: монография / Д.Х.Валеев - Казань: Унипресс, 2001. Pag.37.
27. Стоякин, Г.Н. Меры защиты в советском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук/ Г.Н. Стоякин. - Свердловск, 1973.; Синюкова Т.В. Юридические гарантии реализации прав и обязанностей советских граждан: Дис... канд. юрид. наук. - М., 1986. Pag.6-7.
28. Иванюженко, А.Б. Процессуальные гарантии участников производства по делам об административных правонарушениях : дис. ... канд. юрид. наук/ А.Б. Иванюженко - Спб., 1999.. Pag.87.

APĂRĂRILE PĂRĂTULUI CA MOD DE EXERCITARE A DREPTULUI LA ACȚIUNE

Dumitru DUMITRAȘCU,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, asistent universitar
Universitatea de Stat din Moldova, doctorand

Summary: The civil process involves the work of the courts for settling disputes between the parties. However, the civil procedure are initiated only at the referral, following the filing of the complaint by the plaintiff. Civil action is an official complaint, made by a person or company in a law

court against another person who is said to have done something to harm them, that is dealt with by a judge. Also, civil action involves the defendant's right to defend himself against the applicant's claim. In this article, we approach the right of action from the defendant's point of view.

Key-words: *civil procedure, civil action, right of action, claimant, defendant, statement of defence, counter-claim, procedural guarantees.*

Societatea umană se întemeiază, în mare parte, pe normele morale și juridice. Coexistența indivizilor din societate și menținerea ordinii publice are în vedere respectarea acestor norme stabilite în cadrul unei societăți. Deosebirea esențială între normele morale și cele juridice constă în faptul că în cazul nerespectării unei norme juridice se apelează la forța coercitivă ale statului pentru restabilirii ordinii de drept.

În cadrul raportului juridic civil, pentru ca statul să intervină în cadrul acestei relații, este necesar să existe o adresare, cerere a persoanei interesate. Procesul civil se pornește numai la sesizare, ca urmare a depunerii cererii de chemare în judecată de către reclamant, procedura civilă fiind guvernată de principiul disponibilității. Deci, titularul unui drept subiectiv civil poate recurge la protecția acestui drept prin intermediul acțiunii civile, acesta solicită instanței judecătorești apărarea dreptului său încălcat și remedierea acestei situații. Prin urmare, procesul civil presupune activitatea instanțelor judecătorești de soluționare a litigiilor dintre părți, instanța trebuie să cerceteze diferendul, pentru ca în final să dispună repararea dreptului încălcat de către pârât sau să constate inexistența dreptului subiectiv civil pretins încălcat a reclamantului. În materie civilă justiția se desfășoară prin intermediul procesului civil. Această activitate se realizează în cadrul unei acțiuni civile.

Incontestabil, acțiunea civilă reprezintă una dintre cele mai importante instituții ale dreptului procesual civil, însă doctrina de specialitate nu a adoptat un punct de vedere unitar asupra acțiunii civile și sunt formulate diferite definiții ale acestei instituții. Autoarea Elena Belei [1] definește acțiunea civilă ca ansamblul mijloacelor procesuale consacrate și garantate legal, pentru apărarea prin intermediul instanței de judecată în ordinea stabilită de lege a dreptului subiectiv prezumat încălcat sau prezumat contestat. Profesorul Viorel Mihai Ciobanu [2] precizează că acțiunea civilă reprezintă ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil – prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat – ori a unor situații juridice ocrotite de lege.

După alt autor [3], acțiunea civilă reprezintă o totalitate de mijloace procesuale civile prevăzute de lege în vederea apărării dreptului civil încălcat sau contestat în ordinea procedurii civile prin intermediul instanței de judecată. Acțiunea civilă mai poate fi definită ca ansamblul mijloacelor procesuale prin care se poate realiza protecția judiciară a drepturilor subiective și a situațiilor juridice ocrotite de lege [4].

Aparent, din definițiile citate mai sus ar rezulta că acțiunea civilă privește numai cererea de chemare în judecată a reclamantului prin care acesta solicită protecția judiciară a dreptului subiectiv civil. Însă, acțiunea civilă reprezintă un ansamblu de procedee pe care părțile pot să le utilizeze pentru apărarea poziției sale în proces. Astfel, cererea de chemare în judecată reprezintă unul dintre aceste mijloace procesuale prin care se asigură valorificarea dreptului subiectiv civil. Având în vedere că, de regulă, în cadrul procesului civil apar două părți cu interese contrare, reclamant și pârât, este important pentru pârât să aibă posibilitatea de a întrebuița mijloace adecvate ca să se apere împotriva „atacului” reclamantului.

În doctrina de specialitate sunt evidențiate și analizate un șir de trăsături ale acțiunii civile, ne propunem să analizăm numai acele însușiri ce se raportează la poziția procesuală a pârâtului, așadar:

– acțiunea civilă este în strânsă legătură cu protecția judiciară a drepturilor subiective civile, precum și a altor situații juridice (în materie posesorie, în materia filiației, a divorțului etc.), respectiv cu apărările părților în proces [5];

Corelația dintre dreptul subiectiv civil și acțiunea civilă este evidentă, în sensul că întreaga activitate a instanței judecătorești are ca scop principal apărarea drepturilor și intereselor unei persoane, stabilirea existenței a încălcării acestora și dispunerea remedierii situației încălcate sau neglijate. În cadrul acestei activități, judecătorul are imperativul de a soluționa just cauza, pentru aceasta este necesar de a asculta părțile în proces, de a acorda acestora posibilități egale privind susținerea și dovedirea poziției sale, în conformitate cu principiul contradictorialității. Numai după dezbaterile în contradictoriu a litigiului, judecătorul va putea stabili cu maximă precizie existența sau inexistența a încălcării dreptului subiectiv civil pretins de către reclamant.

– acțiunea civilă cuprinde totalitatea mijloacelor procesuale pe care legea le pune la dispoziția

părților, indiferent de poziția acestora în cadrul procesului civil (reclamant, pârât, intervenient etc.) [6];

Legislația procesuală reglementează toate aceste modalități de acționare în cadrul procesului civil în scopul protecției dreptului subiectiv pretins încălcat și asigurării apărării părților în proces. Ca de exemplu, art. 166 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [7] reglementează cererea de chemare în judecată ca un act de sesizare a instanței judecătorești prin care o persoană pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept. Respectiv, cererea de chemare în judecată reflectă poziția reclamantului în cadrul procesului civil, iar poziția pârâtului se reflectă prin referința la cererea de chemare în judecată, în care pârâtul indică, printre altele, obiecțiile la toate pretențiile reclamantului și toate probele împotriva acestor revendicări (art. 186 din CPC). Observăm că aceste mijloace procesuale pe care legea le pune la dispoziția părților reprezintă forme de manifestare a acțiunii civile. În acest sens, apărările pârâtului reprezintă numai una dintre formele concrete de manifestare a acțiunii civile.

– toate aceste mijloace procesuale sunt forme de manifestare a acțiunii civile, prevăzute în mod expres de lege, ce se divid în două categorii, și anume cereri în justiție și apărări [8].

Cererile în justiție urmăresc afirmarea unui drept, prin aceste se solicită protecția judiciară a drepturilor subiective. La categoria cererilor în justiție pot fi atribuite: cererea de chemare în judecată, acțiunea reconvențională, acțiunea intervenientului principal etc. Pe când apărările includ apărările de fond (spre exemplu, invocarea de către pârât prin referință a stingerii obligației de plată a sumei solicitate prin cererea de chemare în judecată prin faptul operării compensației legale totale anterior introducerii sale) și apărările procedurale (excepții procesuale sau alte incidente procedurale – suspendare, recuzare, strămutare etc.) [9].

După cum am mai specificat [10], în cadrul procesului civil pârâtul poate întrebuința următoarele mijloace de apărare: obiecțiile material-juridice, excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională. Ținând cont de mijloacele procesuale prin care se realizează acțiunea civilă (cereri în justiție și apărări), susținem faptul că pârâtul poate utiliza toate aceste modalități legale pentru a-și apăra poziția sa în proces. În cele ce urmează succint vom analiza în parte fiecare dintre modalități de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil, raportând la formele de manifestare a acțiunii civile.

Obiecțiile material-juridice se referă la circumstanțele de fapt și de drept pe care se bazează reclamantul pentru a convinge instanța să nu admită acțiunea, adică să adopte o hotărâre de respingere a pretențiilor reclamantului [11]. În timp ce reclamantul în cererea de chemare în judecată expune temeiurile de fapt și de drept ale acțiunii civile, pârâtul are posibilitatea de a răspunde la aceste temeiuri prin intermediul obiecțiilor materiale. De regulă, pârâtul indică obiecțiile material-juridice în referință, în această ordine de idei, art. 186 alin. (3) lit. f) din CPC arată că în referință se indică obiecțiile la toate pretențiile reclamantului, circumstanțele de fapt și de drept. În plus, trebuie să menționăm că depunerea referinței de către pârât este în aparență obligatorie, fapt care asigură egalitatea părților în proces. Or, reclamantul își dezvăluie în scris considerentele și probele în susținerea acestora în cererea de chemare în judecată, de aceea este ar fi echitabil ca și pârâtul să expună poziția, precum și probele în susținerea acesteia în formă scrisă, prin depunerea referinței. Obligarea pârâtului de a depune referință poate fi făcută prin instituirea de sancțiuni procesuale. Actualmente, legislația în vigoare sancționează pasivitatea pârâtului, astfel art. 186 alin. (2) din CPC dispune că pârâtul este decăzut din dreptul de a mai prezenta probe în situația în care nu depune referința în termenul stabilit de instanță, iar cauza va fi examinată în baza materialelor anexate la dosar, adică, de regulă, în baza probelor prezentate de către reclamant.

În acest sens, poate să apară o întrebare: dacă obiecțiile material-juridice pot fi invocate numai prin intermediul referinței? Din analiza art. 186 din CPC reiese că neprezentarea referinței se sancționează cu decăderea din dreptul de a prezenta probe, iar nu din dreptul de a invoca obiecții material-juridice. Așadar, considerăm că pârâtul în cadrul dezbaterilor judiciare va putea discuta temeinicia celor invocate de către partea potrivnică, inclusiv de a invoca obiecții material-juridice, numai că utilizarea acestui mijloc de apărare va fi limitată, în sensul că pârâtul nu va putea invoca obiecții material-juridice care necesită și prezentarea probelor pentru susținerea acestora. De exemplu, dacă pentru susținerea obiecției pârâtului că datoria față de reclamant s-a stins prin compensație este necesară administrarea probelor cu amânarea ședinței de judecată, instanța nu va lua în considerare această obiecție material-juridică a pârâtului, fiind relevante aici prevederile art. 119¹ din CPC.

Excepția procesuală este definită ca mijlocul procedural prin care, în condițiile legii, partea interesată, (...) sau instanța din oficiu, invocă, în cadrul procesului civil și fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea și constituirea instanței, competența

acestea ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune ori, dimpotrivă, aplicarea normelor legale referitoare la acestea, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte, anularea, respingerea ori perimarea cererii [12]. Prin intermediul excepției procesuale pârâtul indică anumite iregularități în ceea ce privește organizarea și desfășurarea procesului civil, atenționează asupra încălcării normelor de procedură civilă, fără a avea în vedere fondul dreptului dedus judecării. În timp ce obiecțiile material-juridice combat pretențiile reclamantului, excepțiile procesuale reprezintă modalități tehnice de apărare, adică tind spre încetarea procesului, scoaterea cererii de pe rol, amânarea sau suspendarea procedurii de judecată. Asemănător cu obiecțiile material-juridice, excepțiile procesuale se invocă, de regulă, prin intermediul referinței depuse de pârât, în acest sens, art. 186 alin. (3) lit. h) din CPC precizează că în referință se indică excepțiile de procedură pe care pârâtul le invocă față de cererea reclamantului.

Ultimul mijloc de apărare a pârâtului, la care încă nu ne-am referit, este acțiunea reconvențională, care poate fi definită ca o acțiune civilă, care este înaintată, de către pârât, în cadrul unui proces deja pornit, în scopul de a se apăra împotriva acțiunii principale sau pentru că acțiunea reconvențională este conexă prin temeii cu acțiunea inițială [13]. Deci, acțiunea reconvențională reprezintă o pretenție materială a pârâtului împotriva reclamantului, adică pârâtul solicită protecția judiciară a dreptului său subiectiv pretins a fi încălcat de către reclamantul inițial.

Raportând mijloacele de apărare a pârâtului analizate *supra* la formele de manifestare a acțiunii civile, putem susține că pârâtul poate utiliza ambele categorii de aceste forme procesuale de manifestare a acțiunii civile, și anume: atât apărări, cât și cereri în justiție. La categoria apărărilor se atribuie obiecțiile material-juridice și excepțiile procesuale, iar din cadrul cererilor în justiție face parte acțiunea reconvențională.

În consecință, exercitarea apărării de către pârât în cadrul procesului civil reprezintă o parte componentă a acțiunii civile și implică dreptul la acțiune al acestuia. Dreptul la acțiune nu trebuie înțeles în mod restrictiv că reprezintă numai beneficiul reclamantului de a urmări în justiție realizarea dreptului subiectiv prezumat încălcat, ci dreptul la acțiune implică și posibilitatea pârâtului de a se apăra în cadrul procesului civil. În această privință, sunt relevante prevederile legislației procesual civile al României și Franței. Astfel, art. 29 din Noul Cod de procedură civilă al României [14] arată că acțiunea civilă este ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecția dreptului subiectiv pretins de către una dintre părți sau a unei alte situații juridice, precum și *pentru asigurarea apărării părților în proces*. Codul de procedură civilă al Franței [15] este și mai sugestiv, în această privință art. 30 dispune că *pentru pârât acțiunea civilă este dreptul de a discuta temeinicirea revendicărilor reclamantului*.

Referințe bibliografice:

1. Belei Elena [et al]. *Drept procesual civil: Partea generală*. Chișinău: [S.n.] (Tipogr. „Lexon-Prim”), 2016, p. 241
2. V.M. Ciobanu. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol. I. Teoria generală*. București: Editura Național, 1997, p. 250
3. Prisac Alexandru. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău, Cartier, 2013, p. 284
4. V.M. Ciobanu, G. Boroii. *Drept procesual civil: curs selectiv*. București: ALL Beck, 2005, p. 1
5. Gabriel Boroii, Mirela Stancu. *Drept procesual civil*. București: Hamangiu, 2015, p. 33
6. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole* / Gabriel Boroii [et al]. București: Hamangiu, 2016, p. 83
7. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134/415 din 21.06.2013.
8. *Noul Cod de procedură civilă... / Gabriel Boroii [et al]*, p. 83
9. *Ibid.*
10. Dumitru Dumitrașcu. *Reglementarea mijloacelor de apărare a pârâtului în legislația Republicii Moldova*. În: Актуальные научные исследования в современном мире. Выпуск 3(35) Часть 8, 2018, p. 111-112
11. Belei Elena [et al], *op. cit.*, p. 265
12. Ciobanu, Viorel Mihai. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol. II*. București: Editura Național, 1997, p. 116
13. Belei Elena [et al], *op. cit.*, p. 265

14. Noul Cod de procedură civilă al României. Disponibil:

http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_de_procedura_civila_noul_cod_de_procedura_civila_legea_134_2010.php

15. Code de procédure civile français. Disponibil:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>

REGLEMENTAREA ACTIVITĂȚII ORGANIZAȚIILOR DE CREDITARE NEBANCARĂ

Nicolae SLUTU, doctor în drept,
Catedra Drept privat, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: Non-banking credit organizations are professional participants of the non-banking financial market, that according to the Law regarding non-banking credit organizations nr.1 from March 16th 2018, are legal entities that are established as public limited companies or limited liability companies, that carry out as professionals only the activities specified in article 8, paragraph 2.

Key Words: non-banking credit organization, founder, shareholder, share capital, credit agreement, obligations.

Organizațiile de creditare nebanară sunt participanții profesioniști ai pieței financiare nebanare, care conform Legii cu privire la organizațiile de creditare nebanară nr.1 din 16 martie 2018 [1] sunt persoane juridice constituite în formă de societăți pe acțiuni sau societăți cu răspundere limitată, care desfășoară cu titlu profesionist doar activitățile prevăzute la art.8, alin.2.

Analiza Legii cu privire la organizațiile de creditare nebanară dă dovadă de faptul, că constituirea și activitatea acestor OCN este supusă unui regim juridic legal special, care urmează să fie realizat în modul următor, și anume:

1. OCN inițial în mod obligatoriu se constituie, conform art.11 al Legii și altor prevederi legale și se înregistrează în calitate de persoană juridică conform legislației privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali de către Agenția Servicii Publice.

Înregistrarea de stat poate fi efectuată cu Avizul autorității de supraveghere de stat, care în cazul dat conform art.3 al Legii este Comisie Națională a Pieței Financiare (CNPF).

Legea expres stabilește, în art.3 că OCN pot fi constituite în formă de societăți pe acțiuni sau societăți cu răspundere limitată. În caz dacă OCN se constituie în formă de societate pe acțiuni, este necesară respectarea prevederilor Codului Civil al RM [2] și al Legii privind societățile pe acțiuni [3], care stabilesc procedurile obligatorii de înregistrare de stat la Agenția Servicii Publice în calitate de persoană juridică și, suplimentar avizarea prospectului de emisie al acțiunilor și înregistrarea de stat a acțiunilor emise.

2. Înregistrarea de stat a OCN conform art.13 al Legii este efectuată după depunerea cererii și obținerea Avizului pentru înregistrarea de stat, care este eliberat de CNPF.

3. Un alt element al regimului juridic special al OCN este, conform art.18 al Legii înregistrarea de stat în Registrul organizațiilor de creditare nebanară autorizate, ținut de CNPF.

CNPF conform art.19 al Legii în termen de 30 zile lucrătoare de la data înregistrării de stat, examinează cererea de înregistrare în Registrul organizațiilor de creditare nebanară.

4. Exigențele expres stabilite față de administratorii și fondatorii organizațiilor de creditare nebanară conform art.12 al Legii.

Persoanele care sunt incluse în lista națională a persoanelor și entităților implicate în activități teroriste în temeiul Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului [4] nu pot deține calitatea de administrator; de fondator(acționar asociat) al organizațiilor de creditare nebanară.

Formarea capitalului social al organizațiilor de creditare nebanară diferă de formarea capitalului social al băncilor comerciale, care pot atrage mijloace bănești în formă de depozite de la persoane fizice și juridice și din alte surse.

Organizațiile de creditare nebanară conform art.17 al Legii sunt obligate să formeze capitalul social minim în mărime de 300 mii lei la momentul înregistrării de stat și numai în formă bănească, în 3 etape, conform art.27 al Legii, care stabilește posibilitatea formării capitalului social minim.

Astfel, analiza acestei Legii nr.1 dă dovadă de faptul, că legislatorul incorect a numit art.17 cu titlul Capital, fără a concretiza că se are în vedere capitalul social.

În același art.17 se stabilește, că organizația de creditare nebanară este obligată să dețină și să mențină capitalul propriu în raport cu valoarea activelor la orice dată în mărime de cel puțin 5%, fără a determina noțiunea de capital propriu și conținutul lui,

Legea (art.9) stabilește și unele interdicții, care se aplică către organizațiile de creditare nebanară din momentul începerii activității de creditare. Astfel, se interzice atragerea de depozite sau de alte fonduri rambursabile de la persoane fizice, care în cazul băncilor comerciale sunt principala sursă de finanțare a activităților de creditare.

În asemenea situație riscul principal în activitatea organizațiilor de creditare nebanară revine acestor organizații din motiv că finanțatorii, în majoritatea cazurilor, sunt și fondatori.

Interdicția stabilită în art.9 al.1(a) al Legii nu se aplică, reieșind din conținutul art.8 în cazul când persoana fizică este acționar (asociat al organizației în capitalul cărei vor investi mijloace bănești suplimentare).

De asemenea interdicția nu se aplică și în cazul când persoanele investesc în activitatea organizației mai mult de 500 mii de lei cu condiția ca acestea să nu fie atrase printr-o ofertă publică.

Însă această interdicție poate fi omisă de organizațiile de creditare nebanară, dacă organizația este constituită și activează în formă de societate pe acțiuni, din motiv, că Codul Civil și Legea privind societățile pe acțiuni permit atragerea mijloacelor financiare prin emiterea suplimentară a acțiunilor de către societatea pe acțiuni printr-o ofertă publică.

O altă posibilitate legală de a omite interdicțiile stabilite de legea dată este și cazul, când organizațiile de creditare conform al.(5) art.8 al Legii, sunt în drept să primească mijloace bănești sub formă de împrumuturi, credite, donații(granturi), aporturi(participațiuni) la capitalul său social.

Un rol deosebit în activitatea de creditare a organizațiilor de creditare nebanară îl joacă stabilirea unor norme prudențiale concrete, respectarea căror este obligatorie. Astfel, al.(4) art.5. al Legii expres stabilește, că organizația de creditare nebanară elaborează și aprobă cel puțin următoarele regulamente privind prestarea serviciilor, privind cadrul de administrare a activității și privind mecanismele de soluționare a pretențiilor clienților.

Aceste regulamente interne urmează să fie elaborate de către fiecare organizație independentă, însă cu respectarea unor prevederi stabilite în lege.

Astfel, în Regulamentul cu privire la prestarea serviciilor urmează să fie stabilite reguli care se referă cel puțin la modul de evaluare a bonității beneficiarului, la criteriile și condițiile de prestare a serviciilor, inclusiv la dezvăluirea componentelor costului total al serviciului, a modului de calcul al penalității, al ratei dobânzii și ratei de leasing, precum și la modalitățile de garantare de către client a rambursării la scadență a creditului.

Considerăm, că în acest caz legislatorul poate stabili reguli și norme, care de acum sunt stabilite de Legea nr.202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori [5] și normele de acum stabilite în Regulamentele elaborate de BNM, CNPF și alte organe abilitate.

În asemenea situații, CNPF urmează să elaboreze un Regulament-tip, care ar conține recomandări concrete pentru acest tip de creditare și ar obliga fiecare participant al pieței financiare nebanare să acorde fiecărui client informația desfășurată privind condițiile de creditare, rata anuală efectivă.

În mod obligatoriu urmează să fie dezvăluit informația privind comisioanele suplimentare, sancțiunile aplicate în cazul nerambursării în termen a creditului.

Realizarea dreptului și obligațiilor părților stabilite în contractul de creditare presupune și stabilirea mecanismului juridic de apărare a drepturilor clienților, din motiv că organizația de creditare nebanară este un participant profesionist, licențiat pe piața financiară nebanară, iar clientul, un participant neprofesionist, cu unele excepții.

Legea stabilește (al.8-9, art.5) că Regulamentul privind mecanismele de soluționare a pretențiilor clienților trebuie să conțină prevederi în conformitate cu Legea nr.194/1994 cu privire la petiționare și cu Legea nr.105/2003 privind protecția consumatorilor [6], ținând cont de cerințele Legii nr.202/2013 privind contractele de credit pentru consumatori.

Dacă petiționarul nu este satisfăcut de modul de soluționare a petiției, petiționarul este în drept să se adreseze autorității de supraveghere, în acest caz către CNPF.

Considerăm, că această procedură prejudicială de soluționare a cerințelor, pretențiilor expuse în

petiție de către clientul organizației de creditare nebanară ar fi mai rațional de examinat în modul și cu respectarea procedurilor stabilite de Legea contenciosului administrativ, cu mențiunea că examinarea cererii prealabile este făcută de organizație sau de CNPF.

Organizațiile de creditare nebanară își desfășoară activitatea din momentul stabilit de lege. În art.8 al Legii este stabilit, că organizația de creditare nebanară este în drept să desfășoare, în afară de acordarea de credite nebanare, și alte activități cum sunt leasingul financiar, operațiuni de factoring, asigurări în calitate de agent bancassurance, activității de prestare a serviciilor de plată și emitere a monedei electronice în conformitate cu Legea nr.114/2012 cu privire la serviciile de plată și monedă electronică [7], alte formă de leasing, precum și alte activități conexe sau auxiliare legale de rezlizarea activității de creditare nebanară.

Important pentru activitatea organizațiilor de creditare nebanară este și concretizarea conținutului noțiunii de organizație de creditare nebanară, conform al.(3) art.8 al Legii, care expres stabilește, că desfășurarea unor activități de creditare nebanară cu titlu profesional se consideră cazurile în care veniturile obținute din activitățile de creditare nebanară menționate la alin.(2) art.8 al Legii reprezintă cel puțin 15% din veniturile totale înregistrate de o entitate într-o perioadă de gestiune.

Dar dreptul de a considera anumite genuri de activitate drept activitate de creditare nebanară cu titlu profesional sub incidența acestei Legi aparține CNPF, care adoptă decizii în fiecare caz concret.

Activitatea organizațiilor de creditare nebanară este nemijlocit legată și de informație cu caracter confidențial privind clientul, care a beneficiat de credit nebanară.

Astfel, art.7 al Legii expres stabilește, că administratorii, angajații organizației de creditare nebanară, alte persoane care au avut acces la informația confidențială referitoare la client au obligația să păstreze confidențialitatea acesteia și să nu o folosească în alte scopuri decât cele de serviciu.

Organizația de creditare nebanară este obligată să furnizeze informația confidențială referitoare la client acelor autorități și persoane, care sunt enumerate în art.7 al Legii.

Considerăm, că este necesar pentru respectarea drepturilor clientului ca Legea nr.1 să stabilească obligația organizațiilor de creditare nebanară de a comunica clientului său despre autoritatea și persoana care a solicitat informația și scopul indicat de acestea, în scris, oficial.

Cu atât mai mult, că în lege nu este stipulată obligația clientului de a accepta orice caz de solicitare a informației confidențiale, depozitate la organizație, chiar și birourilor inistoriilor de credit.

Autoritatea de supraveghere a activității organizațiilor de creditare nebanară este Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF), care conform art.23 al Legii stabilește prin actele sale normative cerințe aplicate organizațiilor de creditare nebanară, ce se referă la constituirea provizioanelor, la transparența proprietății și informația cu privire la fondatori(beneficiari efectivi) ș.a.

Considerăm, că actuala lege urmează să fie modificată în așa fel, încât să stabilească obligația organizației de creditare nebanară, să prezinte informație despre persoanele fizice-beneficiari și proprietari, care nemijlocit sunt fondatorii ai organizației.

Referințe bibliografice:

1. Legea cu privire la organizațiile de creditare nebanară nr.1 din 16 martie 2018. Monitorul Oficial, nr.108-112 din 30 martie 2018.
2. Codul Civil al Republicii Moldova, Chișinău 2017.
3. Legea nr. 1134 privind societățile pe acțiuni din 02.04.1997 în Monitorul Oficial Nr. 38-39.
4. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spășătorii banilor nr.308 din 22 decembrie 2017. Monitorul oficial, nr.58-66 din 23.02.2018
5. Legea Nr. 202 privind contractele de credit pentru consumatori din 12.07.2013. Monitorul Oficial Nr. 191-197.
6. Legea Nr. 105 privind protecția consumatorilor din 13.03.2003. Monitorul Oficial Nr. 126-131.
7. Legea Nr. 114 din 18.05.2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică. Monitorul Oficial Nr. 193-197

MALPRAXISUL – PROBLEME ȘI SOLUȚII

Angela CUCIURCĂ, doctor în drept, conf. univ.,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Summary: *The Republic of Moldova is increasingly confronted with the malpractice situation in the medical field, which is generated on the one hand by the lack of the technical means necessary for a correct and compliant medical act, as well as by the exodus towards Western Europe of the medical staff and auxiliary personnel in the health sector. The result of these factors is concentrated in increasingly frequent situations whereby patients resort to competent, administrative and judicial bodies for the accountability of doctors or assistants who are guilty of medical malpractice, but the legislation of the Republic of Moldova contains only some legal provisions on medical errors and these are insufficient. In such cases, patients injured by a malpractice case may undertake the following: address the medical institution with a complaint / complaint describing the problem and the damage it has suffered; to address the competent bodies to resolve the matter (even directly in court); to collect evidence before submitting appropriate complaints, for example: medical certificates, receipts certifying the medical service they have received, children from the medical card, etc., to carry out medical invitations in another institution to find out the mistake of the doctor or the assistant medical; to address to the Ethics Committee to find out the disciplinary offense of the medical worker.*

Key words: *malpractice, medical care, medical services, medical liability, damage caused, serious consequences, professional negligence, body integrity, error detection.*

În Republica Moldova abordarea responsabilității medicale în prezent este incoerentă, fără un fundameant teoretic și, de aici, fără consistență practică. Pacientul ca și medicul, nu cunoaște procedurile și, mai grav, nici autoritățile și mass media nu îl îndrumă corect. Existența numai a sistemului de indemnizație bazat numai pe greșală obligă pacientul să urmeze strict calea judecătorească, care este de lungă durată, costisitoare și de aici gradul crescut de insatisfacție a pacientului dar și al medicului care este tracasat în acest interval de timp.

Etimologic, cuvântul malpraxis este un cuvânt alcătuit din latinescul “mal”, “malus” – “rău” și cuvântul de origine greacă “praxis” – practica.

Sensul cuvântului malpraxis este acela de **practică rea, practica inadecvată, a practica profesia în mod greșit.**

Din punct de vedere legal, malpraxisul este o greșală, or neglijență profesională ce putea fi evitată și care a avut drept rezultat vătămarea sănătății, a integrității corporale sau chiar pierderea vieții pacientului [1].

Iată de ce, de cele mai multe ori, spre regret, unii pacienți au frica unui tratament la spital, frica față de o diagnoză greșită, față de o avansare a bolii în urma tratamentului și de multe preferă să se trateze acasă sau chiar să amâne și o consultație la un specialist. De aceea, ne vom referi strict la lege. Cum luptăm cu incompetența profesională? Chiar dacă, prin aceasta riscăm să calificăm unii medici la fel cu alții, ceea ce nu este o poziție corectă.

Probarea și cuantificarea deficienței în acordarea asistenței medicale este o temă atât medicală, cât și juridică ce necesită o abordare multidisciplinară. Dincolo de problematica juridică a unei decizii corecte ce favorizează doar una dintre părțile în litigiu, se află eficiența actului medical precum și calitatea serviciilor medicale în ansamblul lor. Este necesar ca sistemul medical să fie reprezentat de medici care cu conștiință și profesionalism să își respecte pacientul precum și colegii și să acționeze numai spre binele celui aflat în suferință. De asemenea este necesar ca pacientul, dincolo de adresarea sa către serviciile medicale, să își respecte medicul și să contribuie la continuitatea coerentă a programului său de recuperare și vindecare participând în măsura pe care o indică medicul acestuia [2].

Niciuna dintre părți nu trebuie să vadă sau să urmărească dincolo de actul medical câștigurile materiale.

Ținând cont de faptul că profesiunea medicală face parte dintr-un grup de profesii în care se cere de la cei ce o practică un nivel de conștiință ridicat peste nivelul general; a constatat și a pune în practică această stare de fapt nu trebuie să conducă spre un act de revoltă sau, orgoliu, ci trebuie privit ca o împlinire și o măsură a valorii.

Este incorect și periculos a privi actul medical ca pe o vânzare-cumpărare de servicii medicale

și/sau ca pe un contract de recuperare a stării de sănătate. Nu medicul este cel care a înstrăinat o parte din buna stare de sănătate a pacientului care vine să îl consulte pentru ca “juridic” să poată fi obligat ca să o restituie. În acest sens, medicul nu este și nu trebuie să fie un agent de asigurări: el nu face asigurări de viață și nu oferă garanții de sănătate ci, contribuie la recuperarea acesteia. Măsura în care se face dovada profesionalismului prin care medicul își aduce contribuția spre binele pacientului la sănătatea acestuia este măsura valorii actului medical. Aceasta trebuie să fie măsura care stă la baza judecării deficienței în acordarea asistenței medicale [3].

Răspunderea medicală are o latură profesională și una juridică, cea din urmă fiind rezultatul încălcării normelor medicale ce au ca rezultat prejudicierea unei persoane.

În lume există două sisteme care permit unui pacient (sau aparținătorilor lui) să obțină compensații de ordin material atunci când se consideră nedreptățit în așteptările sale privind calitatea serviciilor medicale: sistemul “în baza erorii” (fault-system) și sistemul “în lipsa erorii” [4].

În majoritatea sistemelor juridice ale lumii, responsabilitatea medicală este bazată pe greșeală. Aceasta înseamnă că trebuie să se facă proba greșelii, fie în cazul în care sistemul juridic consideră că s-a comis o infracțiune acuzatorul fiind statul (proces penal), fie în cazul în care pacientul se consideră prejudiciat prin servicii medicale necorespunzătoare, acuzatorul fiind pacientul (proces civil) [5].

Deficiența în acordarea asistenței medicale se poate realiza cu intenție sau din culpă (fără intenție), prin comisiune sau omisiune. Omisiunea intenționată constituie întotdeauna o culpă. Omisiunea neintenționată poate fi în acțiune (medicul fiind situat voluntar într-o împrejurare care implică necesitatea de a acționa) sau pură și simplă (medicul permite să se desfășoare un eveniment, la apariția căruia însă nu a contribuit cu nimic) [6].

Pentru angajarea răspunderii juridice trebuie ca obligatoriu să se întrunească conținutul răspunderii juridice, adică:

- 1) o conduită ilicită
- 2) un rezultat vătămător al acestei conduite
- 3) legătura causală între conduita ilicită și rezultatul produs
- 4) vinovăție din partea subiectului actului ilicit
- 5) să nu existe împrejurări sau cauze care înlătură, în principiu, răspunderea juridică (teoria răspunderii bazate pe vinovăție arată că medicul nu va răspunde de riscurile imprevizibile).

În legislația Republicii Moldova se conțin doar unele prevederi referitoare la erori medicale ca de exemplu:

- Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995,
- Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263-XVI din 27.10.2005,
- Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264-XVI din 27.10.2005,
- Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-științifice și medico-legale nr. 1086 din 23.06.2000,
- Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008,
- Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002,
- Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003,
- Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002,
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003,
- Codul-cadru de etică al lucrătorului medical și farmaceutic [7].

Deși malpraxisul este o greșeală neintenționată a medicului, ea generează multe conflicte și consecințe grave. Însă, definiția prin lege a erorii medicale stabilește că aceasta este o greșeală conștientă a lucrătorului medical, fapt pentru care își găsește soluția în domeniul juridic.

Analizând corelația dintre acțiunile acțiunile personalului medical și răspunderea pe care o poartă acesta, concretizăm următoarele:

- prejudiciile produse din eroare, care include și neglijența, imprudența sau cunoștințe insuficiente în exercitarea profesiei, prin acte individuale în cadrul procedurilor de prevenție, diagnostic sau tratament;
- prejudiciile ce decurg din nerespectarea confidențialității, consimțământul informat și obligativitatea acordării asistenței medicale;
- prejudiciile produse prin depășirea limitei competenței.

În asemenea situații, pacienții vătămăți de un caz de malpraxis pot întreprinde următoarele:

- să se adreseze către instituția medicală cu o plângere/reclamație în care să descrie problema creată și prejudiciile pe care le-a suferit;

- să se adreseze la organele competente pentru a soluționa problema (chiar și direct în instanță);
- să acumuleze probe înainte de a depune plângerile corespunzătoare, de exemplu: certificate medicale, chitanțe ce atestă serviciul medical de care a beneficiat, copii din cartela medicală etc, să efectueze o investigație medicală în cadrul altei instituții prin care să se constate greșeala medicului sau asistentului medical;

- să se adreseze Comitetului de Etică pentru a fi constatată abaterea disciplinară a lucrătorului medical.

Indiferent de gravitatea consecințelor survenite, este deosebit de important ca partea vătămată să se adreseze organelor competente, pentru a fi stabilite corect anumite lucruri:

1. Problema apărută este sau nu un caz de malpraxis
2. Cauzele care au dus la apariția problemei în cauză
3. Analiza cazului dat de specialiști și experți înstruiți în domeniu
4. Prejudiciile aduse sau nu pacientului
5. Despăgubirea pacientului sau a medicului (după caz)
6. Compensația părții vătămate

Dat fiind faptul că prejudiciul material poate fi dovedit prin acte și probe, iar prejudiciul moral este mult mai afectat, asupra daunelor morale, instanța trebuie să acorde despăgubiri posibile să acopere măcar o parte din suferința victimei, în funcție de cazul de malpraxis, împrejurările cauzei și alte criterii ce sînt stabilite de către experți.

Referințe bibliografice:

1. Curcă, George Cristian. Reglementarea malpraxis-ului medical într-un cadru coerent este o necesitate în domeniul sanitar, www.bioetica.ro/index.php/arhiva-bioetica/article/.../577
2. Almoș, T.V., Astărăstoae V. Responsabilitatea juridică medicală în România. Premise pentru un viitor drept medical. București: Polirom Bios, 2000.
3. Aspecte juridice privind malpraxisul medical.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1016.9690&rep=rep1&type=pdf>
4. <https://legalconsult.ro/articole/malpraxisul-medical/>
5. Astarastoae V., Ioan B., Curcă C., Borcean Gh. Răspunderea civilă a medicului. În: Raport la Adunarea generală Colegiului Medicilor din România, București, 2008.
6. Astarastoae V., Almoș, T.V. Esențial în bioetică. Iași: Cantes, 1998.
7. www.lexjustice.md

RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII CALE EXTRAORDINARĂ DE ATAC SAU NU?

Angela CUCIURCĂ, doctor în drept, conf. univ.,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Summary: Due to its legal nature, its purpose and the effect of the Decisions made following the review of the appeal in the interest of the law, we consider that the appeal in the interest of the law is not a remedy, since a judgment whose annulment, recasting or withdrawal to determine it. Moreover, in the trial in which the appeal is judged in the interest of the law, it is different from the one in which an appeal is pending. Despite the specificity of matter, there is no reason why, as in the criminal proceedings, the interest of the law should be considered an “extraordinary way of attack”.

Consequently, we come with the proposal to our legislator to make changes to the Code of Criminal Procedure so as to exclude appeal in the interest of the law in the matter of extraordinary remedies and to state that the appeal in the interest of the law is a procedural means of unification of judicial practice.

Pe lângă numărul mare de acte normative, modificările destul de frecvente care au loc în legislația națională și numărul mare de dosare aflate pe rol în instanțele de judecată, o problemă a sistemului de justiție din Republica Moldova este aplicarea neunitară a legii la cauze asemănătoare, situație care contribuie la reducerea încrederii populației în justiție. Spre deosebire de sistemul de drept comun anglo-saxon, în Republica Moldova, precedentul judiciar nu are nici o relevanță în ceea ce privește

obligativitatea judecătorului de a da aceeași soluție unei situații de fapt identice sau asemănătoare, acesta fiind suveran cu privire la interpretarea și aplicarea legii la situația de fapt prezentată spre judecată.

În această împrejurare apare necesitatea atenuării efectelor negative ale aplicării neuniforme a legii penale, printr-un mecanism de unificare a jurisprudenței instanțelor naționale. Aici intervine rolul Curții Supreme de Justiție care, potrivit Legii cu privire la Curtea Supremă, trebuie să asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești. Rolul unificator al instanței supreme se realizează prin soluționarea recursului în interesul legii, care este conceput ca un mijloc procedural menit să contribuie la interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul țării.

În literatura de specialitate există două opinii cu privire la natura juridică a recursului în interesul legii. Astfel unii autori, atribuie recursul în interesul legii la căile extraordinare de atac, așa cum o fac și majoritatea legiuitorilor statelor în care se regăsește această instituție procesuală, pe când alți autori consideră că, recursul în interesul legii nu întrunește întru totul caracteristicile unei căi extraordinare de atac. Astfel, cei din urmă menționează că, recursul în interesul legii nu reprezintă prin specificul său o cale extraordinară de atac.

Pentru a ne putea exprima cu argumente ce nu vor putea fi combătute de specialiștii în domeniu, vom analiza opinia diferitor autori cu privire la natura juridică a recursului în interesul legii.

După cum am enunțat mai sus, în majoritatea statelor în care există instituția recursului în interesul legii, legiuitorii califică această instituție ca o cale extraordinară de atac. În acest sens, legiuitorul moldav nu este o excepție, astfel art. 465¹ alin. (1), stabilește că, recursul în interesul legii este calea extraordinară de atac.

Totuși, actualul Cod de procedură penală al României din 2010, spre deosebire de cel vechi nu mai atribuie recursul în interesul legii la căile extraordinare de atac. Astfel, acesta este reglementat de Capitolul VI „Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare” al Titlului III, pe când căile extraordinare de atac sunt reglementate de Capitolul V al aceluiași titlu.

Potrivit autorilor Comentariului Codului de procedură penală al României, recursul în interesul legii este pronunțat pentru a înlătura interpretările divergente deja existente în practica instanțelor judecătorești, fiind în acest sens un mecanism pasiv de asigurare a unei practici judiciare unitare, intervenția instanței supreme fiind permisă numai după ce există deja cauze definitiv soluționate în care problema de drept ridicată a primit interpretări diferite. Recursul în interesul legii nu este formulat în cadrul unui proces penal pendinte în fața instanțelor judecătorești, ci are un caracter independent, iar conform prevederilor CPP nu are efecte asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici asupra situațiilor din aceste procese. Totodată, problema de drept constituie numai prilejul acordat instanței supreme pentru a se pronunța asupra respectivei probleme, statuarea urmând să fie realizată tot cu caracter de principiu, aplicarea concretă a interpretării la situația de fapt dedusă judecății urmând să fie realizată, tot de instanța investită cu soluționarea cauzei în ultima instanță [1].

Pe de altă parte, autoarea română, Carmen Silvia Paraschiv, în definiția dată recursul în interesul legii, menționează că, acesta reprezintă *calea extraordinară de atac* prin intermediul căreia se asigură interpretarea și aplicarea unitară a legilor penale și de procedură penală pe întreg teritoriul țării, promovarea acesteia neavând efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților în proces.

Totodată menționează că, în pofida reglementărilor sale în capitolul destinat căilor extraordinare de atac, recursul în interesul legii nu este o cale de atac propriu-zisă, deoarece soluția pronunțată după rezolvarea sa nu afectează hotărârea judecată examinată și nici situația părților din proces. Susține că, legiuitorul a reglementat recursul în interesul legii alături de căile extraordinare de atac, întrucât în urma introducerii sale se declanșează examinarea unei hotărâri judecătorești definitive [2].

Autorul român, N. Volonciu susține că, recursul în interesul legii apare în multe legislații ca o cale extraordinară cu un conținut și o natură juridică cu totul aparte [3]. Principala sa caracteristică se bazează pe faptul că, în caz de admitere casarea hotărârii este pur teoretică, deoarece nu urmează o altă rejudecare și care nu are drept scop decât de a da satisfacție principiilor de drept și de a oferi instanțelor respective jurisprudența instanței supreme.

Totodată, autorul G. Theodoru menționează că, recursul în interesul legii nu este o cale de atac cu efecte asupra situației părților din proces, ci pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legilor penale și de procedură penală pe întreg teritoriul țării [4].

Drept urmare a celor justificate și ținând cont de opinia legiuitorului român care are o experiență mai bogată în materia recursului în interesul legii și care în noul Cod de procedură penală nu a atribuit

recursul în interesul legii în materia căilor extraordinare de atac. Astfel, datorită naturii sale juridice, scopului urmărit și efectului pe care îl produc Deciziile pronunțate în urma judecării recursului în interesul legii, considerăm că, recursul în interesul legii nu este o cale de atac, deoarece nu este vizată o hotărâre a cărei casare, reformare sau retractare să o determine. Mai mult decât atât, în cadrul procesului în care este judecat recursul în interesul legii este diferit de cel în care se judecă o cale de atac. În pofida specificului materiei, nu există nici o rațiune ca în procedura penală recursul în interesul legii să fie considerat „cale extraordinară de atac”.

În consecință, venim cu propunerea către legiuitorul nostru, ca să opereze modificări în Codul de procedură penală, astfel încât să fie exclus recursul în interesul legii din materia căilor extraordinare de atac și să specifice că, recursul în interesul legii reprezintă un mijloc procedural de unificare a practicii judiciare.

Prin delimitarea recursului în interesul legii de recursul în anulare, urmează să relevăm cele mai importante elemente prin care se aseamănă și se diferențiază aceste două instituții procesuale penale.

Codul de procedură penală nu ne oferă o definiție a recursului în anulare, însă în literatura de specialitate, recursul în anulare este definit, drept mijlocul procesual prin care se ajunge la un control judecătoresc al hotărârilor penale definitive prin care s-a adus o încălcare esențială a legii sau prin care cauza penală a fost vădit netemeinic soluționată [5].

Pentru compararea celor două instituții vom reflecta în primul rând cele mai relevante asemănări. Astfel, atât în cadrul recursului în anulare, cât și în cadrul recursului în interesul legii se invocă doar probleme de drept, respectiv circumstanțele de fapt nu pot fi temeiuri de declarare a recursului în anulare sau a recursului în interesul legii.

O asemănare este că, instanța competentă să soluționeze recursul în anulare și recursul în interesul legii este Curtea Supremă de Justiție. Doar că, recursul în anulare se judecă de către, Colegiul lărgit sau, după caz, de Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, pe când recursul în interesul legii se judecă în toate cazurile de către Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție.

O primă deosebire dintre aceste două instituții procesuale, constituie temeiurile pentru declararea acestora. Astfel, recursul în anulare se declară în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată, inclusiv când Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii. Codul de procedură penală nu ne oferă definiția erorii de drept, totuși în corelare cu art. 427 Cod de procedură penală am putea stabili cazurile când se consideră că s-a comis o eroare de drept de către instanțele judecătorești, acestea fiind cazurile când: nu au fost respectate dispozițiile privind competența după calitatea persoanei; instanța nu a fost compusă potrivit legii ori au fost încălcate prevederile art.30, 31 și 33 CPP; ședința de judecată nu a fost publică, în afară de cazurile când legea prevede altfel; judecata a avut loc fără participarea procurorului, inculpatului, precum și a apărătorului, interpretului și traducătorului, când participarea lor era obligatorie potrivit legii; cauza a fost judecată în primă instanță sau în apel fără citarea legală a unei părți sau care, legal citată, a fost în imposibilitate de a se prezenta și de a înștiința instanța despre această imposibilitate; instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apel sau hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii sau acesta este expus neclar; instanța a admis o cale de atac neprevăzută de lege sau apelul a fost introdus tardiv; nu au fost întrunite elementele infracțiunii sau instanța a pronunțat o hotărâre de condamnare pentru o altă faptă decât cea pentru care condamnatul a fost pus sub învinuire, cu excepția cazurilor reîncadrării juridice a acțiunilor lui în baza unei legi mai blânde; inculpatul a fost condamnat pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; s-au aplicat pedepse individualizate contrar prevederilor legale; persoana condamnată a fost judecată anterior în mod definitiv pentru aceeași faptă sau există o cauză de înlăturare a răspunderii penale, sau aplicarea pedepsei a fost înlăturată de o nouă lege sau anulată de un act de amnistie, a intervenit decesul inculpatului ori a intervenit împăcarea părților în cazul prevăzut de lege; faptei săvârșite i s-a dat o încadrare juridică greșită; a intervenit o lege penală mai favorabilă condamnatului; Curtea Constituțională a recunoscut neconstituțională prevederea legii aplicate în cauza respectivă; instanța de judecată internațională, prin hotărâre pe un alt caz, a constatat o încălcare la nivel național a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată și în această cauză; norma de drept aplicată în hotărârea atacată contravine unei hotărâri de aplicare a aceleiași norme date anterior de către Curtea Supremă de Justiție. Prin viciu fundamental în cadrul procedurii precedente care a afectat hotărârea atacată, conform art. 6 CPP, se înțelege, încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a

Libertăților Fundamentale, de alte tratate internaționale, de Constituția Republicii Moldova și de alte legi naționale. Pe de altă parte, temeiul recursului în interesul legii este, soluționarea diferită a problemelor de drept de instanțele judecătorești investite cu soluționarea cauzei în ultimă instanță.

Totodată, pentru soluționarea recursului în interesul legii, trebui să existe două hotărâri irevocabile prin care probleme de drept au fost soluționate diferit, pe când în cazul recursului în anulare se pune problema unei singure hotărâri care a fost supusă examinării în cadrul căilor ordinare de atac. Aici trebuie să menționăm și faptul că, în cazul recursului în interesul legii hotărârea trebuie să fie irevocabilă, nefiind relevant faptul dacă, aceasta a rămas în vigoare în urma judecării cauzei în fond, în apel sau recurs, pe când în cazul recursului în anulare acesta poate fi depus, doar după epuizarea căilor ordinare de atac. Aceasta presupune că, persoana nu poate declara recursul în anulare, dacă nu a utilizat căile ordinare de atac, cum sunt apelul și recursul.

O deosebire există și după subiecții împuterniciți să declare aceste mijloace procedurale. Astfel, în cazul recursului în interesul legii numărul subiecților fiind mai redus. Prin urmare, recursul în anulare poate fi declarat de către, Procurorul General și adjuncții lui, condamnat, partea vătămată, precum și, în numele acestor persoane, apărătorul sau reprezentantul lor legal, pe când recursul în interesul legii se declară, doar de către Președintele Curții Supreme de Justiție, președintele Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, Procurorul General sau președintele Uniunii Avocaților.

După termenul în care poate fi exercitat, legea procesual penală nu prevede un anumit termen pentru declararea recursului în interesul legii, pe când în cazul recursului în anulare este prevăzut termenul de 6 luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești sau, în cazul în care cererea a fost comunicată Guvernului Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, de la data comunicării ei.

Referitor la cererea de recurs, în situația recursului în anulare este prevăzut expres conținutul acesteia, care potrivit art. 455 alin. (2) CPP este: 1) denumirea instanței căreia îi este adresat recursul; 2) numele și prenumele recurentului, calitatea lui procesuală, domiciliul sau reședința lui; 3) denumirea instanței care a pronunțat sentința, data sentinței, numele și prenumele inculpatului în privința căruia se atacă hotărârea judecătorească, fapta constatată și dispozitivul sentinței, persoana care a declarat apelul și motivele invocate în apel; 4) denumirea instanței care a adoptat decizia în apel, data deciziei în apel, dispozitivul deciziei în apel și argumentele admiterii sau respingerii apelului, persoana care a declarat recurs și motivele invocate în recurs; 5) denumirea instanței care a adoptat decizia în recurs, data adoptării deciziei în recurs și argumentele admiterii sau respingerii recursului; 6) mențiunea privitor la hotărârea împotriva căreia se declară recurs în anulare; 7) conținutul și motivele recursului în anulare cu menționarea cazurilor prevăzute în art.453 și cu argumentarea ilegalității hotărârii atacate; 8) formularea propunerilor privind hotărârea solicitată; 9) data declarării recursului și semnătura recurentului. În cazul în care cererea de recurs în anulare nu cuprinde numele și prenumele recurentului, calitatea procesuală și domiciliul acestuia, denumirea instanței care a adoptat hotărârea atacată, precum și în cazul când nu este anexată copia de pe hotărârea judecătorească atacată, cererea se remite, prin scrisoare motivată, autorului, cu propunerea de a fi înlăturate, în termen de 60 de zile, deficiențele care împiedică primirea cererii și, respectiv, îndeplinirea actelor procedurale preparatorii. În aceeași ordine de idei, în cazul recursului în interesul legii, cererea trebuie să cuprindă soluțiile diferite date problemei de drept și motivarea acestora, jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, opiniile exprimate în doctrină relevante în domeniu, precum și soluția ce se propune a fi pronunțată în recursul în interesul legii. Totuși, considerăm că, legiuitorul ar trebui să prevadă expres conținutul acestei cereri, conținut pe care-l vom stabili în capitolul următor și vom încerca să-l propunem în vederea modificării ulterioare a legii procesual penale. Totodată, legiuitorul a stabilit că, cererea de recurs în interesul legii trebuie să fie însoțită, sub sancțiunea respingerii ca inadmisibilă, de copii ale hotărârilor judecătorești irevocabile din care rezultă că problemele de drept care formează obiectul judecării au fost soluționate în mod diferit de instanțele judecătorești investite cu soluționarea cauzei în ultimă instanță. Astfel, conchidem că, în cazul recursului în interesul legii nu se oferă titularilor un termen de 60 de zile pentru a înlătura deficiențele stabilite. Considerăm că, legiuitorul a prevăzut această situație, deoarece subiecții împuterniciți a declara recurs în interesul legii se prezumă a fi „buni cunoscători” ai Codului de procedură penală, datorită funcției pe care o exercită.

Într-o altă ordine de idei, persoana care a declarat recursul în anulare îl poate retrage până la începutul examinării lui. Retragerea recursului atrage după sine încetarea procedurii de recurs. Pe când pentru recursul în interesul legii, nu este prevăzută instituția retragerii acestuia.

În același timp, recursul în anulare este supus procedurii de admisibilitate în condițiile art. 431 și 432 Cod de procedură penală, care se aplică în mod corespunzător. Admisibilitatea în principiu a recursului în anulare declarat împotriva deciziei Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție o va decide un complet format din 5 judecători, fără citarea părților, în camera de consiliu, în baza materialelor din dosar. Recursul în interesul legii nu este supus procedurii de admisibilitate, judecătorii desemnați de Președintele Curții Supreme de Justiție urmând a întocmi un raport asupra problemei de drept supuse soluționării. Totodată, judecătorii raportori întocmesc și motivează proiectul soluției ce se propune a fi dată recursului în interesul legii.

Pentru judecarea recursului în interesul legii, Codul de procedură penală a stabilit un termen de judecare de 3 luni de la data sesizării instanței, pe când pentru recursul în anulare acest termen nu este prevăzut.

Totuși, cea mai importantă deosebire dintre recursul în interesul legii și cel în anulare îl reprezintă efectul deciziilor pronunțate în urma judecării. Astfel, deciziile pronunțate în interesul legii sunt obligatorii din ziua pronunțării și nu au efect asupra cauzelor deja soluționate printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, pe când decizia pronunțată în cazul recursului în anulare poate menține/anula/modifica o hotărâre pronunțată anterior, având efect asupra cauzei soluționate anterior, cât și asupra părților implicate în proces.

Referințe bibliografice:

1. Paraschiv, Carmen Silvia. Drept Procesual Penal. București 2002: Lumina Lex, p. 634.
2. Ibidem, p. 634-635
3. Volonciu, N. Tratat de procedură penală, Vol. II, Ed. Paideia, București, 1996, p. 373
4. Theodoru, Gr. Drept Procesual Penal, Partea specială, Editura cugetarea, Iași, 1998, pag. 523
5. Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T. Drept procesual penal. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p. 650

CONCEPTUL ȘI GENEZA DREPTULUI DE SUPERFICIE

Viorica URSU, conf.univ.,dr.,
Departamentul Drept,
Universitatea Tehnică din Moldova

Summary: Real rights represent a multifunctional institution that has developed over time, which is complex by its nature and requires thorough study. Ownership is the main and most complete real right over one thing, as it confers to its holder all three attributes: possession, use and disposal. However, the law permits the dissociation of these attributes and their distribution among different owners, thus, creating other real rights. In the Civil Code of the Republic of Moldova are regulated as other main real rights: usufruct, use, habitation, servitude, superficies. Global processes related to the demolition of the totalitarian system and the creation of a state of law, the transition to market relations, as well as the amendment of the traditional concepts on the correlation of the interests of the state and the personality, the perception of the personality as a supreme value, requires the development, deepening, and in some cases the revision of a number of fundamental principles of the property law theory. Under these circumstances, an important legal social task is to secure and defend the right to property and other real rights. The issue of the right of superficies has been studied insufficiently in Moldova and we believe that this area requires investigation.

The superficial right has been created as a result of its practical utility. In the market economy, the importance of superficies has increased substantially, due to the strengthening of private property rights.

*Superficia este un drept real asupra lucrului altuia, care constă în prerogativa unei persoane, numite superficialiar, de a edifica și folosi o construcție pe terenul altuia [1]. Pornind de la noțiunea dată, e de menționat că dreptul de superficie este un drept real, imobiliar, fiind numit de Matei Catacuzino și “drept cu privire la suprafață și subfață” [2], care provine din *dreptul roman* și care a apărut la sfârșitul secolului al II-lea î. Hr., în contextul crizei de locuințe ce s-a declanșat în Roma. Această criză a fost produsă de incendierea Romei în timpul lui Nero, în același timp numărul de locuitori ai Romei a crescut într-o asemenea măsură încât a avut loc o acută recesiune de locuințe. Astfel, statul roman a încurajat*

construcția de case, în care scop a afectat construcției de locuințe terenurile virane aflate între case, destinate inițial protecției contra incendiilor. În acel timp însă, exista o dublă dificultate: de pe o parte, se obișnuia să se construiască pe un teren închiriat și nu cumpărat, deoarece, la origine convenția intervenea între un particular și o persoană morală - statul sau cetatea, care nu puteau să înstrăineze parcelele din *ager publicus*. În același timp, era în vigoare un principiu – *superficies solo cedit*, adică suprafața aparține pământului – potrivit căruia proprietarul terenului era și proprietarul construcției care se afla pe acel teren. Dar, această împrejurare frâna construcția de locuințe pe terenul statului. În felul acesta, s-a ajuns la recunoașterea *instituției dreptului de superficie*, statul păstrând dreptul de proprietate asupra terenului, iar cel care construia case putea să folosească perpetuu terenul, în schimbul unei chirii numite *solarium sau pensio*. Cu timpul, practica dreptului de superficie s-a extins și între particulari [3]. Persoanele care dețineau în proprietate terenurile acordau în chirie sub formă de superficie. Terenul era acordat pe termen lung pentru ca chiriașul (superficiarul) să aibă posibilitatea de a ridica o construcție pe teren, de a o exploata și de a avea un profit din aceasta. În schimbul dreptului de folosință asupra terenului, proprietarul primea o sumă de bani. Așadar, scopul principal al superficiei consta în reglementarea echitabilă a relațiilor dintre proprietarul terenului și cele ale superficiarului, echilibrarea intereselor celor doi subiecți în procesul de posesie, folosire și dispunere a terenului și construcției aflate pe acel teren [4]. Când au apărut latifundiile, s-a întâmplat același lucru. Proprietarii au consimțit să lase arendașilor folosința clădirilor ridicate de ei cu obligația de a plăti o sumă de bani. Foarte repede, dreptul acesta născut dintr-un contract, s-a transformat într-un drept real. Cel care ridica construcția era interesat într-un uzaj cu mult mai lung decât cel care lua în arendă un pământ agricol. Superficia de la început era constituită pe termen lung și cu drept de prelungire. Văzută în acest fel, instituția era în interesul marilor proprietari care întâmpinau greutăți cu punerea în valoare a pământurilor. La început, superficia apărea ca o închiriere. Dar, transformarea ei într-un drept real s-a făcut relativ repede. Ea a fost favorizată de faptul că a apărut *ager vestigialis*, care forma obiectul unui drept de posesiune pe termen lung [5].

În dreptul privat roman, superficia se năștea pe calea convențională, prin contract. De regulă, aceasta lua forma unei clauze anexă la un contract de închiriere de lungă durată cu privire la un teren de construcție. Drepturile superficiarului nu erau doar viagere. Dacă perioada superficiei depășea momentul morții superficiarului, drepturile aferente erau transmisibile succesorilor săi. Mai mult decât atât, drepturile superficiarului erau alienabile, nu doar *mortis causa, ci și inter vivos*. În ambele cazuri, însă, drepturile specifice superficiei se stingeau fie ca urmare a neplății redevenței anuale (timp de trei ani consecutivi în absența vreunei convenții contrare, fie ca urmare a ajungerii la termen a perioadei contractate). Precum în cazul emfiteotului, superficiarul era protejat în exercițiul prerogativelor sale prin intermediul acțiunilor utile care-l puneau pe picior de egalitate cu proprietarul terenului închiriat. Astfel, dacă, de jure, nu el, ci proprietarul solului era și proprietar al construcției edificate, de facto, superficiarul era protejat pe durata contractată ca un veritabil proprietar al construcției. Condiția primordială, era, însă, aceea ca el să fi fost de bună-credință în momentul ridicării construcției. În realitate, atât emfiteoza cât și superficia erau drepturi reale dobândite de către particulari în raporturile lor private cu statul roman care, astfel, putea să pună în valoare numeroasele terenuri aflate în proprietate sau fie redându-le circuitului agricol, fie fondului de construcții și, în orice caz, obținând venituri bănești (*pensio, solarium, impositum, tributum, etc.*) [6].

Precum s-a menționat anterior, proprietarul terenului devenea și proprietar al construcției, în virtutea principiului *superficies solo cedit*, însă, pe perioada de acțiune a dreptului de superficie, superficiarul avea drept de folosință asupra construcției. Superficia era un drept alienabil și transmisibil prin moștenire. Ea se putea constitui prin *contract, însoțit de tradițiune, prin testament sau prin uzucapiune*. Pentru folosința construcției și a terenului de sub construcție superficiarul pe lângă plata pe care o datora proprietarului, acesta urmă să suporte sarcinile lucrului-obiect al superficiei, inclusiv plata impozitelor. Demolarea construcției nu avea drept consecință stingerea dreptului de superficie, superficiarul, fiind în drept, dar nu obligat, să ridice o nouă construcție. În caz de demolare, superficiarul se considera proprietar al materialelor de construcție. Încetarea superficiei avea loc ca urmare a pieirii terenului grevat cu superficie, ca urmare a expirării termenului pentru care a fost constituită, dacă a fost constituită pe un termen, prin confuziune sau renunțare a superficiarului la dreptul său [7].

În cele mai vechi timpuri era neclară posibilitatea edificării unei construcții pe terenul altuia, luându-se în considerație principiul *construcția urmează soarta terenului* precum și faptul că dreptul de proprietate avea tendința de a se extinde în limitele folosirii acestuia. Dar deja, în perioada republicană începuse a se practica darea în chirie a terenului public în vederea construcției unei clădiri. Superficiarul era

apărat de *interdictum*. Acest sistem de apărare provenea însăși din clauzele contractuale, astfel superficiarul era protejat ca dobânditor și ca locuitor în construcție, era apărat de revendicarea de cumpărare și închiriere. La fel, pretorul impunea o protecție împotriva terților cu interdicția de a construi (*interdictum de superficiebus*), constituită după exemplul interdicție *uti possidetis* în corespundere cu statutul superficiarului ca titular al acestui drept. La acest sistem de apărare a contribuit Iustinian, care considera de asemenea că superficiarul trebuie să fie garantat că construcția edificată nu se va prăbuși instituind interdicția de a se edifica noi lucrări [8]. Autorul Cezare Sanfilippo, consideră că acest sistem de apărare a dreptului de superficie era instituit împotriva proprietarului și a terților persoane nu doar în ceea ce privește posibilitatea de a deranja/tulbura superficiarul de a-și exercita dreptul de superficie, dar și garantarea acestuia că va rămâne în continuare superficiar inclusiv și în cazul în care se va schimba proprietarul terenului [9]. În dreptul privat roman, superficiarul era împuternicit cu anumite drepturi și responsabilități precum de a-și exercita dreptul său inclusiv de a îngreuna cu servitute sau uzufruct. În cazul în care dreptul de superficie aparținea mai multor superficiari, ei aveau aceleași drepturi inclusiv dreptul comun de a-și împărți pe cote părți bunurile sale. În perioada lui Iustinian superficia fuziona cu emfiteoza [10].

Dreptul de superficie era un drept real, sancționat printr-o acțiune reală, asemănătoare acțiunii în revendicare- *rei vindicatio utilis*- acțiune care putea fi intentată contra oricărei persoane care ar fi tulburat pe superficiar în exercitarea dreptului său, chiar și împotriva proprietarului pământului. La început, dreptul superficiarului a fost sancționat prin interdictul *uti possidetis* și printr-un interdict prohibitiv, numit *intedictul de superficie*. Superficiarul avea drepturi foarte întinse asupra lucrului: putea să-l transmită mortis causa, să-l înstrăineze, cu titlu oneros sau gratuit, să-l ipotecheze, să-l greveze cu sarcini ori să dobândească servituți în favoarea lui, etc. Proprietarul lucrului căruia se exercita dreptul de superficie avea împotriva superficiarului acțiunea în revendicare, dar acesta din urmă o putea paraliza printr-o acțiune *in factum*. În ceea ce privește aceste drepturi reale (superficia, emfiteoza, agri vectigalis) asupra lucrului altuia, jurisconșulții romani susțineau că superficiarul, conductor agri vectigalis și emfiteotul aveau un drept real asemănător dreptului de proprietate; s-a spus că dreptul era atât de complet, încât aceștia puteau vinde bunul respectiv. Era vorba prin urmare, despre o proprietate divizată și anume: proprietarul terenului era *proprietar suprem*, iar superficiarul conductor agri vectigalis și emfiteotul erau *proprietari subordonați*. O situație similară se constată și în cazul proprietății provinciale, când statul era proprietar suprem, iar proprietarii provinciali erau doar proprietari subordonați [11]. În ceea ce privește drepturile superficiarului, acesta avea drepturi destul de largi, acesta putea chiar și să demoleze construcția. Același drept era și emfiteoza, doar că avea un alt obiect - terenul agricol, pe care nu se edifica o construcție, dar se folosea de fructele acestui teren [12]. La fel, superficiarul putea lăsa moștenire construcția, o putea dona, sau greva cu servituți [13]. Astfel, observăm că într-o oarecare măsură, superficiarul avea un drept de proprietate asupra construcție odată ce dispune de dreptul de dispoziție, are dreptul de a demola construcția, de a o vinde, de a o dona și de a o lăsa în moștenire. Cu atât mai mult, autorul I. B. Novîțkii, menționează că superficiarul urma să primească acordul proprietarului de teren la actele de înstrăinare ale construcției [14].

În dreptul roman se făcea o deosebire între superficie, emfiteoză și uzufruct. Primele două se deosebea de ultimul prin faptul că superficia și emfiteoza era un drept alienabil și transmisibil, pe când uzufructul nu, superficiarul și emfiteotul erau posesori civil apărați prin interdicte, în timp ce uzufructuarul era un simplu detentor, emfiteotul și superficiarul avea la îndemână și acțiunile acordate nudului proprietar [15].

În vechiul drept românesc [16] emfiteoza și superficia erau instituții juridice tradiționale, deși nenumite ca atare au fost unificate terminologic, din secolul al XVIII-lea, sub denumirea generalizată de *bezman* în Moldova și *embatic* în Țara Românească, ambele desemnând un drept real de folosință a unui imobil (teren, în acest context), rezultat dintr-o locațiune perpetuă sau de foarte lungă durată, în schimbul unei chirii numite *dajdă*, *plată*, *edaficon*, *solarium*, *plata pe an*, etc. Emfiteoza, fără denumire tehnică, își are începuturile reglementării în cadrul obștilor sătești, însumând ca instituție de drept în devenire regulile cutumiare referitoare la dreptul de sădire (livezi, vii, grădini etc.) pe terenul proprietate a altuia în loc străin, în temeiul, întotdeauna, unei convenții sau unui contract, în realizarea căruia se crea un drept real de folosință (proprietatea folosinței) a terenului, fără stingerea substanței acestuia, rămas în nuda-proprietate a stăpânului inițial, plata locațiunii făcându-se, mult timp, în natură. Superficia, cu o reglementare asemănătoare dar mai târzie, a apărut în mediu urban și a reprezentat inițial singura formă juridică de stăpânire a pământului de către târgoveți, atunci când întemeierea așezării se făcea pe pământ domnesc, boieresc sau mănăstiresc și, precum emfiteoza, în baza unui contract, presupunea exercitarea

dreptului de a clădi, pe fond străin și de folosire a construcției în schimbul chiriei care, de regulă, se plătea în numerar. Unificarea reglementărilor (în fapt, extinderea celor privitoare la emfiteoză și al superficiei) s-a realizat încă în dreptul feudal. Astfel, norme juridice referitoare la cei ce vor zidi sau vor răsădi pe locul altuia, erau cuprinse deja în *Cartea românească de învățături și Îndreptarea legii*, care, sub influența dreptului bizantin, consacrau poziția superioară a proprietarului solului față de plantatorul emfiteot sau constructorul superficial. Legiuirile din secolul XVIII-lea vor reglementa expres în materie, contribuind mult și la răspândirea celor două instituții, o dată cu dezvoltarea sistemului proprietății, în sens larg, în Principatele Române. De fapt și primele mențiuni documentare ale celor două denumiri tehnice datează din același secol, respectiv în anul 1743 pentru *bezman* în Moldova și în anul 1792 pentru *embatic* în Țara Românească. Tot mai frecventă aplicare a emfiteozei și superficiei a făcut ca *Vactiria, Exabibul lui Armenopol, Manualele de legi ale lui Fotino și Basilicalele* să fie utilizate pe scara destul de întinsă pentru reglementarea tot mai amănunțită a acestei instituții, iar mai târziu, în Valahia, *Pravniciasca Condică și Legiuirea Caragea* să le trateze în câteva paragrafe (XXV și, respectiv, III, 5), în timp ce, în Moldova, *Codul Calimach* să le dedice 32 de articole (1506-1538) [17]. În mod similar, toate aceste reglementări recunoșteau un caracter de drept realnic bezmanului sau emfiteozei înființate prin darea și luarea în nămeală de moștenire, ceea ce crea o proprietate a folosirii și una a ființei lucrului (nuda-proprietate), pentru recunoaștere căreia embaticarul trebuia să plătească chiria (în Legiuirea Caragea) sau nămeala (în Codul Calimach). Legiuirea din Țara Românească chiar definea sădire (emfiteoza) drept un chip de închiriere și o cuprindea în partea a II-a, pentru tocmele, adică la convenții sau contracte. Tot mai mult, din același secol, embaticul sau bezmanul încep să fie aplicate și la locuințe, prăvălii, ateliere, pivnițe, mori ș.a. , dând drept la stăpânire durabilă, chiar ereditară și alienabilă a construcției de pe loc străin în schimbul unei chirii în continuă creștere (dar, întotdeauna, mult mai redusă decât arenda). Regimul de superficialitate a permis domnului, boierilor, mănăstirilor să nu treacă târgoveților stăpânirea propriu-zisă asupra locului însuși, însă embaticarul putea pretinde un drept de *protimisis* dacă se vindea terenul pe care se găsea construcția sau plantația. La rându-le, mănăstirile stipulau uneori, în contract, că la moartea embaticarului construcția, livada sau via înființate le rămâneau lor în mod gratuit, distrugerea construcției, desființarea plantației din orice motiv dădea dreptul stăpânului locului să se considere eliberat de sarcina emfiteozei constituite. Contractele de bezman dintre orășeni și proprietarii târgurilor (ai terenului, de fapt) cuprindeau, de multe ori, clauze extinse, care duceau la dependență a localității față de proprietarul moșiei (situație mai frecvent întâlnită în Moldova), ceea ce a fost de natură să alimenteze lupta orășenimii pentru îngrădirea sau chiar lichidarea regimului de embatic (ceea ce s-a realizat abia la 1864-1865) [18]. În condițiile în care, în secolul trecut, anterior *Codului civil al lui Cuza*, reglementarea emfiteozei era cea din *Legiuirea Caragea și Codul lui Calimachi*, lichidarea regimului de bezman-embatic s-a făcut târziu, treptat, prin răscumpărări contractuale oneroase. Codul civil din 1864-1865 preciza, în art. 1415, că locațiunile ereditare astăzi în ființă cunoscute sub numele de emfiteoze ori embatic (bezman) se păstrează. Ele se vor regula după legile sub care s-au născut, interzicându-se înființarea altora în viitor. Fără să însemne o abrogare directă, aceste dispoziții nu au mai avut aplicare după 1921, deoarece, prin art. 7 al Legii pentru reforma agrară din 14 iulie în acel an (publicată în Monitorul Oficial nr. 82/1921), terenul care forma obiectul locațiunilor respective a fost expropriat, trecând în proprietatea embaticarilor [19].

Astfel, studiind istoricul superficiei (o primă parte a unei analize mai ample a dezvoltării dreptului de superficialitate în decursul istoriei), observăm că superficialitatea, la fel ca și alte drepturi reale, își ia originea din Roma antică, unde a existat un timp îndelungat sub formă de raport obligațional. Însă, ulterior, la insistența pretorilor i s-a dat caracter de „iura in re aliena” deci ca drept real. Aceasta s-a făcut pentru o protejare mai amplă a drepturilor superficialului cu metode noi de apărare a bunului deținut și o garantare mai stabilă a relațiilor existente între proprietarul terenului și proprietarul construcției [20]. Ulterior, în perioada clasică, superficialitatea era privită ca o închiriere a terenului și, eventual, o vânzare a construcției ce implică o cesionare definitivă a drepturilor cu privire la această folosire și, dimpotrivă, nu însemna transferul proprietății, dobândite de proprietarul terenului. Superficialul putea ceda terților dreptul de a folosi construcția. Superficialul, pentru ocrotirea dreptului său, avea la dispoziție un interdict „superficiebus” și o acțiune „rei vindicatio utilis” care putea fi îndreptată împotriva oricărei persoane care l-ar fi putut tulbura în exercitarea dreptului său [21].

Referințe bibliografice:

1. Victor Volcinschi, Daniela Țurcan, Serghei Cebotari, Radu Mandraburca, Artur Tarlapan, Natalia

- Vacalu, Victoria Hîncu. Drept privat roman. Note de curs. Chișinău, 2014, pag. 233
2. Baiș Sergiu. Roșca Nicolae. Drept civil. Drepturile reale principale. Chișinău, 2005. p. 268
3. Ion M. Anghel. Dreptul roman. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. Ed. Lumina Lex, 2000. p. 167-168
4. Iurie Mihalache. Drept privat roman. Note de curs. Chișinău, 2012. p. 172
5. Mihai Vasile Jakotă. Drept roman II. Ed. Fundației Chemarea, Iași 1997. p. 373
6. Valerius M.Ciucă. Lecții de drept roman, Vol. II. Porom, 1999. p. 367-381
7. Victor Volcinschi, Daniela Țurcan, Serghei Cebotari, Radu Mandrăburca, Artur Tarlapan, Natalia Vacalu, Victoria Hîncu. Drept privat roman. Note de curs. Chișinău, 2014. p. 233
8. ДженнароФрачози. Институционный курс римского права. Перевод с итальянского. Ответственный редактор – доктор юридических наук Л.Л.Кофанов. Статут, Москва, 2004. p. 337-339
9. Чезаре Санфилиппо. Курс римского частного права. Перевод с итальянского. Под общей редакцией доктор юридических наук Д.В.Дождева. Москва, Издательство БСК, 2002. p. 207
10. Д.В.Дождев. Римское частное право. Учебник для вузов. Издательство Норма, Москва, 2002. p. 467
11. Ion M. Anghel. Dreptul roman. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. Ed. Lumina Lex, 2000. p. 168,170
12. В.В. Пиляева. Римское частное право. Издание третье, дополненное, Москва, Инфра, 2001. p. 53
13. Cristinel Murzea. Drept roman. Ed. All Beck, 2003. p. 117
14. И.Б. Новицкий, И.С. Перетерский. Римское частное право. Москва. Юристъ, 2001. p. 215
15. Vasile Val Popa. Drept privat roman. Prefață de acad.prof. univ. Jean Gaudemet, Universitatea Sorbona, Paris. Editura All Beck, București, 2004. p. 224
16. Valerius M.Ciucă. Lecții de drept roman, Vol. II. Porom, 1999. p. 367
17. Valerius M.Ciucă. Lecții de drept roman, Vol. II. Porom, 1999. p. 372
18. Valerius M.Ciucă. Lecții de drept roman, Vol. II. Porom, 1999. p. 381
19. Valerius M.Ciucă. Lecții de drept roman, Vol. II. Porom, 1999. p. 381
20. Mircea Gladchii, Aspecte teoretice privind superficialității pe cote-părți, Revista Națională de drept, Nr.5/2013, p.59
21. Volcinschi Victor, Cibotaru Adrian, Drepturile reale asupra lucrurilor altuia, UCCM, Chișinău, 2011, p.110

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND DREPTURILE CONSUMATORULUI ÎN CAZUL NECONFORMITĂȚII BUNURILOR ÎN CONTRACTUL DE VÂNZARE A BUNURILOR DE CONSUM

Valentin CAZACU, lector universitar, dr.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Facultatea de Drept și Științe Sociale, Catedra de Drept Privat,
vlcazacu@yahoo.com

Abstract: *Highlights the key provisions of Law no. 105 of 22 March 2003 on consumer protection, concerning the sale of consumer goods and associated guarantees, especially the consumers' rights in case of lack of conformity.*

Thus, the analysis has focused on the new remedies for consumers of repair, replacement, reduction in price or rescission of the contract.

Keywords: *contract of sale of goods, consumer goods, seller, obligation of conformity, lack of conformity, remedies, repair, replacement, reduction of price, rescission.*

Principalele dificultăți pe care le pot întâmpina consumatorii și principală sursă a litigiilor cu vânzătorii în cadrul contractului de vânzare-cumpărare a bunurilor de consum privesc neconformitatea produselor cu contractul.

Conform art. 16¹ din Legea nr. 105 din 22.03.2003, vânzătorul este obligat să livreze consumatorului produse (bunuri de consum) care sunt în conformitate cu contractul de vânzare-cumpărare. Față de prevederile generale referitoare la contractul de vânzare-cumpărare, art. 16¹ prevede o nouă obligație în sarcina vânzătorului, și anume, obligația de conformitate cu contractul.

În virtutea acestei obligații, conform art. 18, alin. 1 vânzătorul va răspunde față de consumator pentru orice neconformitate a produsului cu contractul de vânzare-cumpărare, existentă la momentul

livrării produsului. Vânzătorul va răspunde și pentru neconformitatea cauzată de cazul fortuit, având în vedere că momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare și momentul livrării pot fi diferite.

Neconformitatea produsului trebuie comunicată vânzătorului în termen de 2 luni de la data depistării. Notificarea despre depistarea neconformității trebuie făcută în scris vânzătorului prin scrisoare recomandată, prin fax sau alte mijloace, astfel încât consumatorul să aibă dovada că a respectat termenul de 2 luni mai sus menționat.

În privința noțiunii de „neconformitate” constatăm lipsa unei definiții a neconformității, atât în Directiva 1999/44/CE [1], cât și în legea de implementare a acesteia în R. Moldova [2]. În schimb putem constata instituirea unei prezumții de conformitate. Astfel, se consideră că produsele sunt în conformitate cu contractul de vânzare-cumpărare în următoarele cazuri:

a) corespund descrierii făcute de vânzător și au aceleași calități ca și produsele pe care vânzătorul le-a prezentat consumatorului ca mostră sau model;

b) corespund scopului specific solicitat de către consumator, scop făcut cunoscut vânzătorului și acceptat de acesta la încheierea contractului de vânzare-cumpărare;

c) corespund scopurilor pentru care sînt utilizate în mod normal produsele de același tip;

d) fiind de același tip, prezintă caracteristici de calitate și performanțe normale, la care consumatorul se poate aștepta în mod rezonabil, date fiind natura produsului și declarațiile publice privind caracteristicile concrete ale acestuia, făcute de vânzător, de producător sau de reprezentantul autorizat al acestuia, în special prin publicitate sau prin înscriere pe eticheta produsului.

Nu se consideră a fi o neconformitate dacă, în momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare, consumatorul a cunoscut sau nu putea, în mod rezonabil, să nu cunoască această neconformitate ori dacă neconformitatea își are originea în materialele furnizate de consumator.

Vânzătorul nu este răspunzător de declarațiile publice, în oricare dintre următoarele situații, dacă demonstrează că:

a) nu a cunoscut și nu ar fi putut, în mod rezonabil, să cunoască declarația în cauză;

b) declarația a fost rectificată pînă la momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare; sau

c) decizia de a cumpăra produsul nu putea fi influențată de declarațiile publice în cauză.

În același timp în cazul în care neconformitatea rezultă dintr-o instalare incorectă a produselor, se consideră echivalentă unei neconformități a produselor dacă instalarea a fost prevăzută în contractul de vânzare-cumpărare și produsele au fost instalate de vânzător sau pe răspunderea sa.

De asemenea, va fi neconformitate a produsului și în cazul în care produsul destinat a fi instalat de consumator este instalat de acesta și instalarea incorectă se datorează unei erori în instrucțiunile de instalare.

O problemă de interpretare în privința neconformității ar putea apărea atunci când s-ar pune întrebarea dacă aceasta cuprinde și viciile juridice, adică existența unor drepturi ale terților asupra produselor achiziționate de consumator. În doctrină de specialitate [3] s-a afirmat că noțiunea de „neconformitate” nu cuprinde și viciile juridice, din motivul că nici în textul directivei 1999/44/CE și nici în lucrările pregătitoare ale acesteia, nu există nici o mențiune despre includerea și a viciilor juridice în noțiunea de „neconformitate”, precum și din motivul că în Convenția de la Viena există o reglementare expresă a viciilor juridice (art. 41-43), reglementare care din contra nu se regăsește în directiva 1999/44/CE [4].

Prin urmare rezultă că în cazul viciilor juridice ar trebui să se aplice normele generale referitoare la evicțiune (art. 764 – 767 Cod Civil).

O altă ipoteză ce nu este reglementată de normele privind vânzarea bunurilor de consum este cea a vânzării bunului altuia, în privința căreia se vor aplica, de asemenea, normele generale din Codul Civil [5].

În cazul apariției neconformității produsului livrat și întrunirea condițiilor necesare pentru a atrage răspunderea vânzătorului, consumatorul poate să exercite față de vânzător drepturile prevăzute de art. 18 alin. 2 (repararea produsului, înlocuirea produsului, reducerea prețului, rezoluțiunea contractului).

Alegerea la care din aceste măsuri reparatorii să recurgă aparține consumatorului, care totuși nu are un drept de alegere nelimitat și necondiționat.

Pe de o parte, repararea și înlocuirea produsului este blocată în situațiile în care „măsura reparatorie respectivă este imposibilă sau disproporționată”, în timp ce rezoluțiunea contractului nu poate fi cerută atunci când neconformitatea este minoră.

Pe de altă parte, între aceste drepturi ale consumatorului este instituit un raport de ierarhie, astfel încât repararea și înlocuirea produsului sunt măsuri reparatorii care pot și trebuie solicitate de consumator

în mod preferențial și prioritar, iar reducerea corespunzătoare a prețului sau rezoluțiunea contractului pot fi exercitate de consumator doar în următoarele cazuri conform art. 18 alin. 14:

- a) dacă nu beneficiază de dreptul de reparație sau de înlocuire a produsului;
- b) dacă vânzătorul nu a efectuat măsura reparatorie într-o perioadă de 14 zile calendaristice;
- c) dacă vânzătorul, prin măsura reparatorie efectuată, a provocat un inconvenient semnificativ pentru consumator;
- d) la apariția unei neconformități la produs după efectuarea deja a unei măsuri reparatorii conform alin. (3)–(12), dacă consumatorul a refuzat repararea sau înlocuirea produsului;
- e) la depistarea neconformității produsului în termen de 6 luni de la livrarea produsului, dacă consumatorul a refuzat repararea sau înlocuirea produsului.

În doctrină de specialitate [6] au fost formulate mai multe critici în privința ierarhizării drepturilor consumatorului, în sensul că ar fi trebuit să fie instituită o egalitate între drepturile consumatorului în cazul neconformității produsului, lăsându-i acestuia libertatea deplină de a opta de la bun început pentru reducerea prețului sau rezoluțiunea contractului.

În vederea probării datei achiziționării produsului, consumatorul poate prezenta bonul de casă sau alte mijloace de probă, inclusiv proba cu martori conform art. 18³ alin. 8. În acest sens, din punct de vedere practic, consumatorul ar trebui să facă o copie a bonului de casă și să păstreze atât bonul de casă, cât și copia bonului pentru o perioadă de 2 ani, având în vedere că bonul de casă este tipărit pe hârtie chimică, iar cerneala în timp se șterge, urmând a fi acceptată ca dovadă a achiziționării produsului copia acestuia.

În baza art. 18 alin. 2, în cazul unei neconformități, consumatorul are dreptul, „să i se aducă produsul la conformitate gratuit, prin reparație sau înlocuire”. În vederea realizării acestui drept, este suficientă formularea unei cereri scrise către vânzător din partea consumatorului în formă liberă, prin care consumatorul își manifestă voința de aducere a produsului la conformitate [7] prin intermediul reparării sau înlocuirii.

În cazul în care vânzătorului i s-a solicitat repararea produsului, acesta este obligat să întreprindă toate măsurile necesare în privința produsului neconform prevăzute la art. 18 alin. 3-12, pentru a aduce la conformitate produsul, eliminând neconformitatea care a descoperit-o.

În cazul în care vânzătorului i s-a solicitat înlocuirea produsului, acesta este obligat să livreze consumatorului, transferându-i desigur și dreptul de proprietate, un produs care să aibă toate calitățile pe care produsul livrat inițial ar fi trebuit să le posede pentru a putea fi considerat că este în conformitate cu contractul de vânzare-cumpărare.

Vânzătorii deseori solicită de la consumatori prezentarea atât a bonului de casă, cât și a certificatului de garanție referitoare la produsul achiziționat, refuzând în unele cazuri efectuarea reparației sau înlocuirea produsului atunci când consumatorul a depistat o neconformitate și se adresează vânzătorului pentru a-și valorifica drepturile. În cazul în care consumatorul prezintă vânzătorului ca probă a achiziționării produsului doar bonul de casă sau doar certificatul de garanție, iar vânzătorul refuză să repare sau să înlocuiască produsul neconform, consumatorul trebuie să insiste în a-și valorifica drepturile sale, or aceste practici ale vânzătorilor au doar menirea de a descuraja consumatorul în a-și exercita drepturile, care fiind partea slabă în contract, în multe cazuri nu își cunoaște suficient drepturile sale și chiar ar putea crede că într-adevăr nu poate beneficia de reparație sau înlocuire, deoarece nu a prezentat atât bonul de casă, cât și certificatul de garanție.

Caracterul gratuit al ambelor măsuri reparatorii este esențial în cadrul exercitării acestora de către consumator, astfel după cum indică art. 18, alin. 3 și 4 executarea acestora trebuie să aibă loc „gratuit”, adică fără suportarea de către consumator a unor costuri ulterioare, față de costurile deja suportate la achiziționarea produsului. Costurile de înlocuire și de reparare, inclusiv costurile postale, de transport, manipulare, diagnosticare, expertizare, demontare, montare, manoperă, pentru materialele utilizate și ambalare a produsului la care s-a manifestat neconformitatea, sunt în sarcina vânzătorului. Vânzătorul nu are dreptul să pretindă consumatorului rambursarea costurilor, parțială sau totală, sau plata în avans pentru costurile necesare aducerii produsului la conformitate, fiind vorba nu doar de costurile menționate cu titlu exclusiv exemplificativ la art. 18, alin. 4, dar și de orice alte costuri pe care le-ar suporta vânzătorul pentru a finanța repararea produsului livrat consumatorului sau pentru a livra acestuia un alt produs de înlocuire.

În ceea ce privește perioada de timp în care vânzătorul trebuie să efectueze repararea sau înlocuirea produsului, deși art. 18 alin. 7 menționează că acestea trebuie făcute „în cadrul unei perioade

de timp rezonabile, stabilite de comun acord, în scris între vânzător și cumpărător”, totuși această perioadă „*rezonabilă*” nu poate depăși 14 zile calendaristice de la data în care consumatorul a adus la cunoștință vânzătorului neconformitatea produsului.

Pe de altă parte repararea sau înlocuirea produsului trebuie efectuate „*fără nici un inconvenient semnificativ pentru consumator*”.

Pentru a stabili pentru fiecare caz concret în parte dacă perioada de timp în care consumatorului i-a fost livrat un produs de înlocuire sau în care vânzătorul a efectuat repararea produsului este o perioadă rezonabilă sau pentru a stabili dacă inconvenientul este semnificativ, trebuie luate în considerare „*natura produsului*”, precum și „*scopul*” pentru care consumatorul a achiziționat produsul.

Repararea și înlocuirea produsului pot fi cerute de consumator doar atunci când aceste măsuri reparatorii sunt realizabile.

Despre imposibilitatea unei reparații sau înlocuiri am putea vorbi, în primul rând, atunci când aceste măsuri reparatorii sunt absolut imposibil de realizat, de ex. înlocuirea bunurilor nefungibile [8] sau înlocuirea bunurilor *second hand*, sau repararea produselor care sau deteriorat în mod iremediabil din cauza viciilor. De asemenea, trebuie considerate ca fiind imposibile măsurile reparatorii și în cazurile în care chiar dacă, practic, acestea sunt posibile, ar fi evident *a priori* că repararea sau înlocuirea produsului nu vor putea fi efectuate într-o perioadă rezonabilă sau fără niciun inconvenient semnificativ pentru consumator.

În unele situații vânzătorii refuză să înlocuiască produsul neconform sau să restituie contravaloarea produsului ca urmare a rezoluțiunii contractului, solicitând de la consumator restituirea produsului și a ambalajului original al produsului, ambalaj pe care consumatorul nu întotdeauna îl păstrează. Care ar fi consecințele pentru consumator în cazul în care acesta nu a păstrat ambalajul original al produsului și recurge în baza art. 18 la rezoluțiunea contractului, care implică restituirea produsului de către consumator vânzătorului, respectiv restituirea prețului de către vânzător consumatorului. Este oare în drept vânzătorul să refuze restituirea prețului către consumator? Considerăm că exercitarea dreptului la rezoluțiunea contractului de către consumator nu poate fi „blocat” de faptul că nu a fost păstrat ambalajul original al produsului de către consumator și eventual pentru a asigura un echilibru între drepturile și obligațiile părților contractante, consumatorul ar trebui să suporte costul acestui ambalaj, dar în nici un caz să nu aibă dreptul la rezoluțiunea contractului.

În cazul în care consumatorul recurge la reducerea prețului sau la rezoluțiunea contractului, ambele trebuie făcute pe cale de notificare în formă scrisă, astfel încât consumatorul să aibă dovada expedierii acestora vânzătorului.

Ce acțiuni ar trebui să întreprindă consumatorul în cazul în care vânzătorul refuză să reducă prețul și să restituie o parte a acestuia sau refuză să restituie prețul ca urmare a rezoluțiunii contractului. Consumatorul va trebui să recurgă la intentarea unei acțiuni civile de încasare a sumei datorate din contul vânzătorului.

Deși nu este prevăzut expres în ierarhia drepturilor consumatorului în cazul neconformității produsului, consumatorul are dreptul să refuze executarea tardivă a obligației de livrare a produsului de către vânzător, precum și să solicite repararea prejudiciului cauzat, inclusiv în baza prevederilor generale din Codul Civil referitoare la repararea prejudiciului.

Consumatorul poate să-și exercite drepturile sale care decurg din neconformitatea produsului doar față de vânzătorul de la care a cumpărat produsul, răspunderea directă a producătorului produsului nefiind prevăzută.

Drepturile consumatorului în cazul apariției neconformității în contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor de consum asigură un nivel înalt de protecție consumatorului, care va putea beneficia de toate avantajele acestora, cu condiția respectării termenelor de notificare a neconformității, precum și a altor aspecte de ordin practic care au fost evidențiate în această lucrare, nu în ultimul rând informarea și educarea consumatorului având un rol important.

Referințe bibliografice:

1. J. Of. L 171/12 din 07.07.1999;
2. Legea nr. 187 din 22.07.2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 105-XV din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor. M.Of. nr. 306 -313 din 16.09.2016, în vigoare din 16.03.2017;
3. A. Luminoso, *La compravendita*, G. Giappicchelli Editore, Torino, 2004, pag. 316;

4. În acest context, merită menționat că în textul propunerii modificate de Directivă privind anumite aspecte referitoare la contractele de vânzări de bunuri se regăsește art. 7 intitulat „Drepturile terților”: „La momentul relevant pentru stabilirea conformității cu contractul, astfel cum este determinat la articolul 8, bunurile sunt trebuie să fie libere de orice drept al unui terț, inclusiv de drepturi bazate pe proprietate intelectuală, astfel încât bunurile să poată fi utilizate în conformitate cu contractul”, COM(2017) 637 final, Propunerea modificată de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite aspecte referitoare la contractele de vânzări de bunuri de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului și a Directivei 2009/22/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului;
5. Codul Civil al RM conține unele norme care reglementează indirect și parțial vânzarea bunului altuia în art. 331 și 375, și nu conține o reglementare expresă pentru vânzarea bunului altuia cum ar fi de ex. în art. 1683 NCC român sau 1478-1479 Cod Civil italian;
6. L. Garofalo, *Commentario alla disciplina della vendita dei beni di consumo*, coordonator da L. Garofalo, Padova, Cedam, 2003, pag. 391 și urm; M. Bin, *Le garanzie nella vendita dei beni di consumo*, a cura di M. Bin e A. Luminoso, in *Tratt. dir. comm.*, Galgano, Padova, 2003, pag. 4 și urm.;
7. În cauza C-497/13 Faber, CJUE a menționat printre altele cu referire la informarea vânzătorului despre existența neconformității: „...obligația aflată în sarcina consumatorului se limitează la informarea vânzătorului despre existența unei neconformități. Consumatorul nu este ținut, în această etapă, să probeze că o neconformitate afectează efectiv bunul pe care l-a dobândit și nici să indice cauza precisă a acestei neconformități. În schimb, pentru ca informația să poată fi utilă vânzătorului, acesta ar trebui să conțină un anumit număr de indicații, al căror grad de precizie va varia în mod necesar în funcție de împrejurările proprii fiecărei spețe”
8. A. Luminoso, *Le garanzie nella vendita dei beni di consumo*, a cura di M. Bin e A. Luminoso, in *Tratt. dir. comm.*, Galgano, Padova, 2003, pag. 394;

CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE PREVEDERI ALE LEGII NR. 105 DIN 13.03.2003 PRIVIND PROTECȚIA CONSUMATORILOR REFERITOARE LA CONTRACTUL DE VÂNZARE A BUNURILOR DE CONSUM ȘI GARANȚIILE CONEXE

Valentin CAZACU, lector universitar, dr.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Facultatea de Drept și Științe Sociale, Catedra de Drept Privat,
vlcazacu@yahoo.com

Abstract: *The paper aims to review the provisions of Law no. 105 of 22 March 2003 on consumer protection, concerning the sale of consumer goods and associated guarantees. The study has allowed us to highlight the gaps in the implementation of Directive 1999/44/EC into Moldovan law, as well as the impact of these gaps on consumers' rights.*

Thus, the analysis has focused on solutions provided by specialised doctrine and case law for the issues related to the sale of consumer goods and associated guarantees, pointing out some particular aspects concerning the scope of provisions and consumer protection in case of lack of conformity.

Key words: *contract of sale of goods, consumer goods, consumer protection, seller, obligation of conformity, guarantee, consumer rights in case of lack of conformity, replacement of goods.*

Ca urmare a semnării și ratificării Acordului de asociere R. Moldova – UE, R. Moldova s-a obligat să implementeze *acquis*-ul comunitar, inclusiv în domeniul protecției consumatorilor. În privința implementării Directivei 1999/44/CE din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe [1], legiutorul R. Moldova a optat pentru modificarea Legii nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor [2] și inserarea în cuprinsul acestei legi a prevederilor directivei în cauză. În acest caz legiutorul nu a optat pentru adoptarea unei legi speciale separate care să reglementeze vânzarea bunurilor de consum și garanțiile conexe, așa cum s-a întâmplat, de ex., în cazul implementării Directivei 93/13/CEE privind clauzele abuzive [3] sau a Directivei 2008/48/CE privind

contractele de credit pentru consumatori [4].

Legea nr. 105 din 13.03.2003 în art. 1 prevede care sunt bunurile de consum ce fac obiectul contractului de vânzare a bunurilor de consum, fiind prevăzută noțiunea de produs, și anume: „*bun destinat consumului sau utilizării individuale; sînt, de asemenea, considerate produse energia electrică, energia termică, gazele și apa livrate pentru consum individual*”. În art. 2 (1¹) se menționează suplimentar că „*Prezenta lege reglementează aspecte privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora, precum și a produselor ce urmează a fi fabricate sau prelucrate și care sînt achiziționate în baza unui contract de vânzare-cumpărare*”.

Normele privind vânzarea bunurilor de consum și garanțiile conexe nu se aplică în conformitate cu art. 2 (1¹), alin. 3¹ următoarelor produse:

- 1) produselor second-hand care sînt vîndute prin procedura licitației deschise, la care consumatorul are posibilitatea să participe personal;
- 2) produselor vîndute în urma confiscărilor, în cadrul procedurii de executare silită sau în baza unui alt act emis de instanțele judecătorești;
- 3) apei și gazelor naturale, energiei electrice și energiei termice care nu sînt puse în vânzare în volum limitat sau în cantitate fixă.

O primă critică trebuie formulată cu privire la noțiunea produsului prezentată în art. 1 al Legii nr. 105 din 13.03.2003 și anume cu privire la faptul includerii prevederii că bunurile trebuie să fie utilizate „...*pentru consum individual*”. rezultând *per a contrario* că bunurile achiziționate de asociații de consumatori sau bunurile utilizate în mod colectiv de membrii familiei consumatorului nu vor beneficia de protecția oferită de noile norme privind vânzarea bunurilor de consum [5]. Considerăm că se impune o corectare a acestei „erori” a legiuitorului pentru a nu crea posibilități de interpretare a noțiunii de produs – obiect al contractului de vânzare a bunurilor de consum, în detrimentul consumatorului.

Pe de altă parte, noțiunea de produs nu este completă și conformă cu directiva 1999/44/CE [6], întrucât indică „*bun destinat consumului*”, fără a fi specificat dacă este vorba de bun mobil sau imobil, corporal sau necorporal, consumptibil sau neconsumptibil. Or în atare formulă a noțiunii de produs, rezultă că normele privind vânzarea bunurilor de consum se aplică și bunurilor imobile [7], precum și bunurilor mobile necorporale cum ar fi drepturile de proprietate intelectuală [8].

O ulterioară normă supusă criticii este cea din art. 2 (1¹) prin care nu s-a implementat corect norma similară din Directiva 1999/44/CE și anume faptul că produsele ce urmează a fi fabricate sau prelucrate să fie achiziționate în baza unui contract de vânzare-cumpărare, or sensul normei era să cuprindă și contractele prin care se furnizează produse ce urmează a fi fabricate sau prelucrate [9]. Astfel, consumatorul nu va putea beneficia de protecția oferită de normele privind vânzarea bunurilor de consum în cazul contractului de schimb, de antrepriză sau orice alt contract pentru furnizarea de bunuri de consum ce urmează a fi fabricate sau prelucrate.

În ceea ce privește aplicarea normelor privind vânzarea bunurilor de consum asupra contractului de leasing, nu există o prevedere expresă în lege în acest sens, respectiv rezultă excluderea acestui tip de contract din domeniul de aplicare. Cu toate acestea în doctrină [10] s-a afirmat că în cazul contractului de leasing trebuie făcut distincție între leasingul translativ de proprietate și leasingul de folosință.

Astfel în cazul leasingului de folosință este exclusă aplicarea normelor privind vânzarea bunurilor de consum, deoarece prin așa contract se urmărește finanțarea locatarului/utilizatorului (*lessee*) pentru ai asigura folosința bunurilor obiect al contractului, bunuri care la scadența contractului nu-și vor păstra o valoare reziduală mare, iar ratele de leasing reprezintă o contraprestație pentru folosința bunurilor.

În cazul leasingului translativ de proprietate, fiind un contract având ca obiect bunuri care își vor păstra o valoare reziduală mare la scadență și în care ratele de leasing acoperă și o parte a prețului, contractul este încheiat în scopul achiziționării dreptului de proprietate și doar în scopul asigurării simplei folosințe a bunurilor. Mai ales atunci când prețul final de opțiune este practic egal cu zero, iar ratele de leasing plătite de utilizator/locatar reprezintă în mod efectiv o contraprestație a valorii bunurilor.

În această ordine de idei, s-ar putea echivala leasingul translativ de proprietate cu contractul de vânzare-cumpărare cu rezerva dreptului de proprietate, iar creditorul /finanțatorul, locatorul (*lessor*) este efectiv echivalabil cu vânzătorul, respectiv am putea concluziona că în ciuda lipsei unei prevederi exprese în legislație, normele privind vânzarea bunurilor de consum ar putea să fie aplicate și leasingului translativ de proprietate.

Conform art. 16¹ din Legea nr. 105 din 22.03.2003, vânzătorul este obligat să livreze consumatorului produse (bunuri de consum) care sunt în conformitate cu contractul de vânzare-cumpărare.

Se consideră că produsele sunt în conformitate cu contractul de vânzare-cumpărare în cazul în care:

e) corespund descrierii făcute de vânzător și au aceleași calități ca și produsele pe care vânzătorul le-a prezentat consumatorului ca mostră sau model;

f) corespund scopului specific solicitat de către consumator, scop făcut cunoscut vânzătorului și acceptat de acesta la încheierea contractului de vânzare-cumpărare;

g) corespund scopurilor pentru care sînt utilizate în mod normal produsele de același tip;

h) fiind de același tip, prezintă caracteristici de calitate și performanțe normale, la care consumatorul se poate aștepta în mod rezonabil, date fiind natura produsului și declarațiile publice privind caracteristicile concrete ale acestuia, făcute de vânzător, de producător sau de reprezentantul autorizat al acestuia, în special prin publicitate sau prin înscriere pe eticheta produsului.

Nu se consideră a fi o neconformitate dacă, în momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare, consumatorul a cunoscut sau nu putea, în mod rezonabil, să nu cunoască această neconformitate ori dacă neconformitatea își are originea în materialele furnizate de consumator.

Vânzătorul nu este răspunzător de declarațiile publice, în oricare dintre următoarele situații, dacă demonstrează că:

d) nu a cunoscut și nu ar fi putut, în mod rezonabil, să cunoască declarația în cauză;

e) declarația a fost rectificată pînă la momentul încheierii contractului de vânzare-cumpărare; sau

f) decizia de a cumpăra produsul nu putea fi influențată de declarațiile publice în cauză.

În același timp în cazul în care neconformitatea rezultă dintr-o instalare incorectă a produselor, se consideră echivalentă unei neconformități a produselor dacă instalarea a fost prevăzută în contractul de vânzare-cumpărare și produsele au fost instalate de vânzător sau pe răspunderea sa.

De asemenea, va fi neconformitate a produsului și în cazul în care produsul destinat a fi instalat de consumator este instalat de acesta și instalarea incorectă se datorează unei erori în instrucțiunile de instalare.

Vânzătorul va răspunde față de consumator pentru orice neconformitate a produsului cu contractul de vânzare-cumpărare, existentă la momentul livrării produsului.

Consumatorul are dreptul, la opțiunea sa, de a solicita vânzătorului în primul rînd repararea produsului sau înlocuirea acestuia, gratuit în fiecare caz, cu excepția situației în care măsura reparatorie respectivă este imposibilă sau disproporționată.

Termenul „gratuit” se referă la toate costurile necesare aducerii produsului la conformitate, inclusiv costurile poștale, de transport, manipulare, diagnosticare, expertizare, demontare, montare, manoperă, pentru materialele utilizate și ambalare.

Norma similară din directiva 1999/44/CE referitoare la termenul „gratuit” prevede că termenul „gratuit” se referă în special la costurile expedierii prin poștă, al forței de muncă și al materialelor. Putem remarca astfel, că art. 18 alin. 4 al Legii nr. 105 din 22.03.2003 are un caracter mai amplu și în același timp mai precis, deoarece dolosește termenul „toate costurile”, precum și enumeră toate operațiunile care ar putea cuprinde aducerea produsului la conformitate.

În așa mod se exclud posibilitățile de interpretare în defavoarea consumatorului, cum ar fi de ex. situația în care contractul nu a prevăzut instalarea de către vânzător a produsului [11], iar consumatorul la instalat pe cheltuiala sa, ca ulterior în termenul de garanție să apară o neconformitate a produsului. Vânzătorul va putea obiecta ca cheltuielile de demontare a produsului neconform să le suporte consumatorul, întrucît produsul a fost instalat pe cheltuiala acestuia. Consumatorul va putea invoca prevederile art. 18 alin. 4, care arată că inclusiv cheltuielile de demontare a produsului neconform trebuie să le suporte vânzătorul, prevedere care lipsește din directiva 1999/44/CE.

Termenul „gratuit”, de asemenea, presupune că vânzătorul nu este în drept să solicite plata unei îndemnizații de la consumator pentru perioada în care acesta s-a folosit de produsul care a devenit neconform și a fost înlocuit de vânzător cu un produs nou. În acest sens, în legea nr. 105 din 22.03.2003 nu există nici o normă care să prevadă că vânzătorul are dreptul să solicite consumatorului plata unei îndemnizații pentru perioada în care acesta s-a folosit de produsul neconform, deși în baza considerandului 15 al directivei 1999/44/CE statele membre „pot prevedea că orice rambursare oferită consumatorului poate fi redusă pentru a se ține seama de utilizarea bunurilor de către consumator din momentul în care acestea i-au fost livrate”. În acest sens, legiuitorul german a prevăzut în legislație odată cu implementarea directivei 1999/44/CE, dreptul vânzătorului de a solicita consumatorului plata unei îndemnizații pentru perioada în care acesta s-a folosit de produsul neconform, care a fost înlocuit cu un alt produs nou [12]. Această alegere a legiuitorului german a dat naștere unui litigiu [13], în privința

căruia a fost sesizată și CJCE de către instanța germană, investită cu soluționarea litigului care trebuia să se pronunțe asupra restituirii beneficiilor realizate de către consumator ca urmare a utilizării produsului neconform, înlocuit de vânzător. CJCE a constatat că legislația germană contravine directivei 1999/44/CE, făcând referire la art. 3 din directivă care prevede înlocuirea produsului „gratuit”.

Instanța europeană a menționat în plus, că art. 3 alin. 4 din directivă arată ce înseamnă expresia „gratuit”, și anume că se referă la „*costurile necesare suportate pentru a aduce mărfurile în conformitate, în special costul expedierii prin poștă, al forței de muncă și al materialelor*”, iar expresia „în special” în opinia curții trebuie interpretată ca fiind exemplificativă, subliniind că înlocuirea gratuită pentru a asigura conformitatea cu contractul este esențială pentru a evita descurajarea consumatorului de a se folosi de drepturile acordate de directivă.

În cazul produselor second-hand, conform art. 18³ alin. 3, consumatorul și vânzătorul pot conveni reducerea termenului de garanție de 2 ani, dar nu mai puțin de 1 an de la data livrării produsului.

În privința termenului de garanție pentru piesele de schimb sau pentru părțile componente a produsului, conform art. 18³ alin. 6, termenul de garanție pentru noile piese de schimb sau părți componente, se calculează din ziua eliberării produsului reparat către consumator. De asemenea, conform art. 18 alin. 8 în cazul reparării produsului, în acesta se montează numai piese noi. Din interpretarea coroborată a art. 18³ alin. 3 și 18³ alin. 6, rezultă că în cazul reparării unui produs în termenul de garanție de 2 ani, în produs se vor monta doar piese noi, iar pentru piesele noi va curge un nou termen de garanție de 2 ani, de la data predării produsului reparat către consumator.

Aceste aspecte nu sunt prevăzute în directiva 1999/44/CE, prin urmare în baza art. 18³ alin. 3 și 18³ alin. 6, se va asigura o protecție înaltă a consumatorului, nefiind loc de interpretări în defavoarea acestuia.

În concluzie, cea mai mare parte a prevederilor Legii nr. 105 din 22.03.2003, referitoare la contractul de vânzare a bunurilor de consum și garanțiile conexe, au fost implementate corect, conform scopului directivei 1999/44/CE și vor asigura un nivel înalt de protecție al consumatorilor, atât în privința termenului de garanție de 2 ani, care este mai mare în comparație cu legislația anterioară în domeniu, cât și în privința exercitării drepturilor consumatorilor în cazul neconformității bunurilor. Totuși se impun și operarea unor modificări în Legea nr. 105 din 22.03.2003, modificări care au fost menționate și argumentate mai sus prin prisma prevederilor directivei 1999/44/CE, a doctrinei și a jurisprudenței în domeniu.

Referințe bibliografice:

1. J. Of. L 171/12 din 07.07.1999;
2. Legea nr. 187 din 22.07.2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 105-XV din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor. M.Of. nr. 306 -313 din 16.09.2016, în vigoare din 16.03.2017;
3. J. Of. L 95/29 din 21.04.1993; implementată în R. Moldova prin Legea nr. 256 din 09.12.2011 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, în vigoare din 24.05.2012;
4. J. Of. L 133/66 din 22.05.2008; implementată în R.Moldova prin Legea nr. 202 din 12.07.2003 privind contractele de credit pentru consumatori, în vigoare din 06.03.2014;
5. În acest sens, în România de ex., art. 2 alin. 1 lit. b) din Legea nr. 449/2003 privind vânzarea produselor și garanțiile asociate acestora prevede următoarea definiție a produsului: *bun material mobil a cărui destinație finală este consumul sau utilizarea individuală ori colectivă*;
6. Art. 1, alin. 2, lit. b): *„bunuri de consum înseamnă orice obiect mobil corporal, cu excepția...”*;
7. În favoarea aplicării directivei 1999/44/CE și asupra bunurilor imobile și argumentele aduse, a se vedea E. Caterini, *La vendita dei beni di consumo*, in *Commentario* a cura di C. M. Bianca, Cedam, Padova, 2006, pag. 331;
8. În sensul excluderii din domeniul material de aplicare a directivei 1999/44/CE a drepturilor de proprietate intelectuală, a se vedea V. Mannino, *commento all'art. 1519-bis, comma 1 c.c.*, in *Commentario alla disciplina della vendita dei beni di consumo*, coordinato da L. Garofalo, Padova, Cedam, 2003, pag. 45;
9. Art. 1 alin. 4 din Directiva 1999/44/CE: *Contractele pentru furnizarea de bunuri de consum care urmează a fi fabricate sau produse sunt, de asemenea, considerate contracte de vânzare în sensul prezentei directive*;
10. V. Mannino, *commento all'art. 1519-bis, comma 1 c.c.*, in *Commentario alla disciplina della vendita dei beni di consumo*, coordinato da L. Garofalo, Padova, Cedam, 2003, pag. 31 și urm.

11. În acest sens a se vedea CJUE 16 iunie 2011, cauzele conexate C-65/09 (Gebr. Weber GmbH Jürgen Wittmer) și C-87/09 (Ingrid Putz/Medianess Electronics GmbH) (Germania), în care instanța europeană s-a pronunțat în temeiul art. 234 TCE în privința a 2 cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare, care aveau ca esență chestiunea dacă răspunderea vânzătorului curpinde nu doar demontarea produselor neconforme, ci și instalarea noilor produse de înlocuire sau suportarea de către vânzător a costurilor de demontare și instalare, în cazul în care a instalarea inițială a produselor a fost făcută de către consumator, cu bună credință, având în vedere că instalarea produselor de către vânzător nu era prevăzută în contract.

12. Art. 439, alin. 4 BGB (Codul Civil german);

13. Cazul concret din care a decurs formularea unei întrebări preliminare în adresa CJCE din partea *Bundesgerichtshof-ului* german, se referea la litigiul dintre un consumator german și societatea *Quelle AG*. Consumatorul german a cumpărat pentru scopuri nelegate de activitatea sa profesională un cuptor de bucătărie. Consumatorul a constatat, după șaisprezece luni de la livrare, detașarea unor părți din pereții interiori ai cuptorului. Reparația nu era posibilă și cumpărătorul a cerut înlocuirea cuptorului, cu un alt cuptor nou, care a fost efectuată prompt de către societatea germană, care însă a invocat aplicarea prevederilor coroborate ale art. 439, alin. 4 și 346, nn. 1-3, BGB (primul articol obligă cumpărătorul să returneze bunul neconform, dacă acesta este înlocuit cu unul nou și, în plus, să plătească o indemnizație vânzătorului pentru utilizarea bunului neconform; al doilea articol prevede că dreptul de retragere implică restituirea prestațiilor primite și a beneficiului realizat), și a pretins în afară de returnarea cuptorului livrat inițial, plata în valoare de 69,97 EUR ca indemnizație pentru utilizarea bunului. Consumatorul a plătit această indemnizație și a împuternicit o asociație de consumatori germană să introducă o cerere de chemare în judecată împotriva *Quelle AG*, în care a solicitat restituirea indemnizației plătite și obligarea societății să renunțe la așa practici pe viitor.

Cererea de restituire a indemnizației a fost parțial admisă atât de instanța de fond, cât și de gradul II. Ambele părți au declarat recurs în fața *Bundesgerichtshof-ului*, care a formulat o întrebare preliminară privind compatibilitatea art. 439 alin. 4 BGB cu scopul directivei 1999/44/CE;

UNELE REFLECȚII ASUPRA APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI INSTITUȚIEI AVOCATURII ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Vitalie RUSU, conferențiar universitar, doctor în drept,
Facultatea de Drept și Științe Sociale a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Diana BALAN, asistent judiciar, Curtea de Apel Bălți

Istoria apariției și evoluției sistemului de drept a dus, în mod inevitabil, la formarea unor așa funcții profesionale specifice, precum avocatura. În acest sens, funcția istorică de bază materializată a avocatului o constituie apărarea intereselor învinutului în fața organelor judiciare și consultarea asupra chestiunilor de un caracter juridic [8, p. 17].

Apariția avocaturii este rezultatul unui proces istoric anevoios și de lungă durată. În perioada feudalismului timpuriu, desfășurarea procesului se caracteriza prin obligativitatea părților în litigiu de a se prezenta personal în fața judecătorului, indiferent de natura civilă sau penală a cauzei. În acest sens, puteau fi reprezentați numai aceia care nu aveau capacitatea să stea în justiție și erau supuși unui regim de reprezentare legală, din această categorie făcând parte femeile căsătorite sau persoanele puse sub tutelă etc. [3, p. 164].

Tot în această perioadă își găsește originea *delegația avocațială*, care reprezintă fundamentul raportului stabilit între avocat și client, avocatul putând fi angajat prin act scris sau sigiliu oficial și autentic, care era conservat de unele instituții sau de înalți demnitari (Curtea regală, episcopii, judecătorii). Reprezentarea putea opera în această perioadă și în absența unei împuterniciri scrise, acest lucru fiind considerat un privilegiu pe care îl putea acorda suveranul [7, p. 12].

De asemenea, în această perioadă exista și instituția *avocatului general al curții* care servea la apărarea intereselor suveranului în cauze care se refereau la drepturile Curții Regale [3, p. 167].

Forme incipiente ale profesiei de avocat, desemnate sub denumiri românești tradiționale au existat cu mult timp înainte. „Idea de apărare, prin rude sau persoane străine, este indisolubil legată, atât în ceea ce privește originea instituției cât și funcțiunea ei, de apariția dreptului de reprezentare în justiție. Din

relatările unui călător francez în spațiul autohton din 1585, rezultă că primul care vorbea era reclamantul și, în urmă, pârâtul „în genunchi” și „cu glas tare”. După ce Divanul îi ascultă pe amândoi în păsurile lor, Mitropolitul, urmat de ceilalți boieri, își arăta părerea, iar Domnul hotăra. În această vreme nici o urmă de altă apărare decât personală. Deși pârâtul putea să nu se prezinte – afară doar de afacerile penale unde era adus de oamenii domniei – funcțiunea reprezentării în justiție prin alte persoane, la această dată, nu apare, pentru a vorbi de o funcțiune a apărării, care să fie originea necontestată a funcțiunii de avocat [2, p. 348].”

Punctul de plecare în organizarea propriu-zisă a profesiei de avocat l-a reprezentat epoca fanariotă. În acel moment istoric, odată cu organizarea mai temeinică a sistemului judiciar s-a impus și necesitatea reglementării dreptului la reprezentare, respectiv a dreptului la apărare.

În Țările Române exista deja o instituție similară avocatului, aceea a *vechilului*, ambele noțiuni coexistând în această perioadă. Diferențele dintre cele două instituții au fost numai de ordin terminologic, iar reglementările fanariote din acea perioadă s-au rezumat numai la constatarea existenței profesiei de avocat. În literatura de specialitate este întâlnită opinia conform căreia termenul „*vechil*” nu trebuie confundat cu termenul „*avocat*”, pentru că „unul reprezintă apărarea intereselor justițiabililor, deci partea nobilă a profesiei; pe când celălalt, reprezentarea justițiabilului în fața autorității, deci partea negustorească a ei. Aceste două înfățișări ale profesiei s-au născut la date deosebite – întâi vechilul și apoi avocatura [5, p. 24].”

Rolul obiectiv și general la care răspundea avocatura, chiar în epoca de legiferare zisă fanariotă, se desprinde clar din Legiuirile lui Caragea și ale lui Andronache Donici. În Legiuirea lui Caragea Vodă din 1817, la cap. XX partea III, par. I se prevede că: „vechil de judecăți este cel ce se orânduiește de altul ca să judece în locul lui.” De asemenea, în art. 22 al Codului Andronache Donici, se prevede: „Judecătorii datori sunt să rânduiască a fi deopotrivă advocați pentru amândouă părțile ce se judecă, adică să nu fie la o parte procopsiți și ispitiți în limbuție, iar la cealaltă parte neprocopsiți, și de va cuteza cineva prin vicleșug a face alcătuire între advocați, spre îndreptățiți să se pedepsească”. De aici rezultă că această legiuire îndeosebi nu creează, ci constată existența funcțiunii și rolul ei; mai mult încă, rezultă preocuparea ei de a îndrepta neajunsurile profesiei, care nu s-au putut învedera decât printr-o practică mai lungă, până la 1814 [2, p. 349].

O etapă distinctă în organizarea profesiei a început odată cu adoptarea documentelor numite *Regulamentele Organice*, în 1821 și 1822. O a doua perioadă în organizarea profesiei începe cu regulamentele Organice din iulie 1831 și ianuarie 1832, care înființează avocatura. Acestea recomandă avocații în care justițiabilii ar putea să aibă mai multă încredere. Regulamentul Organic al Munteniei, în cap. VII, intitulat „Pentru judecătorii”, art. 244, prevedea că „formalitățile cele rânduite de prăvilă pentru alcătuirea jelibilor și altor înscrisuri, ce cearcă ele de mai multe ori de a se judeca prin oamenii cu mai multă știință de prăvilă, cer ca stăpânirea să așeze un număr hotărât de advocați”. Articolele următoare din același Regulament înscriu regulile de recrutare și funcționare. Prin ofișul domnesc din 4 iulie 1836 se întărește „legiuirea pentru câteva articole din organicul regulament împlinitor la partea judecătorească”. Această legiuire dezvoltă principiile fixate de Regulamentul Organic în art. 244 și urm. Astfel în Secțiunea IV, intitulată „Despre advocați”, se prevede că o comisiune într-adins orânduită de domn va cerceta pe acela care vrea să fie avocat, acordându-i „înscris de slobozenie de la stăpânire”, ca dovadă că are calitățile cerute prin art. 225, par. I din Regulamentul Organic [2, p. 349].

Printr-o serie de acte oficiale s-a înființat ulterior avocatura ca profesie. În 1843 a apărut o reglementare cu privire la aptitudinile de care trebuiau să dea dovadă avocații în exercitarea profesiei, iar în 1847 au fost reglementate o serie de norme cu privire la funcționarea profesiei de avocat [7, p. 13]. Astfel, prin Scrisoarea Domnului Țării Românești, George Dimitrie Bibescu, către Departamentul dreptății din 3 februarie 1847, se reglementează iarăși profesiunea de avocat, spre a combate abuzurile din acest domeniu. Legea din 17 aprilie 1861, pentru instituirea unui corp de advocați pe lângă Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prevede că avocații din județe „vor urma ca și în vremea trecută cu îndeplinirea datoriilor lor”. Conform acestei legi, se înființa un consiliu special din trei advocați eminenti, sub numele de *efori*. Acest consiliu se ocupa de cercetarea tuturor proceselor stabilimentelor publice, dând instrucțiunile necesare avocaților publici care erau sub supravegherea consiliului. În procesele de importanță majoră, participarea unuia dintre *efori* era obligatorie. Prin decretul din 10 august 1864, corpul de advocați este alăturat la Ministerul Finanțelor. În anul 1860, ministrul justiției I. Al. Filipescu redactează cel dintâi proiect de lege de organizare a corpului de advocați, proiect care însă nu a avut nici o aplicație până în anul 1864.

Odată cu încheierea procesului de formare a statului național unitar român, profesia de avocat a

cunoscut reglementarea unitară realizată printr-un sistem de acte normative [7, p. 13]. Instituirea avocaturii în sensul deplin al cuvântului în spațiul autohton datează cu a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, odată cu complicarea procedurii de judecată drept o consecință a dezvoltării aparatului de stat [6, p. 164].

O trăsătură caracteristică sistemului juridic din această perioadă care a contribuit la apariția instituției avocaturii, ține de începutul consacrării principiului legalității prin impunerea obligației de a respecta normele de drept tuturor persoanelor, indiferent de poziția lor socială sau politică [1, p. 9].

În România instituirea avocaturii profesionale are loc în perioada reformei judiciare din 1864, fiind preluat, într-o anumită măsură, tipul avocaturii germano-austriece, a cărei particularitate o reprezintă unirea funcțiilor de apărare cu cele de reprezentare. Astfel, în această perioadă, în locul instituției arhaice a vechiliei sau isprăvniceii, la înfăptuirea justiției, vine instituția nouă – avocatura profesională [1, p. 10]. Organizarea pe baze moderne a corpului de avocați a fost făcută prin Legea din 6/18 decembrie 1864 „Pentru instituirea corpului de avocați”. Prin Legea din 29 decembrie/10 ianuarie 1865 se stabilea uniforma pe care urmau să o poarte avocații în cadrul proceselor de judecată. Au existat și reglementări normative ulterioare care au avut obiectivul de a îmbunătăți organizarea corpului de avocați:

1) Legea completatoare din 8/20 iunie 1884. Aceasta este cunoscută sub denumirea „Legea pentru completarea legii din 6 decembrie 1864 relativă la constituirea corpului de avocați”;

2) Legea din 12 martie 1907 „Pentru instituirea corpului de avocați”. La redactarea proiectului acestei legi au luat parte activă următorii oameni iluștri din domeniul jurisprudenței: I. Lahovari, D. Greceanu, T. Ionescu, C. Dissescu.

Legea din 1907 este, în deosebi, preocupată de organizarea socială a profesiei de avocat. Acest caracter al legii se desprinde din cele trei instituții, materializate pentru prima dată:

- a) Casa de economii;
- b) asistența judiciară;
- c) pensiile și ajutoarele acordate avocaților și familiilor lor.

După unirea Basarabiei cu România, Legea din 12 martie 1907 este înlocuită prin Legea „Pentru organizarea și unificarea corpului de avocați” din 21 februarie 1923. Legea din 1923 creează Uniunea Avocaților din România, având în București o Comisie permanentă, care reprezenta, cu toată autoritatea, Corpul Avocaților din întreaga țară.

Un Regulament, adoptat la 17 octombrie 1923, reglementa amănunțit prevederile fixate în legea respectivă. Această lege a fost ulterior abrogată prin Legea „Pentru organizarea corpului de avocați” din 28 decembrie 1931, modificată și ea, la rândul său, prin legea din 6 aprilie 1932 și legea din 2 aprilie 1936. Redactorul inițial al proiectului legii din 1931 a fost Constantin L. Naumescu, atunci vice președinte al Uniunii Avocaților. Proiectul a fost discutat și aprobat de Congresul General, format de reprezentanții tuturor barourilor din România, la Brașov, în septembrie 1929.

După formarea RSS Moldovenești și includerea ei în cadrul URSS, în luna octombrie a anului 1940, este constituit Colegiul avocaților din RSSM în baza Regulamentului din 16 august 1939 „Cu privire la organizarea și activitatea avocaturii în URSS”. Acest Regulament a fost adoptat în baza Legii URSS „Cu privire la organizarea judecătorească în URSS, în republicile unionale și autonome” din 16 august 1938. Conform lui, coordonarea activității avocaturii în RSSM era realizată de către Comisariatul Norodnic al Justiției al RSS Moldovenești. În anul 1959, din cauza lichidării Ministerului Justiției și în conformitate cu Regulamentul „Cu privire la avocatură în RSSM” din 16 aprilie 1960, coordonarea și controlul asupra activității Colegiului avocaților din RSSM a fost exercitat de către Comisia Juridică de pe lângă Sovietul Miniștrilor al RSS Moldovenești.

Ulterior, acest Regulament a fost modificat și completat prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM din 2 noiembrie 1965, conform căruia Colegiul avocaților își exercita atribuțiile prin participarea avocaților la ancheta preliminară, în instanțele de judecată și arbitraj, în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, prin acordarea de diferite consultații și explicații privind problemele juridice și prin întocmirea diverselor cereri, plângeri și a altor documente cu caracter juridic, la cererea cetățenilor, întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor etc.

La 30 decembrie 1971, prin Decizia Sovietului de Miniștri al RSSM, coordonarea și controlul asupra activității Colegiului Avocaților din RSSM sunt plasate din nou în sarcina Ministerului de Justiție.

În Constituția URSS din 1977 avocatura era reflectată în calitate de organizație ce acordă asistență juridică cetățenilor, instituțiilor și organizațiilor. Conform art. 160 al Constituției RSSM din 15 aprilie 1978: „Pentru acordarea asistenței juridice cetățenilor și organizațiilor funcționează Colegiile

Avocaților. În cazurile prevăzute prin legislație, asistența juridică se acordă cetățenilor gratuit”.

La 30 noiembrie 1979 este adoptată Legea Unională „Cu privire la avocatură în URSS”. În vederea conformării la cerințele acestei legi unionale, în RSSM a fost aprobat Regulamentul avocaturii RSS Moldovenești, în baza căruia a fost constituit Colegiul Republican de Avocați.

Din anul 1988, în afară de birourile de asistență juridică create în cadrul Colegiului de Avocați au fost organizate, conform legii URSS „Cu privire la cooperare în URSS” din 26 mai 1988, cooperative pentru acordarea asistenței juridice. Cooperativele vizate acordau aceleași feluri de asistență juridică reglementate în Regulamentul avocaturii RSS Moldovenești. Din anul 1990, în conformitate cu Hotărârea Guvernului RSS Moldova Nr. 476 din 20 decembrie 1990 „Cu privire la reglementarea unor genuri de activitate în Republica Moldova”, Ministerul Justiției eliberează licențe pentru practicarea activității individuale de acordare a asistenței juridice.

Odată cu independența Republicii Moldova, reformarea avocaturii devine o necesitate stringentă, însă careva schimbări pe acest tărâm au fost realizate abia în anul 1999, prin adoptarea, în data de 13 mai a acestui an a Legii „Cu privire la avocatură” [4], care definea avocatura ca fiind „o asociație profesională benevolă de juriști care exercită profesia de avocat”. Tot aici se conținea și prevederea că profesia de avocat se exercită numai de către membrii Uniunii Avocaților din Republica Moldova și numai de persoana care a obținut licența respectivă în conformitate cu legislația. Drept consecință a declarării neconstituționalității a unei părți impunătoare a legii vizate, legiuitorul a purces la elaborarea unei noi legi, menite să reglementeze activitatea de avocat, rezultatul fiind adoptarea la 19 iulie 2002 a Legii Nr. 1260-XV „Cu privire la avocatură”.

Referințe bibliografice:

1. Avornic Gh. Organizarea și activitatea avocaturii în Republica Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 1996.
2. Enciclopedia României. Volumul I. Statul. Ed. Academiei. București, 1938.
3. Herlea A. Studii de istorie a dreptului. Editura Dacia. Cluj-Napoca, 1983.
4. Legea Republicii Moldova „Cu privire la avocatură”, nr. 1260-XV din 19.07.2002. În: MO al RM nr. 126-127/1001 din 12.09.2002.
5. Prodan C. Trecutul Baroului Român. Gazeta Tribunalelor. Nr. 8-9, 1934.
6. Roman D., Vizdoagă T., Cerbu A., Ursu S. Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova. Ed. Cartdidact. Chișinău, 2004.
7. Stoica C. I., Webster J. H. Avocatul român în sistemul de drept european. Profesia de avocat în România, realități și perspective în cadrul procesului de integrare europeană. Ed. ALL EDUCATIONAL S.A. București, 1997.
8. Булнина И. С. Становление и развитие института адвокатской деятельности в международном и внутригосударственном праве. // Адвокатская практика. 2011, № 2.

ROLUL INSPECȚIEI JUDICIARE ÎN RESPONSABILIZAREA PREȘEDINȚILOR INSTANȚELOR DE JUDECATĂ

Natalia CRECIUN, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea de Drept, Departament Drept Public

Summary: The purpose of the paper is to argue the role of the Judicial Inspection functioning within the Superior Council of Magistracy in increasing the responsibility of court chiefs through the principle of good self-government of national justice. Investigating the issue, we concluded it to be possible through exercising by the Judicial Inspection the following competences: verifying the organizational activity of courts, examining the petitions on the judicial ethics and the complaints on possible disciplinary offences committed by judges and verifying the basis of rejection by the President of the Republic of Moldova or by the Parliament of the proposal to appointment in the function of court president or vice-president.

We emphasized the importance of evaluating professional performances of court chiefs in the same manner as in the case of other judges. At the same time, we illustrated the specific role of court

presidents in comparison with their fellow judges, taking in consideration their double mission – as a judge and as a manager. Special attention should be paid to the conditions and methods of control: the independence and the impartiality of judges should be protected in any case.

Key-words: Judicial Inspection, court chief, responsibility, jurisdictional functions, managerial functions, justice independence.

Preliminarii. Societatea contemporană – care este o veritabilă societate informațională, diversificată din punct de vedere cultural-valoric - acordă atenție sporită funcționalității Justiției naționale, în contextul în care anume sistemul Justiției este responsabil de soluționarea obiectivă a unui număr impunător de litigii, în care sunt implicați, direct sau indirect, membrii acestei societăți. Din aceste considerente, este foarte importantă promovarea unor programe eficiente în activitatea nemijlocită a instanțelor de judecată, alături de asemenea criterii calitative precum profesionalismul și integritatea judecătorilor. Rolul membrilor administrației instanțelor de judecată în detectarea și punerea în aplicare a celor mai bune metode și strategii de organizare a muncii judecătorilor și a personalului instanțelor este unul decisiv, alegerea celor mai potrivite planuri manageriale aparținând președinților instanțelor de judecată. În context, responsabilizarea subiecților menționați constituie o prioritate în procesul de consolidare a Justiției naționale și o misiune importantă a organului de autoadministrare judecătorească.

Scopul cercetării. Scopul prezentei cercetări este de a deduce și a argumenta rolul Inspecției Judiciare din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii în responsabilizarea președinților instanțelor de judecată, prin prisma principiului bunei autoadministrări a Justiției naționale.

Ilustrarea statutului specific al președinților instanțelor de judecată. Statutul specific al președinților instanțelor de judecată este explicat prin faptul că aceștia au o dublă misiune: a) de judecător, în calitate de unicul purtător al puterii judecătorești și persoană investită constituțional cu atribuții de îndeplinire a justiției [1]; b) de conducător al instanțelor de judecată. Prin cumularea acestor două calități, nu se aduce atingere unității statutare a judecătorilor, consacrate normativ; or, unitatea statutului de judecător înseamnă că judecătorii din toate instanțele judecătorești au un statut unic, însă se disting între ei prin împuterniciri și competență [2]. Continuarea judecării cauzelor de către președinții instanțelor de judecată este salutăată și la nivel european [3], în acest mod fiind menținut profesionalismul celor vizați și apropierea de provocările zilnice ale muncii unui judecător.

Cadru normativ național. Potrivit *Legii privind organizarea judecătorească*, instanțele judecătorești sunt conduse de câte un președinte. Președinții instanțelor judecătorești sunt asistați de vicepreședinți. Vicepreședinții curților de apel și ai Curții Supreme de Justiție exercită, concomitent, și funcția de președinte al colegiilor formate în cadrul instanțelor [4].

În exercitarea atribuțiilor, președintele instanței judecătorești: participă la examinarea cauzelor distribuite; aprobă componența colegiilor și coordonează activitatea acestora; coordonează activitatea judecătorilor pentru a asigura judecarea cauzelor în termen rezonabil, asigură specializarea și perfecționarea profesională a judecătorilor instanței; decide asupra necesității de a examina colegial unele cauze; constituie completele de judecată; verifică procesul de repartizare aleatorie a dosarelor; conduce activitatea de generalizare a practicii judiciare și de analiză a statisticii judiciare; examinează petițiile, în condițiile legii, cu excepția celor care țin de acțiunile judecătorilor în îndeplinirea justiției, precum și de conduita acestora; reprezintă instanța de judecată în relațiile cu autoritățile publice și cu mass-media; numește în funcție funcționarii publici și personalul contractual al secretariatului instanței; aplică sancțiuni disciplinare și adoptă măsuri de stimulare a personalului secretariatului instanței judecătorești etc. [5].

Atribuțiile specifice președinților judecătorilor și ai curților de apel, precum și cele ale președintelui Curții Supreme de Justiție sunt enumerate inclusiv în *Regulamentului cu privire la ordinea internă a instanțelor judecătorești* [6], respectiv în *Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție* [7].

Generalizând, suplimentar competenței de examinare a cauzelor distribuite, președinții instanțelor de judecată exercită atribuții specifice în următoarele domenii: buna desfășurare a raporturilor de muncă în unitate, asigurarea disciplinei muncii în colectiv, verificarea corectitudinii distribuirii aleatorii a cauzelor către judecători, generalizarea practicii judiciare, reprezentarea instanței în raport cu alte instituții. Intervenția în domeniile enumerate înseamnă atât recunoașterea unor prerogative complementare conducătorilor instanțelor de judecată, dar și impunerea unor obligații adiționale; or, de ei și de calitățile lor manageriale depinde, în mare măsură, buna organizare și funcționare a instanțelor. Prin urmare, vorbind despre evaluarea performanțelor președintelui instanței de judecată, avem în vedere capacitățile sale judiciare, dar și manageriale, *management* însemnând „activitatea și arta de a conduce”,

„știința și tehnica organizării și conducerii” unei unități [8].

Responsabilitatea președinților instanțelor de judecată. În general, principiul care vorbește despre responsabilitățile judecătorului acoperă relația dintre sarcinile judecătorilor și puterile acestora. Judecătorilor ar trebui să le fie atribuite puteri corespunzătoare pentru a le asigura independența totală în îndeplinirea sarcinilor [9]. Totuși, revenind la responsabilitatea președinților instanțelor de judecată, constatăm că este una mai consistentă decât a celorlalți judecători, ei având multiple roluri: de a reprezenta instanța și colegii judecători, de a asigura buna funcționare a instanței și de a desfășura funcții jurisdicționale; în realizarea sarcinilor, ei trebuie să protejeze independența și imparțialitatea instanței și a judecătorilor individuali [10].

În baza relațiilor expuse, este demonstrat statutul specific al președinților instanțelor de judecată în coraport cu judecătorii care nu exercită funcții manageriale. În cele ce urmează, vom sintetiza rolul organelor de autoadministrare judecătorească în verificarea faptului exercitării corespunzătoare a atribuțiilor de către președinții instanțelor de judecată.

Rolul Inspecției Judiciare în responsabilizarea președinții instanțelor de judecată. Ținând cont de dubla misiune a președinților instanțelor de judecată – cea de judeca și cea de a conduce - vom distinge rolul Inspecției Judiciare în domeniul verificării modului de exercitare a atribuțiilor jurisdicționale, precum și a celor manageriale. Acest lucru este posibil prin intermediul realizării de către Inspecția Judiciară a competențelor stabilite în art. 7¹ alin. (6) lit. a), b), b¹), d) al *Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii* [11]; prin verificarea activității organizatorice a instanțelor de judecată, examinarea sesizărilor cu privire la fapte ce pot constitui abateri disciplinare comise de judecători, examinarea petițiilor privind etica judiciară, precum și prin verificarea temeiurilor respingerii de către Președintele Republicii Moldova sau de către Parlament a propunerii privind numirea în funcție de președinte sau de vicepreședinte de instanță.

În procesul verificării activității organizatorice a instanțelor de judecată Inspecția Judiciară exercită un veritabil control, acesta fiind apreciat drept funcție a managementului și atribut al conducerii [12]. Inspecția Judiciară verifică toate componentele activității organizatorice a instanțelor de judecată, care includ activitatea judecătorilor și a personalului angajat (lucrătorii cancelariilor, arhivelor, grefierii, asistenții). Responsabilizarea, pe această cale, a președinților instanțelor de judecată, are loc atât prin verificarea lor în calitate de judecători, cât și în calitate de manageri. Astfel, deopotrivă cu activitatea altor judecători, președinții instanțelor de judecată sunt verificați în următoarele domenii: desfășurarea ședințelor în condiții adecvate, asigurarea ordinii și solemnității ședințelor, înregistrarea acestora, soluționarea cauzelor în termene rezonabile, pronunțarea, redactarea și comunicarea hotărârilor în termene legale, perfecționarea profesională [13], etc.

Suplimentar, activitatea președinților instanțelor de judecată este verificată prin evaluarea criteriilor de exercitare a atribuțiilor manageriale, acestea vizând: aptitudinile manageriale, eficiența organizării activității, asumarea responsabilității, climatul relațiilor în cadrul colectivului; modul de organizare, coordonare și control a activității instanței; comunicarea și comportamentul conducerii instanței cu judecătorii și personalul auxiliar, justițiabilii și ceilalți participanți la proces și alte instituții; folosirea adecvată a resurselor umane și materiale; analiza dotărilor materiale ale instanței, precum și demersurile conducerii în sensul asigurării condițiilor materiale necesare desfășurării bunei activități; executarea bugetului alocat și motivele neexecutării, etc. [14].

Președintele instanței de judecată nu se poate implica în activitatea jurisdicțională a colegilor judecători; or, aceștia nu sunt subordonați ierarhic, fiind independenți în exercitarea actului de justiție. Și *Codul de etică și de conduită profesională a judecătorului* consacră independența judecătorului drept un principiu fundamental, în activitatea acestuia nefiind admisă niciun fel de imixtiune, nici chiar din interiorul sistemului judiciar [15]. Și asemenea aspecte pot constitui obiect al verificărilor din partea Inspecției Judiciare.

Observăm că angajamentele președinților sunt incomparabil mai consistente, comparativ cu cele ale judecătorilor care nu dețin funcții manageriale. Și rolul celor dintâi în cadrul procesului de verificare derulat de către Inspecția Judiciară este unul semnificativ: inițial, echipa de control și obiectivele controlului sunt prezentate conducerii instanței, cu ea fiind planificată și coordonată activitatea de control. Verificarea propriu-zisă include inspectarea modului în care președintele instanței reușește să gestioneze unitatea, să-și exercite calitativ sarcinile în calitate de conducător, dar și să coordoneze exercitarea atribuțiilor de către întreg personalul instanței. La finalul lucrărilor, actul de control întocmit de echipa de inspectori judiciari este comunicat conducerii instanței, acesta fiind în drept a prezenta obiecții. Un alt

aspect important vizează posibilitatea prezentării propriilor opinii argumentate față de anumite aspecte organizatorice verificate, atunci când interpretarea dată de echipa de inspectori judiciari și cea dată de administrația instanței sunt distincte, aprecierea decisivă, în acest sens, fiind dată de Consiliul Superior al Magistraturii [16]. Misiunea ulterioară a conducerii este de a ține cont de observațiile incluse în actul de control, în cazul depistării unor vulnerabilități organizatorice și de a remedia deficiențele, după caz.

Este de menționat că, în rezultatul verificării activității organizatorice a instanțelor de judecată, Inspekția Judiciară, în cazul existenței unor circumstanțe întemeiate, este în drept a propune Consiliului Superior al Magistraturii evaluarea performanțelor unui anume judecător [17], deci – inclusiv evaluarea președintelui de instanță, fără a se implica, ulterior, în procedura evaluării propriu-zise, întrucât depășește competența sa funcțională. Simplul fapt că Inspekția Judiciară dispune de un asemenea drept constituie, în opinia noastră, o modalitate eficientă de determinare a conducerii instanței să-și exercite atribuțiile – jurisdicționale și manageriale – corect, transparent și calitativ. În context, remarcăm că, în mod obișnuit, evaluarea individuală a judecătorilor și inspekțiile destinate să evalueze munca unei instanțe în ansamblul său ar trebui să rămână absolut diferite. Totuși, faptele descoperite cu ocazia unei inspekții a instanței pot fi luate în calcul la evaluarea individuală a unui judecător [18].

Analogic, dacă în activitatea verificării activității organizatorice a instanței de judecată echipa de inspectori judiciari depistează elemente ale unei posibile abateri disciplinare comise de un judecător, inclusiv de președintele instanței, Inspekția Judiciară se poate autosesiza [19], fiind inițiată o procedură disciplinară împotriva judecătorului vizat.

Astfel, examinând cadrul normativ în domeniul reglementării verificării de către Inspekția Judiciară a activității organizatorice a instanțelor de judecată, constatăm că gradul de responsabilizare a judecătorilor care exercită funcții manageriale este destul de reliefat. Și, relevant este că Inspekția Judiciară este singurul organ împuternicit prin lege cu asemenea competențe de control.

Procedura disciplinară. Posibilitatea inițierii și derulării procedurilor disciplinare în privința președinților instanțelor de judecată constituie, cu siguranță, o modalitate de responsabilizare a acestora. Rolul Inspekției Judiciare, în context, este evidențiat prin faptul că acesta este organul primar, din cadrul sistemului de autoadministrare judecătorească, care examinează sesizările privind faptele ce pot constitui abateri disciplinare comise de judecători, fiind inclusiv în drept a se autosesiza. Ceea ce profilează locul și rolul distinct al judecătorilor cu funcții de conducere în cadrul procedurilor disciplinare este faptul că, suplimentar abaterilor disciplinare enumerate exhaustiv în art. 4 alin. (1) al *Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* – imputabile tuturor judecătorilor, președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt pasibili de răspundere disciplinară pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare, din motive imputabile acestora, a atribuțiilor stabilite de articolul 16¹ din *Legea nr. 514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească* și dacă aceasta a afectat activitatea instanței [20]. Astfel, se pune accent pe calitățile de conducător și de coordonator al activității întregului personal al instanței pe care le posedă președinții de instanțe, revenind Inspekției Judiciare misiunea de a analiza și verifica dacă exercitarea necorespunzătoare a atribuțiilor manageriale au fost de natură a afecta buna funcționare a instanței. Or, nu există un model managerial strict pentru instanțele de judecată, fiind bune acele standarde, care servesc unei bune administrări a Justiției [21].

Examinarea de către Inspekția Judiciară a petițiilor privind etica judiciară reprezintă o altă modalitate de responsabilizare a președinților instanțelor de judecată prin prisma activității Inspekției Judiciare. Cu toate că nu există deosebiri esențiale între conduita profesională așteptată de la un conducător de instanță, comparativ cu cea a unui judecător care nu deține funcție de conducere, se prezumă, totuși, că cel dintâi trebuie să fie un exemplu de integritate, corectitudine, imparțialitate, demnitate, bună-cuviință, moderație în comportament pentru întregul colectiv.

Verificarea temeiurilor respingerii de către Președintele Republicii Moldova sau de Parlament a propunerii privind numirea în funcție de președinte sau de vicepreședinte de instanță reprezintă un alt mijloc prin care Inspekția Judiciară ar putea influența cariera judecătorului care aspiră la o promovare în funcție de conducere. Amintim că judecătorii judecătorilor și judecătorii curților de apel se numesc în funcție de către Președintele Republicii Moldova, iar judecătorii Curții Supreme de Justiție - de către Parlament, în ambele cazuri la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii pentru numirea în funcția de judecător pe 5 ani sau până la atingerea plafonului de vârstă și numai în cazul depistării unor probe incontestabile de incompatibilitate a candidatului cu funcția respectivă, de încălcare de către acesta a legislației sau de încălcare a procedurilor legale de selectare și promovare a lui

[22]. În cazul judecătorilor de la Curtea Supremă de Justiție, Parlamentul este cel care informează Consiliul Superior al Magistraturii, în temeiul unui aviz al Comisiei juridice, pentru numiri și imunități, privitor la depistarea unor probe incontestabile de incompatibilitate a candidatului la funcția de judecător, de încălcare a legislației de către acesta sau a procedurilor legale de selectare și promovare [23]. Temeiurile invocate de Președintele Republicii Moldova, respectiv de Parlament, urmează a fi verificate și analizate, primar, de către Inspekția Judiciară, activitatea finalizând cu întocmirea și remiterea către Consiliul Superior al Magistraturii a unei note informative [24]. În asemenea condiții, Inspekția Judiciară are un rol esențial în promovarea judecătorilor în funcții de conducere, cu atât mai mult că, în opinia noastră, inspectorii judiciari nu sunt limitați exclusiv la examinarea temeiurilor invocate de către Președintele țării sau de Parlament, fiind abilitați a include în notele informative orice date pertinente, necesare, în prealabil verificate, care ar putea avea un rol decisiv pentru cariera unui eventual președinte de instanță. Este evident și faptul că Inspekția Judiciară, grație capacității sale funcționale, este deținătoarea unor informații complexe și obiective despre judecători – cu sau fără atribuții manageriale, acestea fiind acumulate fie cu ocazia examinării petițiilor privind etica judiciară sau a sesizărilor privind posibilele abateri disciplinare comise de judecători, fie cu ocazia a verificării activității organizatorice a instanțelor.

Remarci. În general, evaluarea performanțelor președinților instanțelor de judecată urmează a fi efectuată de o manieră similară evaluării celorlalți judecători, cu respectarea garanțiilor legale [25]. Indiferent de modalitatea verificărilor desfășurate de Inspekția Judiciară, acestea urmează a fi desfășurate cu respectarea independenței judecătorilor, a Justiției în general și a autorității lucrului judecat [26]-exigențe inerente funcționării organului de control menționat.

Concluzii. În concluzie, constatăm că reglementările normativ-juridice naționale fac referință la suficiente mecanisme de responsabilizare a judecătorilor, inclusiv a președinților instanțelor de judecată, prin intermediul unor verificări desfășurate de către Inspekția Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii. Valoarea unor atare verificări este incontestabilă, ținând cont de faptul că au un caracter intern, fiind exercitate de Inspekția Judiciară – parte a Autorității Judecătorești și au loc cu respectarea strictă a principiilor independenței, imparțialității și integrității judecătorilor în parte și cu respectarea independenței Justiției în general.

Referințe bibliografice:

1. Art. 1 alin. (1), (2) al Legii cu privire la statutul judecătorului, nr. 544-XIII din 20.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 15-17, din 22.01.2013.
2. Art. 2 al Legii cu privire la statutul judecătorului, nr. 544-XIII din 20.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 15-17, din 22.01.2013
3. Par.15 of the Opinion N 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on The Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016. <https://rm.coe.int/1680748232> (vizitat 30.05.2018)
4. Art. 16 alin.(1), (2), (2¹) al Legii privind organizarea judecătorească, nr. 514-XIII din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 58, din 19.10.1995.
5. Art. 16¹ alin. (1) al Legii privind organizarea judecătorească, nr. 514-XIII din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 58 din 19.10.1995.
6. Pct. 10 al Regulamentului cu privire la ordinea internă a instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 503/17 din 03.06.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 397-399, din 31.12.2014.
7. Art. 7 alin. (1) al Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nr. 789-XIII din 26.03.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 196-199, din 12.09.2003.
8. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită). Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009. <https://dexonline.ro/definitie/management> (vizitat 30.05.2018).
9. Pct. 39 al Memorandumului explanatoriu al Recomandării nr. 94(12) a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor, 13 octombrie 1994. <https://www.csm1909.ro/274/3626/Documente-interna%C5%A3ionale> (vizitat 30.05.2018).
10. Par. 6 of the Opinion N 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on The Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016. <https://rm.coe.int/1680748232> (vizitat 30.05.2018)
11. art. 7¹ alin. (6) lit. a), b), b¹), d) al Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, nr. 947-XIII

din 19.07.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.15-17, din 22.01.2013.

12. Pct. 2 al Regulamentului cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției. Aprobata prin Hotărârea CSM nr.239/9 din 12.03.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

13. Pct. 25 al Regulamentului cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției. Aprobata prin Hotărârea CSM nr.239/9 din 12.03.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

14. Pct. 20 al Regulamentului cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției. Aprobata prin Hotărârea CSM nr.239/9 din 12.03.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

15. Art. 3 alin. (6) al Codului de etică și de conduită profesională al judecătorului. Aprobata prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor, nr. 8 din 11.09.2015.

http://csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf (vizitat 28.05.2018).

16. Pct. 33 al Regulamentului cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției. Aprobata prin Hotărârea CSM nr.239/9 din 12.03.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

17. Art.13 alin.(6) lit. b) al Legii privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor, nr. 154 din 05.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 190-192, din 14.09.2012

18. Par.39 al Avizului nr. 17 (2014) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) asupra evaluării activității judecătorilor, calității justiției și respectării independenței sistemului judiciar, Strasbourg, 24 octombrie 2014. <https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=ce8e7201-2008-4292-b1dc-b7462da77ab9%7CInfoCSM> (vizitat 28.06.2018).

19. Art. 19 alin. (1) lit. d) al Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 238-246, din 15.08.2014.

20. Art. 4 al Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 238-246, din 15.08.2014.

21. Par. 24 of the Opinion N 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on The Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016. <https://rm.coe.int/1680748232> (vizitat 30.05.2018)

22. Art. 11 alin. (1)-(3) al Legii cu privire la statutul judecătorului, nr. 544-XIII din 20.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 15-17, din 22.01.2013.

23. Art. 9 alin. (2) al Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nr. 789-XIII, din 26.03.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 196-199, din 12.09.2003.

24. Pct. 8.1-8.3 ale Regulamentului cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției Judiciare. Aprobata prin Hotărârea CSM nr, 89/4 din 29.01.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

25. Par. 41 of the Opinion N 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on The Role of Court Presidents, Strasbourg, 10 November 2016. <https://rm.coe.int/1680748232> (vizitat 30.05.2018)

26. Pct. 2.2, 5.2 ale Regulamentului cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a Inspecției Judiciare. Aprobata prin Hotărârea CSM nr, 89/4 din 29.01.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 119-121, din 31.05.2013.

CONDIȚIILE GENERALE ALE NULITĂȚII ÎN PROCESUL CIVIL

Tatiana CRUGLIȚCHI, lect. sup. univ.,

Catedra de Drept privat

Facultatea de Drept și Științe Sociale a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: The nullity itself represents one of the most relevant civil procedural penalty. The nullity juridical regime concerns the procedure of capitalizing the nullity in the juridical procedural order. Setting up the value in the civil procedure includes the examination of the problems referring to the issues of invoking, stating and declaring the nullity.

Regimul juridic al nulității poate cuprinde, de o manieră mai generală, condițiile de invocare a nulității, ca și efectele acesteia, deosebit de cazurile în care ea operează, deoarece între etiologia cazurilor de nulitate și efectele acesteia, pe de o parte, și cazurile de nulitate, pe de altă parte, există o legătură strânsă și necesară. Într-un sens restrâns, tehnic și obișnuit, regimul juridic al nulității desemnează numai totalitatea regulilor cărora le este supusă nulitatea, reguli care privesc trei aspecte: mijloacele de invocare a nulității; când și cât timp poate fi invocată nulitatea; efectele invocării nulității.

În fond, principalul rost al procedurii civile este de a impune un număr de dispoziții legale necesare pentru derularea procesului, dispoziții care în alcătuirea lor, trebuie să aibă ca punct de plecare atât o bună organizare și administrare a justiției, cât și o bună protecție a drepturilor persoanei.

Astfel, nulitatea procesuală apare ca principalul mijloc de control al regularităților actelor de procedură și de sancționare a celor care sunt contrare normelor formale.

În literatura de specialitate [1] s-a precizat opinia, conform căreia, constatarea și declararea nulității presupune îndeplinirea unor condiții generale privitoare la însăși existența sancțiunii. Condițiile generale ale nulității vizează trei aspecte:

- a) încălcarea oricăror dispoziții procedurale;
- b) producerea unei vătămări;
- c) vătămarea să nu poată fi anulată într-un alt mod, decât prin anularea actului.

Pe lângă aceste condiții, care privesc situațiile de încălcare a oricăror dispoziții procedurale, indiferent de natura și importanța actului procedural, există și condiții speciale ale nulității, care diferă după natura actelor de procedură, cât și condiții care vizează numai modul de valorificare a nulității în procesul civil.

Deci, invocarea, constatarea și declararea nulității presupun existența unor condiții generale care să reglementeze aplicarea acestor sancțiuni. Codul de procedură civilă al RM (CPC al RM) nu conține prevederi exprese ce ar consacra exhaustiv aceste condiții. Ele însă pot fi deduse prin intermediul interpretării logico – juridice, care ne duce la concluzia că vor fi lovite de nulitate acele acte de procedură care nu corespund exigențelor de formă și conținut. De exemplu, art. 166 CPC al RM reglementează condițiile de fond și de formă înaintate față de cererea de chemare în judecată. Dacă ea nu va fi întocmită cu respectarea acestor prevederi, judecătorul, conform art. 171 alin. 1 CPC al RM va pronunța o încheiere de a nu-i da curs. Ca rezultat, ea nu-și va produce efectele juridice, deci va fi nulă. Se mai cere de menționat faptul că sancțiunea nulității care o lovește nu este definitivă, deoarece judecătorul va acorda reclamantului un termen pentru lichidarea neajunsurilor din cerere. Și în cazul în care le va lichida în termen, cererea se va considera depusă din momentul prezentării ei inițiale.

Acest amănunt subliniază încă o dată că funcțiile sancțiunilor procedurale nu se limitează la pedepsirea persoanei vinovate de nesocotirea normelor procedurale, ci urmăresc educarea părților în spiritul disciplinei procesuale și a optimei administrări a justiției.

Un alt exemplu de nulitate poate fi desprins din conținutul art. 136 alin. 2 CPC al RM, care prevede că înainte de audierea martorului, el trebuie să fie prevenit de răspundere penală ce o va purta pentru depozițiile false făcute cu bună știință ori pentru refuzul sau eschivarea de a face depoziții. Dacă martorul nu va semna o declarație că i s-au explicat obligațiile și răspunderea ce o poartă, atunci depozițiile sale nu vor putea servi ca mijloc de probație (actul va fi nul).

a) În legătură cu prima condiție a nulității se impun următoarele precizări: neobservarea formelor legale trebuie să îmbrace o anumită gravitate, există neregularități ale actelor de procedură care sunt indiferente din punct de vedere sancționator, actele astfel afectate producându-și în întregime efectele [2].

Formele legale sunt totalitatea regulilor de drept procesual civil, iar formele de procedură sunt toate dispozițiile, normele, regulile care privesc mersul procesului înaintea justiției, tot ce legea prescrie că trebuie urmat pentru executarea hotărârilor și tot ce poate avea legătură directă cu funcția legală a organelor judecătorești [3].

Sancțiunea nulității și-a găsit o mai detaliată reglementare în CPC al României, potrivit căruia sunt afectate de nulitate nu doar actele îndeplinite cu neobservarea formelor legale, ci și cele exercitate de un judecător incompetent. La o primă analiză am putea constata că suntem în prezența unei nulități absolute, comparativ cu nulitatea relativă ce afectează actele îndeplinite cu neobservarea formelor legale [4].

În procedura franceză, atunci când un act este nul sau inutil pentru procedura în curs, funcționarul care l-a îndeplinit trebuie să achite cheltuielile ocazionate. Sub rezerva sancțiunilor disciplinare, funcționarul poate, conform dreptului comun, să fie obligat la despăgubiri și la o amendă [5].

- b) A doua condiție privește cauzarea unei vătămări uneia din părți prin neregularitatea actului.

Mai întâi, noțiunea de „vătămare” nu trebuie confundată cu „interesul”, după cum vătămarea nu este reductibilă exclusiv la un prejudiciu patrimonial.

Interesul de a cere anularea unui act de procedură este, ca în toate cazurile în care se pretinde ceva – pe cale principală sau pe cale de excepție – justificarea juridică sau morală a acelei pretenții ori, în alți termeni, folosul practic urmărit prin invocarea nulității [6].

În cazul nulității actelor de procedură, interesul de a cere anularea actului nu este suficient, fiind necesară și existența unei vătămări.

În al doilea rând, vătămarea poate să îmbrace forma unui prejudiciu patrimonial, adică să aibă un conținut economic, exprimabil în bani, după cum poate lua forma unui prejudiciu moral sau procesual [7].

Conceptul de vătămare, practic, nu face decât să reitereze și să asigure o garanție în plus a protejării drepturilor și a îndeplinirii obligațiilor procesuale.

În privința aceasta de largă accepțiune, putem afirma că, deși vătămarea nu există ca noțiune și concept în legislația procesuală din Republica Moldova, absența ei nu se resimte ca o adevărată lacună, drepturile și obligațiile părților fiind destul de bine protejate și de instituțiile procesual civile existente în țara noastră.

Nulitatea decurge din simpla încălcare a unor dispoziții imperative, care consacră regulile esențiale pentru activitatea de desfășurare a justiției. Prin urmare, vătămarea este presupusă în toate aceste situații și ea decurge din însăși încălcarea legii. Într-adevăr, neobservarea regulilor procesuale care exced interesului părților nu pot fi lipsite de sancțiune. Partea care invocă nulitatea nu va fi ținută să demonstreze prejudiciul – vătămarea – produs.

Constatarea existenței vătămării este lăsată la aprecierea instanței, care o poate deduce din împrejurările cauzei și din importanța și finalitatea formei de procedură încălcate. Dovada vătămării este diferită. În cazul nulităților exprese, vătămarea se prezumă și rareori cealaltă parte se angajează să răstoarne prezumpția de vătămare, dovedind inexistența acesteia.

c) În legătură cu cea de-a treia condiție, anularea actelor de procedură nu este și nu trebuie să fie decât un ultim remediu, în înțelesul că actul neregulat întocmit trebuie pe cât posibil, să fie salvat. În situația, în care actul urmează să fie refăcut în întregime, când deci nulitatea este totală, se va anula mai întâi actul neregulat și apoi se va întocmi un alt act, în conformitate cu formele legale; în acest caz însă, efectele juridice ale noului act se vor produce de la această dată.

În principiu, instanța care constată sau declară nulitatea dispune și refacerea actului. Dacă însă instanța s-a declarat necompetentă în condițiile legii și dosarul a fost trimis altei instanțe, refacerea actului va fi dispusă de instanța în favoarea căreia s-a declinat competența. Soluția este aceeași și în cazul în care nulitatea privește însăși hotărârea pronunțată în cauză. De această dată actul nu va fi refăcut de către instanța de control judiciar care, desființând hotărârea, rejudecă ea pricina. În caz de casare cu trimitere, refacerea o va opera instanța căreia i se trimite cauza spre rejudecare.

Problema înlăturării efectelor negative, care decurg din nerespectarea regulilor de desfășurare a procesului civil, se pune în termeni diferiți în cazul celor două categorii de nulități: absolute și relative.

Simpla invocare a necompetenței judecătorului are drept consecință nulitatea actelor de procedură, fără ca instanța să aibă efectiv posibilitatea de a înlătura consecințele negative ale nesocotirii dispozițiilor legale. De exemplu, potrivit art. 388 alin. 1 CPC al RM „hotărârea primei instanțe urmează a fi casată, independent de argumentele cererii de apel, dacă: a) pricina a fost judecată de un judecător care nu era în drept să participe la judecarea ei...”

Suntem în prezența unei nulități absolute, ce se caracterizează prin imposibilitatea de a înlătura vătămarea produsă. Prin înlăturarea efectelor negative ale încălcării normelor imperative se instituie anularea actului, ca și în cazul nesocotirii principiilor fundamentale ale procesului civil.

În cazul nulității relative, anularea actului de procedură se poate dispune doar dacă nu există o altă posibilitate de a înlătura efectele negative ce decurg din neobservarea dispozițiilor legale.

Nerespectarea dispozițiilor legale privitoare la citarea părților atrage nulitatea actelor următoare, inclusiv a hotărârii pronunțate în asemenea condiții. Nulitatea actelor procedurale ulterioare unei citații ilegale poate fi evitată prin ratificarea lor de partea interesată.

Într-adevăr, partea nelegal citată și care se înfățișează la un termen ulterior poate să nu solicite refacerea actelor întocmite dacă apreciază că aceasta corespunde intereselor sale. În acest fel, prin voința părții și sub controlul instanței de judecată, nulitatea poate fi evitată.

Președintele ședinței va amâna judecarea pricinii ori de câte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege sub pedeapsa nulității. Aceasta constituie o

obligație legală.

Părțile în drept să invoce nulitatea relativă au obligația de a se stăruii pentru înlăturarea vătămării prin alte mijloace legale. La rândul său, instanța este ținută să ia măsurile necesare pentru îndreptarea neregularităților săvârșite. Aceste premise constituie reguli esențiale cu privire la regularitatea actelor de procedură.

Exemplificativ, ele pot fi deduse din conținutul art. 168 alin. 1 CPC al RM „când lichidarea imediată a neajunsurilor nu este posibilă, cererea se consemnează în registrul de intrare a documentelor, iar reclamantului i se va acorda un termen pentru a aduce cererea în conformitate cu art. 166 CPC al RM”. Art. 368 alin. 1, și art. 438 alin. 3 conțin prevederi similare ce vizează cererea de apel și recurs împotriva deciziilor instanței de apel.

Referințe bibliografice:

1. Deleanu I. *Tratat de procedură civilă. Vol. I.* –Arad: Ed. Servo – Sat, 2000, pag.264
2. Ungureanu O. *Nulitățile procedurale civile.* –București: Ed. All Beck, 1998, pag.66
3. Leș I. *Sancțiunile procedurale în materie civilă.* –București: Ed. Lumina Lex, 1997, pag.53
4. Leș I. *Comentariile Codului de procedură civilă.Vol. I.* - București: ALL Beck, 2005, pag.271
5. Vincent J., Guinchard S. *Procédure civile.* - Paris: Ed. Dalloz, 2001, pag.465
6. Popa M. *Teoria generală a nulității actelor de procedură civilă.* –București: Ed. All Beck, 2003, pag.197
7. Leș I. *Comentariile..., op.cit, pag.267*

ANALIZA ÎN PLAN COMPARAT A REGLEMENTĂRILOR DIN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE ȘI AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND TRANSPORTUL AUTO DE MĂRFURI

Doinița GORE,
Universitatea Academiei de Științe din Moldova

Summary: As an important condition for strengthening of the economic relations between the EU and the Republic of Moldova, is the supreme necessity of harmonizing the national legislation with the EU legislation. Transport activity in the Republic of Moldova is still legally fragile. That is why the adherence of numerous bilateral treaties and conventions represents an essential legal basis for the gradual and efficient increase of the compatibility of the legislation.

Keywords: road transport of goods, European Union legislation.

Rezumat: Condiția necesară pentru consolidarea relațiilor economice dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, o constituie necesitatea armonizării legislației naționale cu cea a Uniunii Europene. Activitatea de transport în Republica Moldova este una încă destul de fragilă. De aceea, perfectarea numeroaselor convenții multilaterale și acorduri bilaterale, reprezintă un fundament juridic pentru o creștere graduală și eficientă a compatibilității legislației.

Cuvinte-cheie: transportul auto de mărfuri, legislația comunitară.

Legislația comunitară se bazează pe sistemul legislativ al fiecărui stat membru și, în anumite cazuri, și pe cadrul legislativ internațional. Aplicarea legislației comunitare și executarea sa depind de existența unui mecanism administrativ și judiciar corespunzător în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene.

Transporturile reprezintă una din cheile succesului deoarece contribuie la concretizarea a două din obiectivele fundamentale ale acesteia prevăzute în Tratatul de constituire al Uniunii Europene: libera circulație a persoanelor și libera circulație a bunurilor.

Politica Uniunii Europene în ce privește domeniul transporturilor a necesitat mult timp pentru a se contura, primele progrese semnificative fiind înregistrate abia după 1985. Aceasta se explică printr-un număr de factori, în special diferențele importante din structura acestei activități de la un stat la altul și de la un tip de transport la altul; existența monopolurilor de stat; structurile tradiționale ale pieței; dispariția regulilor fiscale, administrative și comerciale; încrederea generală în politicile naționale cu orientare modală, o multitudine de reguli tehnice diferite; grupări de interese puternice [1].

Dezvoltarea transportului auto de mărfuri apelează la reguli esențiale. Diversele convenții internaționale vizează în principal să protejeze companiile de transport de reclamațiile clienților și să evite ca un caz inopinat să facă să dispară o activitate încă fragilă din punct de vedere juridic. Această legislație protectoare este inspirată din politica de consumerism [2].

Una din realizările de bază a Uniunii Europene în domeniul transportului rutier este faptul că între 1992 și 2010, numărul accidentelor rutiere mortale survenite în Europa s-a înjumătățit, scăzând de la 70 000 la 31 000. Între 2010 și 2013, cifrele au scăzut cu încă 17%. Aceasta înseamnă că UE își va putea atinge, cel mai probabil, obiectivul strategic pe care și l-a stabilit pentru anul 2020, acela de a reduce cu încă 50% numărul deceselor cauzate de accidente rutiere. Prin urmare, Directiva privind gestionarea siguranței infrastructurii rutiere prevede stabilirea și punerea în aplicare a procedurilor referitoare la evaluările de impact și la operațiunile de audit în domeniul siguranței rutiere, la gestionarea siguranței rețelelor rutiere, precum și la inspecțiile în materie de siguranță efectuate de către statele membre [3].

Contractul de transport auto de mărfuri este configurat în reglementarea internațională într-o manieră de drept public în modul în care reflectează operațiunile vamale, condițiile de tranzit etc.

La inițiativa Comisiei Economice a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa și a Uniunii Internaționale a Transporturilor Rutiere a fost adoptată Convenția privind transportul internațional de mărfuri pe șosele (CMR), la Geneva la 19 mai 1956 și a intrat în vigoare la 2 iulie 1961, iar Republica Moldova a aderat la 26 mai 1993 [4].

CMR se aplică oricărui transport internațional de mărfuri, în cazul în care a fost încheiat un contract de transport de mărfuri cu titlu oneros, cu vehicule, dacă locul primirii mărfurilor și locul prevăzut pentru eliberare, așa cum sunt indicate în contract, sunt situate în două țări diferite, din care cel puțin una este țară contractantă, independent de domiciliul și naționalitatea părților contractante [5].

Convenția CMR reglementează conținutul contractului de transport de tip CMR care se prezintă sub forma unei scrisori de trăsură și cazurile de modificare ale acestuia. De asemenea, conține prevederi referitoare la drepturile și obligațiile căraușului și expeditorului precum și răspunderea acestora.

A mai fost elaborată de către Comisia Economică pentru Europa a ONU, Convenția vamala referitoare la transportul internațional sub acoperirea carnetelor TIR, la Geneva, la 15 ianuarie 1959, ulterior abrogată și înlocuită cu o nouă Convenție, la 14 noiembrie 1975, la care Republica Moldova a aderat la 26.05.1993 [6].

Principiile care au stat la baza elaborării acestei convenții au contribuit și la dezvoltarea transporturilor rutiere internaționale, nu numai în Europa și Orientul Mijlociu, ci și în alte părți ale lumii, cum ar fi Africa și America Latină.

Plăcuța cu inscripția TIR, fixată pe autovehicule care efectuează transporturi internaționale, constituie pentru conducătorii auto și pentru întreg personalul care lucrează în domeniul transporturilor rutiere un adevărat „pașaport” care permite realizarea unor transporturi eficiente și de calitate.

Făcând o scurtă incursiune istorică, este de menționat faptul că primul acord TIR a fost realizat imediat după cel de-al doilea război mondial, în anul 1949, cu participarea unui număr redus de țări europene [7].

Prin Convenția TIR se acordă căraușilor rutieri avantaje de ordin vamal, pentru facilitarea traficului internațional de mărfuri. Autovehiculele vor circula în acest trafic sub sigiliu vamal, ele beneficiind de eliminarea operațiunilor de deschidere în punctele vamale ale țărilor de tranzit pentru controlul vamal și fiind astfel redusă durata transportului și micșorată posibilitatea degradării mărfurilor perisabile [8].

Acordul cu privire la transporturile internaționale de produse alimentare perisabile și cu privire la mijloacele de transport speciale folosite pentru aceste transporturi a fost adoptat la Geneva la 01.09.1970 la Geneva (ATP), cu amendamentele respective la care a aderat Republica Moldova [9].

Un alt acord ce se execută pe întreg teritoriul Comunității Europene este cel referitor la transportul internațional al mărfurilor periculoase (ADR), încheiat la Geneva la 30 septembrie 1957 [10]. Mărfurile considerate **periculoase** conform Convenției ADR au nevoie de o **atenție specială** atât la ambalarea în vederea expedierii lor cât și la întocmirea documentelor de transport pentru a asigura un maxim de **siguranță** și **legalitate** în operațiunea de transportare.

Relația dintre legislația națională și cea comunitară a devenit și mai apropiată în urma semnării Acordului de Asocierie între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acesteia, pe de altă parte [11]. Adaptarea legislațiilor la *aquis*-ul comunitar constituie un element central și permite realizarea unei dezvoltări asigurate și coordonate precum și liberalizarea transporturilor între părțile implicate. Efectiv, prin semnarea acordului

menționat, părțile recunosc necesitatea armonizării legislației interne a Republicii Moldova cu cea a UE, ca factor esențial pentru eficientizarea și consolidarea relațiilor dintre părți din toate domeniile. Dat fiind faptul că, legislația națională este insuficientă și neconcordantă, Republica Moldova are obligația de a asigura creșterea graduală a compatibilității legislației sale cu cea comunitară. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu *acquis*-ul comunitar, precum este prevăzut de acord, nu vizează doar legislația națională viitoare, dar și legislația existentă.

Grație faptului că, realizarea vectorului european spre care tinde Republica Moldova, progresează într-un mod armonios, se observă o tendință generală de uniformizare a normelor referitoare la transporturi. Aceasta rezultă din faptul că Republica Moldova este parte la diferite convenții multilaterale sau organizații atât europene, cât și internaționale. Mai mult decât atât, Republica Moldova a perfectat numeroase convenții și acorduri bilaterale cu alte state membre în fiecare dintre domeniile de transporturi existente în țară.

În Uniunea Europeană a fost elaborat Regulamentul CE nr.1072/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri [38]. Regulamentul dat se aplică tuturor transporturilor internaționale pe teritoriul Uniunii Europene, în scopul de a garanta un cadru coerent pentru transportul rutier internațional de mărfuri. Transporturile efectuate dinspre statele membre către țările terțe continuă să fie reglementate în mare parte de acorduri bilaterale între statele membre și respectivele țări terțe. Pe cale de consecință, Regulamentul nu se aplică secțiunii deplasării efectuate pe teritoriul statului membru de încărcare sau de descărcare, atâta timp cât nu au fost încheiate acordurile necesare dintre Uniunea Europeană și țările terțe respective. Cu toate acestea, Regulamentul se aplică pe teritoriul unui stat membru tranzitat [12].

Din motive de încredere reciprocă, deseori, părțile neglijează clauza prin care se precizează legea națională aplicabilă în caz de litigiu. Astfel, ca efect al conflictului de legi a fost semnată Convenția de la Roma privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, din 19 iunie 1980. În lipsa indiciilor contrarii, Convenția de la Roma preferă a fi aplicată legea națională a transportatorului cu care clientul a contractat.

Pe de altă parte, Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială [13], a confirmat, în general, regula de bază prin care persoanele (transportatorii) ar trebuie să fie acționate în judecată de la locul unde își au rezidența permanentă, precum și faptul că, drept excepție de la această regulă ar fi eventuală în limitele prevederilor legale speciale și legislația care sprijină părțile defavorizate în cazul materiilor speciale cum ar fi asigurările.

La realizarea acordurilor bilaterale și convențiilor multilaterale încheiate între Republica Moldova și alte state, au stat la bază mai multe organizații naționale și internaționale.

Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport (C.E.M.T.), cu sediul la Paris, a fost înființată în temeiul Protocolului încheiat la Bruxelles la 17 octombrie 1953, completat cu Regulile de procedură din aceeași dată. Obiectivul de bază al Conferinței constă în „luarea de măsuri eficiente, legate de coordonarea și raționalizarea transporturilor interioare europene de importanță internațională [14]. Art. 3 al Protocolului din 17 octombrie 1953 referitor la Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport [15] urmărește: a) să ia toate măsurile destinate utilizării maxime și dezvoltării raționale a transporturilor interioare europene de importanță internațională, într-un cadru general sau regional; b) să coordoneze și să promoveze lucrările organizațiilor internaționale interesate în transporturile interioare europene, ținând cont de activitatea autorităților supranaționale din acest domeniu. Regulamentul privind eliberarea și utilizarea autorizațiilor multilaterale ale Conferinței Europene a Miniștrilor de Transport este elaborat în conformitate cu cerințele Conferinței Europene a Miniștrilor de Transport (CEMT) și Rezoluția CEMT/CS(2005)41/FINAL, în scopul stabilirii modalității de repartizare a autorizațiilor CEMT operatorilor de transport ce efectuează transport auto internațional de mărfuri și utilizarea ulterioară a acestora [16].

Organizația Națiunilor Unite (ONU) și structurile sale care activează pe teritoriul Republicii Moldova au scopul de a aborda principalele provocări de dezvoltare națională și de a atinge obiectivele de dezvoltare pe plan internațional ale țării și angajamentele în domeniul drepturilor omului.

La solicitarea Guvernului Republicii Moldova, ONU adoptă abordarea “Delivering as One” pentru anul 2013-2017 ce presupune o mai bună coerență și coordonare, în special, spre o economie eficientă și durabilă în toate sectoarele. Dat fiind faptul că unul din obiectivele ONU este protejarea absolută a drepturilor omului, cu desăvârșire acest fapt a pus temelia la adoptarea tuturor actelor normative internaționale ce reglementează drepturile clientului și consumatorului. Mai mult decât atât, în

cadrul aceleiași organizații, în componența Comitetului pentru Transportul Intern (CTI) al Comisiei Economice Europene (CEE) intră examinarea și soluționarea problemelor existente din domeniul transportului în spațiul comunitar.

Comisia Națiunilor Unite pentru Drept Comercial Internațional (UNCITRAL) organizează de două ori pe an sesiuni ordinare, la New York și Viena, în cadrul dezbaterilor substantive a Comisiei ce țin de dreptul transportului.

Printre organizațiile internaționale neguvernamentale este Uniunea Internațională a Transportului Rutier (I.R.U.) înființată la 23 martie 1948, la Geneva care, nemijlocit, are ca obiectiv soluționarea problemelor ce țin de organizarea și modernizarea transportului auto internațional de mărfuri. Articolul 2 din Statutul IRU, prevede protecția, dezvoltarea și prosperarea transportului rutier național și internațional în toate țările, apărarea intereselor transportatorilor internaționali și ușurarea muncii lor.

În 1949 IRU a primit din partea Consiliului Economic și Social al ONU (ECOSOC) statutul de organ consultative al acestuia. Uniunea respectivă a desfășurat o intensă activitate potrivit obiectivelor ce și le-a propus, secționând în sensul elaborării unor instrumente juridice care să reglementeze în detaliu domeniul transporturilor rutiere internaționale [17].

Asociația Internațională a Transporturilor auto din Moldova (AITA), fiind o organizație neguvernamentală și care activează din 1992, reprezintă interesele membrilor săi și ale transportatorilor internaționali în organele de stat și în alte organizații publice sau private, interne sau internaționale. De asemenea, contribuind semnificativ la dezvoltarea transportului rutier în Republica Moldova, asigură o trecere simplificată a mijloacelor de transport pe teritoriul altor state, oferă suport practic transportatorilor în activitatea lor etc.

Referințe bibliografice:

1. Cartea Albă a Uniunii Europene și Republica Moldova, Implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare, “Armonizarea legislației în sectorul transportului”, volumul 7, iulie 2000, p.1.
2. Christophe Paulin. Droit des transports. Ed. Litec, Paris 2005, p.199.
3. Directiva 2008/96/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind gestionarea siguranței infrastructurii rutiere, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 319/59 din 29.11.2008.
4. Convenția privind transportul internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), de la Geneva din 19 mai 1956, în vigoare din 2 iulie 1961, Tratatul Internațional nr.4, art. 148 din 30.12.1998.
5. Caraiani Gh. Transporturi și Expediții. București: Editura Lumina Lex, 2002, p. 305.
6. Convenția vamală referitoare la transportul internațional sub acoperirea carnetelor TIR de la Geneva din 14.11.1975, Tratatul Internațional nr.6, art.8 din 30.12.1998.
7. Caraiani Gh. Op. cit. București: Editura Lumina Lex, 2002, p. 318
8. Mihalache Iu. Dreptul Transportului. Chișinău: Editura.Pontos. 2012, p. 151.
9. Acordul cu privire la transporturile internaționale de produse alimentare perisabile aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 173 din 19 iulie 2007, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 112-116 din 03.08.2007, art. 512
10. Acordul european referitor la transportul internațional al mărfurilor periculoase, aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.44-XIV din 4 iunie 1998, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55 din 1998, art. 388.
11. Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acesteia, pe de altă parte semnat la 27.06.2014, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014, L260/4.
12. Gribincea. L. Contractul de Transport Rutier Internațional de Mărfuri prin prisma Convenției de Geneva din 19 mai 1956, Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2012, nr.8(58). p.44.
13. Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 16.01.2001, L12.
14. Căpățână O. Stancu Gh. Op. cit. Editura Lumina Lex.1995, p.120.
15. Protocolul din 17 octombrie 1953 referitor la Conferința Europeană a Ministrilor de Transport, Monitorul Oficial al României nr. 263 din 11.11.1993.
16. Rezoluția CEMT/CS(2005)41/FINAL, Anexa MTGD nr. 162 din 22.11.2005.
17. Manolache O. Dreptul Transporturilor. Editura All Beck. București. 2001, p.151.

SINTEZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA ACTIVITATEA DE ÎNTREPRINZĂTOR DIN SFERA TRANSPORTULUI RUTIER DE PASAGERI

Iurie MIHALACHE, doctor în drept, conferențiar universitar
USPEE „C.Stere”

În prezent, situația din sfera transportului rutier de pasageri diferă esențial comparativ cu cea existentă cu câteva decenii în urmă. Relațiile din transportul rutier cunosc o perfecționare continuă, iar în consecință, survine discrepanța între evoluția legislației și jurisprudenței, pe de o parte, și ritmurile adeseori lente de dezvoltare a doctrinei de specialitate, pe de altă parte.

Studiind literatura juridică de specialitate am constatat că în Republica Moldova există puține lucrări științifice (monografii, articole științifice, ș.a.) dedicate activității de întreprinzător din sfera transportului rutier de persoane. Motivul ar fi că în perioada U.R.S.S., dar și după proclamarea independenței Republicii Moldova, nu a existat un cadru juridic adecvat de reglementare a raporturilor din transportul rutier. În schimb, problematica transportului rutier de pasageri a fost pe larg abordată în doctrina altor state la nivelul unor publicații ce aparțin cu prioritate savanților ruși, englezi, francezi, români etc. Totodată, un număr mare de lucrări științifice au fost consacrate transportului rutier de mărfuri, iar acest fapt este explicabil, deoarece transportul de mărfuri are o pondere mai mare în relațiile economice aducătoare de profit.

Pomind de la faptul că raporturile juridice din sfera transportului rutier de pasageri au fost puțin abordate, informații utile găsim în lucrările de drept civil elaborate de profesorii *Gh.Chibac* [2, 3], *A.Bloșenco* [1], *M.Braghinskii*, *V.Vitreanskii* [9], *A.Sergheev* și *I.Tolstoi* [10] în care compartimente separate au fost consacrate analizei contractului de transport. De asemenea, o tratare aprofundată a raporturilor juridice din domeniul transportului rutier găsim în cursurile de dreptul transporturilor ale doctrinarilor *Gh.Filip* [6], *G.Paillet* [7], *F.Maiani* și *R.Bieber* [8].

Am constatat că lucrări științifice fundamentale în sfera transportului rutier au autorii ruși *M.Tarasov* [11] și *I.Spirin* [12], iar *A.Kasatkina* a susținut teza de candidat în științe pe acest segment de cercetare [13]. În egală măsură s-au evidențiat cercetătorii români – *O.Căpățină*, *Gh.Stancu*, *A.Cotutiu* și *C.Stanciu* cu diverse lucrări în care au abordat fundamentele civile ale contractului de transport, regimul juridic al operatorilor de transport și răspunderea acestora pentru neexecutarea obligațiilor contractuale.

Până la proclamarea independenței Republicii Moldova, un rol însemnat în promovarea regimului juridic al transporturilor rutiere l-a avut cercetătoarea *O.V.Ovcinikova*, prin lucrările „Transportul rutier din Moldova. Legislație și organizare”, editată în anul 1969 [18] și „Comentariul Codului civil al R.S.S.M.” (1971), participând în calitate de autor la comentarea articolelor Capitolului 31 „Transportul” din Codul civil al R.S.S.M. Autoarea a ajuns la concluzia că în R.S.S.M., transportul rutier de pasageri a progresat considerabil în perioada 1960-1965, datorită dezvoltării insuficiente a rețelei de cale ferată, iar cu titlu de comparație, aduce exemplu că numărul de pasageri transportați cu autobuzele în anul 1965 a fost de 10 de ori mai mare decât cifra statistică a pasagerilor transportați în anul 1955.

Un aport considerabil în dezvoltarea doctrinei naționale cu privire la transportul rutier de persoane aduce profesorul universitar *Gh.Chibac*. Contribuția sa remarcabilă în cercetarea științifică a raporturilor juridice din sfera transportului se manifestă printr-o interpretare profundă a legislației civile. În „Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova” autorul a realizat o analiză completă în plan comparativ a reglementărilor Codului civil al R.S.S.M. din 1964 și a Codului civil al R.M. în vigoare, însoțite de concluzii și propuneri legislative eficiente. De asemenea, autorul distinge regula potrivit căreia transportarea gratuită de pasageri nu este reglementată de normele Codului civil. Totodată, cercetătorul subliniază prezența unei excepții și indică asupra faptului că normele stipulate în Codul civil se vor aplica și transportului gratuit de pasageri dacă transportarea se efectuează în cadrul activității de întreprinzător de către o persoană care oferă public servicii de transport.

În manualele „Drept civil. Contracte speciale” (2005) și „Drept civil. Contracte și succesiuni” (2014) profesorul *Gh.Chibac* analizează structura contractului de transport prin prisma reglementărilor Codului civil al R.M. și ale actelor normative în vigoare. Atenție sporită autorul acordă caracterelor juridice, modului de încheiere a contractului, drepturilor și obligațiilor ce revin părților, termenului de înaintare a pretențiilor, răspunderii operatorului de transport pentru neexecutarea obligațiilor contractuale.

Numeroase publicații consacrate domeniului de cercetare a legislației din sfera transportului rutier aparțin cercetătoarei *N.Garștea*, care vine cu o serie de articole științifice: „Analiza lacunelor existente în

legislația transporturilor din Republica Moldova” (2013), „Analiza desfășurării activității de transport în conformitate cu prevederile legislației Republicii Moldova” (2006), „Imperfecțiuni legislative în procedura licențierii activității transportului auto în Republica Moldova” (2013), „Administrarea publică în sistemul de transport” (2008). În cadrul lucrărilor elaborate cercetătoarea ajunge la concluzia că modalitatea de inițiere și desfășurare a afacerii în domeniul transporturilor rutiere din Republica Moldova este una extrem de complexă, deoarece pentru inițierea afacerii sunt necesare trei acte administrative care se eliberează de trei autorități publice diferite. Problema dată a fost reliefată pe larg și de profesorii Academiei de Transporturi, Informatică și Comunicații – *B.Corețchi* și *O.Sârbu* [4]. Autorii descriu că licența pentru activitate de transport se obține la Camera de Licențiere, dreptul de deservire a rutelor regulate se obține la MTID, iar autorizația de transport la A.A. „ANTA”. În concluzie, cercetătorii propun simplificarea procesului birocratic de acces la activitatea de întreprinzător prin concentrarea în cadrul A.A. „ANTA” a procedurilor de eliberare a actelor permissive.

Prezintă interes lucrările conferențiarului universitar *D.Cimil* care, în coautorat cu cercetătorii *E.Bejenaru*, *O.Negru* și *A.Bot*, a analizat conținutul contractului de transport, calificarea contractelor de locațiune în raporturile de transport, obligația de transport rutier, regimul juridic al transporturilor.

Un alt cercetător autohton, *V.Bucur*, a studiat problemele aferente contabilității din transportul rutier. În cursul universitar intitulat „Particularități ale contabilității în transportul auto” (2012), dar și în articolul științific „Unele probleme aferente contabilității costurilor în transportul auto” (2008), autorul a descris mecanismele evidenței contabile în cadrul întreprinderilor de transport rutier și în special contabilitatea serviciilor prestate, a pierderilor condiționate de accidente rutiere, a asigurării pasagerilor, a restituirii biletelor de călătorie etc.

Contabilitatea veniturilor și a cheltuielilor la întreprinderile de transport rutier a fost pe larg analizată în tezele de doctor în economie susținute de cercetătorii: *M.Gherasimov*, cu tema „Particularitățile contabilității veniturilor și cheltuielilor la întreprinderile de transport auto” și *S.Taran*, intitulată „Perfecționarea managementului transportului auto în promovarea relațiilor economice externe ale Republicii Moldova” (2011). Autorii au cercetat din perspectivă economică relațiile din sfera transportului rutier și au recomandat măsuri pentru perfecționarea managementului întreprinderilor de transport. Luând în considerație specificul activității întreprinderilor din ramura transportului rutier, cercetătorii au propus modificarea procedurii de acordare a licențelor și demonopolizarea concurenței în acest segment.

Interes prezintă lucrarea cercetătorului *M.Cucereanu*, intitulată „Particularitățile dezvoltării business-ului mic în ramura transporturilor din Republica Moldova” [5], în care autorul a analizat practica managementului la nivelul întreprinderilor de transport rutier, a cercetat baza juridică a reformelor din sfera transportului rutier, a examinat rezervele și a determinat direcțiile principale de îmbunătățire a organizării managementului prin dezvoltarea metodelor antreprenoriale.

Din punct de vedere doctrinar nu par a fi fondate convingerile doctrinarului rus *V.Vitreanski*, că: „trimiterile care se fac la lucrările științifice din sfera transporturilor rutiere publicate acum 40-50 de ani nu ar fi relevante, pe motiv că atunci exista o altă legislație și un alt circuit economic, care acum nu există”. Subliniem că legislația din domeniul transportului rutier se dovedește a fi cea mai stabilă. Regulile ce țin de încheiere și executarea contractului de transport rutier de persoane au rămas în mare parte neschimbate pe parcursul deceniilor. Din aceste considerente, utilizarea comentariilor și ideilor expuse în literatura de specialitate de până la anii '90 constituie o temelie importantă în elaborarea unor cercetări noi.

Lucrări fundamentale dedicate contractului de transport rutier aparțin autorului *M.A.Tarasov*. În monografiile „Contractul de transport în dreptul sovietic” (1954) și „Contractul de transport” (1965) autorul a efectuat o analiză complexă a contractului de transport rutier conform legislației U.R.S.S. cu înaintarea unor recomandări de îmbunătățire a legislației în domeniu. În acest context distingem o altă monografie importantă din perioada sovietică, elaborată de profesorul *H.I.Șvarț* și denumită „Reglementarea juridică a transporturilor auto” (1966) [15].

Merită atenție cercetările efectuate de autorii ruși *A.G.Bîkov* și *D.I.Polovincic* care în anul 1986 au editat primul manual consacrat transporturilor rutiere, cu denumirea „Dreptul transporturilor auto”. De asemenea, o contribuție substanțială în dezvoltarea doctrinei ruse din sfera transportului rutier aduce cercetătorul *E.A.Voitenkov* care, prin numeroase articole științifice, oferă soluții în problemele cu privire la regimul de muncă și odihnă al șoferilor, securitatea persoanelor în timpul transportului și răspunderea operatorilor de transport pentru încălcarea normelor legislației muncii.

Alt autor rus, *S.I.Gurjei*, tratează pe larg regimul juridic al transportului rutier urban în folos public. În cadrul tezei de candidat în științe juridice susținută în anul 2007, autorul efectuează cercetări ample asupra unor aspecte importante, precum: costul biletelor de călătorie și politica tarifară în transportul urban. În acest context, nu putem trece cu vederea cercetările efectuate de doctrinarii din Federația Rusă *P.N.Ghetman*, *S.E.Heighetova* și *N.P.Kabîtov*, axate pe raporturile juridice care iau naștere între autogări și operatorii de transport rutier. În opinia autorilor, raporturile care iau naștere între autogară și operatorii de transport rutier pot fi exprimate cel mai reușit prin exemplul expediției. Contractul de prestări de servicii încheiat între autogară și operatorii de transport rutier este considerat o varietate a contractului de expediție.

Un segment important supus cercetării se referă la asigurările din transportul rutier. Studii ample în acest domeniu aparțin autorilor ruși *S.Dedikov*, *C.D.Ișo* și *E.V.Dolgopolova*. Aprobarea investigațiilor științifice realizate de autorii menționați s-a realizat prin publicarea în Federația Rusă a unui număr mare de monografii și articole științifice dedicate asigurărilor obligatorii și facultative din transportul rutier de persoane.

Apreciem faptul că cercetătorul *A.V.Odedesion* în anul 2014 a susținut teza de candidat în științe pe domeniul asigurării „Carte Verde”. Autorul a efectuat o cercetare amplă a legislației, doctrinei și jurisprudenței din Federația Rusă, S.U.A., Anglia, Franța, Australia, Germania și alte state, însoțită de analize, concluzii și propuneri. Cu toate acestea, suntem de părerea că în lucrare autorul *A.V.Odedesion* nu a elucidat pe deplin problema naturii juridice a răspunderii operatorului de transport rutier pentru vătămarea sănătății și deces, efectuând doar o simplă enumerare a unor păreri doctrinare și încheind cu afirmația că la răspunderea civilă în baza poliței „Carte Verde” delimitarea răspunderii civile în contractuală și delictuală nu ar avea importanță pe motiv că temeiul juridic al răspunderii servește textul acordurilor internaționale.

Problemele ce vizează anularea și întârzierea efectuării curselor de autocar au fost cercetate de profesorul *V.V.Zaleskii*. Autorul a descris mecanismul răspunderii operatorilor de transport pentru cazurile de întârziere, drepturile pasagerilor în calitate de consumatori ai serviciilor de transport, dificultățile care apar în procesul de aplicare a legislației etc.

Publicații relevante în domeniul transportului rutier internațional de pasageri și bagaje aparțin cercetătoarelor *A.S.Kasatkina* și *L.V.Zarapina*. În monografia „Contractul de transport de pasageri și bagaje în dreptul internațional privat” autoarea *A.S.Kasatkina* [13; 14] tratează normele cu caracter conflictual din legislația cu privire la transportul rutier internațional, corelația normelor dreptului intern cu reglementările dreptului internațional, aplicarea normelor cu elemente de extraneitate în soluționarea litigiilor din sfera transportului rutier de persoane etc. Pe același palier de cercetare științifică se manifestă autoarea *L.V.Zarapina*, ale cărei lucrări științifice sunt consacrate următoarelor aspecte: încheierea contractului de transport rutier internațional de persoane; statutul juridic al operatorilor de transport rutier; răspunderea părților pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a prevederilor contractuale [17].

Mai multe detalii cu privire la răspunderea participanților în raporturile de transport rutier aduce cercetătoarea belorusă *O.S.Korneeva*, care a elaborat numeroase publicații științifice, axate pe elucidarea problemelor ce țin de vătămarea corporală a persoanelor ca rezultat al accidentelor rutiere, repararea prejudiciilor materiale și morale, achitarea despăgubirilor de asigurare, aplicarea legislației în cazul transporturilor rutiere prin servicii regulate urbane, regionale, interregionale și ocazionale. Autoarea a menționat că în doctrină s-au conturat două teorii cu privire la natura juridică a răspunderii civile a operatorilor de transport rutier: teoria răspunderii delictuale și contractuale. Subliniem că ambele teorii au fost tratate reușit de doctrinarii *S.Calme*, *H.Tiberg*, *F.Făiniși* și *F.Tănăsescu*, fiind reflectate în lucrări științifice și însoțite de concluzia că natura juridică a operatorului de transport rutier este una contractuală. Totodată, în procesul cercetărilor s-a creat o situație de polemică *vis-à-vis* de părerile expuse de *O.S.Korneeva*, iar în fine am ajuns la concluzia că răspunderea operatorilor de transport rutier pentru vătămarea sănătății și decesul pasagerilor poartă caracter contractual.

Polemizând cu doctrinarii *R.Rodière*, *G.Paillet*, *Gh.Filip*, *Gh.Piperea*, *C.Stancu*, *V.Vitreanskii*, putem argumenta din perspectiva teoretică și practică existența a două contracte de transport distincte, de pasageri și de bagaje, în opoziție cu opiniile doctrinare a contractului unic, susținute de cercetătorii *F.Maiani*, *R.Bieber* și *A.Abrikosov*. O atenție deosebită în lucrările autorilor citați s-a acordat identificării statutului juridic al operatorului de transport rutier, în special descrierea corelației care există între termenii „operator rutier”, „transportator” și „cărăuș”, apreciind care noțiune ar fi cea mai adecvată.

Cel mai discutabil, însă, este biletul electronic la autocar, în legătură cu care în doctrină au fost

expuse mai multe avantaje și dezavantaje ale utilizării acestuia. Deși reprezintă o tehnologie modernă, comodă și accesibilă, pasagerul este puțin protejat, astfel încât devine necesară intervenția Inspectoratului Fiscal Principal de Stat pentru a institui un model unic de bilet electronic de autocar, pe motiv că cele care se emit în prezent sunt diferite și neclare consumatorului de rând. În opinia noastră, cea mai serioasă contribuție științifică, la acest compartiment, aparține profesorilor *M.Mezghani*, *J.Kos-Labedowicz*, *W.Augello* și *G.Pezold*. Autorii menționați supra au elucidat mecanismul încheierii contractelor prin Internet și valoarea juridică a biletelor electronice la autocar, publicând mai multe monografii și articole științifice în acest domeniu de cercetare.

Aport considerabil în cercetarea legislației transportului rutier de persoane aduc cercetătoarele *C.V.Lazukina*, *N.I.Leșcinskaia* și *N.V.Kuznețova* a căror segment de investigație științifică se axează pe elucidarea problematicii cu referire la natura juridică a contractului de transport rutier, calificarea juridică a raporturilor de transport, statutul juridic al operatorilor de transport rutier, biletul de călătorie. În acest context, alt autor rus, *N.I.Naidenova*, a analizat delimitarea dintre contractul de transport de persoane și contractul de transport de bagaje cu argumente convingătoare preluate din literatura juridică de specialitate.

Transportul rutier prin servicii de taxi a fost studiat de cercetătorii ucraineni *O.M.Necipurenko*, *S.V.Reznicenکو* și *G.V.Samoilenko* în monografia „Reglementarea juridico-civilă a transportului de persoane prin servicii de taxi” [16], precum și în numeroase articole publicate în revistele de științifice de profil din Ucraina, Federația Rusă și Uniunea Europeană. Autorii au acordat atenție sporită izvoarelor de reglementare, condițiilor de licențiere, asigurărilor obligatorii și facultative, precum și răspunderii aplicabile în transportul de taxi.

O contribuție semnificativă în formarea doctrinei dreptului transporturilor și a instituției transportului rutier de pasageri în mod special, revine profesorilor români *Gh.Piperea*, *A.Pandele* și *C.Stanciu*. Expunerea generalizată a cercetărilor efectuate o găsim în cursurile universitare intitulate „Dreptul transporturilor”, în care autorii au abordat problematica regimului juridic a activității de întreprinzător din perspective diferite, precum: semnificația juridică a biletelor de călătorie și de bagaj, răspunderea fiscală a operatorilor de transport, evidența contabilă în cadrul activității de transport, interacțiunea cu autoritățile publice în procesul obținerii unor acte permissive etc.

Concluzii. În urma analizei investigațiilor științifice în materia activității de întreprinzător din sfera transportului rutier de pasageri, putem formula concluzia că în Republica Moldova există puține lucrări științifice consacrate izvoarelor juridice de reglementare a transporturilor rutiere. Acesta este unul dintre motivele pentru care la momentul actual, domeniul transporturilor rutiere nu are fundamentare științifică suficientă. În scopul consolidării domeniului de cercetare a raporturilor juridice din sfera transporturilor rutiere se impune o conlucrare între autoritatea publică centrală de resort și mediul academic pentru susținerea financiară a activității editoriale. Aport considerabil în acest sens poate aduce Curtea Supremă de Justiție a R.M. prin generalizarea practicii judiciare din transport.

Totodată, menționăm faptul că importanța și valoarea științifico-practică a dreptului transporturilor este de necontestat, iar perspectiva conturării lui ca domeniu separat de cercetare devine tot mai evidentă. Deși în doctrina altor state pot fi întâlnite păreri *pro* și *contra* existenței dreptului transporturilor ca ramură de drept distinctă, faptul de a susține cu fermitate că dreptul transporturilor constituie ramură separată de drept ar genera discuții contradictorii din motiv că o parte dintre doctrinarii autohtoni abordează cu intransigență delimitarea ramurilor din cadrul sistemului de drept privat, focalizând totul în ramura dreptului civil, iar alte direcții de cercetare considerându-le drept instituții juridice.

Referințe bibliografice:

1. Bloșenco A. Drept civil. Partea specială. Note de curs. – Chișinău: Cartdidact, 2003, 296 p.
2. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari A., Efrim O. Drept civil. Contracte speciale. Volumul III. – Chișinău: Cartier, 2005, 232 p.
3. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. Drept civil. Contracte și succesiuni: Curs universitar, Ediția a II-a. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, 332 p.
4. Corețchi B., Sârbu O. Impactul transportului asupra comerțului extern al Republicii Moldova // Materialele Conferinței Științifice „Sisteme de Transport și Logistică”, Ediția a IV-a, mun.Chișinău, 9-11 decembrie 2011. – Chișinău: Evrica, 2012, p.40-47.
5. Cucereanu M. Particularitățile dezvoltării business-ului mic în ramura transporturilor din Republica Moldova // Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Sisteme de Transport și Logistică”, Ediția a

- III-a, mun. Chișinău, 22-23 octombrie 2009. – Chișinău: Evrica, 2010, p.32-39.
6. Filip Gh., Badea C., Manoliu M., Dreptul transporturilor. – Iași: Junimea, 2002, 230 p.
 7. Paillet G. Droit des transports. Manuel. – Paris: Flache, 2014, 543 p.
 8. Maiani F., Bieber R. Droit européen des transports. – Paris: Helbing, 2013, 332 p.
 9. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга четвертая. Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услугах в сфере транспорта. – Москва: Статут, 2004, 665 p.
 10. Гражданское право. Учебник. 6-е издание. Том 2 // Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. – Москва: Проспект, 2013, 443 p.
 11. Тарасов М.А. Договор перевозки по советскому праву: Монография. – Москва: Водтрансиздат, 1954, 433 p.; Тарасов М.А. Права и обязанности пассажиров в договоре перевозки // Права граждан СССР и их охрана в период развернутого строительства коммунизма. Материалы к научной конференции. – Саратов: Изд-во Саратов. юрид. ин-та, 1962, p.45-49.
 12. Спирин И.В. Автотранспортное право. – Москва: Транспорт, 2005, 322 p.; Спирин И.В. Билеты и квитанции, используемые при перевозках пассажиров на автомобильном и городском наземном электрическом транспорте // Научный вестник автомобильного транспорта (Federația Rusă), 2013, nr.6, p.45-53; Спирин И.В. Проездные документы, используемые при перевозках пассажиров автомобильным и городским наземным электрическим транспортом // Право и экономика (Federația Rusă), 2013, nr.9, p.28-33.
 13. Касаткина А.С. Договор перевозки пассажира и багажа в международном частном праве: Учебное пособие. Москва: Юрлитинформ, 2014, 253 p.
 14. Касаткина А.С. Договор перевозки пассажира и багажа в международном частном праве: Учебное пособие. – Москва: Юрлитинформ, 2014, 253 p.
 15. Шварц Х.И. Правовое регулирование перевозок на автомобильном транспорте. – Москва: Юридическая литература, 1966, 322 p.
 16. Нечипуренко О.М., Резніченко С.В., Самойленко Г.В. Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі: монографія. – Одеса: ОДУВС, 2010, 223 p.
 17. Зарапина Л.В. Правовое регулирование перевозки пассажиров автомобильным транспортом: Монография. – Волгоград: Наука, 2016, 292 p.;
 18. Зарапина Л.В. Существенные условия договора перевозки пассажиров и багажа автомобильным транспортом в междугородном сообщении // Экономические и институциональные исследования (Federația Rusă), 2005, nr.1, p.31-42.
 19. Овчинникова О.В. Автомобильный транспорт Молдавии. Организация и правовое регулирование. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1969.

ДОГОВОР ТРАНСФЕРА СПОРТСМЕНА- КАК ОДИН ИЗ ВИДОВ НОВОЙ ДОГОВОРНОЙ КОНСТРУКЦИИ НЕПОИМЕНОВАННЫХ ДОГОВОРОВ

Olga TATAR, lector universitar,
la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat,
doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

Summery: The transfer (transition) agreement of an athlete is one of the types of an unnamed contract in the civil legislation of the Republic of Moldova, of a civil law nature, compensatory, compensatory, regulating relations related to the registration and participation of athletes in competitions for a particular sport, where labor and sports relations terminate between the athlete and the sports club and there are other labor and sports relations between the same athlete and another sports club.

Keywords: transfer, registration of athletes, sports club, competitions

Если бы на сегодняшний день в гражданском праве необходимо было провести общую классификацию договоров, то данная классификация была бы столь широка и многогранна, т.к. на самом деле заключаемые договоры трансформируются, в виду изменений и дополнений их

определенными условиями и обязанностями, предложенными сторонами договора, дабы, наилучшим образом удовлетворить свои потребности.

Так, законодатель предусмотрел в ст.667 Гражданского Кодекса Республики Молдова следующее: «Физические и юридические лица свободны в установлении своих прав и обязанностей на основе договора и в определении любых других, не противоречащих закону, публичному порядку и добрым нравам, условий договора. Законодатель, осуществляя общее регулирование договорных отношений, должен обеспечить их стабильность, так как разновидность договорных конструкций и моделей постоянно растет.

Развернутая система договоров берет свое начало еще с римского права. Конструкции «безымянных» договоров еще тогда представляли большой интерес, так как развитие торговли, науки, техники и других сфер общественной жизни требовали перемен и инноваций. Предложенная классификация договоров в гражданском праве, как и в других отраслях права отстает от реальной действительности. Такое отставание естественно, так как все перемены в реальности связаны с процессом общественного разделения труда, с рынком и потребностями оборота, а возникновение договорных отношений хотя и создается в законных рамках, но продиктованы они потребностями участников гражданского оборота.

Непоименованные, не названные(безымянные) договоры получили свое признание и защиту в гражданском законодательстве Республики Молдова. Уже с признанием непоименованных договоров возникает необходимость в определении того, какие нормы будут к ним применяться и каким образом. Для этого, как предлагает Adriana Almășan, необходимо установить:

1. Непоименованный договор является *оригинальным* контрактом, или он просто не регулируется национальным законодательством?

2. Непоименованный договор исходит из поименованного договора, или имеет существенные отличительные особенности? [1, с.1]

Мы присоединяемся к мнению Smaranda Angheni в том, что признание договора в качестве непоименованного, означает что он (вид, подвид) законодательно не урегулирован, но и не запрещен законом. [2, с.19]

Нам часто приходится наблюдать, когда юристы, бухгалтера, заключают договора сталкиваются с трудностями, относительно того, как назвать договор и к какому типу договоров его отнести, то есть такие договоры, которые отсутствуют в законодательстве, так называемые непоименованные договоры. Выявление самостоятельной комбинации договора требует отведение ему отдельного места среди договоров. [3, с.22]

Согласно ст.50 Конституции Республики Молдова: «Власти обеспечивают условия для свободного участия молодежи в социальной культурной и спортивной жизни страны.» [4] Спорт- «это не только игровая деятельность, составная часть физической культуры, но и бизнес, в развитие которого вкладываются огромные финансовые ресурсы.» [5, с.1] Как известно профессиональный спорт является продуктом рыночной экономики, поэтому в основе своей имеет, прежде всего рыночные, экономические законы. Поэтому извлечение прибыли, конкуренция и другие аспекты- это составные элементы современного спорта. Стремление к максимальному получению прибыли и ориентирует деятельность организаций профессионального спорта на реализацию политики и на монополизацию того или иного вида спорта. [6, с.6]

Спорт в том виде, в котором он предстает пред нами сегодня, далеко не тот, каким он был раньше. Спортивные юристы потратили не один год, чтобы представить спортивные отношения такими, какими мы видим их сейчас, хотя еще на многие вопросы из этой области не удастся найти ответ. И одним из них является вопрос о правовой природе трансферов. Что это- справедливая система или работоторговля? Четкого современного понятия перехода (трансфера) спортсмена из одного клуба в другой, нет. [7, с.2]

Для наиболее ясного представления о сущности и значимости, роли непоименованных договоров, рассмотрим на примере отдельного вида непоименованного договора из области спорта. Сначала в спортивный, потом в правовой обиход вошли такие понятия как «переход спортсмена», «трансфер», «трансферная цена». Трансфер- это заимствованное иностранное слово, возникшее в результате международного спортивного общения и связей. Трансфер относится к спортивным терминам, им обозначается переход профессионального спортсмена из данного

профильного спортивного клуба в другой. [8, с.102]

Согласно ст. 20 – 22 Регламента перехода молодых футболистов на территории Республики Молдова, утвержденного решением № 39 Исполнительного Комитета ФФМ от 25 июля 2003: «Если переход молодого игрока из одного Центра Подготовки в другой Центр или дивизионный клуб инициирован в условиях, при которых срок действия контракта или контрактных отношений (ст. 8 Регламента) между молодым игроком и Центром Подготовки, в котором он состоит на учете, не истек, соответствующий переход будет осуществлен в случае, если будет достигнута взаимное соглашение между заинтересованными сторонами, в результате чего будет подписан официальный контракт о трансфере и только при условии выполнения всех обязательств, входящих в этот контракт. Молодой игрок, который, достигнув возраста 19 лет, закончил цикл футбольного обучения в соответствующем Центре Подготовки и по собственной инициативе не заключил или не продлил с ним заключенный ранее контракт, может перейти в любой дивизионный клуб только с условием выплаты принимающей стороной соответствующему Центру Подготовки компенсации за подготовку игрока, согласно ст. 17 и 19 Регламента. Трансфер молодого игрока может быть осуществлен между всеми Центрами Подготовки, зарегистрированными в установленном порядке. [9, с.6]

Известны три квалификации договора трансфера спортсмена:

1. Договор трансфера спортсмена как гражданско- правовой договор. Рассматривая трансферный договор в качестве гражданско- правового, следует выяснить может ли спортсмен являться самостоятельной стороной этого договора. Мы считаем, что может, причем большинство правоведов согласны с данной позицией. Зачастую трансферный договор квалифицируется как непоименованный договор, так как в системе гражданско-правовых договоров отсутствует договор с такими же квалифицирующими признаками. В таких случаях мы говорим, что это гражданско-правовой непоименованный (безымянный) договор.

2. Договор, регулируемый трудовым правом, комплексный, возмездный договор. [10, с.142]

«Отношения по переходу (трансферу) необходимо рассмотреть отдельно от трудовых отношений, возникших между профессиональным спортивным клубом и спортсменом, так как сторонами обязательства являются передающий и принимающий клубы. Согласно Регламенту, «трансфер оформляется в письменной форме и имеет юридическую силу гражданско- правового договора, в том числе и при простом обмене документами между клубами». [8, с.11]

Ни для кого не секрет, что данный договор компенсационного характера и это одно из отличительных его особенностей. Заключая контракт со спортсменом, подготавливая спортсмена и понеся какие-либо затраты, клуб будет рассчитывать, что затраты ему будут возмещены. Природа данного договора возмездная, то есть как правило, все расходы, произведенные передающим клубом по совершенствованию спортсмена должны будут возмещаться принимающим клубом. Проблема такого рода возмещений является одной из обсуждаемых проблем на сегодняшний день, так как нет четко установленных норм, которые бы регулировали отношения, связанные с такого рода возмещениями. В частности, В.В. Сараев отмечает, что на размеры таких выплат могут влиять вложения средств в подготовку молодых игроков, выплаты компенсаций за обучение, подготовку и совершенствование мастерства футболиста при заключении возмездного договора. [8, с.16]

Таким образом, предметом трансфертного контракта (договора о переходе спортсмена) из одного клуба в другой, являются условия перехода спортсмена. Такие условия могут включать встречное обязательство клуба, в который переходит спортсмен (денежную компенсацию или иное встречное обязательство), согласие на участие спортсмена в соревнованиях в составе другого клуба и иные действия, направленные на переход спортсмена. [7, с.7]

Итак, из вышеизложенного позволим себе сделать вывод, что договор трансфера (перехода) спортсмена –это один из видов непоименованного гражданско-правового договора, возмездный, компенсационный, регулирующий отношения, связанные с регистрацией и участием спортсменов на соревнованиях по определенному виду спорта, где прекращаются трудовые и спортивные отношения между спортсменом и спортивным клубом и возникают другие трудовые и спортивные отношения между этим же спортсменом и уже другим спортивным клубом.

Итак, руководствуясь принципом свободы договора, а именно ч. 1 ст. 667 ГК РМ, договаривающиеся стороны свободны в заключении договоров в пределах императивных норм права и в определении их целей и содержания. А ч.3 ст. 667 ГК РМ предусматривает, что стороны

могут заключать договоры, не предусмотренные законом (не названные в законе договоры), которых мы называем «безымянными», а также договоры, в которых содержатся элементы различных договоров, предусмотренных законом (смешанные договоры) [11]

Считаем, что такой вид непоименованного договора, как договор трансфера спортсмена имеет место быть на практике, а следовательно, быть закрепленным на законодательном уровне, предоставив возможность дальнейшего его развития.

Список использованной литературы:

1. Almașan Adriana, Arhitectura contractelor nenumite: construcție și amenajare, Editura: Universul Juridic, București, 2017.
2. Angheni Smaranda, Relevanța juridică a cauzelor contractuale uzuale în cadrul afacerilor, Editura: Universul Juridic, București, 2017.
3. Vasilescu P., Drept civil. Obligații, Editura: Hamangiu, București, 2012.
4. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova №1 от 18.08.1994
5. Погосян Е.В., Формы разрешения спортивных споров: дис... канд. юрид. наук [Текст]. Е.В. Погосян. - Екатеринбург, 2009
6. Переверзин И.Н., Менеджмент спортивной организации: Учебное пособие. 2- изд., М., 2002
7. Зайцев Ю.В., Правовая природа переходов спортсменов. «Спорт: экономика, право, управление» № 4, 2009
8. Сараев В.В., Отдельные вопросы правового регулирования коммерческой деятельности в профессиональном спорте. //«Спорт: экономика, право, управление» № 4, 2010
9. Регламент Перехода молодых футболистов на территории Республики Молдова, утвержденный регламентом Исполнительного Комитета ФФМ №39 от 25 июня 2003
10. Ахмедов А.Я., К вопросу о субъектном составе договора трансфера футболиста. Актуальные проблемы права: взгляд студентов, магистрантов и молодых ученых. Сборник научных трудов-Саратов: изд. центр «Наука», 2016
11. Гражданский Кодекс Республики Молдова № 1107 – XV от 06.06.2002 Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 82-86-66от 26.06.2002 г. Введен в действие с 12.06.2003

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND INCHEIEREA ȘI EFECTELE TRANZACȚIEI JUDICIARE

Ion DĂNOI, conf. univ., dr.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Dumitru CHEPTEA,
Asistent judiciar în cadrul Curții de Apel Bălți
Diana BALAN,
Asistent judiciar în cadrul Curții de Apel Bălți

Résumé: La formation de la transaction obéit au droit commun. Cependant l'originalité du contrat se traduit par certaines particularités. La transaction est un acte de disposition : les parties renoncent définitivement à exercer l'action en justice relative au litige qu'elles apaisent ; cette renonciation implique l'aptitude à disposer du droit, fondement de l'action. Même si la renonciation intervient nécessairement à titre onéreux, elle n'est pas destinée, à la différence d'une aliénation ordinaire, à procurer un profit, mais à éviter un litige : l'incertitude qui enveloppe celui-ci en fait un acte dangereux.

Mots-clés: litige, transaction, contestation, justice.

În baza principiului disponibilității părțile aflate în litigiu pot încheia o convenție în legătură cu procesul, în orice fază s-ar afla acesta.

În conformitate cu art. 212, alin. 1 și 3 C.proc. civ., părțile au două posibilități pentru a aduce la

cunoștința instanței faptul că ele au încheiat o convenție în legătură cu litigiul dedus judecării. Astfel, dacă părțile prezintă oral înțelegerea lor, instanța trebuie să o consemneze în procesul verbal al ședinței de judecată pe care îl vor semna părțile, completul de judecată și grefierul, urmând ca aceasta să fie trecută în dispozitivul încheierii. Când învoiala părților a fost prezentată într-o cerere scrisă (în formă scrisă), adresată instanței, ea se anexează la dosar, fapt menționat în procesul verbal al ședinței de judecată, urmând ca aceasta, de asemenea, să fie trecut în dispozitivul încheierii instanței.

Tranzacția judiciară a părților poate avea loc în orice fază a desfășurării procesului civil. Astfel, tranzacția judiciară se poate încheia și în timpul soluționării căilor de atac, chiar dacă învoiala a intervenit numai între unele dintre părțile procesului, însă prin aceasta nu trebuie să se lezeze drepturile părților care nu au exercitat respectiva cale de atac.

De asemenea se poate realiza o tranzacție judiciară și în faza executării silite, după momentul epuizării tuturor căilor legale de atac împotriva hotărârii care astfel devine definitivă și irevocabilă.

În principiu, contractul judiciar se poate încheia nu numai oricând, dar și în faza oricărei instanțe, civile, penale, economice.

Rolul instanței de judecată

La realizarea unui contract judiciar, care presupune, pe de o parte, un element convențional, iar pe de altă parte, un element judiciar, rolul primordial și determinant (în mare măsură) revine voinței părților. Dar nu trebuie să minimalizăm rolul instanței de judecată căruia i se prezintă și care constată, confirmă actul procesual de dispoziție, care fără „contribuția” judecătorului nu ar produce efectele dorite.

Judecătorul căruia i se prezintă convenția de către părți are nu doar un simplu rol de mediator [1], ci are dreptul și totodată obligația de a face unele verificări și de a lua, eventual, unele măsuri care se impun în scopul apărării, protejării intereselor părților precum și ale terțelor persoane. Instanța de judecată nu poate interveni în sensul de a modifica învoiala părților, în sensul de a le determina pe acestea să încheie sau să nu încheie un asemenea act procesual, dar poate să-și exercite rolul său activ făcând verificări asupra legitimității și legalității tranzacției. Iar în cazul în care nu confirmă tranzacția părților, instanța de judecată, potrivit art. 212 alin. 6 C. proc. civ., pronunță în acest sens o încheiere motivată și examinează pricina în fond [2].

Instanța de judecată la primirea convenției intervenite între părți are obligația să examineze conținutul acesteia și dacă sunt îndeplinite condițiile pentru a putea fi încheiată, să verifice dacă nu este rezultatul unui viciu de consimțământ, dacă nu se urmărește eludarea legii, dacă nu se face în detrimentul intereselor generale sau ale unor terțe persoane. Totodată, înainte de a lua act de cererea formulată de părți, judecătorul trebuie să explice părților consecințele juridice ale actului procesual de dispoziție pe care l-au încheiat.

Activitatea de control a judecătorului are menirea de a supraveghea ca – în realizarea prevederilor art. 61 C. proc. civ. – prerogativele de dispoziție privind drepturile materiale deduse judecării, precum și cele procesuale puse la îndemâna părților să fie îndeplinite cu bună credință și în conformitate cu scopul în vederea căruia au fost recunoscute de lege [3].

Judecătorul căruia i se prezintă și care constată acordul părților în sensul de a tranzacționa trebuie să fie competent nu numai să ia act de înțelegerea care a avut loc, ci și să judece însuși procesul cu care a fost investit [4]. Instanța de judecată confirmând convenția părților îi atribuie acesteia caracter judiciar. Fără confirmarea din partea judecătorului, înțelegerea părților ar fi o convenție obișnuită; fiind însă constatată și confirmată de instanța competentă, dobândește caracterul unui contract judiciar.

Rolul judecătorului se evidențiază și sub alt aspect, cel care privește momentul în care acordul părților capătă forță obligatorie. Până când înțelegerea dintre părți nu a fost înfățișată în instanță, judecătorul (care nici nu are știință despre ea) nu are nici o obligație în sensul de a ține seama de convenție, iar părțile pot, după părerea noastră, să revină asupra deciziei lor sau asupra conținutului tranzacției. Însă, din moment ce convenția a fost prezentată judecătorului (în formă scrisă sau orală), părțile nu mai pot retracta ceea ce au convenit, iar instanța este obligată să țină seama de învoiala respectivă, urmând a pronunța o încheiere în consecință [5].

Activitatea judecătorului prezintă o importanță deosebită, de modul în care va rezolva cererea părților depinzând natura și destinația contractului încheiat între cei aflați în litigiu.

În legătură cu rolul judecătorului în realizarea tranzacției judiciare s-a pus problema dacă aceasta face un act cu caracter jurisdicțional sau de altă natură. Îmbrățișăm opinia [6] potrivit căreia participarea instanței la formarea unei tranzacții judiciare îmbracă forma unei activități jurisdicționale, chiar dacă judecătorul nu impune părților, în urma judecării, soluția sa proprie. Chiar dacă instanța ia act de învoiala

părților, intervine cu mijloace specifice activității jurisdicționale făcând verificările ce se impun și consfințind convenția prin pronunțarea unei încheieri care îmbracă nu numai forma unui act jurisdicțional, dar produce și efectele juridice care caracterizează un astfel de act.

În legătură cu sfera de aplicare a principiului rolului activ al judecătorului în materia care ne interesează, au fost propuse o serie de reevaluări, în sensul că „instanțele judecătorești nu au nici un temei legal să refuze de a primi un act de dispoziție al părților care ar încălca o normă juridică dispozitivă, întrucât de încălcarea unei asemenea norme se poate prevala numai partea în favoarea căreia a fost edictată norma. Chiar referirea la fraudarea intereselor statului și ale altor terți de proces este discutabilă, deoarece hotărârea (în cazul nostru încheierea instanței) nu își produce efectele decât între părți, nefiind opozabilă terților [7].

Încheierea instanței

Așa cum am mai spus, dacă tranzacția încheiată de către părți este legitimată, instanța de judecată va lua act de învoială și va pronunța o încheiere prin care procesul va lua sfârșit.

Această încheiere reprezintă actul de procedură prin care se pune capăt judecății în temeiul tranzacției intervenite între părți [8]. Încheierea instanței se poate spune că reprezintă un act jurisdicțional în adevăratul sens, chiar dacă, așa cum am mai spus, nu este rezultatul dezbaterilor și nu conține soluția aparținând judecătorului.

Încheierea care consfințește învoiala părților se pronunță și se elaborează (redactează) după regulile de drept comun și produce, de asemenea aceleași efecte ca orice act jurisdicțional. Ca o particularitate, menționăm faptul că dispozitivul încheierii este alcătuit din tranzacția încheiată de părțile din proces.

Încorporând în conținutul său învoiala încheiată de părți, încheierea dă tranzacției caracterul și forța juridică a unui contract judiciar.

Prin încheiere instanța confirmă judiciar tranzacția pe care o include în dispozitivul actului de procedură, nefiind necesară o motivare – dacă nu au existat dezbateri. În schimb, refuzul judecătorului de a consfinți judiciar învoiala părților trebuie să fie motivat.

După cum am precizat, tranzacția judiciară cuprinde un element convențional și un element judiciar (încheierea pronunțată de instanță). S-a pus în doctrină [9] întrebarea: care element este dominant, convenția părților sau încheierea instanței? Considerăm, dacă avem în vedere ce efecte produce tranzacția judiciară, că dominantă este convenția părților, iar dacă ținem seama de *modul, puterea* cu care se produc efectele, încheierea deține supremația. Fiind inclusă în încheierea instanței, tranzacția dobândește caracterele și efectele specifice unui asemenea act jurisdicțional [10].

Efectele contractului de tranzacție

Contractul de tranzacție produce, în principiu, efecte declarative de drepturi. Tranzacția nu dă naștere, în principiu, la drepturi noi, ci prin ea se recunosc pur și simplu drepturi preexistente, ea producând efecte declarative [11].

În practică, însă, „declarativitatea” dreptului subiectiv ca efect al tranzacției este însoțită, uneori, de efectul translativ ori constitutiv de drepturi. Ca în orice contract, între părți iau naștere drepturi și obligații reciproce. În general efectele tranzacției nu se nasc spontan. Ele sunt rezultatul unor negocieri directe sau mediate, prin mijloacele specifice acestui contract: concesiile reciproce făcute de părți asupra dreptului subiectiv îndoielnic. Trei tipuri de obligații pot lua naștere prin aceste concesiile:

- părțile renunță reciproc la acțiuni;
- fiecare renunță la o parte dintre pretenții în schimbul renunțării celeilalte părți la acțiunea în justiție;
- în sfârșit, una dintre părți renunță la acțiunea în justiție în schimbul obligației pe care și-o asumă cealaltă parte de a da, a face sau a nu face ceva cu privire la un drept subiectiv străin de litigiu.

Primele două tipuri de obligații produc efect extinctiv și declarativ, părțile determinându-și reciproc drepturile subiective și renunțând la dreptul la acțiune în justiție. Al treilea tip de raport creează obligații noi, relative la un drept subiectiv, altul decât cel litigios, alături de efectul declarativ și extinctiv asupra dreptului subiectiv litigios. Astfel, de exemplu, instanța poate lua act de învoială prin care mama declară că renunță la pensia de întreținere convenită minorului de la tatăl său, în schimbul transferului dreptului de proprietate al acestuia din urmă asupra casei dobândite în timpul căsătoriei, pe numele minorului.

Aceste efecte sunt recunoscute de majoritatea autorilor [12].

Efecte extinctive

Tranzacția produce, în primul rând, un efect extinctiv în privința drepturilor asupra cărora poartă concesiunile reciproce. Este neîndoielnic că, odată încheiată, tranzacția împiedică părțile să formuleze din nou pretenții cu privire la drepturile stinse, recunoscute, constituite sau chiar transferate prin tranzacție.

Astfel fiind, acțiunea introdusă de una din părți va fi respinsă *de plano* ca urmare a invocării excepției peremptorii rezultând din tranzacție.

Codul civil atribuie tranzacției autoritate de lucru judecat. Deci puterea tranzacției se asimilează cu puterea unei hotărâri judecătorești definitive. Însă această asimilare nu este completă, fiindcă tranzacția este un contract civil și, ca atare, nu constituie titlu executoriu

În ceea ce privește tranzacția judiciară, ca urmare a tranzacției intervenite între părți și pronunțarea încheierii, instanța de judecată sesizată se dezinvestește de judecarea litigiului respectiv, chiar dacă acesta nu a putut primi o rezolvare în fond. O dată cu pronunțarea încheierii de către instanță, procesul civil se stinge.

Prin încheierea pe care o dă instanța de judecată, tranzacția părților dobândește valoare autentică, servind ca probă a convenției și a celor înscrise în conținutul său.

Implicit, prin încheierea tranzacției judiciare, părțile renunță la orice posibilitate ca prin intermediul unei acțiuni viitoare (cu obiect și cauză identice) să-și valorifice drepturile în legătură cu care și-au făcut concesii reciproce.

Prin tranzacție părțile litigante se obligă irevocabil și definitiv să respecte și să ducă la îndeplinire prestațiile asumate prin convenție.

Efecte constitutive sau translativ

Tranzacția produce efecte extinctive și declarative, însă sunt situații în care, ca o excepție, se produc și efecte constitutive (*ex nunc*) sau translativ de drepturi. Astfel se întâmplă în cazurile în care, în schimbul renunțării făcute de o parte, cealaltă parte efectuează sau promite anumite prestații (plata unei sume de bani, oferirea unui lucru etc.). În aceste cazuri, tranzacția fiind și constitutivă sau translativă de drepturi, consecințele referitoare la prestațiile noi vor fi inverse față de cazul efectului declarativ (adică va exista obligația de garanție, efectele nu vor fi retroactive).

Efecte relative

După cum se cunoaște, orice contract (inclusiv și contractul de tranzacție) este un acord intervenit între voințele individuale a două sau mai multe persoane. Neîndoios că el va produce efecte între acele persoane [13]. Astfel art. 668 art. 2 C. civ. stabilește principiul relativității efectelor contractului dispunând că „contractul produce efecte numai între părți...”.

Întrucât puterea obligatorie a contractului se întemeiază pe acordul de voință al părților, este firesc și logic ca ele să nu producă efecte decât între părțile contractante, și față de terți, adică față de persoane care nu au participat la încheierea actului.

Contractele sunt față de terți niște acte străine lor, care nu pot nici profita, nici păgubi interesele terțelor persoane (*res inter alios acta, aliis nec nocere, nec prodeste potest*).

Relativitatea forței obligatorii a contractului rezultă și din principiul autonomiei de voință a părții, potrivit căruia „nimeni nu poate fi obligat prin voința altuia” (*Certissimum enim est ex alterius contractu neminem obligari* – Evident că nimeni nu poate fi obligat prin contractul altuia – Codul lui Justinian L.3.).

Astfel potrivit principiului relativității efectelor contractului, tranzacția nu produce efecte față de terți (*res inter alios acta*). Mai mult decât atât, deși tranzacția produce efecte retroactive, ea este inopozabilă față de terți care, înainte de tranzacție, au dobândit drepturi asupra bunului litigios. Prin urmare ei nu trebuie să intenteze o acțiune pauliană pentru a face inopozabilă tranzacția [14] sau să se apere prin invocarea uzucapiunii, a dobândirii de la proprietarul aparent sau alte remedii juridice la îndemâna terților de bună credință.

În cazul tranzacției judiciare aceasta produce efecte numai față de părțile procesului civil respectiv, deci față de terțele persoane nu se produce nici un efect, ca expresie a principiului relativității efectelor contractului. De exemplu, dacă între partea civilă și inculpat a avut loc o tranzacție, care nu a fost pusă în discuția contradictorie cu partea civilmente responsabilă, convenția nu este opozabilă acesteia din urmă. În consecință, instanța de judecată trebuie să administreze probele necesare pentru determinarea cuantumului real al prejudiciului și să oblige partea responsabilă civilmente la plata despăgubirilor, în solidar cu inculpatul.

Referințe bibliografice:

1. A se vedea H. Solus, R. Perrot, *Droit judiciaire privé. Procédure de première instance*, Tome 3, Sirey, Paris, 1991, pp. 988-989
2. Instanța de judecată va respinge cererea și va continua judecata dacă se constată că prin tranzacție se eludează prevederi ale legii. De exemplu, acordul soților într-un proces de pataj nu va fi acceptat dacă a

fost făcut în scopul fraudării creditorilor sau al sustragerii de la aplicarea măsurii complementare a confiscării averii soțului condamnat la o pedeapsă privativă de libertate.

3. V.Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, p. 278.
4. M. G. Constantinescu, *Contracte judiciare*, Tipografia ziarului *Universul*, București, 1939, p. 71.
5. Există și opinia potrivit căreia părțile nu pot retracta nici în perioada cuprinsă între momentul realizării acordului de către părți și momentul constatării și confirmării lui de către instanța de judecată. (M. G. Constantinescu, *op. cit.*, pag. 66.)
6. E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, Vol. I, București, 1926, p. 323 // citat de Gh. Durac, *Drept procesual civil. Actele de dispoziție ale părților în procesul civil*, Editura POLIROM, Iași, 1999, p. 161.
7. G. Boroi, D. Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Editura ALL, București, 1994, p. 379.
8. M.N. Costin, I. Leș, M.Șt. Minea, D. Radu, *Dicționar de drept procesual civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 246.
9. M.G. Constantinescu, *op. cit.*, p. 84.
10. Ibidem.
11. I. R. Urs, S. Angheni, *Drept civil. Contracte speciale*, Vol. III, Editura OSCAR PRINT, București, 1998, p. 174.
12. A se vedea: Fr. Deak, *Tratat de Drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1999, p. 612 – 613; D. Chirică, *Drept civil. Contracte speciale*, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 298 – 300; I. R. Urs, S. Angheni, *op. cit.*, p. 174 – 175.
13. L. Pop “*Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat*”, ediția II, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1998, p. 90.
14. Fr. Deak, *op. cit.*, p. 841.

PROBLEME DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT ÎN MATERIA INCAPACITĂȚILOR DE EXERCITIU

Corneliu VRABIE,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Résumé : Les incapacités intéressent fortement le droit international privé. Premièrement parce qu'il y a la nécessité d'analyser les problèmes visant la détermination des lois que les régissent. Ainsi, les incapacités d'exercice, qui sont générales parce que concernent toutes les catégories des actes juridiques de l'incapable, sont soumises à la loi nationale. La loi nationale du mineur détermine, spécialement, les catégories des actes juridiques qu'il ne peut faire, la sanction de la violation de l'incapacité, particulièrement la nullité des actes (les situations de nullité, les formes, les personnes qui peuvent l'invoquer etc.). En plus, il y a la nécessité de mettre en évidence tous les aspects qui tiennent de la privation de la capacité un étranger par une décision judiciaire ou de l'efficacité d'une telle décision prononcée dans un autre pays.

Punctul de plecare pentru soluționarea unui conflict de legi în materia capacității este legea personală. Deja tradițional, legea personală se prezintă, de regulă, pentru sistemul dreptului continental sub forma de *lex patriae* și, sub forma de *lex domicilii* pentru dreptul continental [1]. Cu alte cuvinte, un străin va fi considerat capabil, de exemplu, în România dacă este capabil conform prevederilor legale ale statului său de cetățenie [2] sau conform legii domiciliului dacă este apatrid, iar cetățeanul român va fi considerat capabil și în alte state dacă este capabil conform dreptului românesc, chiar dacă legile acelor state ar prevedea altfel pentru cetățenii proprii [3]. *Per a contrario*, dacă o persoană este *incapabilă* după legea sa personală, ea va fi considerată incapabilă în orice țară unde se va duce [4]. În același timp, pronunțându-se asupra unui eventual conflict mobil de legi cu privire la legea aplicabilă majoratului, unele sisteme de drept prevăd expres că dobândirea de către o persoană a unei noi cetățenii nu aduce atingere majoratului dobândit și recunoscut conform legii naționale aplicabile anterior [5]. Astfel, dacă o persoană a devenit capabilă în baza legii naționale anterioare schimbării cetățeniei, ea își va păstra capacitatea dobândită chiar dacă legea nouă prevede, spre exemplu, o altă vârstă pentru majorat [6].

Necătând la consecutivitatea și claritatea soluțiilor oferite de dreptul conflictual în materia capacității de exercițiu, lucrurile par a fi mai complicate decât la prima vedere. Dificultăți pot apărea chiar și în materie de incapacitate generală. Drept exemplu elocvent servește *teoria interesului național* (interesul de a promova siguranța operațiunilor juridice pe plan internațional). Ca pilon al acestui principiu este decizia Curții de Casație franceze din 1861 asupra celebrului proces *Lizardi* [7]. Esența acestei teorii se rezumă la ideea că o persoană incapabilă conform legii sale naționale nu este în drept să invoce lipsa capacității de exercițiu dacă are capacitate de exercițiu conform legii locului de încheiere a actului juridic. În consecință, incapacitatea generală, prevăzută de legea personală, nu va constitui un impediment pentru validitatea actului încheiat, dacă persoana este capabilă conform *lex loci actus* [8]. Subscriem opiniei că teoria interesului național s-ar justifica prin ocrotirea bunei credințe a partenerului local [9]. În fine, reglementările respective apară nu numai interesul unui național care a tratat cu un străin, ci și interesele oricărei persoane care tratează cu un străin, capabil după legea locului unde încheie actul [10].

Așadar, reglementările de drept internațional privat ale celor mai multe state prevăd că *incapacitatea generală de exercițiu* [11] este supusă, cu unele excepții [12], legii personale. Legea națională sau de domiciliu a minorului ori a interzisului judecătoresc va determina, în special: motivele pentru incapacitate [13]; categoriile de acte juridice pe care nu le poate face (sau, prin excepție, le poate face); sancțiunea încălcării incapacității (cazurile de nulitate și felurile acesteia (absolută sau relativă), persoanele care o pot invoca și în ce condiții; invocarea leziunii; reducțiunea angajamentului etc.) [14].

Practic toate sistemele de drept prevăd că persoana fizică devine deplin capabilă de la o anumită vârstă instituită de legislație, premisa fiind existența discernământului. Respectiv, până la acea vârstă persoana este incapabilă. Pe de altă parte, legislația prevede și o capacitate de exercițiu restrânsă (pentru minorii cu vârsta între 14 și 18 ani). Aceasta apare ca rezultat al generalizării făcute de legiuitor asupra capacității de exercițiu, stabilind anumite praguri de vârstă până la care capacitatea de exercițiu nu există, de la care ea începe să existe, dar este restrânsă și de la care ea devine deplină [15]. Legislația română, cea moldovenească, cea rusească ș.a. prevăd acest principiu [16]. Conform dreptului englez, persoana este incapabilă până la împlinirea vârstei de 18 ani. Legislația franceză prevede că minorul este incapabil până la majorat, actele juridice fiind încheiate de reprezentanții săi legali. Totuși, la vârsta de 16 ani acesta poate încheia personal anumite acte juridice, cum ar fi contractul de muncă, poate dispune personal de salariu, de veniturile bancare etc.

Sistemele de drept ale unor state mai prevăd existența unei capacități de exercițiu restrânsă și pentru persoanele majore. Îngrădirea capacității se datorează, de regulă, posturii de risipitor a persoanelor date [17]. Soluția conflictuală în această materie este legea personală. Astfel, declararea persoanei ca risipitoare, precum și efectele acestei declarări vor fi cărmuite fie de legea națională, fie de legea domiciliului persoanei îngrădite în capacitatea de exercițiu [18]. Soluția nu este însă uniformă în toate sistemele. Unele sisteme (cum ar fi, de exemplu, cel rusesc) prevăd în această materie o normă conflictuală unilaterală. Pe de altă parte, unele legislații, cum ar fi cea germană, românească sau cea moldovenească instituie, în cazul cetățenilor proprii ori a persoanelor cu domiciliul pe teritoriul său, pentru limitarea sau lipsirea de capacitate, competența exclusivă a instanțelor sale [19]. În aceeași ordine de idei, unele legislații ale dreptului continental prevăd situații când minorul poate dobândi capacitatea deplină până la împlinirea majoratului, cum ar fi, spre exemplu, situația minorului ce se căsătorește sau al celui care lucrează în baza unui contract de muncă. În cea de-a doua situație, atribuirea capacității depline de exercițiu unui minor poartă denumirea de *emancipare* [20].

Probleme conflictuale ar putea naște și soarta capacității depline a minorului, dobândite prin căsătorie, atunci când această căsătorie ar fi desfăcută, anulată sau va înceta prin moartea celuilalt soț până la majorat. Cu alte cuvinte, ne interesează care va fi legea ce va arăta dacă minorul își păstrează capacitatea deplină de exercițiu dobândită prin căsătorie în cazul divorțului sau în cazul decesului celuilalt soț sau dacă o va pierde retroactiv în cazul anulării căsătoriei. Și dacă o va pierde, care va fi momentul din care va fi considerat că nu o mai avea [21].

Un interes aparte în dreptul internațional privat prezintă regimul așa-numitelor incapacități speciale de folosință [22]. S-a apreciat, argumentat după părerea noastră, că majoritatea acestor incapacități ar fi într-adevăr niște îngrădiri ale capacității, însă nu îngrădiri ale capacității de folosință, ci ale capacității de exercițiu [23]. Prin urmare, acestea au fost denumite ca fiind *incapacități speciale de exercițiu* [24]. În același context, considerăm că și în cazul îngrădirilor aduse unor drepturi, axate în jurul statutului de străin a persoanei, nu sunt puse în discuție incapacități propriu-zise, ci mai degrabă, regimul

drepturilor respective sau regimul unor anumite funcții [25].

Astfel, alături de *incapacitatea generală de exercițiu* de care sunt afectați minorii de până la 14 ani și interzișii judecătorești, cunoaștem și unele *incapacități speciale de exercițiu* ale celor cărora legea le-a prohibit oarecare acte juridice [26]. În această ordine de idei, incapacitățile speciale de exercițiu vor fi guvernate fie de legea națională (când operează *erga omnes*), fie, atunci când sunt prevăzute în interesul unor persoane concrete, de legea actului prohibit care poate fi *lex contractus*, *lex successionis*, sau de o altă lege ce guvernează o anumită instituție juridică.

Încetarea capacității de exercițiu doar la moartea persoanei apare ca fiind regula în materie. Totuși, prin excepție, legea reglementează posibilitatea lipirii persoanei fizice de capacitatea de exercițiu în timpul vieții, ca urmare a punerii acesteia sub interdicție prin hotărâre judecătorească, datorită lipsei de discernământ (cauzată de alienația sau debilitatea mintală) [27]. Persoana poate fi declarată incapabilă numai de către instanța de judecată și numai în situația când există motive temeinice [28]. În consecință, într-o anumită ipoteză, ar putea provoca un conflict de legi situația eficacității internaționale a unei hotărâri de punere sub interdicție pronunțate în străinătate. Cu alte cuvinte, suntem în situația de a recunoaște sau nu incapacitatea celui pus sub interdicție de instanțele străine. În același timp, s-ar putea ivi un conflict de calificări legat de motivele ce ar sta la baza declarării nulității actelor încheiate de incapabil până la rămânerea definitivă a hotărârii de punere sub interdicție. Astfel, actele vor fi anulabile ca urmare a lipsei de capacitate sau ca urmare a vicierii consimțământului (a lipsei de discernământ) în momentul încheierii actului juridic, adică ca urmare a așa numitei *incapacități de fapt* [29].

Recunoașterea hotărârii străine de punere sub interdicție presupune că aceasta produce efecte în țara forului [30]. Dreptul internațional privat prevede [31], de regulă, că hotărârile străine care se referă la statutul personal sunt recunoscute de plin drept [32]. Prin urmare, legea națională cârmuiește incapacitatea de exercițiu, fie că aceasta rezultă direct din lege, fie că decurge, în condițiile legii, dintr-o hotărâre judecătorească străină [33].

Pe de altă parte, instanța poate fi sesizată de a se pronunța asupra lipirii sau restrângerii în capacitate de exercițiu a unui străin. În acest caz, pe lângă un conflict de jurisdicții, instanța va soluționa și un conflict de legi în spațiu privind legea competentă de a stabili condițiile ce ar justifica interdicția sau îngrădirea și luarea măsurilor de protecție. Un interes aparte, în acest sens, suscită stipulația art. 1591, alin. 1 *Cod civil moldovenesc* care prevede că „Cetățeanul străin sau apatridul poate fi declarat incapabil (s.n.) sau limitat în capacitatea de exercițiu (s.n.), conform legislației Republicii Moldova”. Respectiv, formula *poate fi* arată că această situație reprezintă o excepție, regula fiind *că nu poate*. Este și firesc să fie așa, deoarece, așa cum s-a arătat mai sus, legea națională este aceea care guvernează nu numai capacitatea, ci și incapacitatea unui străin. Cu toate acestea, legiuitorul poate prevedea, pe cale de excepție, că străinul poate fi declarat incapabil sau limitat în capacitatea sa de exercițiu conform legii forului. Evident, aceasta numai în situația când sistemul de drept al forului este interesat în mod direct [34]. Prin urmare, fiind vorba de o excepție, aceasta trebuie să fie stipulată cât mai exact și să nu dea temei pentru interpretări echivoce [35]. În această ordine de idei, se impune în mod imperios elucidarea acelor condiții care ar atribui competența jurisdicțională instanțelor sesizate în procedura de punerea sub interdicție a străinului. Cum am arătat mai sus, dacă străinul își are domiciliul în Moldova, instanța moldovenească (ca și cea românească, dacă străinul domiciliază în România) are competența exclusivă în această materie. Neunitară apare soluția atunci când străinul nu este stabilit în țara instanței sesizate. Cu părere de rău, legislația moldovenească (precum și ce românească) este lacunară în această privință. Totuși, acest fapt nu poate conduce la nesoluționarea conflictului de jurisdicții în materie sau soluționarea acestuia în mod arbitrar. De altfel, punerea sub interdicție a străinilor rezidenți apare detaliat reglementată în cadrul tratatelor de asistență juridică [36]. Evident, că prioritate în această materie au autoritățile statului de naționalitate a persoanei lipsite de discernământ. Numai în ipoteza în care aceste autorități nu soluționează problema în timp util sau se află în pasivitate totală, instanța de domiciliu sau de reședință a străinului se va simți obligată să acționeze, fie pentru a aplica măsuri provizorii cu caracter de urgență, fie chiar de a institui măsuri de protecție judiciară față de străin sau de a-l limita în capacitate de exercițiu [37]. Asemenea măsuri sunt luate conform legii forului. Astfel, legea națională va suferi concursul altor legi – a domiciliului sau a reședinței obișnuite. Tratatelor de asistență juridică admit efectuarea unor asemenea proceduri de către instanțele părții contractante unde își are reședința cetățeanul celeilalte părți contractante numai cu îndeplinirea unor anumite condiții, cum ar fi: [38] a) avizul prealabil al instanțelor statului de cetățenie sau tergiversarea nejustificată din partea acestora; b) delegarea expresă a competenței de către instanțele avizate; c) motivul de punere sub interdicție sau de limitare în capacitate sunt

prevăzute și de legea statului a cărui cetățean este persoana.

Așadar, dacă instanța moldovenească va fi competentă să se pronunțe asupra ocrotirii judiciare asupra unui străin, legea materială după care se va conduce pentru îndeplinirea măsurilor punerii sub protecție *poate fi* legea moldovenească. Aceasta se va aplica numai dacă conflictul de jurisdicții a fost soluționat în favoarea instanțelor moldovenești, iar aplicarea legii forului în materie este prevăzută de clauzele tratatului în domeniu. Considerăm că legea forului se va aplica cu luarea în considerație a stipulațiilor legii naționale a străinului în acest sens.

Instituirea tutelei minorului sau interzisului judecătoresc, efectele interdicției, raporturile dintre tutore și incapabil sunt supuse, în principiu, legii naționale a minorului sau a interzisului judecătoresc [39]. Efectele pot fi supuse și legii autorității ce îndrumă și supraveghează exercitarea ocrotirii atunci când minorul sau interzisul locuiesc în acel stat [40]. S-a susținut [41] că o asemenea abordare flexibilă a problemei conflictuale este mai eficientă, fiind oportună nu numai pentru cei ce necesită protecție, ci și pentru organele de resort ale statutului unde a fost instituită tutela sau curatela.

Referințe bibliografice:

1. Această împărțire nu trebuie însă absolutizată. Din ce în ce mai frecvent, este evidentă intersectarea și suplimentarea celor două criterii: legea domiciliului este admisă pe lângă legea națională în țările dreptului continental, după cum de naționalitate sau de alte materii sunt legate unele consecințe ale conflictelor de legi în sistemul *common law*.
2. Art. 11 din *Legea română nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat (Monitorul Oficial al României nr.282 din 11.11.1996)* prevede că „Starea, capacitatea și relațiile de familie ale persoanei fizice sunt cărmuite de legea sa națională, afara numai dacă, prin dispoziții speciale, nu se prevede altfel.”
3. În timp ce în România, Republica Moldova, Federația Rusă, Franța, Anglia, Elveția (printr-o modificare din 1994, intrată în vigoare 1 ianuarie 1996, a art. 14 din *Codul civil elvețian* minorul devine capabil începând cu 18 ani, spre deosebire de reglementarea anterioară care prevedea vârsta majoratului la 20 de ani) persoana fizică este considerată că a dobândit capacitatea deplină de exercițiu de la vârsta de 18 ani, în Germania, persoana este deplin capabilă începând cu ultima zi a vârstei de 18 ani. În Japonia, capacitatea deplină de exercițiu apare o dată cu împlinirea vârstei de 20 ani, iar în Statele Unite, în funcție de statul federal, vârsta de la care intervine majoratul persoanei variază între 18 și 21 de ani.
4. Cristian Popa, *Legea aplicabilă capacității de exercițiu*, București, Edit. „Focus”, 2001, p. 26.
5. A se vedea, cu titlu de exemplu: prevederile art.15 din *Legea română nr.105/1992*; art. 1590, alin. 4 *Cod civil moldovenesc* din 2002 (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002*); art. 34, § 1, alin. 3 *Cod de drept internațional privat belgian* din 2004 (*Moniteur belge, 27 juillet 2004*)/Calier Jean-Yves, Fallon Marc, Bernadette Martin-Bosly, *Cod de droit international privé, édition Bruylant, Bruxelles, 2004*).
6. Conflictul pozitiv de cetățenie poate duce și la situația ca o persoană să aibă și o altă cetățenie decât cetățenia forului. În conformitate cu art. 3 al *Convenției de la Haga (1930) cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei* (pentru textul original al convențiilor de la Haga a se vedea locația pe internet: www.hcch.net), persoana care posedă cetățenia a două sau mai multe state poate fi privită de către fiecare dintre aceste state ca fiind resortisantul propriu – prevedere preluată de majoritatea sistemelor de drept (a se vedea, art. 12, alin. 2 din *Legea nr.105/1992*; art. 3, alin. 2, pct. 1 din *Codul belgian de DIP*; art. 1587, alin. 5 din *Codul civil moldovenesc* ș.a.). În alt caz, un străin poate avea mai multe cetățenii și nici una dintre acestea să nu fie a forului. Pentru a da o soluție, sistemele de drept internațional privat prevăd că legea națională a străinului este legea statului cu care acesta ar prezenta cele mai strânse legături (aceasta fiind legea domiciliului sau a reședinței).
7. Decizia din 16 ianuarie 1861 a Curții de Casație franceze pe acest caz a formulat așa numitul *principiu al necunoașterii scuzabile de către partenerul local al legii naționale a străinului cu care a încheiat actul juridic*. În prezent, teoria interesului național o regăsim consfințită practic în toate sistemele moderne de drept internațional privat (cum ar fi, de exemplu, art. 7 din 1900; art. 17 din *Codul civil italian* din 1942; art. 5 al *Legii suedeze* din 1904; art. 23 din *Codul civil portughez* din 1966; art. 17 din *Legea română nr. 105/1992*; art. 1197, alin. 2 din *Codul civil rusesc* din 2002; art. 1590, alin. 2 din *Codul civil moldovenesc* din 2002 ș.a.), precum și în dreptul uniform (cum ar fi, art. 2 din *Convenția de la Geneva cu privire la soluționarea conflictelor de legi în materia cambiei* din 1930; art. 3 din *Convenția de la Geneva privind conflictele de legi în materie de cec* din 1931; art. 11 din *Convenția de la Roma cu privire la legea*

aplicabilă obligațiilor contractuale; art. 9 din *Convenția de la Haga cu privire la legea aplicabilă regimului matrimonial din 1978* ș.a).

8. Pentru ca teoria interesului național să fie operabilă trebuie să îndeplinească anumite condiții, și anume: a) persoana să fie lipsită de capacitatea de exercițiu sau să aibă capacitatea de exercițiu restrânsă, potrivit legii sale personale (*lex patriae* sau *lex domicilii*), dar să fie pe deplin capabilă potrivit *lex fori*; b) actul să fi fost întocmit în țara forului; c) cocontractantul local să fie de bună credință, adică acesta trebuie să nu fi cunoscut și, în mod rezonabil, nici să nu fi putut cunoaște cauza de nevalabilitate a actului juridic, adică incapacitatea străinului potrivit legii naționale; d) anularea actului să fie de natură a produce un prejudiciu nejustificat cocontractantului național (a se vedea, D. A. Sitaru, *Drept internațional privat. Tratat*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 171 și urm.; T. R. Popescu, *Drept internațional privat*, Editura ROMFEL, București, 1994, p. 163–164).

9. D. A. Sitaru, *op. cit.*, p. 172. S-a mai susținut că acest principiu își mai găsește justificarea și prin: ocrotirea bunei credințe a partenerului local; echitate; îmbogățirea fără just temei a străinului, în dauna partenerului local; ocrotirea ordinii publice de drept internațional privat al forului; (a se vedea Nicoleta Diaconu, *Regimul juridic al persoanei fizice în dreptul internațional privat român*, București, Edit. Sylvi, p. 64 și urm.; Jobard-Bachellier, Marie Noëlle, *L'apparence en droit international privé. Essai sur le rôle des représentations individuelles en droit international privé*, Librairie générale du droit et de jurisprudence, Paris, 1984).

10. I. P. Filipescu, *op. cit.*, p. 290.

11. Referitor la *incapacitatea generală de folosință*, deoarece nu mai este actuală, aceasta nu mai prezintă interes de a fi analizată. Astfel, moartea civilă a persoanelor condamnate pentru anumite infracțiuni nu numai că a intrat în desuetudine, dar este și contrară ordinii publice. Din aceste considerente, un studiu în acest sens, adică de a stabili legea aplicabilă în materie, este lipsit de utilitate practică (a se vedea, Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *Droit international privé*, 8e édition, Montchrestien, 2004, p. 373).

12. În afară de situația când operează teoria interesului național, capacitatea poate avea legături mai strânse cu alte legi decât cea personală. Astfel, Legea japoneză cu privire la drept din 1898 prevede la art. 3, alin. 3 că în materie de succesiune capacitatea este guvernată de *lex succesionis*. Majoritatea legislațiilor, chiar dacă prevăd aplicarea legii personale capacității de exercițiu, în materia tranzacțiilor cu privire la bunurile imobile stabilesc regula *lex rei sitae*. În dreptul englez, capacitatea este supusă unor reguli diferite, după materia în care interesează aceasta. Astfel, **capacitatea de a se căsători** este supusă *legii domiciliului*, **capacitatea de a încheia un contract comercial** este supusă *legii locului încheierii*, capacitatea de a se obliga când este vorba despre imobile este supusă *legii situației bunului*, capacitatea delictuală este supusă *legii locului delictului* [R. H. Graveson, *Conflict of Laws*, London, 1980, p. 232 (apud I. P. Filipescu, *op. cit.*, p. 286)].

13. Pierre Mayer, Vincent Heuzé, *op. cit.*, p. 374.

14. D. A. Sitaru, *op. cit.*, p. 169 și urm.

15. Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. I, Editura Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2004, p. 171.

16. În doctrină (a se vedea Silvia Pogolșa, *Starea civilă a persoanei fizice în dreptul internațional privat*, Teză de doctorat, Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu” din Iași, 1998, p. 69; S. Baieș, N. Roșca, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Chișinău, „Tipografia Centrală”, 2004, p. 312–314) s-a relatat că ar exista și o *capacitate restrânsă a minorilor cu vârsta între 7 și 14 ani* (o interpretare în acest sens ar impune, de exemplu, art. 22, alin. 2 din *Codul civil al Republicii Moldova*). În ce ne privește, nu credem că încheierea personală de către minorul cu vârsta între 7 și 14 ani a unor categorii de acte juridice [cum ar fi actele de mică valoare ce se execută instantaneu (sau, după cum prevede art. 110 *Cod civil german*, acte posibile în măsura „banilor de buzunar”) de obținere gratuită neimpuse autentificării sau actele de conservare] ne justifică să susținem că persoana ar avea capacitate de exercițiu restrânsă. Or, persoana este capabilă dacă poate încheia de sine stătător acte juridice în general (și nu unele acte juridice), astfel că persoana care nu are această calitate este incapabilă. Capacitatea de exercițiu restrânsă în această ordine de idei o poate avea numai minorul cu vârsta între 14 și 18 ani, deoarece numai acesta poate încheia orice act juridic personal, dar cu încuviințarea ocrotitorului său legal (aceasta fiind de fapt și restrângerea în materie). Astfel, posibilitatea dată unui elev de 7 ani să achiziționeze unele rechizite școlare personal nu credem că i-ar atribui acestuia o capacitate restrânsă de exercițiu, ci, mai degrabă, că acesta ar beneficia, prin excepție, de unele efecte ale capacității depline de exercițiu (adică ar putea încheia personal anumite acte juridice).

17. Conform art. 22 *Cod civ. al Republicii Moldova* și art. 30 *Cod civ. al Federației Ruse*, asemenea persoane sunt cei ce consumă abuziv alcool, substanțe narcotice, psihotrope și, în acest mod, înrăutățesc substanțial starea familiei lor. Limitarea în capacitate de exercițiu are loc numai prin hotărâre judecătorească. Asupra acestor persoane se instituie curatela. La fel, în Franța, Monaco, Italia, Germania ș.a., o persoană majoră poate fi limitată în capacitate de exercițiu dacă, abuzând de jocurile de noroc, risipește averea sa și a celor apropiați. Acest motiv, însă, nu este cunoscut de dreptul comun și nici de cele mai multe sisteme ale dreptului continental.

18. *Codul Bustamante* (adoptat la Havana în data de 20 februarie 1928) reglementează detaliat acest aspect. Conform prevederilor acestei legi uniforme de drept internațional privat, aplicarea legii personale nu are un caracter absolut. Astfel, dacă punctul de legătură pentru dreptul forului este domiciliul persoanei risipitoare, iar legea națională a acesteia nu cunoaște un asemenea motiv, legea domiciliului, ca lege personală, nu va fi aplicată (art. 98–99). În același timp, o hotărâre pronunțată în acest sens într-un stat parte va avea eficacitate juridică și în alte state părți dacă legea acestora cunoaște o asemenea îngăduire a capacității (art. 100).

19. Astfel, dreptul românesc prevede competența exclusivă a instanțelor române pentru punerea sub interdicție a persoanelor ce domiciliază în România (art. 151, pct. 4, *Legea nr. 105/1992*). Dreptul moldovenesc consacră o asemenea competență nu numai pentru interdicțiile judecătorești, ci și pentru limitarea în capacitatea de exercițiu (art. 461, alin. 2, lit. b, *Cod de proc. civ.*). În același timp, textul legii include, pe lângă cei cu domiciliul în Republica Moldova, și pe cetățenii moldoveni cu domiciliul în străinătate.

20. Avem o mare rezervă față de o asemenea modalitate de dobândire de către minor a capacității depline de exercițiu. Aceasta, deoarece un caracter al capacității de exercițiu este *legalitatea* acesteia. Astfel, instanțele de judecată pot lipsi sau restrânge o persoană în capacitatea de exercițiu, dar nici într-un caz nu-i pot atribui această calitate. O singură excepție, aparent, ar fi situația când temeiurile ce au condus la lipsirea de capacitate au dispărut și instanța constată lipsa impedimentelor și o declară capabilă. Această declarație nu are însă un efect constitutiv, ci unul declarativ. Prin urmare, *atribuirea capacității depline* nu poate fi lăsată la dispoziția instanțelor de judecată care pot satisface sau respinge cererea. Mai mult de atât, după cum prevede art. 20, alin. 3 *Cod civil al Republicii Moldova* sau art. 27 *Cod civil al Federației Ruse*, procedura de *emancipare* este lăsată la *latitudinea autorităților tutelare*, fapt care, după părerea noastră, ar putea naște unele abuzuri din partea celor interesați, abuzuri care ar conduce la o *fraudare de lege*.

21. Conform art. 20, alin. 2 din *Codul civil al Republicii Moldova*, „În cazul declarării nulității căsătoriei, instanța de judecată *îl poate lipsi* (s.n.) pe soțul minor de capacitatea deplină de exercițiu *din momentul stabilit de ea* (s.n.)”. Din prevederile respective reiese nu numai faptul că instanța poate decide, iarăși în mod arbitrar, să lipsească soțul minor de capacitatea deplină, dar și că această lipsire poate opera retroactiv, însă nu din momentul încheierii căsătoriei, ci *din momentul stabilit de instanță*. Ceea ce vrem să accentuăm aici este faptul că ideea pierderii capacității depline a soțului minor retroactiv și, mai ales, când acesta este de bună credință, a fost criticată vehement în doctrină (ne referim aici, în special, la crearea unei incertitudini asupra actelor încheiate de minorul căsătorit), iar lăsarea stabilirii acestui moment la libera alegere a instanței după „intima ei convingere” este o preluare „neinspirată” a legiuitorului moldovean din legislația rusă (art. 21, alin. 29, *Cod civ.*).

22. Printre aceste incapacități s-au enumerat: 1) *incapacitățile absolute cu caracter de ocrotire* [cum ar fi: incapacitatea minorului mai mic de 16 ani de a dispune prin testament sau donație de bunurile sale (art. 903 *Cod civil francez*; art. 806 *Cod civil român*); incapacitatea minorului de peste 16 ani de a dispune prin testament mai mult de jumătate din ceea ce ar fi putut dispune dacă ar fi fost major (art. 904 *Cod civil francez*; art. 807 *Cod civil român*); incapacitatea minorilor de a dispune prin donații; incapacitatea minorului de a face donații și de a garanta obligațiile altuia (art. 128 *Codul familiei român*) ș.a.]; 2) *incapacitățile relative cu caracter de ocrotire* (cum ar fi acelea de la art. 909 *Cod civ. francez* sau acelea de la art. 810 *Cod civ. român*, și anume: incapacitatea minorului de a dispune prin testament sau donație în favoarea tutorelui său; incapacitatea persoanelor de a primi legate sau donații din partea celor de care au îngrijit și care au murit din cauza ultimii boli sau incapacitatea soților, prevăzută de art. 1307 *Cod civ. român*, de a încheia între ei anumite contracte, cum ar fi cele de vânzare-cumpărare etc.); 3) *incapacitățile de folosință cu caracter de sancțiune* (cum ar fi incapacitatea generată de sancțiunea civilă a decăderii din drepturile părintești ș.a.). Pentru o relatare mai amplă, a se vedea: Gh. Beleiu, *Drept civil. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, București, Edit. Șansa, 1992, p. 257–264; Gh. Boroi, *Drept civil. Teoria generală*, București, Edit. All Beck, 1997, p. 76; Mădălina-Virginia Antonescu, *Regimul juridic al*

străinilor în România. Străinul – persoană fizică, București, Edit. All Beck, 2000, p. 11–13; Fr. Deak, Șt. Cărpenu, *Drept civil*, Tipografia Universității București, 1983, p. 71 și urm.

23. Pentru o dezvoltare de idei, a se vedea: Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, *op. cit.*, p. 130–132; Victor Volcinschi, Daniela Țurcan, Intangibilitatea – caracter definitoriu al capacității civile de folosință, *Revista Națională de Drept*, nr. 3/2006, p. 31 și urm.

24. În sprijinul acestei opinii sunt aduse următoarele argumente: „Interpretarea potrivit căreia prohibițiile de a încheia anumite contracte instituie incapacități speciale de folosință, pleacă, după cum se pare, de la concepția potrivit căreia capacitatea de a încheia acte juridice civile este o parte a capacității de folosință. Or, după părerea noastră, numai libertatea (dreptul) de a încheia acte juridice civile este parte a capacității de folosință”. Pe de altă parte, „capacitatea de a contracta este parte a capacității de exercițiu, adică parte a aptitudinii persoanei de a-și exercita drepturile și obligațiile prin încheierea de acte juridice și în special prin încheierea de contracte” (Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, *op. cit.*, p. 130 și urm).

25. Astfel, prevederile legii care interzic străinilor de a dobândi pe cale contractuală sau succesorală în proprietate o anumită categorie de bunuri imobile (terenuri arabile sau cele din fondul silvic), nu interesează capacitatea străinilor, ci regimul dreptului de proprietate asupra terenurilor. Chiar dacă dreptul la muncă este consacrat tuturor persoanelor, indiferent de cetățenie, legea forului impune totuși străinilor obținerea unui permis de muncă de la organele de resort. Excepție de la această regulă pot face cetățenii statelor cu care țara forului a încheiat un tratat, normele cărora scutesc cetățenii statelor părți de la această procedură. În aceeași ordine de idei, străinii nu pot fi desemnați, de exemplu, în funcții ce fac parte din cadrul autorităților publice ale statului sau ale autorităților publice locale.

26. „Această incapacitate îl împiedică să încheie acte juridice – fie cu orice altă persoană, fie cu anumite persoane determinate – atât personal, cât și prin reprezentant și este instituită, după caz, fie pentru protejarea unui interes privat, fie pentru protejarea unui interes public” (Ionel Reghini, Ștefan Diaconescu, *op. cit.*, p. 132).

27. *Ibidem*, p. 178.

28. Este evident să fie așa, deoarece o persoană poate fi îngrădită în drepturile sale numai de către instanță.

29. Bernard Audit, *Droit international privé*, 4e édition, Paris, éd. Economica, 2005, p. 486.

30. I. P. Filipescu, *op. cit.*, p. 293.

31. Pentru o analiză mai detaliată asupra subiectului sat, a se vedea: M. V. Jakotă, I. Macovei, O problemă de competență a instanțelor în dreptul internațional privat, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Sect. III d, Științe juridice, tom XXXII, 1986; M. V. Jakotă, I. Macovei, Considerații pe marginea unor hotărâri judecătorești pronunțate în străinătate în cauza privind statutul personal al românilor, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Sect. III d, Științe juridice, tom XVIII, 1987; M. V. Jakotă, Competența instanțelor noastre în procesele de divorț ale străinilor, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Sect. III d, Științe juridice, tom XV, 1996.

32. În acest sens, art. 166 din *Legea* română nr. 105/1992 prevede că hotărârile străine sunt recunoscute de plin drept „[...] dacă se referă la statutul civil al cetățeanului statului unde au fost pronunțate sau dacă, fiind pronunțate într-un stat terț, au fost recunoscute mai întâi în statul de cetățenie al fiecărei părți”. A se mai vedea prevederea similară (art. 474, lit. a) din *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*. Când este vorba de eficacitatea altor hotărâri decât cele referitoare la statutul civil, recunoașterea sau executarea lor se face pe cale judecătorească și cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de legea forului.

33. I. P. Filipescu, *op. cit.*, p. 294.

34. De exemplu, un cetățean străin este căsătorit cu un cetățean moldovean, domiciliază în Moldova, dar, ca urmare a unui accident, suferă de o alienație mintală. Astfel, fiind lipsit de discernământ și nefiind pus sub ocrotire judiciară, poate produce un prejudiciu, prin încheierea diferitor categorii de acte juridice, nu numai terțelor persoane, ci și lui, personal.

35. Cu titlu de exemplu poate servi articolul 1197, alin. 3 din *Codul civil rusec*, care prevede următoarele: „Признание в Российской Федерации физического лица недееспособным или ограниченно дееспособным подчиняется российскому праву”. După cum vedem, legiuitorul rus nu utilizează noțiuni de genul *poate fi* (может быть), ci prevede expres că punerea unui străin sub interdicție pe teritoriul Federației Ruse va avea loc după legislația rusească. Aceasta numai dacă tratatele internaționale la care este parte nu prevăd altfel. Prevederi similare cuprind și legislațiile altor state, cum ar fi art. 15 al *Legii federale* din Austria cu privire la dreptul internațional privat din 1978; art. 8 al *Legii*

- introdutive germane* din 1986; art. 8 al *Codului civil grec*. Pentru detalii, a se vedea Alegria Borrás, Julio D. Gonzales Campos, *La loi nationale à l'heure de la réforme du droit international privé espagnol*, în: *** *Le droit international privé: esprit et méthodes*, édition Dalloz, 2005, p. 141 și urm.
36. Cu titlu de exemplu, a se vedea în acest sens prevederile art. 32–34 din *Tratatul de asistență juridică în materie civilă și penală din 1996 între Republica Moldova și România* (Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.1996); art. 24 din *Convenția de asistență juridică în materie civilă, familială și penală a statelor CSI din 1993* (Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.402-XIII din 16.03.1995).
37. A se vedea, în această ordine de idei, M. V. Jakotă, *Drept internațional privat*, ..., p. 21.
38. В. В. Гаврилов, *Международное частное право*, Москва, Изд. Норма, 2000, p. 102.
39. A se vedea art. 37 din *Legea română nr. 105/1992*; art. 1592, alin. 1 *Cod civ. al Republicii Moldova*; art. 24 din *Legea germană pentru o nouă reglementare a dreptului internațional privat*.
40. A se vedea art. 38 din *Legea română nr. 105/1992*; art.1592, alin. 3 *Cod civil moldovenesc*, precum și art. 2 al *Convenției privind competența autorităților și legea aplicabilă în materie de protecție al minorului*.
41. M. V. Jakotă, *Drept internațional privat*, ..., p. 118 și urm.

SARCINILE DE PREGĂTIRE A CAUZEI CIVILE PENTRU DEZBATERILE JUDICIARE

Alexandru PRISAC, doctor în drept,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

Summary: In this article we analyse the tasks of preparing the case for judicial debates in light of Art. 183 of the Code of Civil Procedure of RM. We have been elucidated how they can be achieved through the goals of this phase of the civil process.

We have also highlighted those imperfections in the civil procedural law regarding the tasks and purposes of this stage of the civil process. Special attention was paid to the "assessment of mediation opportunities", which was relatively recently introduced in the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova.

Pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare este a doua fază a procesului civil, care începe imediat după intentarea procesului civil, care constă dintr-un ansamblu de acte procedurale îndeplinite de judecător și de alți subiecți procesuali pînă la declanșarea dezbaterilor judiciare pentru a asigura judecarea justă și promptă a cauzei civile. Aceste două sarcini judecarea „justă” și „promptă” a pricinii civile coincide cu sarcinile procesului civil în general. Neîndeplinirea actelor de procedură intrinseci pregătirii pricinii pentru dezbateri ar putea duce la tergiversarea celei de-a treia fază a procesului civil „Dezbaterile judiciare” și la comiterea erorilor judiciare.

Caracterul obligatoriu al fazei analizate derivă din aceea că actele de pregătire au loc în toate categoriile de pricini civile, independent de complexitatea lor și importanța lor socială, numărul probelor administrate și de alți factori. Într-o anumită măsură aceasta este determinată de însăși logica desfășurării procesului în prima instanță: dacă intentarea procesului dă un impuls dezvoltării tuturor raporturilor procesuale civile, atunci pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare creează toate condițiile necesare pentru îndeplinirea sarcinilor generale ale procesului civil, prevăzute în art.4 din CPC, prin îndeplinirea scopurilor speciale stipulate în art. 183 din Codul de procedură civilă al RM. O excepție de la regula generală este procedura în ordonanță, în care lipsește această fază datorită inexistenței dezbaterilor judiciare, care la rîndul ei, rezultă din caracterul nelitigios al cerințelor examinate în procedura în ordonanță [1]. Totuși prin specificul reglementării ei, procedura în ordonanță îndeplinește o anumită funcție în realizarea sarcinilor generale ale procesului civil (art.4 din CPC).

Potrivit art. 183 alin. (1) și (2) din Codul de procedură civilă al RM: (1) după ce primește cererea de chemare în judecată, judecătorul pregătește pricina pentru dezbateri judiciare pentru a asigura judecarea ei justă și promptă. (2) Pregătirea pentru dezbateri judiciare este obligatorie pentru orice pricină civilă și are ca scop: a) precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți; b) constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii; c) stabilirea componenței participanților la proces și implicarea în proces a altor persoane; d) prezentarea de

probe; e) evaluarea oportunităților de soluționare a litigiului prin mediere. Astfel, legislatorul a stabilit mai multe scopuri în vederea realizării sarcinilor judecării juste și rapide a cauzelor civile. Mai jos le vom supune analizei.

Scopurile fazei pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare sunt:

a) *precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți.* Fiind diferit litigiul dintre părți instanței de judecată sau înaintată o cerință în ordinea procedurii speciale, judecătorul în mod preventiv va da o calificare juridică raporturilor juridice între părțile în litigiu sau raporturilor materiale juridice în pricinile cu procedură specială. Această calificare rezidă în atribuirea raporturilor materiale juridice la obiectul de reglementare a unei ramuri de drept: raporturi juridice civile, de muncă, familiale, funciare, locative, ecologice, administrative etc. Determinarea raporturilor juridice la această fază are caracter obligatoriu, deoarece calificarea definitivă o face instanța la etapa deliberării hotărârii.

Aprecierea inițial eronată a raporturilor materiale juridice poate conduce la soluționarea greșită a pricinii civile și tergiversarea examinării ei, dat fiind faptul că este dată inițial o direcție greșită. De calificarea corectă a raporturilor materiale juridice la această fază, depinde și soluționarea corectă a anumitor chestiuni procesuale. Spre exemplu, stabilirea cazurilor când urmează a fi ordonată căutarea pîrîtului (art.109 CPC); determinarea pricinilor ce se judecă de urgență (art.192 din CPC) etc. Este evident că aprecierea corectă a raporturilor materiale juridice depinde de nivelul de pregătire juridică a judecătorului.

Totuși pentru a fi determinat inițial corect raportul material juridic, urmează a se ține cont de două reguli:

- să fie concretizate deplin circumstanțele pricinii civile, deoarece de aceasta depinde și determinarea normelor materiale care reglementează raporturile juridice între părți. Astfel, scopurile pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare stipulate în art. 183 alin. (2) lit. a) din CPC și cel prevăzut în art. 183 alin. (2) lit. b) din CPC sunt interdependente;

- să fie precizat dacă norma juridică materială poate fi aplicată raportului material juridic, astfel nu va putea fi aplicat actul administrativ normativ dacă a fost anulat de instanța de judecată pe calea excepției de ilegalitate; nu va fi aplicată legea care a fost abrogată sau declarată neconstituțională. Dacă definitiv prin hotărârea judecătorească instanța de judecată nu a aplicat legea care trebuia a fi aplicată sau a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată, instanța de apel sau de recurs va casa sau modifica hotărârea astfel pronunțată de prima instanță.

b) *constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii* – reprezintă determinarea de judecător a obiectului probației. Părțile indică circumstanțele de fapt pe care își întemeiază pretențiile sau obiecțiile lor, însă definitiv obiectul probației este determinat de către instanța de judecată (art.118 alin. (3) din CPC).

Sursele din care se formează obiectul probației sunt: normele materiale juridice; temeiul acțiunii civile (indicat în cererea de chemare în judecată) și obiecțiile pîrîtului (indicate în referință). În ceea ce privește norma materială juridică ce reglementează raportul juridic, aceasta conține anumiți indici, în particular în ipoteza ei, referitor la circumstanțele care trebuie dovedite în proces.

Redacția art. 183 alin. (2) lit b) din CPC care reglementează scopul analizat al pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare, conține expresia „constatarea” circumstanțelor . Însă acest cuvînt este impropriu fazei date a procesului civil pentru că circumstanțele sunt constatate prin hotărîre, dar inițial judecătorul doar le determină printr-o concretizare, ca mai apoi să le constate odată cu soluționarea fondului pricinii. Prin urmare, recomandăm legiuitorului substituirea cuvîntului „constatarea ” cu „concretizarea ”.

c) *stabilirea componenței participanților la proces și implicarea în proces a altor persoane* Pornind de la analiza raportului material litigios la faza pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare judecătorul va stabili subiecții acestuia precum și a altor persoane care trebuie să participe la proces reieșind din specificul ordinii de examinare a pricinii civile. În vederea realizării scopului analizat judecătorul îndeplinește următoarele acte:

- *introduce* în proces anumite persoane la cererea acestora, la cererea participanților la proces, sau în cazurile prevăzute de lege și din oficiul instanței (intervenienți principali, intervenienți accesorii, coreclamanți, copîrîți).

- *înștiințează* la cererea participanților la proces sau din oficiul instanței, pe toți coreclamanții și copîrîții despre posibilitatea de a interveni în proces, dacă constată temeiurile coparticipării procesuale

obligatorii (art. 62 alin. (2) din CPC). De asemenea, dacă stabilește că există persoane care pot să înainteze propriile pretenții asupra obiectului litigiului între părțile inițiale, instanța este obligată să înștiințeze persoanele în cauză despre procesul pornit și să le explice dreptul lor de a interveni în proces prin înaintarea unei acțiuni (art.65 alin. (1¹) din CPC).

- *atrage* în proces interpretul și specialistul (art. 199, art. 230 CPC) sau a expertului ori a martorului pe calea ordonării expertizei și a admiterii audierii martorilor, precum și a altor persoane care contribuie la buna desfășurare a justiției cum ar fi a reprezentantului în cazurile prevăzute în art. 77 din CPC. Implicarea în proces a altor persoane nu presupune că instanța de judecată poate dispune înlocuirea părții care figurează greșit în proces. Odată cu excluderea, prin Legea nr. 244-XVI din 21.07.2000 a prevederilor art. 64 din CPC, potrivit cărora instanța de judecată cu acordul reclamantului putea dispune înlocuirea părții care figurează greșit în proces, instanța de judecată nu mai poate dispune înlocuirea părții care figurează greșit în proces. În acest sens, în pct. 44 din Hotărârea Plenului CSJ nr.5 din 17.11.2014 cu privire la actele judecatorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri, în cazul în care se constată că acțiunea a fost depusă de reclamantul necorespunzător sau că acțiunea nu este îndreptată împotriva unei persoane care trebuie să răspundă în acțiunea dată, acesta va constitui temei de respingere a acțiunii.

În cazurile stabilite de lege, instanța de judecată va soluționa problema introducerii în proces a autorității publice competente pentru a depune concluzii (art. 74 din CPC).

d) *prezentarea de probe*. De regulă, probele se prezintă la faza pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare, pe lângă cele prezentate de reclamant odată cu depunerea cererii de chemare în judecată. În încheierii privind pregătirea pricinii pentru dezbaterile judiciare judecătorul stabilește termenul de prezentare a probelor. Potrivit art. 122 alin. (4) din CPC, „ Se consideră inadmisibile probele ce nu au fost prezentate de participanții la proces pînă la data stabilită de judecător, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 204 și art. 372 alin. (1).” Astfel, dacă participanții la proces nu prezintă probele în termenul astfel stabilit, probele vor fi considerate inadmisibile.

Probele sunt colectate și prezentate de către părți și de alți participanți la proces. Reclamantul prezintă probele de la momentul înaintării acțiunii în instanța de judecată precum și pînă la data stabilită de judecător în încheierea de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare. Pîrîtul prezintă probele necesare odată cu prezentarea referinței (art. 186 alin. (1) din CPC). Rolul instanței de judecată este doar de a acorda ajutorul său participanților la proces în adunarea și prezentarea probelor necesare, cum ar fi: reclamarea probelor (art. 119 alin. (1) și (2) al CPC); delegațiile judecătorești (art. 125 al CPC) etc. Instanța de judecată primește probele prezentate de participanții la proces și în baza cererilor înaintate, expediază citațiile martorilor, demersurile pentru obținerea probelor etc. De regulă, legea procesuală nu admite ca probele să fie prezentate din inițiativă instanței de judecată. Însă, în unele cazuri expres prevăzute de lege și instanța de judecată poate dispune prezentare de probe. De exemplu, în cazul necorespunderii vădite a valorii indicate a acțiunii valorii ei reale, judecătorul poate dispune, pentru stabilirea ei, efectuarea expertizei din contul reclamantului (art. 87 alin. (2) din CPC); ordonarea expertizei de constatare a stării psihice (art. 305 din CPC). Dacă probele prezentate în instanța de judecată nu sunt suficiente, instanța este în drept de a propune părților prezentarea probelor suplimentare.

e) *evaluarea oportunităților de soluționare a litigiului prin mediere*. La această fază a procesului civil judecătorul ia măsuri pentru concilierea părților, explică părților dreptul de a recurge la mediere, le informează despre esența, avantajele și efectele medierii sau le propune să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere (art. 185 alin. (1) lit. d) din CPC).

Medierea reprezintă modalitatea de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori. Mediator este acea persoană terță, atestată în condițiile Legii cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015 [2], care asigură desfășurarea procesului de mediere în vederea soluționării litigiului dintre părți. Unele din avantajele medierii sunt: costuri mai mici, simplitatea procedurii, mediatorul este ales de părți, termen mai mic de soluționare a litigiului ș.a. În particular, reclamantul va fi în drept de a-i fi restituită taxa de stat achitată la înaintarea acțiunii, dacă procesul civil va înceta în legătură cu confirmarea tranzacției încheiate în procesul de mediere.

Conform art. 21 alin. (1) din Legea cu privire la mediere, medierea poate fi inițiată de către oricare dintre părți, din proprie inițiativă, precum și la recomandarea autorităților publice, instanțelor judecătorești sau organului de urmărire penală. Prin urmare, inițierea medierii în condițiile prezentei legii constituie temei pentru suspendarea procesului civil de la data semnării contractului de mediere (art. 260

alin. (1) lit. f) din CPC și art. 21 alin. (7) din Legea cu privire la mediere).

Dacă medierea a încetat prin semnarea de către părți a tranzacției aceasta este obligatorie pentru părți și se execută benevol în termen de 20 de zile, dacă părțile nu au stabilit altfel. Însă dacă, tranzacția nu a fost executată benevol, pentru a fi pasibilă de executare silită, la solicitarea părții interesate, tranzacția este confirmată de către instanța de judecată. Astfel, procesul civil suspendat este reluat de instanța de judecată după finisarea medierii, care încetează și în alte cazuri prevăzute în art. 23 din Legea cu privire la mediere.

Referințe bibliografice:

1. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под. общ. ред. В. И. Нечаева, 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013, с. 293
2. Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015. Publicat: 21.08.15 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 224-233/445.

CERCETAREA ȘI ÎNCADRAREA JURIDICĂ A INFRAȚIUNILOR LEGATE DE INSOLVABILITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia JANU, asistent universitar,
Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți,
doctorantă ICJP

Summary: On 28 November 1994 the Republic of Moldova and the European structures signed the Partnership and Cooperation Agreement, which offered our country many opportunities to develop national and international economic relations. As a result of the global crisis, the phenomenon of insolvency in the business sphere is growing and intensifying.

For these reasons, we have attempted to investigate insolvency crimes in this article and insisted to highlight some systemic problems that arise in their legal framing process.

Key words: insolvency, intentional insolvency, fictitious insolvency, international insolvency, economic crime.

Rezumat: Odată cu semnarea, la 28 noiembrie 1994, a Acordului de Parteneriat și Cooperare cu structurile europene, pentru Republica Moldova au apărut oportunități de dezvoltare a relațiilor economice la nivel național și internațional. Drept consecință, pe fondul crizei globale, pe an ce trece, ia amploare și se intensifică și fenomenul de insolvabilitate în domeniul afacerilor.

Din aceste considerente, în prezentul articol am încercat să fac o cercetare a infracțiunilor legate de insolvabilitate și să evidențiez unele probleme de sistem care apar în procesul de încadrare juridică acestora.

Cuvinte-cheie: insolvabilitate, insolvabilitate intenționată, insolvabilitate fictivă, infracțiune economică.

Introducere. Pentru a putea aborda corect tema propusă în prezentul articol, consider că este foarte important a determina așa noțiuni precum: “cercetarea juridică a infracțiunii”, “încadrarea juridică”, “infracțiune economică”, “insolvabilitate”, “insolvabilitate intenționată”, “insolvabilitate fictivă”.

Așadar, în contextul prezentului articol, noțiunea de “cercetare juridică a infracțiunii” presupune cercetarea fenomenului de infracțiune (insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă), prin utilizarea metodelor de cercetare științifică [1].

Conform dicționarului juridic DEX, noțiunea de “încadrare juridică” este definită ca operațiune de identificare într-o faptă comisă în concret a elementelor prestabilite de o dispoziție legală aflată în vigoare ca aducând caracterul de infracțiune pentru comportamentul adoptat de o persoană [2]. Cu alte cuvinte, o faptă concretă, se încadrează într-o anumită normă de drept (penal), pe baza concordanței între fapta concretă, săvârșită de o anumită persoană, și norma de drept (penal).

“Infracțiunile economice” reprezintă acele infracțiuni, prin săvârșirea cărora se aduce atingere relațiilor sociale din sfera producției materiale, care trebuie să asigure respectarea intereselor persoanei.

societății și statului.

Noțiunea de “*insolvabilitate*” are multiple definiții și abordări - aceasta fiind definită ca *stare de fapt* (starea de incapacitate și supraîndatorare a întreprinderii), ca *stare de drept* (atunci când se declară printr-o hotărâre judecătorească), ca o *procedură judiciară* general aplicabilă cu caracter colectiv, concursual, unitar și general și nu în ultimul rind întâlnim această noțiune în legislația penală, constituind *infrațiune* cu caracter economic care îmbracă două forme – *insolvabilitate intenționată* și *insolvabilitate fictivă*. La rândul său, dicționarul juridic DEX, oferă următoarea definiție noțiunii de *insolvabilitate*: *insolvabilitatea este o stare deficitară a patrimoniului debitorului, concretizată în depășirea valorică a elementelor active de către elementele pasive, având drept consecință imposibilitatea, pentru creditorii acestuia, de a obține, prin executare silită, plata datoriilor ajunse la scadență* [3].

Din păcate, nu există o definiție clară și concretă a noțiunilor de “*insolvabilitate intenționată*” și “*insolvabilitate fictivă*”, însă, analizând noțiunile de mai sus, ajungem la concluzia că “*insolvabilitatea intenționată*” presupune aducerea intenționată la starea de *insolvabilitate* a entității juridice de către membrii organelor de conducere ai acesteia prin diferite acțiuni ilicite (de exemplu: deturnarea/ascunderea activelor), ceea ce duce în final la prejudicierea intereselor economice ale creditorilor; iar prin “*insolvabilitatea fictivă*” se presupune crearea fictivă, de către persoanele de conducere, a unei imagini economice precare a entității, prin diverse acțiuni ilicite (de ex.: falsificarea actelor contabile), cu scopul ducerii în eroare a creditorilor și prejudicierii intereselor materiale ale acestora.

Scopul prezentului articol. La baza elaborării prezentului articol stă fenomenul *insolvabilității* întreprinderilor în Republica Moldova și problemele care apar odată cu dobândirea de către acesta a unui caracter penal. Pe de altă parte, odată cu ratificarea de către Republica Moldova la Acordul de asociere cu structurile europene [4], se constată sporirea ponderii relațiilor economico-comerciale internaționale, care, în mod inevitabil, vor fi supuse aceluiași risc de *insolvabilitate*. Acest lucru ar putea duce nu numai la prejudicierea financiară a partenerilor externi, dar și la prejudicierea reputației Republicii Moldova în calitatea sa de partener la procesul de integrare europeană.

Așadar, în acest articol am dori să atragem atenția la cât de răspândit este fenomenul de *insolvabilitate* în țara noastră și că acest fenomen poate fi o bună “*mascare*” sau un instrument pentru unii agenți economici care își doresc însușirea unor active prin acțiuni ilicite. Anume din aceste motive considerăm că este importantă cercetarea *infrațiunilor de insolvabilitate*, inclusiv prin aplicarea corectă a metodelor de investigație și de încadrare juridică a acestora.

Metodele și materialele aplicate. În procesul elaborării prezentului articol au fost folosite următoarele metode de investigație științifică: analiza logică, analiza comparativă, analiza sistemică, sinteza, clasificarea. În calitate de materiale au servit o serie de reglementări în domeniu de nivel național și internațional, material didactic, lucrări și articole științifice, dicționare.

Rezultate și discuții. Din definițiile date mai sus, rezultă că *infrațiunea de insolvabilitate nu poate să existe în afara unui proces de insolvabilitate*, or, anume în cadrul unui proces de *insolvabilitate*, instanța de *insolvabilitate* declară, prin act judecătorec, o *întreprindere* (în continuare *debitor*) ca fiind *insolvabilă*.

Procesul de *insolvabilitate*, fiind reglementat de Legea *insolvabilității* nr. 149 din 29.06.2012 [5], se constată a fi un proces civil complex, antrenând mai mulți participanți (*debitorul*, *creditorul*, *administratorul autorizat*, etc.) și desfășurându-se în mai multe etape. Procesul de *insolvabilitate*, ca orice proces civil, poate fi intentat în baza unei cereri (numită *cerere introductivă*) depusă fie de *debitorul insolvabil*, fie de *creditor*. Conform legii, depunerea cererii introductive este un drept al *debitorului*, dar și o obligație a acestuia (prin intermediul organelor de conducere), pe care trebuie să o execute în cel mult 30 de zile de la survenirea temeiurilor de *insolvabilitate* (*incapacitatea de plată* sau *supraîndatorarea*). La rândul său și *creditorul* are dreptul să depună *cerere introductivă* de intentare a procesului de *insolvabilitate*, aceasta fiind o posibilitate de executare silită a creanțelor sale.

Finisarea procesului de *insolvabilitate*, conform Legii *insolvabilității*, poate avea ca efect fie reintegrarea *debitorului* în viața economică, dacă a fost aplicată procedura restructurării (interesele financiare ale creditorilor vor fi satisfăcute), fie radierea sa din registrele publice, dacă a fost aplicată procedura de lichidare/faliment. În ultimul caz, *debitorul* poate fi radiat din registrele menționate cu degrevarea de orice obligație, dacă se constată că acesta nu a avut bunuri sau bunurile acestuia nu au fost suficiente pentru a achita toți creditorii. În acest caz, creditorii pierd orice drept la recuperarea creanțelor.

Pe de altă parte, este clar că *insolvabilitatea debitorului* poate surveni din *motive obiective*, neimputabile organelor de conducere ale acestuia (de ex.: criza economică, devalorizarea activelor,

calamitățile naturale în cazul agriculturii, imposibilitatea de valorificare a creanțelor pentru că debitorul debitorului a devenit insolubil, etc.), cât și din *motive subiective*, în cazul în care organele de conducere ale debitorului, precum directorul sau contabilul, prin faptele sale, în mod conștient sau inconștient (iresponsabil) au dus debitorul în insolabilitate, respectiv au adus prejudicii financiare creditorilor.

În urma analizei bazei sau a așa-numitei premise pentru existența infracțiunilor legate de insolabilitate și anume – existența procesului de insolabilitate, consider că putem trece la studierea insolabilității intenționate și insolabilității fictive.

Insolabilitatea intenționată. În art.252 CP RM, sub aceeași denumire de insolabilitate intenționată, sunt reunite două variante-tip de infracțiuni și o singură variantă agravată de infracțiune pentru cazul când debitorul este o persoană juridică (al. 1 și 2) și două variante-tip pentru cazul când debitorul este o bancă comercială (al. 3 și 4).

“(1) *Insolabilitatea intenționată care a cauzat creditorului daune în proporții mari [...].*

(2) *Aceeași acțiune săvârșită: a) de două sau mai multe persoane; b) cu cauzarea de daune în proporții deosebit de mari – [...]*

(3) *Cauzarea insolabilității băncii, prin acțiuni sau inacțiuni intenționate ale administratorului acesteia, inclusiv prin efectuarea cheltuielilor excesive, vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora, asumarea obligațiilor nerezonabile, angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolubilă, omiterea colectării creanțelor băncii la scadență sau în orice alt mod contrar bunei administrări, care diminuează intenționat patrimoniul băncii, [...].*

(4) *Acțiunile prevăzute la alin. (3) săvârșite: a) de un grup de administratori și/sau de acționari; b) cu scopul de a evita plata creanțelor și repornirea afacerii bancare, [...].”*

Astfel, după această trecere în revistă a aspectelor tehnico-legislative ale infracțiunilor prevăzute la art.252 CP RM, vom menționa că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin.(1) și (2) art.252 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor a obligațiilor în fața creditorilor [6].

Obiectul material al infracțiunii în cauză îl reprezintă, după caz: bunurile care fac parte din activul debitorului; bunurile care fac parte din pasivul debitorului (care sunt datorate creditorilor); oricare act de evidență contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului; orice altă informație care are o importanță deosebită pentru creditorii, etc.

Victimă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) și (2) art.252 CP RM este creditorul - persoana fizică sau persoană juridică deținător al unui drept de creanță asupra patrimoniului debitorului, care poate face dovada creanței sale față de acest patrimoniu în condițiile legii insolabilității.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) și (2) art.252 CP RM are următoarea structură: fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea săvârșită de una sau mai multe persoane de creare sau de agravare a insolabilității; urmările prejudiciabile sub formă de daune în proporții mari; legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile; existența procesului de insolabilitate.

În ceea ce privește formele concrete (acțiuni sau inacțiuni) prin care are loc crearea sau agravarea insolabilității acestea pot fi: tănuirea sau înstrăinarea bunurilor care fac parte din activul sau pasivul debitorului; tănuirea, distrugerea sau falsificarea oricărui act de evidență contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului; neoperarea înscrierilor necesare în documentele contabile, etc. Din practică se constată că formele arătate mai sus se dublează una pe alta, formând diverse combinații, care pot duce la descoperirea și încadrarea mai dificilă a infracțiunii vizate. De exemplu, extragerea de pe contul bancar a unor sume de bani cu scopul însușirii acestora în interese personale, poate fi însoțită de prezentarea unor acte de achiziție false; însușirea în interese personale a unui bun, poate fi combinată cu infracțiunea de falsificare a actelor contabile.

La rîndul său, legea penală impune condiția “urmărilor prejudiciabile în proporții deosebit de mari”, pentru ca fapta să fie calificată ca infracțiune. În lipsa urmărilor “deosebit de mari”, fapta urmează a se încadra ca o contravenție.

Aici este de menționat și importanța întinerii premisei sau a condiției pentru acest tip de infracțiune – existența procesului de insolabilitate, or, în lipsa ambianței caracterizate mai sus, cele comise își pierd trăsătura individualizantă în raport cu alte infracțiuni, constituind una dintre faptele incriminate la art.190, 191, 327, 335, 360, 361 sau altele din Codul penal.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) și (2) art.252 CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă, avînd la bază motive de cele mai multe ori, de caracter material.

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) și (2) art.252 CP RM este persoana fizică, sau mai multe persoane responsabile care fie sunt angajate în baza unui contract de muncă, fie își îndeplinesc atribuțiile în bază de statut sau act judecătoresc, etc.

În ceea ce privește alin. (3) și (4) art. 252 din Codul penal, care au fost introduse ulterior, menționăm că obiectul juridic special al îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor a obligațiilor în fața creditorilor.

Obiectul material al infracțiunii în cauză îl reprezintă bunurile care fac parte din activul debitorului-bancă.

Victimă a infracțiunii prevăzute la alin.(3) și (4) art.252 CP RM este atât instituția bancară, cât și creditorul - persoana fizică sau persoană juridică deținător al unui drept de creanță asupra patrimoniului debitorului.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la alin.(3) și (4) art.252 CP RM presupune întrunirea condițiilor următoare: fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea săvârșită de una sau mai multe persoane de creare sau de agravare a insolvenței băncii; urmările prejudiciabile sub formă de diminuare a patrimoniului aduse băncii; legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile; existența procesului de insolvență intentat în privința unei instituții bancare.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin.(3) și (4) art.252 CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă, iar **subiectul** este persoana fizică, sau mai multe persoane responsabile care, fie sunt angajate în baza unui contract de muncă, fie își îndeplinesc atribuțiile în bază de statut sau act judecătoresc, etc.

Insolvența fictivă. Insolvența fictivă este încadrată în art. 253 din Codul penal al RM.:

“(1) *Insolvența fictivă care a cauzat creditorului daune în proporții mari, [...].*

(2) *Aceeași acțiune săvârșită: a) de două sau mai multe persoane; b) cu cauzarea de daune în proporții deosebit de mari . [...].*”

Conform art. 253 din Codul penal, în aceeași noțiune de insolvență fictivă, sunt din nou reunite două variante-tip de infracțiuni și o singură variantă agravată de infracțiune. În ambele cazuri, **obiectul juridic special** îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvență, iar **obiectul material** al infracțiunii analizate îl reprezintă actele false precum: cererea introductivă falsă depusă de intentare a procesului de insolvență și anexele, la fel, falsificate.

Ca și în cadrul infracțiunii prevăzute la art. 252 alin. (1) și (2), **victimă** a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.253 CP RM este creditorul în sensul art.2 al Legii nr.149/2012.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) și (2) art.253 CP RM presupune cumularea următoarelor condiții: fapta prejudiciabilă desemnată prin formula „insolvența fictivă” ce ar presupune declararea falsă de către făptuitor a insolvenței debitorului, deși acesta din urmă are posibilități reale de a satisface creanțele creditorilor; urmările prejudiciabile sub formă de daune în proporții mari; legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile; intenția de a intra în insolvență.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) și (2) art.253 CP RM se caracterizează prin intenție directă, iar scopul special al infracțiunii prevăzute la art.253 CP RM este de a induce în eroare creditorii pentru a obține de la aceștia fie amânarea și/sau eșalonarea plăților convenite creditorilor, fie reducerea datoriilor.

Subiectul/subiecții infracțiunii specificate la art.253 CP RM sunt persoana/persoanele fizice responsabile.

După cum se constată, infracțiunile prevăzute în Codul penal la art. 252 și 253 nu ar putea fi încriminate în afara unei proceduri de insolvență, acestea fiind strâns legate una de cealaltă.

Totodată observăm că formele comise sau omise prin care se pot realiza aceste infracțiuni se încriminează ca infracțiuni separate în Codul Penal al RM, de exemplu: tănuirea sau înstrăinarea bunurilor care fac parte din activul sau pasivul debitorului – ar putea fi încadrată la art. 243 din Codul Penal al RM “Spalarea banilor” sau art. 244 “Evaziune fiscală”, 251 “Tănuirea bunurilor găsite”;

Însă ceea ce diferențiază infracțiunea de insolvență intenționată/fictivă de infracțiunile separate (faptele comise și omise), prin care prima poate fi săvârșită, constă în scopul final al acestei infracțiuni (aducerea la insolvență) și împrejurarea/situația în care s-a produs fapta (existența stării de insolvență și a procedurii de insolvență în desfășurare).

Considerăm că anume din acest motiv (neidentificarea scopului final corect și a situației în care se află debitorul) organele de urmărire penală încadrează cronat forma comisivă sau omisivă în care s-au

săvârșit infracțiunile prevăzute la art. 252 și 253 ca infracțiuni economice separate, ceea ce duce în mod inevitabil, pe de o parte, la aplicarea unei pedepse inechitabile, iar pe de altă parte, la o distorsionare a statisticii infracțiunilor economice după tipul acestora.

Totodată, ne permitem să presupunem că depistarea infracțiunii de insolvabilitate în Republica Moldova este un fenomen rar întâlnit deoarece ne ciocnim cu problema lipsei de instruire profesională și specializare în domeniul dat a organelor de urmărire penală, competența în examinarea acestor infracțiuni revenind organelor generale ale Ministerului Afacerilor Interne, conform art. 266 din Codului de Procedură Penală a RM. Or, infracțiunea de insolvabilitate (fictivă și intenționată), fiind o infracțiune economică, necesită cunoștințe vaste în domeniul financiar-contabil, a legislației civile, în materie de insolvabilitate, etc. pentru asigurarea instrumentară a investigațiilor strategice complexe după experiența statelor Uniunii Europene. Prin urmare, este important ca structurile de urmărire penală care investighează infracțiunile economice în general și infracțiunea de insolvabilitate în special, trebuie să dispună de un randament ridicat, prin utilizarea deplină a capacităților instituționale și profesionale.

Concluzii. În concluzie dorim să remarcăm că în țara noastră, pe an ce trece, numărul entităților juridice declarate a fi insolubile, a crescut considerabil. Cu toate că acest fapt este privit ca fiind unul firesc și sănătos, așa cum instituția insolvenței este “sanitarul economiei” unei țări, nu putem omite faptul că “decalarea insolvenței întreprinderii” de către directorul acesteia, ar putea servi ca un bun instrument pentru prejudicierea financiară enormă ale creditorilor și finanțatorilor interni și externi.

În acest sens, considerăm că Republica Moldova urmează să se orienteze spre găsirea unor metode și tehnici eficiente de combatere și prevenire a infracțiunilor economice, în special a infracțiunilor de insolvabilitate. Nu în ultimul rând este necesar a crea instituții specializate în investigarea infracțiunilor cu caracter economic. Or, investigația în domeniul afacerilor este caracterizată de complexitate, ea trebuind să fie efectuată cu hotărâre, cu multă răbdare, tenacitate, perspicacitate și curaj. Nici unul dintre aceste atribute nu trebuie să lipsească, dacă se dorește restabilirea echilibrului între dispozițiile penale încă insuficiente și abilitarea delincvenților din lumea afacerilor.

Referințe bibliografice:

1. Avornic, Gh., Teoria generală a dreptului, Editura Cartier juridic, 2004
2. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/incadrare-juridica>
3. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/insolvabilitate>
4. Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, publicat în Monitorul Oficial Nr. 185-199, art. nr. 442 la 18.07.2014
5. <http://lex.justice.md/md/344788/>
6. <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/27.-p.197-204.pdf>, Stati V., Infracțiunile legate de insolvabilitate: implicațiile adoptării Legii insolvenței nr. 149/2012

COMPETENȚA JURISDICTIONALĂ MATERIALĂ ÎN CAUZELE CU PRIVIRE LA CONTESTAREA ACTULUI ADMINISTRATIV AL PLENULUI CONSILIULUI CONCURENȚEI

Elena SEDLEȚCHI, doctorand, lector universitar,
Controlor principal de stat, Direcția Juridică,
Consiliul Concurenței

Rezumat: În prezentul articol, autorul își propune să analizeze problemele întâlnite în practica sa legate de competența jurisdicțională materială în cauzele cu privire la contestarea actului administrativ al Plenului Consiliului Concurenței. În acest scop, au fost studiate încheierile Curții Supreme de Justiție din perioada anilor 2015-2018 (I trimestru) care conțin soluții pentru problema dată.

Cuvinte-cheie: competența jurisdicțională materială; contestarea deciziei Plenului Consiliului Concurenței.

Potrivit art. 41 alin. (6) din Legea concurenței nr. 183 din 11 iulie 2012, în termen de 30 de zile calendaristice de la primirea deciziei Plenului Consiliului Concurenței, părțile pot ataca decizia în instanța de contencios administrativ competentă, fără a fi necesară depunerea unei cereri prealabile.

În anul 2015, Curtea Supremă de Justiție a făcut „febră” după „ploaia” încheierilor de strămutare. S-a întâmplat acest fapt după ce Curtea de Apel Chișinău își declina competența în baza Legii nr. 155 din 05 iulie 2012 (art. 33 Cod de procedură civilă), iar judecătoria mun. Chișinău își declina competența în baza art. 33¹ Cod de procedură civilă și art. 78 alin. (1) din Legea concurenței nr. 183 din 11 iulie 2012.

Mărul discordiei a constituit Legea nr. 155 din 05 iulie 2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova prin care Codul de procedură civilă a fost completat cu art. 33¹ conform căruia judecătoriile examinează și soluționează în fond toate pricinile civile, dacă legea nu prevede altfel. Astfel, modificarea Codului de procedură civilă în sensul excluderii competenței Curții de Apel Chișinău de a judeca în primă instanță litigiile privind legalitatea actelor administrative emise de autoritățile administrației publice centrale de specialitate și introducerii art. 33¹, a condus la caducitatea art. 8 alin. (3) Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10 februarie 2000.

Drept urmare, în perioada 2015-2018, problema dată a creat un circuit închis, unde părțile deseori după patru și mai multe strămutări de la o instanță la alta reveneau la punctul inițial. De exemplu, în cauza SA „Klassika Asigurări”: la 25 august 2014 a depus cererea de chemare în judecată; la 29 ianuarie 2015 a fost strămutat la Judecătoria Chișinău sectorul Centru; la 06 aprilie 2015 își decline competența; la 29 aprilie 2015 a fost strămutată la Judecătoria Chișinău sectorul Centru; 13 mai 2015 iarăși și-a declinat competența; la 22 iulie 2015, Curtea Supremă de Justiție a strămutat la Judecătoria Chișinău sectorul Centru.

Potrivit datelor sistematizate în Anexa nr. 2, la drept cuvânt susținem că practica judecătorească ce ține de competența de judecare a unor astfel de cauze este diversă.

Anexa nr. 2

Nr. ord.	Anul emiterii actului judecătoresc	Nr. de încheieri CSJ*	Soluția Curții Supreme de Justiție privind instanța competentă în privința controlului deciziilor Plenul Consiliului Concurenței:	
			prin care a aplicat o amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu	prin care nu a aplicat amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu
1	2015	2	<i>Judecătoriei Centru mun. Chișinău: Prevederile actuale ale Codului de Procedură Civilă în materia competenței judecătoriilor sunt posterioare în raport cu prevederile art. 78 alin. (1) din Legea concurenței, care au devenit caduce, motiv pentru care urmează a fi aplicate prevederile Codului de Procedură Civilă și nu art. 78 alin. (1) din Legea concurenței nr. 183 din 11 iulie 2012.</i>	
		5	<i>Curtea de Apel Chișinău: (art. 78 alin. (1)).</i>	
2	2016	3	<i>Curtea de Apel Chișinău: (art. 78 alin. (1)).</i>	
3	2017	1		<i>Judecătoria Chișinău sediul Centru</i>
4	2018	1	<i>Judecătoria Chișinău sediul Centru: din 05.01.2018, potrivit art. 78 alin. (1) Curtea de apel nu mai este competentă de a examina asemenea cauze ca instanță de fond.</i>	
X	X	12	X	

Sursa: * Încheierile Curții Supreme de Justiție în dosarele: nr. 3r-6/18 din 10 ianuarie 2018; nr. 3r-195/17 din 13 decembrie 2017; nr. 3r-65/16 din 06 aprilie 2016; nr. 2ac-50/16 din 30 martie 2016; nr. 3r-50/16

din 10 martie 2016; nr. 2ac-279/15 din 02 decembrie 2015; nr. 2ac-185/15 din 05 august 2015; nr. 2ac-174/15 din 22 iulie 2015; nr. 2ac-146/15 din 10 iunie 2015; nr. 3r-119/15 din 27 mai 2015; nr. 3r-99/15 din 13 mai 2015; nr. 2ac-101/15 din 29 aprilie 2015.

Astfel, în anii 2015-2018, Curtea Supremă de Justiție s-a pronunțat asupra problemei vizate de 12 ori, dintre care 7 încheieri au fost pronunțate în anul 2015 în cazurile de contestare a deciziilor prin care ar fi fost aplicată o amendă sau o penalitate cu titlu de cominatoriu. În 5 încheieri s-a constatat competența Curții de Apel Chișinău, iar în celelalte 2 [1] a Judecătoriei mun. Chișinău.

Evidențiem că în încheierea Curții Supreme de Justiție nr. 3r-6/18 din 10 ianuarie 2018, Colegiul s-a expus asupra practicii judecătorești creată ca urmare a pronunțării celor două încheieri ale sale din 2015 [2], în care se statuează competența judecătorilor ca instanțe de fond la examinarea categoriilor de litigii date, considererând-o „izolată și neconcludentă” [3].

La sfârșitul anului 2015, instanța supremă a stabilit precedentul potrivit căruia dosarele de contestare a deciziei Plenului Consiliului Concurenței prin care ar fi fost aplicată o amendă sau o penalitate cu titlu de cominatoriu se strămută la Curtea de Apel Chișinău ca instanță de fond, iar celelalte decizii ale Plenului Consiliului (prin care nu s-a aplicat amendă sau penalitate) se strămută la Judecătoria Centru Chișinău ca instanță de fond.

Concluzie. În prezent, art. 78 alin. (1) al Legii concurenței nr. 183 din 11 iulie 2012 a fost modificat prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 254 din 01 decembrie 2017, în vigoare din 05 ianuarie 2018. La moment, acest articol prevede că deciziile prin care Plenul Consiliului Concurenței a aplicat o amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu pot fi contestate la judecătoria. Datorită modificării articolului dat s-a pus punct nenumăratelor dispune privind conflictul de competență la judecarea tuturor actelor administrative ale Consiliului Concurenței.

Referințe bibliografice:

1. Încheierea Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție nr. 2ac-174/15 din 22.07.2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=21061 (vizitat la 14.03.2018).
- Încheierea Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție nr. 2ac-101/15 din 29.04.2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=18964 (vizitat la 17.03.2018).
2. Ibidem
3. Încheierea CSJ nr. 3r-6/18 din 10.01.2018. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=41468 (vizitat la 14.03.2018).

DIMENSIUNEA EVOLUTIVĂ A UNIFICĂRII REGLEMENTĂRILOR LEGALE A REGIMURILOR VAMALE DE ADMITERE TEMPORARĂ ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE

Zinaida LUPAȘCU, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public”, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: *Currently, the relevant standards established emphasizes the applicability of new forms of activity customs, border control, gradual liberalization of trade in goods and services, free movement of labor, reduction of customs duties, technical barriers and non-tariff abolition of quantitative restrictions and harmonization of legislation RM and states in the European integration process in the EU acquis.*

Specifics of customs activity and transformation processes through which the customs system of Moldova, and other countries, their commitments assumed in the European integration process, the process of unifying customs legislation serve as an environment for the elimination of impediments to bringing it to European standards.

Keywords: *the customs domain activity, customs border, the customs procedures, the unification.*

În anul 1961, ținând seama de recomandările Camerei Internaționale de Comerț, OMV împreună cu părțile contractante ale GATT și Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), au

elaborat Convenția internațională a Vămilelor privind carnetul ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor din 6 decembrie 1961.

Obiectivul principal al acestei Convenții (Convenției privind carnetul ATA) a fost adoptarea unei proceduri uniforme pentru importul temporar scutit de taxe vamale a bunurilor, care sunt facilitate în activitățile de afaceri și culturale internaționale, care prevăd realizarea unui grad mai ridicat de armonizare și unificare a sistemelor vamale ale părților contractante [1].

Prevederile acestei Convenții prevede aplicarea de către statele părți a carnetului ATA, ca a singurului document vamal internațional, care înlocuiește declarațiile vamale naționale și permite pentru vămuire proceduri simplificate și accelerate pentru importul temporar al mărfurilor.

Articolul 1 al Convenției privind carnetul ATA stipulează conținutul noțiunii de admitere temporară. Acest concept se referă la importul temporar de bunuri și la scutirea de taxe la import, fapt confirmat de prevederile art. 3 din Convenție sau de legile și regulamentele țării importatoare naționale.

Tot în acest articol este determinat domeniul de aplicare al convenției și este stabilită obligația juridică internațională a fiecărei părți contractante de a lua, în locul documentelor sale vamale naționale, carnet ATA, care operează pe teritoriul său și care au fost eliberate și utilizate în conformitate cu Convenția privind mărfurile importate temporar.

Putem menționa, că carnetele ATA pot fi adoptate și în conformitate cu prevederile altor convenții internaționale privind importul temporar (de exemplu, Acordul UNESCO privind importul de materiale educaționale, caracter științific sau cultural 1950; Convenția europeană pentru vămuirea de paleți folosite în transportul internațional) sau pentru regimul de admitere temporară în conformitate cu legile și tranzitul național, pe baza prevederilor convenției.

Este indicat în mod special faptul, că mărfurile destinate prelucrării sau reparațiilor, nu pot fi introduse de către ATA TIR [2].

Convenția privind carnetul ATA stabilește procedură de emisie uniformă pentru toate statele părți la ATA Carnetele, definește entitățile care eliberează aceste documente și subiecții, care asigură plata sumelor taxelor de import, precum și a altor sume în caz de încălcare a importului temporar de mărfuri. Astfel, în art. 1 din Convenție, ca subiectul eliberării ATA Carnetului este indicată o asociație emitentă, ca o entitate, care să garanteze sumele datorate în cazul defectării unor condiții temporare de import.

De asemenea, este inclusă o prevedere care atestă, că activitatea de emisie și de garantare a asociațiilor se efectuează cu permisiunea autorităților vamale naționale. Într-o anexă la convenție este o mostră din carnetul ATA. Convenția privind carnetul ATA stabilește beneficii minime pentru utilizarea carnetului ATA și nu interzice utilizarea unor beneficii mai mari de către statele părți la Convenție (Art. 17).

Condiția pentru aderarea la convenție este de a accepta toate dispozițiile acesteia, doar cu o singură rezervă, în ceea ce privește dreptul de a nu utiliza Carnete Statului parte ATA în temeiul Convenției pentru traficul poștal.

OMV prin intermediul Secretariatului General și secretarului general al ei, dețin funcții de supraveghere de monitorizare a conformității cu prevederile Convenției privind carnetul ATA.

Convenția privind carnetul ATA combină atât elemente de unificare a legii, de exemplu, în ceea ce privește definițiile, cât și armonizarea legislației, în special, cu privire la stabilirea unor dispoziții comune privind ordinea și condițiile regimului vamal de import temporar cu un singur document vamal internațional - Carnetul ATA.

Astfel, Convenția privind carnetul ATA, prin introducerea unui document vamal internațional unificat și procedura de utilizare a acestuia pentru importul temporar, în mare măsură simplifică această procedură vamală și apropie reglementarea sa juridică de cea a statelor membre ale Convenției. În prezent, sistemul ATA include mai mult de șaiszeci de țări, care sunt părți la Convenția privind carnetul ATA.

Practica utilizării carnetului TIR în termen de câteva decenii a relevat **necesitatea îmbunătățirii în continuare a normelor juridice internaționale, unificarea și armonizarea sistemelor juridice ale statelor cu privire la regimul de admitere temporară.**

Odată cu dezvoltarea relațiilor economice externe ale statelor, precum și în condițiile procesului de globalizare, apare necesitatea elaborării și adoptării unui instrument juridic internațional nou codificat, care ar unifica toate convențiile internaționale privind admiterea temporară adoptate anterior și ar actualizat normele internaționale legale de această procedură vamală.

Ca rezultat al activității desfășurate de Comitetul Tehnic Permanent al OMV, a fost elaborat și

adoptat în 1990 la Istanbul (Turcia) Convenția cu privire la importul temporar, care a înlocuit cele cincisprezece acorduri internaționale existente (inclusiv simplificarea importului de mostre comerciale ale Convenției și din 1952 materiale promoționale, convenția de la 1968, vamală privind importul temporar de echipamente științifice, precum și multe altele), cu încorporarea în ea a textului carnetului ATA al Convenției din 1961.

Convenția privind admiterea temporară din 26 iunie 1990 (denumită în continuare - Convenția de la Istanbul), combinând acordurile juridice internaționale acceptate anterior în domeniul admiterii temporare, a contribuit la unificarea și armonizarea reglementărilor vamale legale naționale ale statelor părți la convenție [3].

Suntem de acord cu opiniile savanților A. Kozyrin [4] și A.B. Shornikov care cred că natura și esența Convenției de la Istanbul privind admiterea temporară „se exprimă în faptul că ea este un instrument juridic internațional codificat, unic privind importul temporar de mărfuri [5].

Preambulul Convenției de la Istanbul, remarcă faptul, că numărul tot mai mare și fragmentarea tot mai mare a convențiilor vamale internaționale adoptate anterior privind admiterea temporară amenință o deteriorare puternică a situației din acest domeniu.

"Simplificarea și armonizarea regimurilor vamale și, în special, adoptarea unui tratat internațional care să cuprindă toate convențiile existente privind admiterea temporară, va fi în măsură să asigure accesul la reglementările internaționale în vigoare privind admiterea temporară și să contribuie în mod eficient la dezvoltarea comerțului internațional și a altor forme de schimb internațional" [6].

Convenția de la Istanbul include un text de bază și treisprezece cereri, fiecare dintre acestea fiind o procedură simplificată pentru importul temporar al unui anumit tip de mărfuri.

Condiția pentru semnarea convenției este aderarea obligatorie a statului parte, la anexa A, în care sunt aprobate documentele de import temporar - carnet ATA și CPD - și cel puțin încă una dintre cele treisprezece anexe [7].

Alegerea unei anumite Anexe a Convenției de la Istanbul permite statelor, care aderă la acest tratat internațional, să modifice obligațiile sale internaționale legale. Convenția de la Istanbul oferă definiții ale termenilor cheie utilizați în ea.

Astfel, prin import temporar, Convenția se referă la un regim vamal, care permite importul pe teritoriul vamal eliberat condiționat de plata taxelor și tarifelor de import și fără aplicarea interdicțiilor sau a restricțiilor de natură economică la anumite mărfuri (inclusiv mijloace de transport) importate pentru un scop specific de import și exportate într-o anumită perioadă fără nici o modificare în afara deteriorării normale datorate utilizării lor.

Convenția de la Istanbul a furnizat două tipuri de documente vamale internaționale pentru admitere temporară:

1. Carnetul ATA - admitere temporară utilizată pentru admiterea temporară a mărfurilor, cu excepția vehiculelor;

2. Cartea CPD - admitere temporară utilizată pentru importul temporar de vehicule.

Prevederile Convenției de la Istanbul se referă la o gamă largă de produse.

Ca exemplu: mărfuri, inclusiv vehicule (Anexa A.1); containere, paleți, ambalaje, mostre și alte mărfuri importate în tranzacțiile comerciale (anexa B-3); Echipamente pentru publicitate în domeniul turismului (Anexa B-7), și așa mai departe. Toate aceste categorii de mărfuri au trecut prin frontierele vamale ale statelor-membre ale Convenției de la Istanbul, fără plata drepturilor și taxelor de import atunci când sunt prezentate ca o garanție a titlurilor de admitere temporară, eliberată în conformitate cu (articolele 4, 5) prevăzute în fiecare anexă, precum și regulile pentru fiecare cerere ca urmare a eliminării termenului.

Autoritățile vamale ale statelor participante la Convenție și anexele sale individuale, pot conveni un termen mai lung la export decât data prevăzută în fiecare anexă sau prelungirea perioadei inițiale.

Regulamentul cu privire la eliberarea Carnetelor ATA pentru admiterea temporară a mărfurilor din decembrie 2017 [8] a fost elaborat cu scopul implementării Convenției privind admiterea temporară, adoptată la Istanbul, la 26 iunie 1990, Legii pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind admiterea temporară nr.253 din 05.12.2008, Hotărârii Guvernului cu privire la desemnarea asociației emitente și asociației garante a titlurilor de admitere temporară (Carnete ATA) nr.495 din 14.08.2009.

Atât, Convenția de la Istanbul, precum și Convenția privind carnetul ATA, combină în sine elemente de unificare și armonizare [9].

Convenția conține atât o dispoziție discreționară, care poate fi aplicată la discreția părților, cât și

dispoziții poziționate imperativ, impunând obligații juridice internaționale față de statul-parte.

Astfel, în art. 20 din Convenție prevede „că orice încălcare a dispozițiilor Convenției ar trebui să implice sancțiunile pe teritoriul statului în care a avut loc încălcarea, în conformitate cu legislația sa (pentru statele membre). Reiese, că convenția impune fiecărui stat participant la ea, obligația internațională legală de a stabili în legislația lor națională o prevedere privind răspunderea pentru încălcarea normelor Convenției.

Practic în fiecare anexă din Convenția de la Istanbul este înrădăcinată o idee de asimilare treptată a numeroaselor convenții adoptate anterior de un act unic codificat la admitere temporară. În special, anexa B.2 despre echipamentele profesionale este acceptat să fie înlocuită cu o reglementare similară a Convenției din 1961, Anexa B.5 cu privire la mărfurile importate cu scop științific sau cultural educativ, înlocuiește alte patru similare adoptate în Convențiile din 1960, 1972 și 1952, etc. [10].

Concluzie...Astfel, la elaborarea Convenției de la Istanbul, OMV a tins, nu numai să creeze norme juridice internaționale privind admiterea temporară care vizează unificarea și armonizarea sistemelor juridice în acest domeniu, dar, de asemenea, pentru a îmbunătăți cadrul legal internațional cu privire la aceste probleme prin combinarea tuturor convențiilor privind admiterea temporară într-un singur instrument juridic internațional codificat - convenția de la Istanbul.

Referințe bibliografice:

1. Конвенция о карнете АТА для временного ввоза товаров от 6 декабря 1961 г. // Таможенные ведомости. 1996. № 1; Сандровский К.К. Международное таможенное право: учебник. 2-е изд., испр. К.: О-во «Знания», КОО. 2001. С. 227
2. Конвенция о карнете АТА для временного ввоза товаров от 6 декабря 1961 г. // Таможенные ведомости. 1996. № 1; Карнеты АТА. Сборник нормативных документов. Справочное приложение журнала «Экспо плюс». М. 1999. С. 22-23.
3. Курникова Л.П. Карнет АТА как инструмент международной интеграции // Академический вестник. 2015. № 3. С. 32.
4. Козырин А.Н. Комментарий к Таможенному кодексу Российской Федерации. М. 2006. С. 106
5. Шорников А.В. Участие Российской Федерации в международном таможенном регулировании: международно-правовые аспекты. Дис. канд. юрид. наук. М. 1999. С. 134.
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A31993D0329> ,vizualizat 6 martie 2018
7. P.Gerbei Organisation Internationales. Naissance et developpement, în "Revue Internationale des sciences sociales", UNESCO, Nr.11, 1977, p.7-16
8. Regulamentul Nr. 23/1cu privire la eliberarea carnetelor АТА pentru admiterea temporară a mărfurilor aprobat prin Decizia Biroului executiv al Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova nr. 23/1 din 10.05.2010 ... Abrogat prin DCCI03/2 din 24.11.17, MO451-463/29.12.17 art.2313; în vigoare 08.01.18
9. Erhan I., Cârmaț T. Drept vamal comunitar. Chișinău: Print-Caro SRL, 2011
10. Belu M., Joldeș C., Marinaș L. Sistemul vamal, București :Economica, 2003. 286 p.

ACTELE ȘI FORMELE CONTROLULUI FISCAL

Lilia GULCA, doctor în drept, conferențiar universitar interimar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Adnotare: The need to know the forms and acts of fiscal control is important for consumers and third parties as part of the verification. This matter enables them to know their rights and obligations as a taxpayer in the event of a fiscal control, the ways of defense against the abuses of the control bodies. Failure to do so may result in damaging taxpayers' rights by applying enforcement measures by control authorities (by applying fines, stopping operations to the company's bank accounts, etc.) as a result of control. On the other hand, the taxpayer's very good knowledge of his rights can help to avoid abuse by the authorities. However, the forms of fiscal control, although similar, are different: after the control papers, the place of tax control and the effects produced. Tax legislation provides that within one year it

is allowed to conduct a single tax audit on the same types of taxes and duties for one and the same tax period. The tax authorities may carry out a repeated tax audit in the event that the results of the previous tax audit are inconclusive, incomplete or unsatisfactory, or in the event of the occurrence of certain circumstances evidencing the existence of signs of fiscal breach. This is the main purpose of knowing the forms and acts of fiscal control, - protecting the rights and interests of the taxpayer.

În sens general controlul este metoda specială de asigurare a legalității. Vorbind de control, este necesar de-al diferenția de supraveghere. Supravegherea și controlul se interpretează ca „inspecție”, supraveghere în scop de control”. Însă noțiunea de control este mai largă decât noțiunea de inspecție [1]. Astfel prin **control fiscal**, art. 129 alin. 11 al Codului Fiscal [2], – verificarea corectitudinii cu care contribuabilul execută obligația fiscală și alte obligații prevăzute de legislația fiscală, inclusiv verificare a altor persoane sub aspectul legăturii lor cu activitatea contribuabilului prin metode, forme și operațiuni prevăzute de Codul fiscal, cu alte cuvinte controlul fiscal are ca scop verificarea realității, legalității și sincerității declarațiilor, verificarea corectitudinii și exactității îndeplinirii, conform legii, a obligațiilor fiscale de către contribuabili, precum și activitatea de constatare a evaziunii fiscale [3]. **Scopul** controlului fiscal constă în verificarea modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală într-o anumită perioadă sau în câteva perioade fiscale. Controlul fiscal [4] este exercitat de organul fiscal și/sau de un alt organ cu atribuții de administrare fiscală, în limitele competenței acestuia, la fața locului și/sau la oficiul acestora. Controlul fiscal poate fi efectuat de către reprezentanții autorităților fiscale doar în baza unei decizii scrise emise de către conducerea autorității fiscale [5].

Autoritățile investite cu atribuții de administrare fiscală în limitele competențelor atribuite de lege sunt:

- Organul fiscal (Inspectoratul Fiscal Principal de Stat și inspectoratele fiscale de stat teritoriale / specializate) [6] - intitulat cu drepturi depline de a efectua controale fiscale, de a calcula suplimentar impozite și taxe neachitate în timp la buget, precum și alte atribuții de administrare fiscal;
- Autoritățile vamale (Serviciul Vamal și birourile vamale) [7]. Organele vamale dispun de drepturi de control și asigurarea încasării drepturilor de import sau export aferente operațiunilor vamale potrivit prevederilor Codului vamal [8];
- Serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor [9]. Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale sunt în drept de a efectua controale fiscale privind respectarea legislației fiscale pentru contribuabilii care se află la evidența acestor servicii [10].

Selectarea contribuabilului supus controlului are loc în mod automat/electronic, din motiv de insuficiență de resurse umane și materiale ale administrației fiscale [11]. Conform practicii fiscale, contribuabilii pot solicita amânarea datei de inițiere a controlului pe o perioadă determinată de timp (**EX: lipsa temporară a conducătorului, contabilului-șef al companiei, alte motive obiective**) [12]. Cererea de amânare se examinează în termen de 5 zile de la data înregistrării acesteia. Decizia luată se comunică persoanei fizice în mod oficial. În cazul în care cererea a fost soluționată pozitiv, în decizie se indică data la care a fost reprogramată inițierea controlului fiscal.

Aceste două forme de control fiscal au fost inițiate prin punerea în aplicare a Titlului V al Codului Fiscal [13], având unele deosebiri radicale.

Controlul fiscal la oficiul organului fiscal sau la oficiul organului cu atribuții de administrare fiscală (denumit în continuare controlul fiscal cameral) constă în verificarea corectitudinii întocmirii dărilor de seamă fiscale, a altor documente prezentate de contribuabil, care servesc drept temei pentru calcularea și achitarea impozitelor și taxelor, a altor documente de care dispune organul fiscal sau alt organ cu atribuții de administrare fiscală, precum și în verificarea altor circumstanțe ce țin de respectarea legislației fiscale.

Controlul fiscal cameral se efectuează de către funcționarii fiscali sau persoanele cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală conform obligațiilor de serviciu, fără adoptarea unei decizii scrise asupra obiectivului vizat [14].

La relevarea unor erori și/sau contradicții între indicii dărilor de seamă și documentelor prezentate, organul care a efectuat controlul este obligat să comunice despre aceasta contribuabilului, cerându-i, totodată, să modifice documentele respective în termenul stabilit.

În cazul în care depistarea încălcării fiscale este posibilă în cadrul controlului fiscal cameral, nefiind necesar controlul la fața locului, funcționarii fiscali sau persoanele cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală pot întocmi actul de control fiscal.

Controlul fiscal la fața locului are drept scop verificarea respectării legislației fiscale de contribuabil sau de o altă persoană supusă controlului, care se efectuează la locurile aflării acestora de către funcționarii fiscali sau de persoane cu funcție de răspundere ale altor organe cu atribuții de administrare fiscală. În cazul în care contribuabilul sau o altă persoană supusă controlului nu dispune de sediu sau de oficiu ori sediul lui se află la domiciliu, în alte cazuri când nu există condiții adecvate de lucru, controlul fiscal menționat se efectuează la oficiul organului care exercită controlul fiscal, inclusiv cu întocmirea obligatorie a unui act de ridicare de la contribuabil a documentelor necesare.

Controlul fiscal la fața locului poate fi efectuat numai în temeiul unei decizii scrise a conducerii organului care exercită controlul. Necesitatea efectuării verificării prin contrapunere la unele persoane cu care contribuabilul supus controlului are sau a avut raporturi economice și financiare, pentru a se constata autenticitatea acestora, se determină, de sine stătător, de către funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere care efectuează controlul.

Controlul fiscal la fața locului referitor la un contribuabil poate cuprinde atât unul, cât și mai multe tipuri de impozite și taxe. În cursul unui an calendaristic se admite efectuarea unui singur control fiscal la fața locului pe unele și aceleași tipuri de impozite și taxe pentru una și aceeași perioadă fiscală. Această restricție nu se extinde asupra cazurilor când controlul fiscal la fața locului se efectuează în legătură cu reorganizarea sau lichidarea contribuabilului [15]; când după efectuarea controlului se depistează semne de încălcări fiscale; când acesta este o verificare prin contrapunere; când controlul ține de activitatea posturilor fiscale; când controlul se efectuează la solicitarea organelor de drept și a organelor cu atribuții de administrare fiscală sau în legătură cu auditul activității organului fiscal de către organul ierarhic superior; când necesitatea controlului a apărut în urma examinării cazului cu privire la încălcarea fiscală sau în urma examinării contestației.

Durata unui control fiscal la fața locului conform art. 216 alin.4 al Codului Fiscal [16], nu trebuie să depășească două luni calendaristice. În cazuri excepționale, conducerea organului care exercită controlul fiscal poate să decidă prelungirea duratei în cauză cu cel mult 3 luni calendaristice sau să sisteze controlul. Perioada sistării controlului și prezentării documentelor nu se include în durata efectuării controlului, ultima fiind calculată din ziua începerii lui pînă la ziua semnării actului respectiv, inclusiv.

La finalizarea controlului fiscal la fața locului, la fel ca și la controlul fiscal cameral se întocmește un act de control fiscal. La posturile fiscale, actul de control fiscal se va întocmi numai în caz de depistare a încălcării legislației fiscale. În cazul depistării vreunei încălcări fiscale, organul care exercită controlul ia decizia corespunzătoare. Diferită este situația când încălcarea fiscală se depistează de către serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale, în acest caz decizia respectivă urmează să fie emisă de organul fiscal.

Controlul fiscal la fața locului, cu excepția controlului fiscal prin metoda verificării operative, asupra filialelor, sucursalelor și/sau reprezentanțelor contribuabilului, inițiat de organul fiscal, se organizează și se efectuează de către inspectoratul fiscal de stat în a cărui rază de deservire se află contribuabilul care le-a instituit, cu participarea inspectoratului fiscal de stat în a cărui rază de deservire se află filiala, sucursala și/sau reprezentanța.

La finalizarea controlului fiscal, funcționarul care exercită controlul întocmește un act de control fiscal. Actul de control se întocmește indiferent de faptul constatării încălcărilor fiscale. În acest act se descriu constatările controlului, perioada supusă controlului, impozitele și taxele verificate, precum și alte informații care au stat la baza efectuării controlului / constatării încălcărilor fiscale [17].

La depistarea cazurilor de încălcare a legislației fiscale în cadrul controlului fiscal cameral și controlului fiscal la fața locului, funcționarii fiscali vor întocmi actul de control fiscal:

a) Actul de control fiscal este un document întocmit de funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul.

b) Actul de control fiscal se întocmește pe blanchete de strictă evidență în două exemplare, în care se consemnează rezultatele controlului fiscal.

c) Primul exemplar al actului de control fiscal rămîne la organul fiscal, al doilea exemplar fiind înmînat contribuabilului supus controlului fiscal.

d) Contribuabilul, inclusiv prin intermediul conducătorului sau altui reprezentant al său, este obligat, după caz, să asigure condiții adecvate pentru efectuarea controlului, să participe la efectuarea lui și să semneze actul de control fiscal, chiar și în cazul dezacordului. În caz de dezacord [18], el este obligat să prezinte în scris, în termen de pînă la 15 zile calendaristice, argumentarea dezacordului, anexînd documentele de rigoare.

Actul de control în sine nu poartă caracter obligatoriu în vederea exercitării obligațiilor / achitării impozitelor, ci servește drept temei pentru emiterea deciziei asupra rezultatelor controlului.

În cadrul controlului fiscal organele împuternicite cu dreptul de desfășurare a controlului fiscal întocmesc o serie de acte:

1. Citația este un înscris în care persoana este invitată la organul fiscal ca să depună documente sau să prezinte alt gen de informație, relevante pentru determinarea obligației fiscale. Organul fiscal este în drept să citeze orice persoană pentru a depune mărturii sau a prezenta documente.

Modelul citației este stabilit de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat. În ea se indică scopul citării, data, ora și locul unde trebuie să se prezinte persoana citată, obligațiile și responsabilitatea ei. În cazul citării, trebuie respectate următoarele reguli: a) citația să fie semnată de conducerea organului fiscal; b) citația să se înmâneze cu cel puțin 3 zile lucrătoare înainte de data la care persoana citată trebuie să se prezinte dacă legislația nu prevede altfel; c) în citație să fie specificate documentele de evidență sau un alt gen de informații dacă urmează să fie prezentate; d) la cererea persoanei citate, organul fiscal poate schimba data, ora sau locul de prezentare; e) persoana citată are dreptul să depună mărturii în prezența reprezentantului său; f) organul fiscal este în drept să ceară persoanei citate să prezinte documentele existente, nu este însă în drept să ceară întocmirea și/sau semnarea de documente, cu excepția procesului-verbal.

2. Actul de control fiscal este un document întocmit de funcționarul fiscal sau altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul, în care se consemnează rezultatele controlului fiscal. În act se va descrie obiectiv, clar și exact încălcarea legislației fiscale și/sau a modului de evidență a obiectelor impunerii, cu referire la documentele de evidență respective și la alte materiale, indicându-se actele normative încălcate. În act va fi reflectată fiecare perioadă fiscală în parte, specificându-se încălcările fiscale depistate în ea.

Actul de control se întocmește indiferent de faptul constatării încălcărilor fiscale. În acest act se descriu constatările controlului, perioada supusă controlului, impozitele și taxele verificate, precum și alte informații care au stat la baza efectuării controlului / constatării încălcărilor fiscale. Actul de control în sine nu poartă caracter obligatoriu în vederea exercitării obligațiilor / achitării impozitelor, ci servește drept temei pentru emiterea deciziei asupra rezultatelor controlului. Contribuabilul este obligat să semneze actul de control, inclusiv în caz de dezacord cu rezultatele controlului. Actul de control se semnează de către conducătorul companiei și/sau un alt reprezentant delegat în acest sens.

3. Procesul-verbal este un document întocmit de funcționarii fiscali sau de o altă persoană cu funcție de răspundere a organului care exercită controlul în care se consemnează faptul ridicării documentelor și/sau mașinile de casă și de control. Procesul - verbal este semnat de persoana care l-a întocmit (reprezentant al inspectoratului fiscal) și de persoana de la care s-au ridicat documentele și/sau mașinile de casă și de control ori de martorii asistenți. Dacă persoana de la care se ridică documentele și/sau mașinile de casă și de control refuză să semneze procesul-verbal, în el se va consemna refuzul.

4. Decizia un act emis de organul fiscal sau de serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale ce ține de exercitarea atribuțiilor acestor organen și se eliberează când are loc inițierea unui control fiscal. Decizia privind inițierea controlului fiscal va conține lista persoanelor propuse pentru control, ținând cont de valoarea descrescândă a diferenței dintre venitul impozabil estimat și cel declarat și de capacitatea de a efectua un număr de controale. Conducătorul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat este în drept să modifice lista persoanelor propuse pentru control în cazul apariției unor informații suplimentare. Decizia ce ține de exercitarea atribuțiilor serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale este emisă prin dispoziția primarului (pretorului), care pot fi contestate conform procedurii judiciare stabilite în Legea Contenciosului administrativ.

În cazul atribuțiilor exercitate în comun cu organul fiscal, decizia este emisă de conducerea organului fiscal după ce s-a coordonat cu primarul (pretorul). Dacă primarul (pretorul) refuză să semneze decizia, aceasta capătă putere juridică din momentul semnării de către conducerea organului fiscal, care face înscrierea despre refuzul primarului (pretorului).

Din materialul prezentat și analiza actelor și formelor controlului fiscal rezultă în mod direct faptul, că controlul fiscal rămâne unul dintre cele mai actuale forme de ajutorare și verificare a modalității de calculare a impozitelor și taxelor fiscale. După cum am văzut are ca scop în mare măsură anume acordarea consultațiilor de rigoare contribuabililor în activitatea desfășurată pentru a preveni încălcarea legislației în vigoare.

Referințe bibliografice:

1. Брызгалин А. *Налогои и налоговое право*. Москва: Аналитика-Пресс, 1997.
2. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.
3. Lișița N. “*Rolul controalelor fiscale totale*”. În: Monitorul fiscal FISC.md Nr.1 /2011. https://monitorul.fisc.md/section/tax_practice/119.html
4. Controlul efectuat de către organele fiscale și vamale nu cade sub incidența Legii Republicii Moldova privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător nr. 131 din 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 181-184, art. nr: 595*.
5. Prin conducerea autorității fiscal în sensul art. 129 alin.3 al Codului Fiscal se subînțelege: *Conducere a organului fiscal - șef (șef adjunct) al Inspectoratului Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanțelor; șef (șef adjunct) al inspectoratului fiscal de stat teritorial*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.
6. Serviciul fiscal de stat a fost înființat prin Legea Republicii Moldova cu privire la Serviciul Fiscal de stat, nr. 876 din 22.01.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr. 002. Abrogată prin Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal, 2002, nr. 1-2, art.nr: 4*. În:
7. Autoritățile vamale activează în baza Codului vamal al Republicii Moldova, nr. 1320 din 09.03.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 010. Abrogată prin Legea Republicii Moldova, Codul vamal, nr.1149-XIV din 20.07.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160, art.1201*.
8. Legea Republicii Moldova, Codul vamal, nr.1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.160, art.1201*.
9. Serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor, activează în baza Hotărîrii Guvernului Republicii Moldova privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei, nr. 998 din 20.08.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 191-195, art. nr: 1059*.
10. *Controlul fiscal în Republica Moldova. Între drept și obligație*. <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/tax-guide-md-2015.pdf>
11. În practică nu este posibil de a supune verificării toți contribuabilii înregistrați în modul stabilit de legislația în vigoare. În scopul optimizării activității de control, în ultimii ani s-a pus accent pe dezvoltarea tehnologiilor informaționale, utilizate la depistarea operativă a contribuabililor potențiali de a comite fraude fiscale. Astfel, pentru simplificarea procesului de selectare, care la etapa începătoare se efectua manual, în această perioadă a fost elaborat primul program computerizat de selectare a contribuabililor pentru control în baza gradelor de risc. Acest program a fost stabilit în urma elaborării unui model de contrapunere a TVA declarată cu TVA calculată suplimentar în dependență statistică de factori ca: cifra de afaceri, volumele de procurări și livrări, solicitările privind restituirea TVA, volumele de export-import, etc. Lișița N. “*Rolul controalelor fiscale totale*”. În: *Monitorul fiscal FISC.md Nr.1 /2011*. https://monitorul.fisc.md/section/tax_practice/119.html
12. Pag.7 “Controlul fiscal în Republica Moldova între drept și obligație” <file:///D:/dr%20fiscal/tax-guide-md-2015.pdf>
13. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, ediție specială) nr.408 din 26.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2005, nr. ediție spec*.
14. Ghidul contribuabilului începător - aspecte fiscale. <http://www.fisc.md/Upload/LinkedPDF/GHIDUL%20CONTRIBUABILULUI.pdf>
15. În acest caz se ține cont de prevederile Legii Republicii Moldova “Insovabilității”, nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012 nr. 193-197, art. nr. 663*.
16. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.
17. *Controlul fiscal în Republica Moldova. Între drept și obligație*. <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/tax-guide-md-2015.pdf>
18. Examinarea dezacordului are loc în conformitate cu prevederile art. 246 al Titlului V al Codului fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială*.

DREPTUL DE A NU FI URMĂRIT, JUDECAT SAU PEDEPSIT DE MAI MULTE ORI PENTRU ACEEAȘI FAPTĂ ȘI ÎNCETAREA URMĂRIRII PENALE

Natalia SECRIERU, lector universitar,
USEM

Summary: In a democratic society, the basic task of the state is to protect the person. By establishing the rules, the state pursues the aim of protecting the person and society from offenses, but at the same time protecting the person and the society from the abuses of invested people with criminal investigation attributions, so that any person who committed a crime to be punished according to his guilt, and no innocent person to be held criminally liable or convicted. The guarantees established by Article 21 of the Constitution also incorporate the right not to be judged twice for the same deed („non bis in idem” principle). The right not to be punished or tried twice for the same deed has become a fundamental and uncontroversial principle of any legal system and is guaranteed by the norms of international acts, to which the Republic of Moldova has also joined.

Keywords: penal trial, the accused perso, prosecution in criminal matter, crime, prosecution, the right not to investigated, judged or punished more time, state authorities, final criminal judgement.

Sumar: Într-o societate democratică atribuția de bază a statului este protecția persoanei. Prin instituirea normelor procesual-penale statul urmărește scopul de a proteja persoana și societatea de infracțiuni, dar, în același timp, să protejeze persoana și societatea de abuzurile persoanelor investite cu atribuții de cercetare a infracțiunilor, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată. Garanțiile instituite prin articolul 21 din Constituție încorporează și dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă (principiul "non bis in idem"). Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă a devenit un principiu fundamental și incontestabil al oricărui sistem de drept și este garantat de normele actelor internaționale la care a aderat și Republica Moldova.

Cuvinte cheie: proces penal, persoana acuzată, acuzație în materie penală, infracțiune, urmărire penală, dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori, autoritățile statului, hotărâre penală definitivă.

Dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori este un principiu al reglementării raporturilor de drept și procedură penală. Este logic ca o persoană ce și-a ispășit o dată pedeapsa pentru o faptă să nu mai fi pus în situația de a fi pedepsit încă o dată pentru aceeași faptă. Acest drept include în sine și interdicția urmăririi sau judecării repetate, din motiv că sunt acțiuni inseparabile de procedura atragerii la răspundere penală. Este suficientă repetarea neîntemeiată a urmăririi penale în privința unei persoane pentru a fi încălcat acest drept.

Acest principiu era cunoscut din antichitate la romani cu denumirea "non bis in idem" care înseamnă: "nu de două ori pentru același lucru", referindu-se la instituția răspunderii penale [1].

Sistemul judiciar în perioada modernă se află în continuă dezvoltare și perfecționare, iar un rol aparte îl au principiile și normele de drept internațional precum și tratatele internaționale universal recunoscute. Un aspect deosebit de important care merită o atenție distinsă în contextul procesului de urmărire penală, ține nemijlocit de conținutul și esența principiului non bis in idem.

Expresia inițială, în limba latină, provine din dreptul privat roman : **bis de eadem re ni sit actio**, referindu-se la faptul că părțile sunt legate, obligate de rezultatul acțiunii, de finalul procesului și că nu mai pot introduce o nouă acțiune.

În epoca modernă, acest principiu este inerent noțiunii de stat și drept. Astfel, atunci când societatea și-a exercitat dreptul legitim de a pedepsi autorul unei infracțiuni după normele sale, aceasta și-a epuizat dreptul de urmărire și nu mai are, așadar, puterea de a sancționa persoana condamnată deja pentru această faptă. Prin urmare, principiul menționat este indisolubil legat cu principiile autorității de lucru judecat, precum și al proporționalității pedepselor, în temeiul căruia sancțiunea trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptelor urmărite.

Privit din punctul de vedere al persoanei, principiul non bis in idem este destinat să garanteze persoanei condamnate că, atunci când și-a executat pedeapsa, aceasta și-a "achitat datoria" față de societate și poate astfel să-și reia locul fără a trebui să se teamă de noi procese. Prin urmare, acesta

răspunde unei duble cerințe de echitate și de securitate juridică [2].

Principiul necondamnării repetate pentru una și aceeași faptă este un principiu fundamental recunoscut în majoritatea sistemelor de drept, potrivit căruia o persoană nu poate fi cercetată penal ori judecată decât o singură dată pentru aceeași faptă.

Acest principiu se regăsește în mai multe Tratatate internaționale [3].

Unul din cele mai importante este Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice ale omului, adoptat prin Rezoluția nr.2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966, unde în art.14 § 7, este prevăzut: "Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări".

La nivel european acest principiu îl regăsim în art 4 al Protocolului nr.7 la Convenția europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care prevede următoarele :

1. "Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunilor pentru care a fost deja condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale aceluiași stat"

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite ori un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul articolului 15 din Convenție.

Articolul 50 al Cărții drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, prevede următoarele: "Nimeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul Uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea."

Articolul 20 al Statutului Curții Penale Internaționale prevede următoarele: [4].

"1. Cu excepția dispozițiilor contrare ale prezentului statut, nimeni nu poate fi judecat de Curte pentru actele constitutive de crime pentru care a fost deja condamnat sau anchetat de aceasta.

2. Nimeni nu poate fi judecat de către o altă instanță pentru o crimă prevăzută la art. 5 pentru care a fost deja condamnat sau achitat de către Curte.

3. Oricine a fost judecat de către o altă instanță pentru un comportament căzând de asemenea sub prevederile art. 6 (genocid), 7 (crime împotriva umanității) sau 8 (crime de război) al Statutului, nu poate fi judecat de către Curte decât dacă procedura în fața altor instanțe:

a) avea ca scop să sustragă persoanele în cauză responsabilității penale pentru crime ce țin de competența Curții;

b) nu a fost condusă în mod independent sau imparțial, cu respectarea garanțiilor prevăzute de dreptul internațional, ci într-un mod care, în circumstanțele date, era incompatibil cu intenția de a acționa persoana în justiție."

În legislația națională principiul discutat îl găsim în art.7 alin.(2) Cod penal al Republicii Moldova, art.22 Cod de procedură penală al Republicii Moldova precum și în Legea nr.371/2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală [5].

Acest drept este aplicabil ori de câte ori autoritățile competente formulează din nou împotriva unei persoane o acuzație în materie penală, în sensul art.6 § 1 din Convenția europeană, după pronunțarea unei hotărâri definitive de achitare sau condamnare în același stat, hotărâre care se bucură de autoritate de lucru judecat cu privire la această faptă.

Pentru aplicarea dreptului de a nu fi urmărit penal, judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă trebuie satisfăcute, potrivit art.4 al Protocolului nr.7 și art.50 din Cartă, următoarele condiții: [6]

a) să existe o hotărâre de condamnare la o pedeapsă penală din cea prevăzută de legea penală, fie de achitare a unei persoane împotriva căreia a fost formulată o acuzație în materie penală. Nu contează la care grad de jurisdicție s-a adoptat hotărârea respectivă.

b) hotărârea de condamnare sau de achitare să fie definitivă conform legii și procedurii penale ale statului respectiv. Prin urmare, hotărârea trebuie să se bucure de autoritate de lucru judecat (res iudicata), fie prin epuizarea căilor ordinare de atac fie prin neexercitarea acestora.

c) autoritățile judiciare competente să formuleze din nou aceeași acuzație, privind aceleași fapte cu caracter penal, împotriva aceleiași persoane. Nu prezintă importanță în această a doua procedură dacă faptele au aceeași încadrare juridică sau o altă încadrare juridică. Important este că fapta să cuprindă aceleași acțiuni.

Art.4 al Protocolului nr.7 nu se limitează numai la dreptul de a nu fi judecat, condamnat de două ori pentru aceeași faptă, ci se referă și la dreptul de a nu fi urmărit penal de două ori pentru aceeași faptă. Astfel, art.4 al Protocolului nr.7 conține 3 garanții distincte și prevede că nici-o persoană nu va fi urmărită penal, judecată, pedepsită pentru aceeași infracțiune.

Principiul reglementat de aceste acte internaționale, este obligatoriu doar pentru statul în care a fost pronunțată o hotărâre penală(la nivel național) ceea ce nu împiedică alte state să înceapă sau să continue procedurile penale pentru aceeași faptă [7].

Potrivit articolului 54 al Convenției de Implementare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985 (“CIAS”): *O persoană, împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă într-un proces pe teritoriul unei Părți Contractante, nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă Parte Contractantă pentru aceleași fapte, dacă pedeapsa:*

(a) a fost fixată;

(b) are putere de lucru judecat;

(c) este în curs de executare sau nu mai poate fi executată conform legilor Părții Contractante care a pronunțat sentința [8].

Articolul 8 § 4 al Convenției Americane a Drepturilor Omului prevede următoarele: *“O persoană acuzată, achitată printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă nu poate fi subiectul unui nou proces de judecată pentru aceeași cauză.”*

Convenția Europeană a drepturilor omului prevede în articolul 4 al Protocolului nr. 7 că *nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceleiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui Stat.*

Dacă e să analizăm prevederile fiecărui act internațional menționat mai sus, evidențiem faptul că articolul 4 al Protocolului nr. 7 la Convenție, articolul 14 § 7 al Pactului Internațional al Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile civile și politice și articolul 50 al Cărții Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene se referă la *“aceeași infracțiune”* (“[*même*] *infraction*”). Convenția Americană a Drepturilor Omului menționează despre *“aceeași cauză”* (“*mêmes faits*”). Convenția de Implementare a Acordului Schengen interzice urmărirea penală a *“acelorași fapte”* (“*mêmes faits*”). Statutul Curții Penale Internaționale utilizează termenul *“aceleiași comportament”* (“[*mêmes*] *actes constitutifs*”).

Diferența între termenii *“aceleași fapte”* sau *“aceeași cauză”* (“*mêmes faits*”), pe de o parte, și termenul *“aceeași infracțiune”* (“[*même*] *infraction*”), pe de altă parte, a fost decisă de Curtea de Justiție a Comunităților Europene și a Curții Inter-Americane pentru Drepturile Omului de a fi un element important în favoarea adoptării abordării bazate strict pe identitatea faptelor materiale și respingând încadrarea juridică a unor astfel de acte ca fiind irelevantă. Constatând astfel, ambele tribunale au subliniat că o astfel de abordare ar favoriza făptuitorul, care ar ști că, odată ce a fost găsit vinovat și a executat pedeapsa sau a fost achitat, el nu trebuie să se teamă în continuare de urmărirea penală pentru aceeași faptă.

Încetarea urmăririi penale este într-o interdependență directă cu dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă.

Astfel, conform pct.7) și 8) art.275 Codul de procedură penală, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care:

- în privința unei persoane există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri;
- în privința unei persoane există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceleași acuzații.

Reieșind din prevederile Hotărârii Curții Constituționale nr.12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a art.287 alin.(1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale) [9], Curtea Constituțională, conferind principiului *non bis in idem* o conotație constituțională, în Hotărârea nr. 26 din 23 noiembrie 2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală a subliniat: *„dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă derivă din art.21 din Constituție, conform căruia: “Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”*. Din conținutul normei constituționale se deduc trei principii: prezumția nevinovăției, caracterul public al procedurilor penale și posibilitatea persoanei de a utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa.

Curtea reține că principiul statuat de art.21 din Constituție – asigurarea tuturor garanțiilor necesare apărării persoanei acuzate de un delict în procesul judiciar – pe lângă alte drepturi procesuale, oferă persoanei și dreptul constituțional de a nu fi urmărită, judecată sau pedepsită de mai multe ori pentru aceeași faptă.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, principiul *non bis in idem* își găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie penală și, evident, în dosarele penale în care figurează persoane acuzate. Așadar, în procedura penală națională principiul va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăririi penale sau examinări judiciare repetate.

Curtea reține că principiul *non bis in idem* impune autorităților publice competente nu doar interdicția de a judeca repetat o persoană, dar și interdicția de a urmări penal de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă.

Curtea menționează că pronunțarea și intrarea în vigoare a unei sentințe judecătorești sau emiterea unei hotărâri de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeași faptă săvârșită de aceeași persoană.

Totodată, acest principiu urmează a fi aplicat numai atunci când a fost emis un act cu caracter definitiv, fie că este vorba de o ordonanță de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, fie de o hotărâre judecătorească definitivă. Prin urmare, principiul *non bis in idem* nu se aplică în cadrul căilor ordinare de atac sau al altor proceduri legale de contestare.

Decizia Curții Europene de Justiție (în continuare CJE) [10] la care facem referire, a marcat prima etapă când aceasta și-a adjudecat competența (potrivit art. 35 din Tratatul de la Amsterdam) de a decide în legătură cu cel de al treilea pylon al UE.

Aceasta, a fost solicitată să dea curs unei întrebări preliminare privind interpretarea principiului *ne bis in idem* (dreptul de a nu fi urmărit penal ori judecat de două ori pentru aceeași faptă penală).

Astfel, CJE a statuat faptul că o persoană nu poate fi urmărită penal într-un Stat Membru, atâta vreme cât aceeași faptă a avut deja parte de o soluționare într-un alt Stat Membru. Mai mult, Curtea a menționat expres ideea că modul de soluționare nu trebuie să se afle sub controlul unei instanțe, nefiind astfel necesar ca soluția în cauză să aibă natura juridică a unei hotărâri judecătorești (achiesând astfel opiniei Avocatului General Ruiz-Jarabo Colomer – 19 septembrie 2002).

În ambele cazuri supuse discuției (Hüseyin Gözütok și Klaus Brügge), procesul penal a încetat prin soluția dată Ministerul Public, acesta obligând partea doar la plata unor sume într-un quantum dat.

Starea de fapt:

Domnul Gözütok, de cetățenie turcă, cu reședința în Olanda de mai mulți ani, a fost arestat de autoritățile olandeze și acuzat de comiterea unei infracțiuni privind drogurile. Urmărirea penală a încetat însă, după o înțelegere a acestuia cu Ministerul Public. Ca urmare a soluției de încetare a procesului penal, s-a instituit obligația de plată a unei amenzi. În ciuda faptului că obligația a fost îndeplinită (plata amenzii), acesta a fost condamnat de instanțele germane, pentru aceeași faptă. Soluția primei instanțe a fost atacată cu apel.

Domnul Brügge, de cetățenie germană, rezident în aceeași țară, a devenit inculpat în Belgia pe motiv că a lovit o persoană de sex feminin. Totuși, precum în cazul menționat *ante* (lit. a), Brügge a primit din partea Ministerului Public doar o amendă, fiind astfel scos de sub urmărirea penală. Acesta a fost însă condamnat de instanța belgiană.

Atât instanța din Germania, cât și cea din Belgia, au cerut lămuriri în legătură cu interpretarea principiului *ne bis in idem*. Acestea au întrebat în principal dacă soluțiile procesuale din situațiile date, se supun ori nu principiului enunțat.

Răspunsul Curții a fost unul pozitiv. Aceasta a statuat astfel faptul că, *orice procedură* este supusă acestui principiu, lipsa controlului judiciar ori a unei hotărâri judecătorești fiind irelevantă (parag. 31). Raționamentul Curții a fost următorul: dacă un inculpat nu poate beneficia de protecția principiului *ne bis in idem* atunci când este aplicabilă o procedură simplificată (susceptibilă să ducă la încetarea procesului penal încă din fază urmăririi penale) pentru fapte mai puțin grave, s-ar ajunge în situația în care doar cei condamnați pentru fapte mai grave să poată beneficia de această protecție (parag. 40). Ori, această diferență nu ar releva decât o aplicare discriminatorie a principiului în cauză, în funcție de gravitatea faptei comise.

Curtea, a făcut de asemenea trimitere la principiul încrederii reciproce (parag. 33). Astfel, din

moment ce există o soluție într-un Stat Membru, aceasta trebuie să fie acceptată în toate celelalte State Membre. Prin urmare, un Stat Membru, nu poate ignora principiul *ne bis in idem* doar datorită faptului că, inculpatul a beneficiat de o procedură simplificată, pentru care intervenția instanței nu este necesară.

Curtea, a considerat însă necesar ca pentru aplicabilitatea principiului, inculpații să fie obligați să îndeplinească anumite obligații: în cazul de față, plata unei anumite sume de bani.

Concluzii:

Dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă este un drept fundamental al cetățenilor.

Acest drept este aplicabil ori de câte ori autoritățile competente formulează din nou împotriva unei persoane o acuzație în materie penală, în sensul art.6 § 1 din Convenția europeană, după pronunțarea unei hotărâri definitive de achitare sau condamnare în același stat, hotărâre care se bucură de autoritate de lucru judecat cu privire la această faptă.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală. Comentariu/ Raisa Botezatu, Igor Dolea, Dumitru Roman,... - Ch.:Cartier,2005,p.46
2. www.euroquod.ro principiul ne bis in idem (văzut la 22.05.2018)
3. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, Tipografia centrală, 2013 p.89.
4. Revista "Dreptul" nr.6 anul. 2008, p.285
5. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, Tipografia centrală, 2013 p.90.
6. Revista "Dreptul" nr.6 anul. 2008, p.286; Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, Tipografia centrală, 2013 p.90.
7. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vizdoagă. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, Tipografia centrală, 2013 p.90.
8. <http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/utile/catutil/Conventia%20Schengen.pdf> văzut la 25.05.2018
9. <http://lex.justice.md/md/360888/> văzut la 26.05.2018
10. <http://www.penalmente.eu/2011/11/02/ne-bis-in-idem-cazurile-reunite-c-18701-si-c-38501-in-fata-curtii-europene-de-justitie-autoritatea-de-lucru-judecat-priveste-si-solutiile-date-de-ministerul-public/vazut-la-25.05.2018>

ASPECTE ALE EXERCITĂRII INIȚIATIVEI LEGISLATIVE

Mihaela KRUGLIȚKI, lect. univ.,
Universitatea de Stat "Alec Russo" Bălți

***Abstract:** The legislative initiative constitutes a trigger for the first stage in the legislative procedure of any country, which in fact determines the other stages. The legislative procedure is the most important operation in the Parliament's activity, because, as a result of this process, the laws are being drafted by the sole state legislative authority. The right to legislative initiative in the Republic of Moldova, according to the constitutional provisions, belongs to the deputies in the Parliament, the President of the Republic of Moldova, the Government and the People's Assembly of Gagauzia, and the right of initiative to review the Constitution belongs to the people, to the Government, to a third of the deputies in the Parliament.*

***Rezumat:** Inițiativa legislativă se impune ca element declanșator a primei etape în procedura legislativă a oricărei țări, care de fapt determină celelalte etape. Procedura legislativă este cea mai importantă operațiune în activitatea Parlamentului, întrucât, ca rezultat al acestui proces, are loc elaborarea legilor de către unica autoritate legislativă a statului. Dreptul la inițiativă legislativă în Republica Moldova, conform dispozițiilor constituționale aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și Adunării Populare a Găgăuziei, iar dreptul de inițiativă de revizuire a Constituției aparține poporului, Guvernului, unei treimi de deputați din Parlament.*

Parlamentul este un organ de stat reprezentativ, a cărui activitate principală în sistemul de separație a puterilor constă în exercitarea puterii legislative.

Din totdeauna s-a afirmat că puterea, suveranitatea, aparțin poporului. Parlamentul reprezintă tribuna poporului, întrucât deputații supun în Parlament năzuințele lui.

Din moment ce legea exprimă voința poporului și este adoptată de către Parlament este firesc ca elaborarea să se facă potrivit unei proceduri deosebite, procedură la rândul său prestabilită prin Constituție și lege.

Înainte să analizăm conceptul de inițiativă legislativă este necesar să analizăm conceptul de lege. Acest lucru este determinat de cel puțin două realități. În primul rând, în mod obișnuit, curent, termenul lege este folosit în două accepțiuni, o accepțiune largă, *lato senso*, care exprimă orice act normativ și o accepțiune restrânsă, *stricto senso*, prin care se desemnează actul juridic al Parlamentului, al autorității legiuitoare a statului. Ambele accepțiuni sunt corecte, curent utilizate. Distincția științifică se impune însă atunci când urmărim să stabilim ierarhia izvoarelor de drept, să facem convenitele delimitări între actele autorităților publice și deci și între cele ale Parlamentului, sau când vrem să explicăm supremația juridică a legii. Aceasta deoarece supremația legii privește numai legea ca act juridic al Parlamentului [1].

Deși distincția între cele două accepțiuni ale noțiunii de lege se face corect, continuă încă să se manifeste multe nuanțări când se definește legea ca act juridic al Parlamentului, nuanțări care, uneori, nu permit identificarea legii nu numai în sistemul de drept ci nici în cadrul actelor Parlamentului. Or o asemenea distincție și identificare apare utilă din moment ce Parlamentul adoptă atât legi cât și alte acte. De regulă în definirea legii, se au în vedere două aspecte și anume conținutul actului normativ, adică criteriul material, și procedura sa de adoptare, adică criteriul formal. Dacă în ce privește criteriul formal definițiile formulate reușesc în unanimitate practic o soluție riguros exactă științific, nu același lucru reușesc cât privește criteriul material [2].

Adoptarea unei reglementări juridice trebuie să fie inițiată de cineva, care stabilește un proiect de act normativ. De regulă, actele normative sunt inițiate de organul care are dreptul de a adopta acest act normativ. Având în vedere organizarea statală într-un stat de drept, principiul separației puterilor, s-au stabilit anumite reguli cu privire la elaborarea actelor normative și, în primul rând în funcție de forța lor juridică.

În ce privește semnificația dreptului de inițiativă legislativă, în literatura de specialitate s-au dat unele definiții care sunt foarte apropiate după conținut.

După Alexandru Arseni, inițiativa legislativă presupune dreptul recunoscut constituțional unei persoane oficiale sau instituției de stat de a elabora un proiect de act normativ și de a-l prezenta Parlamentului, iar acesta are obligația de a-l primi și trece la procedura adoptării. Legitimitatea rezidă în aceea că deputații sunt mandatați de către corpul electoral, Guvernul, șeful statului – de către Parlament, iar magistrații de către Consiliul Superior al Magistraturii [3].

După Ion Deleanu, inițiativa legislativă semnifică dreptul unor subiecte determinate de a propune proiecte de legi parlamentului, drept căruia îi corespunde obligația din partea parlamentului de a le lua în dezbateră și de a se pronunța asupra lor [4].

După Tudor Drăganu, inițiativa legislativă are loc prin sesizarea Parlamentului fie cu proiecte de legi, fie cu propuneri legislative [5].

După Ion Muraru și Simina Tănăsescu, dreptul de inițiativă legislativă constă în posibilitatea subiecților recunoscuți de lege de a prezenta propuneri de lege, corelată cu obligația Parlamentului de a examina, dezbate și de a se pronunța asupra acestora. Inițiativa legislativă nu trebuie confundată cu posibilitatea generală a oricărui subiect de drept de a face propuneri Parlamentului [6].

Conform articolului 73 din Constituția Republicii Moldova, deputații, Președintele Republicii Moldova, Guvernul și Adunarea Populară a unității teritoriale autonome Găgăuzia pot fi autori ai proiectelor de acte legislative sau ai propunerilor legislative.

Propunerea legislativă reprezintă intenția de a se iniția elaborarea unuia sau mai multor acte legislative, care vizează o anumită problemă sau un grup de probleme și care au menirea de a reglementa anumite domenii ale raporturilor sociale. Asupra acceptării propunerii legislative, Parlamentul adoptă o hotărâre, prin care stabilește termenul de elaborare a proiectului de act legislativ, formează un grup pentru elaborarea proiectului propus sau dispune altor organe elaborarea proiectului în cauză, stabilește modul de asigurare a activității acestui grup.

Procedura legislativă este cea mai importantă operațiune în activitatea Parlamentului, întrucât, ca rezultat al acestui proces, are loc elaborarea legilor de către unica autoritate legislativă a statului.

Parlamentul Republicii Moldova conform art. 71 din Constituție, adoptă legi, hotărâri și moțiuni. Acestea sunt actele cu caracter juridic sau actele legislative conform terminologiei utilizată de Legea Republicii Moldova privind actele legislative nr. 780- XV din 27.12.2002, referindu-se la categoria actelor Parlamentului care produc efecte juridice, deși hotărârile și moțiunile nu intră în categoria legilor, am considera necesară utilizarea unei terminologii cât mai exacte pentru a reduce cât este posibil înțelegerile greșite. Acest fapt a fost înlăturat prin o nouă reglementare care va avea impact asupra întregului sistem normativ al statului nostru.

Astfel, noua Lege privind actele normative adoptată în 22.12.2017, va intra în vigoare pe 12 iulie 2018 [7], și în care s-a renunțat la sintagma de acte legislative. *Actele legislative*, în viziunea legii cu privire la actele legislative, sunt acte adoptate de unica autoritate legislativă a statului în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Regulamentul Parlamentului, de alte reglementări în vigoare, și ocupă poziția cea mai înaltă în ierarhia actelor normative din Republica Moldova, dar, fixează categoria de *act normativ* – act juridic adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică, care are caracter public, obligatoriu, general și impersonal și care stabilește, modifică ori abrogă norme juridice care reglementează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și care sînt aplicabile unui număr nedeterminat de situații identice. În această categorie intră conform art.6 din Legea cu privire la actele normative, toate actele normative ale statului: Constituția Republicii Moldova; legile și hotărârile Parlamentului; decretele Președintelui Republicii Moldova; hotărârile și ordonanțele Guvernului; actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate; actele normative ale autorităților publice autonome; actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special; actele normative ale autorităților administrației publice locale.

Indicarea actelor cu caracter juridic ale Parlamentului este expresă și limitativă.

Rămâne acum de văzut cum se va interpreta articolele din Constituție ce vizează întreaga secțiune 3 cu privire la legiferare, ca activitate a Parlamentului și în special art. 73 din Constituția Republicii Moldova privind inițiativa legislativă care privesc doar actele Parlamentului, iar noua lege stabilește că autor al proiectului actului normativ – subiect cu drept de inițiativă legislativă conform art. 73 din Constituția Republicii Moldova. Fără specificație se poate înțelege că se referă la toate tipurile de acte normative adoptate sau emise și de alte autorități ale statului.

Pe de altă parte, exercitarea inițiativei legislative este o activitate complexă care pentru a fi demarată este nevoie de sesizat Parlamentul, dar, acesta poate fi sesizat doar în ce privește adoptarea propriilor acte, de aceea suntem de părerea că dreptul la inițiativa legislativă trebuie delimitat de dreptul de propuneri de acte normative care depășește cu mult înțelesul art. 73 din Constituție.

Conform opiniei profesorului Drăganu enumerarea făcută actelor juridice ale Parlamentului României, de altfel aceeași ca și cea din Constituția Republicii Moldova, nu este limitativă, întrucât nu există nici o piedică de ordin constituțional ca Parlamentului să i se confere prin legi organice sau ordinare și alte atribuții decât cele enumerate de Constituție, în exercitarea cărora să se instituie o modalitate procedurală specifică, concretizată în acte care, prin conținutul și forța lor juridică, se deosebesc de legile constituționale, organice și ordinare, ca și de hotărârile propriu-zise ale Parlamentului. Enumerarea limitativă a actelor juridice ale Parlamentului nu implică necondiționat concluzia că nu pot exista, excepțional, acte care să poarte o altă denumire. Numai că asemenea acte vor trebui considerate varietăți ale celor enumerate de Constituție, nu tipuri distincte, deosebite de cele enumerate, în afara prevederilor constituționale [8]. Astfel, Parlamentul Republicii Moldova activează conform unui regulament propriu adoptat printr-o lege, Legea Republicii Moldova pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797 din 02.04.1996 iar Regulamentul anterior al Parlamentului a fost adoptat printr-o hotărâre a Parlamentului la 31 martie 1994.

Așa fiind, tragem, concluzia sau Parlamentul nu poate emite alte acte care produc efecte juridice, sau emițând acte ce poartă o altă denumire, ele trebuie considerate o varietate a celor arătate.

Legile, sunt acte juridice supreme în arhitectura sistemului juridic. Ele se află la vârful piramidei surselor formale ale dreptului [9].

Dat fiind că legea emană de la organul care reprezintă voința generală, ea are poziția cea mai înaltă în ierarhia actelor normative aplicabile pe teritoriul unui stat. Într-adevăr, în dreptul modern, și alte organe ale statului decât cel legislativ sînt abilitate să emită norme juridice obligatorii și susceptibile de a fi aplicate cu ajutorul forței de constrângere a statului. Acesta este cazul hotărârilor normative și al ordonanțelor Guvernului, al altor acte normative emise de organele executive centrale ale statului etc. Ceea ce caracterizează legea în raport cu actele normative ale puterii executive este faptul că ea este

investită cu o forță juridică superioară acestora. În consecință, actele normative emise de organele puterii executive nu pot să modifice, să suspende sau să abroge o lege. ci prevederile lor trebuie să i se conformeze [10].

Conform art.72. din Constituție. Parlamentul adoptă următoarele categorii de legi: legi constituționale, legi organice și legi ordinare. Practic, orice relații sociale pot fi reglementate prin legi dacă există voință politică în acest sens.

În ceea ce privește domeniile în care se poate exercita inițiativa legislativă, urmează să constatăm că, de principiu nu există, cu excepția câtorva domenii, o competență partajată între diferitele categorii de inițiatori. Astfel, în ceea ce privește exercitarea dreptului de inițiativă legislativă de către deputați, constituțiile statelor din Uniunea Europeană cuprind, ca regulă, o singură limitare, respectiv cea a materiei financiar-fiscale, pentru care informarea sau acordul Guvernului este obligatoriu, de asemenea, în majoritatea acestor state, legea anuală a bugetului de stat este elaborată și promovată exclusiv de către guvern, în unele situații, guvernul se poate opune depunerii de către parlamentari a unei propuneri (sau unor amendamente) care exced domeniului legii stabilit prin Constituție sau domeniului de competență al Camerei din care aceștia fac parte [11].

În sistemul nostru constituțional, domeniile în care nu pot fi inițiate propuneri legislative de către deputați privesc legile bugetare, supunerea spre ratificare a actelor internaționale, declararea mobilizării forțelor armate sau instituirea stării de asediu, de război sau a stării de urgență.

Potrivit art.6 alin.(1) lit.(i) din Legea cu privire la Guvern [12], Guvernul elaborează, prezintă Parlamentului spre adoptare și asigură executarea bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat și fondurilor de asigurare obligatorie de asistență medicală. Așadar, conform dispozițiilor menționate, cu privire la proiectele de lege pentru aprobarea acestor bugete, Guvernul are monopolul inițiativei legislative, ceea ce, în mod logic, privește și modificarea acestor legi.

În doctrină s-a explicat că o asemenea competență exclusivă este justificată prin complexitatea lucrării, cantitatea mare de analize și informații pe care o presupune, ce nu pot fi furnizate decât de administrația publică și, îndeosebi, prin faptul că bugetul este expresia concretă a programului guvernamental aprobat de Parlament la acordarea votului de încredere [13].

Un alt domeniu în care parlamentarii nu pot iniția propuneri legislative este cel prevăzut de art.87 alin.(2) și (3) din Constituția Republicii Moldova astfel, potrivit acestor prevederi constituționale, Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală, sau în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștință Parlamentului, rezultă, deci, că în acest caz inițiativa legislativă pentru adoptarea actului de aprobare aparține numai Președintelui, pe care acesta o exercită pe calea unui mesaj. În același sens este și încheierea tratatelor și acordurilor internaționale, ce nu se poate face decât din inițiativa puterii executive. Conform art 86 alin. (1) din Constituție, Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri. încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

Inițiativa legislativă nu se poate exercita și nu poate interfera în sfera de competență a Guvernului, cu alte cuvinte, nu este posibil ca, pe calea inițiativei legislative parlamentare, să se legitimizeze în domenii ce sunt în competența normativă a Guvernului.

La aceste limitări ale dreptului de inițiativă legislativă parlamentară credem că se mai adaugă una, care este însă aplicabilă în cazul tuturor categoriilor de inițiatori stabiliți prin Constituție: astfel, deși nici Constituția și nici Regulamentul Parlamentului nu prevăd expres, considerăm că printr-o propunere legislativă parlamentară se pot reglementa numai relații sociale care țin de domeniul legii, prin urmare, nu pot fi primite propuneri legislative care modifică, completează sau abrogă hotărâri de Guvern – pentru faptul că hotărârile sunt date în aplicarea legii, aceasta fiind, potrivit Constituției, de competența Guvernului.

Atât în practica activității deputaților altor parlamente și în sistemul nostru constituțional inițiativa legislativă a deputatului apare destul de rar deoarece, cum stabilește literatura de specialitate: șansele de reușită ale inițiativei lui sunt mult diminuate, în condițiile unei diversități politice accentuate în interiorul Parlamentului, în practică, deputații dispun de un instrument mult mai lesnicios și mai eficace decât inițiativa legislativă, nu însă la fel de spectaculos, pentru a se implica în procesul legislativ – amendamentele [14]. Amendamentele se realizează faptic ca un corolar al dreptului de inițiativă legislativă, pe calea lui, accesoriul substituindu-se principalului [15].

Adunarea Populară a Găgăuziei, în vederea asigurării participării la promovarea politicii interne și externe a Republicii Moldova în problemele care privesc interesele Găgăuziei, stabilit de art. 12 alin.(3) lit.(b) din Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei, i-a fost recunoscut și dreptul de inițiativă legislativă sub formă de proiecte de legi.

Acest drept al său constituțional de-a lungul timpului Adunarea Populară a Găgăuziei l-a utilizat intens, înaintând Parlamentului o serie de proiecte de legi care în mare parte au fost respinse datorită faptului că o mare parte a prevederilor din proiecte au promovat interesele separatiste ale Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia în detrimentul intereselor generale ale Republicii Moldova.

În practica legislativă a tuturor statelor, inclusiv Republica Moldova, inițiativa legislativă a Guvernului prevalează. Această situație este o consecință a caracterului deosebit de complex și de cele mai multe ori foarte specializat și tehnic, pe care-l îmbracă reglementările astăzi. În lumina acestei împrejurări, organele centrale de specialitate ale administrației publice care ajung zilnic în contact cu cele mai variate probleme ale societății și dispun de un aparat de funcționari profesioniști, sunt mai bine plasate de cât un deputat sau de cât un număr de cetățeni al căror orizont este limitat la granițele unei unități administrative sau la preocupările unei singure categorii sociale și nici nu dispun de personal calificat pentru o elaborare de propuneri legislative bine fundamentate. În aceste condiții, majoritatea parlamentară va lăsa de obicei guvernului format din rândul ei sarcina de a pregăti proiectele de legi necesare pentru înfăptuire programului ei politic și va interveni în procesul legislativ doar prin depunerea de amendamente și prin vot. Inițiativa parlamentară rămâne un mijloc eficace de acțiune și pentru partidele de opoziție. Prin intermediul inițiativei legislative, acestea vor putea să-și promoveze propria politică, dar și să determine Guvernul și majoritatea parlamentară, să justifice luarea unor măsuri și să contribuie astfel la îmbunătățirea lor.

Referințe bibliografice:

1. Muraru I. Drept constituțională și instituții politice. București: Editura: ACTAMI, 1998, p. 407.
2. Ibidem, p. 407
3. Arseni Al. Drept parlamentar. Chișinău: CEP USM, 2015, p 281
4. Deleanu I. Drept constituțional și instituții juridice. Tratat. Vol. I. București: Editura Europa Nova, 1996, p. 254
5. Drăganu T. Drept constituțional și instituții juridice. Tratat elementar. Vol. II. București: Editura Lumina Lex, 1998, p. 109.
6. Muraru I., Tănăsescu S. Drept constituțional și instituții politice, ed. a 13-a, București: Editura C.H.Beck, 2008, p.203.
7. Legea cu privire la actele normative, nr. 100 din 22.12.2017. În : Monitorul Oficial nr. 7-17, art. nr: 34, 12.01.2018, data intrării în vigoare: 12.07.2018
8. Drăganu T., op. Cit., p. 230-231.
9. Deleanu I. op. cit., p.296.
10. Drăganu T. op. cit., v. II, p. 102.
11. Arseni Al. op. cit. p. 284.
12. Legea cu privire la Guvern nr. 136 din 07.07.2017, în Monitorul Oficial nr. 252, art Nr : 412, din 19.07.2017
13. Muraru I., Tănăsescu E. S. Drept constituțional și instituții politice, ed. a 13-a, București: Editura C.H.Beck, 2008, p.121.
14. Deleanu I., op.cit., vol II, p. 305.
15. Drăganu T., op.cit. vol.II, p. 124.

OBIECTUL INFRAACȚIUNII DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Ruslan GRIGORAȘ,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Summary: Each committed crime is an attempt at a certain social value defended by criminal law. The crime causes damage to the value. There are no crimes without an object of attempt in human society. That is why the object of the crime is an absolutely necessary element of the composition of each

crime provided by the criminal law.

Speaking about the composition of human trafficking (Article 165 of the Criminal Code of the Republic of Moldova), we can mention the following.

The element of crime "Trafficking of human beings" is placed by the legislator in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova - "Crimes against Freedom, Honor and Dignity of the Person".

It is very important to establish correctly the signs of the direct object of trafficking of human beings. It allows us to establish correctly the character of that social relationship and to determine the specific signs of this crime. It also serves to classify correctly the crime, its degree of danger, and to apply a correct punishment.

Obiectul infracțiunii este unul din cele patru elemente constitutive, necesare și obligatorii ale componenței de infracțiune.

Conceperea corectă a obiectului infracțiunii are o importanță teoretică și practică deosebit de mare. Numai determinând just obiectul infracțiunii, putem da o apreciere juridică faptei criminale, o putem califica just și a-i aplica o pedeapsă penală adecvată.

Obiect al infracțiunii sânt valorile sociale ocrotite de legea penală care sânt atacate de făptuitor și cărora li se cauzează sau li se poate cauza un prejudiciu prin fapte infracționale ale acestuia.

Fiecare infracțiune săvârșită reprezintă un atentat la o anumită valoare socială apărută de legea penală. Infracțiunea îi cauzează valorii date o daună. În societate umană nu există infracțiuni fără obiect de atentare. Anume de aceea obiectul infracțiunii formează un element absolut necesar al componenței fiecărei infracțiuni prevăzute de legea penală.

Stabilirea corectă a semnelor obiectului nemijlocit este foarte importantă. Ea permite să stabilim corect caracterul relației sociale concrete și să determinăm semnele specifice ale fiecărei infracțiuni. Ea servește la calificarea corectă a infracțiunii, a gradului de pericolozitate a acesteia, precum și pentru aplicarea unei pedepse juste.

Vorbind despre componența de infracțiune din cadrul traficului de ființe umane (art. 165 Cod penal al Republicii Moldova), putem menționa următoarele.

Componența de infracțiune „Traficul de ființe umane” este plasată de către legiuitor în Capitolul III a Părții speciale a Codului Penal al Republicii Moldova – „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”.

Datorită creșterii alarmante a traficului din ultimii ani, ultimul devine un fenomen național și transnațional, fiind favorizat de procesul globalizării și de utilizarea tehnologiilor moderne. Însă ”nu este obligatoriu ca traficul de ființe umane ... să aibă un caracter transnațional, sub aspectul care rezultă din prevederile alin. (2) art.12 Cod penal al Republicii Moldova [1]. Astfel este combătută poziția exprimată de către unii autori [2], conform căreia traficul de ființe umane ... ar fi o infracțiune internațională [3].

Prin trafic de ființe umane legiuitorul înțelege recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane, cu sau fără consimțământul acesteia, în scop de exploatare sexuală comercială sau necomercială, prin muncă sau servicii forțate, pentru cerșetorie, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, de folosire în conflicte armate sau în activități criminale, de prelevare a organelor, țesuturilor și/sau celulelor, precum și de folosire a femeii în calitate de mamă-surogat, săvârșită:

1. prin amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei;
2. prin amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei;
3. prin răpire;
4. prin confiscare a documentelor și prin servitute;
5. în scopul întoarcerii unei datorii a cărei mărime nu este stabilită în mod rezonabil;
6. prin amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice;
7. prin înșelăciune;
8. prin abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere;
9. prin dare sau primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane.

După cum putem vedea obiectul juridic special al acestei infracțiuni este unul complex. Aceasta

se datorează caracterului complex al faptei prejudiciabile din contextul traficului de ființe umane.

Deci obiectul juridic special al componenței traficului de ființe umane este format din relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei. Însă libertatea persoanei nu prevede doar libertatea fizică (adică, libertatea de a se deplasa, de a determina locul aflării sale etc.), dar și libertatea care presupune lipsa oricărei presiuni psihice, îndreptată spre schimbarea comportamentului persoanei traficate. Într-o societate civilizată libertatea persoanei nu poate constitui obiectul vreunei afaceri. Deci libertatea persoanei reprezintă obiectul principal de lezare.

Primul pas important în domeniu evoluției conceptului de libertate a fost Bilul drepturilor din 1688 care a stabilit că regele nu poate nici sub un pretext aduce atingere legilor fundamentale ale statului. Libertatea cuvântului și a dezbaterilor în parlament ca și dreptul cetățenilor de a adresa petiție regelui au fost reafirmate [4].

Se știe că principiul libertății a fost consacrat pentru prima dată în art.4 al Declarației drepturilor omului și cetățeanului [5]. Fiecare individ are dreptul la viață, la libertate și la siguranța personală, stipulează art.3 a Declarației universale a drepturilor omului.

Libertatea firească a unei persoane este strâns legată de libertatea celorlalte persoane.

Într-o societate democratică, statul – organismul politic care dispune de forță și decide cu privire la întrebuințarea ei – garantează juridic și efectiv libertatea și egalitatea indivizilor, adică procedează la propria sa limitare.

Astăzi se consideră, ca un adevăr unanim admis, că o societate civilă are trei drepturi “absolut” necesare: securitatea persoanei, libertatea individului și proprietatea. În această triadă proprietatea apare ca un adevărat fundament al atitudinii independente a spiritului: “fără libertate economică nu poate exista nici o libertate și este deschis oricând dreptul servitului” [6].

De asemenea și Constituția Republicii Moldova [7] printre cele mai importante valori numește libertatea. Art.25 din Constituția Republicii Moldova prevede garanțiile apărării libertăților individuale și siguranței persoanei.

Așadar, libertatea persoanei reprezintă o valoare supremă și o condiție inerentă dezvoltării personalității în ansamblu. În art.3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului și în art.9 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice se menționează că orice ființă umană are dreptul la libertate și securitate personală. Reieșind din aceasta, nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau robie, nu poate fi supus unei arestări, rețineri, detenții sau exilări arbitrare.

Astfel, obiectul juridic principal al infracțiunii „Traficul de ființe umane” prevăzute la art.165 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei [8].

Toate celelalte valori sociale, cărora li s-au pricinuit daune, formează obiecte nemijlocite complimentare, așa-numite obiecte de ordinul doi sau obiecte facultative [9] sau secundare.

Obiectul juridic secundar al traficului de ființe umane îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală, sănătatea, libertatea sau inviolabilitatea sexuală, viața persoanei sau alte valori sociale. Obiectul juridic secundar al acestei infracțiuni poate fi constituit din relațiile sociale care asigură dezvoltarea normală, fizică și morală, a persoanei traficate, sau libertatea sexuală a persoanei, sau viața și sănătatea persoanei, capacitatea de a dispune etc. [10].

Pe lângă obiectul juridic al componenței de infracțiune la unele fapte infracționale există și obiectul material al componenței de infracțiune. Și unele modalități ale traficului de ființe umane în anumite cazuri exact fac parte din componența acestui grup de infracțiuni.

Spre deosebire de obiectul juridic al infracțiunii, care reprezintă relațiile sociale la care atentează infractorul, prin obiect material al componenței de infracțiune se înțelege obiectele lumii materiale (banii, automobilul, corpul persoanei, titlurile de valoare ș.a.), asupra cărora atentează infractorul, provocându-le efectiv o vătămare sau amenințându-le cu un pericol de vătămare materială (fizică). Deci obiectul material nu este identic cu obiectul juridic, deoarece acesta este format din valorile ocrotite de legea penală, pe care primul le încorporează, concretizează sau materializează. Obiectul material constituie criteriul clasificării infracțiunilor în infracțiuni de rezultat (materiale) și de pericol (formale) [11].

Așadar, obiect material (fizic) poate fi un lucru sau ființă, care încorporează unele valori ocrotite prin legea penală și asupra căreia se îndreaptă acțiunea (inacțiunea), prevăzută de lege. El este întâlnit doar în infracțiunile materiale (de rezultat, de daună), de exemplu: la furt – bunul sustras, la omor – corpul victimei [12].

Astfel, în cazul în care vătămarea obiectului juridic secundar se face pe calea influențării nemijlocite asupra corpului victimei, traficul de ființe umane are și obiect material.

Obiectul material reprezintă activitatea infracțională desfășurată de traficanți prin care se aduce atingere valorilor umane fundamentale. În cazul infracțiunii de trafic de ființe umane realizate prin acte de violență fizică ori prin forme de constrângere fizică, care au avut repercusiuni asupra integrității fizice a persoanei traficate – corpul victimei în viață, indiferent dacă acesta aparține unui adult, bătrîn sau unei persoane de sex masculin ori feminin.

Victima infracțiunii prevăzute la art.165 CP RM poate fi doar persoana fizică care a împlinit vârsta de 18 ani. Respectiv, obiectul material al infracțiunii de trafic de ființe umane constă din corpul persoanei de sex feminin sau masculin în viață, care a atins vârsta de 18 ani.

Astfel dacă victima traficului de ființe umane nu a împlinit vârsta de 18 ani atunci devine imposibilă calificarea faptei infracționale conform articolului 165 Cod penal al Republicii Moldova ”Traficul de ființe umane”. În asemenea cazuri fapta trebuie calificată conform art. 206 Cod penal al Republicii Moldova ”Traficul de copii”. Conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.37 ”Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, din 22.11.2004, termenul ”copil” desemnează orice persoană în vârstă de până la 18 ani [13].

Tot în conformitate cu Hotărârea dată victime ale traficului sânt persoane care au suferit, fie individual, fie colectiv, prejudicii, inclusiv vătămări psihice sau mintale, pierderi materiale sau morale, încălcări esențiale ale drepturilor și libertăților fundamentale prin acte sau omisiuni.

Victime ale traficului sânt considerate:

1. persoanele care au fost supuse la violență, abuzuri de autoritate sau la amenințări care au stat la baza intrării lor în acest proces ce a dus la exploatarea lor sexuală sau au survenit pe parcursul acestuia;
2. acele persoane care au fost înșelate de organizatori/traficanti și care au crezut că au un contract de muncă atrăgător fără nici o legătură cu comerțul sexual, sau pur și simplu un loc de muncă obișnuit;
3. acele persoane care sânt conștiente de adevăratele intenții ale organizatorilor/traficantilor și care au consimțit anterior la această exploatare sexuală cauza fiind situația vulnerabilă în care se aflau. Abuzarea de situația de vulnerabilitate a victimelor este inclusă, în mod expres, ca element constitutiv al traficului.

Astfel obiectul material al traficului de ființe umane este condiționat de existența unor consecințe asupra sănătății persoanei, survenite ca urmare a aplicării unor acte de violență fizică sau psihică sau manifestării atitudinii neglijente de către traficanți față de victime. Totodată, aplicarea actelor de violență cu repercusiuni asupra sănătății victimei trebuie să aibă loc în limitele etapelor traficării și nu la etapa post-traffic, deoarece acțiunile de constrângere săvârșite la etapa exploatării victimei întrunesc elementele altor infracțiuni cu proprii obiecte materiale [14].

În conformitate cu alin. 4, art. 165 Cod penal al Republicii Moldova ”Traficul de ființe umane”, victima traficului de ființe umane este absolvită de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.

La fel, alin. 4, art. 362 Cod penal al Republicii Moldova ”Trecerea ilegală a frontierei de stat” prevede că acțiunea acestui articol nu se extinde asupra persoanelor care sânt victime ale traficului de ființe umane.

Obiectul material al infracțiunii nu trebuie confundat cu mijloace de săvârșire a infracțiunii (instrumente, obiecte, bani, arme etc.), care au servit la săvârșirea infracțiunii, nici cu obiectele produse din infracțiune sau dobândite prin săvârșirea acesteia.

Deosebirea principală dintre obiectul material și instrumentele, mijloacele săvârșirii infracțiunii se poate face în legătură cu modul folosirii acestora în procesul săvârșirii infracțiunii [15].

Instrumentele, uneltele și mijloacele de săvârșire a infracțiunii, spre deosebire de obiectul ei material, în nici un caz nu au legătură cu acele valori sociale, împotriva cărora este îndreptat atentatul; obiectul infracțiunii se înapoiază păgubașului, dar instrumentele și mijloacele săvârșirii infracțiunii pot fi confiscate în folosul statului [16].

Referințe bibliografice:

1. Ștefănoaia M. Reglementarea răspunderii pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat. USM. Chișinău. 2012. P.27
2. Батычко В.Т. Уголовное право. Общая и Особенная части. Таганрог. МПЦК ТРТУ. 2006. P.113
3. Ștefănoaia M. Op. cit. P.27
4. Costache Gh. Statul de drept: Între teorie și realitate. Chișinău. 2000. P.18

5. Adoptată la 26 august 1789
6. Nicolae Popa. Teoria generală a dreptului. București. 1992. P.73-74
7. Adoptată la 29 iulie 1994 / Monitorul Oficial al RM nr.1 din 12.08.1994
8. Vidaicu M, Dolea I. Combaterea traficului de ființe umane (drept material și drept procesual). Cartea XXI. Chișinău. 2011. P.26
9. Macari I. Drept penal. Partea generală. CE USM, Chișinău. 2002. P.95
10. Vidaicu M, Dolea I. Op. cit., P.26
11. Mariț Al. Drept penal. Partea generală. Chișinău. 2002. P.117
12. Basarab M. Drept penal (partea generală), vol. I. Ed. „LUMINA LEX”. Iași. 1997. P.116
13. Lit. ”e”, punctul 1 a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.37 ”Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, din 22.11.2004 / Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.8, P.4
14. Vidaicu M, Dolea I. Op. cit., P.27
15. Mariț Al. Op. cit., P.117
16. Bulai C. Manual de drept penal (partea generală). Ed. „ALL”. 1997. P.122

ПРАВО НА ПОДАЧУ ПЕТИЦИЙ

Александру СОСНА,

доктор права, преподаватель юридического факультета
Молдавского Государственного Университета

Annotation: Normative acts are illuminated in the article, regulative a right on the serve of petitions.

Аннотация: В статье освещаются нормативные акты, регулирующие право на подачу петиций.

Ключевые слова: петиция, заявление, жалоба, предложение, обращение, предварительное заявление, физическое лицо, должностное лицо, штраф, протокол о правонарушении.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что конституционное право на подачу петиций довольно часто нарушается как органами публичной власти, так и предприятиями, организациями, учреждениями, в том числе государственными и муниципальными предприятиями.

Нарушаются и права лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, т.к. на их петиции, написанные на русском языке, органы публичной власти, а также предприятия, учреждения, организации дают ответы на государственном языке.

Изложение основного материала. Право на подачу петиций установлено:

1. Конституцией РМ, принятой 29 июля 1994 года [1],
2. законом РМ «О подаче петиций» № 190-XIII от 19.07.1994 года [2].

Порядок ведения делопроизводства по петициям установлен постановлением Правительства РМ № 208 от 31.03.1995 года «Об утверждении Инструкции о ведении делопроизводства по петициям физических лиц, поданных в государственные органы, на предприятия, в учреждения, организации Республики Молдова» [3].

Петиции рассматриваются также народным адвокатом (омбудсменом) в соответствии с законом РМ «О народном адвокате (омбудсмене)» № 53 от 03.04.2014 года [4].

В соответствии с частью (1) ст. 4 закона РМ «О подаче петиций» в настоящем законе под петицией понимаются любые заявления, жалобы, предложения, обращения, поданные компетентным органам, в том числе предварительное заявление, которым опротестовывается административный акт или нерассмотрение прошения в установленный законом срок.

Предварительные заявления подаются в соответствии с частью (2) ст. 4 закона РМ «О подаче петиций» и законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года [5].

В соответствии с частью (2) ст. 4 закона РМ «О подаче петиций» предварительные

заявления подаются в орган, издавший административный акт. Если орган, издавший административный акт, подчиняется вышестоящему органу, предварительное заявление по выбору заявителя может быть адресовано либо органу, издавшему административный акт, либо вышестоящему органу.

В соответствии с частью (1) ст. 5 закона РМ «О подаче петиций» петиция подается в письменной или электронной форме на государственном или другом языке в соответствии с законом «О функционировании языков на территории Молдавской ССР».

Часть (1) ст. 5 закона РМ «О подаче петиций» ссылается на закон РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» № 3465-XI от 01.09.1989 года [6].

В соответствии со ст. 3 вышеуказанного закона русский язык как язык межнационального общения в СССР используется на территории республики наряду с молдавским языком как язык межнационального общения, что обеспечивает осуществление реального национально-русского и русско-национального двуязычия.

В соответствии со ст. 6 вышеуказанного закона в отношениях с органами государственной власти, государственного управления и общественных организаций, а также с предприятиями, учреждениями и организациями, расположенными на территории Молдавской ССР, язык устного и письменного общения - молдавский или русский - выбирает гражданин. В местностях с населением гагаузской национальности гарантируется право гражданина в названных отношениях пользоваться и гагаузским языком.

Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, имеют право обращаться в публичные учреждения в устной и письменной форме на молдавском или русском языках и получать ответ на языке обращения в соответствии с частью (1) ст. 12 закона РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам и правовом статусе их организаций» № 382-XV от 19.07.2001 года [7].

Вышеуказанные законы, к сожалению, довольно часто нарушаются органами публичной власти, несмотря на то, что за несоблюдение органами публичной власти закона РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» должна применяться административная ответственность, установленная ст. 351 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года [8].

Статья 351 КоП РМ предусматривает, что несоблюдение служащими органов публичной власти закона «О функционировании языков на территории Республики Молдова» влечет наложение штрафа в размере от 6 до 12 условных единиц с лишением или без лишения права осуществлять определенную деятельность на срок от 3 месяцев до 1 года.

Частью (4) ст. 400 КоП РМ установлено, что правонарушения, предусмотренные ст. 351–353, устанавливаются работниками подведомственных Министерству внутренних дел РМ подразделений, исполняющих функции полиции.

Указанные в части (4) ст. 400 КоП РМ должностные лица составляют протоколы о правонарушениях, которые должны соответствовать требованиям ст. 443 КоП РМ.

Протоколы о правонарушениях, предусмотренных ст. 351-353 и 358¹ КоП РМ передаются для рассмотрения по существу в судебную инстанцию в соответствии с частью (5) ст. 400 КоП РМ.

К ответственности за правонарушения, предусмотренные ст. 351 КоП РМ, могут быть привлечены только служащие органов публичной власти.

Учитывая, что права национальных меньшинств нарушают не только органы публичной власти, но и руководители государственных и муниципальных, а также частных предприятий (ЖСК, ГСК, ОВПК и др.), следовало бы изменить ст. 351 КоП РМ, установив, что к ответственности за несоблюдение законодательства о функционировании языков привлекаются не только государственные служащие, но и руководители всех без исключения предприятий, учреждений.

Петиции должны быть рассмотрены в сроки, установленные ст. 8 закона РМ «О подаче петиций», в соответствии с которой петиции рассматриваются соответствующими органами в течение 30 рабочих дней, а если они не требуют дополнительного изучения и рассмотрения - незамедлительно или в течение 15 рабочих дней со дня регистрации, за исключением случаев, предусмотренных частями (4) и (5).

Срок рассмотрения петиции может быть продлен руководителем соответствующего органа

не более чем на 30 рабочих дней с извещением просителя, если:

- a) необходимы дополнительные консультации для подготовки ответа на петицию;
- b) петиция касается большого объема информации или необходимо изучение дополнительных материалов для отбора и использования их при подготовке ответа.

Предварительное заявление рассматривается органом, издавшим административный акт, или вышестоящим органом в 30-дневный срок со дня регистрации. О принятом решении незамедлительно сообщается заявителю.

Петиции (заявления), в которых запрашивается официальная информация, рассматриваются в сроки, установленные законодательством о доступе к информации.

Петиции, содержащие иностранные элементы, рассматриваются в срок до 90 рабочих дней при условии, что в течение 30 рабочих дней заявителю направляется ответ о принятых в отношении его петиции мерах. Заявитель, не удовлетворенный полученным ответом, вправе обратиться в административный суд в установленном порядке.

Административная ответственность за нарушение закона РМ «О подаче петиций» установлена ст. 71 КоП РМ.

В соответствии с частью (1) ст. 71 КоП РМ умышленное нарушение положений законодательства о доступе к информации или о подаче петиций влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 9 до 15 условных единиц и на должностных лиц в размере от 18 до 30 условных единиц.

По нашему мнению, часть (1) ст. 71 КоП РМ следует изменить, установив ответственность не только за умышленное, но и за неосторожное нарушение законодательства о доступе к информации или о подаче петиций.

Ответственность, предусмотренная ст. 71 КоП РМ, применяется в случаях нарушения сроков рассмотрения петиций, а также в случаях формального рассмотрения петиций. Например, в случае передачи петиции на рассмотрение лица, действия которого обжалуются.

Ответственность, предусмотренная ст. 71 КоП РМ, применяется к физическим лицам и к должностным лицам.

В соответствии с частью (6) ст. 16 КоП РМ должностное лицо (лицо, наделенное на предприятии, в учреждении, организации независимо от вида собственности и организационно-правовой формы, центральном или местном органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно - распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных настоящим кодексом, в случае:

- a) умышленного использования своих полномочий в отступление от служебных обязанностей;
- b) явного превышения предоставленных законом прав и полномочий;
- c) неисполнения или ненадлежащего исполнения служебных обязанностей.

Протокол о правонарушении, предусмотренном ст. 71 КоП РМ, может быть обжалован в суд в порядке, установленном ст. 448 КоП РМ.

Referințe bibliografice:

1. Официальный монитор РМ № 78 от 29.03.2016 г.
2. Официальный монитор РМ № 6-8 от 24.04.2003 г.
3. Официальный монитор РМ № 24 от 05.05.1995 г.
4. Официальный монитор РМ № 110-114 от 09.05.2014 г.
5. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.
6. «Вести», № 9, 1989 г.
7. Официальный монитор РМ № 107 от 04.09.2001 г.
8. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

**SPECTRU INTERPRETATIV AL VIOLĂRII DE DOMICILIU
PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI ACTUALE**

Gheorghe POPA, doctorand,
Școala doctorală de Științe juridice a
Universității de Stat din Moldova

În articolul științific propun spre dezbatere o situație, care poate apărea în exercitarea atribuțiilor de servicii al unui reprezentant a organelor de drept (procuror, ofițer de urmărire penală, ofițer de investigație, ofițer de sector, ect...) datorată posibilității de interpretare în colaborare a art. 179 CP a RM, în coraport cu art. 118 CPP a RM, art. 320¹ CP a RM și a art.29 Constituția RM, la înlăturarea justiției. Într-u elucidarea problemelor pe care doresc să le propun spre dezbatere voi propune următoarea speță.

La 28 ianuarie 2018, ora 14²² în Judecătoria mun.Chișinău, sediul Buiucani, de către Judecătorul A, a fost emisă și pronunțată Ordonanța de protecție pe un termen de 30 zile, în privința cet. Zamari Anatol Andrei, a/n 12 noiembrie 1970, dom. mun. Chișinău, str. Malina Mică 9, ap 4, prin care a fost obligat să : nu frecventeze unele locuri, să se afle la o distanță ce ar asigura protecția soției acestuia cet. Zamari Elena Gheorghe, a/n 01 ianuarie 1972, dom. r-nul Ocnița, satul Rujnița și a fiului acestora cet. Zamari Bogdan Anatol, a/n 1 ianuarie 2016, inclusiv obligația de a părăsi temporar locuința din mun.Chișinău, str. Malina Mică 88, ap. 8, care a fost dobândită de către acesta în afara căsătoriei.

La 28 februarie 2018, în jurul orelor 20¹⁵, cet. Zamari Elena Gheorghe, împreună cu fiul Zamari Bogdan, în vîrstă de un an și o lună, s-au întors pe adresa mun. Chișinău, str. Malina Mică 88, ap. 8, unde după emiterea Ordonanței de protecție din 28 ianuarie 2018, aceasta a rămas să locuiască împreună cu fiul minor. La încercarea acesteia de a deschia ușa, aceasta a constatat că în locuință se află cineva, care a lăsat cheia fixată în ușă prin partea din interior, fapt pentru care nu putea deschia ușa. Fără a mai face careva încercări de a intra în locuință a coborît în curtea blocului locativ, unde sînd cîteva minute la zărit pe soț la geam. Aceasta a plecat din nou la ușa locuinței de unde a apelat serviciul 902, unde a comunicat că soțul a încălcat Ordonanța de protecție emisă la data de 28 ianuarie 2018, prin care avea obligația de a părăsi domiciliul pe perioada de 30 zile.

Deplasîndu-se la fața locului Grupa Operativă din cadrul Inspectoratului de Poliție a stabilit doar unele circumstanțe menționate mai sus. De asemenea d-na Zamari Elena, insista la colaboratorii de Poliție, ca aceștia să forțeze ușa pentru a pătrunde în locuință, deoarece afară este foarte frig, fiul acesteia este mic, ambii stau de mult timp afară, iar minorul este slab îmbrăcat și alte rude sau prieteni la care să înopteze nu are, fapt ce pune în pericol viața fiului. De asemenea s-a mai constatat că aceștia sau aflat sau încă se aflau în proces de divorț. Rezultatul litigiului la momentul incidentului nu era cunoscut nici de către d-na Zamari Elena, deoarece aceasta avea angajat un avocat, care îi reprezenta drepturile în instanță. Circumstanțe ce nu au putut fi elucidate dat fiind faptul că urma să aibă loc o altă ședință de judecată chair la 28 februarie, ora 11⁴⁰, pentru a fi hotărîtă emiterea unei noi Ordonanței de protecție din data de 28 ianuarie 2018, însă aceasta nu s-a prezentat și nu era în cunoștință de cauză dacă ordonanța respectivă a fost emisă sau nu.

Conchidem că, pot fi aduse argumente pro și contra solicitării de pătrundere în locuință. Ca temei legal ce ar fi putut permis forțarea ușii și intrarea în locuință ar fi fost efectuarea cercetării la fața locului, conform art. 118 CP a RM, pe adresa în cauză, pentru constatarea prezenței soțului în locuință și a încălcării Ordonanței de protecție emise în ziua comiterii incidentului, adică la 28 februarie 2018, pe numele soțului. Astfel ca motiv de pătrundere putea fi invocat art.35 lit.c) Cod penal, starea de extremă necesitate. Dat fiind faptul că minorul de nici 2 ani era supus unui pericol real, datorat faptului că era slab îmbrăcat, afară era temperatură de minus, mama nu avea rude în municipiu ca să înopteze la acestea, vecinii cu care se cunoștea nu răspundeau la ușă și nici la apelurile telefonice efectuate. De asemenea forțarea ușii și pătrunderea în locuință cu soldarea depistării soțului în locuință ar fi fost o probă relevantă dacă s-ar constata elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 320¹ CP a RM ce ar fi servit temei pentru pornirea unei cauze penale în privința cet. Zamari Anatol Andrei. Dat fiind faptul că locuința era dobândită în afara căsătoriei de către acesta, iar conform Constituției RM, art. 29 domiciliul și reședința sunt inviolabile, nimeni nu poate pătrunde sau rămîne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțămîntul acesteia. Pătrunderea în domiciliul dat ar fi una pripită, fără examinarea tuturor circumstanțelor. Ca excepție de la regulă fiind prevederile Constituției R.M. de la art.29, executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărîri judecătorești, înlăturarea unei primejdii care

amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane, pentru prevenirea răspîndirii unei boli. Prin forțarea ușii și pătrunderea în locuință s-ar fi înlăturat o primejdie care amenința viața copilului (temperatura de minus care era în acea seară și la care era expus minorul) la care a fost expus mai multe ore la rînd. Conform art. 179, alin.1 și alin. 3, CP a RM, pătrunderea ilegală în domiciliul unei persoane fără consimțămîntul acesteia, precum și cercetările ilegale se pedepsesc conform legislației în vigoare. Dreptul de proprietate asupra locuinței în cauză îl avea d-nul Zamari Anatol Andrei, fiind apartament dobîndit în afara căsătoriei.

Dacă este să ne uităm strict și doar la art.118, alin. 1, CPP a RM, poate fi efectuată cercetarea la fața locului în scopul descoperirii și ridicării urmelor infracțiunii, a mijloacelor materiale de probă pentru a stabili circumstanțele infracțiunii ori alte circumstanțe care au importanță pentru cauză. Da, dar asemenea argumente pot fi invocat doar cînd s-ar cunoaște cu certitudine că a fost emisă o ordonanță de protecție care a fost încălcată de către d-nul Zamari Anatol.

În conformitate cu art.118 alin.(2) Cod procedură penală, cercetarea la fața locului a domiciliului se efectuează cu acordul în scris al proprietarului sau al posesorului ori, în lipsa acestuia, al unuia dintre membrii majori ai familiei sale. În caz de infracțiune de violență în familie, cercetarea la fața locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decît făptuitorul. În lipsa acordului în scris, cercetarea la fața locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizarea judecătorului de instrucție. Pentru a verifica și constata dacă suntem în prezența componentei de infracțiune prevăzute de art.201¹ Cod penal “Violența în familie”, trebuie să cunoaștem dacă aceștia se mai află în raportul de soț și soție, dacă mai formează o familie, pentru întrunirea condiției de membru de familie.

În speța nominalizată de mai sus nu este vorba despre o infracțiune de violență în familie, pentru că cercetarea la fața locului în locuință, să poată fi efectuată cu acordul victimei. Pentru ca să efectuăm cercetarea la fața locului reprezentantul organului de drept, poate purcede la o astfel de acțiune doar în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală, cu ulterioara informare și prezentarea a materialelor acumulate timp de 24 ore, judecătorului de instrucție. Pentru ca să poată fi întocmită o astfel de ordonanță trebuie să fie pornită cauză penală, iar pentru ca să fie pornită cauză penală trebuie să fie temei legal, pentru constatarea temeiului legal în cazul dat este necesar pătrunderea în locuință. Deoarece nu a fost clarificată circumstanța cu privire la existența sau inexistența divorțului, reprezentantul organului de drept nu poate invoca în cazul apariției unui conflict la pătrunderea în locuință a prevederilor art. 118, alin.2 CPP a RM și anume faptul că cercetarea la fața locului a fost efectuată cu acordul scris al membrului familiei, deoarece se putea stabili că aceștia sunt divorțați și nu cade sub incidența membrului de familie.

Conform art. 133¹ CP a RM prin membru al familiei se înțelege :

a. în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

b. condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj).

În cazul în care se constata că soții la data de 28 februarie 2018 (data comiterii incidentului), erau divorțați și reprezentantul organului de urmărire penală sau procuratură intra în domiciliul d-lui Zamari, fără acordul acestuia, dar cu acordul d-nei Zamari, putem spune că situația în cauză întrunește elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art.179 alin.(3) lit.a Cod penal, “Pătrunderea ilegală în domiciliul unei persoane fără consimțămîntul acesteia, precum și cercetarea ilegală a domiciliului”, deoarece d-na Zamari după desfacerea căsătoriei nu mai poate fi considerată ca membru de familie a d-lui Zamari, care are dreptul de proprietate asupra apartamentului în care se solicită pătrunderea.

În situația în care la data de 28 februarie 2018, se constata că căsătoria nu a fost desfăcută și nu există o hotărîre judecătorească în acest sens, iar o altă ordonanță de protecție nu a fost emisă, limitîndu-se la prevederile art.118 alin.(2) Cod procedură penală, care prevede că “Cercetarea la fața locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează cu acordul în scris al proprietarului sau al posesorului ori, în lipsa acestuia, al unuia dintre membrii majori ai familiei sale. În caz de infracțiune de violență în familie, cercetarea la fața locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decît făptuitorul. În lipsa acordului în

scris, cercetarea la fața locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizarea judecătorului de instrucție”. Pentru ca organul de urmărire penală să emită o ordonanță în scopul efectuării cercetării la fața locului a domiciliului de asemenea trebuie să fie pornită o cauză penală.

Conform noțiunilor date de doctrinari domiciliului, acesta se include în dreptul de proprietate. Proprietatea avînd un drept subiectiv, fiind ca o totalitate de bunuri ce aparține unui proprietar, noțiunea de proprietate poate fi folosită în mai multe sensuri.

În acest sens, în vederea perfectării legislației penale a Republicii Moldova în scopul respectării legislației ce reglementează respectarea inviolabilității domiciliului *recomand* următoarele propuneri de legiferare:

a) completarea art.177 CP RM cu alineatul (3), care să aibă următorul conținut „Culegerea ilegală sau răspandirea cu bună-știință a informațiilor menționate la alin.(1) ca urmare a pătrunderii în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțămîntul acesteia ori a efectuării perchezițiilor sau cercetărilor ilegale, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 800 u.c sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 3 ani, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 1000 la 2000 u.c”;

b) completarea art.178 CP RM cu alineatul (3), care să aibă următorul conținut: „Violarea dreptului la secretul convorbirilor telefonice sau al unor comunicări efectuate prin orice alt mijloc electronic de comunicații, cu încălcarea legislației, ca urmare a pătrunderii în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțămîntul acesteia ori a efectuării perchezițiilor sau cercetărilor ilegale, se pedepsește cu amendă de la 200 la 400 u.c sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 100 la 240 de ore, sau cu închisoare de pană la 3 ani, sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de pînă la 3 ani”;

c) eliminarea din dispoziția de la alin.(1) art.179 CP RM a cuvintelor „sau în reședința”;

d) completarea sancțiunii de la alin.(1) art.179 CP RM: după cuvintele „sau cu închisoare de pînă la 2 ani” să fie adăugate cuvintele, „, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 u.c cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani”;

e) completarea alin.(3) art.179 CP RM, astfel încît după expresia „sau de o organizație criminală” să fie adăugată o nouă literă – lit.c), care să aibă următorul conținut: „în timpul nopții”;

Avantajele acestor recomandări sunt următoarele:

a) ar crea premise pentru prevenirea erorilor în aplicarea legii penale, care pot fi condiționate de delimitarea imprecisă a infracțiunii prevăzute la art.179 CP RM de faptele incriminate la art.177 și 178 CP RM;

b) extinderea cercului de subiecți ai infracțiunii specificate la art.179 CP RM, prin raportarea la acești subiecți a persoanei juridice, precum și lărgirea cercului de agravante ale acestei infracțiuni prin raportarea la aceste agravante a circumstanței „în timpul nopții”, au menirea să extrapoleze acțiunea legii penale asupra unor ipoteze, care comportă suficient grad de pericol social, dar care deocamdată scapă incidenței legii penale;

c) impactul asupra economiei naționale ar consta în reducerea costurilor legate de: rejudecarea cauzelor ca urmare a aplicării incorecte a art.179 la CP RM; pronunțarea de către CEDO a unor hotărîri nefavorabile Republicii Moldova, în legătură cu încălcarea unor drepturi prevăzute de Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, cand sunt admise erori în aplicarea legii penale, consemnate mai sus.

d) s-ar înlătura interpretarea legii ce permite pătrunderea în domiciliu fără acordul expres al proprietarului.

Ca concluzie se poate menționa faptul că inviolabilitatea domiciliului este un drept fundamental al omului care statul în asigură cetățeanului. Acest fapt ne conturează ideea că inviolabilitatea domiciliului este o valoare socială de o importanță deosebită și că protecția acestei valori și a multor altele cum ar fi viața privată și de familie reprezintă obligația exclusivă a statului de a asigura ființei umane respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. Domiciliul fiind un spațiu protejat și reglementat de legile supreme într-un stat. Prevederile legale actuale cu privire la inviolabilitatea domiciliului, lasă loc de interpretare, care are un impact negativ asupra acestui drept, deoarece poate fi înălcat chiar din cunoștință de cauză.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ДИСЦИПЛИНАРНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЕЙ

Борис СОСНА, доктор права,
и.о. профессора Европейского университета Молдовы,
ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ, sosnaboris@mail.ru
В. ВАЛКАН, Doctor Honoris Causa, 7496694@mail.ru

Annotation: The article highlights and analyzes normative acts that regulate the disciplinary responsibility of judges.

The conclusions and suggestions of the authors will be important in improving the current legislation.

Keywords: disciplinary responsibility, judicial inspector, disciplinary violations, limitation period for bringing a judge to disciplinary responsibility, disciplinary sanctions, disciplinary board, statement on the circumstances of alleged disciplinary violations of judges, composition for the admissibility of the disciplinary board, Plenum of the Disciplinary Board.

Аннотация: В статье освещаются и анализируются нормативные акты, регулирующие дисциплинарную ответственность судей.

В совершенствовании действующего законодательства будут иметь важное значение сделанные выводы и предложения авторов.

Ключевые слова: дисциплинарная ответственность, судебный инспектор, дисциплинарные нарушения, срок давности привлечения судьи к дисциплинарной ответственности, дисциплинарные взыскания, дисциплинарная коллегия, заявление об обстоятельствах предполагаемых дисциплинарных нарушений судей, состав по допустимости дисциплинарной коллегии, Пленум дисциплинарной коллегии.

Актуальность темы обусловлена, с одной стороны, недостаточным освещением законодательства, регулирующего дисциплинарную ответственность судей, а с другой стороны, противоречивостью норм, регулирующих эту ответственность.

Дисциплинарная ответственность является одним из видов юридической ответственности.

Дисциплинарная ответственность судей регулируется:

1. Законом РМ «О дисциплинарной ответственности судей» № 178 от 25 июля 2014 года [1].
2. Положением о деятельности дисциплинарной коллегии, утвержденным решением Высшего Совета магистратуры от 03.03.2015 года, № 144/7 [2].

Перечень дисциплинарных нарушений судей, которые являются основанием для привлечения судей к дисциплинарной ответственности, установлен частью (1) ст. 4 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей».

Одним из дисциплинарных нарушений является несоблюдение судьей обязанности по самоотводу.

Согласно части (1) ст. 52 ГПК РМ при наличии оснований, указанных в ст. 50 ГПК РМ, судья обязан заявить самоотвод.

Наиболее часто встречающимся на практике дисциплинарным нарушением является нарушение по вине судьи сроков выполнения процессуальных действий, в том числе сроков составления судебных решений и передачи копий этих решений участникам процесса.

Императивными нормами законодательства, по нашему мнению, следует считать и ст. 386, 387 и 388 ГПК РМ, т.к. эти статьи обязывают в категорической форме апелляционные палаты отменять или изменять решения судей первой инстанции, которые допустили в нарушения, указанные в этих статьях.

По нашему мнению, нарушения судьями первой инстанции требований ст. 386, 387 и 388 ГПК РМ должно считаться нарушением императивных норм законодательства, которые являются основанием для привлечения судей к дисциплинарной ответственности, ибо эти нарушения являются основаниями для отмены решений судов первой инстанции.

В целях обеспечения единообразного применения закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» Парламент РМ должен дополнить этот закон частью (1¹), содержащей

легальное определение понятия «императивные нормы законодательства» и дать примерный перечень таких норм.

Императивными нормами законодательства, по нашему мнению, являются нормы, в категоричной, недвусмысленной форме, запрещающие субъекту правоотношений совершать определенные действия (применять установленные законом санкции и т.д.), а также нормы, обязывающие субъектов правоотношений совершить определенные действия.

Сроки давности привлечения судей к дисциплинарной ответственности установлены ст. 5 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей». Согласно части (1) ст. 5 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» судья может привлекаться к дисциплинарной ответственности в течение 2 лет со дня совершения дисциплинарного нарушения.

Согласно части (2) ст. 5 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» в отступление от положений части (1), в случае если из окончательного решения национальной или международной судебной инстанции исходит, что судья совершил дисциплинарное нарушение, он привлекается к дисциплинарной ответственности в течение 1 года со дня, когда решение национальной или международной судебной инстанции становится окончательным, но не позднее 5 лет со дня совершения преступления.

По нашему мнению, из части (2) ст. 5 этого закона следует исключить слова «но не позднее 5 лет со дня совершения преступления, ибо применение дисциплинарного взыскания через 5 лет противоречит принципам гуманизма и справедливости.

Перечень дисциплинарных взысканий установлен частью (1) ст. 6 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей», согласно которой к судьям могут быть применены следующие дисциплинарные взыскания:

- a) замечание;
- b) выговор;
- c) снижение заработной платы;
- d) освобождение от должности судьи.

По нашему мнению, дисциплинарное взыскание в виде снижения заработной платы следует отменить как противоречащее международным правовым актам и конституции РМ.

Согласно частям (3)-(6) ст. 6 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» замечание заключается в обращении внимания судьи на совершенное дисциплинарное нарушение и рекомендации по поводу соблюдения в будущем положений закона, с предупреждением о том, что в случае нового дисциплинарного нарушения будет назначено более строгое наказание. Замечание выносится в письменном виде. Срок действия замечания составляет один год.

Выговор состоит в письменной критике действий, совершенных судьей. Срок действия выговора составляет два года.

Снижение заработной платы представляет собой понижение ежемесячной заработной платы с 15% до 30% на период с 3 месяцев до 1 года и применяется, начиная с календарного месяца, следующего за датой, когда решение дисциплинарной коллегии стало окончательным.

Освобождение от должности судьи представляет собой прекращение полномочий судьи вследствие совершения дисциплинарного нарушения. Предложение об освобождении от должности судьи представляется Высшим советом магистратуры в порядке, установленном законом.

Согласно части (1) ст. 7 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» дисциплинарные взыскания применяются к судьям, занимающим должность, и к ушедшим в отставку за действия, совершенные при исполнении служебных обязанностей.

По нашему мнению, часть (1) ст. 7 этого закона следует изменить, исключив из неё слова «и к ушедшим в отставку», ибо применить дисциплинарные взыскания в виде замечания, выговора и т.д. к судьям, ушедшим в отставку абсурдно и бессмысленно.

Согласно части (7) ст. 7 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» судья, к которому применено наказание в виде освобождения от занимаемой должности, не может быть избран или назначен в дальнейшем, в течение пяти лет, ни на одну должность в Высшем совете магистратуры и его подведомственных органах, и не может работать в Национальном институте юстиции, а также занимать административные должности и работать в качестве преподавателя.

По нашему мнению, из части (7) ст. 7 этого закона следует исключить слова «и работать в качестве преподавателя», ибо увольнение судьи за дисциплинарное нарушение не должно

являться основанием для запрета работать в качестве преподавателя в течение неопределенного срока.

Дисциплинарное производство начинается с подачи заявления о предполагаемых дисциплинарных нарушениях судей.

Форма и содержание заявления об обстоятельствах предполагаемых дисциплинарных нарушениях судей должна соответствовать требованиям части (1) ст. 20 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей».

Заявление об обстоятельствах предполагаемых дисциплинарных нарушений подается в секретариат Высшего совета магистратуры. Заявление регистрируется и передается главному судебному инспектору в течение не более трех рабочих дней со дня принятия.

Согласно части (1) ст. 22 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» если заявление не соответствует требованиям формы и содержания, указанным в статье 20, судебный инспектор в течение 3 рабочих дней со дня, когда ему распределили заявление на предварительную проверку, возвращает его автору, указав установленные недостатки, решением, неподлежащим обжалованию, с объяснением права на подачу нового заявления. Судебный инспектор, вернувший заявление, передает копию письма о возврате заявления главному судебному инспектору для ознакомления и ведения статистического учета.

Согласно части (2) ст. 22 этого закона если из содержания заявления устанавливаются обстоятельства, предусмотренные частью (2) ст. 20, судебный инспектор в 10-дневный срок со дня, когда ему распределили заявление, мотивированным решением отклоняет заявление как явно необоснованное. Решение подписывается судебным инспектором, которому было распределено заявление, и скрепляется подписью главного судебного инспектора. Решение судебной инспекции об отклонении заявления может быть обжаловано автором заявления в 15-дневный срок со дня принятия решения, в составе по допустимости дисциплинарной коллегии.

Решение судебного инспектора Высшего совета магистратуры может быть обжаловано в состав по допустимости дисциплинарной коллегии Высшего совета магистратуры.

Порядок рассмотрения жалоб установлен частями (1)-(7) ст. 28 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей».

Статье 29 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» противоречит пункт 48 подзаконного нормативного акта - Положения о деятельности дисциплинарной коллегии, утвержденного решением Высшего совета магистратуры от 3 марта 2015 года № 144/7, согласно которому решения состава по допустимости о принятии или об отклонении обжалования касательно решений судебной инспекции об отклонении заявления являются окончательными, обжалованию не подлежат и вступают в силу со дня принятия.

Пункт 48 вышеназванного Положения противоречит не только ст. 29 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей», но и пунктам 63-69 вышеназванного Положения.

Согласно пунктам 63-69 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии решения составов по допустимости коллегии об отклонении заявления могут быть обжалованы перед пленумом коллегии в течение пятнадцати рабочих дней со дня сообщения решения. Датой сообщения решения считается дата ее принятия автором заявления.

Обжалования касательно решений составов по допустимости коллегии подаются в секретариат, который регистрирует их в реестре обжалований касательно отклонения заявления составом по допустимости.

В течение трех рабочих дней с момента получения заявления секретариат уведомляет председателя коллегии о поданном обжаловании. Председатель посредством распоряжения в случайном порядке назначает члена коллегии в качестве докладчика касательно поданного обжалования.

Рассмотрение обжалования против решений составов по допустимости проводится на пленарном заседании коллегии. Данное заседание является открытым. Сторон вызывают, но их отсутствие не является препятствием для рассмотрения обжалования пленумом коллегии.

По нашему мнению, пункт 48 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии должен быть отменен как противоречащий норме законодательного акта, имеющего большую юридическую силу.

Согласно части (2) ст. 12 ГПК РМ если при рассмотрении гражданских дел установлено, что закон или другой нормативный акт противоречит закону или другому нормативному акту,

имеющему большую юридическую силу, судебная инстанция применяет нормы закона или другого нормативного акта, имеющего большую юридическую силу.

Согласно части (6) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года законодательные акты находятся в отношениях иерархической соподчиненности. Высшим законодательным актом может изменяться, дополняться или признаваться утратившим силу низший законодательный акт. В случае прямого изменения или дополнения низшего законодательного акта изменение или дополнение имеет ту же юридическую силу, что и акт, в который вносятся изменения или дополнения [3].

Пункт 48 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии может быть обжалован в соответствии со ст. 3 закона РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года [4].

Исковое заявление об отмене пункта 48 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии подается в суд Кишинэу, офис Центру, т.е. в суд по месту нахождения ответчика.

Судебная практика Республики Молдова исходит из того, что иски о признании недействительными или частично недействительными нормативных актов Высшего совета магистратуры по мотиву их незаконности по существу должны рассматриваться судом Кишинэу, офис Центру.

Так, О. предъявил в Высшую судебную палату РМ иск от 16.08.2016 года от отмене пункта 11.17 Положения, утвержденного решением Высшего совета магистратуры № 668/26 от 15.09.2015 года.

Высшая судебная палата РМ определением от 31.10.2016 года № 3-12/16 передала дело на рассмотрение суда Центру, мун. Кишинэу по надлежущей подсудности.

Определением от 15.02.2018 года Высшая судебная палата РМ передала на рассмотрение суда Кишинэу, офис Центру исковое заявление об отмене пункта 48 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии, утвержденного решением Высшего совета магистратуры от 03.03.2015 года № 144/7.

Согласно части (1) ст. 39 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» решения дисциплинарной коллегии могут быть обжалованы в Высшем совете магистратуры посредством коллегии, лицами, подавшими заявление, судебной инспекцией или судьей, в отношении которого вынесено решение, в 15-дневный срок со дня получения копии мотивированного решения. 15-дневный срок является сроком, не подлежащим восстановлению. По истечении этого срока решения дисциплинарной коллегии становятся окончательными.

Согласно части (1) ст. 40 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» (в редакции закона РМ № 253 от 01.12.2017 года) решения Высшего совета магистратуры, принятые в соответствии с требованиями ст. 39, могут быть обжалованы в Высшую судебную палату только в части, касающейся процедуры издания/принятия, лицом, подавшим заявление, судебной инспекцией или судьей, в отношении которого вынесено решение, в 15-дневный срок со дня получения мотивированного решения [5].

Согласно части (2) ст. 40 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей» (в редакции закона РМ № 253 от 01.12.2017 года) заявления об обжаловании рассматриваются составом, сформированным в соответствии с требованиями части (2) статьи 25 Закона о Высшем совете магистратуры № 947/1996. Срок рассмотрения не должен превышать 30 дней.

Решение судебного инспектора заявитель вправе обжаловать в состав по допустимости дисциплинарной коллегии.

Решение состава по допустимости заявитель вправе обжаловать в Пленум дисциплинарной коллегии Высшего совета магистратуры согласно ст. 29 закона РМ «О дисциплинарной ответственности судей». Если жалобу откажутся рассмотреть, ссылаясь, что согласно пункту 48 Положения о деятельности дисциплинарной коллегии, решение состава по допустимости не подлежит обжалованию, заявитель вправе обратиться в судебную инстанцию Кишинэу, офис Центру с иском в соответствии с законом РМ «Об административном суде».

Библиография:

1. Официальный монитор РМ № 238-246 от 15.08.2014 г.
2. Официальный монитор РМ № 59-67 от 18.03.2016 г.
3. Официальный монитор РМ № 36-38 от 14.03.2002 г.
4. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 года.
5. Официальный монитор РМ № 1-6 от 05.01.2018 г.

FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL ȘI ROLUL LUI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Sorin MURARIU, Romania
Doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice
și Relații Internaționale a Universității
de Studii Europene din Moldova

Abstract: *The monetary and financial Bretton Woods Conference in New Hampshire, that took place between 1st and 22nd of July 1944, has stated the necessity of creating an international institution within The United Nations, tasked with overseeing the international monetary system through the exchange-rate system, securing the exchange-rate stability and supporting the member countries. IMF formally came into existence on 27th of December 1945, when its Articles of Agreement had been ratified and its status came into force.*

Key words: *IMF, status, Board of Governors, Executive Board, Managing Directors, member countries, exchange-rate system.*

Conferința monetară și financiară internațională de la Bretton Woods, New Hampshire, care a avut loc la 1-22 iulie 1944 a constatat necesitatea creării unei instituții internaționale în sistemul ONU, înputernicită cu suprabegheria sistemului monetar internațional prin sistemul de rate de schimb, asigurarea stabilității cursului de schimb și susținerea statelor membre. FMI a fost constituit legal la 27 decembrie 1945, când a fost semnat și ratificat Acordul de constituire și statutului FMI a intrat în vigoare.

Analizând funcțiile prioritare și obiectivele statutare ale FMI considerăm, că FMI este o instituție internațională financiar-monetară multifuncțională, cu caracter complex în calitate de instituție specializată a ONU, organizație în calitate de subiect al dreptului internațional, având 192 state-membre.

Astfel, conform art.II al Statutului FMI [1], statele-membre ale FMI la momentul de față se împart în două categorii:

- a) statele-membre, care au participat la Conferința valutar-financiar a ONU și au dobândit calitatea de stat-membru până la data de 31 decembrie 1945;
- b) alte state, care au dobândit calitatea de stat-membru al FMI conform prevederilor Statutului FMI și hotărârea Consiliului de directori.

Menționăm, că calitatea de stat-membru al FMI are un caracter dublu, și anume:

- a) statul-pretendent depune cerere de aderare și dobândește calitatea de stat-membru în grupa a 2-a de state-membre-alte state. Dar aderarea la FMI în modul stabilit de statutul FMI nu acordă posibilitatea de a se folosi de drepturile stabilite de statut;
- b) numai dobândirea calității de stat-membru al FMI acordă dreptul de a participa la operațiunile, tranzacțiile Departamentului Special al drepturilor de Tragere (DST).

Astfel, statul-pretendent dobândește statutul, calitatea de stat-membru cu drepturile depline numai după respectarea acestor două prevederi obligatorii ale Statutului FMI¹.

În calitate de subiect al dreptului internațional public și dreptului internațional economic(comercial), FMI se bucură de un regim special, care include următoarele elemente, și anume:

- a) FMI dispune de statutul de persoană juridică și conform art. IX, al.2 are dreptul să fie participant la diverse raporturi contractuale; să dobândească bunuri mobiliare și imobile, și să dispună de ele; să inițieze urmărirea judiciară;
- b) FMI, activele patrimoniului lui indiferent de locul amplasării se bucură de imunitate judiciară și nu pot fi urmărite;
- c) Persoanele cu statut oficial ai GMI conform art. IX al. 8 al Statutului FMI se bucură de imunitate și privilegii;
- d) în mod special FMI, activele, patrimoniul, veniturile, tranzacțiile și operațiile efectuate conform Statutului FMI, se bucură de imunitate în privința impozitelor și tarifelor vamale. Menționăm, că obligațiunile și valorile mobiliare emise de FMI, inclusiv dividendele sau dobânzile pentru acestea, nu sunt impuse indiferent de deținător;

e) pentru a asigura implementarea acestui regim juridic special stabilit în art. IX al Statutului FMI, fiecare stat-membru este obligat să armonizeze legislația națională cu aceste prevederi și prezintă Fondului un raport privind realizarea acestor obligații de stat-membru.

FMI ca persoană juridică cu statut special și în calitate de instituție specializată a ONU își

realizează împuternicirile prin organele sale abilitate, și anume:

Consiliul Supraveghetorilor (Board of Governors), Consiliul Director (Executive Board) și Directorul General (Managing Directors).

Consiliul Guvernatorilor este organul suprem de conducere al FMI și este format dintr-un guvernator și un guvernator supleant pentru fiecare stat membru.

Competența Consiliului Guvernatorilor al FMI este determinată de principalele obiective de activitate a FMI și anume: primirea de noi membri, retragerea membrilor, care au comis încălcarea prevederilor Statului FMI, stabilirea și revizuirea cotelor de participare, încheierea acordurilor de cooperare cu alte organizații internaționale, alocarea drepturilor speciale de tragere.

Conform Statului FMI Consiliul Guvernatorilor se întrunește în ședințe ordinare, odată pe an, concomitent cu adunarea generală a BIRD și în ședințe extraordinare la solicitarea a cel puțin 15 state membre sau de către statele membre ce dețin în total 257, din puterea totală de vot, conform art. 12, secț. 2.

Menționăm, că votul în cadrul Consiliului Guvernatorilor se poate exercita în cadrul ședințelor sau prin intermediul serviciilor de curierat, via email sau prin sistemul electronic de vot al FMI.

Organul executiv al FMI este Consiliul Director (Consiliul Directorilor Executivi), care conduce activitatea operativă zilnică a FMI și este format din 24 de directori executivi numiți sau aleși de statele membre.

Consiliul Director se întrunește de câteva ori pe săptămână și principalele forme ale activității sunt aprobarea programelor de asistență financiară destinate statelor membre, studiile privind impactul politicilor promovate de statele membre asupra stabilității sistemului financiar internațional, activitatea de supraveghere a politicii ratei de schimb.

Deciziile în cadrul ședințelor se adoptă cu majoritatea calificată sau pe consensul membrilor săi.

Directorii executivi, aleg, prin consens, Directorul General al FMI, care conduce FMI, pentru un mandat de 5 ani, cu posibilitatea de reînnoire.

Conform Statului FMI Directorul General nu poate fi ales dintre guvernatori nu poate fi ales dintre guvernatori sau dintre directori executivi.

FMI este organizat pe 5 departamente zonale, departamente de servicii funcționale și departamente speciale, departamentul de informare ș.a.

În cadrul FMI activează Comitetul Financiar și Monetar Internațional și Comitetul Dezvoltării, care conziliaza Consiliul Guvernatorilor și Consiliul Director.

Comitetul Financiar și Monetar Internațional (International Monetary and Financial Committee + CFMI) este alcătuit din 24 de membri ale statelor membre.

Comitetul Dezvoltării (Development Committee) a fost înființat în anul 1972 pentru a asista Consiliul Guvernatorilor FMI și Banca Mondială, care este constituit din 25 membri și are ca scop principal în activitatea sa atingerea consensului referitor la principalele probleme ale dezvoltării economice la nivel global sau regional.

Statele-membre participă la activitatea FMI și organului suprem a Consiliului supraveghetorilor prin numirea unui supraveghetor, care are dreptul de vot conform cotei alocate statului, în baza prevederilor art. IX al. 5 al Statutului FMI.

Raporturile statelor-membre cu FMI poartă un caracter juridic special și pot fi realizate, conform art. V, al. I numai prin trezoreria statului, banca centrală, fondul de stabilizare ș.a., organe abilitate sau prin intermediul lor.

Plus la aceasta fiecare stat-membru numește banca centrală în calitate de depozitar al anuarilor FMI în valuta sa națională.

Conform Statutului FMI (art. 8) statele membre ale FMI dispun de următoarele drepturi:

- dreptul la vot și la adoptarea deciziilor în funcție de cota de participare alocată;
- dreptul de a efectua tranzacții și operații cu FMI;
- dreptul de a cumpăra valuta convertibilă sau Drepturi Speciale de Tragere (DST) din resursele fondului;
- dreptul de a primi alocații de DST;
- dreptul de a primi asistență tehnică din partea FMI
- dreptul de a deveni membru al Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Statele-membre din momentul aderării la FMI conform Statutului FMI dispun de următoarele obligații:

- Să nu introducă restricții la plățile curente față de FMI;

- Să nu participe la aranjamente valutare discriminatorii sau practici valutare multiple;
- Sa furnizeze FMI informații necesare privind principalii indicatorii economici și financiari ai țării ș.a.

Capitalul FMI [2] are un regim juridic special, determinat de destinația resurselor financiare, care formează acest capital, care se împarte în:

- a) capital social, formal conform Statutului FMI din cotele de participare ale statelor membre, mărimea cărui determină puterea de vot a fiecărui stat-membru în organele de conducere ale FMI, volumul finanțării ce se poate obține de la FMI, precum și valoarea maximă a resurselor financiare pe care statele membre se obligă să le subscrie la capitalul FMI¹;
- b) venituri din dobânzi și comisioane din fondurile administrate de FMI;
- c) resurse extraordinare provenite din subscrierile statelor membre prin împrumuturi în cazul când necesitățile financiare ale statelor membre depășesc alte posibilități de finanțare;
- d) împrumuturi pe care le poate contracta FMI prin Acorduri Generale de Imprumut (General Arrangements to Borrow-JAB) și Noile Acorduri de Imprumut (New Arrangements to Borrow-NAB);
- e) cotizațiile anuale ale statelor membre ș.a.

În dependență de situații concrete FMI acordă asistență tehnică statelor membre, care este realizată în următoarele forme, și anume:

- definiția și execuția politicilor bugetare și monetare;
- organizarea instituțiilor aferente-Banca Centrală și Ministerul Finanțelor;
- colectarea și elaborarea datelor statistice;
- pregătirea funcționarilor ș.a.

Cu scopul realizării prevederilor Statutului FMI privind rolul de supraveghere al FMI, Consiliul de Guveratori a adoptat documentul denumit „Supravegherea politicilor valutare”².

Astfel, art. IV al Statutului FMI expres stabilește, că „Fondul va exercita o fermă supraveghere a politicilor valutare ale membrilor și va adopta politici specifice pentru ai ghida pe membri în ceea ce privește aceste politici”.

Funcția de supraveghere a sistemului monetar internațional și monitorizarea politicilor economice și financiare ale statelor membre este realizată prin supraveghere la următoarele nivele, și anume:

- a) nivel global, în formă de supraveghere multilateral [3];
- b) nivel regional, în formă de supraveghere regional;
- c) nivel de țară, în formă de supraveghere bilaterală.

Republica Moldova a aderat la Statutul FMI în baza hotărârii Parlamentului Republicii Moldova nr.1107 din 28 iulie 1992 și a devenit stat-membru al FMI la data de 12 august 1992 [4].

Cota actuală a Republicii Moldova la FMI constituie 172,5 milioane Drepturi Speciale de Tragere (DST), ori 0,04 la sută din capitalul FMI.

La momentul de față Banca Națională a Moldovei care este agent fiscal al statului în FMI, este împuternicită să efectueze, în numele Republicii Moldova toate operațiunile și tranzacțiile, autorizate conform Statutului FMI, iar Guvernatorul BNM este numit în calitate de Guvernator al Republicii Moldova în cadrul Consiliului de Guveratori ai FMI, iar guvernator-supleant, prin viceguvernatorul BNM [5].

România a aderat la FMI la 15 decembrie 1972 și la momentul de față dispune de o cotă egală cu 1030,2 milioane DST sau 0,43% din cota totală și cu dreptul de vot egal cu 0,44 din totalul de voturi.

Referințe bibliografice:

1. International Monetary Fund, “Articles of Agreement of the International Monetary Fund”, Washington D.C., 2011, art. Introductiv, secț. II.
2. Vezi: Formule de calcul a cotei de participare, Sursa: International Monetary Fund, Quotas Updated Calculations and Data Adjustments, Washington, 2007, p.24.
3. Sorin Gabriel Anton. Instituții financiar-bancare internaționale. Editura C.H.Bede, 2013, pag 21.23.
4. Fondul Monetar Internațional(online)
5. www.imf.md www.imf.org imf@imf.md imf@imf.ro

CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA COMISIEI EUROPENE PRIN PRISMA INTEGRĂRII EUROPENE

Beatrice Narcisa COJOCARIU, Romania
Doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Relații
Internaționale a Universității de Studii Europene
din Moldova

***Abstract:** The prototype of the European Commission, as the supreme body of the European Coal and Steel Community (ECSC), was an attempt to create an effective management tool that would keep the balance between the legislature and the executive power, as well as the alignment of the traditional control and balance system and mechanisms incorporated by the creators of the CECO treaty.*

The European Commission inherited this special relationship in the legislative and executive branches of the European Union, whose powers have been interconnected, and which do not fit into the classical theory of separation of powers.

As a result, it has been demonstrated that legislative and executive powers in the European Union can exist, not in terms of constraints, but functional, complementing each other by interacting at different levels - in accordance with the principle of subsidiarity - with the power bodies of all levels of the Member States.

***Key words:** the European Commission, the Member States, European Union*

Procesele de schimbare pe arena internațională au marcat parcursul evoluției Uniunii Europene de la începuturile sale și până în prezent. Schimbarea politică a declanșat un proces de modernizare care a cuprins toate domeniile vieții sociale, desfășurându-se sub lozincile democratizării și liberalizării.

Uniunea Europeană a fost construită prin procese de integrare complexe, începând din anii 1950 ai secolului trecut, aprofundându-se prin ratificarea Tratatului de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 [1].

Uniunea Europeană are în componență 28 de state membre, fiecare dintre care a transferat o parte din puterile sale acestei organizații internaționale, dar fără a-și pierde suveranitatea.

Funcțiile și atribuțiile Uniunii Europene sunt realizate prin intermediul unui mecanism unic, care include organismele și instituțiile responsabile pentru funcționarea de zi cu zi a Uniunii.

Uniunea Europeană, care este, după cum menționează doctrinarii din domeniu „un fel de sistem integrat de instituții, organisme, mecanisme și proceduri”, care continuă să evolueze și să se supună reformelor majore, în scopul „dezvoltării în continuare, democratizării, îmbunătățirii administrării, eficienței și transparenței „acestei organizații unice [2].

Prezența unei structurii organizatorice corespunzătoare reprezintă un semn obligatoriu al unei organizații internaționale.

În limitele mecanismului său de organizare Uniunea Europeană are o instituție care ocupă un loc de lider, datorită multiplelor competențe pe care le are, precum și datorită unor tradiții istorice, înrădăcinate pe parcursul evoluției întregii organizații, numită Comisia Europeană.

Prototipul Comisiei Europene, ca organ suprem al Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), a fost o încercare de a crea un instrument eficient de management, care ar păstra echilibrul dintre legislativ și executiv, precum și alinierea sistemului tradițional de control și de echilibru în noul sistem de mecanisme încorporate de creatorii tratatului CECO.

Comisia Europeană a moștenit aceste relațiile de ordin special din ramurile legislative și executive ale Uniunii Europene, ale căror puteri au fost interconexate, și care nu se încadrează în Teoria clasică a separării puterilor.

Ca rezultat, s-a demonstrat că puterile legislativă și executivă în Uniunea Europeană pot exista, nu atât prin prisma constrângerilor, dar funcțional, completându-se reciproc, interacționând la diferite niveluri - în conformitate cu principiul subsidiarității - cu organele puterii de toate nivelurile a statelor membre.

Reducerea treptată a competențelor legislative ale Comisiei Europene, precum și rolul crescând al Consiliului UE și Parlamentului European în cursul activității legislative nu i-a schimbat rolul său în Uniunea Europeană

De-a lungul timpului, principalele caracteristici ale activităților sale au fost transformate - în

limitele stabilite prin actul constitutiv - pentru a se adapta la nevoile stringente de integrare.

În acest caz, esența mecanismului de gestionare în Uniunea Europeană a rămas același: multe decizii importante nu pot fi luate fără acordul Comisiei.

În plus, Comisia, și astăzi inițiază și elaborează majoritatea deciziilor UE, continuând să direcționeze și să ghideze dezvoltarea proceselor de integrare.

Dreptul Comisiei Europene de a iniția adoptarea unor acte legislative a condus în cele din urmă la capacitatea sa de a oferi mult mai mult decât alte instituții, și anume, influența asupra priorităților Uniunii Europene. Dreptul de inițiativă legislativă al Comisiei Europene în timpul întregii perioade de existență a permis efectiv să realizeze politica Comunităților Europene și a Uniunii Europene în conformitate cu prioritățile Comisiei. Comisia Europeană a contribuit, de asemenea, la interpretarea extinsă a dispozițiilor din tratatele fondatoare [3].

De-a lungul perioadei de existență a Uniunii Europene, evoluează și procedura de numire a membrilor Comisiei Europene.

Acest lucru exemplifică tendința unei interacțiuni mai efective dintre ramurile legislative și executive ale puterii, care există în cadrul Uniunii Europene, și specificul modelului de verificare și solduri implementat în Uniune între Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene, Consiliul European și Comisia Europeană.

Acest model este o evoluție progresistă spre respectarea mai eficientă a interesele naționale a fiecărui stat membru UE.

În acest sens, Consiliul European are o pondere mai mare în luarea deciziilor în Uniunea Europeană, deoarece de acum înainte Tratatul de la Lisabona stabilește participarea sa la formarea Comisiei.

Analiza doctrinară și studiul practicii internaționale, arată că Parlamentul European ia în considerare în prim plan interesele statelor membre [4]. Se poate recunoaște, că Comisia Europeană, fiind cel mai multinațional guvern din lume, încearcă din ce în ce mai mult să reflecte interesele aliaților.

Rolul Comisiei Europene în mecanismele instituționale ale UE, se datorează și faptului, că aceasta contribuie la transformarea Parlamentului European într-o instituție care să reunească mai multe tradiții parlamentare ale statelor membre, și, în același timp, l-a transformat într-o instituție independentă de puterea executivă, dar care acționează în interesul Uniunii

Esența acestui mecanism este aceea că nu copiază formele existente de guvernare din lume, ci își creează propriul sistem unic de relații și un echilibru special de interacțiune între puterile executive și cele legislative.

Astfel, analiza relațiilor și interacțiunilor în mecanismul instituțional al Uniunii Europene în ceea ce privește rolul Comisiei Europene devine importantă nu numai din punct de vedere teoretic, dar, de asemenea, și din punct de vedere practic, și, prin urmare, merită o deosebită atenție din partea comunității științifice naționale și internaționale, inclusiv reprezentanți ai științelor juridice.

În același timp, trebuie remarcat faptul că, până în prezent, statutul juridic al Comisiei Europene nu a fost suficient studiat nici în R.Moldova, nici în România, deoarece nu există studii dedicate descrierii generale a Comisiei Europene, care, ar reflecta modificările dispozițiilor fundamentale, și care ar oferi o imagine integrată și sistemică a competențelor și activităților Comisiei Europene în sine și al UE.

Istoria formării, statutul și practica funcționării Comisiei reflectă practic toate etapele importante și progresele înregistrate în dezvoltarea integrării europene. Înființată în anii 50 ai secolului trecut, Comunitățile Europene au reușit, în ciuda dificultăților, problemelor, și nu rareori, a crizelor, să-și consolideze, în mod semnificativ pozițiile.

Acest lucru este evidențiat elocvent prin creșterea rangurilor și de extinderea sferei de conduită a Comunităților Europene și a Uniunii Europene. Prima încercare de integrare, creată pe baza Tratatului de la Paris din 1951, a primit numele de Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (denumită în continuare CECO) [5].

Instituția sa principală a fost organul executiv suprem al CECO, care a jucat rolul de precursor al Comisiei Europene. Acest organism a concentrat în competența sa puteri foarte largi, cu toate acestea, domeniul de aplicare al CECO în sine era destul de limitat.

Scopul său principal a fost constituirea unei piețe comune pentru cărbune și oțel. Organul suprem de conducere a gestionat practic această piață comună și a supravegheat în mod direct activitățile agenților economici legați de această piață. Particularitatea Organului Suprem de Guvernare a fost aceea

că, fiind oficial independent de statele membre, ar putea lua decizii obligatorii și ar putea asigura implementarea lor.

Nu toate statele occidentale au fost de acord să-și transfere unele drepturi suverane în mâinile acestui organism. În cele din urmă, CECO a introdus și, în consecință, a recunoscut competența Guvernului Suprem al Franței, Italiei, Belgiei, Olandei, Luxemburgului și Republicii Federale Germania.

Ulterior, prin constituirea Comunității Economice Europene (CEE) și a Asociației Europene a Energiei Atomice (Euroatom) instituită prin Tratatul de la Roma din 1957 [6], structura instituțiilor a suferit un șir de schimbări.

În 1965, pe baza acordului de fuziune, a fost creat un sistem instituțional unitar al tuturor celor trei entități de integrare. Specificul schimbărilor care au avut loc constau în faptul, că Comisia Europeană și-a pierdut în mod oficial dreptul de a lua decizii (deși practica a continuat într-un mod puțin diferit), dar a adoptat pe deplin funcțiile organului suprem de conducere și competențele sale în ceea ce privește domeniul de aplicare al CECO.

Toate modificările ulterioare au legătură directă cu cei doi factori: extinderea mandatului Comunităților Europene și, ulterior, a Uniunii Europene și creșterea numărului de entități de integrare europeană.

Fiecare extindere nouă a statutului de membru al Comunităților și al Uniunii a fost însoțită de încheierea unor acorduri care au introdus anumite modificări în structura Comisiei, componența acesteia și ordinea de funcționare.

Aderarea unui nou grup de state la UE aduce schimbări semnificative în structura juridică a Uniunii Europene. În cel mai direct mod se referă, în special, la Comisia Europeană, ordinea formării sale, situația în sistemul instituțiilor, competențelor și ordinea de funcționare, acest lucru a fost reflectat și consolidat în Tratatul de la Nisa din 2001 [7].

De-a lungul anilor existenței Comunităților Europene, s-au produs schimbări semnificative în termenii lor de referință. În parte, acest lucru a avut loc de facto și apoi a fost consolidat prin Actul Unic European, care a intrat în vigoare în 1987, și toate actele constitutive ulterioare. În 1992, a fost semnat Tratatul de la Maastricht privind crearea Uniunii Europene, care a introdus o schimbare semnificativă în structura instituțiilor UE.

Uniunea Europeană sa bazat pe trei piloni. Primul a fost Comunitățile Europene, al doilea - politica externă și securitate comună, a treia - cooperarea polițienească și a instanțelor judecătorești în sfera juridico-penală.

Următoarele acte constitutive: Tratatul de la Amsterdam din 1997 și Tratatul de la Nisa din 2001 au confirmat și consolidat tendința generală de extindere a termenilor de referință ai UE și a unei democratizări și modernizări a instituțiilor UE [8].

Mai mult în această direcție sunt propunerile formulate de Convenția privind viitorul Europei, care și-a finalizat activitatea în calitate de organism ad-hoc în 2003 și a redactat Constituția Uniunii Europene [9].

Acesta prevede, în special, schimbări foarte radicale în statutul Comisiei Europene.

Este evident că studiul procesului de dezvoltare a integrării europene, evoluția entităților de integrare și înregistrarea lor organizațională și juridică necesită o analiză aprofundată a sistemului instituțional în general și, în special, a Comisiei Europene, care într-o oarecare măsură reflectă natura și specificitatea entităților de integrare europeană în sine și, funcționare.

Trebuie remarcat faptul că Comisia Europeană este unica instituție a Uniunii Europene, care are inițiativă legislativă și competență executivă, acționează ca intermediar în activitatea Consiliului Europei și Parlamentul European, ca urmare a faptului că funcționează cu succes în cadrul mecanismului specific de supraveghere și control care există în Uniunea Europeană, gestionând fondurile și programele acesteia.

De asemenea, Comisia Europeană reprezintă interesele UE în ansamblu, pregătind propuneri pentru noi legi la nivel european, care sunt înaintate Parlamentului European și Consiliului. Comisia joacă rolul de "gardieni ai acordurilor", asigurând respectarea deplină a acordurilor și a legilor UE.

Analiza noastră sugerează că teoretic CE / UE nu este nici o federație, nici o confederație, în sensul clasic. Dar o face afirmația că elitele politice europene și economice s-au conturat și modelat CE / UE, într-o nouă formă de organizații internaționale, și anume, o specie „nouă” de confederație.

În concluzie putem spune, că Europa este o idee istorică cu diferite conotații de la o epocă istorică la alta, fiind considerate ca principală dificultate a discutării problemei europene. Noțiunea de unitate a Europei ca entitate distinctă a fost străină lumii antice. Deși au existat până în secolul al XX-lea încercări

de unitate europeană, sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial a fost catalizatorul pentru etapa de integrare europeană pe care o cunoaștem astăzi. Majoritatea doctrinarelor tratează ca punct de pornire pentru examinarea evenimentelor care au dus la crearea a ceea ce reprezintă Uniunea Europeană în prezent. Războiul a distrus speranțele într-o unitate europeană, iar consecințele lui au constituit originile mișcării în direcția integrării europene.

Referințe bibliografice:

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>
Este vorba de Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007
Predescu, Bianca Maria Carmen. Drept instituțional comunitar. Drept instituțional al Uniunii Europene, București: UniversulJuridic, 2013. - 264 p 27,
2. Predescu, Bianca Maria Carmen. Drept instituțional comunitar. Drept instituțional al Uniunii Europene, București: UniversulJuridic, 2013. - 264 p 27,
3. Ceban Cristina , Dreptul organizațiilor internaționale, Chișinău 2012, 346 p.
4. Geamănu Grigore, Drept internațional public, Vol. I, II, București, 1981, 1983
5. <https://www.scribd.com/doc/83227909/Tratatul-de-La-Paris-Din-1951-1> La 9 mai 1950, Robert Schuman declara: „Europa nu se va construi dintr-o dată sau ca urmare a unui plan unic, ci prin realizări concrete care să creeze în primul rând o solidaritate de facto”.
6. <https://jurisdicție.wordpress.com/tag/ceco/> In 1957, comunitatea se extinde și se transforma în Comunitatea Economică Europeană, prin Tratatul de la Roma. Ce e de reținut aici este că piața CEE se mărește, gama de produse se mărește și ea, iar mai important, pentru economia acestei comunități, taxele vamale între cele 6 state fondatoare se elimină. Usor, ușor mai multe țări în mai multe valuri de expansiune aderă la Comunitate, printre care Grecia în 1981, ulterior Spania și Portugalia în 1986 iar valul continuă până când în 1991 se transforma în Uniunea Europeană având în prezent 28 de state membre.
7. <http://www.scritub.com/stiinta/stiinte-politice/TRATATUL-DE-LA-NISA-intrat-in-15882.php>
Din momentul aderării la Uniune a celorlalte 12 state, prin menținerea actualului sistem Comisia are numărul 33 de membri. Tratatul de la Nisa a limitat numărul comisarilor, deaceia începând cu anul 2005 fiecare stat membru are numai un singur comisar. Acest tratat a consolidat puterea președintelui Comisiei, drept măsură indispensabilă pentru a asigura coerența unui colegiu largit de 20 de membri. Președintele Comisiei decide repartizarea portofoliilor și remaniează responsabilitățile comisarilor, cearând demisia acestora, care urmează a fi aprobată de plenul Comisiei.
8. <https://www.scribd.com/doc/83227909/Tratatul-de-La-Paris-Din-1951-1> La 9 mai 1950, Robert Schuman declara: „Europa nu se va construi dintr-o dată sau ca urmare a unui plan unic, ci prin realizări concrete care să creeze în primul rând o solidaritate de facto”.
9. http://www.clr.ro/eu3/Tratat_Consitutie%20UE_RO.pdf

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ПРАВОВОГО СТАТУСА ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО

Наталья РЕБЕЖА, докторант Европейского университета Молдовы

Annotation: Author undertook an attempt to light up rights, duties and legal responsibility of civil servants. Rights, duties and responsibility of civil servants regulated by a few laws and подзаконными normative acts, containing contradictory norms.

Аннотация: Автор предпринял попытку осветить права, обязанности и юридическую ответственность государственных служащих.

Права, обязанности и ответственность государственных служащих регулируется несколькими законами и подзаконными нормативными актами, содержащими противоречивые нормы.

Актуальность темы обусловлена особой ролью государственных служащих в управлении государством.

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, дисциплинарная ответственность, административная ответственность, правонарушение, штраф, лишение права осуществлять определенную деятельность, лишение права занимать определенные должности.

Изложение основного материала.

Основными нормативными актами, регулирующими права, обязанности и ответственность государственных служащих, являются:

1. Закон РМ № 158 от 04.07.2008 года «О государственной должности и статусе государственного служащего» [1];
2. Закон РМ № 1150-XIV от 20.07.2000 года «О службе в таможенных органах» [2];
3. Таможенный кодекс РМ № 1140-XIV от 20.07.2000 года [3];
4. Налоговый кодекс РМ № 1163-XIII от 24.04.1997 года [4].

Основные понятия, используемые в законе РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего».

Классификация государственных должностей установлена ст. 7 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего», согласно которой в соответствии с уровнем полномочий обладателя государственные должности подразделяются на следующие категории:

- a) высшие руководящие государственные должности;
- b) руководящие государственные должности;
- c) исполнительные государственные должности.

В зависимости от сложности и характера задач, уровня важности и ответственности каждая категория государственных должностей подразделяется на группы, указанные в Едином классификаторе государственных должностей, утвержденном Парламентом РМ.

Единый классификатор государственных должностей утвержден законом РМ «Об утверждении Единого классификатора государственных должностей» № 155 от 21.07.2011 года [5].

Условия поступления на государственную должность установлены ст. 27 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего».

Согласно части (1) ст. 27 этого закона на государственную должность может поступить лицо, которое отвечает следующим основным условиям:

- a) является гражданином Республики Молдова;
- b) владеет молдавским языком и функционирующими на соответствующей территории официальными языками межэтнического общения в установленных законом пределах;
- c) обладает полной дееспособностью;
- d) не достигло возраста, необходимого для получения права на пенсию по возрасту;
- e) годно по состоянию здоровья согласно медицинскому заключению, выданному уполномоченным медицинским учреждением, к исполнению государственной должности, если для соответствующей должности установлены особые требования в отношении здоровья;
- f) имеет необходимое образование, предусмотренное для соответствующей государственной должности;
- h) не имеет непогашенных судимостей за умышленные преступления;
- i) не лишено права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью в качестве основного или дополнительного наказания вследствие окончательного судебного приговора, которым установлен этот запрет.

Согласно части (2) ст. 27 этого закона для замещения государственных должностей в органах публичной власти требуется высшее образование, подтвержденное дипломом лицензиата или равноценным документом об образовании; исключения составляют исполнительные государственные должности в органах местного публичного управления первого уровня, в которые при необходимости могут зачисляться лица со средним специальным образованием, подтвержденным дипломом.

Согласно части (1) ст. 28 этого закона замещение вакантной или временно вакантной государственной должности осуществляется:

- a) по конкурсу;
- b) в порядке продвижения по службе;
- c) в порядке перевода.

d) в порядке откомандирования;

e) в порядке обеспечения временного исполнения руководящей государственной должности.

Согласно части (2) ст. 28 этого закона конкурс организуется, как правило, после применения порядка замещения государственной должности, указанного в пунктах b) и c) части (1).

Статья 31 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего» предусматривает установление испытательного срока лицу, поступающему на государственную должность впервые.

Согласно части (1) ст. 31 этого закона начинающим государственным служащим является лицо, исполняющее государственную должность впервые.

Согласно части (1¹) ст. 31 этого закона в отступление от положений части (1) начинающим государственным служащим считается также лицо, которое ранее исполняло государственную должность, однако служебные отношения которого прекратились до оценки его деятельности по истечении испытательного срока или которое было освобождено от должности в соответствии с пунктом e) части (1) ст. 63.

Согласно части (2) ст. 31 этого закона цель испытательного срока состоит в проверке знаний, способностей и профессиональных отношений при исполнении государственной должности, в практическом формировании начинающих государственных служащих, а также в освоении ими специфики публичного управления и его требований.

По нашему мнению, ст. 31 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего» следует дополнить нормой, запрещающей устанавливать испытательный срок беременным женщинам и женщинам, имеющим детей в возрасте до 4 лет.

Назначение на должность государственного служащего оформляется в порядке, установленном ст. 30 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего».

Служебные отношения возникают на основании административного акта о назначении на государственную должность, изданного в соответствии с настоящим законом.

Административный акт о назначении оформляется в письменном виде и содержит законное обоснование назначения, указание порядка замещения государственной должности, предусмотренного ст. 28, имя государственного служащего, государственную должность, дату, начиная с которой лицо приступит к исполнению государственной должности, условия оплаты труда, при необходимости – испытательный срок, иные данные, установленные законодательством.

Назначение на высшие руководящие государственные должности производится субъектами, указанными в части (5) ст. 8.

Назначение на руководящие и исполнительные государственные должности производится административным актом, изданным руководителем или коллегиальным руководящим органом органа публичной власти, в котором будет осуществлять деятельность государственный служащий.

Служебные отношения осуществляются в течение неопределенного срока за изъятиями, предусмотренными настоящим законом.

Административный акт о назначении с приложением должностной инструкции, с которой государственный служащий ознакомлен под роспись, доводится до сведения государственного служащего. Копии должностной инструкции вручаются государственному служащему и его вышестоящему руководителю.

Согласно части (3) ст. 60 закона РМ «О государственной должности и статусе государственного служащего» административный акт о наложении дисциплинарного взыскания может быть обжалован государственным служащим в административный суд в установленном законом порядке.

Споры, вытекающие из административных отношений, рассматриваются судебными инстанциями в соответствии с правилами, установленными:

1. законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года [6];
2. Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года [7].

Отдельные нормы ГПК РМ противоречат отдельным нормам закона РМ «Об

административном суде».

Согласно части (1) ст. 2 ГПК РМ порядок рассмотрения гражданских дел в судебных инстанциях общей юрисдикции и специализированных судебных инстанциях определяется Конституцией Республики Молдова, настоящим кодексом и другими органическими законами. Нормы гражданско-процессуального права, содержащиеся в других законах, должны соответствовать основным положениям Конституции Республики Молдова и настоящему кодексу.

Часть (1) ст. 2 ГПК РМ противоречит части (2) ст. 2 и ст. 278 ГПК РМ, а также части (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года.

Согласно части (2) ст. 2 ГПК РМ в случае наличия противоречий между нормами настоящего кодекса и положениями Конституции Республики Молдова применяются положения Конституции, а в случае разногласий между нормами настоящего кодекса и нормами другого органического закона применяются положения закона, принятого позднее.

Referințe bibliografice:

1. Официальный монитор РМ № 230-232 от 23.12.2008 г.
2. Официальный монитор РМ № 106-108 от 24.08.2000 г.
3. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 01.01.2007 г.
4. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 08.02.2007 г.
5. Официальный монитор РМ № 164-165 от 04.10.2011 г.
6. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.
7. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013г.

LOCUL DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ÎN SISTEMUL DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Ion DĂNOI, conf. univ., dr.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Dumitru CHEPTEA,
Asistent judiciar în cadrul Curții de Apel Bălți
Diana BALAN,
Asistent judiciar în cadrul Curții de Apel Bălți

Résumé: L'évolution des droits de l'homme s'est longtemps déroulée loin du droit de l'environnement. Alors que toutes les autres catégories des droits de l'homme s'inscrivent dans le présent, le droit à un environnement sain structure le présent et l'avenir : c'est le seul droit qui sert de pont entre les générations présentes et futures. L'objectif de ce nouveau-né des droits de l'homme est clair : «protéger et améliorer l'environnement pour les générations présentes et futures ».

Mots-clés: droit, environnement, générations, évolution.

Declarația Universală a Drepturilor Omului nu enunță careva categorii de drepturi, delimitarea celor două categorii diferențiate în „drepturi civile și politice” și „drepturi economice, sociale și culturale” s-a făcut în urma elaborării celor două pacte adiționale la declarație: Pactul internațional privind drepturile civile și politice și Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale.

O propunere de clasificare a drepturilor în civile și politice este întâlnită numai în Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea generală în 1965. Această convenție enumeră în art. 5, ca drepturi politice, îndeosebi dreptul de a participa la alegeri, a vota și a candida pe baza votului universal și egal și de a avea acces la serviciile publice. Ca drepturi civile sunt enumerate îndeosebi libertatea de mișcare și de reședință în limitele frontierelor statului, dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa, și de a reveni în țara sa, dreptul la cetățenie, dreptul de a deține proprietate singur sau în asocierie cu alții, dreptul la succesiune, libertate de gândire, conștiință și religie, libertatea de opinie și expresie, libertatea de reuniune pașnică și de asocierie. După cum se observă, unele dintre drepturile enumerate ca fiind drepturi civile sau un pronunțat caracter politic,

drept pentru care se poate afirma că nu există o delimitare clară a celor două categorii. De altfel, nici Pactul internațional privind drepturile civile și politice nu definește și nici nu separă cele două categorii în vreun fel.

Fără a reprezenta o ierarhizare a drepturilor și libertăților civile și politice, Pactul internațional privind drepturile civile și politice prezintă în primul rând dreptul la viață, la libertate fizică și la integritatea persoanei, iar în strânsă legătură cu acestea s-a apreciat că se pot considera a se afla interzicerea sclavajului, a servajului și a muncii forțate, interzicerea torturii și a tratamentelor ori pedepselor crude, inumane sau degradante.

În legătură cu dreptul la libertate și securitate al persoanei, Pactul internațional privind drepturile civile și politice prevede că nimeni nu va fi supus arestului sau detenției arbitrare și nu va fi lipsit de libertate decât pentru rațiuni și în conformitate cu proceduri stabilite de lege, stabilind expres că sunt interzise sclavia, servajul și munca forțată. Pactul internațional privind drepturile civile și politice interzice, de asemenea, tortura, tratamentele sau pedepsele crude, inumane sau degradante și prevede în mod expres că nimeni nu va fi supus fără consimțământul său unor experiențe medicale sau științifice. Același document se referă apoi la protecția persoanelor arestate sau reținute și a persoanelor învinuite – prin intermediul dreptului la apărare sub toate aspectele, al prezumției de nevinovăție, al neretroactivității legii penale și al respectării demnității persoanei umane -, la protecția personalității, a vieții particulare, a inviolabilității domiciliului și a corespondenței, a onoarei și reputației oricărei persoane; la libertățile publice, incluzând libertatea de expresie, de asociere, de reuniune, de gândire, conștiință și religie; la dreptul de a participa la viața publică; la libertatea oricărei persoane de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa, de a circula liber pe teritoriul unei țări unde se află în mod legal și a-și alege liber reședința pe acest teritoriu, libertatea de a reveni în țara sa.

A doua categorie de drepturi este reprezentată de drepturile economice, sociale și culturale. Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale și unele documente regionale cu incidență în materie au determinat identificarea drepturilor care fac parte din această categorie, grupate după unele opinii [1] în trei subgrupe:

- drepturile sociale, incluzând dreptul la un standard de viață adecvat, la hrană, locuință, îngrijire, dreptul familiei la asistență;
- drepturi economice, incluzând dreptul la proprietate, dreptul la muncă, la securitate socială;
- drepturile culturale, incluzând dreptul de a lua parte la viața culturală, de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale, de a proteja interesele morale și materiale, libertatea activității de cercetare și creație, dreptul la educație.

În afară de categoriile de drepturi ale omului amintite deja, în dreptul internațional sunt din ce în ce mai mult recunoscute așa numitele *drepturi de solidaritate*, ca expresie a unei concepții de viață în comunități mai largi și care nu ar putea fi realizate decât prin eforturi conjugate. Sunt menționate în aceste categorii dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu sănătos, dreptul la pace [2] și dreptul la patrimoniul comun al umanității.

Aceste drepturi mai sunt numite și drepturi de generația a treia conform teoriei generațiilor de drepturi ale omului avansată în anul 1979. În baza acestei teorii s-ar putea vorbi despre o primă generație de drepturi ale omului, reprezentată de către drepturile civile și politice, despre o a doua generație în care s-ar plasa drepturile economice, sociale și culturale, iar în a treia generație se află drepturile de solidaritate.

Drepturile de solidaritate și-au găsit până în prezent expresia în documente de tip declarativ și numai în mod indirect în tratate ce guvernează anumite domenii, existând doar un proiect de pact internațional referitor la drepturile de solidaritate [3]. Despre această categorie de drepturi se susține că de ele trebuie să beneficieze nu numai indivizii, ci și grupurile și popoarele, precum și că realizarea lor presupune cooperarea globală, bazată pe noțiunea de solidaritate internațională [4].

Statutul acestei categorii de drepturi, ca drepturi individuale ale persoanei, ca și conținutul lor, ridică numeroase probleme în practica asigurării lor în țările contemporane întrucât au o dimensiune colectivă mai pronunțată decât alte drepturi ale omului.

Evoluția societății contemporane în prezent este caracterizată prin recurgerea din ce în ce mai serioasă la respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în ceea ce privește protecția mediului. Este o realitate firească în condițiile în care omul este beneficiarul dreptului la mediu sănătos dar este în același timp și cel care produce daunele cele mai importante factorilor de mediu.

Pentru ca respectarea acestui drept să fie garantată și pentru ca el să fie în același timp și un instrument eficient de protejare a mediului considerăm că cea mai bună soluție a constat în ancorarea sa în

cadrul drepturilor omului universal recunoscute la viață, sănătate, viață privată, în drepturile de acces la informație, etc.

S-au exprimat în literatura de specialitate mai multe opinii referitor la denumirea acestui drept: drept la mediu sănătos și echilibrat ecologic [5], drept la conservarea mediului înconjurător [6], drept la un mediu protejat. Chiar dacă nu există unitate de opinii în legătură cu denumirea sa, s-a acceptat că dreptul la mediu sănătos este unul dintre drepturile fundamentale ale omului cuprinse în generația a treia, aceea a drepturilor de solidaritate [7]. Denumirea de drept la un mediu sănătos este cea mai potrivită pentru că este și cea mai cuprinzătoare, având un grad mare de generalitate putând astfel să acopere toate celelalte variante existente în literatura de specialitate.

Astfel, se apreciază că mediul va putea fi considerat sănătos atunci când asigură condițiile proprii de existență și dezvoltare pentru toate ființele care trăiesc la un moment dat pe Terra. Pentru a fi sănătos el va trebui, fără îndoială, să fie și echilibrat ecologic, conservat prin orice mijloace și protejat. Pe de altă parte, se poate ca pentru protejarea mediului să fie luate unele măsuri, el să fie deci protejat dar să fie protejat inefficient, măsurile luate dovedindu-se nepotrivite. A proteja nu este suficient, trebuie să protejezi eficient astfel încât mediul să fie sănătos.

Noțiunea de drept la un mediu sănătos este destul de nouă și a intrat de curând în catalogul drepturilor fundamentale ale omului fiind conturat mai ales la nivel internațional și mai puțin la nivel național sub impulsul realităților economico-sociale și juridice care se apreciază că evidențiază acuitatea și semnificațiile majore ale unui asemenea drept. Se poate astfel afirma că dacă dreptul mediului decurge din interesul comun al umanității, acest interes se reflectă în drepturile recunoscute individului [8].

De altfel, se apreciază că dreptul la un mediu sănătos, în condițiile agravării deteriorării mediului, capătă o poziție primordială alături de alte drepturi, printre care se numără dreptul la dezvoltare, dreptul la mediu social adecvat prin lupta împotriva terorismului, criminalității și drogurilor, dreptul la pace și securitate [9].

Consacrarea dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos a fost privită, ca instrument de realizare a obiectivului de protecție a mediului [10].

Primul document internațional care a proclamat dreptul la un mediu sănătos este Declarația conferinței O.N.U. privind mediul uman de la Stockholm (1972). În art. 1 al acesteia se preciza că omul are un drept fundamental la libertate, egalitate și la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare. El are îndatorirea solemnă de a proteja și ameliora mediul pentru generațiile prezente și viitoare.

Principiul 1 al Declarației de la Rio din 1992 a reluat ideea lansată anterior, precizând că ființele umane au dreptul la o viață sănătoasă și productivă în armonie cu natura.

În drepturile naționale există mai multe forme sub care este consacrat dreptul la mediu sănătos. Există o primă categorie de state în care dreptul a fost înscris expres în Constituție așa cum trebuie să se întâmple în cazul unui drept fundamental [11]. Majoritatea statelor, însă, nu au reglementat constituțional expres acest drept fundamental dar pe calea interpretării doctrinare au fost identificate modalități din care ar rezulta o consacrare implicită. Aceste modalități ar fi: stabilirea unor îndatoriri fundamentale ale statului și ale cetățenilor sau scoaterea în evidență a unui drept cutumiar la un mediu sănătos.

În alte sisteme juridice naționale dreptul la mediu sănătos este recunoscut ca drept subiectiv nu și ca drept fundamental, recunoașterea sa fiind legislativă sau judecătorească, fără ca el să fie menționat sub vre-o formă în constituții [12].

În R.Moldova Constituția recunoaște expres dreptul la un mediu sănătos în art. 37 „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător nepriemnic din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice.”

Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și ameliora mediul înconjurător.

Iată, deci, că și R.Moldova se alătură grupului statelor care consacră expres un drept fundamental al omului la un mediu sănătos, aceasta datorită recunoașterii faptului că protejarea mediului nu mai este doar un subiect la modă ci o necesitate certă, mai ales prin prisma alinierii legislației la cerințele dictate

de reglementările Uniunii Europene.

În aceste condiții, dat fiind caracterul de drept fundamental al dreptului la mediu sănătos, în materia de interes, apare ca fiind justificată aplicarea art. 8 alin. 2 din Constituție în conformitate cu care „Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

În consecință, atunci când dreptul fundamental al omului la mediu sănătos cunoaște o ocrotire mai bună într-un instrument juridic internațional decât se întâmplă într-o reglementare internă, în baza art. 8 alin. 2 din Constituție sunt incidente normele internaționale care ar înlătura astfel aplicarea reglementărilor interne aflate în acțiune în domeniul respectiv, inclusiv în ceea ce privește dreptul fundamental al omului la mediu sănătos. În toate celelalte cazuri se va aplica reglementarea internă.

Conținutul dreptului la un mediu sănătos este influențat de definiția dată mediului. Dreptul la mediu sănătos având două dimensiuni. Prima dimensiune presupune dreptul oricărui individ la:

- a) prevenirea poluării;
- b) încetarea activității care are drept efect poluarea nocivă, situată peste pragurile de poluare admise;
- c) repararea pagubei suferite de pe urma acestei poluări.

Cea de a doua dimensiune a dreptului implică obligația popoarelor, care incumbă statelor respective, de a coopera în vederea prevenirii și combaterii poluării, așa cum ele au obligația de a lua măsuri corespunzătoare pe plan național [13].

În orice caz, conținutul dreptului la mediu sănătos trebuie să aibă în vedere anumite elemente: legătura în care se află cu definiția mediului și existența a două dimensiuni ale sale – una naturală și alta umană.

În aceste condiții, conținutul va fi format din drepturile pe care le au cetățenii în legătură cu protecția mediului, măsurile care formează conținutul protecției mediului și îndatorirea statului și a fiecărui cetățean sau persoană juridică privind protecția mediului.

Pentru stabilirea corectă a conținutului dreptului fundamental la mediu sănătos trebuie avute în vedere în mod obligatoriu anumite elemente:

- a) necesitatea reglementării exprese ca drept fundamental;
- b) sublinierea faptului că mediul trebuie să se înscrie în standardele stabilite în domeniu;
- c) relevarea caracterului de „bun public a mediului”;
- d) indicarea obligațiilor care revin statului în materie;
- e) reglementarea răspunderii juridice pentru faptele prin care s-au produs pagube mediului.

Ca o consecință a acestui fapt, titular al dreptului poate fi orice persoană care se găsește pe teritoriul R.Moldova, indiferent de rasa, naționalitatea sau cetățenia acesteia, subliniindu-se universalitatea sa ca drept uman fundamental.

Există trei categorii de titulari ai dreptului la un mediu sănătos: indivizii, specia umană în ansamblul său și generațiile viitoare.

Concluzii

În prezent, în condițiile crizei ecologice în care ne aflăm, se consideră că dreptul la mediu are întâietate în raport cu toate celelalte drepturi fundamentale, vorbindu-se chiar de o „dictatură ecologică” [14], în contextul căreia unele dintre drepturile fundamentale de generația I-a sau a II-a ar trebui să fie percepute într-o lumină nouă [15].

Se află în această situație dreptul la viață. În context ecologic, nu se pune numai problema dreptului la viață în condiții de mediu sănătos al generațiilor prezente, ci și al celor viitoare. Chiar dacă generațiile viitoare nu au încă un drept la viață, există totuși obligația din partea generațiilor prezente de a proteja mediul în așa fel încât să nu compromită speranța de viață a celorlalte [16].

Un alt drept fundamental, dreptul la liberă circulație, poate fi limitat din considerente ce țin de protecția mediului. Astfel, se pot stabili restricții referitoare la accesul într-o arie afectată de degradare ecologică pronunțată, fără ca aceasta să echivaleze cu o încălcare a dreptului la liberă circulație.

Dreptul de proprietate este și el afectat de poziția privilegiată pe care au dobândit-o problemele ecologice. Limitele dreptului de proprietate prevăzute în art. 46 al. 5 din Constituție sunt legate de bună vecinătate și de protecția mediului, exercitarea sa în afara respectării acestor limitări fiind imposibilă. În același mod este afectată și percepția altor drepturi fundamentale în contextul ecologic: dreptul la informație, la ocrotirea sănătății, libertatea întrunirilor, dreptul la asociere, dreptul la muncă și la protecția socială a muncii, dreptul la un nivel de trai decent etc [17].

Referințe bibliografice:

1. Diaconu I., „Drepturile omului în dreptul internațional contemporan”, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 183.
2. Vasak K., „Le droit international des droits de l’homme”, în RCADI, 1974, vol. 140, p. 344-345.
3. Vargas Diego Uribe, „La troisième génération des droits de l’homme”, în RCADI, 1984, vol. 184, p. 362 și urm.
4. Diaconu I., *op. cit.*, p. 315.
5. Duțu M., „Dreptul mediului, Tratat, abordare integrată”, Editura Economică, București, 2003, vol. I, p. 217.
6. Kiss Al., „Droit international de l’environnement”, Pedone, Paris, 1989, p. 26.
7. Iancu Gh., „Drepturile fundamentale și protecția mediului”, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1998, p. 165.
8. Kiss Al., „Droit international de l’environnement”, *op. cit.*, p. 20.
9. Uliescu M., „Consacrarea dreptului la mediu în Constituția României”, în Palatul de Justiție, nr. 4/2003, p. 3.
10. Gorunescu M., „Infracțiuni contra mediului înconjurător”, Editura Cernaprint, București, 2006.
11. Albania, Belarus, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Finlanda, Grecia, Letonia, Moldova, Portugalia, Rusia, Slovenia, Spania, Ungaria..
12. Norvegia, S.U.A., Indonezia, Franța, Italia, etc.
13. Sion Ion Grigore, „Ecologie și drept internațional”, A.S.E., București, 1990, p. 190.
14. Duțu M., „Tratat de dreptul mediului”, Vol. I, Editura economică, București, 1997, p. 94.
15. Iancu Gh., *op. cit.*, p. 123.
16. Gorunescu M., „Ocotirea mediului prin norme penale” // *Revista de drept penal*, nr. 2/2004, p. 55 ;
17. Iancu Gh., *op. cit.*, p. 123.

CONCEPTUL PARTICIPĂRII PROCURORULUI ÎN INSTANȚA DE APEL

Dumitru CALENDARI,

Procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Cahul
Magistru în drept

Abstract: *The article analyzes some aspects of participation of public prosecutor in criminal cases in trial in court of appeal, general provisions of the **appeal proceeding, prosecution powers in appeal court.** Author analyzes the scientific concepts on the participation of the prosecutor in the court of second instance, sets a goal and functions of the prosecutor in considering criminal cases in the court of first instance; determines the concept and to find out the essence of the legal status of the prosecutor in criminal proceedings. The scientific relevant problem solved is in conceptualization of prosecutor's participation in the court of appeal; the result is the optimization of the prosecutor's activity in the court of second instance on the basis of the improved legislation on criminal procedure in order to increase the efficiency of criminal procedure. Expose conclusion on the active participation of the prosecutor in the research evidence in criminal cases in trial in court of appeal.*

Key words: *attorney, public prosecutor, the criminal process, **appeal proceeding**, active participation in the research evidence.*

O condiție obligatorie a perfecționării activității procurorului în fazele judecării cauzelor penale a procesului penal este stabilirea corectă a statutului procesual al procurorului în instanța de judecată, inclusiv și în instanța de apel, drepturilor și obligațiilor, precum și obiectivele care trebuie să fie soluționate de către procuror în cadrul procesului penal.

În conformitate cu prevederile art.124 din Constituția RM [1], Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești, a cărei modul de organizare și structura se stabilesc prin lege organică. Atribuțiile acordate procuraturii sunt exercitate independent de instituțiile autorităților publice centrale sau locale și organizațiile obștești.

În Constituția RM articolul despre procuratura este inclusă în capitolul privind autoritatea judecătorească, însă, consider, că acest lucru nu a adus o claritate finală despre locul procuraturii într-o putere de stat, deoarece potrivit art.3 alin.(3) din Legea cu privire la Procuratură [2], această din urmă este independentă de puterile legislativă, executivă și judecătorească.

Procuratura nu intră în componența instanțelor judecătorești și nu subordonează acestora, este independentă de orice partid politic sau organizație social-politică, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane, iar procurorului îi este interzis să facă parte din partide sau din formațiuni politice, să desfășoare ori să participe la activități cu caracter politic, să exprime sau să-și manifeste în orice mod convingerile politice în exercitarea atribuțiilor sale [3].

Privind statutul procuraturii în sistemul organelor de stat, S.Ciobanu a concluzionat că totalitatea principiilor, cum ar fi: organizării și funcționării a procuraturii, legalității, independenței, autonomiei, unității și centralismului organelor procuraturii, controlului ierarhic și judecătorec, proporționalității, transparenței ș.a., aflându-se într-o independență reciprocă, organizează activitatea procurorului, în vederea exercitării funcțiilor sale în mod echitabil, conștient și expeditiv, să respecte și să ocrotească drepturile omului, contribuind în acest mod la asigurarea unui proces judiciar echitabil și la buna funcționare a sistemului de justiție în ansamblu [4].

Rolul procuraturii în stat de drept și într-o societate contemporată a fost obiectul mai multor lucrări a autorilor autohtoni, spre exemplu: N.Ursu [5], V.Nagacevschi [6], V.Rusu [7] ș.a.

Legea cu privire la Procuratură pune accent totuși pe procedura penală și activități legate de conducerea și exercitarea urmăririi penale și reprezentarea învinuirii în instanța de judecată.

Principalele atribuțiile Procuraturii în procedurile penale și în alte proceduri prevăzute de lege, sunt: 1) contribuire la respectarea ordinii de drept; 2) contribuire la efectuarea justiției; 3) apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei; 4) apărarea drepturilor și intereselor societății [8].

Participând în procesul penal, procurorul exercită nu una, dar mai multe funcții, prin ce se deosebește de alți participanți la proces.

Calea de atac apelul, cu referire la procedura, subiecții, termenul declarării apelului, procedura judecării apelului, felurile deciziilor instanței de apel, a fost supusă analizei cu redactarea manualelor, monografiilor, cursurilor de lecții etc., a mai multor autori autohtoni, spre exemplu, Dolea I. [9], cât și autorii străini din România: Tulbure A. și Tatu A. [10], Păvăleanu V. [11], Neagu I. [12], Pinteș A. [13], Buneci P. [14], Paraschiv C. [15], Papadopol V., Turianu C. [16], din Federația Rusă: Guțenco C. [17], Smimov A. [18], Bojiev V. [19], Radcenco V. [20], Lupinscaia P. [21], Gheldibaev M. și Vandîșev V. [22] ș.a. Însă, în lucrările acestor autori, precum și în majoritatea altor, nu găsim cercetări și analize a statutului, funcțiilor și scopului procurorului în instanța de apel.

Osoianu T. într-o lucrare a examinat funcțiile procesului penal, care sunt stabilite prin lege, însă, termenul „funcția” nu se explică în lege. Funcțiile procesului penal se grupează în: acuzare, apărare, soluționarea cauzei [23].

Aici putem menționa că, Codul de procedură penală a RM [24] menționează că în procesul penal persoane, care sunt părțile în proces exercită funcții de acuzare sau apărare, art.6 pct.29) CPP. Iar art.53 CPP RM stipulează că procurorul care participă la judecarea cauzei penale are funcție de acuzator de stat. Însă, definirea sau o explicare a funcției de „acuzator de stat” nu o găsim în legea procesual penală.

Într-o lucrare L.Stadnički a analizat detaliat scopul și funcțiilor procurorului în cadrul participării la judecarea cauzelor penale în prima instanță. Procuror, participant al procesului penal în instanța de judecată, exercită funcția acuzatorului de stat, însă fără vreo explicare a acestei funcții. Totodată, reieșind din prevederile legale, procurorul în instanța de fond exercită următoarele funcții: învinuirii; susținerea acuzării; funcția apărării drepturilor persoanei; stabilirea circumstanțelor de fapt ale cauzei; combaterea criminalității; educația juridică. Ultimele două sunt funcții cu caracter de natura aplicată, deoarece nu sunt orientate la realizarea unor sarcini concrete, puse în fața procurorului la faza judecării cauzei, nu sunt necesare și obligatorii pentru învinuire, ca parte în proces, dar sunt exercitate de către procuror în legătură cu specificul statutului procesual al acestuia [25].

Într-o lucrare al colectivului de autori sub conducerea V.Gribincea, s-a acordat o atenție deosebită funcțiilor procurorului, în special în domeniul penal, necesitatea excluderii competențelor procurorului din domeniul non-penal. S-a specificat că, numărul de procurori este într-o direct dependență de atribuțiile acordate procurorilor prin lege. S-a subliniat că, activitatea procurorului trebuie să fie accentuate pe urmărire penală, sub forma de conducere și exercitare, și acuzarea de stat, mai puțin analizând asupra rolului procurorului în instanța de judecată [26].

Potrivit Recomandării (2000)19 a Comitetului de miniștri al statelor membre privind rolul urmării penale în sistemul de justiție penală, „Procurorii publici” reprezintă autorități publice care, în numele societății și al interesului public, asigură aplicarea legii atunci când încălcarea acesteia atrage o sancțiune penală, luând în considerare atât drepturile individului, cât și eficacitatea necesară sistemului de justiție penală. În toate sistemele de justiție penală, procurorii publici: decid dacă să inițieze sau să continue urmărirea penală; să aducă urmărirea în fața instanței; pot face apel sau să urmeze un apel privind toate sau unele din deciziile instanței. În anumite sisteme de justiție penală, procurorii publici, de asemenea: implementează politica națională privind infracțiunile în timp ce o adaptează, atunci când este cazul, la circumstanțele regionale și locale; conduc, direcționează sau supraveghează investigațiile; se asigură că victimele sunt asistate eficient; decid asupra alternativelor la urmărirea penală; supraveghează executarea hotărârilor instanței etc. [27].

Dobândirea elementelor de fapt, care servesc la constatarea circumstanțelor care au importanță pentru cauză, inclusiv, constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, se efectuează prin probe și probatoriul. Anume procurorul prezintă probele acuzării în instanța de judecată potrivit prevederilor art. 53 CPP RM.

În conformitate cu art.93 alin.(1) CPP RM probele sunt elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. Art.99 alin.(1) CPP RM stipulează că, în procesul penal, probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză. Conform art.26 alin.(2) CPP RM judecătorul judecă materialele și cauzele penale conform legii și propriei convingeri bazate pe probele cercetate în procedura judiciară respectivă.

Analizând prevederile respective, ajungem la concluzia că activitatea acuzării de stat este îndreptată spre constatarea circumstanțelor de fapt ale cauzei, ce duce ca rezultat la adoptarea unei hotărâri legale și motivate.

Braghin A. și Proneachin A., spre exemplu, consideră că după pronunțarea sentinței de prima instanță, procurorul exercită supravegherea asupra legalității sentinței, și a altor hotărâri care nu sunt definitive [28]. Vinocurov Iu. menționează că procurorul în instanța de judecată exercită două funcții principale: în primul rând, participă la examinarea unei cauze penale concrete, cu drepturi egale cu cealaltă parte a procesului; în al doilea rând, funcția procurorului la judecarea cauzei constă în supravegherea asupra legalității sentinței, care o exercită prin folosire dreptului și îndeplinirii obligațiunii de a contesta în termenul stabilit de lege a sentinței în cazul constatării ilegalității ei [29].

În conformitate cu Legea cu privire la Procuratură, o funcție principală a Procuraturii este conducerea și exercitarea urmării penale și reprezentarea învinuirii în instanța de judecată. Având în vedere că procurorul exercită atribuțiile Procuraturii, în cazul constatării încălcărilor a legii în cadrul procedurii penale și în alte proceduri, acesta este obligat să reacționeze imediat în vederea apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, indiferent de statutul procesual al ultimei, dar și ale societății. Toate acțiunile procurorului la începerea urmării penale și ulterioare, îndreptate în scopul identificării persoanei vinovate și tragerii la răspundere penală, solicitarea motivată în fața instanței de judecată stabilirii unei pedepse necesare pentru persoana vinovată, în cumul constituie conținutul funcției de urmărire penală, ca o metodă a reacționării procurorului la comiterea încălcării legii penale.

Potrivit Codului de procedură penală, în vigoare pînă la 12.06.2003 [30], procurorul avea o funcție principală de supraveghere, și anume, că procurorul supraveghea respectarea legii în cursul pomirii procesului penal și a efectuării cercetării penale și anchetei preliminare; în cursul judecării cauzei în instanța de judecată, procurorul prezintă învinuirea în numele statului și era obligat să facă apel sau recurs împotriva hotărârilor judiciare ilegale sau neîntemeiate. În prezent, legea procesual- penală în vigoare, procurorul conduce personal urmărirea penală și controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală.

Art.51 alin.(1) CPP RM prevede că, procurorul este persoana care, în limitele competenței sale, exercită sau, după caz, conduce în numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanță, exercită sau, după caz, conduce și alte atribuții prevăzute de prezentul cod, inclusiv, conduce personal urmărirea penală și controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, conform art.52 alin.(1) pct.3) CPP RM, dar și autorizează unele măsuri speciale de investigații, conform art.132² alin.(1) pct.2) CPP RM.

O altă chestiune care poate ajuta la stabilirea statutului procurorului este înțelegerea procedurii de apel. Corectă identificarea statutului procesual al procurorului în instanța de apel este legată direct cu clarificarea dacă apelul este o etapă procesuală unică cu etapa judecării cauzei în fond sau o etapă independentă, precum și dacă apelul este o formă a controlului judiciar asupra temeiniciei hotărârilor adoptate, sau o formă obișnuită de înfăptuirea justiției pe cauzele penale.

Articolul 2 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, consacră dreptul persoanei la două grade de jurisdicție în materie penală. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea condamnării de către o jurisdicție superioară [31].

Accesul liber la justiție nu se referă exclusiv la acțiunea introductivă la prima instanță de judecată, ci și la sesizarea oricăror altor instanțe care, potrivit legii, au competența de a soluționa fazele ulterioare ale procesului, inclusiv, așadar, la exercitarea căilor de atac, deoarece apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor presupun, în mod logic, și posibilitatea acționării împotriva hotărârilor judecătorești considerate ca fiind nelegale sau neîntemeiate. Ca urmare, limitarea dreptului unor părți ale unuia și aceluiași proces de a exercita căile legale de atac constituie o restrângere a accesului liber la justiție [32].

Apelul se caracterizează prin: folosirea liberă a căii de atac, necesitatea respectării formei declarării căii de atac; limitele efectului devolutiv, care sunt legate cu temeiurile invocate în cererile; subiecții căilor de atac; respectarea termenelor de declararea căii de atac; aplicarea condițiilor generale pentru procesul penal (publicitatea, contradictorialitatea, egalitatea, oralitatea), cu unele excepții; posibilitatea adoptării deciziilor noi; existența unor temeiuri pentru casarea sau modificarea hotărârilor atacate.

Apelul presupune verificarea legalității și temeiniciei sentinței adoptate de instanța de fond, care nu este definitivă. Apelul este o procedură de judecarea nouă a cauzei, cu petrecerea unei noi cercetări judecătorești, dezbaterilor, ultimului cuvânt și adoptării hotărârii. Limitele judecării cauzei în ordinea de apel sunt legate de argumentele din cererile declarate. Instanța de apel poate face o nouă apreciere a probelor în temeiul căreia să adopte o nouă hotărâre, adică să examineze fondul cauzei.

Cu referire la rolul procurorului în instanța de apel, acesta participă, în primul rând, ca acuzator de stat, susține învinuirea. În toate etapele judecării, procuratura îndeplinește funcția de urmărire penală, dar unele elemente ale funcției de control sau supraveghere se păstrează și în instanța de nivelul doi. Una din activitate prioritară a procurorului este apărarea drepturilor și libertăților persoanei. Procurorul se află la începutul fiecărei cauze penale. Statutul procesului al acestuia nu se schimbă la toate fazele a procesului penal, și depinde de funcții, atribuții acordate și metodelor procesuale folosite.

Concluzionând cele spuse, putem menționa că procuratura face parte dintr-o putere a statului, și anume, cea judecătorească, dar cu statut autonom, pentru ca să nu admită prevalare mai multă a unei din puteri de stat. În instanța de apel, procuror participă ca parte în proces, exercitând funcția de urmărire penală, dar și îndeplinește obligațiile acordate prin Legea cu privire la Procuratură și Codul de procedură penală. Ca parte în proces, procurorul, fiind parte acuzării, are aceleași drepturi ca și apărarea, dar dispune de mai multe obligațiuni. În instanța de apel, unde cauza penală poate fi supusă unei noi judecări în fapt și în drept, procuror este un acuzator de stat și susține acuzare prin toate mijloacele posibile acordate prin lege. Ca și în instanța de fond, procuror apare ca un garant al drepturilor și obligațiilor inculpatului, dar și al celorlalți participanți în proces și cetățenilor, implicați în procesul penal, prin ce exercită funcția de ocrotire a drepturilor persoanei. Apelul este o etapă independentă a procesului penal, respectiv și procurorul participând la fiecare etapă are un statut independent de procuror participant la altă etapă.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.78/140 din 29.03.2016.
2. Legea cu privire la Procuratură, nr.3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.69-77/113 din 25.03.2016.
3. Ibidem, art.15 alin.(2) lit.a).
4. Ciobanu S., Statutul procuraturii în sistemul organelor de stat. În: „Legea și viața”, 2016, nr.5, pag.35.
5. Ursu N., Raporturile dintre procuratură și puterea legislativă și executive. În: „Revista Națională de Drept”, 2002, nr.5, pag.58; Rolul procuraturii în societate democratică. În: „Legea și Viața”, 2002, nr.5, pag.42,
6. Nagacevschi V., Rolul și funcțiile procuraturii într-un stat bazat pe drept. Situația în Republica

- Moldova. În: „Avocatul poporului”, 2002, nr.1-3, pag.36.
7. Rusu V., Rolul procuraturii în înfăptuirea justiției. În: „Buletinul Curții Supreme de Justiție a R.M., 2001, nr.10, pag.20.
8. Art.1 din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.69-77/113 din 25.03.2016.
9. Dolea I. Drept procesual penal. Partea specială. Vol.II. Ediția a II-a revizuită și completată. Ed. „Reclama”, Chișinău, 2006, cap.IV, secț.I, p.157-176.
10. Tulbure A., Tatu A., Tratat de drept procesual penal. Ed. „All Beck”. București, 2001, p.393-422.
11. Păvăleanu V., Drept procesual penal. Partea specială. Ed. „Lumina Lex”. București, 2002, p.271-341.
12. Neagu I. Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență. Ed. „All Beck”. București, 2003, p.140-157.
13. Pinteș A., Drept procesual penal. Partea generală și partea specială. Ediție revăzută și adăugită. Ed. „Lumina Lex”. București, 2002, p.426-449.
14. Buneci P. Drept procesual penal. Partea specială. Ed. Fundației „România de mâine”. București, 2003, p.189-231.
15. Paraschiv C. Drept procesual penal. Ed. „Lumina Lex”. București, 2002, p.491-568.
16. Papadopol V., Turianu C. Apelul penal. Casa de editură și presă „Șansa” SRL. București, 1994.
17. Гуценко К. Уголовный процесс. Учебник. Издание 5-е, переработанное и дополненное. Издательство „Зерцало-М”. Москва, 2004, с.541-556.
18. Смирнов А., Калиновский К. Уголовный процесс. 2-е издание. Издательский дом „Питер”. Санкт-Петербург, 2005, с.594-601.
19. Божьев В., Демидов В. Уголовный процесс. Учебник. 4-е издание, переработанное и дополненное. Издательство „Спарк”. Москва, 2004, с.483-488.
20. Радченко В. Уголовный процесс. Учебник для вузов. Изд.2-е, переработанное и дополненное. Юридический дом „Юстицинформ”. Москва, 2006, с.553-564.
21. Лупинская П. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник. Издательство „Юристъ”. Москва, 2003, с.607-611.
22. Гельдыбаев М, Вандышев В. Уголовный процесс. Учебник для вузов. Изд.3-е, переработанное и дополненное. Издательство „Юнити-Дана”. Москва, 2012, с.543-557.
23. Osoianu T. Уголовно-процессуальное право Республики Молдова. Часть общая. Chișinău, Universitatea de Criminologie, Centrul Editorial, 2002, p.5.
24. Codul de procedură penală a Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.
25. Stadnițki L. Teza de doctor „Atribuțiile procurorului la examinarea în prima instanță a cauzelor penale”. [Accesat: 14.05.2018] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2017/50963/lilia_stadnitski_thesis.pdf.
26. Gribincea V., Ștefan L., Studiu privind optimizarea structurii procuraturii și a sarcinii de muncă a procurorilor din Republica Moldova. Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2014, p.19, 48-55.
27. Recomandarea (2000) 19 a Comitetului de Miniștri al statelor membre privind rolul urmăririi penale în sistemul de justiție penală. [vizitat: 26.02.2018] Disponibil: <http://www.cj.md/2015/03/05/recomandarea-2000-19-a-comitetului-de-minitri-al-statelor-membre-privind-rolul-urmriirii-penale-n-sistemul-de-justiie-penal.html>
28. Брагин А., Пронякин А., Прокурорский надзор в Российской Федерации. Московская финансово-промышленная академия, Москва, 2004, с.99.
29. Винокуров Ю. Прокурорский надзор. Учебник, 6-е издание, переработанное и дополненное. Москва, „Высшее образование”, 2005, с.301.
30. Art.35 din Codul de procedură penală al R.S.S.M. din 24.03.1961. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenesti, 1961, nr.10, art.42. Abrogat la 12.06.2003.
31. Ratificată prin Hotărîrea Parlamentului R.Moldova nr.1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997.
32. Dolea I., Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ). Chișinău, Cartea juridică, 2016, p.859.

ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII JURIDICE PENTRU ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE PROTECȚIE A MUNCII

Igor BOTEZATU, doctor în drept,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

a). Analiza răspunderii juridice penale pentru încălcarea regulilor de protecție a muncii

În ordinea de idei redată în introducere, reiese, că în domeniul securității și sănătății în muncă, își găsesc suportul și aplicabilitate toate formele răspunderii juridice: penală, contravențională și civilă, iar o formă de răspundere specifică doar raporturilor juridice de muncă, aplicabilă și domeniului enunțat, este răspunderea disciplinară a salariaților.

Din punct de vedere istoric, primele reglementări în domeniul protecției muncii, aplicate pe teritoriul actualei Republici Moldova, sunt considerate, cele care au fost cele adoptate de autoritatea legislativă a României și care au obținut forță juridică pe teritoriul Republicii Moldova din data de 27 martie 1918 (ca rezultat al proclamării Unirii cu România).

Astfel, în perioada anilor 1918-1940, în spațiul dintre Prut și Nistru erau aplicabile următoarele acte normative referitoare la unele aspecte de securitate și sănătate în muncă: Legea sanitară din 1874; Regulamentul industriilor insalubre din 1894; Legea pentru repausul în zilele de duminică și sărbători din 1897; Legea privind munca femeilor și minorilor în industrie și exploatarea miniere din 1906; Legea privind ajutoarele de boală și lehuzie din 1923; Legea privind munca minorilor și femeilor din 1928; Legea privind accidentele de muncă din 1934.

După analiza actelor normative citate, putem face următoarele constatări și aprecieri: a) Legea sanitară din 1874 constituie un progres față de legislația anterioară, „introducând o nouă concepție modernă și punând mare accent pe igienă” [1]; b) Legea privind accidentele de muncă din 1934 poate fi considerată ca „actul de naștere” al instituției protecției muncii pentru România, în accepțiunea modernă a termenului.

În literatura juridică s-a expus punctul de vedere ce urmează a fi menționat [2], ce evidențiază că aceste reglementări adoptate în favoarea muncitorilor au fost strâns legate de avântul mișcării sindicale, care urmărea, în primul rând, îmbunătățirea condițiilor de muncă, reglementarea muncii femeilor și a copiilor, a muncii de noapte și a asigurărilor sociale.

În domeniul dreptului penal, ca rezultat al Unirii cu România, a rămas în vigoare Codul adoptat în anul 1864, iar transformările profunde produse în societatea românească după marea Unire au făcut însă necesară adoptarea unor modificări în această materie. Într-ucît spectrul problemelor care urmau a fi rezolvate era mai redus decât în domeniul dreptului civil, a fost luată decizia de a se redacta un nou cod penal. După repetate modificări ale proiectului, noul Cod penal a fost adoptat în cele din urmă sub guvernarea liberală, la 18 martie 1936, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937, și conform căruia nu era prevăzută incriminarea distinctă a faptelor de încălcare a căror-va reguli de protecție a muncii, iar prevederile art.478, reglementau fapta de vătămare a integrității corporale fără intenție (n.a. - din imprudență) [3].

După cel de-al Doilea Război Mondial, luând în considerare faptul că Basarabia se afla în componența URSS, în locul provinciei Basarabia a apărut Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (în continuare - RSSM).

Astfel, în Republica Moldova, istoricul răspunderii juridice penale pentru încălcarea regulilor de protecție a muncii, în forma sa de infracțiune distinctă cum o cunoaștem astăzi, datează începând cu adoptarea și punerea în aplicare a Codului penal din 24.03.1961 [4].

Într-a cea formă inițială de legiferare distinctă a acestei fapte penale, conform art.139 cu denumirea generală de ”încălcarea regulilor de protecție a muncii”, constituia infracțiune: ”încălcarea de către o persoană oficială a regulilor referitoare la tehnica securității, igiena industrială sau a altor reguli de protecție a muncii, dacă această încălcare ar fi putut provoca accidente pentru oameni sau avea alte urmări grave”, iar în calitate de agravante, erau prevăzute: ”aceeași faptă, urmată de vătămarea integrității corporale sau de pierderea capacității de muncă” și ”fapta, prevăzută de partea întâi a prezentului articol, dacă a provocat moarte de om sau vătămare gravă a integrității corporale a câtorva persoane”.

Ulterior, la capitolul drepturilor salariaților de asigurare a securității și sănătății în muncă, în Constituția Republicii Moldova, în art. 43 alin.(2) a fost statuat, că „salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al

tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămînal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice”, principiu care se află într-o legătură strînsă cu alt drept constituțional consfințit la art.24 alin.(1) din Constituție, și anume dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, drept care este garantat de stat.

Odată cu adoptarea Codului penal din 2002, la art.183 Codul penal al Republicii Moldova, sub aceeași denumire generală de ”încălcarea a regulilor de protecție a muncii” sunt reunite deja doar două variante-tip de infracțiuni.

Conform alin.(1) art.183 Codul penal, este incriminată, ”încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, dacă această încălcare a provocat accidente cu oameni sau alte urmări grave”.

La rândul său, alin.(2) art.183 CP RM, se exprimă în ”încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, dacă această încălcare a provocat din imprudență decesul unei persoane”.

Fără o analiză detaliată, a acestor două norme, se întrevede, că în varianta actuală, s-a refuzat de la formula incriminării în textul normei de incriminare a tentativei de ”încălcarea a regulilor de protecție a muncii”, situație cu care suntem într-u totul de acord, deoarece în primul rînd, practic este imposibil de a modela o situație în care poate exista tentativa la o infracțiune săvîrșită din imprudență, ori imprudența ține de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii precum și de urmările ei prejudiciabile, astfel încît, urmările infracționale față de care acționează persoana din imprudență sunt obligatorii de a exista, pentru a avea o faptă săvîrșită din imprudență, pe cînd în textul inițial, incrimina probabilitatea survenirii urmărilor, prin sintagma ”ar fi putut provoca”, iar în al doilea rînd, însă nu și în ultimul, deoarece, o astfel de formulare, era contrară principiilor generale a legii penale, și anume, că ”răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvîrșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală”, pe cînd legea penală în textul art.139 alin.(1) Codul penal din 24.03.1961, incrimina drept faptă penală ”presupunerea” survenirii unor urmări prejudiciabile.

De menționat, la capitolul cronologiei, reglementărilor legislative la acest capitol, norma cu caracter general de la art.41 Codului cu privire la Contravențiile Administrative [5], în redacția Legii nr.1295-XII din 23.02.93, conformă căreia, constituia contravenție administrativă, ”încălcarea de către persoanele cu funcții de răspundere a legislației muncii și a actelor normative privind protecția muncii”, normă în baza căreia nu de puține ori, reieșind din practica judiciară, afit a organelor constatatoare a Inspectoratului de Stat a Muncii, cît și a organelor de drept, erau calificate orice fapte de încălcare a actelor normative privind protecția muncii indiferent de urmările prejudiciabile, fapt ce excludea răspunderea penală conform art.139 Codul penal din 24.03.1961 și art.183 Codul penal din 2002.

În conformitate cu Raportul de activitate al Inspectoratului de Stat al Muncii pe anul 2015 [6], pe parcursul anului 2015, la Inspectoratul de Stat al Muncii au fost comunicate 411 accidente (inclusiv 4 accidente produse în anii precedenți). Prin dispoziția Directorului Inspectoratului de Stat al Muncii au fost dispuse spre cercetare inspectorilor de muncă 130 de accidente. De către comisiile de cercetare a întreprinderilor au fost cercetate 282 accidente cu incapacitate temporară de muncă. Din numărul total de accidente cercetate de inspectorii de muncă, 84 au fost clasificate ca accidente de muncă, din care 32 mortale – în urma cărora au avut de suferit mortal 33 persoane (inclusiv 2 femei), 52 grave – în care au suferit 54 persoane (inclusiv 16 femei).

Luând în considerare toate aceste aspecte, se prezintă ca justificată incriminarea distinctă, la art.183 Codul penal, a faptelor reunite sub denumirea generală de încălcare a regulilor de protecție a muncii.

Totodată, reieșind din cele expuse mai sus, putem expune concluzia că titlul art.183 Codul penal, este unul neactual și depășit de prevederile materiale existente și aplicabile actualmente în acest domeniu, care utilizează formula de ”securitate și sănătate în muncă”, și respectiv am veni cu recomandarea adoptării modificărilor de rigoare, cu expunerea titlului în următoarea redacție – ”Încălcarea regulilor de securitate sau sănătate în muncă”.

Într-u susținerea acestei opinii, vine și faptul juridic, conform căruia actualmente, sintagma și accepțiunea de ”protecție a muncii” nu mai este utilizată în actele juridice ce reglementează raporturile de muncă, adică nu există ca și noțiune juridică, și deci considerăm că nu mai are temei a se regăsi în legea penală.

b) Analiza răspunderii juridice contravenționale pentru încălcarea regulilor de protecție a muncii

Conform prevederilor art.10 a Codului contravențional [7], constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională.

Necesitatea analizei prevederilor contravenționale actuale ce țin de încălcarea regulilor de protecție a muncii, în această lucrare în care facem o analiză a prevederilor normei penale prevăzute de art.183 Codul penal ”încălcarea regulilor de protecție a muncii”, reiese din jurisprudența Curții Europene, bazată pe principiile consfințite în Convenția Europeană, și în practica statuată a Curții.

Astfel, potrivit jurisprudenței Curții Europene, art.7 § 1 din Convenția Europeană [8], care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), pe lângă interzicerea, în mod special, a extinderii conținutului infracțiunilor existente asupra unor fapte care, anterior, nu constituiau infracțiuni, prevede și principiul potrivit căruia legea penală nu trebuie interpretată și aplicată extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte clari, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (*cauza Kokkinakis contra Greciei din 25 mai 1993*). Atunci când un act este privit ca infracțiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracțiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană consultată de un specialist (*cauza X. contra Regatului Unit din 7 mai 1982*).

În același timp, având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea Europeană a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor (Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunțată în Cauza S.W. împotriva Regatului Unit).

Fără a contesta principiul codificării legii penale, recurgerea la dispozițiile de blanchetă în Codul penal asigură stabilitatea legii penale, astfel încât conținutul acesteia să nu fie direct proporțional cu frecvențele modificării ale actelor normative subsecvente, precum și legătura sistemică cu alte acte normative aplicabile.”

Totodată, Curtea reține că, având în vedere specificul dreptului penal, legiuitorului îi revine obligația să dea dovadă în actul de legiferare de exigențe sporite în respectarea principiului clarității și previzibilității legii.

În acest sens prevederile art.183 Codul penal, nu precizează elementele care pot identifica concret care sunt regulile încălcate. Aceasta, fără a descrie semnele concrete ale infracțiunii, face trimitere la alte acte normative (cu caracter nepenal) pentru aflarea conținutului acesteia.

Într-o variantă similară, legiuitorul a expus prevederile art.55 Codul Contravențional, în care de asemenea fără a preciza concret care anume reguli de securitate și sănătate în muncă au fost încălcate, și astfel fără a descrie semnele concrete ale contravenției, sub forma urmărilor prejudiciabile, de asemenea face trimitere la alte acte normative (cu caracter necontravențional) pentru aflarea conținutului acesteia.

Prevederile Codului Contravențional, sunt mult mai avansate decât cele penale, deoarece în prevederile art.1 alin.(2) Codul Contravențional, este expres stabilit, că ”în cazurile expres prevăzute în prezentul cod, dispoziția articolului din cod poate să conțină o normă de trimitere la un alt act cu caracter normativ, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. În asemenea cazuri, exigențele aplicabile normei legii contravenționale, inclusiv exigența de previzibilitate, sînt aplicabile și actului normativ respective” ceea ce vine să confirme concluzia expusă mai sus, privind claritatea și previzibilitatea normelor.

În materie penală, principiile „*nullum crimen sine lege*” și „*nulla poena sine lege*”, stabilite ca valori constituționale în art.22 din Constituție, impun ca doar legiuitorul să reglementeze conduita incriminată, astfel încât fapta, ca semn al laturii obiective, să fie cert definită, dar nu identificată prin

interpretarea extensivă de către cei care aplică legea penală. O astfel de modalitate de aplicare poate genera interpretări abuzive. Cerința interpretării stricte a normei penale, ca și interdicția analogiei în aplicarea legii penale urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului.

Astfel, persoana trebuie să poată determina fără echivoc comportamentul care poate avea un caracter penal.

Totodată analogia nu este permisă niciodată în dreptul penal în detrimentul inculpatului. Dimpotrivă, în domeniul penal, legea este de strictă interpretare. În acest context, însăși Constituția, în articolul 22, garantează că nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos.

În atare circumstanțe, eroarea de fapt, în procesul de aplicare a acestor legi, vine mai degrabă din interpretarea eronată a acestora, deși nu putem exclude din start și cu certitudine, că legea penală și contravențională la acest capitol (încălcarea regulilor de protecție/securitate a muncii) corespunde cerințelor de claritate și previzibilitate, motiv pentru care, considerăm necesar și oportun a cerceta și efectua o analiză a prevederilor similare din Codul contravențional.

Mai mult ca atât, conform practicii judiciare a CEDO, cazul Ziliberg contra Moldovei [9], ”curtea reiterează că, în principiu, caracterul general al Codului Contravențiilor Administrative și scopul pedepselor, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul articolului 6 al Convenției, reclamantul a fost acuzat de o abatere penală (a se vedea *Lauko v. Slovakia*, hotărâre din 2 septembrie 1998, *Reports* 1998-VI, §58).”

Reieșind din prevederile art.55 Codul contravențional, este prevăzută în calitate de contravenție, ”încălcarea legislației muncii, a legislației cu privire la securitatea și la sănătatea în muncă”, iar forma agravantă a căreia ține de aceleași acțiuni săvârșite asupra minorului, acțiuni ce se sancționează cu amendă atât persoanelor fizice cât și juridice.

Din textul acestei norme în aspect comparativ cu textul deja expus a prevederilor art.183 Codul penal, evidențiem câte-va aspecte ce le diferențiază, și anume:

- norma contravențională nu are stabilit cine poate fi subiectul contravenției (contravenientul), astfel, încât în ipoteza reglementării generale utilizate de legiuitor poate fi vorba atât de angajator cât și de orice salariat;

- norma contravențională utilizează noțiunea de securitate și sănătatea în muncă, pe când cea penală de reguli a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii;

- norma contravențională nu prevede care-va urmări prejudiciabile;

- în cazul faptei incriminate de norma contravențională, aceasta poate fi săvârșită atât cu intenție cât și din imprudență. Imprudența fiind caracteristică doar pentru faptele de încălcare a regulilor cu privire la securitate și sănătatea în muncă care au cauzat accidente cu oameni.

Astfel, reieșind din prevederile cu caracter general a acestei norme contravenționale, se conturează situația, că aceasta, este într-o legătură strânsă cu prevederile penale similare, ori în condițiile de bază în care lipsesc urmările prejudiciabile, prevăzute de norma penală, suntem în prezența faptei contravenționale de la art.55 Codul Contravențional, astfel, predomină elementele care sugerează că este vorba de acuzații penale, în sensul articolului 6 §1 CEDO.

Într-u stabilirea condițiilor concrete pentru diferențierea situațiilor de aplicabilitate a acestor două norme și stabilirea căreia dintre aceste două norme se referă situația concretă urmează a analiza conținutul noțiunii de securitate și sănătatea în muncă, pe când cea de reguli a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, va face obiectul cercetării în secțiunea respectivă.

Codul contravențional și nici chiar Codul muncii nu conține care-va prevederi explicative sub formă de noțiuni, care ar reda semnificația sintagmei de ”securitate și sănătate în muncă” pe cale de consecință, în ordinea ierarhiei actelor normative din Republica Moldova, sunt aplicabile prevederile Legii nr.186-XVI din 10.07.2008, și anume conform prevederilor art.1 căreia, *securitate și sănătate în muncă* semnifică ansamblu de activități avînd ca scop asigurarea celor mai bune condiții de lucru, apărarea vieții, sănătății, integrității fizice și psihice a lucrătorilor.

Reieșind din prevederile art.5 a Legii nr.186-XVI din 10.07.2008 în coroborare cu cele de la art.6 și 7 a legii sus menționate, una din formele de activitate asumate de stat într-u asigurarea securității și sănătății în muncă o constituie aprobarea actelor normative privind securitatea și sănătatea în muncă, atribuție conferită exclusiv Guvernului, prin Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei care este organul său central de specialitate al administrației publice care coordonează securitatea și sănătatea în muncă.

În acest context Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei este abilitat cu următoarele

atribuții principale în domeniul securității și sănătății în muncă:

- organizează elaborarea proiectelor de acte normative privind securitatea și sănătatea în muncă și, după consultarea patronatelor și sindicatelor, le înaintează Guvernului spre aprobare;
- organizează elaborarea instrucțiunilor-cadru de securitate și sănătate în muncă pentru anumite ocupații sau pentru desfășurarea unor lucrări complexe;
- avizează proiectele de instrucțiuni-cadru de securitate și sănătate în muncă.

Din punct de vedere juridic, conform cerințelor prevăzute de art.443 Codul contravențional, este o obligație a organului de constatare a stabili fapta contravențională, indicii calificativi ai contravenției, iar în cazul nostru, a prevederilor art.55 Codul contravențional, și a stabili norma materială contravențională aplicabilă.

În această ordine de idei, reiese logic faptul, că simpla trimitere la norma materială din conținutul Codului muncii și a Legii nr.186-XVI din 10.07.2008 nu este îndeajunsă pentru a considera îndeplinite condițiile de conținut stabilite de legiuitor, ori conform principiilor generale a Codului contravențional funcționează aceleași principii ca și în Codul penal, și anume, accesul la justiție prin prisma aducerii la cunoștința persoanei acuzate de o faptă contravențională a ceea ce i se incriminează, motiv pentru care, elucidarea în totalitate și într-o ordine ierarhică a tuturor actelor normative, pînă la textul normelor ce stabilesc regulile concrete cu privire la securitatea și sănătatea în muncă care reglementează abaterile admise, care corespund faptei comise și respectiv incriminate, este obligatorie.

Într-u implementarea prevederilor Legii nr.186-XVI din 10.07.2008 a fost aprobat Regulamentul privind modul de organizare a activităților de protecție a lucrătorilor la locul de muncă și prevenire a riscurilor profesionale [10], conform căruia, sunt stabilite cerințele minime pentru activitățile de protecție a lucrătorilor la locul de muncă și prevenire a riscurilor profesionale.

În baza prevederilor pct.4 a Regulamentului privind modul de organizare a activităților de protecție a lucrătorilor la locul de muncă și prevenire a riscurilor profesionale, sunt reglementate exhaustiv activitățile de protecție și prevenire desfășurate în cadrul unității, și anume:

- 1) evaluarea riscurilor profesionale;
- 2) elaborarea și revizuirea periodică a planului de protecție și prevenire, precum și asigurarea îndeplinirii acestuia;
- 3) stabilirea atribuțiilor și responsabilităților în domeniul securității și sănătății în muncă ce revin lucrătorilor;
- 4) verificarea cunoașterii și aplicării de către toți lucrătorii a măsurilor prevăzute în planul de protecție și prevenire, precum și a atribuțiilor și responsabilităților ce le revin în domeniul securității și sănătății în muncă;
- 5) asigurarea unității cu materialele necesare informării și instruirii lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă: cărți, broșuri, ghiduri, afișe, filme etc.;
- 6) amenajarea și dotarea cabinetului și/sau locurilor speciale de securitate și sănătate în muncă;
- 7) elaborarea instrucțiunilor de securitate și sănătate în muncă, ținînd seama de particularitățile activităților desfășurate și ale locurilor de muncă/posturilor de lucru;
- 8) asigurarea fiecărui lucrător cu instrucțiuni de securitate și sănătate în muncă, inclusiv cu instrucțiuni privind acordarea primului ajutor în caz de accidentare în muncă;
- 9) asigurarea informării și instruirii lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă;
- 10) verificarea cunoașterii și aplicării de către lucrători a informațiilor și instrucțiunilor de securitate și sănătate în muncă;
- 11) asigurarea întocmirii planului de acțiune în caz de pericol grav și imediat;
- 12) evidența zonelor cu risc ridicat și specific;
- 13) stabilirea zonelor care necesită semnalizare de securitate și sănătate în muncă, precum și a tipului de semnalizare;
- 14) monitorizarea funcționării instalațiilor de ventilare, dispozitivelor de protecție, aparaturii de măsură și control;
- 15) verificarea stării de funcționare a sistemelor de siguranță și de semnalizare în caz de avarie;
- 16) stabilirea necesarului de dotare a lucrătorilor cu echipament individual de protecție;
- 17) asigurarea întreținerii, utilizării și depozitarii adecvate a echipamentelor individuale de protecție;
- 18) asigurarea comunicării, cercetării și raportării corecte și în termenele stabilite a accidentelor de muncă;
- 19) asigurarea locurilor de muncă cu truse medicale pentru acordarea primului ajutor în caz de

accidentare în muncă;

20) asigurarea realizării măsurilor dispuse de către inspectorii de muncă cu prilejul vizitelor de control în unitate și al cercetării accidentelor de muncă;

21) colaborarea cu lucrătorii și/sau cu reprezentanții acestora, cu serviciile externe de protecție și prevenire în vederea coordonării măsurilor de protecție și prevenire;

22) colaborarea cu lucrătorii desemnați/serviciile interne/serviciile externe ai/ale altor angajatori în situația în care mai mulți angajatori își desfășoară activitatea în același loc de muncă;

23) aplicarea de stimulente și sancțiuni disciplinare lucrătorilor, conform criteriului îndeplinirii atribuțiilor în domeniul securității și sănătății în muncă;

24) întocmirea documentației și rapoartelor prevăzute de reglementările privind securitatea și sănătatea în muncă.

Din cele enumerate mai sus, se evidențiază că statul prin intermediul organelor sale de resort, acordă o mare importanță, activității de elaborare a instrucțiunilor de securitate și sănătate în muncă, ținând seama de particularitățile activităților desfășurate și ale locurilor de muncă/posturilor de lucru.

Anume instrucțiunile de securitate și sănătate în muncă, în calitate de acte juridice, emise de unități, și care cuprind dispoziții prin a căror respectare de către lucrător se urmărește eliminarea comportamentului accidentogen al acestuia, de regulă sunt principalul domeniu de investigare al organelor de constatare atât prin raportarea și interconexiunea lucrător-activitate desfășurată-instrucțiuni de securitate și sănătate în muncă-accident de muncă, cât și prin identificarea prin expertizare a corespunderii instrucțiunilor elaborate cu consecutivitatea desfășurării procesului de muncă, cu actele normative de securitate și sănătate în muncă, instrucțiunile de utilizare a echipamentelor de lucru și a echipamentelor de protecție emise de producător, precum și pe baza documentației tehnologice a tehnicii utilizate în procesul de muncă.

Pe cale de consecință în șirul logic a normelor materiale cu caracter de trimitere în domeniul securității și sănătății în muncă, instrucțiunile de securitate și sănătate în muncă, reprezintă, o ultimă, însă cea mai principală reglementare, care de regulă și dă un răspuns asupra legăturii de cauzalitate dintre încălcare și accidentul de muncă sub forma consecințelor acestuia.

Astfel, reieșind din analiza prevederilor faptei incriminate la art.55 Codul contravențional și din cuprinsul noțiunilor utilizate de legiuitor, deși acestea au laturi comune, fapta incriminată de legea penală este una distinctă, prevăzând expres producerea anumitor consecințe, criteriu definitoriu, la aprecierea circumstanțelor faptei/accidentului de muncă cercetat, ca fiind contravenție sau infracțiune.

În această ordine de idei, considerăm că fapta urmează a fi calificată drept contravenția prevăzută de art.55 Codul Contravențional, în situația în care urmărirea prejudiciabile sau materializat prin vătămarea neînsemnată sau ușoară a integrității corporale, ceea ce ar corespunde principiilor expuse mai sus, gradului de pericol social al contravenției, și care sunt în coraport logic cu prevederile respective a normei penale.

Totodată, reieșind din cele expuse mai sus, putem expune concluzia că conținutul prevederilor art.55 Codul contravențional, este unul general, astfel încât, dacă să modelăm existența unei fapte din partea angajatorului prin care acesta din urmă contrar prevederilor codului muncii la eliberarea din funcție a angajatului cu o zi a depășit termenul stabilit de eliberare a carnetului de muncă a angajatului, și a faptei prin care angajatorul contrar prevederilor cu privire la securitatea și sănătatea în muncă și a instrucțiunilor cu privire la securitatea și sănătatea în muncă a solicitat și a admis efectuarea de către angajat a lucrărilor fără asigurarea cu echipament de protecție și în condiții climatice ce nu se încadrează în cerințele minime și de normă la lucrările efectuate, și drept consecință, angajatul a suferit vătămări corporale ușoare, însă ambele se sancționează cu ”amendă de la 100 la 140 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 200 la 350 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 350 la 450 de unități convenționale aplicată persoanei juridice”, suntem în situația în care nu se asigură în deplină măsură echitatea pentru fapta comisă chiar și din imprudență, însă care are consecințe materiale negative mult mai complexe, atât sub forma de vătămări corporale ce implică necesitatea unui ajutor medical și restabilire a sănătății, cât și a cheltuielilor medicale, dar are și consecințe morale, ori doar emoțiile și simțul de dezamăgire față de cele întâmplate, există cu certitudine în toate situațiile de accidente de muncă.

Mai mult ca atât, în aspect comparativ, de exemplu ”vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale care a provocat o dereglare de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă” conform art.78 alin.(2) Codul contravențional - se sancționează cu ”amendă de la 50 la 75 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore,

sau cu arest contravențional de la 10 la 15 zile”.

De asemenea la acest capitol ținem să menționăm că legiuitorul în conformitate cu regulile de tehnică legislativă, în situațiile de existența a unor fapte identice sau analogice afit în legea penală cît și în cea contravențională, de regulă utilizează o formulă suplimentară prin care le diferențiază, de exemplu: ”dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii” (art.312, 313, 315, 325) sau indică concret tipul de consecințe survenite, de exemplu: ”fără a se cauza vreo daună considerabilă persoanei” (art.335 Codul contravențional - samavolnicia), pe cînd conform prevederilor art.352 Codul penal – samavolnicia, este prevăzut ”dacă s-au cauzat daune în proporții mari”.

În consecință considerăm oportun și necesar, a efectua modificări ale faptelor contravenționale din cuprinsul prevederilor art.55 alin.(1) Codul contravențional, în ambele ipostaze enunțate mai sus, și anume în sensul delimitării faptei de încălcare legislației muncii de cea a încălcării legislației cu privire la securitatea și la sănătatea în muncă, și pe cale de consecință de modificare și a sancțiunilor prevăzute pentru încălcarea legislației cu privire la securitatea și la sănătatea în muncă, cu stabilirea de sancțiuni inclusiv alternative mai grave decît amenda.

Ba chiar mai mult, într-u asigurarea aceluiași principiu a echității, în condițiile în care de exemplu, angajatorul a admis încălcarea legislației cu privire la securitatea și sănătatea în muncă sub formă lipsei revizuirii periodice a planului de protecție și prevenire, și a situației de accident în muncă cu consecințe de vătămare corporală neînsemnată sau ușoară a integrității corporale, considerăm oportun și necesar, a include în prevederi separate situațiile de ”încălcarea a legislației cu privire la securitatea și sănătatea în muncă, dacă această încălcare a provocat din imprudență vătămarea neînsemnată sau ușoară a integrității corporale.

Referințe bibliografice:

1. Vieriu E., Reglementarea securității și sănătății în muncă atât în dreptul intern cât și internațional. În: Administrarea publică, nr. 1/2013, p. 40.
2. Țiclea Al., Popescu A., Tufan C. ș.a.. Dreptul muncii. București: Rosetti, 2004, p.604.
3. <http://lege5.ro/Gratuit/heztqznu/codul-penal-din-1936>.
4. Codul Penal, adoptat la 24.03.61, Vestile R.S.S.M., 1961, nr.10, art.41 – abrogat din 12.06.2003.
5. Codul cu privire la Contravențiile Administrative, adoptat la 29.03.85, Vestile R.S.S.M. nr.3/47 din 1985, – abrogat din 31.05.2009.
6. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Inspectoratul de Stat al Muncii, Raport de activitate al Inspectoratului de Stat al Muncii pe anul 2015, Monitorul Oficial nr.169-183/1104, din 24.06.2016.
7. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218-XVI din 24.10.2008, Monitorul Oficial 3-6/15, 16.01.2009, cu modificările și completările ulterioare.
8. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953, Ratificată prin Hot. Parl. RM nr.1298-XIII din 24.07.97, În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997, publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.341.
9. Pct.33 a Hotărîrii CEDO din 01.02.2005 - Ziliberberg versus Moldova. Dreptul la un proces echitabil (art.6 p.1). Contravențiile administrative și răspunderea administrativă. Sancțiunea administrativă. Aplicarea sancțiunii administrative. Contravențiile administrative ce atentează la modul stabilit de administrare. Procedura în cazurile cu privire la contravențiile administrative. Monitorul Oficial, ediție specială, 9 iunie 2005, pag.36.
10. Hotărîrea Guvernului nr.95 din 05.02.2009 pentru aprobarea unor acte normative privind implementarea Legii securității și sănătății în muncă nr.186-XVI din 10 iulie 2008, Anexa nr.1, Monitorul Oficial 34-36/138, 17.02.2009.

UNII FACTORI CARE DETERMINĂ CREȘTEREA EFICIENȚEI JUDECĂTORIILOR

Victoria MIHALAȘ, doctorandă, lector universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Summary: Justice reform has been a priority in governmental programs in the Republic of Moldova since 2009, but only two years ago, measures have been taken by the Moldovan authorities in the area of justice reform through the adoption of the Justice Sector Reform Strategy for 2011-2016.

Under this law, all legislation on the justice sector has been substantially amended, but resistance to reform within the judiciary, poor funding and the lack of qualified staff have made it impossible to make significant progress in the quality of justice.

Key words: justice, justice reform, efficiency of courts.

Rezumat: Reforma justiției a figurat drept prioritate din programele de guvernare în Republica Moldova începând cu anul 2009, însă abia peste doi ani s-au întreprins măsuri de către autorităților moldovenești în domeniul reformării justiției prin adoptarea Strategia de Reformare a Sectorului Justiției pentru perioada 2011-2016 (SRSJ). În cadrul SRSJ a fost modificată substanțial întreaga legislație referitoare la sectorul justiției, însă în consecință, rezistența la reformă din interiorul sistemului judecătoresc, proasta finanțare și lipsa personalului calificat, au făcut imposibilă înregistrarea unor progrese semnificative în calitatea actului de justiție.

Cuvintele cheie: justiție, reforma justiției, eficiența judecătorilor.

Aceste acțiuni a dus la semnarea de către Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova în 2016 a Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare pentru semestrul II, 2017 [1]. Conform autorilor documentului, acesta a fost elaborat pentru a sincroniza eforturile ambelor instituții în vederea implementării unui șir de angajamente urgente prevăzute de Acordul de Asociere cu UE, dar și a dinamiza anumite reforme în vederea fortificării relațiilor cu Fondul Monetar Internațional și alți parteneri de dezvoltare. În esență, Foaia de parcurs vine să consolideze încrederea partenerilor de dezvoltare și a cetățenilor țării în guvernare prin intermediul promovării unui șir de politici prioritare în două domenii de bază: (i) dezvoltarea bunei guvernări și a statului de drept, cu accent pe reforma administrației publice, justiție și combaterea corupției; și drepturile și libertățile fundamentale; și dezvoltarea economică și asigurarea unei economii de piață funcționale, cu accent pe guvernarea sectorului financiar-bancar; climatul investițional și mediul de afaceri; agricultura și siguranța alimentelor; educația, cultura, știința, și programele sociale.

Foaia de parcurs spre deosebire de documentele clasice reprezintă o listă consolidată de angajamente, măsuri, și termene pentru implementarea urgentă a acțiunilor în vederea depășirii provocărilor constatate în Concluziile Consiliului Uniunii Europene pentru Afaceri Externe din 15 februarie 2016 și a celor semnalate de alți parteneri de dezvoltare, răspunzând totodată așteptărilor cetățenilor Republicii Moldova [2]. Aceste reforme au drept scop pentru a asigura stabilitatea într-un stat de drept democrat, pentru a relua cooperarea cu FMI și alți parteneri externi, precum și în scopul accelerării procesului de implementare a Acordului de Asociere RM-UE.

O astfel de măsură, în special, recurgerea la foi de parcurs, este observat tot mai des în statele cu o democrație coruptă, ce denotă un simptom al curențelor privind cadrul existent de planificare strategică, care abundă în strategii fără acoperire financiară, fără indicatori clari de monitorizare și evaluare și care, deseori, se suprapun sau chiar contravin reciproc.

Aceste măsuri de urgență duc la implementarea anevoioasă a reformei în justiție și diminuării încrederii societății civile în actul de justiție, fără a fi examinate problemele reale cu care se confruntă judecătorii, dintre care volumul uriaș de dosare nou înregistrate, a dosarelor restante și a executării hotărârilor judecătorești. În condițiile în care bugetul alocat judecătorilor este insuficient și numărul de judecători și personal auxiliar în judecătorii este restrâns, este de așteptat ca durata medie a proceselor să se mărească, iar eficiența judecătorilor să se reducă. Acest indicator este nominalizat încă Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ), care în anul 2008, CEPEJ a elaborat indicatori de performanță pentru judecătorii de nivel european. Liniile directe cu privire la statistica judiciară CEPEJ (GOJUST) îndeamnă statele membre să-și organizeze sistemele de colectare a datelor astfel încât acestea să ofere informații relevante pentru calcularea acestor indicatori. Însă în multe state acest mecanism teoretic este implementat prin crearea statisticilor, dar nu are finalitate pozitivă.

S-ar putea argumenta precum că, soluțiile cele mai ușoare pentru eficientizarea administrării judecătorilor constau în mărirea bugetului alocat sistemului judecătoresc și a numărului de judecători. Totuși, nu întotdeauna acest lucru este adevărat, deoarece există exemple de țări în care numărul judecătorilor este mare, iar productivitatea judecătorilor este mică. Majorarea bugetului alocat judecătorilor nu trebuie să prevadă doar majorarea salariilor doar a judecătorilor, dar și a personalului auxiliar, deci urmează să fie repartizat rațional.

Pentru îmbunătățirea eficientizării administrării judecătorilor și a judecătorilor, este util de a

implementa nu doar indicatori de performanță a judecătorilor prevăzuți de Legea nr. 154 din 2.07.2012 [3], aș dori să menționez câțiva factori care influențează negativ eficiența acestora.

Examinând factorii care influențează eficiența judecătorilor, trebuie de făcut deosebirea între factori externi și cei interni.

În cazul factorilor externi, judecătorii dețin un control limitat sau nu îl dețin deloc asupra volumului de lucru (dosare) pe care îl primesc. Un exemplu bun de factori externi care influențează eficiența judecătorilor îl oferă impactul crizei financiare asupra judecătorilor. Din motivul creșterii numărului de incapacitate de plată a persoanelor, a ratei șomajului și a numărului de litigii legate de contracte, de cazuri de neachitare a obligațiilor financiare și fiscale și de solicitări de servicii de protecție socială, este de așteptat ca judecătorii să se confrunte cu un volum mai mare de dosare.

Totodată, dacă din cauza reducerii de resurse financiare guvernul decide să reducă bugetele alocate sistemului judecătoresc, este de așteptat ca durata proceselor judecătorești și numărul de dosare restante să crească, prin pierderea încrederii în calitatea actului de justiție. Pe de altă parte, factorii interni ai eficienței sunt acei factori care pot fi influențați de judecătorii. De exemplu, dacă organizarea proceselor de lucru în judecătorii nu este adecvată, administrarea judecătorilor este proastă, condițiile de muncă sunt rele, iar personalul auxiliar este într-un flux continuu din motivul salarizării insuficiente, ceea ce cauzează o instruire inadecvată etc., atunci este de așteptat că acest lucru va cauza ineficiența.

Reieșind din aceste circumstanțe, judecătorii dețin o influență limitată asupra factorilor externi care ar putea contribui la diminuarea volumului lor de muncă. Pe de altă parte, există mai multe măsuri practice care pot ajuta judecătorii să atingă un nivel de performanță mai mare. Îmbunătățirea cooperării între judecătorii și partenerii lor, precum poliție, procuratură, mediere, executor judecătorești și societatea civilă. La creșterea încrederii în calitatea și eficiența justiției, urmează să înțelegem că, judecătorii nu funcționează în mod izolat, ci depind de partenerii externi, din aceste considerente, urmează să fie publicate rapoartele întrunirilor a actorilor implicați în justiție.

Organizând întâlniri periodice cu reprezentanți ai procuraturii, avocaturii, executorilor judecătorești etc, judecătorii pot obține o înțelegere mai mare a numărului de dosare civile, penale și contravenționale noi la care trebuie să se aștepte. Aceasta va contribui la o planificare mai bună a ședințelor de judecată și estimare a capacităților necesare pentru prelucrarea operativă a dosarelor.

În mai multe țări, o cauză importantă a ineficienței poate consta în faptul că judecătorii sunt implicați în activități administrative (de exemplu, verificarea achitării taxelor de judecată, citarea părților). Delegând aceste sarcini administratorilor, judecătorii se pot concentra asupra activității lor nemijlocite examinarea dosarelor. Eficiența poate fi îmbunătățită nu doar prin organizarea corectă a activității administrative, ci și prin distribuția diferențiată a activităților între judecătorii și personalul auxiliar, ceea ce va reduce durata proceselor judecătorești.

Printre indicatorii pentru domeniile specifice de intervenție ale Strategiei de Reformă a Sectorului Justiției (SRSJ) adoptată de Parlamentul Republicii Moldova în 2011 stabilește strategia Guvernului Republicii Moldova de reformare a sistemului judecătoresc, unde este inclusă și crearea funcțiilor de administrare a instanțelor. Totodată, pentru atingerea indicatorilor SRSJ și a planului său de acțiune, Legea nr. 514-XII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească [4] a fost modificată pentru a crea funcția de administrator al instanței în toate instanțele, cu denumirea de Șef al Secretariatului instanței de judecată și cu transferul de atribuții specifice administrării instanței de la președinți către șefii de secretariate.

Administrarea instanțelor este o sarcină complexă, care include managementul infrastructurii instanței, a bugetelor acesteia, gestionarea tehnologiei informației instanței și administrarea resurselor umane. Recunoscând complexitatea administrării instanței și că persoanele desemnate în noua funcție de șef de secretariat ar putea să nu dispună de toate abilitățile necesare pentru a-și îndeplini îndatoririle, inclusiv cele transferate de la președinții instanțelor, Planul de Acțiune precizează că INJ, CSM și MJ urmează să asigure instruirea inițială și continuă a șefilor de secretariate. Această conferință este parte a efortului continuu de instruire a șefilor de secretariat și a președinților de instanțe stabilit în SRSJ.

O modificare esențială în statele de personal auxiliar, s-a introdus asistentul judecătoresc, căruia i s-a atribuit multe activități juridice preliminare. Însă cu aceste modificări nu au înregistrat progrese în reforma în justiție și nu s-a diminuat volumul de lucru a judecătorilor, drept temei a servit condițiile proaste de muncă și o remunerare mică.

Prin urmare, în Serbia sunt înființate echipe de reducere a restanței de dosare pentru monitorizarea dosarelor restante care se află pe rol o perioadă lungă. Aceasta este o altă modalitate de a

reducere numărul de dosare restante și de a eficientiza activitatea judecătorilor. Pentru aceasta este necesar ca dosarele să fie înregistrate și identificate corespunzător în judecătorii. În câteva judecătorii din Serbia aceste dosare sunt etichetate și gestionate de echipe de reducere a restanței de dosare. Aceste echipe sunt formate dintr-un judecător și câțiva angajați ai judecătoriei. Ei sunt responsabili de examinarea dosarelor pendinte vechi și încheierea lor la timp (cuvenit) [5].

De asemenea, judecătorul va putea observa dacă este posibilă soluționarea timpurie a litigiului sau dacă părțile sunt dispuse să fie îndreptate către mediator. Încurajarea soluționării amiabile a disputelor/medierea încurajarea soluționării amiabile a disputelor, mai exact medierea, este deseori menționată drept una dintre soluțiile de reducere a volumului de muncă în judecătorii. Medierea poate fi aplicată cu succes în special în domeniul dreptului familial (dosare de divorț), al dreptului civil (litigii legate de contracte) și al dreptului administrativ. De exemplu, în Olanda judecătorii sunt încurajați să refere un dosar la etapa timpurie a procesului către mediatorii. În special, dacă mediatorii lucrează în altă locație decât judecătoria, acest lucru va micșora costurile judecătoriei, iar, la semnarea acordului de mediere, părțile vor fi mai mulțumite de soluționarea disputei.

Alte măsuri de organizare administrativă, pot fi spre exemplu : prelungirea graficului de lucru al cancelariilor judecătorilor, prelungirea timpului alocat ședințelor de judecată și introducerea judecătorilor cu program prelungit.

Pe lângă măsurile enumerate, care au fost deja discutate, sunt posibile și alte măsuri de organizare care pot spori productivitatea judecătorilor. De exemplu, în Bahrain, judecătorii nu lucrează după amiază și nici ședințele de judecată nu se țin după amiază. Astfel, în Europa de Nord și de Est, graficul de lucru este mai lung. Totuși, productivitatea în aceste țări poate fi sporită prin introducerea așa-ziselor „judecătorii cu program nocturn de lucru”, utilitatea prelungirii graficului de lucru al judecătorilor favorizează numirea mai multor ședințe, ceea ce rezultă creșterea eficienței justiției.

De asemenea, eficiența procedurilor judecătorești mai poate fi stimulată prin numirea administratorilor judiciari. Acești administratori pot oferi asistență președinților judecătorilor pentru gestionarea resurselor financiare, materiale și umane. Acești angajați pot îndeplini un rol important în elaborarea politicilor, a planurilor și a rapoartelor judecătoriei, precum și în monitorizarea performanței judecătoriei.

Conform Foi de parcurs privind agenda de reforme prioritare au fost întreprinse măsuri la nivel național prin reorganizarea instanțelor judecătorești cu diminuarea numărului lor, pentru evitarea distribuirii inegale a volumului de dosare între judecătorii. Această reorganizare a fost întreprinsă pentru îmbunătățirea performanțelor judecătorilor și nemijlocit a judecătorilor.

Scopul reorganizării sistemului judecătorec, din perspectiva accesului geografic la justiție, a fost justificată prin micșorarea costurilor de întreținere. De exemplu, în situația când judecătorii au pînă la 3 judecători, ele sunt nefuncționale în cazul cînd se află unul dintre ei în concediu de odihnă sau de boală, judecătoria va trebui să fie temporar sistată. De asemenea, judecătorii mici nu pot să se specializeze. Prin urmare, din perspectiva economiilor de structură, este important de elaborat o politică de amplasare a judecătorilor la nivel național astfel încât ea să asigure un echilibru între accesul suficient de accesibil la justiție și să asigure managementul amplasării judecătorilor. Pe lângă politica adecvată de amplasare a judecătorilor, a fost necesar examinarea distribuției volumului de dosare între judecătorii.

În concluzie, evidențiem trei indicatori importanți de performanță judecătorească, și anume: standarde de timp, rate de soluționare și costul pentru dosar. Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) recomandă judecătorilor să definească standarde optime de timp (definite sub aspectul obiectivelor) și standarde predictibile de timp.

Spre exemplu în SUA există o istorie lungă de aplicare a standardelor model de timp pentru judecătorii de primul nivel. Aprobate de Conferința Președinților Curților Supreme, Conferința Administratorilor Judecătorilor de Stat, Baroul American și Asociația Națională pentru Administrarea Judecătorilor, acestea fiind definite pentru cauze civile, penale, în special, cele cu implicarea minorilor și cele successorale. Judecătorii aplică aceste standarde de timp pentru a le compara cu performanța lor curentă. Dacă ea nu corespunde acestor standarde, sunt necesare acțiuni de rigoare. Această metodă este aplicată nu doar în Statele Unite, ci și în alte țări europene, precum, Olanda, în care, judecătorii utilizează standardele de timp pentru a gestiona durata proceselor judecătorești.

Rate de soluționare este necesară pentru a verifica dacă o anumită judecătoria este capabilă să facă față volumului de dosare nou înregistrate. Dacă dosarele nu sunt soluționate într-un termen rezonabil, se așteaptă că restanța dosarelor va crește. De exemplu, rapoartele Comisiei Europene pentru Eficiența

Justiției (CEPEJ) CEPEJ [6] privind sistemele judecătorești europene includ comparații ale ratelor de soluționare în diferite state membre.

Costul per dosar este un indicator al performanței cel mai complicat și cel mai deosebit de interesant pentru identificarea îmbunătățirilor de eficiență în judecătoriilor. De exemplu, faptul de a delega anumite activități ale judecătorilor, personalului auxiliar vor reduce costul per dosar [7]. Același rezultat va avea și reducerea costurilor de operare și întreținere a judecătoriei.

Pentru o evaluare amplă a eficienței și eficacității, precum și performanța instanțelor este nevoie de un set de indicatori reali de implementat, adică de parametri în baza cărora se poate face o analiză a activității instanțelor, a completurilor de judecată în situații similare sau comparative. Evident că, analiza pe baza acestor indicatori trebuie să conducă la măsuri pe care Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției, precum și instanțele judecătorești vor trebui să le identifice și să le implementeze pentru a corecta lipsa sau slaba performanță a activității acestora. De asemenea, de o importanță majoră, este de a oferi instrumente apte pentru a corecta lipsa sau slaba performanță a unor instanțe însă, scopul acestui set de indicatori este de a măsura cât mai obiectiv cu putință eficiența și eficacitatea activității instanțelor.

Referințe bibliografice:

1. http://www.gov.md/sites/default/files/foaie_de_parcurc_privind_agenda_de_reforme_prioritare_.pdf
2. Raport final de monitorizare a implementării Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare (5 iulie – 31 decembrie 2017), Elaborat de către Centrul Analitic ”Expert-Grup”, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul de Resurse Juridice din Moldova.
3. Legea nr. 154 din 05 iulie 2012 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor și a Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 212/8 din 5 martie 2013 cu privire la aprobarea Regulamentului privind criteriile de evaluare, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor
4. Legea nr. 514-XII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească , Publicat : 19.10.1995 în Monitorul Oficial Nr. 58
5. Raport final de monitorizare a implementării Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare (5 iulie – 31 decembrie 2017), Elaborat de către Centrul Analitic ”Expert-Grup”, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul de Resurse Juridice din Moldova.
6. La 5 octombrie 2016 Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a prezentat Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Raportul la tema „Sisteme judiciare europene - Eficiența și calitatea justiției - Ediția 2016”
7. https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/05/2014-Admin-moderna-ij_ROLISP.pdf

LATURA SUBIECTIVĂ ȘI SUBIECTUL INFRAACȚIUNII PREVAZUTE LA ART.264 COD PENAL

Igor ȘEVCENCO, lec. univ.,
USCh „B.P.Hasdeu”,
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Catedra de Drept

Abstract: *Road traffic can be defined as an activity of social importance by means of transporting people, loads or technological equipment with the use of motor vehicles and public roads in the environment, activity carried out on the basis of social relations regulated by legal norms, which appear for the purpose of its protection of road accidents.*

We consider the opinion that an offense can be characterized by combining two forms of guilt in its type variant. The Criminal Law of the Republic of Moldova sets out four distinct ways of guilt (direct, indirect, negligent or exaggerated confidence in itself). Thus, the subjective side of the offenses provided in art. 264 is characterized solely by imprudent guilt towards harmful consequences, which is expressed only in the form of negligence and self-exaggerated confidence, and the recognition of distinct forms of guilt towards deed or imprudence) and distinct for consequences (imprudence) we consider it incorrect.

Latura subiectivă a infracțiunii reprezintă partea interioară a acesteia, adică atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă și urmările ei. De cele mai multe ori, latura subiectivă a unei componente de infracțiune reprezintă punctul-cheie la calificarea unei fapte prejudiciabile. Considerent din care particularitățile specifice ale laturii subiective în cazul infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport sunt determinante și prezintă o importanță deosebită.

Prin „latura subiectivă a infracțiunii” se înțelege activitatea psihică a persoanei, legată nemijlocit de săvârșirea infracțiunii, reprezentând latura internă a infracțiunii (în opoziție cu latura obiectivă a infracțiunii) [1].

În literatura de specialitate, problematicii laturii subiective a infracțiunii i s-a acordat și i se acordă o atenție deosebită. Totuși, nu toate aspectele acesteia și-au găsit o rezolvare satisfăcătoare. Această observație este valabilă inclusiv în cazul infracțiunilor săvârșite în domeniul transporturilor.

În general, la caracterizarea laturii subiective a unei sau altei infracțiuni sunt relevante următoarele semne: vinovăția (forma și tipul acesteia), motivul și scopul. Ținând cont de natura infracțiunilor săvârșite în domeniul transporturilor, vom supune analizei, în mod special, vinovăția, din alcătuirea laturii subiective a acestor infracțiuni.

Majoritatea infracțiunilor din categoria enunțată mai sus sunt infracțiuni intenționate, însă unele pot fi comise și din imprudență. Infracțiunea prevăzută la art.264 CP RM este concepută de legiuitor ca infracțiune săvârșită din imprudență.

Susținem poziția, conform căreia motivul și scopul infracțiunii sunt indispensabile infracțiunilor săvârșite cu intenție [2].

Se cunoaște că, în funcție de conținutul psihologic, intenția poate fi de două tipuri: intenția directă și intenția indirectă. În acord cu art.17 CP RM, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție directă, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, precum și a dorit survenirea acestor urmări; se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție indirectă, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, precum și admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări.

În literatura de specialitate se susține că vinovăția, în cazul **încălțării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport**, se caracterizează prin imprudență în ambele sale modalități posibile de realizare [3].

Autorul Popovici Tudor susține că latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport se caracterizează prin vinovăție din imprudență. Pregătirea sau tentativa de infracțiune pe acest articol lipsește, însă când conducătorul mijlocului de transport l-a utilizat intenționat și a provocat daune vieții și sănătății persoanei, acțiunile săvârșite de făptuitor vor fi încadrate ca infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei săvârșite prin o formă a vinovăției intenționate.

Spre exemplu: G.I. a fost condamnat pentru faptul că, la 02 august 2007, ora 09.30, aflându-se la volanul automobilului de model “Mazda 323 F” cu n/1 G HH 434, care era într-o stare tehnică bună, și deplasându-se pe porțiunea de drum 378 km+700 m Ceadr-Lunga-Comrat-Cantemir, încălcând prevederile art.45, 47 alin.1 pct. b) și alin.2 pct. a) din Regulamentul Circulației Rutiere al Republicii Moldova, depășind viteza limită și neisprăvindu-se cu conducerea automobilului, a ieșit de pe banda carosabilului în chiuvetă, lovindu-se de un copac. În rezultatul accidentului rutier, ca consecință a imprudenței inculpatului G.I., pasagerilor automobilului „Mazda 323 F”, le-au fost cauzate leziuni corporale și anume, lui G.N., conform raportului de expertiză medico-legală - leziuni corporale ușoare, lui G.S., conform raportului de expertiză medico-legală - leziuni corporale grave, periculoase pentru viață, în urma cărora ultima a decedat în spital [4].

Din această speță reiese că forma de vinovăție cu care a acționat făptuitorul este imprudența.

De aceeași părere este și autorul rus Listratenco P. care afirmă că latura subiectivă a infracțiunii studiate se caracterizează prin vinovăție imprudentă și însăși infracțiunea dată se referă la infracțiunile săvârșite din imprudență. Dar dacă se stabilește că făptuitorul a acționat sau s-a abținut de la întreprinderea unei acțiuni care era obligat să o facă sau să o ocolească, răspunderea penală trebuie să survină ca pentru o infracțiune intenționată [5].

După cum cunoaștem, în conformitate cu art.18 CP, imprudența poate îmbrăca forma încrederii exagerate în sine atunci când persoana care a săvârșit o infracțiune își dădea seama de caracterul

prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, și forma neglijenței criminale atunci când persoana nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

A vorbi despre necesitatea conștientizării de către făptuitor a caracterului ilegal al faptei sale pentru a o caracteriza ca infracțiune este relevant mai ales în cazul infracțiunilor din domeniul transporturilor.

În termenii art.264 CP RM, aceasta înseamnă că făptuitorul nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu a prevăzut posibilitatea survenirii vătămării medii sau grave a integrității corporale sau a sănătății ori a decesului victimei, deși trebuia și putea să prevadă survenirea unor asemenea urmări, sau a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări dar a considerat în mod ușuratic că le va putea ocoli.

Această ipoteză trebuie deosebită de cazul când făptuitorul nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu a prevăzut posibilitatea survenirii vătămării medii sau grave a integrității corporale sau a sănătății ori a decesului victimei, și, conform circumstanțelor cazului, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă.

În conformitate cu art.20 CP RM, în acest caz se atestă lipsa de vinovăție a făptuitorului.

După părerea autorilor ruși Rarog A. I., Stepanin V. P. și Șitov O. F. latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, se caracterizează prin imprudență ca formă distinctă a vinovăției manifestată fie prin neglijență, fie prin încredere exagerată în sine față de faptul survenirii consecințelor prejudiciabile prevăzute de lege, dar însăși încălcarea poate fi foarte bine conștientizată din punct de vedere intelectual [6].

Aceeași părere o împărtășește și autorul rus Vetrov N. I. care susține că chiar dacă făptuitorul, de regulă, își dă seama de caracterul ilicit al încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, și prevede survenirea consecințelor prejudiciabile, adică provocarea unei vătămări medii sau grave a integrității corporale sau sănătății, ori decesul unei sau mai multor persoane, dar consideră în mod ușuratic că aceste urmări le poate ocoli, sau nu prevede survenirea a astfel de urmări deși manifestând atenția și prudența necesară la conducerea unui mijloc de transport trebuia și putea să le prevadă, săvârșește infracțiune respectivă din imprudență neglijentă sau sineîncredere exagerată [7].

Motivul și scopul nu au nici o importanță la calificarea faptei dar trebuie să fie luate în considerație la individualizarea pedepsei penale.

În altă ordine de idei latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) la art.264 CP RM se caracterizează prin intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă și numai prin imprudență față de urmările prejudiciabile. În acele situații, când vinovăția conducătorului mijlocului de transport lipsește, răspunderea pentru producerea accidentului rutier trebuie s-o poarte acei participanți la trafic care se fac vinovați de producerea acestuia. Conducătorului mijlocului de transport, care nu a încălcat nici o regulă de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu i se poate imputa nepreîntâmpinarea consecințelor situației de accident, care a fost provocat de fapta victimei sau a altor participanți la trafic. Dacă calculul persoanei este întemeiat, însă circumstanțe neprevăzute sau neexecutarea obligațiilor de către alte persoane au condiționat aceste consecințe, atunci nici ele, nici faptele care le-au provocat, nu-i pot fi imputate [8].

La soluționarea, pentru calificarea faptei, privind posibilitatea tehnică de evitare a accidentului rutier trebuie de reieșit din aceea că, în fiecare caz aparte, momentul de apariție a pericolului pentru siguranța traficului se determină cu luarea în considerație a împrejurărilor rutiere care au fost înaintea accidentului rutier. Doar din momentul în care apare posibilitatea ca conducătorul mijlocului de transport să evite pericolul se poate preveni apariția pericolului pentru siguranța traficului. La examinarea probelor privind prezența sau absența posibilității tehnice a conducătorului mijlocului de transport de a evita producerea accidentului rutier pe timp de noapte, pe sectoarele de drum neiluminate sau în condiții de vizibilitate redusă trebuie de reieșit din următoarele: în conformitate cu lit. a) alin.(1) pct.45 RCR, conducătorul mijlocului de transport trebuie să-l conducă în conformitate cu limita de viteză stabilită, ținând permanent seama de dexteritatea în conducere care i-ar permite să prevadă situațiile periculoase. [9]. Motivul infracțiunii prevăzute la alin.(1) la art.264 CP RM se exprimă, în principal, în superficialitatea manifestată de către făptuitor în raport cu respectarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport.

În concluzie afirmăm că infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport poate fi comisă doar din imprudență prin una din formele ei: sineîncrederea exagerată, atunci când făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, și forma neglijenței criminale atunci când persoana nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

Însă, în cazul când făptuitorul încălcând regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport intenționat a provocat acele urmări prejudiciabile prevăzute de lege, adică provocarea unei vătămări medii sau grave a integrității corporale sau sănătății, ori decesul unei sau mai multor persoane, atunci fapta trebuie calificată drept infracțiune intenționată care atentează la relațiile sociale care ocrotesc viața și sănătatea persoanei.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) la art.264 CP RM este persoana fizică responsabilă care, în momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 16 ani. În plus, subiectul infracțiunii în cauză trebuie să aibă calitatea specială de persoană care conduce mijlocul de transport. Calitatea cerută subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(1) la art.264 CP RM este determinată de natura activității pe care o efectuează persoana (conducerea unui mijloc de transport), iar nu de existența unei abilitări pentru desfășurarea acestei activități.

Este suficient ca făptuitorul să conducă de facto un mijloc de transport, chiar dacă această calitate nu se sprijină pe o recunoaștere oficială. Lipsa permisului de conducere nu poate servi ca temei pentru liberarea făptuitorului de răspundere penală; nu contează la calificarea conform alin. (1) art.264 CP RM nici dacă făptuitorul este sau nu proprietar al mijlocului de transport, nici dacă l-a răpit sau dacă proprietarul i-a predat sau nu conducerea mijlocului de transport. Aplicarea alin.(1) art.264 CP RM nu exclude aplicarea art.232 „Conducerea vehiculului de către o persoană care nu are asupra sa permis de conducere” al Codului contravențional. *În cazul încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport în timpul instruirii cursanților, răspunderea o poartă instructorul auto, nu însă persoana ce efectuează pregătirea practică.* Aceasta cu condiția că instructorul auto este cel care nu a întreprins la timp măsuri pentru a preveni urmările prejudiciabile specificate în alin.(1) art.264 CP RM.

Nu se va aplica răspunderea conform alin.(1) art.264 CP RM, dacă urmările prejudiciabile prevăzute de această normă sunt provocate de încălcarea regulilor de conducere sau de exploatare a mașinilor de luptă, speciale sau de transport. În acest caz, făptuitorul trebuie să fie nu pur și simplu persoana care conduce astfel de mașini. El trebuie să aibă și calitatea de militar. De aceea, i se va aplica răspundere potrivit alin. (1) art.382 CP RM. În esență, conținutul urmărilor prejudiciabile este ceea ce deosebește infracțiunile specificate la lit. a) și b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM de infracțiunea prevăzută la alin. (1) art.264 CP RM. Atenționăm că la alin.(1), lit. a) și b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM sunt prevăzute patru infracțiuni distincte.

Dispozițiile de la lit. a) și b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM nu presupun că vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății ar reprezenta cauza producerii:

- 1) vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății;
- 2) decesului unei singure persoane;
- 3) decesului a două sau mai multor persoane.

În realitate, în cazul infracțiunilor prevăzute la lit. a) și b) alin.(3) și alin.(5) art.264 CP RM, fiecare din aceste trei urmări prejudiciabile se află în legătură causală cu acțiunea sau inacțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Potrivit alin.(2), (4) și (6), răspunderea se agravează dacă infracțiunile specificate la alin.(1), lit. a) și b) alin.(3) sau alin.(5) art.264 CP RM sunt săvârșite în stare de ebrietate. Noțiunea „stare de ebrietate” este definită în alin.(1) art.134/12 CP RM: starea de dereglare psihofuncțională a organismului survenită în urma consumului de alcool, de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare [10]. Starea de ebrietate este stabilită în conformitate cu Regulamentul privind modul de testare alcoolică și examinare medicală pentru stabilirea stării de ebrietate și naturii ei, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr.296 din 16.04.2009291. Gradul de ebrietate trebuie luat în considerație la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.264 CP RM. Anume gradul de ebrietate, și nu însăși ebrietatea.

Accentuam aceasta, pentru că, în conformitate cu alin.(2) art.77 CP RM, dacă 291 Monitorul

Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.80-81. 742 circumstanțele menționate la alineatul (1) al acestui articol sunt prevăzute în articolele din Partea Specială a Codului penal în calitate de circumstanțe agravante ale infracțiunii corespunzătoare, ele nu pot fi considerate concomitent ca circumstanțe care agravează pedeapsa. Or, la lit. j) alin.(1) art.77 CP RM ca circumstanță care agravează pedeapsa e nominalizată „săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate”. În concluzie, aplicarea răspunderii conform alin.(2), (4) și (6) art.264 CP RM exclude referirea la lit. j) alin.(1) art.77 CP RM. Refuzul, împotrivirea sau eschivarea conducătorului mijlocului de transport de la testarea alcoolică, de la examenul medical, în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau de la recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical atrage răspunderea conform alin.(3) art.264 CP RM [11].

Astfel, este posibil concursul dintre oricare din infracțiunile specificate la alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM și infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.264/1 CP RM.

De asemenea, este posibil concursul dintre oricare din infracțiunile specificate la alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM și infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.264/1 CP RM (conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare). Aceasta cu condiția că săvârșirea oricăreia din infracțiunile specificate la alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM presupune nu pur și simplu stare de ebrietate a făptuitorului, dar starea de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau starea de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. În această ipoteză, o condiție la fel de importantă este ca urmările prejudiciabile nominalizate în art.264 CP RM să nu se afle în legătură cauzală cu fapta de conducere a mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

Legătura cauzală trebuie să fie cu o încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, alta decât conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. Această condiție o considerăm obligatorie, pentru a nu se admite aplicarea de două ori a răspunderii pentru aceeași încălcare a regulilor de securitate 743 a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, concretizată în conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

În cazurile în care este evidentă influența condițiilor drumurilor asupra accidentului rutier, trebuie verificate și analizate aceste condiții. Constatând vinovăția proprietarului sau a administratorului drumului, acesta, în cazul încălcării modului de întreținere, reparare și exploatare și a stării tehnice a drumurilor, poartă doar răspundere materială pentru pagubele cauzate participanților la trafic, în baza art.13 al Legii drumurilor [12].

La soluționarea, pentru calificarea faptei, privind posibilitatea tehnică de evitare a accidentului rutier trebuie de reieșit din aceea că, în fiecare caz aparte, momentul de apariție a pericolului pentru siguranța traficului se determină cu luarea în considerație a împrejurărilor rutiere care au fost înaintea accidentului rutier. Doar din momentul în care apare posibilitatea ca conducătorul mijlocului de transport să evite pericolul se poate preveni apariția pericolului pentru siguranța traficului. La examinarea probelor privind prezența sau absența posibilității tehnice a conducătorului mijlocului de transport de a evita producerea accidentului rutier pe timp de noapte, pe sectoarele de drum neiluminate sau în condiții de vizibilitate redusă trebuie de reieșit din următoarele: în conformitate cu lit. a) alin.(1) pct.45 RCR, conducătorul mijlocului de transport trebuie să-l conducă în conformitate cu limita de viteză stabilită, ținând permanent seama de dexteritatea în conducere care i-ar permite să prevadă situațiile periculoase. [13]. Motivul infracțiunii prevăzute la alin.(1) la art.264 CP RM se exprimă, în principal, în superficialitatea manifestată de către făptuitor în raport cu respectarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) la art.264 CP RM este persoana fizică responsabilă care, în momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 16 ani. În plus, subiectul infracțiunii în cauză trebuie să aibă calitatea specială de persoană care conduce mijlocul de transport. Calitatea cerută subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(1) la art.264 CP RM este determinată de natura activității pe care o efectuează persoana (conducerea unui mijloc de transport), iar nu de existența unei abilitări pentru desfășurarea acestei activități.

În concluzie, dacă urmările prejudiciabile nominalizate în art.264 CP RM se află în legătură cauzală cu încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport – concretizată

în conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare – atunci răspunderea urmează a fi aplicată numai în conformitate cu alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM. Nu va fi necesară calificarea suplimentară în baza alin.(1) art.264/1 CP RM [14].

În continuare vom relata câteva cazuri practice de încălcare a normei penale și rolul subiectului:

Cazul 1

Cetățeanul MI la data 29 septembrie 2015 după ce au consumat băuturi alcoolice find in stare de ebrietate cu grad avansat la care a ajuns ca efectul folosirii băuturilor alcoolice de sinestătător și nefiind posesorul permisului de conducere a urcat la volanul automobilului „model vaz 21063” cu număr de înmatriculare „GE AF 940 ”și a condus mijlocul de transport dat pe drumurile publice până la ora 21:30.În aceeași zi când a fost stopat în satul Brânza, raionul Cahul de către colaboratorii Batalionului de Patrulare Sud aceștia presupunind că cetățeanul se află în stare de ebrietate inadmisibilă la volan, la Cererea colaboratorilor de poliție a fost supus testării cu aparatul electronic de tip „Drager”și conform datelor Acooltesterului nr: **8144** din 29.09.2015 pe numele lui MI, a fost constatat ca concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat constituie 0, 56 mg /l se confirmă stare de ebrietate alcoolică Cu un grad avansat.

Prin utilizarea intenționată MI a comis infracțiunea prevăzută de articolul 264/1 aln (4) din Codul Penal cu semnele de calificare „conducere mijlocul de transport de către o persoană care se afla în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat și săvârșit de către o persoană care nu deține permis de conducere.”

În cadrul ședinței de judecată la soluționarea cererilor și demersurilor apărătorul inculpatului MI avocatul SV a înaintat instanței cerere din partea inculpatului întocmită de el personal privind examinarea cauzei în procedură specială în conformitate cu articolul 364/1 Cod de Procedură Penală invocând că inculpatul recunoaște în totalitate fapta incriminată în rechizitoriu.

inculpatul a susținut apărătorul său privind examinarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală și a fost de acord cu judecarea cauzei conform acestei proceduri și a declarat recunoaște în totalitate fapta imputată în rechizitoriu și nu solicită administrarea de noi probe . Cererea în cauză a fost admisă de către instanță și a dus examinarea cauzei în procedură simplificată în conformitate cu prevederile articolul 364/1 Cod Procedură Penală, potrivit articolului 108 Cod de Procedură Penală inculpatul a depus jurământul și a declarat că: la data de 29 septembrie 2015 după ce au consumat băuturi alcoolice s-au urcat la volan automobilului propriu de model „21 0 63” după care l-a oprit șeful de poliție și l-a testat cu aparatul electroni de tip „Drager” iar concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat constituie 0,56 mg/l . A fost de acord cu rezultatele acestuia . Nu deține permis de conducere și intelege că pentru oricare volan trebuie să aibă permis de conducere,regreta și afirmă că este de acord să lucreze în folosul comunității și nu are surse financiare pentru a achita amenda. A mai menționat că anterior a fost judecat pentru violență în familie, a fost eliberat din închisoare de 6 ani.

Analizând probele Cercetate în ședința de judecată Fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al contului de incisivii toții și veridicității ei iar toată problema în ansamblu din punct de vedere al colaborării lor instanță apreciindu-le conform propriei convingeri formate în urmă determinării colaborării lor.instanta sub toate aspectele și modul de activ călăuzindu-se de lege se ajunge la concluzia că în ședința de judecată cu certitudine că s-a dovedit vinovăția lui MI în comiterea faptei imputate și prezintă semne ale infracțiunii prevăzute la articolul 264/1 alin. (4) Cod Penal și anume „conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se afla în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat săvârșită de către o persoană care nu deține permis de conducere”.

Totodată la stabilirea pedepsei penale instanța va ține cont de faptul că MI are antecedente penale nestinse circumstanță care potrivit articolul 34 Cod Penal constituie recidivă.

Atfel potrivit sentinței judecătoreii cahul din 24 decembrie 2014 inculpatul a fost condamnat în baza articolului 201/1 alin(1) Cod Penal și stabilește pedeapsa sub formă de opt luni de închisoare ,potrivit articolul 111 alin. (1) litera g) Cod Penal „se consideră că antecedentele penale au fost stinse dacă nu a expirat 2 ani după executarea pedepsei când o persoană care a fost condamnată la închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni soare sau mai puțin grave”.

Ca urmare instanța concluzionează că inculpatul a comis infracțiunea în stare de recidivă,totodată instanța menționează că în conformitate cu articolul 82 Cod Penal alin. (1) la aplicarea pedepsei pentru recidivă, recidivă periculoasă și recidiva deosebit de periculoasă de infracțiuni se ține cont de numărul ,caracterul, gravitatea și urmările infracțiunilor noi. Ținând cont de circumstanțele cauzei d stare de

recidivă a inculpatului de solicitările inculpatului și apărătorul lui instanța ajunge la concluzia de a recunoaște pe MI vinovat de săvârșire a infracțiunii prevăzute la articolul 264/1 alin. (4) Cod Penal pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 5 luni în penitenciar de tip închis. Pana cand sentința va rămâne definitivă în măsura în privința lui MI se aplică arestul landu-l sub strajă în sală ședinței de judecată [15].

Prin speța de mai sus putem observa cum instanța aplică în practică legea penală fiind enumerate toate circumstanțele de care această ținut cont la emiterea Hotărîrîi asupra infracțiunii comise de către cetățeanul MI și anume infracțiunea stipulată la art. 264/1 aln. (4) ” *Conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare săvârșite sau de către o persoană care nu deține permis de conducere sau care este privată de dreptul de a conduce mijloace de transport, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 700 la 800 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 1 an*”.¹

Cazul 2

Cetățeanul BI la data de 1 mai 2015 aproximativ la ora 15 50 minute fiind influențat de băuturile alcoolice se urca la volan automobilului de model volkswagen golf cu nr de înmatriculare b 3 06 16 hc înregistrat în R. bulgaria prin care a încălcat prevederile regulamentului circulației rutiere aprobat prin hotărârea guvernului nr 3 5 7 din 13 mai 2009 și anume:

- Punctul 14 litera a Regulamentul Circulației Rutiere conform căruia conducătorul de vehicul îi este interzis să conducă vehiculului în stare de ebrietate.

Deplasându-se pe strada Mihai Viteazu, în apropierea stației de alimentare de combustibil „Lukoil” din orasul Cahul a fost stopat de către colaboratorii de poliție fiind suspectat de : conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate la ora 16:05 minute, fiind supus controlului cu aparatul alcooloscopic de model „Drager” s-a constatat ca concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat constituie 1,05 mg/l care potrivit articolul 134/12 aln. (3) Cod Penal al Republicii Moldova se califică ca *stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat*.

Prin acțiunile sale intenționate BI a săvârșit infracțiunea prevăzută la articolul 264/1 alin. (1) Cod Penal conform indiciilor : *conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se afla în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat*.

În cadrul ședinței de judecată la soluționarea cererilor și demersuri lor apărătorul inculpatului BI avocatul SE a înaintat instanței cerere din partea inculpatului întocmită personalu privind examinarea cauzei în procedura speciala în conformitate cu articolul 364/1 Cod de Procedură Penală invocând că inculpatul recunoaște în totalitate fapta incriminată în rechizitoriu. Inculpatul a susținut apărătorul său privind examinarea cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală și au fost de acord cu judecarea cauzei conform acestei proceduri prin cererea întocmită în scris a declarat că recunoaște în totalitate fapta imputată în rechizitoriu și nu solicită administrarea de noi probe fapt confirmat în procesul verbal al ședinței de judecată.

Inculpatul a declarat că fiind deținătorul a permisului de conducere care este perfectat pe numele său cu categoriile A,B din 1 mai 2015 aproximativ la ora 15:51 fiind sub influența băuturilor alcoolice s-a urcat la volanul automobilului de model „Volkswagen golf” înregistrat în R. Bulgaria și deplasându-se pe strada Mihai Viteazu în apropierea stației de alimentare cu combustibil „Lukoil” din orasul Cahul a fost stopat de către colaboratorii BP Su, fiind suspectat de conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate la ora 16:05 min., fiind supus controlului cu aparatul alcooloscopic de model „Drager” s-a constatat că concentrația vaporilor de alcool în aer expirat Constituie 1,05mg/l.

Instanța de judecată consideră că prin acțiunile sale inculpatul a comis infracțiunea prevăzută la articolul 264/1 alin. (1) Cod Penal și anume: „*conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se afla în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat*”.

Astfel instanța hotărăște:

Se recunoaște BI vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute la articolul 264/1 alin. (1) Cod Penal cu aplicarea articolul 364/1 alin. (8) Cod de Procedură Penală, se aplică pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității în mărime de 140 ore, cu privarea de dreptul de a conduce mijloacele de transport pe un termen de 3 ani [16].

Astfel în speță cetățeanul a fost învinuit în comiterea infracțiunii prevăzute la articolul 264/1 și anume:

- *”Conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe aln. (1) Conducerea mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare se pedepsește cu amendă în mărime de la 400 la 500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de la 3 la 5 ani ,..*

Deci vedem clar situația când inculpatul beneficiază de o scutire a pedepsei datorită prevederilor art. 364/1 aln.(8)și anume de acea micșorare a pedepsei stabilite de lege prin încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției și judecarea cauzei în procedură simplificată pe baza probelor acumulate în faza de urmărire penală.

- *Articolul 364 /1 Judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală aln. (8) prevede că “Inculpatul care a recunoscut săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și a solicitat ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare, cu muncă neremunerată în folosul comunității și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu amendă. Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață, se aplică pedeapsa închisorii de 30 de ani”.*

Cazul 3

CD Originar din satul Bucuria raionul Cahul, necăsătorit supus militar ,anterior nejudecat cetățean al Republicii Moldova se învinuiește în săvârșirea infracțiunii prevăzute la articolul 264 alin. 3 litera a) Cod Penal al Republicii Moldova. Administrând probele acumulate în faza de urmărire penală instanța de judecată constată:

CD La data de 29 iunie 2012 în jurul orei 11:30 conducând motocicleta de model „kawasaki z1000”și deplasându-se pe Prospectul Republicii intersecția Bulevardul Victoriei din orașul Cahul la trecerile pentru pietoni din apropierea Judecătorei a circulat neregulamentar fără să cedeze trecerea minorului AA , care traversa strada la trecerea pentru pietoni pe bicicletă încălcând prevederile regulamentului circulației rutiere:

- 11 litera f): - conducătorul de vehicul este obligat la trecerea pentru pietoni cu circulație nedirijată c de trecere pietonilor aflați în traversarea drumului pe partea carosabilă în direcția de mers a vehiculului.

- 45.1) conducător mijlocului de transport trebuie să conducă vehicule în conformitate cu limita de viteză stabilită în permanență amăgitoare psihofiziologica 5 free inițiază atenție și reacție dexteritatea în conducere ce ar permite să prevadă situațiile periculoase stare tehnică a vehiculului și situația Rutieră.

- 45.2) în cazul în care limita vizibilității apar obstacole care pot fi observate de conducătorii el trebuie să reducă viteza sau chiar să oprească pentru a nu pune în pericol siguranța traficului

- 46) conducătorul de vehicul trebuie să manifeste atenție sporită și în caz de necesitate să reducă viteza sau chiar să oprească pentru a nu pune în pericol siguranța traficului în cazul în care se deplasează pe lângă copii.

Manifestând imprudenta la trecerea pentru pietoni a tamponat minorul AA în rezultatul căruia conform raportului de expertiză medico-legală i-a cauzat:

- traumă cranio-cerebrală închisă manifestată prin fracturare liniară a osului parietal stâng,
- hematom epidural parietală stânga ,
- plagă pe mâna dreaptă,
- plagă ruptă contuza a genunchiului drept,
- fractura osului tibial drept

Care prezintă pericol pentru viața și se califică ca vătămare corporală gravă.

În cazul ședinței de judecată până la începerea cercetării judecătorești apărătorul inculpatului CC avocatul a înaintat instanței cerere din partea inculpatului întocmită de el personal privind examinarea cauzei în procedură specială în conformitate art 364/1 Cod de Procedură Penală invocând că inculpatul recunoaște în totalitate fapta incriminată în rechizitoriu.

În ordinea articolului 364/1 aln. (4) Cod de Procedură Penală inculpatul CD a fost preîntâmpinat

de răspundere penală conform articolelor 312-313 Cod Penal și depunând jurământ potrivit articolului 108 Cod de Procedure Penale a declarat că :

La data de 29 iunie 2014 se deplasa cu motocicleta pe strada Ștefan cel Mare din orașul Cahul și la intersecție lângă trecere de pietoni a accidentat un biciclist. Dânsul permis de conducere pentru categoria A nu deține, este de acord să restituie prejudiciu material în sumă de 1200 de lei și prejudiciul moral în sumă de 20 mii lei. Dânsul nu a observat biciclistul pe motiv că avea în față un mijloc de transport, de cele comise regreta. Analizând problema cercetate în ședința de judecată prin prisma prevederilor articolului 101 Cod de Procedură penală se ajunge la concluzia că instanța de judecată cu cercetările s au dovedit faptul comiterii de către CD a infracțiunii prevăzute la articolul 264 alineatul 3 litera a) Cod Penal conform indicilor: „*încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către o persoană care conduce mijloc de transport ,încălcare ce a cauzat din imprudență vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.*”

La aplicarea pedepsei instanța iancului grase prevederile articolul 75 alineatul (1) Cod Penal a sale au fost constatat că inculpatul a recunoscut pe deplin vinovăția sa solicitat judecarea cauzei în baza probelor administrate în cadrul urmăririi penale, la locul de trai se caracterizează pozitiv, la evidența medicului narcolog și psihiatru nu se află. Dânsul nu am mai fost supus răspunderii contravenționale și antecedente penale nu are.

Ca atenuante sau agravante a vinovăției inculpatului nu au fost stabilite careva circumstanțe.

În conformitate cu prevederile *articolului 364/1 alineatul (8) codul de procedură penală inculpatul care a recunoscut săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și a solicitat ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoarea muncă neremunerată în folosul comunității și de reducere a părtime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu amendă.* Fapta săvârșită de către CC se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a conduce mijloacele de transport pe un termen de până la 4 ani . La stabilirea măsurii de pedeapsă instanța de judecată ia în considerație faptul că inculpatul a recunoscut vinovăția, de cele comise regret, că nu are antecedente penale ,a săvârșit o infracțiune neintenționată ,se caracterizează pozitiv la locul de trai motiv pentru care acestuia urmează să-i fie numită o pedeapsă în formă de 3 ani cu privarea de dreptul de a conduce mijloacele de transport pentru un termen de un an.

Totodată instanța consideră că inculpatul poate fi corectat pe cale educativă și izolarea de societate nu este rațională și că acesta nu e necesar să execute pedeapsa reală sub formă de închisoare. În acest sens instanța apreciază caracterul vinovatiei și al prevenirii de noi infracțiuni din partea condamnatului, va decide rezultatul suspendării condiționate a executării pedepsei ținând cont de faptul de lista circumstanțelor agravante ,că cetățeanul CD regretă fapta săvârșită accidentului și recunoaște vinovăția sa. În rezultat instanța consideră că dânsului urmează ai fi suspendată executarea pedepsei principale stabilind un termen de probă de un an. În opinia instanței pedeapsă fixată inculpatului și modul de executare sunt de tip tablou și va conduce la colectare și reducerea acesteia precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni și se va atinge scopul prevăzut la articolul 61 cod penal.

Măsura de reprimarea față de inculpatul nu a fost aleasă. Acțiune civilă în cauză penală a fost înaintată de reprezentantul legal al părții vătămate CV la suma de 1.200 lei pentru recuperarea prejudiciului material suma de 50.000 de lei pentru recuperarea prejudiciului moral. Instanța consideră necesar de a încasa suma de 1.200 lei de la inculpatul CD în folosul părții civile pentru recuperarea prejudiciului material deoarece a fost stabilit că aceste cheltuieli au fost efectuate. În ceea de privește recuperare a prejudiciului moral instanța constată că un asemenea prejudiciu fără dubiu a fost produs de inculpat părții vătămate care a fost nevoita sa se trateze se facă investigații medicale în rezultatul accidentului și a fost perturbat modul normal de viață rezultatele accidentului rutier și care în mod sigur vor fi simțite o perioadă îndelungată deoarece a influentat asupra stării de sănătate. În consecință instanța ajunge la concluzia de admitere parțial pretențiile de ordin moral solicitate și de încasat de la inculpatul CD în folosul părții civile suma de 25 mii lei cu titlu de prejudiciu moral considerînd că această sumă este rezonabilă și suficientă pentru recuperarea prejudiciului moral. Instanța mai menționează că recuperarea prejudiciului moral nu poate avea drept scop sancționare repetată a inculpatului, crearea pentru el ai unei situații grele financiare, iar pentru partea civilă nu poate servi ca o metoda de imbogatire fara justa cauza.

În contextul celor expuse instanța de judecată hotărăște:

- CD se recunoaște vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute la articolul 264 aln. (3) lit a) cod

penal stabilește pedeapsa în formă de 3 ani închisoare cu privarea de dreptul de a conduce mijloacele de transport în termen de un an. În conformitate cu prevederile articolul 90 Cod Penal pedeapsa principală numită inculpatului este suspendată condiționat cu stabilirea unui termen de probă de un an.

- A încasa de la inculpatul CD în folosul cetățeanului CV pentru recuperarea prejudiciului moral în suma de 1.200 lei iar pentru recuperarea prejudiciului moral suma de 25 mii lei .

- Motocicleta de motor kawasaki z1000 a o restitui posesorului legal CD iar bicicleta proprietarului CV [17].

Infraacțiunile în domeniul transportului rutier constituie o subcategorie distinctă a infracțiunilor în domeniul transporturilor, prin care înțelegem faptele prejudiciabile, prevăzute de legea penală, care se exprimă prin încălcarea regulilor de securitate a circulației și exploatarei autovehiculelor și care, în cazul în care legea penală indică asupra necesității survenirii anumitor urmări prejudiciabile, au provocat din imprudență urmările prevăzute de legea penală.

În actele normative ce reglementează domeniul asigurării securității traficului rutier legiuitorul utilizează termeni diferiți, care au, de fapt același sens. Acest fapt poate determina interpretarea abuzivă a termenilor utilizați în actele normative. Or, așa cum norma prevăzută de art.264 C.p.R.M. este una de blanchetă, termenul utilizat în acesta trebuie să corespundă termenilor utilizați în actele la care se facetrimiteri. Legislația penală actuală a Republicii Moldova a preluat cele mai bune practici și reglementări în domeniul asigurării securității traficului rutier din actele normative internaționale, recomandările comunitare europene și din legislația statelor dezvoltate, fapt care însă nu trebuie să oprească procesul de perfecționare continuă a legislației noastre naționale în acest domeniu.

Referințe bibliografice:

1. Парог А.И., Квалификация преступлений по субъективным признакам, Изд. Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, , 2003, с. 52.
2. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M., Drept penal. Partea Generală, Ed. Cartier, Chișinău, 2005, pag. 219.
3. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Țurcanu I., Grosu V., op. cit., pag. 514.
4. Decizia CSJ a Republicii Moldova pe dosarul penal nr. 1ra-556/09.
5. Листратенко П., Особенности ответственности за нарушение правил дорожного движения или эксплуатации транспортных средств (ст.317 УК). Отдельные вопросы, Судовы веснік, 2007 г., N 4, стр.30.
6. Парог А.И., Степанов В.П., Шитов О.Ф., Уголовное право, особенная часть в вопросах и ответах, Изд. Юрист, Москва, 2000, с. 227.
7. Ветров Н.И. и другие, Уголовное право, часть общая, часть особенная, 2-е издание, Изд. Юриспруденция, Москва, 2001, с. 520.
8. Ivan Macari, Drept Penal al Republicii Moldova, Chișinău 2003
9. Regulamentul Circulației Rutiere al Republicii Moldova 15.05.2009
10. 03.03.2009 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art Nr : 132
11. Sergiu Bogdan, Drept Penal Partea Specială Volumul I.
12. p.8 , p.11 și p.15 al HP CSJ din 8 iulie 1999 Despre practica cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport.
13. Regulamentul Circulației Rutiere al Republicii Moldova 15.05.2009
14. Gheorghe Nistoreanu Alexandru Boroii Drept Penal partea specială Ediția a II-a
15. Sentința în numele legii din 03.03.2016, Dosarul Nr. 1-350/15
16. Sentința în numele legii din 15.02.16, Dosarul Nr. 1-198-15
17. Sentința în numele legii din 23.03.2016, dosar Nr. 1-33/15

PARTICULARITĂȚI PRIVIND DISPUNEREA ȘI EFECTUAREA CONSTATĂRILOR ȘI A EXPERTIZELOR MEDICO-LEGALE ÎN PROCESUL CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Vitalie RUSU, conferențiar universitar, doctor în drept,
Facultatea de Drept și Științe Sociale a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Vitalie JITARIUC, doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice,
lector-universitar, Facultatea de Drept și Administrație publică,
Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul

***Annotation:** Trafficking in human beings has steadily increased over time, becoming a national and international problem. The phenomenon is not episodic, involving a large number of people, knowing profoundly social and political connotations, demonstrating the deep violation of fundamental human rights and becoming a constantly aggravating problem. In this context, it is necessary to formulate coherent policies for preventing and combating trafficking in human beings, but this process has a number of difficulties resulting, firstly, from the lack of knowledge of the real dimensions of the phenomenon due to the very high mobility, the intense movement of people across borders, and, secondly, the obscurity of the phenomenon, ensured by maintaining its manifestations in the context of seemingly legal activities. Under the conditions of today's society, the vast majority of states have managed to abandon this profoundly inhuman practice, even though sometimes it is strongly favoured by objective social conditions.*

Pentru cercetarea reușită a infracțiunilor din categoria vizată, o importanță deosebită prezintă cunoașterea aprofundată a fenomenului traficului de persoane, reglementarea explicită a conținutului constitutiv al infracțiunilor de trafic de persoane, capacitatea de individualizare riguroasă atât a acțiunilor prin săvârșirea cărora se realizează infracțiunile de trafic, cât și a mijloacelor frauduloase folosite pentru săvârșirea faptelor incriminate, în scopul delimitării activităților prin intermediul cărora se realizează traficele persoanelor [8, p. 157].

Procesul de investigare a traficului de persoane trebuie să fie centrat pe respectarea drepturilor și nevoilor victimelor. Organele de punere în aplicare a legii au obligația de a se asigura că măsurile pe care le adoptă în scopul prevenirii și combaterii traficului de persoane nu vor avea un impact negativ asupra respectării atât a demnității victimelor cât și a altor drepturi pe care acestea le au în cadrul procesului penal [10, p. 323].

Structura specifică a infracțiunilor de trafic de persoane constă în legătura dintre recrutare, transportare, transfer, găzduire sau primire pe de o parte și scopul de exploatare pe de altă parte. Or, metodele de constrângere (amenințare, violență sau alte forme ale constrângerii) pot fi demonstrate cu ajutorul mărturisirii victimei și prin recurgerea la alte mijloace de probă. În acest caz, cercetarea presupune în mod obligatoriu și o explorare a leziunilor produse asupra psihicului victimei, indiferent de consimțământul acesteia, pentru a vedea dacă aveam de a face sau nu cu o victimă reală, de care depinde însăși existența traficului [8, p. 140-141].

Traficanții de persoane utilizează o combinație de metode de control al victimelor. Metodele de control al victimelor depind de o serie de factori, ce includ personalitatea traficantului de persoane, cultura grupului în care acesta activează, sexul și vârsta victimei, precum și comportamentul victimei în aceste situații. Dintre metodele de control utilizate de traficanții de persoane menționăm folosirea violenței fizice și psihice împotriva victimei și a familiei acesteia.

Există o serie de obiective pe care investigatorii le urmăresc să le îndeplinească prin efectuarea cercetării la fața locului în cazul traficului de persoane: identificarea traficantilor de persoane; identificarea victimelor; stabilirea vârstei victimelor; identificarea conexiunilor dintre traficanți etc.

Probleme fizice care pot fi ridicate de la locul faptei de trafic de persoane se referă la: urme biologice (de sânge, urină, salivă), urme de mâini și urme ale altor părți ale corpului uman, microurme [10, p. 328-330].

Antrenarea tot mai frecventă a unor specialiști în investigații judiciare a fost impusă atât de nevoia lărgirii posibilităților de perfecționare a activității de îndeplinire a justiției, cât și de progresul rapid al științei și tehnicii, cu impact direct asupra aflării adevărului.

Categoria specialităților la care se apelează pentru lămurirea unor probleme cu semnificație juridică într-o cauză penală este foarte largă. Cu toate acestea, o bună parte dintre expertize sau constatări

în procesele penale aparțin domeniului criminalisticii și medicinei legale [9, p. 20; 14, p. 97].

Efectuarea expertizelor judiciare se caracterizează prin apariția, dezvoltarea și încetarea unui complex de raporturi juridice destul de sofisticate, apărute atât între subiecții activității judiciare de expertizare (expert, organ de urmărire penală, instanță de judecată), cât și între persoanele ale căror interese sunt atinse prin realizarea lor. Cu luarea în calcul a celor menționate, activitatea de expertiză judiciară este determinată ca un sistem de acțiuni, direcționate spre dispunerea și efectuarea expertizelor în scopul stabilirii datelor faptice în fiecare cauză concretă în temeiul cunoștințelor speciale [17, 415].

În calitate de obiect al expertizelor judiciare în procesul cercetării cauzelor penale legate de traficul de ființe umane poate fi persoana în viață sau cadavrul victimei, obiecte cu amprente digitale asupra sa, urmele biologice de proveniență umană, diferite înscrisuri, înregistrări audio-video etc. În dependență de particularitățile mecanismului activității infracționale, cercul acestor obiecte poate fi, într-o anumită măsură, lărgit [18, p. 165].

Cu referire la categoria de infracțiuni care ne interesează, expertiza medico-legală pune la dispoziția organului judiciar concluzii asupra chestiunilor de ordin medical și biologic. Cu referire la investigarea infracțiunilor de trafic de ființe umane, acest gen de expertiză urmărește următoarele obiective:

- 1) examinarea cadavrelor victimelor traficului de ființe umane;
- 2) examinarea victimelor pentru a determina caracterul și gradul de gravitate al leziunilor corporale cauzate ei, precum și a vârstei victimei în caz de lipsă a documentelor în acest sens;
- 3) examinarea corpurilor delictive prin aplicarea metodelor de cercetare științifică în condiții de laborator [18, p. 165-166].

Constatarea medico-legală poate fi efectuată și cu scopul de a descoperi pe corpul învinutului, a părții vătămate existența urmelor unor infracțiuni. Dacă constatarea medico-legală a fost efectuată în cadrul altei acțiuni procesuale, cum ar fi examinarea cadavrului, exhumarea, examinarea corporală, aceasta se include în procesul verbal al acțiunii procesuale respective [3, p. 302].

Regulamentul Centrului de Medicină Legală enumeră în art. 12 formele de constatări și expertize medico-legale aflate în competența acestuia. La ele se atribuie expertizele și constatările privind: cadavrele, părțile de cadavre; persoanele, în baza documentelor medicale, materialelor cauzelor penale, civile și de altă natură pentru constatarea: gravității vătămării corporale; stării de sănătate, simulării, disimulării, agravării, a bolilor artificiale și a automutilării; stărilor sexuale contestabile și în cazul agresiunilor cu caracter sexual; stării de ebrietate alcoolică și narcotică; identității, vârstei persoanei; volumului incapacității generale și profesionale de muncă; biologice; pentru stabilirea filiației: toxico-narcologice; medico-criminalistice, inclusiv traseologice și de stabilire a identității după oseminte; histopatologice; alte forme de cercetare medico-legale.

Expertizele și constatările medico-legale sunt executate de către experții judiciari medico-legali titulari încadrați în subdiviziunile Centrului, colaboratorii Catedrei Medicină legală a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, iar în caz de necesitate – și de experți judiciari medico-legali delegați [4, p. 402-403; 11].

Expertiza medico-legală poate aduce probe care, coroborate cu alte elemente, pot fi esențiale în probarea infracțiunii. Prin examinarea victimei medicul legist poate face dovada existenței raportului sexual, existența unor leziuni traumatice, care ar putea explica o constrângere fizică; deștirea unor afecțiuni patologice sau împrejurări care dovedesc imposibilitatea de apărare.

La examinarea victimei se poate constata prezența urmelor de violență create prin constrângerea fizică executată de făptuitor, starea sănătății victimei sau existența unor afecțiuni patologice din cauza cărora nu s-a putut apăra. Constatarea medico-legală pune în evidență urme ale luptei dintre făptuitor și victimă, rămse pe hainele sau corpul agresorului. Agresorul examinat în timp util, poate prezenta leziuni corporale produse prin apărare de victimă.

În general, aceste leziuni nu au un caracter grav (escoriații produse cu unghia, mușcăături etc.). Depistarea unor leziuni de acest gen au valoare și în probarea constrângerii, și chiar în identificarea făptuitorului. De asemenea, pe hainele victimei și ale făptuitorului pot fi evidențiate diferite urme biologice, precum sânge, spermă, fire de păr, care, examinate și coroborate cu rezultatul altor activități de anchetă, pot contribui la identificarea făptuitorului.

Nu trebuie omisă nici posibilitatea pe care o are constatarea medico-legală de a confirma sau infirma declarațiile victimei referitoare la natura violențelor la care a fost supusă, vechimea urmelor de violență pe care le prezintă, elemente deosebite pentru corecta desfășurare a cercetării.

Expertiza medico-legală psihiatrică este o formă cu totul particulară în cadrul expertizei medico-legale. Studiul complex al personalității umane, a modului ei de a acționa în societate, aduce un aport serios judecătorului în cântărirea răspunderii penale, a dozării pedepsei, a luării măsurilor de siguranță prevăzute de lege [12, p. 155-156].

Indiferent de faptul dacă victima este amplasată într-o instituție-gază sau se află la etapa dse interacțiune inițială cu organele de drept, marea majoritate a declarațiilor victimelor traficate și abuzate sexual și fizic, de obicei, țin de trecut și nu necesită o examinare medico-legală imediată, fie o expertiză medico-legală.

Problema privind examinarea medico-legală va fi abordată în funcție de timpul la care victima va face o relatare ofițerului de urmărire penală despre cele întâmplate. Pornind de la durata perioadei de reflecție înainte de administrarea probelor, necesitatea unei constatări medico-legale imediate ar putea dispărea, excepție făcând doar cazul când victima declară din start că a fost abuzată sexual/fizic și consimte să fie examinată.

În cazurile când expertiza medico-legală este necesară în mod imperios, trebuie respectate procedurile stabilite vizavi de examinarea victimelor violului. În aceste cazuri este necesară abordarea a două aspecte importante. În primul rând, victima trebuie să consimtă de a fi examinată, fapt ce trebuie înregistrat în modul corespunzător în formă scrisă. În al doilea rând, victimei trebuie să i se permită să aleagă medicul de același sex, ori de câte ori aceasta este posibil.

Victimele pot dezvălui anumite detalii ale abuzului pe care l-au suferit pe durata comiterii infracțiunilor. Din astfel de detalii vor putea rezulta informații importante pentru consolidarea declarațiilor victimelor făcute ofițerului de urmărire penală. În același timp, victimele pot refuza de a face publice unele detalii. Însăși organizațiile care acordă asistență victimelor nu au dreptul să nu păstreze confidențialitatea. Din aceste considerente, victimei i se va cere consimțământul (în formă scrisă) de a permite ofițerului de urmărire penală să aibă acces la orice înscrisuri medicale și informații ale lucrătorilor sociali care pot pune la dispoziția acestuia alte probe ce confirmă fapta abuzului.

În acest aspect, ofițerul de urmărire penală sau procurorul are atribuția de a:

- emite ordonanțe pentru efectuarea expertizei medico-legale în caz de declarații privind abuzul sexual sau fizic;

- ofițerul de urmărire penală trebuie să facă o descriere foarte detaliată a oricărui caz de abuz exercitat asupra victimei, a condițiilor în care aceasta a fost deținută și în care i s-a cerut să lucreze. Este foarte important să se obțină cât mai multe detalii descriptive;

- după obținerea unei descrieri detaliate a cazului de abuz, este necesar de a a sigura serviciile specialiștilor medicali calificați în patru aspecte ale sănătății victimei: fizic, sexual, psihologic și psihiatric. Pentru acest proces ar putea fi nevoie de patru experți în domeniul medicinei legale, efectuându-se, astfel, o expertiză complexă conform art. 147 CPP al RM. În unele cazuri, în funcție de circumstanțe, poate fi solicitată participarea unui clinician calificat, care uneori ar putea să furnizeze probe calificate despre vătămarile și infecțiile fizice și sexuale, precum și despre gravitatea și impactul abuzurilor asupra sănătății victimei. În mod analogic, un psihiatru și/sau un psiholog experimentat, de obicei, este în stare să furnizeze probe calificate care cuprind atât daunele psihologice, cât și cele morale pe care le-a suferit victima. Momentul cheie este selectarea experților în medicină legală care dispun de calificarea și atestarea necesară, precum și respectarea recomandărilor lor. În aceste cazuri, de regulă, se apelează la instituțiile de stat competente de a efectua expertiza medico-legală. Totuși, este necesar de a se lua în considerație și dreptul părților de a solicita o expertiză privată [16, p. 125-126].

În rezolvarea problemelor medico-legale trebuie respectate cu strictețe regulile metodologice, și anume:

- descrierea corectă și amănunțită a leziunilor;
- efectuarea tuturor investigațiilor complementare indicate la caz;
- urmărirea bolnavului în timp pentru evaluarea dinamică a leziunilor în evoluția lor și pentru prevenirea complicațiilor.

Expertiza medico-legală trebuie să stabilească: 1) diagnosticul pozitiv de leziuni (realitatea traumatismului); 2) etiopatogenia leziunilor traumatice (determinarea agentului vulnerant și modalitatea de producere a leziunilor traumatice); 3) data producerii leziunilor traumatice; 4) stabilirea tipului de îngrijiri medicale pentru vindecare; 5) stabilirea efectelor traumatismelor; 6) determinarea raportului de cauzalitate biologică între traumatism și efectele acestuia; 7) stabilirea incapacității de muncă [5, p. 185-188].

În urma expertizei medico-legale trebuie demonstrat că prejudiciul fizic sau psihic cauzat victimei a fost urmare a traficării și că aceste daune nu au existat până la săvârșirea traficului. De exemplu, dacă victima suferă de o infecție sexuală, expertul medical ar putea să fie în stare să calculeze cu exactitate durata de infectare a victimei. Aceste probe pot fi confruntate cu data la care victima a fost traficată pentru prima oară. O altă sursă poate fi medicul de familie al victimei care ar fi putut să o examineze până la momentul traficării ei și care ar putea constata dacă aceasta era infectată la timpul respectiv.

O procedură similară ar putea fi aplicată și în cazul plăgilor și cicatricelor. Atunci când victima pretinde că traficanțul i-a cauzat vătămări corporale, expertul medical trebuie să fie în stare să determine vechimea acestora, pentru a sprijini mărturiile victimei. Confirmarea suplimentară a plăgilor și cicatricelor poate avea loc prin audierea familiei victimei privind faptul dacă au existat sau nu vătămările respective înainte de traficul acesteia.

În cele din urmă, în cazurile care includ declarații privind tratamentul inuman sau detenția în condiții similare sclaviei, trebuie să se țină cont de obținerea probelor prin vizitarea locului desfășurării abuzului [16, p. 126-127].

Eficiența constatărilor și expertizelor medico-legale depinde, în bună măsură, de modul în care organele de urmărire penală și instanțele de judecată dispun efectuarea acestora. Respectarea nu numai a prevederilor legale, dar și a unor reguli sau cerințe privind oportunitatea și stabilirea obiectului expertizei, formularea întrebărilor și calitatea materialelor trimise expertului sunt de natură să influențeze direct rezultatele expertizelor [6, p. 38; 14, p. 113].

Oportunitatea expertizei. Asigurarea oportunității expertizei constituie o primă cerință ce trebuie avută în vedere de către organele judiciare. În funcție de probele, datele sau materialele existente în cauză, este necesar să se aprecieze dacă și în ce măsură o expertiză este utilă, astfel încât să nu se întârzie efectuarea unei expertize indispensabile soluționării cazului.

Oportunitatea expertizei se raportează și la momentul dispunerii acesteia, mai ales în ideea că o dispunere prematură, ca și întârzierea acesteia, poate avea consecințe negative asupra soluționării cauzei. În prima ipoteză, obiectele sau materialele trimise expertului pot suferi modificări, degradări etc. Iar în a doua ipoteză, datele sau urmele sunt insuficiente pentru realizarea cercetării [15, p. 571; 14, p. 114].

Stabilirea corectă a obiectului expertizei. Cerința privind stabilirea corectă a obiectului expertizei are implicații directe asupra modului de valorificare judiciară a acestui mijloc de probă. Delimitarea strictă a aspectelor de clarificat este de natură să influențeze pozitiv însăși cercetarea fondului problemelor de constituie obiectului expertizei [13, p. 354].

Stabilirea corectă a obiectului expertizei are implicații directe asupra modului de valorificare judiciară a acestui mijloc de probă. Delimitarea strictă a aspectelor de clarificat este de natură să influențeze pozitiv însăși cercetarea fondului problemelor ce constituie obiectul expertizei [1, p. 98].

Formularea clară a întrebărilor adresate expertului. La dispunerea expertizei judiciare este important să se acorde atenția modului de formulare a întrebărilor la care va răspunde expertul. Una dintre cauzele principale ale ajungerii la concluzii eronate sau nefundamentate științific o reprezintă superficialitatea în fixarea obiectivelor expertizei, fără a mai menționa situațiile în care aceste obiective sunt lăsate la aprecierea expertului [1, p. 100; 14, p. 116].

Asigurarea calității materialelor trimise spre expertiză. Asigurarea calității materialelor trimise spre expertiză reprezintă premiza de bază a obținerii rezultatelor scontate prin administrarea acestui mijloc de probă. În vederea efectuării lucrărilor indicate de organul judiciar, expertul va trebui, de regulă, să aibă la dispoziție, pe de o parte, urmele, obiectele ce se constituie mijloace materiale de probă, iar pe de altă parte, modelele de comparație sau obiectele presupuse a fi creat urmele descoperite în câmpul infracțional.

Prima cerință pe care trebuie să o îndeplinească aceste materiale este aceea a cunoașterii cu certitudine a provenienței lor. A doua cerință importantă se referă la calitatea pe care trebuie să-o prezinte materialele, în sensul că ele trebuie să conțină sau să reflecte suficiente elemente caracteristice pe baza cărora să se facă identificarea. Este necesar ca urmele, mijloacele materiale de probă să fie însoțite de impresiunile, modelele de comparație sau de obiectele presupuse a fi format urmele la fața locului [14, p. 118].

Concluzii. Eficiența constatărilor și expertizelor medico-legale depinde, în bună măsură, de modul în care organele de urmărire penală și instanțele de judecată dispun efectuarea acestora. Respectarea nu numai a prevederilor legale, dar și a unor reguli sau cerințe privind oportunitatea și stabilirea obiectului expertizei, formularea întrebărilor și calitatea materialelor trimise expertului sunt de

natură să influențeze direct rezultatele expertizelor și constatările medico-legale în procesul de cercetare a faptelor de trafic de ființe umane.

Stabilirea corectă a obiectului expertizei are implicații directe asupra modului de valorificare judiciară a acestui mijloc de probă. Delimitarea strictă a aspectelor de clarificat este de natură să influențeze pozitiv însăși cercetarea fondului problemelor ce constituie obiectul expertizei pe categoria respectivă de dosare.

Referințe bibliografice:

1. Brand J. Practical issues in engaging and adducting expert evidence – an examination of the process and procedure in the victorian and federal jurisdictions. Victoria University Law and Justice Journal, nr. 3/2013.
2. Codul de procedură penală al RM: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: MO al RM, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T., Rotaru V., Cerbu A., Ursu S. Drept procesual penal. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
4. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2016.
5. Groza I. L., Astărăstoiaie V. Introducere în medicina legală pentru juriști. Ed. C. H. BECK. București, 2007.
6. Ionescu L., Sandu D. Identificarea criminalistică. Ed. Științifică. București, 1990.
7. Legea RM „Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”, nr. 68 din 14.04.2016. MO nr. 157-162/316 din 10.06.2016.
8. Mateuț Gh., Ștefăroi N., Petrescu V. E. ș.a. Traficul de ființe umane. Infracțor. Victimă. Infracțiune. Asociația Magistraților Iași, 2005.
9. Mihuleac E. Expertiza judiciară. Ed. Științifică. București, 1971.
10. Moise A. C., Stancu E. Criminalistica. Elemente metodologice de investigare a infracțiunilor. Ed. Universul Juridic. București, 2017.
11. Regulamentul Centrului de Medicină Legală. Aprobare prin Hotărârea Guvernului nr. 58 din 4 februarie 2010.
12. Ruiu M. Metodologia investigării criminalistice a unor genuri de infracțiuni. Ed. Universul Juridic. București, 2014.
13. Stancu E. Tratat de criminalistică Ediția aIV-a. Ed. Universul Juridic. București, 2007
14. Stancu E., Manea T. Tactică criminalistică (I). Curs universitar. Ed. Universul juridic. București, 2017.
15. Suci C. Criminalistica. Ed. Didactică și pedagogică. București, 1972.
16. Vidaicu M., Dolea I. Combaterea traficului de ființe umane (drept material și drept procesual). INJ, Chișinău, 2011.
17. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика. Изд. ИНФРА-М. М., 2016.
18. Фахрутдинов Р. Р. Методика расследования торговли людьми. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2011.

STUDIUL CROMATINEI SEXUALE ȘI APLICABILITATEA TESTELOR MOLECULAR GENETICE CROMOSOMIALE ÎN EXPERTIZA JUDICIARĂ

Constantin COJAN,
Universitatea de Stat ”B.P.Hasdeu” Cahul, Catedra Drept

Rezumat: Molecular genetic tests are widely used and accepted by criminal and civil legal systems around the world, and obtaining a molecular genetic DNA result, properly interpreted in the case of a forensic expertise, is a test tool in civil and criminal trials.

The accurate determination of the biological relationship between human individuals is currently carried out using molecular genetic tests, also called DNA tests.

At present, DNA testing is considered to be the most advanced method of scientific investigation for the establishment of biologic relationships between human individuals as it allows direct examination of genetic material, and the final results are of particular value and applicability, including in the judicial field, several times the definitive probation process with a probability of 99.999%.

Cuvinte cheie: cromatină sexuală, cromosom, test molecular genetic, expertiză judiciară

Introducere

Ereditatea reprezintă capacitatea unei persoane de a transmite la urmași caracterelor sale personale, precum și pe cele ale speciei pe care o reprezintă. Deoarece copiii nu sunt identici niciodată cu părinții lor, ereditatea este procesul prin care se realizează similitudinea biologică între părinți și descendenți. Părinții, însă, nu transmit la copii caractere, ci informațiile necesare pentru realizarea lor. În acest context, ereditatea este un proces informațional care presupune stocarea, transmiterea și expresia informației ereditare pentru formarea caracterelor morfofuncționale specifice unui individ [2].

Variabilitatea genetică cuprinde fenomenele care produc diferențele genetice dintre indivizii unei populații, precum și dintre populații diferite. Principalele surse de variabilitate genetică sunt mutațiile, recombinările genetice și migrațiile. Datorită acestor procese, fiecare individ are o structură genetică unică individuală [2,4].

ADN – substratul biochimic al eredității. Ereditatea este o funcție care are ca substrat molecular acidul deoxiribonucleic (ADN). ADN-ul îndeplinește 3 funcții majore, care reprezintă esența eredității:

- ADN conține informația genetică codificată pentru realizarea caracterelor specifice unui organism. Unitatea de informație ereditară este gena, un segment de ADN ce deține informația necesară pentru realizarea unui caracter ("o genă → un caracter"). Alterarea accidentală a structurii genice se numește mutație; aceasta poate conduce la modificarea caracterului respectiv (caracter mutant) [2,4].

- ADN exprimă informația genetică, prin sinteza unor proteine specifice care determină caracterelor organismului ("o genă → o proteină"). La realizarea acestor caractere participă însă și factorii de mediu. Ansamblul de caractere manifeste și specifice unui organism, determinate de ereditate și mediu poartă numele de fenotip [2,4].

- ADN transmite informația genetică în succesiunea generațiilor de celule sau organisme, prin replicare (biosinteza, pe baza informației conținute de cele două catene ale moleculei de ADN inițială, a două molecule noi de ADN identice), urmată apoi de distribuirea egală a moleculelor de ADN în cursul diviziunii celulare [2,4].

Material și metode

Metodologia lucrării evidențiază studiul cromatinei sexuale ce prezintă particularități morfologice distincte, care permite stabilirea sexului genetic (XX sau XY) și a unor anomalii ale numărului cromosomilor sexuali. Cromatina sexuală este o formă de heterocromatină facultativă, fiind specifică fiecărui sex: cromatina X se înrâlnește în mod normal numai în celulele provenite de la sexul feminin, în timp ce cromatina sexuală Y este caracteristică bărbaților.

La femeie, cromatina sexuală, denumită cromatina X, se prezintă de regulă sub forma unui cromocentru intranuclear specific, rezultat prin inactivarea genică și heterocromatinizarea unuia din cei doi cromosomi X. La nivelul mucoasei bucale, corpusculul de cromatină X este denumit corpuscul Barr. La bărbat, cromatina sexuală, denumită cromatină Y, se prezintă sub forma corpusculului F.

Apariția cromatinei X poate fi explicată pe baza ipotezei Lyon (1961). Conform acesteia la persoanele normale de sex feminin, unul din cei doi cromosomi X este inactivat genetic, deoarece între cromosomii sexuali X și Y există diferențe importante de mărime și conținut genetic, care, în absența inactivării, ar genera o inegalitate genetică între femeie și bărbat [2].

Cromosomul X este un cromosom mijlociu care conține, înafara genelor de sexualizare, numeroase gene care codifică diferite proteine/enzime neimplicate în procesul de sexualizare. Cromosomul Y este un cromosom mic (aproximativ 50Mb) care conține genele implicate în formarea testiculelor și procesului de spermatogeneză și câteva gene care sunt omologe unor gene de pe cromosomul X.

Astfel, comparativ cu persoanele XY, persoanele XX au o doză dublă de gene, care codifică diferite proteine. Egalizarea genetică între cele două sexe se produce prin inactivarea prin heterocromatinizare și condensare a unuia din cei doi cromosomi X ai femeii, astfel încât, atât bărbații, cât și femeile au un singur cromosom X activ [3].

Postulatele ipotezei lui Lyon susțin următoarele:

- La femeile normale (XX) unul din cei doi cromosomi X se inactivează total;
- Inactivarea se produce precoce (în perioada embrionară) și este definitivă și ireversibilă;
- Inactivarea este întâmplătoare (în unele celule se inactivează cromosomul X de origine maternă, în timp ce în altele se inactivează cromosomul X patern) și independentă; [2]

Cromatina sexuală X poate fi studiată și observată prin metode genetice de laborator în majoritatea țesuturilor provenite de la o persoană de sex feminin (46,XX). În mod obișnuit, ea este studiată în celulele din frotiuri de mucoasă bucală sau sânge periferic, mai rar în celulele bulbului pilos, în celulele amniotice fetale sau chiar alte tipuri de celule [1,2].

Metoda de studiu a cromatinei sexuale X pe frotiul de mucoasă bucală. În celulele epiteliului bucal, cromatina X este prezentă sub forma unui cromocentru (corpusul Barr) cu următoarele particularități morfologice:

- Condensare și colorare bazofilă intensă;
- Poziție, cel mai frecvent, periferică, lipit de fața internă a membranei nucleare, uneori corpusul pare situat central (lângă nucleol) sau liber în nucleoplasmă;
- Forma ovală sau plan convexă; în funcție de incidența optică sub care este privit la microscop, poate apare uneori triunghiular, sferic, bipartit (în halteră);
- Mărime medie de 1 micron ($\pm 0,3$);

Caracteristicile morfologice enumerate de noi mai sus, permit identificarea corpuscului Barr [1,3].

Teoretic, toți nucleii celulelor provenite de la persoanele normale de sex feminin (XX), trebuie să aibă un corpusul de cromatină X. În realitate, frecvența medie normală a celulelor X pozitive este de aproximativ 20-40%, datorită:

- Selecției corpusculilor situați periferic și excluderii celor dispuși central;
- Calității improprii ale unor nucleii, determinate fie de poziția lor în straturile superficiale ale mucoasei, fie de unele defecte de colorare;
- Existenței reale a unor celule "cromatin X negative", în care, datorită unor condiții metabolice celulare sau generale, cromosomul X, deși inactiv, nu se condensează;

Pentru stabilirea corectă a frecvenței se numără cel puțin 300 de nucleii. Au fost descrise de noi și alte cauze, mai puțin semnificative, care pot influența frecvența cromatinei X (variații legate de vârstă, ciclul ovarian, unele boli sau tratamente) [1,3,4].

Deoarece, conform ipotezei lui Lyon, în fiecare celulă rămâne activ un singur cromosom X, iar restul se inactivează, transformându-se în cromatină X, rezultă că:

$$\text{numărul de corpusculi Barr} = \text{numărul de cromosomi X} - 1$$

Aplicând relația de mai sus, devine evident faptul că, în mod normal, cromatina X se găsește în nucleul celulelor interfazice numai la persoanele normale de sex feminin (un singur corpusul Barr) și lipsește la persoanele normale de sex masculin. Datorită acestor particularități, testul cromatinei X este folosit pentru stabilirea sexului genetic (XX sau XY).

În diferite stări patologice, datorate unor anomalii de număr sau structură ale cromosomilor X, posibile atât la femei, cât și la bărbați, pot apare modificări ale numărului și mărimii corpusculului de cromatină sexuală X [4].

Astfel, absența din celule a unui dintre cromosomii X (45,X – monosomie X), asociată unui fenotip feminin produce sindromul Turner, ce se caracterizează prin test Barr negativ, în timp ce prezența unor cromosomi X suplimentari (polisomii X), fie la femei (47,XXX; 48,XXXX), fie la bărbați (47,XXY; 48,XXXY) produce sindromul Klinefelter, caracterizat prin identificarea mai multor corpusculi Barr în celulă.

Pomind de la acest fapt, pe baza numărului corpusculilor Barr se poate preciza numărul cromosomilor X existenți în celulă: numărul cromosomilor X este mai mare cu 1 decât cel al corpusculilor Barr.

Atunci când pe o lamă cu frotiu de mucoasă bucală, provenind e la o anumită persoană, se întâlnesc celule cu număr diferit de corpusculi Barr, pentru a calcula numărul de cromosomi X, se ia întotdeauna în considerație numărul maxim de corpusculi Barr, deoarece unii dintre cromosomii X inactivați pot să nu fie vizibili în toate celulele analizate la microscop.

Metoda de studiu a cromatinei sexuale X pe frotiul de sânge periferic în polimorfonucleare neutrofile. Pe frotiul de sânge periferic, colorat cu soluție May-Grünwald-Giemsa, cromatină X poate fi evidențiată în celulele polimorfonucleare (PMN), unde este prezentă sub forma particulară a unor apendici

nucleari. Aceștia sunt de două feluri:

- Apendice tip A, în ”băț de tobă” (în limba engleză *drumstick*) format dintr-un cap oval sau rotund, de aproximativ 1,5 micrometri, mai intens colorat decât nucleul și atașat de restul nucleului printr-un filament subțire;

- Apendice de tip B sau ”nodul sesil”, asemănător ca mărime, formă și colorabilitate cu nodulul A, dar fixat la nucleu printr-o bază largă de implantare.

Frecvența medie a apencilor A și B la femeia normală este de 1 la 38 PMN, iar variațiile sunt cuprinse între 1 la 6 și 1 la 98 PMN; ele se datoresc gradului de lobulare al nucleului, tehnicii de executare a frotiului și probabil unor factori metabolici celulari.

În practică, pe o lamă cu frotiu de sânge periferic se numără atâtea neutrofile până ce se totalizează 6 apendici A; pentru a afirma absența lor, atunci se numără cel puțin 500 neutrofile.

Interpretarea corelației dintre numărul sau mărimea apencilor A și B din PMN și numărul sau mărimea cromosomilor X din care provin se face întocmai ca la corpusculii Barr din frotiul de mucoasă bucală.

Cromatina sexuală Y poate fi evidențiată pe frotiuri de mucoasă bucală sau pe secțiuni din țesuturi prelevate de la persoane de sex masculin și se evidențiază, după colorare cu fluorocromi (quinacrina, atebrina, acridin-orange) și examinare în lumină ultravioletă, fiind numit corpuscul F [1,3].

Mărimea corpusculului F este de 0,25 micrometri, corespunzătoare mărimii celor 2/3 din brațul q al cromosomului Y. Mărimea poate fi diferită datorită variațiilor lungimii brațului lung al cromosomului Y la persoane fenotipic normale. Corpusculul F se găsește în nucleu, fixat la membrană sau liber în nucleoplasmă.

Frecvența cu care este observată cromatina Y în celulele masculine depinde de țesutul sau substratul biologic studiat, fiind 70-80% în fibroblaști, 75-85% în celulele amniotice de sex masculin, 40-45% în nucleul spermatozoizilor și 25-50% în celulele mucoasei bucale [2].

Interpretarea rezultatelor obținute se face folosind următoarea formulă:

numărul de corpusculi F = numărul de cromosomi Y

Aplicând relația de mai sus, este evident faptul că femeile (indiferent de numărul de cromosomi X) nu prezintă niciodată corpuscul F, în timp ce bărbatul normal prezintă un singur corpuscul F. La bărbații cu un cromosom Y suplimentar (47, XYY) se evidențiază doi corpusculi F.

Rezultate și concluzii

Testul molecular genetic al cromatinei sexuale asigură aprecierea numărului de gonosomi X sau Y, permițând identificarea sexului genetic și diagnosticul anomaliilor numerice ale cromosomilor sexuali, care produc sindroame cu disgenezie gonadică.

Testul se folosește cu importanță majoră în:

1. În medicina legală și expertiza judiciară poate stabili proveniența masculină sau feminină a nor pete de sânge, fragmente de țesuturi, fire de păr, etc. Ușurând și totodată elucidând anumite anchete criminalistice. În prezent, testul este completat de metoda amprentei genetice ADN, care permite identificarea precisă a persoanei de la care provine proba biologică cu o probabilitate de 99,999%.

2. Mecanismele prin care se moștenește materialul genetic uman în succesiunea generațiilor au fost îndelung studiate, cercetarea paternității reprezentând o provocare a medicinei legale din cele mai vechi timpuri. Cunoașterea acestor mecanisme la nivel molecular permite în prezent stabilirea cu acuratețe a filiației biologice a unui individ uman. Astfel, excluderea sau confirmarea unui bărbat într-un proces de paternitate poate fi pronunțată cu maximum de certitudine. În ultimele două decenii, testarea ADN a fost unanim acceptată de sistemele juridice din întreaga lume fiind considerată o probă științifică obiectivă și incontestabilă, mai ales în cele mai complicate cazuri de expertiză judiciară.

3. Stabilirea legăturilor de sânge ale unui individ a reprezentat o preocupare constantă de-a lungul istoriei umanității, deoarece noțiunea de familie și regulile de transmitere a bunurilor unei familii s-au bazat pe apartenența biologică a membrilor săi. Filiația biologică generează o serie de raporturi juridice și de aceea este reglementată din punct de vedere legal. Toate sistemele judiciare ale lumii, de la începutul civilizației umane, au prevederi speciale referitoare la filiația față de mamă și cea față de tată. Statistici recente, raportate în mai multe țări ale lumii, estimează ca 1 din 10 persoane are dubii referitoare la părinții săi biologici, în special legate de tatăl biologic.

4. Diagnosticul prenatal al sexului fătului este efectuat din celulele fetale amniotice, fiind cu o utilă aplicabilitate în situațiile în care mama, aparent sănătoasă, este purtătoarea unei gene mutante recesive gonosomale ($X^N X^a$) pe care ar putea să o transmită la 50% din băieți, aceștia urmând să manifeste

fenotipic afecțiunea (de exemplu hemofilia, miopatie Duchenne, etc.). În prezent testul cromatinei sexuale este complementat cu tehnici modern de diagnostic molecular prenatal, care permit atât identificarea sexului fătului, cât și evidențierea prezenței genei mutante în genotipul fătului, pentru multe afecțiuni genetice legate de cromosomul X.

5. Stabilirea sexului genetic în stările intersexuale la nou-născut, mai ales prin prezența unor malformații ale organelor genitale externe, atunci când testiculele nu se palpează în scrot, poate duce la erori de apreciere a sexului civil (sexul declarant în certificatul de naștere). De aceea, în cazul unui nou-născut cu orane genitale externe ambigue (băiat cu hipospadias sau criptorhidie, respectiv fată cu hipertrofie clitoridiană) este obligatoriu testul molecular genetic al cromatinei sexuale și ulterior analiza cromosomilor.

6. Diagnosticul unor anomalii de număr sau structură ale cromosomilor sexuali care stau la originea unor disgenezii gonadice, ce pot avea drept factor patogenic prezența unor anomalii de număr sau structură a gonosomilor X sau Y (sindroamele 47,XXY, 48,XXXY, 47,XYY, 45,X, 47,XXX, 46,XYp-, 46,XYq-, 46,Xi(Xq), etc.). În practica medicală cele mai frecvente disgenezii gonadice sunt din sindroamele Klinefelter (47,XXY) – la bărbat și Turner (45,X) – la femeie.

7. Limitele testelor molecular genetice prin studiul cromatinei sexuale este o metodă de investigare citogenetică, întrucât permite un diagnostic rapid. Totuși este considerat un test subiectiv, a cărui interpretare ține în mare măsură de profesionalismul și experiența examinatorului, nu poate da indicații exacte despre existența unor mozaicuri cromosomice gonosomale și nici despre anomalii cromosomice autosomale. De aceea, pentru obținerea unui rezultat riguros exact, se recurge la studiul cromosomilor (efectuarea testului cariotipului uman), metodă mai laborioasă și cu niște costuri mult mai ridicate, dar în același timp, mult mai precisă.

Referințe bibliografice:

1. Constantin, R., *Expertizele – mijloc de proba în procesul penal*, Ed. Tehnica, București, 2000;
2. Gorduza, E., Rusu C., Buhuși M., ., *Genetică umană*, Ed. KolosGrup, Iași, 2003;
3. Groza, I.L., Mixich, F., *Identificarea medico-legală prin amprenta genetică*, Ed. Craiova, 2003;
4. Perju-Dumbrava, D., Bețianu, B.L., *Genotiparea ADN în expertiza medico-legală*, Ed. Accent, București, 2004;
5. Văduva, N., *Expertizele, constatarile tehnico-științifice și medico-legale*, Ed. Universitaria, Craiova, 1997;

PERSONALITATEA INFRACTORULUI – ASPECTE CRIMINOLOGICE

Victoria ȘEVCENCO, lec. univ.,
USCh „B.P.Hasdeu”,
Facultatea de Drept și Administratie Publica
Catedra de Drept

Abstract: *The issue of human personality approached in a multidisciplinary way nowadays has a special interest in the theoretical and applied research in many scientific and practical fields, including the personality of the offender. From the point of view of criminology, the personality of the offender carries the causes of crime, it is the main link of the entire mechanism of criminal behavior, and its particularities that generate such behavior must form the direct object of prophylaxis.*

Criminalitatea, în toată complexitatea ei, indiferent de forma de manifestare, reprezintă astăzi un fenomen tot mai agresiv, astfel încât societatea este amenințată atât la bazele ei morale, cât și în structurile pe care este întemeiată. Combaterea acestui flagel social devine o problemă juridică, iradicarea căruia cere o fundamentare științifică realizată de studiul criminologic. Având un caracter multidisciplinar, criminologia implică o vastă cercetare științifică în planul crimei, al personalității criminalului și a criminalității în general. Eficacitatea măsurilor de control asupra criminalității constă în rezolvarea oportună a problemelor referitoare la cunoașterea esenței fenomenului (crimă, criminal, criminalitate), la justa apreciere a stării și tendințelor acestuia în Republica Moldova, la descoperirea cauzelor și condițiilor, a factorilor și împrejurărilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor, pronosticarea

criminalității și a altor devianțe sociale, elaborarea măsurilor eficiente de prevenire și de combatere. Posibilitatea realizării acestor obiective ne oferă studiul domeniului criminologiei prin studierea unui subiect integrant al acestui domeniu și anume problema personalității infractorului.

Personalitatea infractorului este unul din componentele principale ale obiectului de cercetare al criminologiei. Criminologii studiază personalitatea infractorului din perspective relevării rolului ei în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra acesteia pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale [1].

Din punct de vedere al criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșite infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei, care generează un astfel de comportament, trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei.

Criminologia încearcă să dea răspuns la următoarele întrebări:

- ce prezintă personalitatea infractorului;
- există ea oare;
- care sunt particularitățile ei și de ce, spre deosebire de alții, adoptă modelul comportamentului criminal;
- care este rolul ei la comiterea infracțiunii;
- cum trebuie de influențat asupra ei ca să nu admitem mai multe manifestări infracționale.

Criminologia operează cu conceptul de personalitatea infractorului ca varietate a personalității umane. Literatura de specialitate tratează două viziuni asupra conceptului de personalitate umană. Criminologii ruși definesc personalitatea infractorului pornind de la conceptual filozofic de personalitate umană. Conform acestei opinii conceptul de personalitate umană fixează numai trăsăturile ei sociale. Așadar, personalitatea umană este imaginea socială a individului, adică rezultatul procesului dezvoltării sociale, formării și activității sale în societate [2].

Kuznițova N.F, afirmă că personalitatea umană este sistemul trăsăturilor proprietăților și calităților sociale și psihice ale subiectului relațiilor sociale și este constituită din trei componente sau subsisteme:

1. statutul social al personalității;
2. rolul și funcțiile sociale ale personalității;
3. caracteristica moral-psihologică, care reflectă atitudinea personalității față de valorile sociale și funcțiile sociale exercitate. Cele mai stabile atitudini ale persoanei creează sistemul de valori sau interese și motivația comportamentului acesteia [3].

În literatura criminologică română personalitatea umană este examinată într-o accepțiune largă ca unitatea bio-psiho-socială. Astfel afirmându-se că integrarea în societate a ființei umane depinde într-o măsură importantă de componentă biologică a individului și este operată de sistemul nervos central.

Prin natural or, preponderent biologică, se caracterizează astfel de componente ale personalității ca: aptitudinile, temperamentul și caracterul. Așadar personalitatea umană este și o consecință a eredității.

Personalitatea infractorului este un produs al procesului de socializare în care are loc însușirea și asimilarea de către individ al valorilor, normelor, dispozițiilor, modelelor de conduită caracteristice societății respective, comunității sau grupului social. Socializarea poate fi pozitivă sau negativă.

Procesul de formare a personalității este un proces interacționist și nu se desfășoară sub influența unilaterală a factorilor sociali. Așadar personalitatea este o consecință a interacțiunii dialectice dintre ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului (factorii endogeni) și ansamblul factorilor mediului social (factorii exogeni).

Relațiile sociale formează decisive personalitatea individuală creând atât imaginea ei socială generală, cât și proprietățile și trăsăturile ei moral-psihologice. Ansamblul, respective de proprietăți și trăsături caracterizează personalitatea infractorului și determină comportamentul infracțional al acesteia [4].

Deși relațiile sociale influențează decisiv formarea personalității la rândul lor, ele sunt determinate de activitatea oamenilor ca factori sociali creatori. În consecință personalitatea umană este produsul epocii în care trăiește omul și pe care o reflectă la nivelul conștiinței, acționând, totodată, asupra sa constructiv sau distructiv.

Personalitatea infractorului se caracterizează prin orientarea antisocială și este socialmente periculoasă. Personalitatea infractorului se deosebește de personalitatea altor cetățeni prin orientarea antisocială și pericolul ei social. Pericolul social al personalității reprezintă prin sine sistemul ei de interese și motive criminogene care au generat comportamentul infracțional respective.

Pericolul social, de regulă nu are un caracter general, ci se exprimă prin unele orientări și motivații dominate ale individului cum sunt aviditatea, agresivitatea etc. orientarea antisocială a persoanlității determină conținutul pericolului ei social și al comportamentului ei infracțional.

Gradul pericolului social diferă tipurile de infractori sau infractori concreți. El este determinat nu numai de caracterul faptei, dar și de locul pe care îl deține comportamentul infracțional și motivația sa în întregul system de calității persoane și al conduitei subiectului. Deci, gradul de pericol social al infractorului este determinat de raportul dintre trăsăturile negative sau pozitive ale persoanlității acestuia.

Totodată, menționăm că trăsăturile distincte personalității infractorului nu sînt caracteristice tuturor persoanelor care comit infracțiuni. Totuși în criminologie personalitatea infractorului este o noțiune mai cuprinzătoare decît cea juridico-penală, unde se include anamblu trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanelor care au comis o infracțiune.

Personalitatea infractorului este acel ansamblu de trăsături ale lui care permit a releva raporturile, sistemele și lanțurile cauzale ale infracțiunii și criminalității.

Conceptual de personalitate a infractorului are un caracter relativ și este strict determinat în timp, explicîndu-se prin aceea că criminalizarea sau dezcriminalizarea faptelor este determinată de legislator. Poate fi vorba de personalitatea infractorului din momentul săvârșirii de către o anumită persoană a unei infracțiuni și pînă la momentul ispășirii de către ea a pedepsei.

Unii autori consideră că utilizând termenul de personalitate a infractorului se etichează persoana care a comis infracțiune. De aceea, se propune de a-l substitui cu alt termen – “persoanlitatea făptuitorului” sau “persoana care a săvârșit infracțiunea”.

În literatura de specialitate există diverse definiții ale conceptului de persoanlitate a infractorului care pot fi grupate, în opinia noastră, în definiții generale ce nu stabilesc anumite calități distincte personalității infractorului și definiții prin care se încearcă a deosebi personalitatea infractorului de a noninfractorului [5].

O definiție generală este următoarea: “*personalitatea infractorului este o sinteză a trăsăturilor bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate definitorii pentru individual care a comis infracțiune*”.

O altă definiție din aceeași categorie este formulată astfel: “*personalitatea infractorului reprezintă ansamblu trăsăturilor acesteia, dobîndite în procesul de socializare, care interacționând cu condițiile externe determină comportamentul infracțional*”.

Spre deosebire de prima definiție, cea de a doua include în componența persoanlității infractorului numai trăsăturile dobîndite de către individ în procesul de socializare. Autorul precizează că nu toate trăsăturile dobîndite constituie personalitatea infractorului, dar numai acele care interacționând cu circumstanțele externe determină comportamentul infracțional.

Cercetarea crimonologică permanentă a personalității infractorului este necesară pentru relevarea și aprecierea sistematică a trăsăturilor de caracter specifice acesteia, aspirațiilor necesităților ei este deosebit de important de a stabili acele caracteristici ale personalității infractorului ce sunt definitorii anume indivizilor care au comis infracțiuni, îndeosebi, fapte penale violente grave și deosebit de grave [6].

O problemă importantă căreia i s-a acordat un deosebit interes în procesul studierii factorilor și premiselor ce stau la baza formării personalității infractorului este cea a determinării profilului de personalitate. Justificarea reală rezultă din faptul că într-o viziune strict științifică asupra acestui subiect este desigur de factură interdisciplinară – personalitatea umană este locul de confluență a tuturor disciplinelor care concură la rezolvarea problemei infracționalității. Acest adevăr nu are numai o legitimitate teoretică, ci din contră își revendică poziția de cheie de boltă, a complexului proces de reeducare, recuperare și integrare socio-profesională a infractorului.

Problematica personalității umane abordată multidisciplinar cunoaște azi un interes deosebit în cercetările teoretice și aplicative din numeroase domenii științifice și practice, inclusive în ce privește personalitatea infractorului.

Ideea după care nu ne preocupă infractorul, ci omul - în esență personalitatea acestuia supusă transformării în scopul recuperării celui care a încălcat legile pentru a fi redat societății ca element util – devine vitală în cazul lor infractori care, aflându-se încă în faza de formare sunt mult mai receptivi, mai sensibili la acțiunile factorilor de mediu social, ceea ce sporește și accelerează șansele de influențare pozitivă a evoluției personalității acestora și implicit a comportamentului lor moral și social.

Însăși determinarea profilului de personalitate al infractorului reprezintă o idee de bază ce ar asigura și ar garanta aplicarea unui proces judiciar echitabil în privința acestuia, evitându-se, astfel,

eventualele abuzuri și greșeli în intervenția judiciară față de acesta.

Din punct de vedere al criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei, care generează un astfel de comportament, trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei.

După cum menționează autorul moldovean Gh. Gladchi [7], criminologia încearcă să dea răspuns la următoarele întrebări: ce prezintă personalitatea infractorului; există ea oare; care sunt particularitățile ei și de ce, spre deosebire de alții, adoptă modelul comportamentului criminal; care este rolul ei la comiterea infracțiunii; cum trebuie de influențat asupra ei ca să nu admitem mai multe manifestări infracționale.

Survine necesar de menționat faptul că criminologia operează cu conceptul de personalitate a infractorului ca variantă a personalității umane.

Literatura de specialitate tratează două viziuni asupra conceptului de personalitate umană [8].

Criminologii ruși definesc personalitatea infractorului pomind de la conceptul filosofic de personalitate umană. Conform acestei opinii, conceptul de personalitate umană fixează numai trăsăturile ei sociale. Așadar, personalitatea umană este imaginea socială a individului, adică rezultatul procesului dezvoltării sociale, formării și activității sale în societate.

Кузнецова Н.Ф. [9] afirmă că personalitatea umană este sistemul trăsăturilor, proprietăților și calităților sociale și psihice ale subiectului relațiilor sociale și este constituită din trei componente sau subsisteme:

- statutul social al personalității (apartenența persoanei la un anumit grup social, grup social-demografic: sexul, vârsta, studiile, starea civilă, etnia etc.);
- rolul și funcțiile sociale ale personalității;
- caracteristica moral-psihologică, care reflectă atitudinea personalității față de valorile sociale și funcțiile sociale exercitate. Cele mai stabile atitudini ale persoanei creează sistemul de valori sau interese și motivația comportamentului acesteia.

În literatură criminologică română personalitatea umană este examinată într-o accepțiune largă ca unitatea bio-psiho-socială. Astfel, afirmându-se că integrarea în societate a ființei umane depinde într-o măsură importantă de componența biologică a individului și este operată de sistemul nervos central. Prin natura lor, preponderent biologică, se caracterizează astfel de componente ale personalității ca: aptitudinile, temperamentul și caracterul. Așadar, personalitatea umană este și o consecință a eredității.

Personalitatea infractorului este un produs al procesului de socializare în care are loc însușirea și asimilarea de către individ a valorilor, normelor, dispozițiilor, modelelor de conduită caracteristice societății respective, comunității sau grupului social [10]. Socializarea poate fi pozitivă sau negativă. Procesul de formare a personalității este un proces interacționist și nu se desfășoară sub influența unilaterală a factorilor sociali. Așadar, personalitatea este o consecință a interacțiunii dialectice dintre ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului (factorii endogeni) și ansamblul factorilor mediului social (factorii exogeni).

Relațiile sociale formează decisiv personalitatea individual [11] creînd afît imaginea ei socială generală, cît și proprietățile și trăsăturile ei moral-psihologice (viziunile, convingerile, orientările valorice, aspirațiile, proprietățile intelective și volitive). Ansamblul respectiv de proprietăți și trăsături caracterizează personalitatea infractorului și determină comportamentul infracțional al acesteia. Deși relațiile sociale influențează decisiv formarea personalității, la rîndul lor, ele sînt determinate de activitatea oamenilor ca factori sociali creatori. În consecință personalitatea umană este produsul epocii în care trăiește omul și pe care o reflectă la nivelul conștiinței, acționînd, totodată, asupra sa constructiv sau distructiv.

Personalitatea infractorului se caracterizează prin orientare antisocială și este socialmente periculoasă. Personalitatea infractorului se deosebește de personalitatea altor cetățeni prin orientarea antisocială și pericolul ei social. Pericolul social al personalității reprezintă prin sine sistemul ei de interese și motive criminogene care au generat comportamentul infracțional respectiv.

Pericolul social, de regulă, nu are un caracter general, ci se exprimă prin unele orientări și motivații dominante ale individului cum sînt aviditatea, agresivitatea etc. Orientarea antisocială (criminogenă) a personalității determină conținutul pericolului ei social și al comportamentului ei infracțional [12].

Gradul pericolului social diferă tipurile de infractori sau infractori concreți. El este determinat nu

numai de caracterul faptei, dar și de locul pe care îl deține comportamentul infracțional și motivația sa în întregul sistem de calități personale și al conduitei subiectului. Deci, gradul de pericol social al infractorului este determinat de raportul dintre trăsăturile negative și pozitive ale personalității acestuia. Totodată, menționăm că trăsăturile distincte personalității infractorului nu sînt caracteristice tuturor persoanelor care comit infracțiuni. De exemplu, infracțiunile săvârșite din imprudență ori infracțiunile cu un pericol social redus.

Pericolul social al personalității se formează, de regulă, pînă la momentul săvîrșirii infracțiunii [13]. Apariția treptată a unui astfel de pericol se manifestă în comportamentul antisocial concret al persoanei - delictul disciplinare, contravențiile administrative, acțiunile amurale care nu au încă un caracter infracțional. Totodată, după ispășirea pedepsei, persoana nefiind infractor continuă a fi socialmente periculoasă. În ambele cazuri nu putem vorbi despre personalitatea infractorului, ci despre o personalitate socialmente periculoasă.

Despre personalitatea infractorului poate fi vorba doar în cazurile cînd individul a comis o infracțiune, și anume: din momentul cînd el devine subiect al infracțiunii, din punct de vedere al dreptului penal, pînă în momentul executării de către el a pedepsei. Conceptul de personalitate a infractorului include și acele trăsături ale persoanei care, potrivit legii penale naționale, caracterizează subiectul unei infracțiuni. Totuși, în criminologie personalitatea infractorului este o noțiune mai cuprinzătoare decît cea juridico-penală, unde se include ansamblul trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanei care a comis o infracțiune. Personalitatea infractorului este acel ansamblu de trăsături ale lui care permit de a releva raporturile, sistemele și lanțurile cauzale ale infracțiunii și criminalității.

Conceptul de personalitate a infractorului are un caracter relativ și este strict determinat în timp, explicîndu-se prin aceea că criminalizarea sau decriminalizarea faptelor este determinată de legislator. Poate fi vorba de personalitatea infractorului din momentul săvîrșirii de către o anumită persoană a unei infracțiuni și pînă în momentul ispășirii de către ea a pedepsei. Unii autori [14] consideră că utilizînd termenul de personalitate a infractorului se etichetează persoana care a comis o infracțiune. De aceea, se propune de a-l substitui cu alt termen - "personalitatea făptuitorului" sau "persoana care a săvîrșit infracțiunea".

În literatura de specialitate există diverse definiții ale conceptului de personalitate a infractorului care pot fi grupate, în opinia noastră, în definiții generale ce nu stabilesc anumite calități distincte personalității infractorului și definiții prin care se încearcă a deosebi personalitatea infractorului de a noninfractorului. O definiție generală este următoarea: "*personalitatea infractorului este o sinteză a trăsăturilor bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate defnitorii pentru individul care a comis o infracțiune*". O altă definiție din aceeași categorie este formulată de profesorul Блывштейн Ю. Д., care afirmă, că personalitatea infractorului reprezintă ansamblul trăsăturilor acesteia, dobîndite în procesul de socializare, care, interacționînd cu condițiile externe (situația) determină comportamentul infracțional [15].

Spre deosebire de prima definiție, cea de a doua include în componența personalității infractorului numai trăsăturile dobîndite de către individ în procesul de socializare. Autorul precizează că nu toate trăsăturile dobîndite constituie personalitatea infractorului, dar numai acele care interacționînd cu circumstanțele externe determină comportamentul infracțional. Totodată, în definiție nu se concretizează care anume însușiri dobîndite determină comportamentul infracțional.

Din categoria noțiunilor în care se încearcă o distincție între personalitatea infractorului și noninfractorului vom analiza două definiții. Astfel, **Narcis Giurgiu (1992) scrie:** "Personalitatea infractorului trebuie înțeleasă ca o sinteză a tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale, cu un înalt grad de stabilitate și care atribuie o identitate de sine inconfundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate". Deci, conform acestei definiții personalitatea infractorului diferă de personalitatea noninfractorului prin atitudinea de antisociabilitate generată de sinteza tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale.

În literatura criminologică se menționează că personalitatea infractorului, ca și oricare altă personalitate, reprezintă un fenomen unitar, complicat și complex. Personalității infractorului îi sunt caracteristice unele trăsături negative, precum și trăsături pozitive. Comportamentul, activitatea infracțională sînt un produs al funcționării și interacțiunii acestor caracteristici. De aceea, în principiu, este necesară o cercetare complexă a personalității infractorului cu participarea specialiștilor din diferite domenii, fiindcă anume ea poate să ofere un răspuns exhaustiv la întrebarea ce trăsături ale personalității determină comportamentul infracțional și care sunt izvoarele apariției acestor particularități.

Totodată, nu se exclude și un studiu mai restrîns al personalității infractorului, realizat de specialistul-criminolog. Acest studiu presupune relevarea și analiza acelor caracteristici ale personalității

care, nemijlocit, interacționând cu condițiile mediului social, generează comportamentul infracțional. Așadar, este necesar de a specifica care ar fi, totuși, obiectul de cercetare al criminologiei privind personalitatea infractorului.

Pentru determinarea și detalizarea acestui obiect, în literatura criminologică este utilizat conceptul de structură a personalității infractorului. De exemplu, în unele monografii [16] se menționează: "La examinarea structurii personalității infractorului apar astfel de întrebări: din ce este constituită personalitatea infractorului; anume care trăsături, însușiri ale delincventului formează în ansamblu noțiunea de personalitate a infractorului; cum se grupează (clasifică) trăsăturile ce constituie personalitatea infractorului". În continuare se afirmă că structura personalității infractorului reflectă nu numai diversitatea trăsăturilor care o constituie, dar și rolul diferit al acestora în etiologia comportamentului infracțional, precum și interconexiunea și interacțiunea trăsăturilor respective. Deci, structura personalității infractorului reflectă acel ansamblu de trăsături ale acesteia care permit relevarea raporturilor, sistemelor și lanțurilor cauzale ale infracțiunii și criminalității.

În literatura de specialitate se operează frecvent cu conceptul de caracteristică criminologică a personalității infractorului care, de fapt, are același conținut ca și conceptul de structură a personalității infractorului. Considerăm noțiunea de caracteristică criminologică a personalității infractorului mai reușită, deoarece corespunde mai exact conținutului acesteia - stabilirea tuturor trăsăturilor personalității ce au importanță criminologică și care urmează a fi analizate în procesul studiului științific.

Caracteristica criminologică a personalității infractorului reprezintă sistemul de trăsături ce caracterizează persoana care a comis o infracțiune sau alta, diferitele aspecte și manifestări ale existenței sociale și practicii de viață ale acesteia, care direct sau indirect sînt legate de comportamentul antisocial al individului, generalizînd sau favorizînd comiterea infracțiunii, ajutîndu-ne să înțelegem cauzele săvîrșirii acesteia. În literatura de specialitate sînt evidențiate, de regulă, șase grupuri de trăsături principale ale personalității infractorului: [17]

- 1) trăsături social-demografice - sexul, vîrsta, etnia, apartenența la populația rurală sau urbană etc.;
- 2) trăsături juridico-penale -prezența antecedentelor penale, recidivist deosebit de periculos, etc.;
- 3) trăsături sociale - cetățenia, profesia, grupul social, starea civilă, genul de activitate, studiile etc.;
- 4) trăsături etico-morale - atitudinea față de respectarea interdicțiilor juridico-penale; atitudinea față de religie; lacunele esențiale din conștiința morală a persoanei; denaturări care generează conflictul cu normele morale dominante în societate, cu normele morale ale diferitelor grupuri de populație etc.;
- 5) trăsături psihologice - necesitățile deformate, interesele negative și motivația criminogenă, dezvoltarea denaturată a sistemului de valori etc.;
- 6) trăsături biologice (anatomice și fiziologice) - prezența diferitelor patologii, disfuncții, dereglări; deficiențe ale statutului fizic, etc.

Cercetarea criminologică permanentă a personalității infractorului este necesară pentru relevarea și aprecierea sistematică a trăsăturilor de caracter specifice acesteia, a intereselor, aspirațiilor, necesităților ei [18]. Este deosebit de important de a stabili acele caracteristici ale personalității infractorului ce sînt definitorii anume indivizilor care au comis infracțiuni, îndeosebi, fapte penale violente, grave și deosebit de grave. Există astfel de trăsături ale personalității care avertizează despre o posibilă comitere a infracțiunii de către individul respectiv. Trăsăturile menționate fac impresia că personalitatea este predispusă spre săvîrșirea infracțiunii. Avem în vedere că în anumite condiții de viață, sub impactul unor sau altor circumstanțe, a unei situații concrete, aceste caracteristici ale personalității o pot determina la comiterea infracțiunii. Dacă nu sînt relevate persoanele cu astfel de trăsături, nu sînt studiate și luate la evidență, atunci, practic, este imposibilă prevenirea infracțiunilor.

Prin urmare, obținerea acestora și multor altor date despre personalitatea infractorului "este o importantă bază de informații pentru strategiile de luptă împotriva criminalității". Datele despre personalitate și comportamentul acesteia permit de a stabili acele forme concrete de control asupra criminalității, metode și mijloace de prevenire a infracțiunilor, care sînt mai adecvate particularităților anume acestui tip de personalitate. Deci, studiul personalității infractorului este premisa importantă și necesară a unei preveniri a infracțiunilor, întemeiată științific.

Totodată, menționăm că trăsăturile distincte personalității infractorului nu sînt caracteristice tuturor persoanelor care comit infracțiuni. Totuși în criminologie personalitatea infractorului este o noțiune mai cuprinzătoare decît cea juridico-penală, unde se include anamblu trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanei care a comis o infracțiune.

Personalitatea infractorului este acel ansamblu de trăsături ale lui care permit a releva

raporturile, sistemele și lanțurile cauzale ale infracțiunii și criminalității.

Conceptual de personalitate a infractorului are un caracter relativ și este strict determinat în timp, explicându-se prin aceea că criminalizarea sau dezcriminalizarea faptelor este determinată de legislator. Poate fi vorba de personalitatea infractorului din momentul săvârșirii de către o anumită persoană a unei infracțiuni și pînă la momentul ispășirii de către ea a pedepsei.

Unii autori consideră că utilizînd termenul de personalitate a infractorului se etichează persoana care a comis infracțiunea. De aceea, se propune de a-l substitui cu alt termen – “persoanlitatea făptuitorului” sau “persoana care a săvîrșit infracțiunea”.

În literatura de specialitate există diverse definiții ale conceptului de persoanlitate a infractorului care pot fi grupate, în opinia noastră, în definiții generale ce nu stabilesc anumite calități distincte personalității infractorului și definiții prin care se încearcă a deosebi personalitatea infractorului de a noninfractorului [19].

Cercetarea crimonologică permanentă a personalității infractorului este necesară pentru relevarea și aprecierea sistematică a trăsăturilor de caracter specifice acesteia, aspirațiilor necesităților ei, etc. este deosebit de important de a stabili acele caracteristici ale persoanlității infractorului ce sînt definitorii anume indivizilor care au comis infracțiuni, îndeosebi, fapte penale violente grave și deosebit de grave [20].

După cum am menționat anterior, dintre protagoniștii fenomenului infracțional, cel care a polarizat și continuă să polarizeze un interes deosebit în cadrul abordărilor psihologice, psihosociale și criminologice, îl reprezintă infractorul. Acesta exprimă pe de o parte rolul principal pe care îl are în producerea actului infracțional – fără criminal nu există nici crimă -, iar pe de altă parte o optică care, de regulă, exacerbează rolul individului și estompează rolul factorilor economico-sociali în criminogeneză. Principala problemă ce se ridică în cadrul studierii științifice a personalității infractorului este aceea de a releva dacă aceasta se deosebește structural de personalitatea noninfractorului sau dacă între aceștia deosebirea constă doar în gradul în care manifestă sau nu anumite trăsături și caracteristici de ordin anatomo-morfo-fiziologic, psihologic, moral etc.

De altfel, în răstimpul de peste un secol de când s-au făcut primele încercări de explicare științifică a trăsăturilor caracteristice ale personalității infractorului, s-au conturat o serie de curente și orientări care în general se înscriu pe următorul cadru explicativ: infractorul este înnăscut și predestinat pentru activitatea ilicită, infractorul se caracterizează printr-o constituție pervertită (pervers constituțional), infractorul este înapoiat sau bolnav psihic (personalitate psihopatică). Mai toate explicațiile formulate în acest cadru sunt marcate de simplism și unilateralitate [21]. Întrucât unele din acestea conțin totuși elemente ce merită atenție, le vom aminti:

• **Biologismul și concepția criminalului antropologic** Conform acestei orientări, comportamentul infracțional este generat de existența unor atavisme, tare sau dereglări de natură anatomică, morfologică, funcțională, de origine congenitală, ereditară sau căpătate pe parcursul vieții [22]. Desigur în unele comportamente infracționale pot fi angajați, pe lângă alți factori și unii de natură biologică, dar aceștia nu constituie o trăsătură caracteristică a personalității infractorilor.

Fondatorul antropologiei criminale, Cesare Lombroso, a făcut ample cercetări de antropologie, antropometrie și psihiatrie, concentrându-și atenția asupra anatomiei și trăsăturilor morfologice ale criminalilor [23]. Concluziile sale au fost expuse în celebra lucrare ”L Uomo delinquente” (Omul delicvent) din 1876, unde criminalul este caracterizat prin anumite anomalii organice și psihice. Astfel, criminalul este un tip deosebit de tipul omului normal, fiind o varietate biologică inferioară. Una din tezele sale principale a fost aceea că ”criminalul se naște criminal; criminalul este înnăscut”, fiind marcat de anumite stigmatice anatomice, fiziologice și psihologice.

Teoria lui Lombroso a stârmit cel mai mare ecou în lume juriștilor și a medicilor, fiind lansată celebra lozincă ”Jos justiția, trăiască medicina”. Luîn în considerație faptul că această teorie păstrează multiple greșeli, opera lui Lombroso este primul studiu apreciabil de proporții, care caută cauzele obiective ale crimei și criminalului, trecând de la studiul juridico-penal, la studiul științific, pozitivist și criminologic.

Cu toate că teoria lui Lombroso a fost aspru criticată, știința antropologiei criminale s-a dezvoltat în continuare.

Ultimele concepții privind criminalul antropologic susțin că:

- nu există un criminal înnăscut, ci există oameni cu anumite predispoziții înnăscute spre lăcomie, violență și agresivitate, infracțiuni sexuale. Aceste predispoziții în anumite situații favorizante pot conduce la crime;
- stigmaticele anatomice, fiziologice și psihologice, arătate de Lombroso, nu sunt proprii numai

criminalilor, ci și multor necriminali;

- transmiterea prin ereditare a unor stigmatе poarte avea loc de la rudele apropiate (părinți, buni), dar nu de la sălbatici și primitivi (teoria atavismului); [24].

Stigmatеle menționate de Lombroso pot comtribui la comiterea crimelor doar în mod indirect, prin dezvoltarea unor complexe de inferioritate în psihicul pșesorului, care nu se poate adapta în viața socială datorită acestor defecte.

Astfel, printre tezele de bază ale teoria biotipurilor criminale distingem: Charles Goring critică teoria lui Lombroso. Folosește grupuri de control în cercetările sale și demonstrează că anumite inferiorități fizice ale criminalilor sunt ereditare, iar comportamentul social este un comportament moștenit. Studiile realizate în SUA au încercat să demonstreze că în familiile ai căror întemeietori au antecedente penale există un număr mai mare de infractori. Cauza principală a criminalității ar fi ereditatea. Au fost efectuate studii pe gemeni monozigotici și dizigotici. S-a încercat să se demonstreze că predispoziția ereditară în comiterea actului infracțional constituie, în cazul gemenilor monozigotici, un factor foarte puternic; Studiile au fost realizate în special în SUA și Suedia. Ele au încercat să stabilească anumite corelații în cazul copiilor adoptați, și anume să stabilească dacă comportamentul delincvent al unora dintre aceștia urmează linia de comportament a părinților biologici sau a părinților adoptivi. Cauzele au fost considerate a fi de ordin ereditar. Curentul biotipologic a folosit două tipologii cunoscute: tipologia lui E. Kretschmer și aceea a lui W. Sheldon. Pornind de la aceste tipologii, criminologii au încercat să realizeze diferite asociații cu criminalitatea. Cercetările au încercat să stabilească o corelație semnificativă între anumite deficiențe mentale și criminalitate.

• **Orientările psihologice** consideră că deosebirea fundamentală dintre infractor și neinfractor rezidă în structurile și funcțiile lor psihice, în sensul că primul s-ar caracteriza prin insuficienta dezvoltare, deformare sau alterare a acestora. În cadrul orientării psihologice, accentul în formarea personalității se pune pe factorii individuali, subiectivi. În această ordine de idei se înscriu teoriile de orientare psihică atât clasice, cât și contemporane, și anume: S. Freud, care a elaborat una din cele mai ingenioase teorii de înțelegere a personalității umane (freudismul, bazat pe pe importanța gândirii inconștientului (id), a conștientului (ego) și subconștientului (superego); A. Adler (teoria inferiorității, bazată pe complexul de inferioritate), D. Abrahamsen (teoria privind rolul familiei în formarea personalității); E. De Greef (teoria asentimentului, bazată pe criză și starea psihică periculoasă); E. de Greef (teoria asentimentului, bazată pe criză și starea psihică periculoasă); F. Pinatel (teoria personalității criminale); M.B Festinger Clinard (teoria frustrării); W. Recless (teoria rezistenței la frustrare); L. Festinger (teoria disonanței cognitive și volitive)) [25]. L. Festinger consideră că personalitatea infractorului se caracterizează prin tulburări de socializare și identificare; pornind de la mecanismele psihologice de frustrare și de la influența lor asupra mecanismului trecerii la actul nfracțional, această teorie atribuie un rol important fenomenelor dezamorfice, tensionale, care se produc pe parcursul procesului de socializare a individului [26].

Deși conțin o bună doză de adevăr nici asemenea explicații nu permit o demarcare suficient de clară între infractori și noninfractori.

• Conform **orientării psihiatrice** infractorul este un bolnav psihic. Nici această orientare nu permite o relevare corespunzătoare a particularităților personalității infractorului fie și prin faptul că nu există o demarcație netă și tranșantă între normal și patologic cât și pentru faptul că ponderea bolnavilor psihic în rândul infractorilor nu se deosebește semnificativ de ponderea acestora în rândul restului populației.

Concepția **personalității psihopatie** fiind extrem de discutată, mulți cecetători sistin că investigațiile trebuie să se concetreze asupra criminalului normal, sănătos psihic și nu asupra criminalilor psihopați, nevrotici, bolnavi mintali. Argumentul principal este acela că criminalii psihopați sunt irezistibili și, dec, nu răspund penal. Sunt opiniică ă cercetarea criminologică, dimpotrivă, e necesar a include studiul acestei categorii de persoane. Această categorie sau grupă o alcătuiesc psihopații. Unele studii arată, cum ar fi în cazul lui Manneheim, că această categorie poate poate fi divizată în două subgrupe: **psihopații** și **psihonevroticii**.

Participarea acestora la criminalitate este destul de mare. Așa, crime săvârșesc: 2% psihotici, 4% psihotici de "marginе", 1% alcoolici, 25% psihopați cu tulburări psihopatie [27].

La rânul lor, criminalii psihopatici pot fi clasificați în:

a) **Criminalul paranoid**, cu otendință psihică puternică de afirmare proprie. Ajunsă în stare de dezvoltare exagerată, conduce la tensiuni, conflicte, orgoliu nelimitat, megalomanie, atitudini egoiste etc.

b) *Criminalul pervers*, ce se caracterizează prin indisciplină, lipsă de afecțiune pentru oameni, lipsă de milă, prezența urii și cruzimii;

c) *Criminalul hiperemotiv*, care în stare de dezvoltare exagerată ajunge la o sensibilitate excesivă, conflictând cu alți oameni.

Criminalii *psihonevrotici* sunt și ei împărțiți în mai multe feluri:

a) criminalul *neurastenic*, caracterizat prin aceea că suferă cronic de oboseală, insomnie, surmenaj, dureri de cap. Aceste stări nu-i permit să facă față exigențelor vieții, împingându-l la comiterea infracțiunilor

b) criminalul *psihastenic*, ce suferă de obsesii, tensiune nervoasă, îndoieli.

c) criminalul *isteroid*, caracterizat prin stări de criză nervoasă, care pot ajunge până la leșin, convulsii, explozii emoționale [28].

În viziunea *sociologistă* între personalitatea infractorului și cea a neinfractorului nu există deosebiri de nici un gen. Comportamentele infracționale sunt generate, în această optică, în exclusivitate, de factori socio-economici, exteriori individului, acesta nefiind în ultimă instanță decât o marionetă antrenată de jocul și conjunctura factorilor obiectivi.

La momentul actual este cert faptul că în cadrul școlii sociologice sunt reunite diferite orientări de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, care și-au concentrat atenția asupra cercetării rolului factorilor sociali în geneza criminalității.

Comportamentul antisocial angajează întreaga personalitate a individului, cu toate componentele, laturile și trăsăturile sale în mod diferențiat și nuanțat. De aceea, în continuare este necesară abordarea analitică a rolului fiecăruia din principalele componente ale personalității umane în săvârșirea faptelor ilicite.

Componența anatomo-morfo-fiziologică. Săvârșirea actelor infracționale implică în mod divers structurile somatice și funcționalitatea diferitelor organe ale individului [29]. Unele dintre acestea pot favoriza executarea anumitor acte infracționale sau defavoriza comiterea altora. Așa de exemplu, este puțin probabil dacă nu chiar imposibil ca un orb sau un ciung să se dedea furtului din buzunare sau ca un paralizic să comită furturi prin escaladare.

Un interes însemnat îl prezintă în acest cadru aspectul anatomic al infractorului. S-au efectuat studii antropometrice în cursul cărora s-au avansat concluzii în sensul că infractorii s-ar deosebi substanțial de neinfractori printr-o greutate mai mare sau mai mică. Asemenea concluzii sunt infirmate, factorii antropometrici dovedindu-se nerele-vanți pentru a deosebi populația infractoare de cea neinfractoare [30]. Pe de altă parte conform unor viziuni fizionomice, infractorii ar putea fi recunoscuți pe baza anumitor stigmat. Studiile de teren și practica criminologică au relevat că teoria stigmatelor de ordin fizionomic ale criminalității nu are nici un temei.

Cercetările în domeniul criminologiei asupra personalității criminalului expun și o altă opinie și anume: că multe din trăsăturile criminalului se regăsesc și la noncriminali. Luțnd în considerație această opinie, există și părerea că omul criminal prezintă unele trăsături distincte, specifice. Argumentul vine din practica penitenciară, unde personalul și administrația penitenciarului au multe contacte cu deținuții, reușind să – i cunoască bine. La ieșire din penitenciar după ieșirea pedepsei, lucrătorii penitenciarului fac pronosticuri neoficiale, indicnd persoanele care vor comite din nou crime și se vor întoarce. În majoritatea cazurilor aceste pronosticuri se adevăresc.

Un al argument al acestei concepții are la bază cercetările științifice din cadrul criminologiei clinice și examenelor individuale. Pe baza acestor examene individuale, efectuate de medici, psihologi, sociologi, s-a consemnat că infractorii au o gamă de trăsături negative: cruzime, agresivitate, egoism, lipsa de iubire, lipsa de moralitate. Sigur că da, există criminali egoiști, ca exemplu, și noncriminali egoiști, dar egoismul criminalului este foarte accentuat față de egoismul noncriminalului.

În baza acestor argumente s-a născut teoria personalității criminale, avându-l ca cel mai de văzare reprezentant pe J. Pinatel [31].

Conform acestei concepții, criminalul are un șir de trăsături de bază:

- egocentrismul, prin care criminalul are o construcție psihică și morală firavă, schimbătoare
- labilitatea, după care criminalul are o construcție psihică și morală firavă, schimbătoare
- lipsa de afectivitate, prin care criminalul se manifestă lipsit de milă, de căință, de simpatie;
- agresivitatea, unde criminalul are tendințe spre violență, cruzime, duritate.

În concluzie, J. Pinatel susține că personalitatea criminală există cu două condiții:

- a) ea trebuie să întrunească oate trăsăturile de mai sus;

b) persoana dată trebuie să prezinte o stare de pericol social. Pinatel menționează că în 15% pentru infractori starea periculoasă, de pericol social, este epizodică, pentru 20% ea este cronică, iar pentru 55% ea este marginală. Anume din această categorie se recrutează cei mai mulți recidiviști [32].

Se cere a fi luată în considerație faptul că această teorie contemporană și bine argumentată științific, ea având o contribuție importantă la dezvoltarea științei criminologiei.

Nu putem să nu luăm în considerație și factorii care contribuie la formarea personalității infractorului, fiind unul din punctele importante în studiul criminologic contemporan. Așadar, observăm că paradoxul constă în faptul că factorii care stau la baza dezvoltării personalității nu pot fi ușor identificați. Personalitatea, precum și individul este un produs integral al proceselor ce stau la baza raporturilor sociale ale subiectului. Dar există o trăsătură distinctă a personalității. Ea este determinată de natura relațiilor ce au format-o: a relațiilor sociale în care se implică doar omul în scopul unei realizări obiective [33].

În consecință, criminalitatea nu este numai un fenomen social cu profunde rădăcini în istorie și evoluția umanității; ea este și un fenomen individual, ce cuprinde faptele indivizilor, care cu vinovăție săvârșesc acțiuni ori inacțiuni, ce prezintă pericol social, fapte interzise de legea penală.

Studiul crimei ca act individual ridică o serie de probleme între care cea mai importantă vizează cauzele care determină săvârșirea faptelor antisociale. Clarificarea etiologiei actului infracțional presupune relevarea rolului personalității infractorului a situației concrete de viață în care se săvârșesc fapte antisociale și a mecanismelor psihologice care permit procesul complex al trecerii la comiterea actului interzis de legea penală.

Importanța deosebită pe care o are, pentru criminologie studierea personalității infractorului abordarea și studierea acesteia din toate unghiurile de vedere posibile, constituie una din particularitățile de bază ale acestei discipline, fapt care rezultă, printre altele, din următoarele:

Conceptul de personalitate este esențial pentru o justiție ce se fundamentează pe adevăr, știință și dreptate, în care primează ideea de recuperare socială a infractorului. De aceea justiția își racordează activitatea la serviciile psihologiei judiciare. Factorii psihologici nu acționează direct, nemijlocit și univoc asupra individului, ci prin filtrul particularităților sale individuale, particularități ale căror rădăcini se află în mică măsură în elementele înnăscute ale personalității și în cea mai mare măsură în antecedentele sale, în istoria personală. Toate acestea îi determină un anumit tip de comportament disfuncțional, un anumit mod de a acționa și reacționa în spațiul psihologic, în modul de a rezolva situațiile conflictuale care apar mereu în acest spațiu.

Personalitatea infractorului este fondul pe care trebuie să se încrucișeze, în cadrul duelului judiciar, funcțiile acuzării și apărării pentru că, în ultima instanță, pedeapsa este impusă infractorului, iar efectele sale sunt condiționate de această personalitate. Elementele pozitive ale personalității vor putea conduce spre o pedeapsă mai ușoară, pe când cele negative vor trebui înfrânte printr-o pedeapsă mai aspră. Există și situații în care pedepsele sunt insuficiente, acestea generând, de obicei, fenomenul recidivei sau al obișnuinței infracționale, cărora societatea nu le-a găsit remedii propice.

Pentru a cunoaște cauzele, condițiile și particularitățile fiecărei infracțiuni concrete și pornind de la aceasta – prin abstractizări și generalizări – cauzele, condițiile și particularitățile fenomenului infracțional în ansamblu, ca fenomen distinct de suma aritmetică a infracțiunilor pe care le include, este absolut necesar să se cunoască, sub toate aspectele sale “agentul” (individul uman) care o provoacă în mod direct. Studierea personalității infractorului, care include întregul complex de factori ce au contribuit la formarea personalității individului în cauză, permite să se facă unele distincții nu numai între individul neinfractor și cel infractor, ci și în diferite categorii de infractori.

Cunoașterea cauzelor și condițiilor infracțiunii concrete, ca și a infracționalității în ansamblu, și deci, cunoașterea personalității infractorului este absolut indispensabilă, pentru a putea alege căile și mijloacele cele mai potrivite de prevenire și combatere a acestui fenomen.

Acțiunea socială împotriva criminalității, se desfășoară printr-o foarte largă gamă de mijloace de ordin economico-social, cultural, educativ, politico-ideologic, organizatorico-administrativ, juridico-penal, medical etc. – este și va rămâne întotdeauna și o acțiune asupra omului, în general, asupra personalității infractorului.

Astfel, reieșind din cele relatate în prezent, consider că personalitatea infractorului, este fondul pe care trebuie să se încrucișeze, în cadrul duelului judiciar, funcțiile acuzării și apărării pentru că, în ultimă analiză, pedeapsa este impusă infractorului, iar efectele sale sunt condiționate de această personalitate.

Cercetarea criminologică permanentă a personalității infractorului este necesară pentru relevarea și aprecierea sistematică a trăsăturilor de caracter specifice acesteia, a intereselor, aspirațiilor, necesităților ei etc. Este deosebit de important de a stabili acele caracteristici ale personalității infractorului ce sînt definitorii anume indivizilor care au comis infracțiuni, îndeosebi, fapte penale violente, grave și deosebit de grave. Există astfel de trăsături ale personalității care avertizează despre o posibilă comitere a infracțiunii de către individul respectiv. Trăsăturile menționate fac impresia că personalitatea este predispusă spre săvîrșirea infracțiunii. Avem în vedere că în anumite condiții de viață, sub impactul unor sau altor circumstanțe, a unei situații concrete, aceste caracteristici ale personalității o pot determina la comiterea infracțiunii. Dacă nu sînt relevate persoanele cu astfel de trăsături, nu sînt studiate și luate la evidență, atunci, practic, este imposibilă prevenirea infracțiunilor. Prin urmare, obținerea acestora și multor alte date despre personalitatea infractorului "este o importantă bază de informații pentru strategiile de luptă împotriva criminalității". Datele despre personalitate și comportamentul acesteia permit de a stabili acele forme concrete de control asupra criminalității, metode și mijloace de prevenire a infracțiunilor, care sînt mai adecvate particularităților anume acestui tip de personalitate. Deci, studiul personalității infractorului este premisa importantă și necesară a unei prevenirii a infracțiunilor, întemeiată științific.

Referințe bibliografice:

1. Gh.Nistoreanu, C.Păun, Criminologie, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, p.199-200
2. Idem p.202
3. Ibidem p.203.
4. Bujor V., Bejan O., Ilie S., Casian S., Elemente de criminologie, Chișinău, 1997
5. R.M.Stănoiu, Introducere în criminologie, București, Ed.Academiei, 1989, p.119.ââ
6. Gh.Gladchi, Conceptul și structura personalității, Revista Națională de Drept, nr.3, 2002, p.16-18.
7. Idem, pag.21
8. Buciușcan L., Determinarea profilului de personalitate al infractorului // Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Chișinău 2008, pag 207
9. Кузнецова Н. Ф. Детерминация преступности. – Москва, 1985, pag 44
10. Allport Ge., Structura și dezvoltarea personalității, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981, pag 109
11. Tomșa L., Antoniu G., Hentea T. Cunoașterea cauzelor care determină și a condițiilor care favorizează manifestările infracționale. – București // Revista română de drept, 1970, pag 72
12. Stănoiu Rodica M., Metode și tehnici de cercetare în criminologie. -București: Editura Academiei Republicii Socialiste Române, 1981, pag 104
13. Бородин С. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. – Москва: Знание, 1990, pag 72
14. Вермеш М. Основные проблемы криминологии. – Москва, 1978; Bogdan T., Probleme de psihologie judiciară.- București, 1973
15. Блувштейн Ю. Д., Добрынин А. В. Основания криминологии. Опыт логико-философского исследования. – Минск, 1990, pag 36
16. Narcis Giurgiu, Elemente de criminologie, Iași, Ed. Fundației “Chemarea”, 1992, p.124
17. Курс советской криминологии. Предупреждение преступности. //Под ред. Кудрявцева В. Н., Карпеца И. И., Коробейникова Б. В. – Москва: Юридическая литература, 1986, pag 117
18. Rădulescu S., Piticariu Mircea. Devianță comportamentală și boală psihică. - București: Ed. Academiei R.S.R., 1989, pag 100
19. R.M.Stănoiu, Introducere în criminologie, București, Ed.Academiei, 1989, p.119.
20. Gh.Gladchi, Conceptul și structura personalității, Revista Națională de Drept, nr.3, 2002, p.16-18.
21. Gheorghiu - Brădet I., Criminologia generală românească. - Brașov: Tipocart Brașovia, 1993, pag 35
22. *Basiliade G., Principiile și orientările cercetării criminologice în România, în vol.I Simpozionul național de Criminologie, București, 1982, p. 397*
23. I. Ciobanu ”Criminologie” (vol.I), Chișinău: Cardidact – Reclama, 2004, pag. 3-4
24. I. A. Ciobanu ”Criminologie” vol.II, Chișinău: Cardidact – Reclama, 2004, pag. 112-113
25. Idem, pag. 110
26. A.Ungureanu, Prelegeri de criminologie, ed. Cugetarea, Iași, 1999, pag.177
27. Tiberiu – Constantin Medeanu, ”Crima și criminulul. Geneza crimelor și descoperirea criminalilor”, ed. Lumina Lex, București, 2001, p.48-49

28. V. Ursa, "Criminologie", Cluj, 1986, pag.82-84
29. Oancea I., Probleme de criminologie. - București: ALL Educațional SA, 1998, pag 99
30. Colectiv, Teorie și tactică polițienească, Ed. Ministerului Administrației și Internelor, București, 2002, pag 105
31. I.Oancea, "Probleme de criminologie", ed. ALL Educațional S.A., București, 1998, pag.87-88
32. Idem, pag. 90-91
33. S.Rusnac, "Psihologia generală", ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, pag. 167

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО И СОЦИАЛЬНАЯ ЦЕННОСТЬ АДВОКАТСКОЙ ПРОФЕССИИ

Юрий ФРУНЗЭ, доктор права, доцент,
ведущий научный сотрудник
Института Юридических и Политических Исследований, адвокат,
Борис СОСНА, доктор права,
и.о. профессора Европейского Университета Молдовы, адвокат

Аннотация: Сегодня в связи с тенденцией к построению в РМ правового государства и развития гражданского общества понятие адвокатуры как институт гражданского общества, ее социальный статус существенно изменяются, происходят сложные процессы осмысления своей роли и в самом адвокатском сообществе. Авторы определяют историческую эволюцию гражданского общества и выясняют каково истинное предназначение адвоката в современном обществе.

Annotation: Today, in connection with the tendency to build a law-governed state in the Republic of Moldova and the development of civil society, the notion of the legal profession as an institution of civil society, its social status is changing significantly, and there are complex processes of understanding its role in the advocacy community itself. The authors determine the historical evolution of civil society and find out what is the true purpose of the lawyer in modern society.

Становление и развитие гражданского общества является особым периодом истории человечества, государства и права. Общество, отличное от государства, существовало всегда, но не всегда оно было «гражданским обществом». Последнее возникает в процессе и в результате отделения государства от социальных структур, обособления его как относительно самостоятельной сферы общественной жизни и одновременно разгосударствления ряда общественных отношений. В процессе становления и развития гражданского общества складывались современное право и государство. Следует отметить, что понятие «гражданское общество» чаще всего используется именно в сопоставлении с понятием государства. «Государство», - писал немецкий профессор Боннского университета И. Изензее, - существует в виде того, что противостоит «обществу» [1].

Всякое государство организовано как руководимая единым центром вертикальная система, иерархия государственных органов и должностных лиц, связанных отношениями подчиненности и государственной дисциплины. Эта система содержится за счет общества (налоги, сборы, государственные займы).

В отличие от государства, которое именуется политическим обществом, гражданское общество представляет собой горизонтальную систему многообразных связей и отношений граждан, их объединений, союзов, коллективов. Эти связи основаны на равенстве и личной инициативе, в том числе в самостоятельности добычи средств к существованию (это относится и к объединениям, которые содержатся за счет добровольных взносов их участников). Цели граждан и их объединений разнообразны и изменчивы в соответствии с их интересами.

На сегодняшний день, в юридической и политической доктринах Молдовы существуют множества научных работ, освещающие элементы гражданского общества. Однако ни в одной из работ не выделена ее суть.

По нашему мнению, чтобы улавливать суть гражданского общества как социальное явление необходимо вернуться в историю человечества. А именно в конце первобытнообщинного строя, именуемого историками государством и права периодом «военной демократии». *Именно данный период характеризуется тем, что в нем имеет место происхождение частной собственности, происходит раскол общества на классы, появляется право и, в последствии, первобытное общество равных раскалывается на две части – политическое общество, то есть государство с ее представительскими органами и, – гражданское общество, то есть все остальные, которые не принимали непосредственное участие в управление государством.* Другими словами, **политическое общество** это та часть людей, которая служит государству, управляем им. Они занимают строго определенные места в служебной или должностной иерархии и получают содержание от государства. Это управленческий аппарат, состоящий из профессиональных служащих, чиновников (судьи), а также репрессивный аппарат – армия, полиция и др.

А **гражданское общество** это другая, более многочисленная часть людей, которая не связана с управлением государства, не служит ему (или прямо ему не служит) и, конечно, не содержится за ее счет.

В дальнейшем, различие структур гражданского общества и государства налагает отпечаток на способы правового регулирования частных и публичных отношений, а тем самым - на систему права. Государственные органы и должности создаются правом, существуют и действуют (должны действовать) строго на основе права. Жизнь и деятельность членов гражданского общества правом не предопределены и не обусловлены. Но, справедливости ради, следует отметить, что создание и деятельность их объединений может и также должно регулироваться законом, но создаются и существуют эти объединения только по доброй воле их участников. В «Философии права» отмечено, что правовыми основами гражданского общества в любом государстве являются равенство людей как субъектов права, их юридическая свобода, индивидуальная частная собственность, незыблемость договоров, охрана права от нарушений, а также упорядоченное законодательство [2].

В развитии гражданского общества можно обозначить три этапа, переход от каждого из которых к последующему знаменовался существенными изменениями общественного и государственного строя, социальными и политическими потрясениями, массовыми движениями, столкновениями классов, коренными преобразованиями общественной идеологии.

Так, отдельные элементы гражданского общества существовали в некоторых странах *античного мира* (Греция, Рим и даже Дакия), где развитие ремесел и торговли породило товарно-денежное производство, получившее оформление и закрепление в ряде институтов частного права (особенно римское частное право). В этом историческом этапе гражданское общество только зарождается наряду с возникновением и развитием представительной демократии - явление, свойственное эпохе. Но, тем не менее, гражданское общество уже имело место быть, хотя оно строилось в основном на основе имущественных цензов. Организованными представителями гражданского общества были гильдии гончаров, флористов, оружейников и т.д. И это были только элементы, очаги гражданского общества, существовавшие в отдельных регионах и сочетавшиеся с вертикальными структурами сословно-кастовых обществ. Далее идет *феодальный этап*, где общество полностью построено по вертикальной структуре, то есть по схеме «суверен и вассал». В данном историческом периоде гражданское общество практически сведена на нуль. На данном историческом этапе, представительные учреждения, избираются исключительно на основе имущественных цензов. Позже, в *Новое время*, на смену вертикальным феодальным структурам пришло преобладание горизонтальных отношений, основанных на юридическом равенстве и договорных началах свободных людей, отношений, составляющих суть гражданского общества. Именно на этом этапе началось формирование гражданского общества в масштабе целых стран, больших регионов Европы и Америки.

Громадное социальное значение имело именно то, что на данном этапе, впервые в многовековой истории человечества все люди, независимо от их социального происхождения и положения, были признаны юридически равными участниками общественной жизни, имеющими ряд признанных законом прав и свобод, дающих каждому возможность проявить себя как личность, наделенную свободной волей, способную отвечать за свои действия и их правовые последствия. Если начало реальному бытию гражданского общества положило принятие и

утверждение Биллей о правах (Англия, США) или Деклараций прав человека и гражданина (Франция), то само *гражданское общество - это общество равноправных людей, свободно проявляющих свою личность, творческую инициативу, общество равных возможностей, освобожденное от лишних запретов и дотошной административной регламентации.*

Следует также отметить, что становление и развитие гражданского общества обусловило новый период развития государства и права. Ему соответствует так называемое «современное представительное государство», которому, в отличие от кастовых и сословных государств Древнего мира и Средневековья, присущи следующие черты: - государство суверенно, оно обладает верховной властью и монополией принуждения на всей территории страны и не зависит от власти другого государства, власти церкви, жрецов, сословий, военачальника, негосударственных организаций; - государство выступает от имени всего населения (народа, нации) или, по крайней мере, официально притязает на то, что оно выражает и защищает интересы всей страны, народа, подданных или граждан; - государство и управление им уже не рассматриваются как достояние или личное дело монарха, царствующей династии, какой-то части общества. Официально оно обособляется от сословий, классов и других социальных групп, хотя фактически проводит политику чаще с преимущественным учетом интересов той или иной влиятельной части общества. Стремление государства представить себя как олицетворение нации, живущей на определенной территории, обусловило восходящее еще к эпохе позднего Средневековья отождествление государства со страной, Родиной, Отечеством; - с развитием гражданского общества в структуре государственных органов появляются и устанавливаются в качестве постоянных общенациональные (а не только сословные) представительные учреждения парламентского типа, обладающие правами утверждения налогов и сборов, поступающих в казну государства, а также принятия наиболее важных нормативно-правовых актов (законов). Возникновение и развитие представительной демократии - явление, свойственное эпохе формирования гражданского общества. Представительные учреждения, избиравшиеся вначале на основе имущественных цензов, всегда законодательствовали от имени всего народа (нации); - государство имеет управленческий аппарат, состоящий из профессиональных служащих, чиновников, а также постоянную армию. Создание бюрократии как иерархически организованной системы управления со строго определенными функциями каждой ступени и должности - явление Нового времени; - наконец, современное представительное государство официально признает юридическое равенство граждан (или подданных), их права и свободы, а также гарантии этих прав и свобод.

С этих пор, соотношение государства и общества всегда было усложнено неоднородностью самого общества (гражданского-прим.авт.), его делением на устойчивые социальные группы, стремящиеся оказать влияние на политику и состав государства. И конечно же, - на содержание права.

Особую роль в сохранении и закреплении этих основ, наряду с государственными органами, несомненно, играет и *институт адвокатуры (адвокатской профессии)*, как единственный признанный законом институт гражданского общества. Сущность адвокатуры как одного из важнейших элементов правозащитной системы общества, можно определить так: *адвокатура - это самостоятельный правовой институт гражданского общества, призванный обеспечить оказание на профессиональной основе квалифицированной юридической помощи физическим и юридическим лицам в целях защиты их прав, свобод и законных интересов.* Исходя из положения ст.1 Закона РМ № 1260-XV об адвокатуре «Адвокатская деятельность осуществляется квалифицированными лицами, уполномоченными в соответствии с законом выступать и действовать от имени своих клиентов, практиковать право, представлять перед судебной инстанцией или консультировать и представлять своих клиентов по юридическим вопросам. Данная деятельность не является предпринимательской». Эффективная защита адвокатурой прав и законных интересов физических и юридических лиц путем оказания квалифицированной юридической помощи обеспечивается многими демократическими правовыми принципами организации и деятельности адвокатуры, такими как гуманизм, законность, добровольность вступления в адвокатуру и членства в ней, самоуправление и независимость адвокатуры от государственного и иного вмешательства в ее дела, тайна сведений, доверенных адвокату клиентами и др [3].

Система этих правовых принципов определяет сущность адвокатуры и отличие ее от

других элементов правозащитной системы общества - государственных правоохранительных органов как, например, полиция, прокуратура и суд.

В настоящее время в мире насчитывается около 5 млн адвокатов. Сюда входят примерно 850 тыс. адвокатов из США, более 450 тыс. из стран Европейского Сообщества, 400 тыс. из Индии, 300 тыс. из Бразилии и примерно 1 млн 500 тыс. - из остального мира. В Молдове, в конце декабря 2002 года, на первом съезде адвокатов было около 900 адвокатов, которые обладали соответствующей лицензией. А по состоянию начала 2018 г. насчитывалось 2038 адвокатов. И их количество постоянно растет. В целом, исключая Японию, можно сказать, что чем более развита страна, тем большее количество адвокатов в ней работает. За последнее время в Западном полушарии количество представителей этой профессии значительно возросло. И если в 1970 г. только несколько юридических фирм имели в своем штате 100 адвокатов, то сейчас в мире насчитывается около 1 тыс. мегафирм.

Если задаться вопросами: кто же такой адвокат? Какими качествами он должен обладать? Какие задачи стоят перед этой профессией? В чем ее социальная функция? И даже в среде самих адвокатов не найдем единого понимания этих проблем.

Казалось бы, довольно простые вопросы, и ответы на них вроде бы очевидны. Между тем суть адвокатуры и адвокатской деятельности как института, призванного представлять интересы личности и частного капитала, долгое время по политическим причинам замалчивались.

Чтобы разобраться в сложных процессах, происходящих в сегодняшней адвокатуре, и познать ее внутренние закономерности, нужно свободно ориентироваться сначала в ее новейшей истории, а потом, в социально-политической ситуации, изменениях в экономике, государстве и праве. Адвокат, например, в бывшем СССР был обязан «служить социалистическому правосудию превращало его в лицо, состоящее на службе государства и выполняющее определенные политические функции. В Юридическом словаре 1953 г. утверждается, что деятельность адвокатуры является одной из форм претворения в жизнь права обвиняемого на защиту [4]. Отсюда, в народе долгое время считалось, что адвокат как человек, разбирающийся в юридических науках, нужен тогда, когда у кого-то появляются проблемы с уголовным законом. Именно со специалистом в уголовных делах связан образ адвоката в нашей бывшей общей стране. Кроме того, обычно адвокат еще ассоциировался с консультацией где гражданам дают ответы на простые бытовые вопросы, что надо делать в случае, если необходимо развестись или произошла авария. И действительно, при отсутствии гражданского общества и при плановой экономике большинство хозяйственных проблем решались юристами предприятия, так называемыми юрисконсультами. И если говорить обобщенными категориями, то Право с большой буквы ранее не было востребовано обществом. Отсюда не был востребован и адвокат как защитник этого Права, а его роль сводилась в основном к осуществлению защиты по уголовным делам.

Если же брать *современный период*, то постепенно происходят изменения в представлениях, касающихся выполняемой адвокатом роли. Так, к примеру, сегодня в связи с тенденцией к построению в Республике Молдова правового государства, по мере освобождения гражданского общества из-под гнета государства, по мере развития свободного рынка, хозяйственной инициативы и предпринимательства (рыночных отношений), возрастания роли права и усложнения системы правоотношений, особенно в сфере экономики понятие адвокатуры, ее социальная ценность и социальный статус существенно изменился, происходят сложные процессы осмысления своей роли и в самом адвокатском сообществе. Например, сейчас с возрождением нормального гражданского общества и хозяйственного оборота возникла острая необходимость в квалифицированных юристах, которые в состоянии разрешать возникающие в этом обороте юридические проблемы. Можно с уверенностью утверждать, что центр тяжести в работе адвокатов переместился с защиты прав отдельного человека в основном в уголовном процессе к защите бизнеса, и не только, в гражданско-правовых отношениях.

Сегодня реформирование законодательства происходит так быстро и стремительно, что даже опытные юристы едва успевают следить за происходящими изменениями через периодическую печать, специализированные юридические издания, компьютерные системы с базами данных по законодательству. Оказание адвокатами на профессиональной основе различных видов квалифицированной юридической помощи физическим и юридическим лицам имеет особенно важное значение для обеспечения эффективной защиты их прав и законных интересов от любых видов произвола со стороны недобросовестных граждан, предпринимателей, их клиентов,

конкурентов, преступных элементов, других правонарушителей, в том числе со стороны государства - недобросовестных и некомпетентных работников органов уголовного преследования, прокуроров и, даже судей. Вместе с тем решение независимой от государства адвокатурой указанных задач, связанных с оказанием физическим и юридическим лицам квалифицированной юридической помощи, соответствует не только *частным интересам* указанных лиц, но и *публичным интересам государства и всего общества* (см. например, ст. 25-26 Конституции РМ) [5].

Двойственность в подходе к определению публично-правовой функции адвоката, отличающаяся от прежнего представления о нём исключительно как о *служителе права*, в последнее время обнаруживается и на международно-правовом уровне. В частности, в Общем кодексе правил для адвокатов стран Европейского Сообщества от 28 октября 1988 г. указывается на то, что *«адвокат должен действовать в интересах права в целом, точно так же, как и в интересах тех, чьи права и свободы ему доверено защищать»* (*Avocatul trebuie să vegheze la respectarea Statului de drept și a intereselor celor ale căror drepturi și libertăți le apără*). (п.1.1) [6]. В этом контексте, адвокат Флорентино Марабутто, говоря о португальских адвокатах, утверждает: *«...Прежде всего мы должны служить интересам правосудия, равно как и интересам тех, кто нам доверил защиту своих прав и свобод»* [7].

Однако эволюцию, которую в определённой мере проделывает в настоящее время западноевропейское правосознание в отношении определения характера публично-правовой функции, осуществляемой адвокатом, можно наблюдать на примере немецкой юридической науки. Так, согласно мнению профессора К. Армбрюстера, высказанному им в книге, вышедшей в свет в 1980 году, выражение «орган правосудия» показало себя как наилучшая, точнейшая формулировка по сравнению со всеми остальными и прошло проверку временем. Но уже в тот период ряд авторов стал подчёркивать, что понятие «органа правосудия» должно пониматься с учётом двух моментов: *адвокат является инструментом* (дословный перевод слова «орган» с греческого) и одновременно *исполняет обязанности в особых интересах одной из сторон*. Как указывалось данными учёными, такая двойная функция требует ясного разграничения в ситуациях, когда защита интересов отдельного лица может вступить в конфликт *со служением праву* как таковому. В публикации же 2005 года профессор права Дитер Гизелер высказывает точку зрения, согласно которой представление об *адвокатуре как независимом органе правосудия* носит историческую окраску и отражает борьбу за свободу адвокатуры от подчинённости государственной власти, что было актуальным в XIX веке. Сегодня же эта формулировка несколько затеняет основную функцию адвоката, а именно: *адвокат функционально должен быть, прежде всего, выразителем интересов своего доверителя*. Как его обязательно-правовые отношения, так и его профессиональные обязанности требуют ориентации всей его деятельности на интересы доверителя. Благодаря фокусированию на интересах доверителя адвокат становится элементом системы, которая с помощью обоснования решения нейтральной фигурой судьи обеспечивает своей общей конструкцией оптимальное достижение справедливости. При этом, отмечает Дитер Гизелер, *защитая интересы доверителя, адвокат в то же время стоит и на страже права* [8]. И с этим, полагаем, нельзя не согласиться.

Обобщая изложенное, в заключение отметим, что *служение клиентам* с использованием профессиональных знаний и есть *истинное предназначение адвоката*, а оказание необходимой юридической помощи отдельным гражданам и организациям, в котором, в конечном счёте, заинтересовано всё общество, представляет собой выполнение адвокатом публично-правовой функции. Специальное же выделение в качестве его другой функции *служения праву, закону* либо её признание единственной функцией адвоката лишь запутывает, искажает истинный смысл участия адвоката в судопроизводстве.

Referințe bibliografice:

1. Изензее И. Государство//Вестник Московского университета. Сер.12. Социально-политические исследования. 1992. №6, стр.36.
2. См., например, Н.О. Мартиросян. Философия права. ГОУ ВПО «Южно-Российский государственный университет экономики и сервиса», 2010. – 142 с.;Источник: <http://kursak.net/filosofiya-prava-konspekt-lekcij/>. Просмотр 03.05.2018.
3. Frunză Iu. Principiile legislative și ramurale a profesiei de avocat în republica Moldova (aspecte

teoretice). Revista de studii și cercetări juridice. 2011, nr. 1-2, pag. 5-26 . ISSN 1857-2014.

4. Смотри: Юридический Словарь С. Н. Братуся. 1953 год. // http://a-fuks.ru/index/juridicheskij_slovar_1953/0-452. Просмотр 03.05.2018.

5. Смотри: Iu. Frunză, Organizarea profesiei de avocat în Republica Moldova, Chișinău, 2011, pag.33.

6. Cod deontologic al avocaților din Uniunea Europeană a fost inițial adoptat în Sesiunea Plenară din data de 28 octombrie 1988, și ulterior modificat, în Sesiunile Plenare ale CCBE din 28 noiembrie 1998, 6 decembrie 2002 și 19 mai 2006. Sursa: www.unbr.ro/ legislatia-profesiei-in-statele-uniunii-europene. Просмотр: 19.05.2018ю

7. Цитата с: Деонтология. Этико-юридические правила адвокатуры (адвокат Флорентино Марабутто) // Адвокат (газета). 2002. № 11. С.4.

8. Карпова И. Немецкая адвокатура: между прошлым и будущим // Адвокатские вести. 2006. № 5. С.14.

III. ȘTIINȚE ECONOMICE

ISTORICUL FORMĂRII ȘI FINAȚĂRII SISTEMELOR DE SĂNĂTATE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA

Oxana MIRON, dr., conf univ.,
Departamentul de Științe Economice

***Abstract:** At the time of independence, Moldova had many health care institutions, many healthcare professionals, but little financial means to maintain the work. Since 2004, the national health system has undergone profound changes brought about by the reform of mandatory health insurance. The evolution of the health system in Romania has also gone a long way in the last century. The process of reforming the health system in Romania began in 1990, after the problems of the existing health system were diagnosed within the project "A Healthy Romania. The Republic of Moldova and Romania have gone through the process of reforming the Shemashco health system, centralized and rigid, and have managed to create their own financing and organization systems for medical services, joining the European states which for a long time have adopted the Bismarck system, one of the most efficient in the world. Thus, according to the researches elaborated in this study, the level of financing of the health system of the Republic of Moldova is lower than that in Romania, a major problem being the exaggerated share of direct payments in the total health expenditures, as well as the insufficient development of the field of optional insurance of health*

Sistemul de sănătate din Republica Moldova până în secolul XVIII nu avea instituții medicale propriu-zise, precum nu era nici un sistem de ocrotire a sănătății bine organizat. Situația era foarte complicată, în special în localitățile rurale. La începutul secolului XIX au început să se deschidă mai multe spitale, în mare parte, în Chișinău și în alte orașe mari. În secolul al XIX-lea Moldova era o regiune periferică de gubernie și sistemul de sănătate se dezvoltă în cadrul modelului rusesc [1].

Primul Război Mondial a distrus practic succesele din domeniul ocrotirii sănătății, care au fost înregistrate la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX. Multe din instituțiile medicale recent deschise s-au închis și numeroși medici au trecut la activitate privată.

În perioada postbelică (1918-1940) Basarabia s-a unit cu România, fapt ce a influențat toate sferele activității de stat, inclusiv, și sistemul de sănătate. În acea perioadă asistența medicală depindea în mare parte de plățile oficiale pentru servicii și, în același timp, funcționa o schemă embrionară de asigurare de tip Bismarck, care prevedea un sistem de asistență medicală pe trei nivele în dependență de solvabilitate (capacitatea de plată). În aceeași perioadă a crescut numărul instituțiilor medicale și asigurarea lor cu personal medical. Către 1940 în țară existau 446 de instituții medicale, 1055 de medici și 2400 de asistente medicale și moașe. Grație faptului că guvernul României acorda o mare atenție ameliorării sistemului de ocrotire a sănătății, pe teritoriul Basarabiei au fost deschise două sanatorii moderne de profilaxie a tuberculozei și construite spitale locale. Însă în timpul celui de-al doilea Război Mondial au fost distruse circa 80% din instituțiile medicale aflate pe teritoriul Moldovei.

Prin urmare, principalele reforme în domeniul ocrotirii sănătății au avut loc deja după al doilea Război Mondial, în cadrul sistemului sovietic de ocrotire a sănătății. Aceste reforme erau orientate spre înlăturarea consecințelor războiului și la asigurarea întregii populații cu asistență medicală.

Din anul 1950 până în anul 1960 a crescut numărul paturilor de spital de la 27 la 444, raportate la 10 000 de persoane. Investițiile capitale în construcția obiectelor de ocrotire a sănătății au crescut de la 3,5 mln. ruble în anul 1955 până la 40 mln. ruble în anul 1978, numărul paturilor de spital s-a majorat de la 189 în anul 1970 până la 415 în anul 1994, iar în cele regionale de la 110 la 457 de paturi pentru aceeași perioadă.

La momentul adoptării independenței, Moldova dispunea de multe instituții de ocrotire a sănătății, numeroase cadre medicale, dar puține mijloace financiare pentru menținerea activității. La patru ani de la declararea independenței Moldovei sistemul ocrotirii sănătății din republică se află în pragul

crizei. În perioada de independență Republica Moldova a înfruntat mari probleme economice, care au condus la micșorarea veniturilor și finanțării ocrotirii sănătății și a programelor sociale. În ciuda reformei economice de amploare, începută după adoptarea independenței, și care presupunea introducerea valutei naționale, realizarea privatizării extinse, anularea controlului asupra exportului și reglementarea ratei dobânzilor, situația economică dificilă din țară a cauzat o lovitură considerabilă asupra bunăstării populației. În perioada anilor 1993-1999 PIB a scăzut aproximativ cu 60%. Repartizarea venitului național devine din ce în ce mai inegală și neuniformă [2].

În acest timp în Republica Moldova s-a stabilit o nouă situație socio-economică, care a pus în pericol atât starea sănătății populației, cât și păstrarea sistemului ocrotirii sănătății ramificat precum fusese moștenit. S-a redus brusc bugetul pentru ocrotirea sănătății atât ca procent din PIB, cât și în ceea ce privește calculul real pe cap de locuitor.

Din cauza lipsei acute de mijloace, alocate pentru ocrotirea sănătății, în raport cu amplul proces de asistență medicală avansată și continua aplicare a metodelor costisitoare și nestandardizate de tratare a unor situații (stări) (de exemplu, tratarea tuberculozei), au apărut dificultăți legate de prestarea serviciilor medicale de bază populației Republicii Moldova. Deteriorarea clădirilor și uzura utilajelor, echipamentelor, insuficiența principalelor medicamente reprezintă niște probleme care au apărut în multe instituții medicale.

În scopul înlăturării insuficienței acute de mijloace în sistemul sănătății, la finele anilor '90 au fost adoptate câteva legi privind acordarea serviciilor medicale și s-a început implementarea unui șir de proiecte experimentale în acest domeniu. Adoptarea în anul 1998 a Legii „Cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală” a dezmoștenit, într-o oarecare măsură, situația și a impus noi abordări în dezvoltarea de mai departe a întregului sistem de ocrotire a sănătății populației.

Criza financiară din anul 1998, care a condiționat devalorizarea rublei rusești a condus la consolidarea amplă a sistemului ocrotirii sănătății din Republica Moldova, care a fost urmată de reducerea paturilor în spital, și a numărului de personal. Introducerea sistemului asigurărilor medicale obligatorii, despre care a fost adoptată legea deja în anul 1998, a fost amânată, pe de o parte, din cauza crizei financiare, pe de altă parte, aceasta a permis crearea unei baze normative legale și a potențialului administrativ, de asemenea, a favorizat introducerea în anul 2003 și implementarea cu succes a proiectului-pilot în raionul Hâncești. Astfel, implementarea în anul 2004 a sistemului de asigurări medicale obligatorii, grație reținerii silite în timp, a decurs fără mari erori și dificultăți.

Începând cu anul 2004, sistemul național de sănătate a suferit schimbări profunde, provocate de reforma din domeniul asigurărilor medicale obligatorii [3].

Evoluția sistemului de sănătate în România, la fel ca și Republica Moldova, a parcurs o cale dificilă în ultimul secol. Astfel, după al Doilea Război Mondial, România a moștenit un sistem de sănătate de tip Semashko, centralizat, finanțat de stat. Caracteristicile lui principale erau: statul era proprietarul al tuturor mijloacelor fixe și a resurselor materiale din sistemul de sănătate și furniza serviciile medicale pentru toți cetăținii României, precum și gestionarea fondurilor financiare necesare desfășurării tuturor activităților din sistemul de sănătate era în mâinile statului. Acest sistem sovietic se baza pe planificarea centralizată, administrarea rigidă și în mare parte pe monopolul statului. Altfel spus, sistemul de sanătate creat în România după al Doilea Război Mondial a fost unul centralizat, integrat, controlat de stat prin impozite și cu libertăți minime, dar accesibil pentru toți. În această perioadă sistemul de sănătate românesc a fost gestionat în mod centralizat de către Ministerul Sănătății prin 41 de direcții sanitare în județe și prin Direcția sanitară a municipiului București, incuzând o rețea de policlinici, spitale și alte unități sanitare. Ca și în Republica Moldova, în România existau și alte spitale, institute și centre naționale de înaltă specializare paralele, care se aflau în subordinea Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Transporturilor, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului de Interne și Serviciului Român de Informații, care prestau servicii de sănătate pentru o anumită categorie de populație.

Procesul de reformare al sistemului de sanătate din România a început propriu zis în anul 1990, după ce problemele sistemului existent de sănătate au fost diagnosticate în cadrul proiectului “O Românie Sănătoasă”, finanțat de Banca Mondiala în anii 1992-1993, proiect care s-a soldat cu un șir de recomandări [4].

Conform acestor recomandări, în anul 1994 România a început trecerea spre un sistem de asigurări sociale de sănătate, care se caracteriza prin descentralizarea fondurilor, prin crearea relațiilor contractuale dintre fondurile de asigurări de sănătate și furnizorii serviciilor medicale. Implementarea reformei sistemului de sănătate în anul 1997 a permis reorganizarea serviciilor medicale și a sistemului de

finanțare a acestor servicii. Organizarea sistemului de sănătate s-au îmbunătățit considerabil prin acces gratuit la serviciile de sănătate, prin implementarea asistenței medicale cu plată, prin acoperire națională și prin transferul responsabilităților către Colegiul Medicilor din România și Direcțiile Sanitare Județene, precum și prin alegerea liberă a medicului de familie și apariția asigurărilor de sănătate private și sociale.

Legea Asigurărilor Sociale de Sănătate (nr. 145), adoptată în iulie 1997 de Parlamentul României a urmărit modelul de asigurări tip Bismark, cu asigurare de sănătate obligatorie, bazat pe principiul solidarității și funcționând în cadrul unui sistem descentralizat. Ca și în cazul Republicii Moldova această legea a intrat în vigoare după o perioadă de timp, și anume începând cu 1 ianuarie 1999. Totodată a existat o perioadă de tranziție pe parcursul anului 1998 pe parcursul căreia Ministerul Sănătății și Direcțiile Sanitare Județene au administrat fondurile de asigurare obligatorii. Începând de la 1 ianuarie 1999, au început să funcționeze și Casele de Asigurări ca instituții publice autonome, precum și Casa Națională de Asigurări de Sănătate.

La 1 ianuarie 2007 România a intrat în Uniunea Europeană, ce a adus noi responsabilități întregului sistem de sănătate, precum și Caselor de Asigurări de Sănătate, legate de emiterea cardului european de asigurat CEAS, precum și de gestionarea decontărilor privind tratamentele asiguraților în străinătate, respectiv și coordonarea tratamentelor acordate în România a cetățenilor altor state europene.

Începând cu luna noiembrie anului 2008 în România a intrat în vigoare proiectul Sistemului Informatic Unic Integrat al Asigurărilor Sociale de Sănătate (SIUI), care a fost lansat în anul 1999, dar din cauza unor dificultăți financiare derularea propriu-zisă a proiectului a început în anul 2002. În pofida opiniei sceptice a furnizorilor de servicii de sănătate și a opiniei publice, acest sistem a permis eficientizarea treptată a gestionării sistemului românesc de asigurări sociale de sănătate, fiind completat cu proiectul sistemului informatic al rețelei medicale electronice SIPE, care a devenit funcțional la 1 iulie 2012, La fel în luna aprilie 2014 a devenit funcțional proiectul dosarului electronic al pacientului DES. Această serie de proiecte de informatizare a sistemului de sănătate din România reprezintă o avansare considerabilă și va solda cu introducerea cardului național de sanatate, care la momentul actual se află în plină desfășurare [5].

Urmează ca Republica Moldova, care a parcurs reformarea sistemului de sănătate cu ritm mai lent din cauza unor consecințe și influențe politice și sociale, va urma exemplul României și va continua perfecționarea sistemului de sănătate, precum și mecanismul de finanțare a acestora.

Reieșind din cele menționate anterior și pentru a reflecta succesele și insuccesele atinse de Republica Moldova și România în domeniul sănătății publice, prezentăm un studiu realizat pe baza datelor recente a Organizației Mondiale a Sănătății privind finanțarea sistemelor de sănătate. În tabelele 1 și 2 sunt prezentate datele statistice selectate pentru Republica Moldova și România.

Evident cu cât mai mult un stat acordă resursele financiare domeniului de sănătate cu atât mai sănătoasă și productivă este populația acestei țări. Cel mai important indicator ce caracterizează finanțarea sistemului de sănătate într-o țară este ponderea cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății în Produsul Intern Brut. Un alt indicator selectat, Ponderea cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, reflectă acea parte de resurse financiare destinate sistemului de sănătate, ca au fost transferate din Bugetul public național, adică din taxe și impozite achitate de cetățeni, beneficiarii serviciilor de sănătate.

Tabelul 1. Indicatorii ce caracterizează finanțarea sistemului de ocrotire a sănătății în România în perioada 1995-2014

anul	Ponderea cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății în produsul intern brut, %	Ponderea cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea cheltuielilor private pentru ocrotirea sănătății în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea surselor externe pentru sănătate în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea plăților directe în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %
2014	5,57	80,40	19,60	0,0	18,87
2013	5,60	80,78	19,22	0,0	18,66
2012	5,48	80,27	19,73	0,0	19,14
2011	5,53	79,22	20,78	0,0	20,32
2010	5,83	80,35	19,57	0,08	19,21
2009	5,56	79,00	20,97	0,03	20,52
2008	5,33	81,99	17,97	0,04	17,62
2007	5,21	82,11	17,72	0,16	17,26
2006	5,06	79,66	20,16	0,18	19,79
2005	5,47	80,43	19,15	0,42	18,46
2004	5,43	74,60	24,93	0,47	24,13
2003	5,30	84,80	15,20	0,0	14,81
2002	4,57	82,19	17,81	0,0	17,81
2001	4,36	81,12	18,88	0,0	18,88
2000	4,33	81,20	18,80	0,0	18,80
1999	4,20	79,66	20,34	0,0	20,34
1998	3,75	75,58	24,42	0,0	24,42
1997	4,17	79,38	20,62	0,0	20,62
1996	3,21	73,22	26,78	0,0	26,78
1995	3,22	74,54	25,46	0,0	25,46

Sursa: elaborat de autori în baza informației de pe www.who.int

La fel este foarte interesantă urmărirea ponderii cheltuielilor publice și private în total cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății. Acest indicator poartă să destăinuie informația cu cât contribuie statul la dezvoltarea sistemului de sănătate și cu cât contribuie sectorul privat(plăile cetățanilor prin companii private de asigurări, prin clinici private, etc.). Ponderea surselor externe exprimă situația de susținerea a sistemului de sănătate național din parte Fondurilor externe de finanțare a reformelor în domeniul ocrotirii sănătății. și ultimul indicator din cele analizate este ponderea plăților directe în total cheltuieli de sănătate, care reflectă eficiența propriu-zisă a reformelor implementate în sistemul de sănătate. Cu cât nivelul acestui indicator este mai mare cu atât mai mic este gradul de satisfacției a populației referitor la sistemul de sănătate existent.

Analizând indicatorii de finanțare a sistemului de ocrotire a sănătății în Republica Moldova și România, reflectăm că ponderea cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății în PIB constituie în mediu 5% în România și aproximativ 10% pentru Republica Moldova. În figura 2 este prezentată dinamica acestui indicator pe perioada ultimilor 20 de ani, o perioadă de tranziție și reformare a sistemelor naționale de sănătate a acestor țări. Observăm că dinamica acestui indicator în România este mai uniformă, cu o tendință stabilă de creștere de la 3,22% în anul 1995 până la 5,57% în anul 2014, ce permite să prognozăm un trend pozitiv în sporirea ponderii finanțării sistemului de sănătate în PIB.

Tabelul 2. Indicatorii ce caracterizează finanțarea sistemului de ocrotire a sănătății în Republica Moldova în perioada 1995-2014

anul	Ponderea cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății în produsul intern brut, %	Ponderea cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea cheltuielilor private pentru ocrotirea sănătății în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea surselor externe pentru sănătate în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %	Ponderea plăților directe în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății, %
2014	10,32	51,38	48,62	5,71	38,39
2013	10,05	50,04	49,96	8,50	40,27
2012	11,87	46,47	53,53	4,79	44,72
2011	10,61	50,06	49,94	3,98	40,44
2010	12,08	46,53	53,47	9,23	44,25
2009	12,49	48,52	51,48	6,96	43,67
2008	11,41	47,22	52,78	4,25	45,07
2007	10,88	45,20	54,80	4,25	45,66
2006	10,63	44,41	55,59	4,02	46,10
2005	9,15	45,62	54,38	4,53	44,65
2004	8,49	49,28	50,72	2,72	40,35
2003	8,24	48,17	51,83	3,65	41,19
2002	8,31	48,61	51,39	5,66	41,44
2001	7,00	45,85	54,15	26,07	46,29
2000	6,65	48,55	51,45	14,71	42,88
1999	5,89	49,31	50,69	1,77	43,72
1998	7,69	56,23	43,77	0,49	36,37
1997	9,45	64,27	35,73	0,00	28,20
1996	10,27	65,33	34,67	0,00	27,43
1995	9,06	64,21	35,79	0,00	27,35

Sursa: elaborat de autori în baza informației de pe www.who.int

Referitor la Republica Moldova reflectăm o dinamică instabilă cu reducerea drastică a finanțării în anii 1999-2001, care în perioadă consecutivă a ajuns la nivelul anului 1995 (9,06%) și în prezent constituie 10,32%. Necatând la faptul că ponderea cheltuielilor pentru sănătate în PIB în Republica Moldova în comparație cu România este de două ori mai mare, însăși volumul acestei finanțări invers, din motivul că PIB al României este cu mult mai superior PIB al Republicii Moldova.

Reieșind din vizualizarea corelațiilor cheltuielilor publice și private în total cheltuieli pentru sănătate în România, observăm că ponderea majoră revine cheltuielilor publice, ce reflectă responsabilitatea statului în menținerea sănătății publice. Totodată, o patrimie din cheltuieli pentru sănătate sunt cheltuieli private, cele provenite din contractele de asigurări medicale facultative și din plăți directe ale populației.

În Republica Moldova această corelație diferă esențial de la situația în România, unde proporția între cheltuieli publice și private corespunde nivelului mai multor țări cu economie avansată. În Moldova cheltuielile private pentru sănătate reprezintă mai mult de jumătate din total cheltuieli pe republică. și această tendință îngrijorătoare să păstrează deja pe parcursul ultimilor 20 de ani, începând cu anul 1998, când a fost implementată reforma sistemului de sănătate prin introducerea asigurărilor obligatorii de asistență medicală. Ne îngrijorează nu atât ponderea exagerată a cheltuielilor private de sănătate, cât cunoașterea faptului că marea majoritatea acestor cheltuieli private provin nu din contracte de asigurări medicale facultative, dezvoltarea cărora se află în stadiu de embrionare și practic nu se folosește de populație, ci din buzunarele oamenilor de rând, care sunt nevoiți să achite direct serviciile medicale din diferite motive. Totodată, această tendință este confirmată de ponderea plăților directe (din buzunar) în total cheltuieli de sănătate în Republica Moldova și România.

Comparând ponderea plăților directe în total cheltuieli pentru ocrotirea sănătății observăm o discrepanță majoră între România și Republica Moldova. Cum am menționat anterior nivelul acestui indicator în România (în mediu 18-19%) corespunde nivelului mediu acestui indicator în țările europene, și în marea majoritate țărilor dezvoltate din lume. Pe când Republica Moldova a trecut la acest indicator și țările slab dezvoltate din Africa, potrivit studiului anterior realizat de autor [6]. Actualmente ponderea

plăților directe în total cheltuieli pentru sănătate în Republica Moldova constituie 38,39 %, reflectând în perioada 1999-2012 nivelul de 45-46%. Totodată, instabilitatea politică și economică a Republicii Moldova este cauza mai multor probleme, inclusiv și în domeniul finanțării sistemului de sănătate. Având în vedere tendința regresivă a acestui indicator în Republica Moldova și în România, sperăm că situația va îmbunătăți în curând, ce ar permite Republicii Moldova să alătore altor state cu sistem de sănătate mai dezvoltat, ce puțin să atingă nivelul de finanțare a sistemului de sănătate din România.

În concluzie, putem spune că și Republica Moldova și România a trecut prin procesul de reformare a sistemului de sănătate de tip Shemashco, centralizat și rigid, și au reușit să creeze sisteme proprii de finanțare și organizare a prestării serviciilor medicale, alăturând statelor europene ce de o perioadă îndelungată au adoptat sistemul Bismark, unul din cele mai eficiente din lume.

În opinia noastră, fiecare din țările analizate, Republica Moldova și România, au succese proprii remarcabile, ce au permis acestor țări să reformeze și să perfecționeze sistemele de sănătate spre beneficiul populației. Totodată, observăm că nivelul de finanțare a sistemului de sănătate al Republicii Moldova este inferior celui din România, o problemă majoră fiind ponderea exagerată a plăților directe în total cheltuielilor pentru sănătate, precum și cea a dezvoltării insuficiente a domeniului asigurărilor facultative de sănătate. România a atins un nivel superior de finanțare a sistemului de sănătate în comparație cu Republica Moldova, dar și acest sistem are anumite probleme, precum ponderea insuficient de mică a cheltuielilor pentru sănătate în Produsul Intern Brut și altele.

Considerăm că studierea aprofundată și reciprocă a experienței implementării reformelor în sistemul de sănătate din Republica Moldova și din România, oferă acestor țări vecine, cu același popor și tradiții, o posibilitate excepțională de a găsi soluții reușite a mai multor probleme din domeniul finanțării sistemelor de sănătate, precum și încă un prilej de apropiere și de creare a relațiilor mai strânse între mediul academic din România și Republica Moldova, preocupat de cercetarea domeniului de finanțare a sistemului de sănătate.

Referințe bibliografice:

1. МАКЛХОЗ, Л. Системы здравоохранения: время перемен. Република Молдова, Копенгаген. Европейская обсерватория по системам здравоохранения. 2002, № 4(5). ISSN 2072-3555.
2. MIRON O. Finanțarea sistemului de ocrotire a sănătății prin asigurări medicale obligatorii și facultative în Republica Moldova. Monografie. Cahul, 2015 (Tipogr. "Centrografic"). – 190 p., ISBN 978-9975-88-003-9
3. MIRON O. Finanțarea sistemului de ocrotire a sănătății prin asigurări medicale obligatorii și facultative în Republica Moldova. Monografie. Cahul, 2015 (Tipogr. "Centrografic"). – 190 p., ISBN 978-9975-88-003-9
4. <http://www.cnas.ro/page/scurt-is.html>
5. <http://www.cnas.ro/page/scurt-is.html>
6. COBZARI, L., MIRON, O., MOROI, T. Modelele clasice și moderne de finanțare a sistemului de sănătate la nivel mondial. În: Conferința Științifică Internațională "Rolul investițiilor în asigurarea dezvoltării economice durabile în contextul integrării europene", ediția a II-a, 29-30 octombrie 2015. Chișinău: ASEM, 2016, pp.299-303. 0,50 c. a. ISBN978-9975-75-798-0.

ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА ПЛАНОВОЙ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ РЕАЛИЗОВАННОЙ ПРОДУКЦИИ

Дмитрий ПАРМАКЛИ, д.х.э.н., проф.,
Людмила ТОДОРИЧ, д.э.н., конференциар,
Татьяна ДУДОГЛО, д.э.н., преподаватель,
Комратский государственный университет

Abstract: It is emphasized that it is important for an enterprise to be aware of and, thus, plan the very amount of costs which will provide the volume of production per unit of area necessary for securing simple and expanded reproduction. Based on the previously published method of crop yield gradation for agricultural products a number of methodical approaches for determining four levels of production profitability are suggested. In order to achieve that a number of formulas are offered for enterprises to be able to forecast the amounts of profitability per unit of cultivated area which can be viewed as a multiple of fixed costs incurred. The suggested interrelationships are openly presented on graphs.

Key words: profitability, sales price, fixed and variable costs, revenue, crop yield.

Процесс производства продукции в сельском хозяйстве в отличие от отраслей промышленности, строительства и транспорта имеет свои особенности, связанные, прежде всего с тем, что здесь помимо технологии возделывания сельскохозяйственных культур на величину производимой продукции оказывают влияние как биологические процессы, так и складывающиеся погодноклиматические условия особенно в вегетационный период произрастания растений. В связи с этим при планировании производства в отрасли не представляется возможным достаточно точно рассчитать уровень урожайности, а, следовательно, и объемы валовых сборов возделываемых культур.

А как же тогда без обоснованного уровня урожайности определить себестоимость продукции, являющейся зеркалом уровня хозяйствования? Как не зная величину затрат на единицу продукции рассчитать рентабельность – ведущего экономического показателя производимой и реализуемой продукции?

Проведенные исследования позволяют утверждать, что такие показатели эффективности производства и реализации продукции в отрасли, как рентабельность, можно достаточно точно рассчитать без показателей урожайности и валового сбора возделываемых культур.

При планировании производства каждое предприятие рассчитывает объемы всех видов затрат, которые подразделяются на постоянные и переменные. Известно, что на величину постоянных затрат в расчете на единицу площади (FC) и удельных переменных затрат (AVC) не влияет уровень полученной урожайности. Данная особенность постоянных и удельных переменных затрат, позволят нам проводить необходимые расчеты эффективности. При планировании можно достаточно объективно оценить ожидаемую величину цены реализации (P), которая также не зависит от величины урожая данного предприятия, так как сельскохозяйственные предприятия действуют в условиях свободной конкуренции.

Зная указанные три величины можно определить порог рентабельности по каждой культуре по известной формуле:

$$q_{\min} = \frac{FC}{p - AVC}, \text{ ц/га} \quad (1)$$

где: FC – условно-постоянные затраты в расчете на 1 га посевов, лей;

AVC – переменные расходы в расчете на единицу продукции, лей;

p – цена реализации продукции, лей/ц.

Известно, что для определения уровня урожайности (q), обеспечивающего заданную рентабельность реализованной продукции, необходимо использовать следующую формулу [1]:

$$q = \frac{(1+R) \cdot FC}{p - (1+R) \cdot AVC}, \text{ ц/га} \quad (2)$$

где FC – постоянные затраты, лей/га;

p – цена реализации продукции, лей/ц;

R – коэффициент рентабельности реализованной продукции;

AVC – удельные переменные затраты, лей/ц.

Если же следует выявить урожайность, при которой предприятие может получить заданный объем прибыли (П), следует использовать выражение:

$$q = \frac{\Pi + FC}{p - AVC}, \text{ ц/га} \quad (3)$$

Чтобы определить коэффициент рентабельности реализованной продукции, при котором соблюдается указанное равенство, приравняем правую часть уравнений 2 и 3:

$$\frac{(1+R)FC}{p - (1+R)AVC} = \frac{\Pi + FC}{p - AVC} \quad (4)$$

Если обозначим отношение планируемой прибыли к величине постоянных затрат как

$$f = \frac{\Pi}{FC} \text{ и назовем его коэффициентом окупаемости постоянных затрат, то } \Pi = f \cdot FC \text{ [2].}$$

Тогда выражение 4 принимает вид:

$$\frac{(1+R)FC}{p-(1+R)AVC} = \frac{fFC+FC}{p-AVC}$$

Решая данное уравнение находим:

$$R = \frac{p-AVC}{f+AVC} \quad (5)$$

Если примем соотношение цены реализации продукции (p) к удельным переменным затратам (AVC) как $K = \frac{p}{AVC}$ (назовем его коэффициентом окупаемости удельных переменных затрат), то

$$R = \frac{K-1}{\frac{f}{K}+1} \quad (6)$$

Рассмотрим результаты расчетов плановой (расчетной) рентабельности на примере SRL «Iri Carmen» Кагульского района на 2017 год. Исходные данные и полученные результаты расчетов приведены в таблице 1. Примем показатели цены реализации продукции, постоянных затрат и удельных переменных затрат при производстве и реализации пшеницы, кукурузы, подсолнечника и рапса, сложившиеся в 2017 году в качестве плановых. Тогда, выбрав коэффициенты окупаемости постоянных затрат для пшеницы, кукурузы, подсолнечника и рапса соответственно 1,0; 0,75; 1,5 и 1,3, проводим по формуле 6 расчеты коэффициентов рентабельности. Полученные результаты показаны в таблице 1.

Таблица 1. Плановые показатели производства и реализации продукции основных культур в примере SRL «Iri Carmen» на 2017 год

Показатели	Пшеница	Кукуруза	Подсолнечник	Рапс
Исходные данные				
Цена реализации (p), лей/ц	233,7	220,8	629,3	620,4
Постоянные затраты (FC), лей/га	3245	5596	5212	6654
Удельные переменные затраты (AVC), лей/ц	83,68	66,62	110,6	118,52
Коэффициент окупаемости удельных переменных затрат (k)	2,79	3,32	5,69	5,24
Плановый (расчетный) коэффициент окупаемости постоянных затрат (f)	1,0	0,75	1,5	1,3
Расчетный коэффициент рентабельности реализованной продукции	0,473	0,428	0,979	0,843

Источник: отчеты форм №7-АПК и №9- АПК SRL «Iri Carmen» за 2017г

Полученные значения коэффициентов рентабельности вполне сопоставимы с фактическими показателями, что подтверждает реальность предлагаемого метода расчетов.

Однако сами показатели рентабельности непосредственно не сопоставимы с точки зрения степени использования потенциала эффективности реализации отдельных видов продукции. В связи с этим на основе проведенных исследований были обоснованы контуры четырех видов урожайности сельскохозяйственных культур, на основании которых можно провести градацию рентабельности четырех уровней [3].

Как подтверждает опыт работы сельскохозяйственных предприятий южной зоны Республики Молдова, для ведения простого воспроизводства прибыль в расчете на гектар посева должна быть не ниже половины величины постоянных затрат (назовем такую рентабельность умеренной), а для расширенного воспроизводства - равна или больше постоянных затрат (рациональная рентабельность). Оптимальным следует считать уровень рентабельности реализованной продукции, при котором прибыль в 1,5 раза больше постоянных затрат. В случае высокой рентабельности, прибыль в 2 раза превышает величину постоянных затрат.

Тогда:

$$R_{ум} \geq \frac{K-1}{2K+1} \quad (7)$$

$$R_{рац} \geq \frac{K-1}{K+1} \quad (8)$$

$$R_{опт} \geq \frac{K-1}{0,667K+1} \quad (9)$$

$$R_{выс} \geq \frac{K-1}{0,5K+1} \quad (10)$$

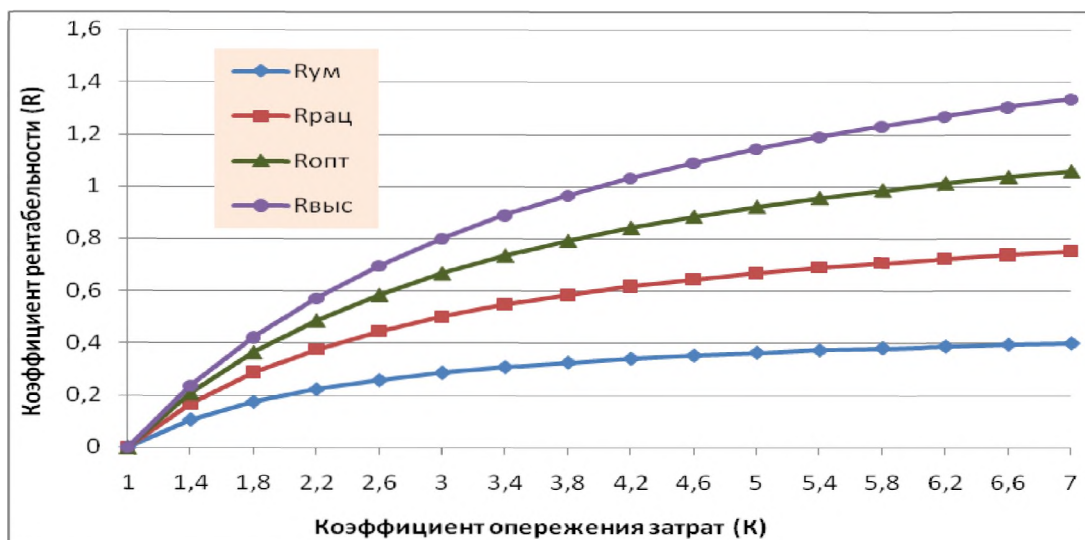
Формулы расчета четырех видов рентабельности и величины ожидаемого эффекта представлены в таблице 2.

Таблица 2 . Градация видов рентабельности реализованной продукции в SRL «Iri Carmen» за 2017 год

Вид рентабельности	Обозначение коэффициента рентабельности	Формула для определения коэффициента рентабельности	Ожидаемый эффект (прибыль)	Расчетные показатели коэффициента рентабельности по			
				пшенице	кукурузе	подсолнечнику	рапсу
Умеренная	$R_{ум}$	$R_{ум} = \frac{K-1}{2K+1}$	$\Pi = 0,5FC$	0,272	0,349	0,379	0,405
Рациональная	$R_{рац}$	$R_{рац} = \frac{K-1}{K+1}$	$\Pi = FC$	0,473	0,537	0,701	0,891
Оптимальная	$R_{опт}$	$R_{опт} = \frac{K-1}{0,667K+1}$	$\Pi = 1,5FC$	0,626	0,722	0,978	0,944
Высокая	$R_{выс}$	$R_{выс} = \frac{K-1}{0,5K+1}$	$\Pi = 2FC$	1,284	0,870	1,22	1,172

Источник: данные таблицы 1

Заметим, что расчеты величины рентабельности реализованной продукции в соответствии с формулами 6 -10 осуществляются без применения обычных абсолютных показателей прибыли, себестоимости или доходов от реализации.

**Зависимость коэффициентов рентабельности
от коэффициента опережения цены**

Источник: выполнено по данным таблицы 1

Как видим, решение задач определения эффективности продукции, в частности таких показателей как рентабельность, может вестись на основе использования относительных показателей реализованной продукции. В данном случае такими показателями являются коэффициент окупаемости удельных переменных затрат и величина доли прибыли от суммы постоянных затрат, приходящихся на единицу площади.

Если выполнить расчеты по определению коэффициента умеренной, рациональной, оптимальной и высокой рентабельности в зависимости от величины коэффициента опережения цены, можно построить график их зависимости.

Заключение. Вышеизложенное позволяет специалистам сельскохозяйственных предприятий, зная предполагаемую цену реализации и удельные переменные затраты, т.е. коэффициент опережения цены, определять величину умеренной, рациональной, оптимальной, высокой или иной рентабельности реализованного зерна, подсолнечника, винограда и другой продукции, не применяя для этого такие показатели как объем реализации, себестоимость и прибыль.

Литература:

1. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П., Дудогло Т.Д., Яниогло А.И. Эффективность земледелия: теория, методика, практика. Монография. - Комрат: Б. и., 2015 (Тирогр. "Centrografic"), стр. 232.
2. Пармакли Д.М. Методика градации уровней урожайности и зон эффективности продукции растениеводства// АПК: экономика, управление. -2016 - №3, с.86-91.
3. Пармакли Д.М. Методика градации уровней урожайности и зон эффективности продукции растениеводства// АПК: экономика, управление. -2016 - №3, с.87.

REPERE CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE PRIVIND ATRACTIVITATEA INVESTIȚIONALĂ A UNEI REGIUNI

Ana NEDELCU, dr., conf.univ.,
Departamentul de Științe Economice

Abstract: *The article deals with the analysis of conceptual and methodological aspects of investment attractiveness of region.*

The author investigated the different approaches to the concept of investment attractiveness, how this concept is measured in different countries and regions. Moreover, the most important factors of investment attractiveness were underlined.

INTRODUCERE

Investițiile reprezintă promotorul dezvoltării economico-sociale fie unei entități economice, fie unei localități sau regiuni. Partea majoră a investițiilor aparține sectorului privat, care realizează aceste investiții în vederea obținerii unor profituri viitoare semnificative, iar decizia sa de investire este condiționată, în mare parte, de stabilitatea și performanța potențialului obiect de investiții.

O evaluare a performanței investiționale regionale realizată de specialiștii din cadrul EXPERT-GRUP în anul 2010 a menționat că „Regiunea de Dezvoltare (RD) Sud permanent a fost mult mai puțin atractivă pentru investițiile private decât alte regiuni din Moldova”. Totodată, aceeași sursă a subliniat un alt aspect important ceea ce privește dinamica activității investiționale și anume: „dacă acum un deceniu practic nu exista nici o deosebire esențială între RD Sud și RD UTA Găgăuzia ca și atractivitate investițională sau calitate a proceselor economice la nivel regional, în ultimii ani RD UTA Găgăuzia demonstrează o dinamică investițională tot mai impresionantă, deja depășind RD Sud ca performanță investițională și având șanse bune să-și consolideze pe viitor avantajul” [1].

În acest context, atractivitatea investițională a unei localități este considerată un subiect actual și demn de cercetat, căci identificarea factorilor influențează sporirea atractivității investiționale unei localități pot contribui la dezvoltarea municipiului Cahul ca punct strategic în atragerea investițiilor.

VIZIUNI PRIVIND ATRACTIVITATEA INVESTIȚIONALĂ A UNEI LOCALITĂȚI

Atractivitatea investițională a unei localități este considerată o abilitate a acesteia de a-și menține resursele existente și de a atrage cele noi, obținând astfel avantaj față de alte localități, asigurând, în același timp, dezvoltarea sa. Totodată, aceasta este văzută ca un proces ciclic, căci un oraș atragând și menținând interesele grupurilor țintă specific în oraș (noi rezidenți, turiști și investitori) determină realizarea investițiilor, astfel rezultatul atractivității devine o contribuție, care determină în continuare rezultatul [2].

În altă perspectivă, atractivitatea investițională reprezintă o variabilă generală ce cuprinde avantajele și dezavantajele de investire ale diverselor direcții și obiecte individuale investiționale din poziția unui anumit investitor. De asemenea, atractivitatea investițională este privită ca disponibilitatea unor condiții de investiție care influențează preferințele investitorului în alegerea uneia sau a altei investiții [3].

În această ordine de idei, menționăm și viziunea conform căreia atractivitatea investițională este un concept complex ce are în vedere în permanență potențialul investițional și riscul realizării unei anumite investiții. În același timp, unii cercetători consideră conceptele „atractivitatea investițională” și „climatul investițional” ca sinonime, ceea ce, în viziunea noastră, nu este justificat, deoarece, în esență, referindu-se la același domeniu (investiții), aceste concepte reprezintă trătări din două perspective diferite – obiectivă (climatul ca situație real existentă privind diverse aspecte relevante pentru realizarea investiției) și subiectivă (atractivitatea ca o variabilă relativă ce reprezintă viziunea particulară a unui investitor privind realizarea investiției).

Rezumând cele expuse, atractivitatea investițională este un concept multidimensional, dinamic și relativ, referindu-se în esență la avantajul competitiv deținut ce ar atrage și ar menține interesul grupurilor țintă de investitori.

ASPECTE METODOLOGICE AFERENTE ATRACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE A UNEI LOCALITĂȚI

Studiul abordărilor privind aprecierea atractivității investiționale relevă o unanimitate în ceea ce privește măsurarea acestui concept economic. Cercetătorii, considerând atractivitatea investițională ca ceva complex, aplică metoda ratelor, calculând un indice global, compus din de la 9-96 de indicatori. Această metodă permite realizarea unui rating al orașelor și regiunilor.

Generalizând cele cercetate, următoarele abordări se consideră relevante să fie menționate:

- *Indice European al Dezvoltării Economice Regionale (E-REGI)* [4] elaborat de compania LaSalle Investment Management. Acest indice reprezintă un model multifactorial, care aranjează cele 104 orașe cercetate (cu populație de peste 0,5 mln. persoane) bazându-se pe 15 indicatori, grupați în trei categorii: creștere economică (20 %), nivelul de trai (20 %) și atractivitatea mediului de afaceri (60 %). Dimensiunea „atractivitatea mediului de afaceri” se referă la mediul de afaceri național, mediul economic, operațional și politic, la cadrul legislativ și securitate, precum și implicarea comunitară;

- *Indicele FDI a Orașelor și Regiunilor Europene ale Viitorului* elaborat de Jurnalul FDI (grupul The Financial Times). Acest indice conține 96 de indicatori, care cuprind 223 de orașe europene. Toată informația este grupată în 7 dimensiuni: potențialul economic, resursele umane, eficiența

cheltuielilor, nivelul de viață, infrastructura, mediul de afaceri și contribuția la atragerea investițiilor directe străine. Orașele sunt apreciate pe o scală de 10 puncte după cele 96 de criterii, care au o anumită pondere în indicii finali.

• **Ratingul atractivității investiționale ale regiunilor Federației Ruse** elaborat de Agenția Națională „Expert RA”. Acest rating combină doi indicatori independenți și anume: potențial investițional și risc investițional. Potențialul investițional include mai multe tipuri de potențial și anume: natural, economic, financiar, inovațional, uman, productiv, instituțional, de consum și cel turistic. Totodată, riscurile investionale se referă la riscuri economice, financiare, sociale, ecologice, criminale, legale și manageriale. Regiunile, în baza combinării acestor indicatori, sunt clasificate în 12 categorii: de la cele mai atractive investițional până la cel mai puțin atractive pentru investitori [5].

• **Ratingul performanței investiționale a regiunilor din Moldova** elaborat de Expert Grup. Atractivitatea investițională este propusă să fie măsurată prin indicatorul de performanță compus din următoarele dimensiuni: performanța investițională curentă, dinamica performanței investiționale, stabilitatea investițională și diversificare investițională [6].

FACTORI DETERMINANȚI AI ATRACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE

În literatura științifică, factorii de formare a atractivității orașelor se disting în două categorii:

• **Factori statici** - factorii care nu pot fi înlocuiți și caracterizează identitatea specifică a orașului, adică: locația geografică (un oraș pe litoral, acțiunea unei regiuni transfrontaliere etc.), dimensiunea, importanța la nivel național (capitala, cel mai mare oraș din regiune, oraș balnear), resurse naturale disponibile (resurse de producție, resurse turistice).

• **Factori variabili** sunt formați sau creați pentru câștiga sau menținere atractivitatea: calitatea mediului de viață, infrastructura fizică, demografia, ocuparea forței de muncă, viabilitatea sectorului de afaceri, disponibilitatea infrastructurii educaționale, sentimentul public al comunității, suficiența serviciilor sociale și de sănătate.

De asemenea, costurile factorilor de producție ca munca, terenurile și resurselor naturale sunt considerați ca importanți factori ce îi interesează cel mai mult pe antreprenori. Totodată, accesibilitatea și proximitatea piețelor țintă, nivelul de concurență pe piață, distanța față de furnizori, distanța față de instituțiile care oferă servicii complementare (instituții financiare, școli, centre culturale etc.), ritmul creșterii economice regionale sunt considerați ca factori determinanți ai atractivității investiționale a regiunii sau localității.

CONCLUZII

Generalizând cele expuse, considerăm că atractivitatea investițională reprezintă un element determinant al dezvoltării economice a unei regiuni sau localități. Fiind influențată de o multitudine de factori de diversă natură, sporirea atractivității unei regiuni din perspectiva investitorilor poate fi realizată cu succes doar prin colaborare strategică, eficientă și fructuoasă a mai multor actori economico-sociali. Implicarea doar a organelor de administrație publică locală și celei centrale este insuficientă, fiind necesară participarea activă a mediului de afaceri, a celui academic, precum și a cetățenilor la general.

Astfel, la nivelul raionului Cahul, considerăm ca element promotor al sporirii atractivității investiționale este Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul, care urmează să preia rolul central în dezvoltarea municipiului și a raionului Cahul prin generarea unor inițiative de ordin socio-economic, prin dezvoltarea capitalului uman al regiunii, prin transferul tehnico-științific etc.

Referințe bibliografice:

1. Prohnițchi V. ș.a. Atractivitatea investițională a regiunilor din Republica Moldova. Expert-Grup, Chișinău, 2010, 67 p.
2. Snieska V., Zykiene I., City attractiveness for investment: characteristics and underlying factors, 20th International Scientific Conference Economics and Management- 2015 (ICEM-2015), p.48-54.
3. Ибрагимова Г.Р. Формирование инвестиционной привлекательности муниципального образования. Проблемы и перспективы экономики и управления: материалы междунар. заоч. науч. конф., г. Санкт-Петербург, 2012 г., стр. 197-199.
4. <https://www.lasalle.com/research/reports/lasalle-e-regi-index-2017>
5. Ковалёв М., Якубович А., Инвестиционная привлекательность городов. Ковалёв М., Якубович А., Инвестиционная привлекательность городов
6. Prohnițchi V. ș.a. Atractivitatea investițională a regiunilor din Republica Moldova. Expert-Grup, Chișinău, 2010, 67 p.

ПРИМЕНЕНИЕ ГРАФИКОВ В ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Дмитрий ПАРМАКЛИ, д.х.э.н., проф.,
Татьяна ДУДОГЛО, д.э.н., преподаватель
Комратский государственный университет

Abstract: The article demonstrates the importance of graphical methods of research and the specifics of their implementation. The work suggests opportunities for applying three- and five-axis graphs whereas the latter are provided in two versions: using adjoint and separate axes. Based on practical examples the article explains the methods of graphical determination of enterprises' cost structures within the grain crops agricultural production, as well as elaborates on deriving the critical levels of crop yields given the breakeven levels of profitability.

Key words: graph, diagram, statistical maps, x-axis, y-axis.

Когда основными требованиями к расчетным данным являются простота и наглядность характеристик и закономерностей, которые выявлены в ходе статистических исследований и экономических расчетов, вместо таблиц используются графики. Главное достоинство графиков – это наглядность. Графические методы очень прочно вошли в арсенал средств научного общения и в методику экономического исследования. Графические методы помогают описать и проанализировать полученные результаты экономического исследования, выявить закономерности, которые трудно уловить в таблицах порой громоздких и трудно читаемых. Правильно построенный график делает экономическую информацию более выразительной. Занимая небольшую площадь текста, таблицы концентрируют большой информационный материал [1].

Графический метод является продолжением и дополнением табличного метода. График позволяет сравнительно легко обнаружить на глаз ошибки расчетов, которые в табличной форме не были так заметны. При графическом изображении статистических данных становится более выразительной сравнительная характеристика изучаемых показателей, отчетливее проявляется тенденция развития изучаемого явления, лучше видны основные взаимосвязи. Графики дают целостную картину изучаемого явления, его обобщенное представление. Графический прием позволяет посредством геометрических образов – точек, линий, плоскостей, фигур, их сочетаний, а также упрощенных предметных изображений изучаемых явлений отразить их содержание, размеры и развитие. Таким образом, обладая такими качествами, как наглядность, выразительность и запоминаемость, графический метод занимает важное значение среди других методов экономических исследований [2].

Надо отметить, что графический метод нашел применение не только в случаях определения с помощью графиков тех или иных показателей, но и с целью их прогнозирования. В качестве примера приведем рисунок 1.

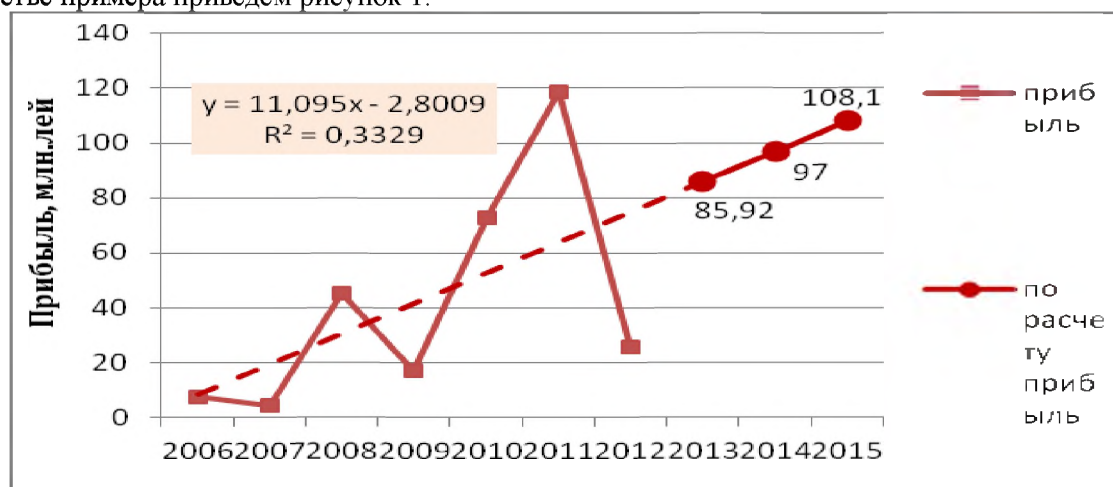

Рис.1. Прогнозирование прибыли продукции растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях АТО Гагаузия на 2013-2015 годы

Источник: данные управления сельского хозяйства АТО Гагаузия

Очень часто используется метод совмещения столбиковых и линейных диаграмм, что позволяет более доходчиво представить взаимосвязь экономических показателей (рис.2).

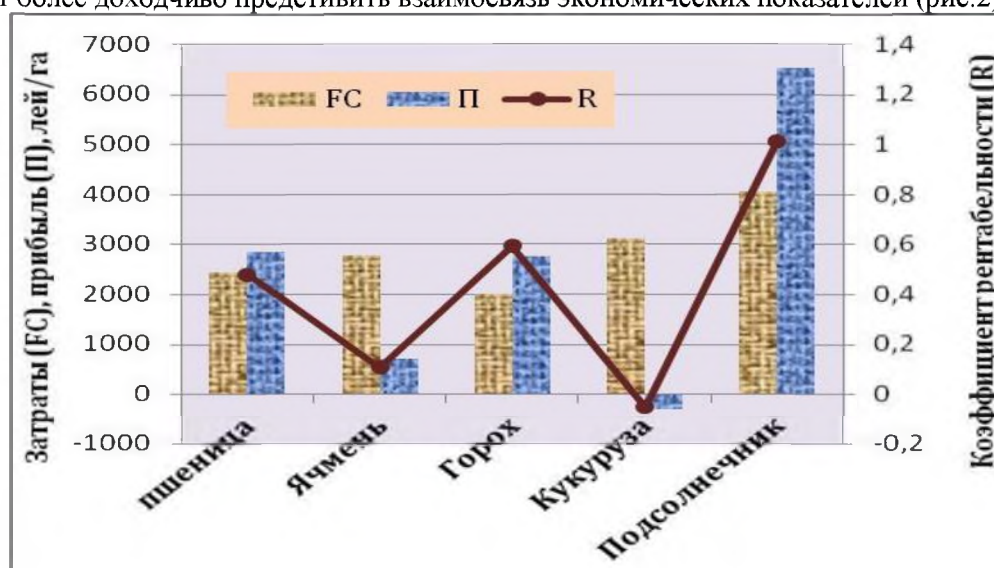

Рис.2. Фактические показатели постоянных затрат, прибыли и коэффициента рентабельности реализованной продукции в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год (Пример совмещения линейных и столбиковых диаграмм на трехосевом графике)

Когда изучается динамика показателей за 5 и более лет очень важно представить изменение значений в виде тенденции (тренда) с указанием ее уравнения и коэффициента аппроксимации (рис.3). Из графика видно, что поголовье свиней имело тенденцию роста, а крупного рогатого скота - падения.

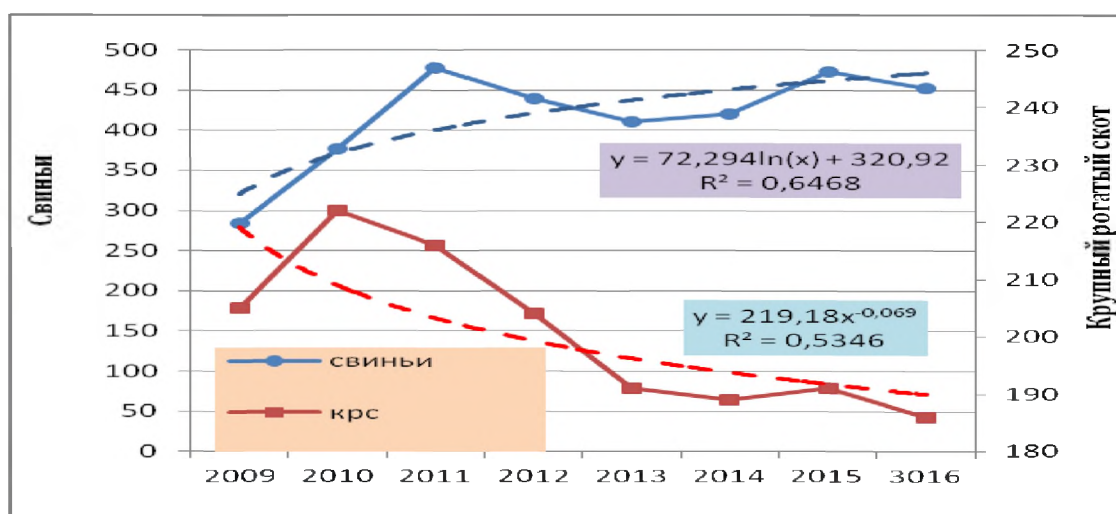

Рис.3. Динамика поголовья свиней и крупного рогатого скота в хозяйствах всех категорий Республики Молдова за 2009-2016 годы

Источник: статистический ежегодник Республики Молдова 2016

Важным преимуществом графиков является еще возможность нанесения на них различных поясняющих записей (рис.4). Например, в первой зоне урожайности прирост прибыли составил 5,7 лей/ц, во второй – 1,4, а в третьей – лишь 0,6 лей/ц.

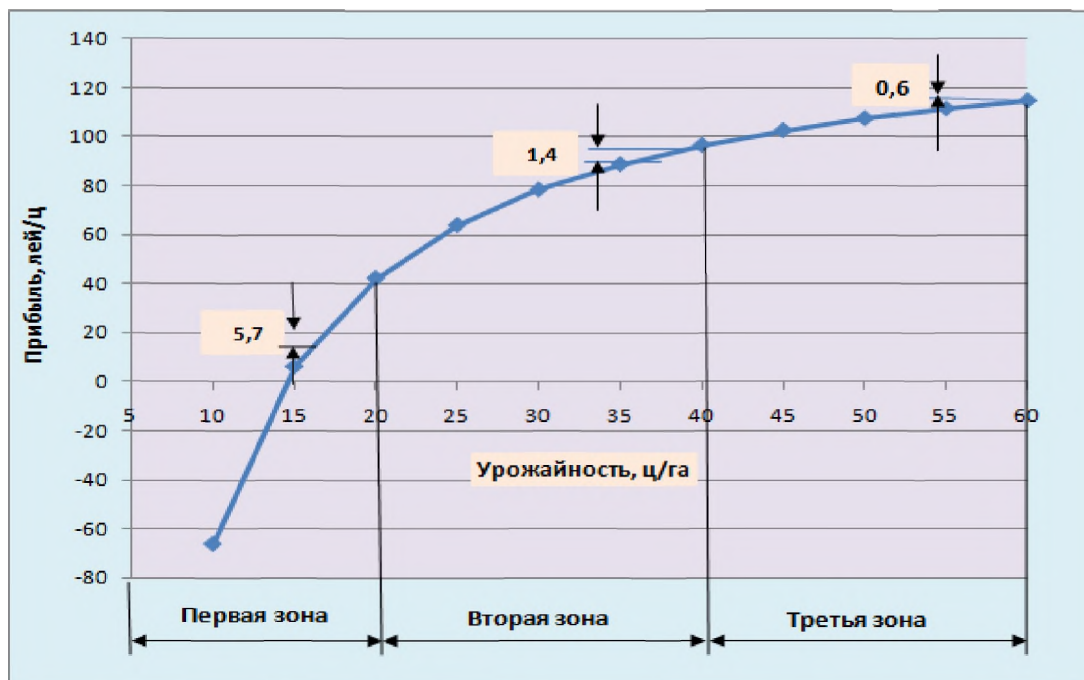

Рис. 4. Показатели предельной прибыли в зависимости от уровня урожайности озимых зерновых культур в ООО «Ири Кармен» за 2016 г.
 Источник: данные бухгалтерского учета ООО «Ири Кармен» за 2016 г.

Весьма наглядно можно представлять различные статистические показатели при использовании кольцевых секторных диаграмм (рис.5).

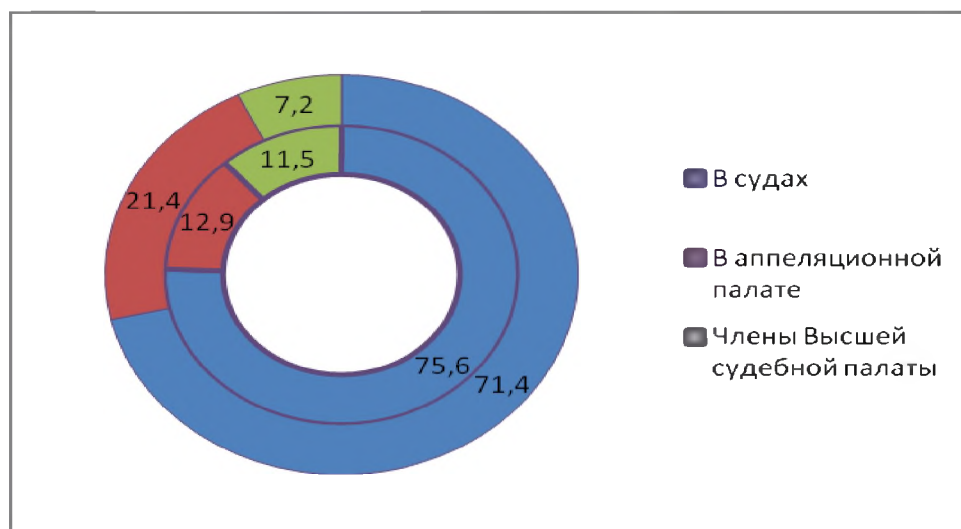

Рис.5. Структура состава судей Республики Молдова за 2010 и 2015 годы. (внутреннее кольцо-2010 г., наружное – 2016 г.)

Источник: статистический ежегодник Республики Молдова 2016

В настоящее время науку невозможно представить без использования в ней графических методов. Графические методы очень прочно вошли в арсенал средств научного общения и в методику научного исследования. Важное место графические методы занимают в таких науках, как статистика и экономика, так как эти науки используют большое количество цифр, сведенных в громоздкие таблицы. Приведенные выше примеры тому подтверждение.

Литература:

1. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П., Дудогло Т.Д., Яниогло А.И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика: монография./ - Комрат: Б.и.. 2015 (Тирогр. «Centrografic»), с 233.
2. Пармакли Д.М. Методология научных исследований в экономике. Учебное пособие.- Comrat – Univ. de Stat, 2011, с 217.

DETERMINANTS OF THE COMPETITIVENESS OF INTERNATIONAL TOURIST REGION

Christina OSIPENKO, Candidate of Economics, teaching fellow,
Mariupol State University,
Ukraine

***Abstract:** The article is dedicated to studying the competitiveness of the region through the category of competitive advantages. With regard to this point of view, the author states that the key tasks for ensuring competitiveness of the territory is the creation of competitive advantages as valuable features of the territory that make it special among other territories as well as their use and development in a competitive way.*

In terms of modern globalization of the world economy, the tourist region is an important actor of economic and political processes at different hierarchical levels of regions. Turning certain tourist regions into strategic members of the world economy requires theoretical understanding of the notion of international competitiveness of the tourist region. However, to make the abovementioned definition clearer the author prefers concentrating on the research of the essence of the competitiveness of the region from the perspective of international economy as she believes that it is scientifically irrelevant to study the competitiveness of tourist territorial entities without summarizing scientific views on the competitiveness of region as a subject of competitiveness.

Traditional definitions refer to understanding the competitiveness of the region through its ability to win the competition with other region for attraction and creation of new factors of production ensuring, at the same time, competitive advantages during the economic upturn [1]. This is to say that the competitiveness of the territory is “the ability to expand or at least to hold market segmen that are enough for expansion and improvement of production, improvement of living standards, support of strong and efficient management” [2].

Moreover, V. Anderson believes that in terms of international economy, the competitiveness of the region should be considered as the ability to compete with other regions in becoming “the gates to the global world” [3]. Taking into account the definition of Anderson, the competitiveness of the region should be determined by competitive industries and segments of economy and the ability of regional authorities to ensure certain conditions for economic actors of the region of different levels that could hold competitive advantages.

The author believes that I.Brykova provides the most accurate and comprehensive definition. Brykova says that the competitiveness of the region means its ability under the conditions of external competitiveness and based on the efficient use of traditional and creation of unique resources to induce the increase in production and raise standards of living of local population in a long-term prospect [4]. Thus, the competitiveness of the region is a combination of potential competitive opportunities that are characterized by the existence and production of unique resources that allow competing in effective and immediate way in the external world to reach positive economic development of the region in interaction with other countries. Tourist region as a subject of competition has competitive advantages and competitiveness.

The analysis of above mentioned definitions allows concentrating on studying the essence of the notion “the competitiveness of the tourist region”. Modern economic literature that describes the issues of regional economy and territorial management dedicates a small part of scientific articles to the definition of the notion “the competitiveness of the tourist region” that provided different aspects of the notion in terms of this analysis. I. Honcharuk suggests studying the essence of the notion of the competitiveness of the tourist region as an economic phenomenon. The researcher understands the competitiveness of the

tourist region as a dynamic phenomenon, which constantly varies under the influence of various factors. The author of the present article considers it necessary to emphasize that the competitiveness of the tourist region is formed in the process of distinguishing the region as an independent economic entity of competitive relations which acts as a factor of the development of socio-economic status of the region. Moreover, the competitiveness of the tourist region can be based on the high competitiveness of its industries at the national and international levels.

Consequently, these are the competitive advantages of industries that become a competitive advantage for tourist regions. The author believes that the term "competitiveness of the tourist region" should be studied through the prism of competitive advantages that are a feature of a tourist aspect and may include the availability of tourist and recreational resources and the level of access to them, geographical location, etc. It is important to keep in mind that the region can have a high level of general competition, but to be considered as uncompetitive from in terms of tourist attractiveness.

While analyzing the notion of the competitiveness of the tourist region it is expedient to start from understanding it as a system. In this regard, in studying the competitiveness of the tourist region as an integrated system in the long-term perspective for development of the region, one should take into account both the ability of the region to create new, unique economic, organizational and technical conditions for the creation and sale of the tourist product, as well as to ensure an adequate level of productivity in terms of competition in comparison with other regions of the international economy in the external world.

Based on the concept of the competitive advantage of nations, which was developed by M. Porter and based on the dynamic ratio of the four indices that make up the so-called "diamond of competitiveness", the author defines the determinants that influence the international competitiveness of tourist regions (Fig. 1).

According to this concept, all the attributes included in the diamond of competitiveness are general and form a competitive environment. Based on the concept of the national economy, suggested by M. Porter, the author adjusts this theory for the tourist region, and defines the sources and factors of its competitiveness:

- Factor conditions;
- Demand for tourist resources in the tourist region;
- Allied industries supporting tourism industry ;
- Strategy of firms, their structure, competitiveness of tourism industry.

It is worth mentioning that to define the level of international competitiveness of tourist region it is necessary to determine the way in which every component of the “national diamond” influences other determinants.

That is, the advantage of each determinant is not a prerequisite for competitive advantage in the tourist region. It is the interaction of advantages between all the determinants that provides unique competitive advantages in the tourist region that are not available to foreign competitors.

The first determinant, which serves the formation of competitive advantages in the tourist region, is the factor conditions that include the following:

- human resources, which are classified by the qualification and professional features;
- natural resources, which include the geographic location of the tourist region and its climate;
- capital, taking into account the specifics of financing of the tourist industry of the region;
- scientific and information potential that determines the knowledge accumulated by the region related to the creation and provision of tourism services;
- developed tourist infrastructure.

While considering the main factors in terms of competitiveness, then it should be emphasized that gaining a competitive advantage depends not only on the availability or existence of the above factors, but also on how fast they are created, on their effective use and the mechanism for improvement. There are basic and developed, general and specialized tourist factor conditions. In the context of tourism, the competitiveness of the tourist region is primarily determined by basic factors that include natural resources in the shape of tourism resources. However, the competitiveness of the tourist region, which is based on basic factors, that is, on natural tourist resources, is extremely nondurable as there is always a risk of competitors appearing on the tourist market with similar or cheaper tourist resources. In order to ensure further tourist competitiveness, the region has to, on the basis of basic factors, create developed factors that would be hardly reproductive and more expensive for other competitors. The developed

factors include modern infrastructure and highly skilled labor force, which in turn should meet the current needs, tasks and objectives of the tourist industry of the region.

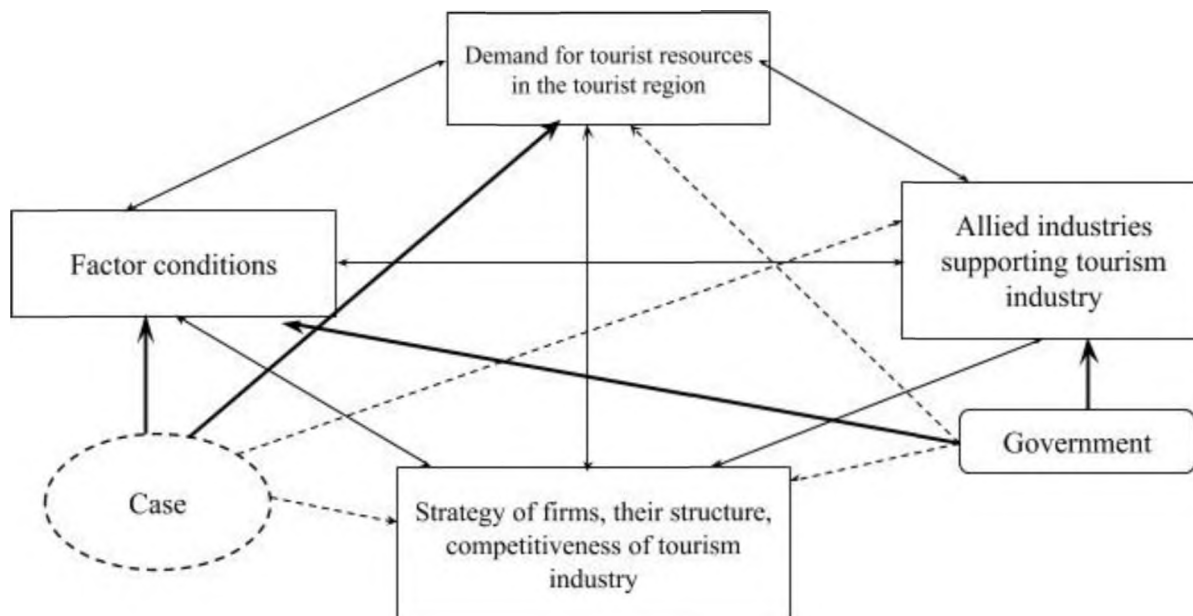

Figure. 1. Determinants of the competitive advantage of tourist region (according to the model of “national diamond” of M.Porter)

The second determinant of competitive advantage is the demand for tourist services in the domestic market of the tourist region, i.e. the amount of domestic tourist flows. This attribute is crucial for determining the level of competitiveness of the tourist region. However, in addition to the demand for tourist services in the region, the quality of tourist services is of great importance. Quality should correspond to the latest tendencies in the development of the tourism industry, which will allow the tourist region to enter a new, higher level of development and competitiveness in the world tourism market. Competitive advantages are gained only by those tourist regions that pay enough attention to the exclusivity and uniqueness of the tourist product.

One shouldn't underestimate the level of development of the supporting industries, the third determinant which defines the competitive advantages of the tourist region. The level of their cooperation and effective interaction with firms within the tourism industry are an attribute of the competitive advantage of the tourist region. In the framework of the interaction of industries supporting the tourism industry, Porter developed a "cluster approach", which means that the competitiveness does not belong to one industry but to the groups of industries (clusters), where companies are integrated both horizontally and vertically and tend to concentrate within a limited territorial space.

The fourth determinant, which defines important competitive advantages of the tourist region, is the structure and strategy of firms, and competition in the tourism industry. When taking into this factor it is necessary to mind the fact that the strategy and management of companies, despite the intertwining of cultures and business practices, have specific national features and differences in business culture.

The so-called "accidental events", including natural disasters, political instability, crises, and military actions in the region, pose a significant impact on the competitiveness of the tourist region. Consequences of accidental events can have both positive and negative impact on the competitiveness of the tourist region. As a result, the competitive advantages of the region can be reduced to nothing, or vice versa, a new potential for new firms will be created that can withstand a high level of competitiveness in the new environment.

The government in the process of formation of competitive advantages is a catalyst which acts indirectly, since direct intervention can lead to negative consequences. That is why, the concept of "national diamond" of M. Porter does not provide for a role of a government determinant. However, it should be noted that the tourist industry includes tourist resources located in the territory of a certain state and in most cases is its property. This means that the state actually forms the legislative and budgetary

ground for the functioning of the tourism industry.

Competitiveness in the tourism industry reflects the productivity of the use of tourist resources at regional and international levels. The prerequisite for competitive advantages in the tourism industry is the presence of tourist resources and tourist infrastructure in the international region. However, this cannot serve as a ground for involving an international tourist region into economic activity when there are no tourist activities, because in this case the tourist region acts only as a cultural and historical value with regard to its socio-cultural aspect. The existence of a number of tourist resources untouched, there is a real potential opportunity for the emergence of competitive advantages and competitiveness in the tourist region.

Thus, summarizing the above-mentioned, it is possible to identify the real competitive advantages of the tourist region, the essence of which is the availability of tourist resources, their uniqueness and limitedness, and the availability of tourist infrastructure that provides appropriate access to the tourist resources of the region. It is a combination of the three factors that transforms the tourist resources of the international region into competitive advantages. At the same time, each factor can generate itself competitive advantages and, as a result, enhance the competitiveness of the international tourist region.

Referințe bibliografice:

1. Назаров М. І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості [Електронний ресурс] / М. І. Назаров // Ефективна економіка – 2013. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438>
2. Нассор М. М. Конкурентоспособность Стран Мира в сфере туризма и путешествий и позиции Танзании [Электронный ресурс] / М. М. Нассор, Э. С. Монге. – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/17941.pdf>
3. Андерсон В. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації / В. Андерсон // Агора. Подолання розбіжностей – розвиток особливостей. – Київ: Стило, 2006. – Вип. 4. – С. 66–72.
4. Брикова І. В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – № 2(7). – С. 5–33.

РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ПРОДАЖИЛИ ОПЕРАЦИОННЫЙ ЦЕНОВОЙ ЛЕВЕРИДЖ?

Дмитрий ПАРМАКЛИ, д.х.э.н., проф.
Людмила ТОДОРИЧ, д.э.н., конференциар;
Комратский государственный университет

Abstract: *It is emphasized that development of a method of evaluation of economic stability of production and output sales is in high demand from both a theoretical and practical points of view. In pursuit of generating maximal profits enterprises have to take into account increasing production risks. The level of operating leverage is an indicator of riskiness of an enterprise. Price operating leverage is determined by the ratio of sales revenue to the total amount of attained profits. However, the given relationship serves as an inverse indicator of sales profitability. Therefore, it is possible to evaluate the stability and riskiness of output sales by applying both the measure of price-based operating leverage and the coefficient of sales profitability.*

Key words: *stability, riskiness, operating leverage, sales profitability, revenue, profit.*

Введение. В растениеводстве важным условием обеспечения высокой эффективности производства является получение высоких показателей урожайности производимой продукции, т.е. более полное использование потенциала продуктивности земли и биологического потенциала растений. Однако сами показатели выхода продукции с единицы площади непосредственно не характеризуют состояние уровня хозяйствования на земле. Вполне востребованным как в теоретическом, так и практическом аспектах является разработка методики оценки экономической устойчивости производства и реализации продукции, которая должна быть доступна для

практического применения специалистами сельскохозяйственных предприятий и в тоже время отражать современные подходы оценки эффективности уровня хозяйствования на земле.

Анализ последних исследований. Вопросы стабильности результатов землепользования рассматриваются в экономической литературе с различных позиций. В частности, в своих публикациях А.Алтухов предлагает пути совершенствования организационно-экономического механизма устойчивого развития агропромышленного производств [1], а А.Рассказова и Р.Жданова вводят понятие экономической эффективности устойчивого землепользования [2].

С.Сиптиц рассматривает проблемы сочетания эффективности и устойчивости функционирования агропродовольственных систем [3], а И.Романенко и Н.Евдокимова – устойчивость и эффективность размещения производства продукции растениеводства по территории, при которой обеспечивается высокая степень использования биоклиматического потенциала территории [4].

Профессор А.Стратан предложил методику оценки эффективности и стабильности продукции растениеводства [5], а М.Вронских исследовал влияние изменения климата на риски сельскохозяйственного производства [6].

Цель статьи – обеспечить специалистов сельскохозяйственных предприятий, преподавателей и студентов высших учебных заведений современным методическим инструментарием оценки степени риска каждого вида реализованной продукции, в том числе с использованием нетрадиционных подходов.

Изложение основных результатов исследования. Известно, что каждое предприятие в отрасли возделывает, как правило, несколько сельскохозяйственных культур. Производство и реализация одних обеспечивают высокую отдачу вложенных средств, другие – незначительную рентабельность. Тем не менее, отказаться от производства последних далеко не всегда представляется возможным в силу агротехнических требований соблюдения чередования культур в севообороте или других причин как внутреннего, так и внешнего характера. Другими словами, структура реализованной продукции всегда отличается по уровню рентабельности. В условиях Республики Молдова, прежде всего, в зависимости от складывающихся погодно-климатических условий возделывания и уборки урожая, эффективность отдельно взятого вида продукции может существенно отличаться - от убыточности до уровня рентабельности, превышающего 30 % рубеж. Например, уровень рентабельности реализованного зерна в стране изменялся от -3,5% в 2009 г. до +39,9 % в 2011 году, подсолнечника – от 16,6 в 2009 г. до 89,8 % в 2010 г., винограда – от 6,0 в 2009 г до 37,0 % в 2012 г. [7]. В связи с этим вполне востребованным представляется научно-обоснованная и доступная методика расчета показателей, отражающих степень риска или уровень устойчивости реализованной продукции. Предприятию важно знать и, следовательно, объективно планировать ту величину затрат, которые обеспечат объем продукции с единицы площади, необходимый для обеспечения простого и/или расширенного воспроизводства.

Жизнеспособность предприятия предусматривает устойчивое развитие, благодаря эффективному использованию всех видов ресурсов и предпринимательских возможностей. Предприятие развивается в том случае, когда результаты деятельности позволяют ему за счет собственных средств вести непрерывное воспроизводство. В погоне за достижением максимальной прибыли, предприятия должны учитывать возрастающие производственные риски. Уровень *операционного левериджа* является показателем рискованности предприятия. Именно этим объясняется важность оценки данного показателя при определении жизнеспособности предприятия.

Как известно, на предприятии существуют два вида затрат: переменные и постоянные. Их структура может значительно влиять на тенденцию изменения прибыли или издержек. Это происходит из-за того, что каждая дополнительная единица продукции приносит некоторую дополнительную доходность, которая идет на покрытие постоянных затрат, и в зависимости от соотношения постоянных и переменных затрат в структуре издержек, общий прирост доходов от дополнительной единицы товара может выразиться в резком изменении прибыли. Как только достигается уровень безубыточности, появляется прибыль, которая начинает расти быстрее, чем объем продаж. Здесь на помощь нам приходит операционный анализ, который позволяет анализировать влияние структуры затрат и объемов производства (реализации) на финансовые результаты предприятия. На его основе можно выявлять взаимосвязи между затратами и доходами при различных объемах производства, определить наиболее выгодное сочетание цены и

объема реализации, соотношение постоянных и переменных издержек, минимизировать предпринимательские риски, и соответственно способствовать повышению экономической безопасности предприятия.

Операционный анализ включает в себя ряд важных показателей: точка безубыточности, запас финансовой прочности и операционный рычаг.

Важно выявлять на уровне каждого предприятия так называемую точку безубыточности, то есть тот уровень реализации продукции, при котором объем реализации равен общим затратам.

Степень устойчивости предприятия по отношению к возможным изменениям условий реализации может быть охарактеризована показателями границ безубыточности и предельных значений таких параметров деятельности организации, как объем производства, цены производимой продукции и пр.

Расчет критического объема производства и реализации продукции в натуральном выражении находим, используя уравнение:

$$Q_{кр} = \frac{FC}{p - AVC} \quad (1)$$

где: $Q_{кр}$ – критическое количество продукции (т);

FC – условно-постоянные затраты (лей);

p – цена реализации продукции (лей/т);

AVC – удельные переменные затраты (лей/т).

Аналогично находим размер критической урожайности (q_{min}) продукции (при условии ее реализации в полном объеме):

$$Q_{кр} = \frac{FC}{p - AVC} \quad (2)$$

где: FC – условно-постоянные затраты в расчете на гектар посева (лей);

Расчет критического объема реализации продукции ($N_{кр}$), при котором доход от продаж продукции равен сумме затрат на ее производство, может быть рассчитано по выражению:

$$N_{кр} = \frac{FC}{1 - \frac{AVC}{P}} \quad (3)$$

Более объективную оценку об устойчивости и экономической безопасности возделывания культур дает анализ запаса финансовой прочности. Запас финансовой прочности – один из показателей финансового состояния предприятия, то есть того, насколько предприятие финансово устойчиво. Чем выше запас финансовой прочности, тем больше возможностей для сохранения относительного уровня прибыльности при уменьшении выручки от реализации, что положительно влияет на экономическую безопасность предприятия.

Обычно рассчитывают процентное отношение запаса финансовой прочности в натуральном или денежном выражении к фактическому (запланированному) объему. Эта величина показывает, на сколько процентов может снизиться объем реализации, чтобы предприятию удалось избежать убытков. Чем выше показатель запаса финансовой прочности, тем устойчивее предприятие, и тем меньше для него риск потерь.

$$D = \frac{N - N_{кр}}{N} \cdot 100, \% \quad (4)$$

$$D = \frac{Q - Q_{кр}}{Q} \cdot 100, \% \quad (5)$$

где: N и Q – соответственно фактические показатели объема реализации в денежном и натуральном выражении.

Ключевым показателем, по которому можно говорить о состоянии экономической безопасности предприятия, является эффект операционного рычага или операционный леверидж (L). Он количественно характеризуется соотношением между постоянными и переменными

затратами в общей их сумме и вариабельностью показателя полученной прибыли. Он выше в тех компаниях, в которых выше соотношение постоянных затрат к переменным, и соответственно ниже в обратном случае. Понимание механизма действия операционного рычага позволяет целенаправленно управлять соотношением постоянных и переменных затрат в целях повышения эффективности текущей деятельности предприятия. Это управление сводится к изменению значения силы операционного рычага при различных тенденциях конъюнктуры товарного рынка. Показатель операционного левериджа позволяет достаточно быстро (без наличия отчета о прибылях и убытках) определить, как повлияют изменения объема продаж на прибыль от реализации продукции:

$$L = \frac{\Delta P}{\Delta N} \cdot \frac{п.п.п.п.}{п.п.п.п.} \quad (6)$$

где: ΔP - прирост валовой прибыли;

ΔN - прирост дохода от продаж.

Операционный леверидж показывает на сколько процентных пункта изменится прибыль предприятия при изменении дохода на один процентный пункт.

Различают два вида операционного рычага: *ценовой и натуральный*.

Ценовой операционный леверидж определяют по формуле:

$$L_{цзп} = \frac{N}{P} \quad (7)$$

где: N – доход от реализации продукции;

P - прибыль реализованной продукции.

Натуральный операционный рычаг принято измерять отношением маржинального дохода (M) к валовой прибыли (P):

$$L_{нзп} = \frac{M}{P} \quad (8)$$

Поскольку маржинальный доход, кроме валовой прибыли, содержит еще и сумму постоянных затрат, то операционный леверидж всегда больше единицы. Эффект операционного рычага характеризует степень рискованности бизнеса. Прибыль предприятия, у которого уровень операционного левериджа выше, более чувствительна к изменениям выручки и считается более рискованным. При резком падении продаж такое предприятие может очень быстро «упасть» ниже уровня безубыточности. Деятельность предприятия с низким операционным рычагом сопряжена с меньшим риском, но и с меньшим вознаграждением (прибыли).

Существует множество различных критериев, по которым можно определить экономическое состояние предприятия. Так, ценовой операционный рычаг — это показатель, который демонстрирует зависимость динамики изменения темпов прибыли от объема реализованной продукции в денежном выражении.

Ценовой операционный рычаг отражает ценовой риск, то есть влияние изменения цены на размер прибыли от продаж. *Натуральный операционный рычаг* показывает производственный риск, то есть изменчивость прибыли от продаж в зависимости от объемов выпуска. При увеличении выручки от реализации и превышении ее фактического значения по сравнению с критическим уровнем сила воздействия операционного рычага убывает. Каждый процент прироста выручки дает все меньший процент прироста прибыли. При этом доля постоянных затрат в их общей сумме снижается. С помощью ценового операционного левериджа можно получить ответ на вопрос о возможном пределе снижения цен, с помощью натурального рычага - выявить границы уменьшения объемов реализации продукции в натуральном выражении.

Согласно формулы 7 $L_{цзп} = \frac{N}{P}$, тогда $L_{цзп} = \frac{FC+VC+P}{P} = 1 + \frac{FC}{P} + \frac{VC}{P}$

Так как в соответствии с формулой 8 $L_{нзп} = 1 + \frac{FC}{P}$, тогда

$$L_{цзп} = L_{нзп} + \frac{VC}{P} \quad (9)$$

Далее выявим взаимосвязь между ценовым и натуральным левериджем. Следовательно, ценовой леверидж всегда больше натурального на величину прямо

пропорциональной переменным затратам и обратно пропорциональной сумме прибыли. Другими словами, чем выше прибыль и ниже переменные затраты, тем ближе по своему значению показатели ценового и натурального левеиджа.

Важно также обратить внимание на формулу 7 ($L_{цен} = \frac{M}{P}$), которая показывает, что ценовой левеидж есть отношение объема реализованной продукции в стоимостном выражении к сумме полученной прибыли. Нам известно также, что отношение прибыли к объему реализованной продукции есть рентабельность продаж. Таким образом, ценовой левеидж есть обратный показатель рентабельности продаж: высокая рентабельность подтверждает низкое значение ценового левеиджа, что подчеркивает стабильность бизнеса.

$$L_{цен} = \frac{1}{R_{продаж}} \quad (10)$$

Таким образом, оценка степени риска может проводиться как с использованием значения операционного ценового левеиджа, так и показателей рентабельности продаж. Чем ниже показатель операционного левеиджа и, соответственно, выше рентабельность реализуемой продукции, тем выше экономическая устойчивость возделывания зерна, подсолнечника, винограда и других культур. Исследования показали, что в условиях южной зоны Республики Молдова, чтобы обеспечить расширенное воспроизводство предприятиям необходимо стабильно обеспечивать среднюю рентабельность продаж на уровне не ниже 23 % [8]. Следовательно, величина ценового левеиджа, обеспечивающего стабильность производства и реализации продукции не должна превышать 4,35.

Справедливость вышеизложенного рассмотрим на примере общества с ограниченной ответственностью «Кумнук Агро» Чадыр-Лунгского района за 2016 год. Сложившиеся показатели производства и реализации основных культур представлены в таблице 1.

Применяя формулу 2 определим точку безубыточности (критическую урожайность), формулу 7 – запас финансовой прочности, формулы 9 и 10 – операционный ценовой и натуральный левеидж при производстве зерновых и зернобобовых культур, кукурузы и подсолнечника в выбранном предприятии. Результаты расчетов сведем в таблицу 2. Они показывают, что в 2016 году самый низкий операционный риск имело предприятие при производстве гороха и подсолнечника, так как значение ценового левеидже ниже контрольного показателя 4,35, а коэффициент рентабельности продаж выше минимального порога (0,23), необходимого для ведения расширенного воспроизводства.

Таблица 1. Исходные показатели производства и реализации продукции основных культур в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год

Показатели	Пшеница	Ячмень	Горох	Кукуруза	Подсолнечник
Цена реализации (p), лей/ц	237,5	215,6	470,3	188,2	733,6
Постоянные затраты (FC), лей/га	3022	1977	2778	4094	4488
Переменные затраты (VC), лей/га	4747	5711	4362	3363	2437
Затраты всего (TC), лей/га	7769	7688	7140	7457	6925
Удельные переменные затраты (AVC), лей/ц	124,6	149,9	99,6	107,1	100,7
Урожайность (q), ц/га	38,1	38,1	43,8	31,4	24,2
Себестоимость (z), лей/ц	203,9	201,8	163,0	237,5	286,2

Источник: формы 7 и 9 АПК ООО «Кумнук Агро» за 2016 год

Таблица 2. Расчетные показатели производства и реализации продукции основных культур в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год

Показатели	Пшеница	Ячмень	Горох	Кукуруза	Подсол нечник
Выручка (N), лей/га	9048	8212	20593	5909	17753
Затраты, лей/га	7768	7688	7139	7458	6926
Прибыль (П), лей/га	1280	524	13455	-1549	10827
Критическая урожайность, (q_{min}), ц/га	26,8	30,1	7,5	50,5	7,1
Критической объем реализации (N_{min}), лей/га	6362	6503	3525	9499	5206
Запас финансовопрочности (D), %	29,7	21,0	82,9	-60,8	70,7
Лeverидж натуральный (L_{nat})	3,37	4,76	1,21	-1,65	1,42
Лeverидж ценовой ($L_{цен}$)	7,07	15,67	1,53	-3,82	1,64
Соотношение ценового лeverиджа к натуральному	2,104	3,282	1,269	2,321	1,160
Кoэффициент рентабельности продаж	0,142	0,064	0,654	-0,263	0,610

Источник: выполнено по данным таблицы 1

Зависимость ценового операционного лeverиджа от уровня цен реализации можно наглядно представить на графике. На рисунках 1 и 2 представлена указанная зависимость при производстве соответственно гороха и кукурузы в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год. Важно заметить, что кривая лeverиджа делится на две части: первая отражает отрицательные значения, которая располагается до порога рентабельности (точки безубыточности), вторая – положительная зона, имеет тенденцию снижения. На графиках точка безубыточности показана вертикальной пунктирной линией, а фактическое значение ценового лeverиджа – стрелкой, связывающей кривую лeverиджа с горизонтальной осью.

Возделывание же кукурузы при ценовом лeverидже - 3,82 оказалось убыточным.

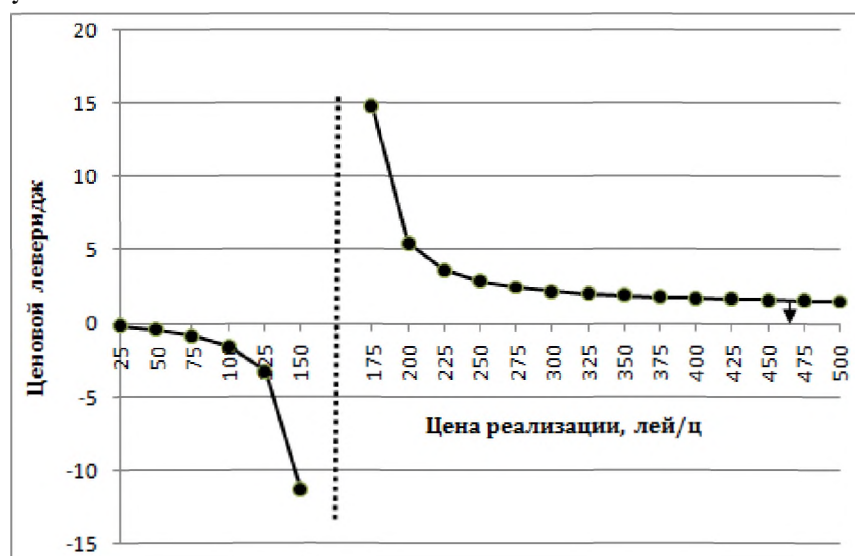

Рис.1. Зависимость ценового лeverиджа от цены реализации при производстве гороха в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год

Источник: выполнено по формуле 9 и данными таблицы 1

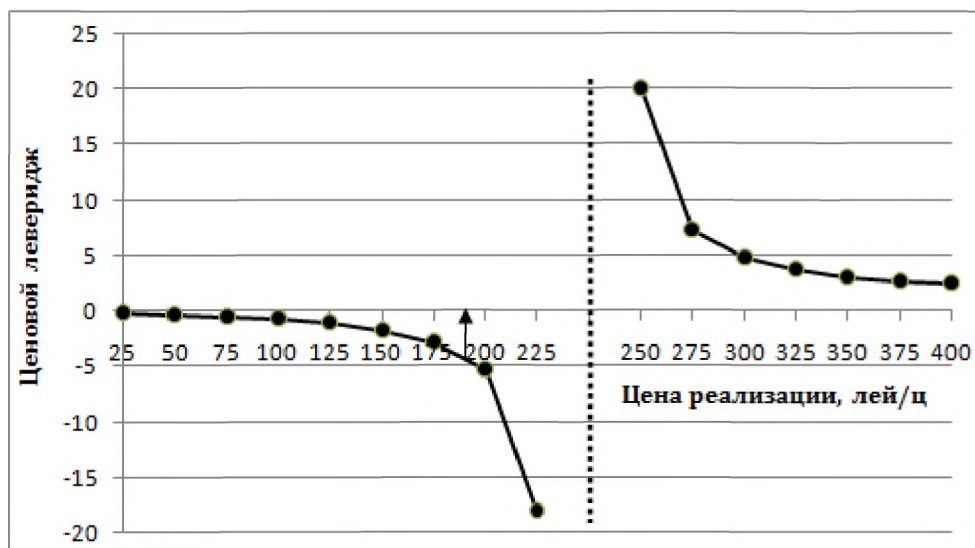

Рис.2. Зависимость ценового леве́риджа от цены реализации при производстве кукурузы в ООО «Кумнук Агро» за 2016 год

Источник: выполнено по формуле 9 и данными таблицы 1

В заключении отметим, что специалисты сельскохозяйственных предприятий, а также преподаватели и студенты высших учебных заведений могут оценивать степень риска производства и реализации продукции, применяя как показатель ценового операционного леве́риджа, так и коэффициент рентабельности продаж.

Referințe bibliografice:

1. Алтухов А.И.- Совершенствование организационно-экономического механизма устойчивого развития агропромышленного производства//// Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, №7 – 2016, с.2-11)
2. Рассказова А., Жданова Р. Основные понятия экономической эффективности управления устойчивым землепользованием // Международный сельскохозяйственный журнал №1 2017, с.23-25.
3. Сиптиц С. Методы проектирования эффективных и устойчивых вариантов размещения сельскохозяйственного производства // Международный сельскохозяйственный журнал № 6 2017, с.56-59.
4. Романенко И.А., Евдокимова Н.Е. Ценологический подход при анализе устойчивости размещения сельского хозяйства по регионам России // Международный сельскохозяйственный журнал № 6 2017, с.60-63.
5. Stratan A. Moldovan agri-food sector dilemma: east or west? In: Economics of agriculture, Belgrade, Year 61, Nr.3 (553-828), 2014, p.615-632.
6. Вронских М.Д. Изменение климата и риски сельскохозяйственного производства Молдовы, - К.: «Grafema Libris» SRL, 2011.- 560p.
7. Статистический ежегодник Республики Молдова – 2016. – Ch Statistică, 2016, с. 235.
8. ПармаклиД.М.,ТодоричЛ.П.,Дудогло.Т.Д.,ЯниоглоА.И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика. Монография. - Комрат : Б. и., 2015 (Tipogr."Centrografic"). – 274 p.

ADOPTAREA METODELOR DE ESTIMARE A POTENȚIALULUI ECONOMIC ÎN DIAGNOSTICUL ACTIVITĂȚII ÎNTRINDERILOR AUTOHTONE

Nelli AMARFII-RAILEAN, dr., conf.univ.,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: In the conditions of efficient management of the economic activities of the enterprise, one of the essential criteria of the business activity diagnosis is related to the examination of the

components of its economic potential and their interaction in quantitative and qualitative terms.

The results obtained in the operational activity depend on the efficiency of the use of the factors of production and the financial situation of the enterprise. The purpose of this article is to examine the correlation between the factors of potential of the enterprise, factors of economic regulation and strategic factors.

În condițiile eficientizării managementului activităților economice ale întreprinderii, unul din criteriile esențiale ale diagnosticului activității întreprinderii este legat de examinarea elementelor componente ale potențialului ei economic și interacțiunii acestora sub aspect cantitativ și calitativ.

Rezultatele obținute în activitatea operațională depind de eficiența utilizării factorilor de producție și situația financiară a întreprinderii. Concomitent, factorii de producție predetermină valorile materiale și financiare puse la dispoziția întreprinderii.

A supravegherea în practică, corelația dintre toți factorii obiectivi și subiectivi, ce contribuie la obținerea rezultatelor avantajoase, reprezintă o activitate dificilă. Se cere o imagine clară asupra diferitor metode de dirijare a activității întreprinderii, care fac posibilă obținerea unor rezultate favorabile.

Pornind de la aceasta, propunem propria viziune asupra acestui proces, ținând cont de toți factorii semnificativi, îmbinați în activitatea întreprinderii prin conținutul lor atât cantitativ, cât și calitativ, prezentată în figura de mai jos:

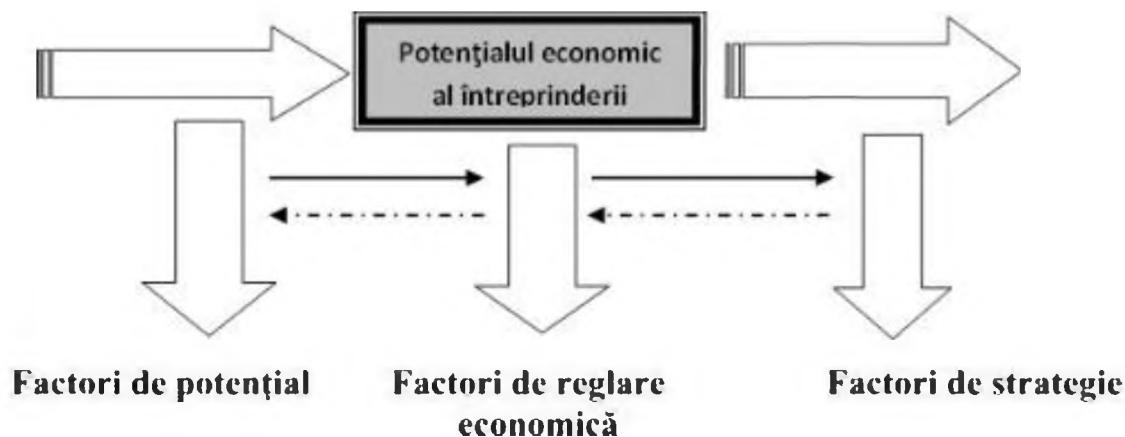

Figura 1. Succesiunea diagnosticului activității întreprinderii în condițiile actuale de activitate

Avantajul acestui model constă în faptul că, la determinarea și aprecierea fiecărui compartiment al potențialului economic al întreprinderii, se ține cont de legătura strânsă între indicatorii rezultativi examinați și factorii ce determină strategia lor de dezvoltare.

În rezultatul cercetărilor efectuate asupra activității unităților de producție autohtone, noi propunem spre utilizare sistemul de factori divizați prin prisma legăturilor triple a indicatorilor rezultativi examinați și anume:

1. **Factorii de strategie**
2. **Factorii de reglare economică**
3. **Factorii de potențial.**

Având o imagine clară asupra factorilor de potențial, putem examina factorii de strategie și viceversa. Totodată, concordanța reciprocă dintre aceste două grupe de factori depinde, în mare măsură, de eficiența utilizării factorilor de reglare economică.

De regulă, rezultatele și aprecierea factorilor menționați anterior depinde de forma de legătură care persistă între indicatorul rezultativ examinat și factorii corelați.

Astfel, în funcție de modul de determinare a indicatorului rezultativ, pentru evidențierea legăturii între indicatorul rezultativ și factorii corelați se utilizează următoarele două metode de calcul:

Metoda I (persistă legătura aditivă)

- a) $FS = FP \pm FR$
- b) $FP = FS \pm FS$
- c) $FR = FP - FS$

Metoda II (persistă legătura multiplicativă)

a) $FS = FR \times FP$

b) $FP = FS / FR$

c) $FR = FS / FP$

unde: FS – factorul de strategie; FP – factorul de potențial; FR – factorul de reglare.

Vom exemplifica modificarea volumului producției vândute în baza indicatorilor ce formează balanța producției:

$$VPF + Si = VPV + Sf, \quad (1)$$

unde:

VPF – volumul producției fabricate;

Si – soldul producției în stocuri la depozitele întreprinderii la începutul perioadei de gestiune;

VPV – volumul producției vândute;

Sf – soldul producției în stocuri la depozitele întreprinderii la sfârșitul perioadei de gestiune,

atunci formula de bază al acestui indicator va fi:

$$VPV = VPF - (Sf - Si) = VPF - \Delta Sp \quad (2)$$

unde:

ΔSp – modificarea soldului producției în stocuri la depozitele întreprinderii.

În acest context, menționăm că majorarea volumului producției vândute, ca **factor de strategie**, în mare măsură depinde de majorarea volumului producție fabricate – ca **factor de potențial** și reducerea soldului producției în stocuri la finele perioadei de gestiune la depozitele întreprinderii ca **factor de reglare economică**, care, la rândul său, depinde de capacitățile de realizare a producției și politica de marketing promovată de întreprinderea analizată.

În acest context, fiecare indicator în parte este determinat prin următoarele relații:

1.	$VPV_{(FS)} = VPF - \Delta Sp$
2.	$VPF_{(FP)} = VPV + \Delta Sp$
3.	$\Delta Sp_{(FR)} = VPF - VPV$

Examinarea coerentă a concordanței care persistă între indicatorii de volum ai programului de producție și comercializare ne permite formularea unor concluzii cu privire la gradul de asigurare a întreprinderii cu factori de producție și eficiența utilizării acestora.

Concomitent, dacă examinăm formula de calcul al veniturilor din vânzări ($VV = VPV \pm VAV$), atunci factorii nominalizați pot fi determinați astfel:

1.	$VV_{(FS)} = VPV + VAV$
2.	$VPV_{(FP)} = VV - VAV$
3.	$VAV_{(FR)} = VV - VPV$

Veniturile din vânzări (VV) îndeplinesc rolul **factorului de strategie**, volumul producției vândute (VPV) – **factorului de potențial** și veniturile din alte activități operaționale (VAV) – **factorului de reglare economică**. În ambele cazuri, condiția respectării corelațiilor nominalizate anterior poate fi redată astfel:

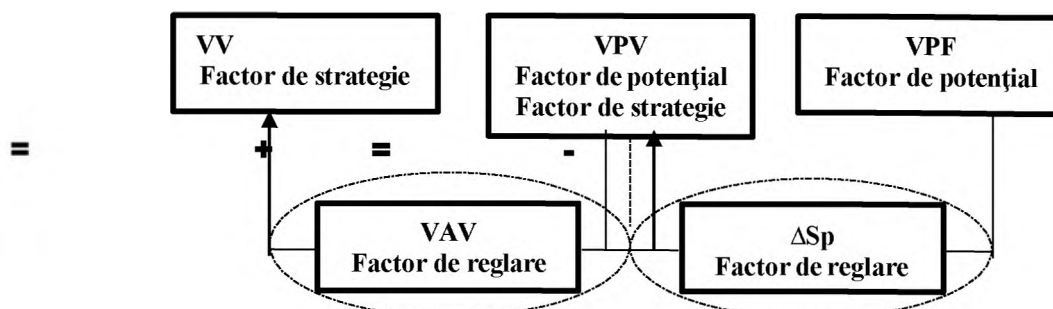

Figura 2. Modelul corelației factorilor ce caracterizează volumul activității operaționale a întreprinderii

În al doilea grup de indicatori, ce determină potențialul economic al întreprinderii, sunt incluși indicatorii generalizatori ce reflectă eficiența utilizării factorilor de producție (productivitatea medie a

unui salariat; randamentul mijloacelor fixe și randamentul resurselor materiale consumate).

Examinând posibilitățile de sporire a eficienței utilizării factorilor de producție, în baza acestor indicatori, putem evidenția forma multiplicativă de legătură între modificarea indicatorului rezultativ și factorii corelați.

Această legătură poate fi prezentată în tabelul ce urmează:

Tabelul 1

Forma multiplicativă de legătură între indicatorul rezultativ și factorii corelați pentru identificarea eficienței utilizării factorilor de producție

Indicatorul generalizator	Formula dependenței factoriale	Factorii corelați		
		de strategice	de reglare economică	de potențial
A	B	C	D	E
1. Productivitatea medie a unui salariat, $\overline{W_s}$	$\frac{VPF}{N_s} \times \frac{\overline{N_m}}{N_m} = \frac{\overline{N_m}}{N_s} \times \frac{VPF}{N_m} = Pm\% \times \overline{W_m}$	$\overline{W_s}$	$Pm\%$	$\overline{W_m}$
2. Randamentul mijloacelor fixe, R_{mf}	$\frac{VPF}{MF} \times \frac{MFa}{MFa} = \frac{MFa}{MF} \times \frac{VPF}{MFa} = Pmfa\% \times R_{mfa}$	R_{mf}	$Pmfa\%$	R_{mfa}
3. Randamentul resurselor materiale consumate, R_{rm}	$\frac{VPF}{CM} \times \frac{CMD}{CMD} = \frac{CMD}{CM} \times \frac{VPF}{CMD} = Pcmd\% \times R_{cmd}$	R_{rm}	$Pcmd\%$	R_{cmd}

Notă: $Pm\%$ – ponderea muncitorilor în numărul total de salariați; $\overline{W_m}$ – productivitatea medie a unui muncitor; $Pmfa\%$ – ponderea mijloacelor fixe active în total mijloace fixe; R_{mfa} – randamentul mijloacelor fixe active; $Pcmd\%$ – ponderea consumurilor directe de materiale în total consumul de materiale; R_{cmd} – randamentul resurselor materiale directe consumate.

Astfel, pentru productivitatea medie a unui salariat, determinată în baza productivității medii a unui muncitor, legătura între indicatorul generalizator și factorii corelați se va repartiza în următorul mod: productivitatea medie a unui salariat îndeplinește rolul **factorului de strategie**; ponderea muncitorilor în numărul total de salariați – **factorului de reglare economică**; productivitatea medie a unui muncitor – **factorului de potențial**.

Pentru randamentul mijloacelor fixe, legătură între indicatorul rezultativ și factorii corelați se va repartiza în următorul mod: randamentul mijloacelor fixe – **factor de strategie**; ponderea mijloacelor fixe active în total mijloace fixe – **factor de reglare economică**; randamentul mijloacelor fixe active – **factor de potențial**.

Aceeași legătură persistă și la examinarea randamentului resurselor materiale consumate.

În practica analitică, potențialul financiar al întreprinderii poate fi examinat în baza unui sistem larg de indicatori specifici, atât absoluți, cât și relativi.

În viziunea noastră, la nivel generator, acest potențial poate fi redat prin utilizarea a trei indicatori ai rentabilității cum ar fi:

1. Rentabilitatea activelor;
2. Rentabilitatea capitalului propriu;
3. Rentabilitatea capitalului permanent.

Legătura dintre indicatorii menționați este caracterizată în tabelul analitic 2.

Susținem că anume combinarea eficientă a acestor factori, pentru toate compartimentele de analiză, poate asigura desfășurarea unei activități profitabile în condițiile unor relații economice competitive.

În baza indicatorilor prezentați mai sus, am elaborat și propunem spre utilizare un indice generalizator nou ce caracterizează potențialul economic al întreprinderii în ansamblu - **Indicele agregativ al potențialului economic al întreprinderii**.

Tabelul 2

Forma multiplicativă de legătură între indicatorul rezultativ și factorii corelați pentru identificarea potențialului financiar al întreprinderii

Indicatorul generalizator	Formula dependenței factoriale	Factorii corelați		
		de strategie	de reglare economică	de potențial
A	B	C	D	E
1. Rentabilitatea activelor, Ra	$Ra = \frac{Ppi}{TA}$	Ra	TA	Ppi
2. Rentabilitatea capitalului propriu, Rcp	$Rcp = \frac{Ppi}{CP}$	Rcp	CP	Ppi
3. Rentabilitatea capitalului permanent, $Rcper$	$Rcper = \frac{Ppi}{Cper}$	$Rcper$	$Cper$	Ppi

Notă: Ppi – profitul perioadei de gestiune până la impozitare; TA – suma totală a activelor întreprinderii; CP – total capital propriu; $Cper$ – total capital permanent, determinat ca sumă dintre capitalul propriu al întreprinderii și datoriile pe termen lung.

După părerea noastră, acest indice permite examinarea diagnosticului potențialului economic al întreprinderii în contextul asigurării unei activități durabile.

Modelul dat cuprinde trei aspecte, care constituie, fiecare în parte, compartimentele de bază ale potențialului economic al întreprinderii:

1. Programul de producție și comercializare, caracterizat de **Indicele agregativ al programului de producție și comercializare ($Jppc$)**;
2. Eficiența utilizării factorilor de producție, caracterizată de **Indicele agregativ al eficienței utilizării factorilor de producție (Jfp)**;
3. Potențialul financiar al întreprinderii, caracterizat de **Indicele agregativ al potențialului financiar (Jpf)**.

Deoarece fiecărui element component al potențialului economic al întreprinderii îi revine același grad de importanță în diagnosticul propriu-zis, ipoteză demonstrată în capitolele precedente, am convenit că corelația dintre indicele agregativ al potențialului economic (Jpe) și indicii agregativi nominalizați să fie redată prin formula mediei aritmetice:

$$Jpe = \frac{Jppc + Jfp + Jfin}{3} \quad (3)$$

În acest context, considerăm că indicele agregativ al programului de producție și comercializare este **factor de strategie**; indicele agregativ al eficienței utilizării factorilor de producție – **factor de potențial** și indicele agregativ al potențialului financiar – **factor de reglare economică**.

O analiză mai detaliată a rezultatelor obținute de întreprinderile autohtone ne-a permis să concluzionăm că aplicarea corectă a acestui model este condiționată de respectarea unor condiții de bază pentru fiecare element component al modelului examinat și anume:

1. $I_{VV} > I_{VPV} > I_{VPF}$ (unde: indicele veniturilor din vânzări trebuie să depășească indicele volumului producției vândute, iar indicele volumului producției vândute – pe cel al volumului producției fabricate);
2. $I_{\bar{w}s} > I_{Ns}; I_{Rmf} > I_{MF}; I_{Rrm} > I_{CM}$ (unde: indicele productivității medii a muncii unui salariat trebuie să depășească indicele numărului mediu scriptic de salariați; respectiv, indicele randamentului mijloacelor fixe trebuie să fie mai mare decât indicele valorii medii a mijloacelor fixe, iar indicele randamentului resurselor materiale consumate – mai mare decât indicele consumului total de materiale);
3. $I_{Ppi} > I_{TA} > I_{DTL}$, (unde: I_{Ppi} – ritmul de creștere al profitului până la impozitare trebuie să depășească ritmul de creștere al activelor întreprinderii (I_{TA}) care, la rândul său, trebuie să depășească

ritmul de creștere al datoriilor pe termen lung (I_{DTL}).

Respectarea acestor tendințe, în condițiile desfășurării unor activități competitive, poate asigura nu numai sporirea potențialului economic al întreprinderii, ci și dezvoltarea justificată a acestuia în perioada previzională.

Referințe bibliografice:

1. ALTMAN E. Corporate Financial Distress and Bankruptcy, 2nd edition, John Wiley&Sons, Inc, 2007.
2. BRIGHAM Eugene F., EHRHARDT Michael C. Financial Management. Theory and Practice, 11th edition, Thomson South-Western, 2005.
3. ВАКУЛЕНКО Т.Г., ФОМИНА Л.Ф. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности для принятия управленческих решений, издание второе, Санкт-Петербург, Издательский Дом Герда, 2001.

METODOLOGIA DE EVALUARE A RISCURILOR DE SECURITATE A INFORMAȚIILOR ÎN ÎNTRINDERILE MICI ȘI MIJLOCII

Maria OLEINIUC, dr., conf.univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: This paper describes the information security risk assessment process as well as the numerical method of assessing information security risks using economic security risk assessment methods.

Key words: risk assessment, information security, and numerical risk assessment.

Desemnarea metodologiei

Această tehnică este concepută pentru a evalua riscurile de securitate a informațiilor (SI) în cadrul construirii sau îmbunătățirii sistemului de securitate a informațiilor la întreprinderile mici și mijlocii.

Prezenta metodologie este recomandată pentru aplicare prin utilizarea directă a prevederilor stabilite în efectuarea unei evaluări a riscurilor de securitate a informațiilor și utilizarea rezultatelor unei evaluări a riscurilor de securitate a informațiilor.

Stabilirea sarcinilor

Obiectivul principal al acestei metodologii este de a determina indicele numeric al riscului de securitate a informațiilor pentru a lua măsuri eficiente pentru protejarea informațiilor. Metodologia propusă pentru evaluarea riscurilor permite o analiză completă și o evaluare a riscurilor fără a implica specialiști de înaltă calificare.

Un algoritm generalizat pentru evaluarea riscurilor de securitate a informațiilor în întreprinderile mici și mijlocii (denumit în continuare IMMIS) este prezentat în figura 1.

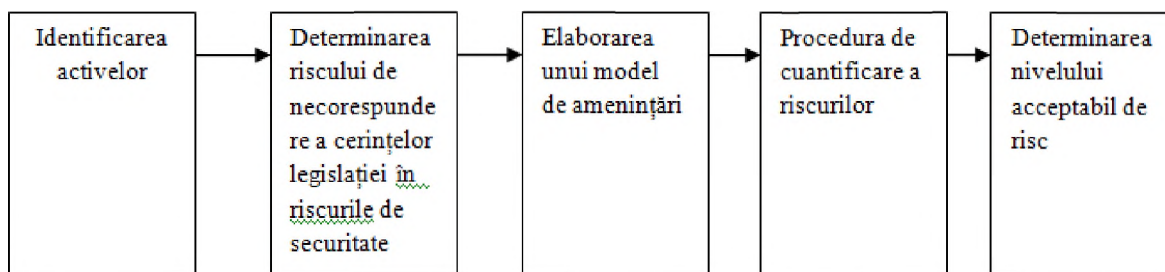

Figura 1. Algoritm pentru evaluarea riscurilor de securitate a informațiilor

Sursa: elaborat de autor

Procedurile de evaluare a riscurilor informaționale ca modul de abordare integrată sunt executate de către angajații întreprinderii, în comun cu verigile de legătură, precum și cu personalul din departamentele întreprinderii.

Etapa 1. *Identificarea activelor.* La această etapă experții efectuează interviuri cu personalul

fiecărui departament cu scopul de a stabili activele utilizate. Activele sistemului tehnologiilor informaționale sunt o componentă sau parte dintr-un sistem comun, în care întreprinderea în mod direct a investit și care, în consecință, necesită o protecție din partea întreprinderii. Pentru identificarea activelor ar trebui să se așle în vedere că orice sistem de tehnologia informației include nu numai hardware, dar și software-ul. Descrierea activelor informaționale se efectuează prin construirea binară de exprimare. Pot exista următoarele tipuri de active:

- 1) informații/date (de exemplu, fișierele care conțin informații cu privire la plăți sau produs);
- 2) software-ul, inclusiv programe de aplicații (de exemplu, un program de prelucrare a textelor, programe cu destinație specială);
- 3) echipamente pentru a asigurarea comunicării (de exemplu, telefoane, cupru și cablurile de fibră optică);
- 4) software-hardware (de exemplu, e-media);
- 5) documente (de exemplu, contracte);
- 6) producția întreprinderii;
- 7) servicii (de exemplu, informații, servicii informatice);
- 8) confidențialitatea și încrederea în furnizarea serviciilor (de exemplu, servicii de efectuarea plăților);
- 9) echipament care asigură condițiile necesare de muncă;
- 10) personalul întreprinderii;
- 11) imaginea întreprinderii.

Etapa a 2-a. *Determinarea riscului de necorespondere a cerințelor legislației în riscurile de securitate.* Orice întreprindere care are un sistem de informații sau de locuri de muncă care implică utilizarea tehnologiilor informaționale pentru afaceri, trebuie să respecte legislația din această industrie. Nerespectarea acestor cerințe poate atrage răspunderea civilă, penală, administrativă, disciplinară și de altă natură în conformitate cu legislația Republicii Moldova. Riscul de neîndeplinire a cerințelor legislației afectează riscul global al riscului de securitate (RS) a întreprinderilor mici și mijlocii. Algoritmii de determinare a riscului de necorespondere a cerințelor legislației în domeniul RI implică efectuarea unei analize cuprinzătoare a stării sistemului de protecție, cu scopul de a identifica îndeplinirea cerințelor, în conformitate cu prevederile legale. În cadrul efectuării analizei toate cerințele care sunt executate, li se atribuie valoarea „1”, în caz contrar – „0”. Toate valorile, la care li s-a atribuit valoarea „1”, vor fi adunate, iar celelalte valori nu sunt luate în considerare. În concluzie, analiza este necesară cu scopul de a determina nivelul de risc al necorespunderii cerințelor de RI, care este determinată în tabelul 1.

Tabelul 1

Determinarea nivelului de risc al necorespunderii cerințelor de RI

Σ cerințelor executate	Riscul de nerespectare a prevederilor legale (Rn)
40-51	0,01
27-39	0,25
>26	0,5
Nu se respectă	0,9

Sursa: elaborat de autor

Etapa a 3-a. *Elaborarea modelului de amenințări.* În cadrul metodologiei, pentru a determina cât mai exact posibilitatea riscului IS, este necesar să se dezvolte un model particular de amenințări IS pentru întreprindere. Definiția probabilității evenimentelor adverse este determinată de un expert sau de un grup de experți implicați în dezvoltarea unui model de amenințare. Metoda expert determină relevanța amenințărilor IS. După finalizarea evaluării amenințărilor, se face o listă a amenințărilor identificate efective pentru fiecare activitate sau grupe de activități expuse acestor amenințări, precum și probabilitatea realizării amenințărilor. Întregul proces de compilare a unei liste de amenințări reale se realizează utilizând teoria graficelor, care descrie metodologia de actualizare a amenințărilor.

Etapa a 4-a. *Procedura de evaluare cantitativă a riscurilor de securitate a informațiilor.* Principalul pas în procesul de evaluare a riscurilor îl reprezintă procedura de cuantificare a riscurilor de securitate a informațiilor. Un algoritm pas cu pas pentru cuantificarea riscului de SI este prezentat în figura 2.

Procedura de evaluare cantitativă a riscurilor de securitate a informațiilor include următorii pași:

Pasul 1. Alegerea amenințărilor reale ale modelului particular de SI. La etapa dată, prin intermediul unui model de amenințare particular, se formează lista amenințărilor reale a SI ale activelor companiei. La acest nivel al evaluării cantitative a riscurilor, activele identificate sunt comparate cu amenințările îndreptate împotriva lor. Pentru a efectua acest lucru, se utilizează o listă a activelor întreprinderii și fiecare dintre acestea este comparată cu amenințările curente din modelul de amenințare.

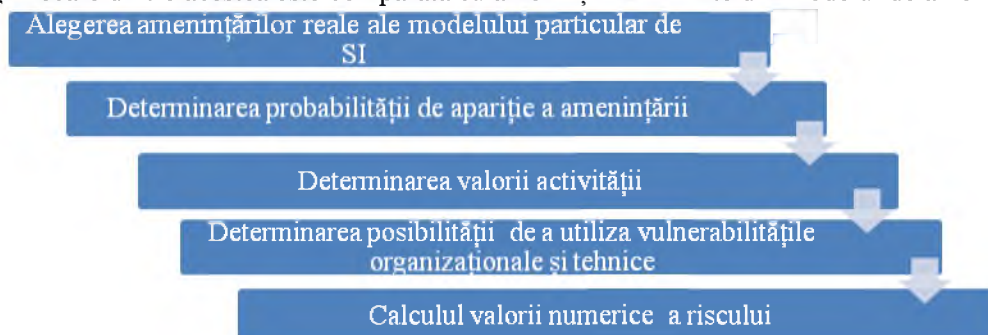

Figura 2. Algoritmul de cuantificare a riscului a SI

Pasul 2. Determinarea probabilității de apariție a amenințării. Datorită faptului că asupra unei activități concomitent pot influența mai multe amenințări apare necesitatea de a se convinge de faptul că măcar o singură amenințare va fi realizată în raport cu activitatea selectată.

Determinarea probabilității apariției unor reacții adverse datorate implementării a amenințării din lista amenințărilor asupra activității alese. Probabilitatea de realizare a cel puțin a unei amenințări din totalitatea probabilităților de amenințări y_1, y_2, \dots, y_n , unde n – numărul de amenințări este egal cu diferența dintre unitate și produsul probabilităților evenimentelor opuse.

Pasul 3. Determinarea valorii activului. Valoarea unui activ este determinată de valoarea activului informativ. Datorită faptului că este adesea imposibil să se determine valorile exacte ale activelor și ale activelor întreprinderii ca un tot întreg, se recomandă stabilirea valorii activului în intervalul de la 0 la 1, care va arăta raportul dintre prețul activului și valoarea întregii afaceri. Întrucât nu există o metodologie universală de evaluare a activelor, în acest sens metoda de determinare a activului este determinată de managerul general al întreprinderii împreună cu expertul în evaluarea riscurilor.

Pasul 4. Determinarea posibilității de a utiliza vulnerabilitățile organizaționale și tehnice. Posibilitatea utilizării vulnerabilităților organizaționale se realizează prin intermediul metodei de expert, și anume analizarea măsurilor organizatorice aplicate pentru protejarea informațiilor. În timpul analizei, la toate măsurile organizaționale care se execută le sunt atribuite valorile „1”, iar dacă nu „0”. Toate valorile atribuite valorii „1” sunt adunate, valorile rămase nu sunt luate în considerare. În tabelul 2 este prezentată conformitatea măsurilor organizatorice de protecție a informațiilor implementate și factorul de vulnerabilitate a măsurilor organizatorice de protecție a informațiilor.

Tabelul 2

Conformitatea măsurilor organizatorice de protecție a informațiilor implementate

Σ cerințelor executate	Coefficientul de vulnerabilitate (Kv)
14-17	0,01
8-13	0,25
>8	0,5
Nu se respectă	0,9

Sursa: elaborat de autor

Posibilitatea utilizării vulnerabilităților tehnice se realizează prin intermediul metodei de expert, și anume analizarea măsurilor organizatorice aplicate pentru protejarea informațiilor. În timpul analizei, la toate măsurile organizaționale care se execută le sunt atribuite valorile „1”, iar dacă nu „0”. Toate valorile atribuite valorii „1” sunt adunate, valorile rămase nu sunt luate în considerare. În tabelul 3 este prezentată conformitatea măsurilor tehnice de protecție a informațiilor și vulnerabilitatea măsurilor tehnice de protecție a informațiilor.

Pasul 5. Calculul valorii numerice a riscului. În metodologia elaborată, procedura de evaluare a riscurilor implementarea chiar a unei singure amenințări se bazează pe reciprocitatea mai multor factori - probabilitatea incidentului, și anume probabilitatea de a realiza cel puțin o amenințare reală, coeficientul de valoare a activului, media aritmetică a coeficienților de utilizare a vulnerabilităților organizaționale și posibilitatea utilizării vulnerabilităților tehnice și a riscului de neconformitate conform cerințelor legii. Sub raportul valorii activelor se înțelege valoarea sau caracterul critic al activului în raport cu întreaga activitate.

Tabelul 3

Conformitatea măsurilor tehnice de protecție a informațiilor

Σ cerințelor executate	Coeficientul de vulnerabilitate (Kv)
15-19	0,01
9-14	0,25
>9	0,5
Nu se respectă	0,9

Sursa: elaborat de autor

Etapa a 5-a. Determinarea nivelului acceptabil de risc. Riscul acceptabil este considerat riscul care, este considerat acceptabil la valorile publice existente. Pentru o întreprindere IMM, valoarea recomandată a riscului nu trebuie să depășească 5%.

Implementarea tuturor etapelor evaluării riscurilor SI la IMM-uri se repetă pentru fiecare tip de activitate. Valoarea obținută a riscurilor IS este necesară pentru elaborarea recomandărilor pentru reducerea nivelului de risc, precum și pentru luarea unor măsuri eficiente pentru a asigura afacerea. În cazul în care valoarea finală a riscului este mai mică de 5%, se face concluzia că întreprinderea îndeplinește cerințele privind SI în deplină necesitate și că este acceptabil riscul IS al tipului de activitate estimat. Dar este necesar să se reevalueze periodic riscurile de securitate a informațiilor. În cazul în care valoarea finală a riscului este mai mare sau egală cu 5%, se concluzionează că întreprinderea nu îndeplinește cerințele SI și că riscul SI al tipului de activitate estimat este mare și necesită acceptarea imediată a soluției.

Referințe bibliografice:

1. Кудрявцева, Р.Т. Управление информационными рисками с использованием технологий когнитивного моделирования : автореф. дис. канд. техн. наук., Уфа, 2008.
2. Симонов, С. Технологии и инструментарий для управления рисками. Jet Info. № 2 (117), 2003. c. 3–32.

**SISTEMUL FISCAL - STIMULENT AL ACTIVITĂȚILOR ANTREPRENORIALE ALE
TINERILOR ANTREPRENORI**

Irina MARGINE, doctorand,
INCE

***Abstract:** Support for small and medium-sized enterprises is a strategic objective across Republic of Moldova despite development differences between various regions. Moreover, current trends in global economy and financial markets with significant impact on SMEs oblige the Government of the Republic of Moldova, in the context of EU accession, to promote the most appropriate measures for their short and medium term support. In this context, we identified a number of issues on access to finance: high interest rates on loans and their volatility, lack of appropriate banking technologies for SME lending, quality of projects proposed for funding, underdeveloped business infrastructure, lack of financial market of venture capital companies.*

Access to funding still remains a current problem for SMEs in the Republic of Moldova, while identification of most appropriate forms of financing is often an impediment for small and medium enterprises.

Întreprinderile mici și mijlocii au o importanță majoră pentru dezvoltarea Republicii Moldova. În perioada de stabilire a relațiilor de piață, rolul întreprinderilor mici era determinat nu doar de structura economiei creată, în care ponderea înaltă o ocupa genurile de activitate, preferate de întreprinderile mici, ci și de existența resurselor umane, rămase fără lucru, a utilajelor neutilizate, materiilor prime secundare, care optim puteau fi utilizate de către micul business [1]. Însă, criza financiar-economică mondială s-a reflectat negativ asupra întreprinderilor mici și mijlocii. Cercetarea impactului crizei asupra rezultatelor acestui sector, permite de a considera mult mai concret posibilitățile și restricțiile lor în condițiile mediului extern nefavorabil, de a argumenta perfecționarea politicii de reglementare a acestora.

În Republica Moldova, întreprinderile mici și mijlocii constituie o pondere esențială în numărul total al agenților economici, asigură ocuparea forței de muncă și un nivel modest de venit, asigură saturarea pieței de mărfuri, participă la crearea PIB-ului.

Caracteristica indicatorilor principali ai sectorului dat, evaluarea potențialului și a contribuției acestui sector în dezvoltarea economică a Republicii Moldova, evoluția lui, inclusiv în perioada de criză a ultimilor ani, dă posibilitate de a identifica părțile forte și părțile slabe ale IMM-urilor moldovenești în comparație cu alte țări europene, de a argumenta direcțiile principale și măsurile de susținere de stat a acestora.

Întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova participă destul de activ la fabricarea bunurilor și serviciilor, satisfăcând astfel, cererea, în special pe piața internă.

Politicile promovate în domeniul dezvoltării antreprenoriatului din Republica Moldova, au condus la evoluția pozitivă a numărului de întreprinderi active, chiar dacă sectorul IMM continuă să se confrunte cu numeroase dificultăți de ordin financiar, legislativ, birocratic și altele. Pe parcursul ultimilor cinci ani, numărul IMM a fost în continuă creștere, majorându-se de la 45,6 mii întreprinderi în anul 2010 până la 52,3 mii în 2014, pe toată această perioadă s-a menținut un trend pozitiv de sporire a numărului de IMM. Însă în anul 2015, în rezultatul crizei bancare, se resimt influențele negative asupra dezvoltării sectorului, iar numărul IMM scade cu 1% față de anul 2014. Impactul pe care îl are astăzi sectorul IMM asupra dezvoltării economice a țării comparativ cu țările UE este mai scăzut cu aproximativ 20%.

Conform Biroului Național de Statistică, numărul întreprinderilor în anul 2015 constituie 51 216 unități, dintre acestea 49 770 sunt întreprinderi mici și mijlocii, ceea ce reprezintă circa 97,2%. Numărul total al întreprinderilor scade în anul 2015 cu 1% sau cu 443 întreprinderi, dintre care cifra negativă o înregistrează doar întreprinderile micro cu 592 mai puține decât în anul 2014, însă ca indicator din total IMM, ponderea acestora crește de la 74,5% în 2014 la 75,1% în 2015. Celelalte tipuri înregistrează mici creșteri. Numărul întreprinderilor mijlocii crește cu 0,3 % 69 (unități) iar a întreprinderilor mari cu 0,1% (28 unități).

Din punctul de vedere al amplasării teritoriale, ponderea întreprinderilor mici și mijlocii din totalul întreprinderilor rămâne a fi una decisivă și importantă pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor. În 2015 ponderea IMM din total întreprinderi indică asupra unei raportări destul de uniforme a procentului de IMM pe regiuni statistice. Totodată se atestă o discrepanță semnificativă privind concentrarea IMM pe regiuni, cea mai mică pondere fiind înregistrată în zona Sud și UTA Găgăuzia. Situația dată indică asupra unor rezerve privind stimularea activității antreprenoriale din regiuni.

Tabel 1. Concentrarea întreprinderilor mici și mijlocii pe regiuni

Regiune	IMM (mii)	Ponderea IMM din total întreprinderi din regiune	% din total IMM
Republica Moldova	49,8	97,2	100
Municipiul Chișinău	32,3	97	64,8
Regiunea Nord	6,1	97,3	12,2
Regiunea Centru	7,4	97,7	14,8
Regiunea Sud	2,6	97,8	5,2
UTA Găgăuzia	1,3	96,3	2,6

Sursa: elaborat de autor în baza www.statistica.md

Indicatorii cu referire la cifra de afaceri și profit, care caracterizează situația financiară a întreprinderii, vin să completeze analiza dezvoltării antreprenoriatului și să prezinte performanța

antreprenorială a întreprinderilor mici și mijlocii în profil teritorial. În anul 2015 cifra de afaceri pe țară a întreprinderilor mici și mijlocii a constituit 30,8% din cifra de afaceri a întreprinderilor în total. În termeni absoluți, în anul 2015 un profit mai mare a fost obținut de întreprinderile din mun. Chișinău de 2139,4 mil. lei sau 70.4% din total profit, urmate de cele din Regiunea de dezvoltare Nord, care au cumulat suma de 406,1 mil. lei (13.4%) și din Regiunea de dezvoltare Sud cu 232,0 mil. lei (7.6%). Mai puțin profit au obținut IMM din UTA Găgăuzia, corespunzător înregistrând 71,6 mil. lei (2.4%).

Accesul la finanțare este principala preocupare pentru întreprinderile mici și mijlocii din Republica Moldova. Potrivit raportului „Costul Reglementării de Stat al Activității de Întreprinzător”, circa 39% din companii consideră accesul la finanțare ca fiind principala constrângere în dezvoltarea afacerilor. În special, potrivit „The Investment Reform Index” OECD 2020, doar 27% din companiile mici apelează la bănci pentru a-și finanța investițiile, comparativ cu companiile mari care înregistrează 40,3% la acest capitol [2].

Printre problemele identificate în accesul la finanțare se enumeră: dobânzile înalte ale creditelor și volatilitatea acestora, lipsa resurselor financiare pe termen lung, lipsa și lichiditatea scăzută a gajului, procedurile lungi de exercitare a dreptului de gaj, lipsa tehnologiilor bancare adecvate pentru creditarea IMM-urilor, calitatea proiectelor propuse spre finanțare, infrastructura de afaceri slab dezvoltată, lipsa de pe piața financiară a companiilor cu capital de risc [3].

Incapacitatea pieței de capital de a constitui o sursă importantă de finanțare a IMM-urilor se datorează mai multor factori, printre care: lipsa de capital autohton ce poate fi implicat pe piața de capital; performanța redusă în atragerea investițiilor; atitudinea reținută a capitalului străin față de investițiile naționale de portofoliu; interesul redus al populației față de tranzacțiile cu valori mobiliare; penetrarea slabă pe piața a capitalului străin; nivelul ridicat al ratelor la dobânzile bancare comparativ cu beneficiile oferite de piața de capital.

Oferta redusă de fonduri pe piața de capital este cauzată și de faptul că economiile populației nu sunt încurajate a fi investite în aceasta, din cauza dobânzilor ridicate din sectorul bancar, dar și neîncrederii în mecanismele și instituțiile pieței de capital. În prezent, investirea în imobile sau alte bunuri patrimoniale este o alternativă mai atractivă decât investirea în titluri financiare. Prin urmare, una dintre problemele principale ale sectorului IMM autohton este identificarea surselor alternative de finanțare netraditională, o pondere însemnată deținând-o asistența financiară externă [4].

La momentul actual, la etapa deficitului de finanțare a businessului, Republica Moldova obține sprijin financiar de la diferite instituții financiare internaționale, parteneri de dezvoltare și, prin intermediul unor proiecte sau programe de creditare și finanțare asigură IMM-urilor acces la resurse financiare, utilizând 3 scheme de finanțare:

1) finanțarea directă a instituțiilor financiare locale, care la rândul lor acordă credite sectorului IMM-urilor în condițiile generale ale băncii;

2) finanțarea “apex”, după principiul “primul venit – primul servit”, în cadrul căreia fondurile sunt puse la dispoziția instituțiilor financiare pentru anumite scopuri strict delimitate;

3) finanțarea de leasing, care utilizează scheme de finanțare quasi-leasing.

Prin intermediul Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM), care a fost creată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 538 din 17 mai 2007, are loc susținerea dezvoltării sectorului IMM din Republica Moldova în conformitate cu prioritățile Guvernului, stabilite în strategiile și politicile sale de susținere a sectorului vizat.

Obiectivele Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii sunt:

- Dezvoltarea culturii și spiritului antreprenorial;
- Facilitarea accesului la resurse financiare și informaționale a IMM;
- Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri;
- Stimularea dialogului public-privat.

Totodată, activitățile Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii sunt:

- Acordarea garanțiilor la creditele solicitate de întreprinderile mici de la băncile comerciale;
- Implementarea Programului de Atragere a Remitențelor în Economie “PARE 1+1”;
- Desfășurarea Programului Național de Abilitare Economică a Tinerilor care doresc să-și lanseze o afacere sau să o dezvolte pe cea existentă. Programul prevede instruirea și creditarea tinerilor antreprenori (cu porțiunea grant 40%);
- Implementarea Programului de instruire continuă „Gestiunea Eficientă a Afacerii” (GEA), care vizează instruirea gratuită a întreprinzătorilor în diferite domenii antreprenoriale;

- Acordarea serviciilor gratuite de consultanță economică și juridică pentru antreprenorii activi și cei potențiali;

- Organizarea Forumului IMM, seminarelor și întrunirilor tematice pentru antreprenori;
- Administrarea portalului IMM: www.businessportal.md.

În așa mod, statul asigură tinerii antreprenori cu surse de finanțare accesibile și de termen lung pentru dezvoltarea afacerilor, însă întreprinderile din Republica Moldova, indiferent dacă beneficiază sau nu de granturi din partea statului, apreciază dificil accesul la finanțare. Din această cauză, antreprenorii continuă să acceseze resurse financiare de la familie, prieteni.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020.
2. Dorin Toma Roman, Lucia Ovidia Vreja. Impactul crizei financiare și economice asupra Întreprinderilor Mici și Mijlocii (IMM) din România.
3. Petrov, A., Ciurea, I., Indexul de tineret 2015 Republica Moldova, CNTM, Chișinău, 2015.
4. Greciuc P., Instrumentele fiscale și stimularea proceselor inovaționale, Economica, ASEM

CLUSTERE TURISTICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ludmila NONI, lector universitar,
Departamentul de Științe Economice

Abstract: A cluster is a geographic concentration of interconnected companies, suppliers and associated organizations in a particular field. Agrotourist clusters - this is the name of the new type of tourism that develops in the Republic of Moldova in order to attract as many tourists and at the same time to develop some segments of agriculture. The creation and functionality of a cluster in a territory can bring benefits to the entire community, but also to the individual community, for each party involved. In the Republic of Moldova 5 tourist clusters have been created in order to create a common vision and stimulate the cooperation between the public institutions and the private environment, which will lead to the development of the tourism destination in general, but also to the development of the private sector business.

În țările în care turismul este bine dezvoltat, termenul „cluster” este larg cunoscut nu doar teoretic, dar și datorită funcționării acestora în diverse domenii și mai ales în turism. Un produs turistic îmbină mai multe și diverse servicii, care de obicei, sunt prestate de diferiți agenți, uneori haotic și necalitativ. Pentru dezvoltarea turistică a unui teritoriu, ar fi necesară o colaborare între diferiți actori comunitari, care să satisfacă atât nevoia turistică a călătorului, cât și realizarea propriului interes în domeniu. Această colaborare ar putea fi sub forma unui cluster. **Clusterul turistic** este „acumularea de resurse și atracții turistice, infrastructură, echipamente, companii prestatoare de servicii, alte sectoare de sprijin și instituții administrative care prin integrarea și activitățile coordonate permit să ofere clienților experiența pe care ei așteaptă să o primească de la destinația pe care o aleg să o viziteze” [1]. **Clusterul turistic** este ”o concentrare geografică de companii și instituții interconectate prin activități de turism incluzând: furnizori, servicii, guverne, instituții, universități și concurenți. Un cluster în turism este asociat cu un produs turistic și o destinație turistică” [2].

Rolul unui cluster este de a crea o viziune comună și să stimuleze cooperarea dintre instituțiile publice și mediul privat, ceea ce va duce la dezvoltarea destinației turistice în general, dar și la dezvoltarea afacerilor din domeniu în particular.

Crearea și funcționalitatea unui cluster într-un teritoriu poate aduce beneficii pentru întreaga comunitate, dar și individuale, pentru fiecare parte implicată [3].

Avantaje de grup în cadrul unui cluster:

✓ **Relația cu piața turistică** – colaborarea instituțiilor publice cu mediul privat, pentru dezvoltarea turismului în teritoriu și atragerea turiștilor interni și străini.

✓ **Evenimente** – participarea în comun la diverse activități din domeniu, locale, regionale, naționale sau internaționale.

- ✓ **Finanțări** – accesul la proiecte naționale și internaționale, cu scopul de a atrage fonduri pentru dezvoltării destinației turistice .
- ✓ **Networking** – funcționalitatea unui cluster presupune și accesul la rețele și platforme de comunicare și parteneriate strategice în domeniul turismului, dar și în alte sectoare conexe.
- ✓ **Marketing-** Acțiunile comune de promovare a membrilor clusterului și a destinației turistice pe piața națională și regională.

Beneficii individuale în cadrul unui cluster:

- ✓ cooperarea cu alte companii de turism și furnizori de servicii din cluster;
- ✓ promovare comună a serviciilor, clusterului și a destinației turistice;
- ✓ membru al networking - acces la informații;
- ✓ îmbunătățirea abilităților de negociere;
- ✓ participare la instruire, schimb de experiență și perfecționare
- ✓ acumularea de competențe suplimentare;
- ✓ acces la personal specializat;
- ✓ introducerea noilor tehnologii;
- ✓ accesul la fonduri publice și private; etc

Clustere agroturistice – aceasta este denumirea noului tip de turism care se dezvoltă în Republica Moldova cu scopul de a atrage cât mai mulți turiști și, totodată, să dezvolte unele segmente ale agriculturii.

Conceptul de cluster reprezintă cea mai nouă formă de organizare dintre fermieri, agricultori, meșteri populari și asociații turistice. Acest lucru le permite antreprenorilor să-și diversifice oferta și să o promoveze, astfel încât să atragă mai mulți turiști.

Crearea clusterelor agroturistice în Moldova a fost realizat cu suportul Poloniei, în cadrul proiectului „Dezvoltarea clusterelor agroturistice în Moldova”, implementat de Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova [4]. În urma acestui proiect, au fost create 4 cluster agroturistice în diferite regiuni ale RM.

Clusterul „Armonia Nordului”: Cel mai nordic cluster agroturistic cuprinde localitățile din raioanele Soroca și Ocnița, iar în perspectivă se preconizează extinderea spre Briceni și Drochia. În componența clusterului sunt nu doar antreprenori și ONG-uri, dar și muzee, gospodării țărănești, o televiziune locală și „Ziarul Nostru” din Soroca. Amplasarea geografică, istoria, râul Nistru și patrimoniul imaterial au determinat crearea acestui cluster. Printre resursele turistice promovate sunt: Cetatea Soroca, cele 14 etnii care sînt prezente pe teritoriu, Festivalul Mărului și patria romilor.

Clusterul „Drumul Recifelor”: Tot în zona de nord, în apropiere de municipiul Bălți, se află clusterul „Drumul Recifelor” cu sediul la Muzeul Ținutului din Edineț. Regiunea este deosebită datorită recifelor coraligene care se găsesc doar în această parte a țării. Membrii clusterului își propun să promoveze tradițiile, dansurile și gastronomia locală: printre valorile clusterului sunt: meșterii populari Marina și Marcel Ostrovski din satul Hlinaia, Muzeul Ținutului care are peste 27.000 de exponate și este vizitat de aproximativ 13.000 de turiști anual, Mănăstirea Zăbriceni este cunoscută datorită ceaiurilor din ierburi naturale și produselor agricole ecologice pe care le cultivă călugării de acolo. Fortăreața de la Zăbriceni, construită în stil grecesc, este unica mănăstire din Moldova în care se cântă muzică bizantină.

Clusterul „VilaDor”: Cel de-al treilea cluster organizat în nordul Moldovei este „VilaDor” care include localitățile din împrejurimile Movilei Măgura (satele Pietrosu, Bocani și Doltu din raionul Fălești, Ghiliceni și Cucioaia din raionul Telenești, Bursuceni, Coșcodeni, Chișcăreni, Tăura Nouă și Veche din raionul Sîngerei), Valea râului Cula unde se întind satele Măgurele, Bogheni, Sinești și Năpădeni din raionul Ungheni.

Un punct de reper al clusterului este dealul Movila Măgura. Centrul de informare turistică se află la ferma de caprine din satul Slobozia-Măgura din raionul Sîngerei. Zona se întinde pe o suprafață pitorească și păstrează tradițiile specifice zonei de nord-vest. Oamenii din sate trăiesc din meșteșuguri țărănești, cresc iepuri, produc brînză de oi și capre, cultivă legume și fructe. Localnicii practică pe larg agricultura, însă își doresc să dezvolte și turismul rural.

Clusterul „Lunca Prutului de Jos”: Al 4-lea cluster agroturistic se află în zona de sud a Republicii Moldova – valea râului Prut, numită „Lunca Prutului de Jos”, începînd cu orașul Cahul și pînă în satul Giurgiulești, acolo unde se întîlnește Dunărea cu Prutul. Sediul clusterului este la Muzeul Pîinii din satul Văleni, raionul Cahul.

Rezervația „Lunca Prutului de Jos” este una dintre cele mai pitorești și bogate destinații din țara

noastră. În această regiune sînt două mari lacuri naturale – Beleu și Manta – pe care cresc nuferi albi și galbeni, trăiesc Egrete, Țigănuși, Pelicani și alte viețuitoare de apă. În cadrul clusterului s-au alăturat Muzeul de Etnografie din satul Slobozia Mare și stațiunea balneo-climaterică „Nufărul Alb” din Cahul.

Descrierea membrilor Clusterului:

- **Muzeul Pâinii din Văleni** este muzeul pâinii de ritual cu cca 50 de exponate. Aici se organizează ateliere de lucru privind coacerea pâinii.
- **Complexul etno-cultural „Văleni” și Curtea Tradițională Țărănească „Casa Dorului”**. Aici poate fi vizitată casa-muzeu amenajată în stilul propriu sec. XIX, cu cele trei încăperi specifice: casa mare, bucătăria, camera de locuit, păstrate așa cum traiau strabunii noștri.
- **Muzeul „Gheorghe Vodă” din s. Văleni** conține circa 200 de exponate, ce reprezintă documente despre viața și activitatea poetului, scriitorului și scenaristului Gheorghe Vodă, originar din s. Văleni. Cele mai atractive exponate ale muzeului sunt: opera completă a poetului; lucrurile personale; mașina de scris la care a lucrat Gheorghe Vodă.
- **Muzeul de istorie și etnografie și Primăria s. Slobozia Mare** Fondat în anul 1988, muzeul are șase săli cu o suprafață totală de 199 metri pătrați, fiecare găzduind o anumită tematică. Muzeul este amplasat în una din clădirile școlii medii, construită prin anii 1941-1942.
- **Rezervația naturală „Prutul de Jos” din Slobozia Mare** este una dintre cele 5 rezervații naturale științifice mari din Moldova. Aceasta se subordonează Agenției de Stat „Moldsilva”. Rezervația are ca obiectiv prioritar protecția mediului, efectuarea cercetărilor științifice, educarea și instruirea ecologică a populației, organizarea eco-turismului.
- **AO „Centrul regional de dezvoltare socio-economic**.
- **Fundația Comunitară pentru Dezvoltare Durabilă Cahul** este o organizație necomercială, independentă, non-politică, care urmărește în activitatea sa beneficiul public. Misiunea fundației este de a contribui la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor din orașul Cahul și din regiune prin sprijinirea inițiativelor cetățenești acum și pentru generațiile viitoare.
- **Sanatoriul ”Nufărul Alb” din or. Cahul** anual găzduiește mii de pacienți care sosesc pentru tratament și reabilitare. Ca membru al clusterului, sanatoriul va fi o sursă importantă de vizitatori și excursioniști pe traseele elaborate de comun cu ceilalți membri ai clusterului [5].

Acest cluster a fost creat pentru promovarea raionului Cahul ca destinație turistică, avînd ca motivație potențialul turistic existent atât cel natural, cît și cel antropocentric bazat pe monumente, muzee, biserici, tradiții, festivaluri, folclor, gastronomie, etc

În vederea promovării turistice a raionului Cahul, a fost elaborat pe bază de concurs Logo-ul și Sloganul turistic al raionului. Activitate organizată de către Consiliul Raional Cahul în parteneriat cu Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul.

- **Nufărul** – elementul principal al logo-ului, reprezentînd zona sudului, floarea seconturează datorită literelor (CAHUL).
- **Covorul național**, constituie elementul de fundal al logo-ului ce scoate în evidență nufărul, înglobează în sine elemente ca: *Liniile drepte* ce simbolizează calea dreaptă în viață, ascensiunea socială și mărirea câmpiilor (verde olivă); *Romb cu laturi prelungite* – simbolul belșugului și al păcii; *Hora* reprezentată prin omuleții stilizați pe verticala covorului – reprezintă simbolul unității naționale.

- **Sloganul** – *Cahul descoperi și revii*

În varianta color, culorile au următoare semnificație:

Roșu. Culoarea iubirii arzătoare, a vieții. De aceea, căldura, focul, pasiunea și entuziasmul culorii este perfectă pentru redarea dansului moldovenesc (hora) din logo, motiv folosit des în piesele de artizanat de la sudul Moldovei.

De asemenea, în roșu este reprezentat și simbolul belșugului, păcii, prezent în logo.

Galben-verzui (olivă) închis și deschis. În simbolistica populară, această culoare semnifică viața și este o culoare a păcii. O altă semnificație a culorii verde oliv în combinație cu linia dreaptă, este una geografică și semnifică câmpiile.

Negru. Culoarea semnifică simbolul sobrietății, înțelepciunii și decenței. Această culoare scoate

în evidență nufărul alb din imaginea logo-ului.

Alb. Un simbol al purității, păcii și inocenței.

În 2017, în urma implementării unui alt proiect a mai fost creat un cluster la Hîncești, „**Clusterul de turism Hîncești**”. Scopul clusterului este de a promova raionul Hîncești ca destinație turistică și, în același timp, de a facilita conexiuni și de a contribui la îmbunătățirea anumitor aspecte atât în domeniul turismului, cât și în domeniul serviciilor.

Totodată, inițiatorii Clusterului au subliniat că un alt obiectiv important stabilit în cadrul clusterului este crearea structurii umbrelă „**Produs de Hîncești**”, inițiativă care vine să promoveze produsele, tradițiile și cultura populară a regiunii [6]. Marca va uni cei mai reprezentativi producători din raionul Hîncești, dar și micii meseriași și producători insuficient de puternici din punct de vedere economic pentru a se promova singuri [7].

Astfel, un cluster contribuie la consolidarea parteneriatului între fermieri, APL, instituțiile de învățământ, reprezentanți ai ONG-urilor, operatorilor și agențiilor de turism și prestatori/potențiali servicii turistice din mediul rural, mici antreprenori, etc.

Proverbul românesc „Unde-i unul, nu-i putere, unde-s doi, puterea crește” exprimă cel mai bine modelul de dezvoltare social-economică – cluster.

Recomandări pentru obținerea rezultatelor unui cluster:

- ✓ Funcționalitatea reală a clusterului;
- ✓ Responsabilitate din partea fiecărui membru al clusterului;
- ✓ Promovarea clusterului ca un singur produs;
- ✓ Promovarea unui singur preț final cu introducerea tuturor serviciilor clusterului;
- ✓ Largirea clusterului cu noi membri;
- ✓ Promovarea comună a clusterului și destinației turistice;
- ✓ Personal specializat în prestarea serviciilor;
- ✓ Promovarea clusterului și atragerea turiștilor prin intermediul agențiilor de turism;

Referințe bibliografice:

1. www.tourism-cluster-romania.com
2. Carmen Iordache, Iuliana Ciochină, Mihaela Asandei, Clusterelor – suport al creșterii competitivității activității turistice, în *Economie teoretică și aplicată*, Volumul XVII (2010), No. 5(546), p80
3. Viorel Miron, Marina Miron, Aurelia Duca, et al, *Clustere agroturistice în Moldova*, Chisinau, 2015, p.20
4. <http://m.moldovenii.md/md/news/view/section/15/id/26948>
5. Viorel Miron, Marina Miron, Aurelia Duca, et al, *Clustere agroturistice în Moldova*, Chisinau, 2015, p.77
6. <http://www.brd.gov.md/ro/content/lansarea-proiectului-clusterul-de-turism-hincesti-cadrul-programului-guvernamental-diaspora>
7. <http://provincial.md/la-raion/raionul-hincesti-promovat-prin-intermediul-unui-cluster-in-randul-turistilor-din-moldova-si-romania-video#>

EVOLUȚIA ȘI TENDINȚE DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA PRIN PRISMA ANALIZEI A PRINCIPALELOR INDICATORI CE REFLECTĂ EXPUNEREA LA RISC A BĂNCILOR COMERCIALE

**Leonid BEJENARI, drd.,
ASEM**

Abstract: However, the development of the banking system also generates the diversification of banking risks, which have become difficult to control and, above all, to prevent. The structural analysis of the banking sector is at the heart of the issues in assessing the level of system development. A strong and resilient banking system is the foundation for sustainable economic growth, given the role of financial

intermediation in the lending process that banks make. Moreover, banks provide important services to consumers, small and medium-sized enterprises, large entities and local and state public authorities that use these services to conduct day-to-day activities at macro and microeconomic level.

Sistemul bancar din Republica Moldova începând cu anul 1991 se află în permanentă perfecționare și transformare. În această perioadă s-au înregistrat diverse evenimente reflectând progrese semnificative și încălcări dezastruase. Totodată, a crescut capacitatea sistemului bancar și s-a majorat semnificativ volumul operațiunilor active și pasive. În același timp, s-a diversificat operațiunile și serviciile bancare, realizând îndeplinirea tuturor cerințelor clienților, direcțiile principale fiind axate nu doar pe oferirea unei game cât mai largi de produse bancare, dar și pe asigurării operativității serviciilor și produselor bancare, precum și pe accesibilitatea acestora în timp și spațiu. A suferit modificări majore și structura participanților pe piața bancară, precum și componența acționarilor băncilor. Pe piața bancară autohtonă au apărut investitori străini ca Gruppo Veneto Banka, Groupe Societe Generale, etc., care au investit nu doar capitalul bancar, ci și au importat managementul, strategiile și inovațiile bancare [1].

Totuși, dezvoltarea sistemului bancar generează și diversificarea riscurilor bancare, care au devenit greu de controlat, și mai ales, de preîntâmpinat. Analiza structurală a sectorului bancar se află în centrul problemelor ce țin de evaluarea nivelului de dezvoltare a sistemului. Sub aspectul numărului de instituții bancare existente în Republica Moldova, anul 2015 a adus schimbări drastice, odată cu lichidarea celor 3 bănci comerciale: BEM, Banca Socială și Unibank.

În general, pe parcursul acestor ani, au avut loc câteva *retrageri de licență* de către BNM. În data de 16 octombrie 2015, Comitetul Executiv al Băncii Naționale a Moldovei a hotărât să retragă licențele de desfășurare a activităților financiare ale Băncii de Economii S.A., BC „Banca Socială” S.A. și B.C. „Unibank” S.A., ca urmare a insolvabilității acestora și altor încălcări de la prevederile legislației în vigoare, și inițierea procesului de lichidare silită a acestor bănci, în conformitate cu Legea instituțiilor financiare. La 15 februarie 2012, Consiliul de administrație al Băncii Naționale a Moldovei, ca urmare a constatării insolvabilității B.C. „Universalbank” S.A. și altor abateri ale acestei bănci de la prevederile legislației, a hotărât retragerea licenței B.C. „Universalbank” S.A. și inițierea procesului de lichidare silită. La 19 iunie 2009 a fost retrasă licența BC „Investprivatbank” S.A., urmare a situației de insolvabilitate a acesteia, care a fost cauzată de managementul nesatisfăcător al băncii. În luna iunie 2006 a fost retrasă licența BC "Businessbank" S.A. în baza art.10, alin.1, lit. a), retragerea autorizației este solicitată de bancă” din Legea instituțiilor financiare [2]. Din această cauză, și numărul subdiviziunilor bancare este în permanentă modificare. La sfârșitul anului 2015 în sistemul bancar național activau 792 unități, înregistrând o descreștere de circa 41% în comparație cu anul 2014.

La finele anului 2015 activele sectorului bancar al Republicii Moldova au constituit 69,1 miliarde de lei, ce reprezintă o pondere de 56,7% din PIB al Republicii Moldova.

Structura sectorului bancar cuprindea în anul 2015 11 bănci, dintre care 4 sucursale ale băncilor străine, 814 subdiviziuni bancare și 7621 de angajați, fiecare gestionând în medie 9 milioane lei. În anul 2017 în sectorul bancar la fel au activat 11 bănci, prin 796 de subdiviziuni cu 7808 angajați în diferite localități pe teritoriul țării [3].

Analiza activității economico-financiare a sectorului bancar, precum și a indicatorilor ce reflectă expunerea la risc a băncilor comerciale este necesară pentru a elucida impactul asupra nivelului macroeconomic al economiei naționale.

Situația în ansamblu pe sectorul bancar reflectă o tendință de creștere a capitalului normativ total, și capitalului de gradul I, precum că capitalul social al acționarilor a suferit o diminuare în anul 2015 datorită crizei bancare naționale din noiembrie 2014 și lichidării celor trei bănci falimentare în 2015. Totodată menținerea capitalului social la nivelul de 3955,53 mln lei în ultimii trei ani reflectă o stabilitate financiară a băncilor comerciale rămase, care s-a conturat în sistemul bancar din Republica Moldova. Evenimentele din 2014-2015 a impus BNM să întreprindă măsuri mai stringente de supravegere a sectorului bancar și a activelor băncilor, în special celor expuse la risc [4].

În evoluția activelor ponderate la risc în sectorul bancar se observă criza din anul 2014, care s-a reglat după anul 2015 și se menține aproximativ la același nivel în anii 2015-2017, ca dovadă a stabilității economice băncilor comerciale din Republica Moldova. Totodată considerăm necesară analiza situației actuale a indicatorului de *suficiență capitalului* pe băncile comerciale, licențiate de BNM [5].

Reieșind din normativul stabilit de BNM în mărime minimă de 16%, constatăm că situația actuală este una mai mult decât satisfăcătoare. În mediu pe sectorul bancar acest indicator este de 29,01 %, pe

când sun unele bănci care au menținut acest indicator exagerat de mare (118,10% la BC „Eurocreditbank” S.A și 101,48% la BCR Chișinău S.A) mai ult din motivul volumului mic operațiuni bancare și evident a activelor ponderate la risc.

Mărimea calculată dar nerezervată a reducerilor pentru pierderi la active și angajamente condiționale reprezintă diferența dintre reducerile calculate pentru pierderi la active și angajamente condiționale și reducerile pentru pierderi din deprecieri formate la active și angajamente condiționale (conform SIRF) și influențează asupra mărimii capitalului de gradul I [6]. Acest indicator la fel într-o măsură reflectă expunerea la risc a capitalului băncii și gradul de influență a activelor și angajamentelor condiționate asupra eficienței activității bancare.

Acest indicator reflectă resursele financiare calculate dar nu rezervate pentru situații posibile, provocate de riscul de pierderi. Acceptabil este faptul că în ansamblu pe sectorul bancar acest indicator reprezintă dar 2-3% din capitalul normativ total. Totodată, nivelul acestui indicator este foarte mare în băncile cu activitatea economico-financiară cea mai reușită pe piața bancară – BC „VICTORIABANK” SA – 1145,12 mln.lei, urmată de BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” SA (606,86 mln.lei) și BC „MOLDINDCONBANK” SA – 337,18 mln.lei, reflectând apetitul sporit la risc, acceptat de conducerea acestor bănci. Celalte bănci au mărimea calculată dar nerezervată a reducerilor pentru pierderi ne semnificativă pentru sectorul bancar și economie națională [7].

Un alt indicator important ce influențiază semnificativ sectorul bancar și expunerea la risc la nivelul macroeconomic este *Nivelul de afectare a capitalului* ce reprezintă diferența dintre valoarea mărimii calculate a reducerilor pentru pierderi la active și angajamente condiționale și soldul activelor și angajamentelor neperformante împărțit la capitalul de gradul I și înmulțit la 100. Actualmente nivelul acestui indicator este calculat și reflectat în rapoartele băncilor comerciale. Datele actuale pe sem II al anului 2017 sunt prezentate în figura 2.5.

Această situație reflectă un nivel sporit al activelor neperformante în comparație cu valoarea mărimii calculate a reducerilor pentru pierderi, raportată la capitalul de gradul I. Astfel constatăm o situație deficilă pentru sectorul bancar, provocată de un volum foarte mare de active neperformante cu gradul de risc sporit, precum și existența acestor probleme în fiecare bancă, cu excepția BC „EUROCREDITBANK” SA. Apetitul la risc a băncilor autohtoni este dictat de situația în care a fost puși acestea după criza din 2014-2015, fiind nevoiți să acoperă o gaură imensă de capital, ce s-a creat după furtul din sistemul bancar, acceptând operațiunile bancare mai riscante pentru acumularea cât mai rapidă a capitalului necesar. Totodată această situație poate provoca falimentul unor bănci ca BC „MOLDINDCONBANK” SA unde nivelul de afectare a capitalului este cel mai mare -46,18% sau BC „VICTORIABANK” SA cu -22,94%, urmată de BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” SA cu nivelul de -17,29% cu consecințe negative asupra mediului macroeconomic al Republicii Moldova.

Soldul activelor neperformante nete/CNT reprezintă diferența dintre soldul activelor neperformante supuse clasificării conform Regulamentului cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale și suma reducerilor calculate pentru pierderi la activele neperformante împărțit la valoarea CNT și înmulțit la 100 [8].

Nivelul acestui indicator a ajuns în anul 2017 la 24, 19 % total pe sectorul bancar, și a fost influențat de mărimile înregistrate de trei cele mai mari bănci: BC „MOLDINDCONBANK” SA unde nivelul soldului activelor neperformante raportat la CNT este cel mai mare 54,17%, urmată de BC „VICTORIABANK” SA cu 29,30%, și de BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” SA cu nivelul de 23,03%.

Mărimile avansate a acestui indicator reprezintă una din motivele supravegerii speciale executate de BNM asupra activității acestor bănci.

Valoarea resurselor financiare din sectorul bancar reprezintă o parte semnificativă din economia națională a Republicii Moldova, condiționând importanța stabilității financiare a băncilor comerciale și a întregului sistem bancar la nivel macroeconomic. Indicatorul *Total active pe sistemul bancar / PIB* este calculat anual de BNM în baza datelor Ministerului de Economie referitor la mărimea PIB.

Astfel observăm o tendință de deminuire a activelor din sistemul bancar raportate la PIB, începând cu anul 2015 după lichidarea băncilor falimentare. Totodată putem afirma că nivelul sporit a activelor bancare în corelație cu PIB în anii 2013-2014 este unul îngrijorător din motivul dependenței majore economiei naționale de activitatea băncilor comerciale. Acest indicator a suferit o reducere semnificativă de la 84,03% în anul 2014 pînă la 56,45% în anul 2015, având o tendință ușoară de deminuire în anii ulterioari și la momentul actual este la nivelul de 51,63% din PIB [9]. La 30.06.2017,

situația din sectorul bancar, reflectată în baza rapoartelor prezentate de către băncile licențiate, a înregistrat următoarele tendințe:

1. Activele și obligațiunile. Activele totale au constituit 75 miliarde lei, majorându-se pe parcursul semestrului I 2017 cu 3 % (2.2 miliarde lei), în principal, din contul creșterii activelor lichide. La 30.06.2017, portofoliul de credite brut a constituit 45.6 % din totalul activelor sau 34.2 miliarde lei, micșorându-se pe parcursul semestrului I 2017 cu 1.6 % (544.7 mil. lei). Băncile urmează să-și accentueze rolul de lider în finanțarea economiei reale, acordând o atenție deosebită IMM-urilor, agriculturii, industriei și domeniilor inovative

Investițiile în valori mobiliare (certIFICATELE Băncii Naționale și valorile mobiliare de stat) au înregistrat o pondere de 13.2 % din totalul activelor, fiind cu 2.1 p.p. mai mică comparativ cu sfârșitul anului 2016, urmare a diminuării ratei de bază de la 9 % la 8.0 %.

Restul activelor, care constituie 41.2 %, sunt menținute de către bănci în conturile deschise la Banca Națională, în alte bănci, în numerar etc. Pe parcursul semestrului I 2017, ponderea creditelor neperformante (substandard, dubios și compromis) în totalul creditelor a crescut cu 1.2 p.p. față de finele anului 2016, constituind 17.6 % la 30.06.2017. Indicatorul menționat variază de la o bancă la alta, valoarea cea mai mare alcătuind 32.5 %. Majorarea creditelor neperformante a fost influențată de către două bănci aflate sub supraveghere intensivă, în principal, ca rezultat al reclasificării creditelor în categorii de risc neperformante în urma controalelor BNM și a auditului extern [10].

Totodată, pentru reducerea nivelului creditelor neperformante, Banca Națională a Moldovei a solicitat băncilor elaborarea strategiilor de diminuare a activelor neperformante și monitorizarea continuă a acestora.

În semestrul I 2017, soldul depozitelor în sectorul bancar a continuat să crească. Conform rapoartelor prudențiale, acesta s-a majorat cu 2.4 % în perioada de referință, constituind 56.2 miliarde lei (depozitele persoanelor fizice au constituit 67.8 % din totalul depozitelor, depozitele persoanelor juridice – 32 % și depozitele băncilor – 0.2 %). Cel mai mare impact asupra majorării depozitelor au avut-o creșterea depozitelor persoanelor juridice cu 956.6 mil. lei (5.6 %), precum și a depozitelor persoanelor fizice cu 461.5 mil. lei (1.2 %). Concomitent, soldul depozitelor băncilor s-a micșorat cu 77.3 mil. lei (45 %).

2. Conformarea cu cerințele prudențiale

Băncile au menținut indicatorii lichidității la un nivel înalt. Astfel, valoarea indicatorului lichidității pe termen lung (principiul I al lichidității) a constituit 0.6, fiind practic la același nivel de la finele anului 2016. Lichiditatea curentă pe sector (principiul II al lichidității) s-a majorat cu 2.0 p.p., constituind 51.3 %, astfel mai mult de jumătate din activele sectorului bancar sunt concentrate în active lichide. E de menționat că cea mai mare creștere în structura activelor lichide, pe parcursul semestrului I 2017, a fost înregistrată la numerar și la conturile deschise la BNM, respectiv cu 30.5 % și 18.3 %, inclusiv urmare a majorării normei rezervelor obligatorii.

Nivelul înalt al indicatorului suficienței capitalului ponderat la risc (media pe sector- 29 %, limita reglementată pentru fiecare bancă ≥ 16 %) a permis băncilor absorbirea pierderilor legate de înrăutățirea calității creditelor. Concomitent, toate băncile respectă limita reglementată, aceasta variind între 21.6 % și 118.1 %, pentru unele bănci consolidarea capitalului rămânând a fi una din ariile prioritare [11].

La situația din 30.06.2017, capitalul de gradul I a constituit 9.5 miliarde lei și pe parcursul semestrului I 2017 a înregistrat o creștere de 2.3 % (217.4 mil. lei). Creșterea capitalului de gradul I a fost determinată, în principal, de obținerea profitului în valoare de 956.7 mil. lei. Concomitent, asupra creșterii capitalului au influențat negativ următorii factori: majorarea mărimii calculate dar nerezervate pentru pierderi la active și angajamente condiționale cu 335.3 mil. lei; formarea de către o bancă a depreciilor suplimentare la active în sumă de 191.9 mil. lei urmare controalelor auditului extern și ale BNM; micșorarea profitului nedistribuit de către o bancă cu suma de 50.9 mil. lei urmare transmiterii gratuite a acțiunilor de tezaur unor acționari; distribuirea de către o bancă (sucursală a băncii străine) a dividendelor în sumă de 163.2 mil. lei.

E de menționat că BNM a solicitat băncilor să adopte o politică mai prudentă și conservativă referitor la distribuirea dividendelor.

Conform rapoartelor prezentate la situația din 30.06.2017, băncile respectă prevederile Regulamentului privind persoanele afiliate băncii. Totodată, cu referire la Regulamentul privind expunerile „mari”, e de menționat că două bănci depășesc limitele stabilite de către BNM. O bancă continuă să încalce limita de 15 % din capitalul normativ total aferent expunerii maxime, însă aceasta dispune de un plan de diminuare a expunerii, respectând termenele stabilite în plan. O altă bancă încalcă

indicatorul aferent expunerii față de acționarii care dețin direct sau indirect, sau controlează mai puțin de 1% din capitalul social al băncii, inclusiv persoanele afiliate acestora, în capitalul normativ total al băncii (limita reglementată $\leq 20\%$, raportată începând cu 30.06.2017) [12].

3. Veniturile și rentabilitatea

La 30.06.2017, profitul aferent exercițiului financiar a însumat 956.7 mil. lei și comparativ cu perioada similară a anului precedent s-a majorat cu 12.0 %. Obținerea profitului și majorarea acestuia pe parcursul perioadei menționate va permite băncilor efectuarea cheltuielilor suplimentare aferente implementării Basel III.

Majorarea profitului este determinată de diminuarea cheltuielilor cu dobânzile (de la depozite) cu 39.9 %, diminuarea deprecierilor la activele financiare cu 76.6 % și de majorarea veniturilor neafere de dobânzilor cu 5.4 % (în mare parte, din taxe și comisioane cu 11.8 %). La 30.06.2017, rentabilitatea activelor și rentabilitatea capitalului au constituit 2.4 % și respectiv 14.6 % (în creștere cu 0.6 și 3.5 p.p. respectiv) [13].

Un sistem bancar puternic și rezistent reprezintă fundamentul creșterii economice sustenabile, având în vedere rolul de intermediere financiară în procesul de creditare pe care îl realizează băncile. Mai mult decât atât, băncile prestează servicii important consumătorilor, întreprinderilor mici și mijlocii, entităților mari și autorităților publice locale și de stat, care utilizează aceste servicii pentru derularea activității zilnice la nivel macro și microeconomic.

Sustenabilitatea și rezistența la crizele financiare a băncilor comerciale și a sistemului bancar în ansamblu sunt de asemenea, importante, ținând cont de faptul că aceste instituții activează cu sursele financiare atrase de la populație, ce constituie o pondere cea mai mare din sursele în bilanțurile băncilor. Respectiv, un supravegător bancar trebuie să aibă în funcțiile fundamentale necesitatea menținerii stabilității financiare întregului sistem bancar, precum și siguranța depozitelor persoanelor fizice printr-un cadru coerent de reglementare și supravegere.

Referințe bibliografice:

1. Perciun R., Gîrlea M. Managementul riscurilor bancare în contextul globalizării. In: Rolul Euroregiunilor în dezvoltarea durabilă în contextul crizei mondiale. Exemplu: Euroregiunea Siret-Prut-Nistru: conferința științifică internațională. Ediția a VIII-a. Iași, 2012, vol. XIII, p. 48-56.].
2. Fală A., Evoluții recente privind sectorul bancar. Accesibil on-line <http://agora.md/analize/129/criza-din-sistemul-bancar---principalul-pericol-in-adresa-securitatii-nationale-si-economice>.
3. Lupușor A., Babin A., Analiza diagnostică a sistemului bancar moldovenesc în contextul semnării acordului de liber schimb aprofundat și comprehensiv cu UE. Centru analitic independent EXPERT-GRUP, Chișinău, 2011
4. Rapoarte statistice a Băncii Naționale a Moldovei, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.
5. Rapoarte statistice a Băncii Naționale a Moldovei, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.
6. Situația financiară pe sectorul bancar, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-semestrul-i-2017>
7. Situația financiară pe sectorul bancar, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-semestrul-i-2017>
8. Situația financiară pe sectorul bancar, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-semestrul-i-2017>
9. Rapoarte statistice a Băncii Naționale a Moldovei, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.
10. Rapoarte statistice a Băncii Naționale a Moldovei, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.
11. Situația financiară pe sectorul bancar, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-semestrul-i-2017>
12. Rapoarte statistice a Băncii Naționale a Moldovei, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.
13. Situația financiară pe sectorul bancar, accesibil on-line: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-semestrul-i-2017>

ESENȚA, PRINCIPIILE ȘI LOCUL CONTROLULUI FISCAL ÎN SISTEMUL CONTROLULUI FINANCIAR DE STAT

Mariana GROSU, drd.,
ASEM

Abstract: The state's financial control is a public sector institution that controls the process of using the state's financial and material resources, analyzing the effectiveness of the use of public resources of any kind, is capable of protecting the financial interests of the state by legal means, as well as citizens stimulating the more efficient use of public funds. Fiscal control, as a part of financial control, represents a set of actions and operations to verify financial aspects, fiscal aspects and other related aspects of the activities of economic entities and managers, using specific forms and methods of organizing and managing them which is mainly due to the mobilization in the state tax budget and other mandatory payments.

Controlul financiar de stat ocupă un loc special în sistemul macroeconomic și financiar. În scopul definirii esenței controlului financiar de stat, este necesar să se țină cont de faptul că scopul controlului financiar al statului este executarea strictă de obiectele subordonate a regulilor unice ale organizării și comunicărilor financiare într-o societate pentru realizarea politicii economice și financiare a statului, și că toate entitățile economice ar trebui să devină obiecte de control dacă primesc, transferă fonduri de bugete de orice nivel, gestionează proprietățile statale sau municipale și de asemenea au privilegiile acordate de autoritățile de stat respective.

Analizând definiția controlului financiar în diferite surse putem constata că acesta deseori nu dezvăluie întreaga sa esență, ci indică existența unor puncte de vedere diferite, care nu reflectă pe deplin realitățile actuale [1].

În opinia autorului, *controlul financiar al statului este o instituție a sectorului public care asigură controlul procesului de formare și utilizare a resurselor financiare și materiale ale statului, analizând eficacitatea utilizării resurselor publice de orice fel, este capabil să protejeze interesele financiare ale statului prin mijloace legale, precum și a cetățenilor săi, stimulând utilizarea mai eficientă a fondurilor publice*

Din această definiție a esenței controlului financiar al statului, rezultă că scopul acestuia este promovarea implementării cu succes a politicii financiare și monetare, utilizarea eficientă a resurselor financiare ale statului, securitatea națională a țării. Ca consecință apare necesitatea simplificării tuturor aspectelor acestei activități complexe de control, și reglementării acestui sistem în documente legislative.

Necesitatea stabilizării economiei și a sistemului financiar, a asigurării acumulării neîntrerupte a veniturilor în bugetul și în fondurile extrabugetare de stat, precum și respectarea disciplinei fiscale ca condiții pentru îndeplinirea calitativă a obligațiilor față de stat de către persoane fizice și juridice au condiționat evidențierea unei direcții speciale de control financiar al statului – *controlul fiscal de stat* [2].

Acest tip de control, de asemenea, este control de stat datorită faptului că este exercitat de organele și instituțiile care acționează în numele statului. Sfera relațiilor fiscale care determină existența controlului fiscal de stat, la rândul său, prezintă caracteristicile inerente controlului financiar, dar are și caracteristici specifice.

Specificificul controlului fiscal constă în faptul că acesta se desfășoară într-un domeniu de aplicare mai restrâns, și are ca obiect relațiile fiscale și reglementările juridice al acestora.

Relațiile fiscale apar în stat cu subiecții de impozitare (persoane juridice și fizice), care au obligația legală de a plăti impozite și taxe. Ca element integrant al organizării și eficacității sistemului fiscal, controlul fiscal se realizează *prin funcția principală a impozitelor - fiscală*. El este purtătorul acestui rol, iar funcția economică a controlului fiscal se manifestă prin mecanismul sarcinii principale, fiscale. Gradul de manifestare a funcției economice depinde de modul în care sunt colectate taxele și impozitele.

Funcția economică (stimulativă) a impozitelor poate fi realizată complet independent de funcția fiscală. În lipsa controlului asupra încasării impozitelor, evaziunea plății lor va atinge un nivel ridicat, iar veniturile rămase la dispoziția contribuabililor care depășesc prestațiile stipulate vor fi considerate ilegale. În această situație nu putem menționa funcția economică a impozitelor.

Astfel, controlul fiscal, ca o parte componentă a controlului financiar, reprezintă un set de acțiuni și operațiuni de verificare a aspectelor financiare, fiscale și altor aspecte conexe ale activităților entităților

economice și ale conducerii, utilizând forme și metode specifice de organizare și gestiune a acestora ce se datorează în principal mobilizării în bugetului de stat a impozitelor și a altor plăți obligatorii [3].

Subiecții controlului fiscal sunt, de asemenea, însărcinați cu efectuarea de acțiuni de verificare a respectării de către persoane juridice și persoane fizice, precum și funcționari publici a legilor și reglementărilor existente care nu sunt întotdeauna legate direct de formarea fondurilor statului (înregistrarea și înregistrarea entităților economice, controlul utilizării controlului mașini de numerar, licențierea producției și comercializării de produse alcoolice etc.).

Fundamentul implementării controlului fiscal reprezintă:

- cadrul legal, adică legile și alte acte normative care determină statutul juridic al subiecților de control fiscal, procedura de calculare și plată a impozitelor, relațiile cu contribuabilii, organele de drept și organele de supraveghere etc. ;

- Suport organizatoric și logistic, care presupune optimizarea și modernizarea structurii aparatelor subiecților de control, crearea unei baze de informare puternice pentru înregistrarea contribuabililor și a obiectelor fiscale, formarea personalului, interacțiunea cu organele guvernamentale, organele de conducere, organele de drept și supraveghere și sistemul bancar [4].

Obiectivele principale ale controlului fiscal sunt:

1. Asigurarea completitudinii și actualității formării bazei de venituri a bugetelor de diferite nivele.
2. Respectarea legislației privind impozitele și taxele.
3. Controlul asupra exactității contabilității și contabilității fiscale și a rapoartelor.
4. Îmbunătățirea disciplinei fiscale.
5. Verificarea oportunității transferurilor de către bănci și alte organizații de credit a plăților către buget și alocării de fonduri în afara bugetului.
6. Suprimarea deciziilor ilegale privind acordarea de avantaje fiscale anumitor categorii de plătitori.
7. Identificarea persoanelor care încalcă legislația fiscală și aplicarea sancțiunilor corespunzătoare pentru infractori.
8. Efectuarea de activități de prevenire, informare și explicare în conformitate cu cerințele legii în vederea creșterii disciplinei fiscale.

Controlul fiscal cuprinde toate sectoarele activității economice a societății, prin verificarea corectitudinii calculării impozitelor stabilite prin lege și întocmirii declarațiilor fiscale, prin acordarea de înlesniri fiscale entităților economice și persoanelor fizice. Astfel, obiectul controlului fiscal nu este numai sfera fiscală, ci și toate activitățile financiare și economice ale entităților economice și ale cetățenilor asociate cu calcularea și plata impozitelor și a altor plăți către buget.

Sistemul de control fiscal se compune din următoarele elemente ale mecanismului de control fiscal:

1. Subiecții controlului fiscal sunt reprezentate de sistemul autorităților fiscale.
2. Obiectul controlului fiscal, sunt întreprinderile și organizațiile care acționează sub diferite forme organizaționale, precum și persoane fizice.
3. Subiectul controlului fiscal înseamnă o taxă imediată, a cărei corectitudine trebuie verificată.
4. Colectarea și prelucrarea datelor inițiale pentru controlul fiscal, care sunt: existența motivelor de monitorizare; familiarizarea documentară cu activitatea obiectului supus controlului; studierea actelor instructive și legislative asupra chestiunilor supuse controlului fiscal.
5. Metoda controlului fiscal, care presupune divizarea controlului în proces continuu și selectiv. Într-o metodă continuă se verifică toate documentele primare și înregistrările din registrele contabile efectuate pe baza lor. Metoda selectivă presupune verificarea documentelor pentru o anumită perioadă în cadrul perioadei auditate sau verificarea unei părți a documentelor în perioada auditată.
6. Procesul de control fiscal, care reglementează acțiunile: pregătirea, implementarea directă, sistematizarea și pregătirea materialelor, precum și implementarea materialelor de control.
7. Tehnologia controlului fiscal, care presupune o reglementare clară a lucrărilor de control în etape și în timp.
8. Rezultatul controlului fiscal, care se referă la identificarea încălcărilor legilor fiscale sau la o declarație a absenței acestora la unitate.
9. Decizia cu privire la rezultatele controlului înseamnă definirea unei măsuri de responsabilitate pentru încălcările identificate.

Controlul fiscal trebuie privit nu numai ca un element funcțional al mecanismului fiscal sau ca un sistem de gestionare a relațiilor fiscale. În efectuarea acțiunilor de verificare a respectării legislației fiscale, autoritățile fiscale intră în relații juridice nu numai cu contribuabilii cu privire la plata impozitelor,

urmărirea penală pentru încălcarea legilor fiscale (atât judiciare cât și extrajudiciare), dar și:

- cu organele autorităților reprezentative și executive privind organizarea colectării plăților fiscale, informații privind respectarea legilor fiscale etc.;
- cu autoritățile executive, autoritățile de stat și sistemul bancar privind funcțiile de schimb și de control al informațiilor, analiza situației cu primirea impozitelor etc.;
- autoritățile de aplicare a legii și autoritățile judiciare pentru soluționarea litigiilor cu contribuabilii și aducerea la răspundere (scutirea de răspundere) [5].

Având în vedere controlul fiscal existent în sistemul de reglementare fiscală de stat, indiferent de sistemul social și politic, nu poate fi negat faptul că conținutul principiilor controlului fiscal cu acesta este interdependent. O atenție deosebită ar trebui acordată principiilor controlului fiscal. Majoritatea acestor principii sunt, de asemenea, caracteristice sistemului de control guvernamental în sistemul autorităților fiscale din Republica Moldova. Să evidențiem aceste principii.

Principiul caracterului masiv al controlului fiscal este acela că toate entitățile economice și persoanele fizice trebuie să se controleze în ceea ce privește corectitudinea calculării, exhaustivității și oportunității plății impozitelor și taxelor stabilite legal. Regularitatea și caracterul plenitudinii al controlului fiscal reprezintă efectuarea măsurilor de control cu un interval de timp clar definit și acoperirea tuturor aspectelor legate de activitățile financiare și economice ale obiectului de monitorizare în ceea ce privește respectarea legislației fiscale.

Principiul controlului fiscal preventiv în stadiul actual al dezvoltării economice este oarecum mai inerent în organele de control independent (de audit). Organele de control fiscal de stat acordă de obicei mai multă atenție măsurilor fiscale (pentru a elimina sancțiunile ascunse sau insuficiente și pentru a impune sancțiuni, și nu pentru a corecta greșelile și inexactitățile). În plus, dificultățile apărute în relația inspectorilor fiscali și a contribuabililor în ceea ce privește consilierea acestora și ajutându-i să construiască relații corecte cu statul în legătură cu plata impozitelor au arătat necesitatea reglementării acestor relații pe bază legislativă. Pe viitor, când societatea noastră se va obișnui cu plata impozitelor și organele de control vor înceta să creeze un mediu de nervozitate în efectuarea măsurilor de control, principiul controlului preventiv poate și ar trebui să devină unul dintre principiile fundamentale ale controlului fiscal.

Principiul eficacității și al realității constă în crearea și îmbunătățirea constantă a mecanismelor și metodelor de efectuare a controlului fiscal, elaborarea de propuneri pentru eliminarea încălcărilor identificate și prevenirea acestora, organizarea controlului de urmărire din partea entității comerciale.

Transparența controlului fiscal înseamnă că rezultatele activității de control, precum și volumul mobilizării veniturilor fiscale la bugetul de stat și bugetele de la diferite niveluri, precum și la fondurile extrabugetare de stat ar trebui să fie disponibile nu numai unui cerc restrâns de specialiști și funcționari, ci și unui număr mai mare pentru publicul larg. În același timp, există o problemă de interes public în familiarizarea cu rezultatele controlului, astfel încât inițiativa să meargă "de jos" și să nu fie impusă.

Principiul independenței controlului fiscal este fundamental și constă în faptul că activitatea organelor de control fiscal ar trebui reglementată numai de legislația în vigoare și nu depinde de deciziile neadecvate ale autorităților executive. Independența față de autoritățile locale este o caracteristică importantă a controlului fiscal, într-o economie de piață care afectează interesele tuturor entităților economice și ale majorității cetățenilor, punerea în practică a tuturor dispozițiilor politicii fiscale desfășurate în țară, ghidată de regulile dreptului fiscal, nu prin decizii și opinii subiective [6].

Trebuie de remarcat că faptul că autoritățile fiscale nu se supun autorităților reprezentative și executive la nivel mediu și inferior este cauzat de necesitatea următoarelor:

- protecția intereselor bugetelor de la diferite niveluri;
- necesitatea de a implementa abordări și principii comune în crearea bazei materiale și tehnice a organismelor de control fiscal, informatizare, lucrul cu contribuabilii etc.;
- relații speciale care apar între contribuabili și autoritățile fiscale în procesul de implementare de către acestea a normelor legii fiscale privind plata obligatorie a plăților fiscale și răspunderea pentru neîndeplinirea lor.

Caracterul existent, imperios al controlului fiscal se datorează specificului infrafracțiunilor fiscale bazate pe funcția fiscală a impozitelor, refuzul contribuabililor individuali de a plăti impozite. În condițiile dezvoltării organizării controlului fiscal, imperfecțiunea legislației fiscale cu o povară fiscală relativ ridicată, apar plângeri cu privire la deciziile autorităților fiscale.

Controlul asupra colectării impozitelor implică o evidență cuprinzătoare a contribuabililor, obiecte

de impozitare, urmărirea rezultatelor activităților financiare și economice, tranzacțiile comerciale. Fără o informație completă adecvată asupra entităților economice și a cetățenilor, statul nu va primi veniturile preconizate la buget. Condiția pentru implementarea eficientă a controlului fiscal este existența sistemului informațional, iar subiecții de control fiscal sunt invitați să joace un rol activ în crearea și îmbunătățirea constantă a acestui sistem. Practica existentă a autorităților fiscale confirmă necesitatea dezvoltării prioritare a unui sistem informațional cuprinzător în domeniul controlului fiscal [7].

Trebuie să menționăm că Constituția Republicii Moldova impune fiecărui cetățean strictă respectare a legilor. Control fiscal de stat este proiectat pentru a asigura interesele statului și a societății, cu respectarea obligațiilor întreprinderilor și persoanelor fizice în formarea fondurilor bugetare. Rezultă că, pentru a controla mobilizarea fondurilor bugetare statului trebuie să aibă un sistem de supraveghere asupra surselor de venit pentru a stabili legitimitatea și fiabilitatea operațiunilor financiare și contabile, declarații.

Astfel, se poate concluziona că controlul fiscal de stat este realizarea dreptului statului de a proteja interesele financiare ale statului în formarea veniturilor bugetului de stat și a bugetelor fondurilor extrabugetare de stat, precum și interesele financiare ale agenților economici prin reglementări fiscale printr-un sistem legislativ, organizatoric, administrativ și de aplicare a legii.

Formarea controlului fiscal în ultimii ani a avut loc în condiții dificile, care au fost cauzate de instabilitatea legislației fiscale, problemele în organizarea autorităților fiscale, atitudinea negativă a contribuabililor la sistemul de impozitare, în general, care a lăsat o amprentă certă asupra organizării și eficienței sale. Totuși, aceasta a permis să se tragă unele concluzii serioase cu privire la rolul controlului fiscal, impactul său asupra economiei și societății, identificarea unor modalități de dezvoltare și îmbunătățire ulterioare.

Actualmente, existența unor drepturi extinse ale organelor de control fiscal în aplicarea măsurilor administrative de influență administrative, financiare și penale, informarea publicului și a autorităților cu privire la încălcările legislației fiscale a facilitat dobândirea de către contribuabili a unei anumite culturi juridice, sporind responsabilitatea pentru îndeplinirea obligațiilor fiscale față de stat.

În practica mondială, relațiile dintre autoritățile fiscale și stat pot fi prezentate ca următoarele opțiuni posibile:

- autoritățile fiscale sunt o instituție guvernamentală separată care este direct subordonată puterii politice;
- autoritățile fiscale fac parte din Ministerul Finanțelor sau din Trezorerie;
- autoritățile fiscale sunt organe independente cu propriul aparat administrativ și responsabile față de puterea politică;
- autoritățile fiscale sunt conduse în mod nominal de către o persoană politică aleasă.

Cu toate acestea, deciziile privind activitățile zilnice sunt luate independent de angajații autorităților fiscale, indiferent de relația de subordonare. Prin urmare, structura de subordonare adoptată în țară ar trebui luată în considerare la formarea structurii organizatorice a organelor de control fiscal.

Structura organizatorică a autorităților fiscale din Republica Moldova se bazează pe o combinație compromisă a metodelor existente. În același timp, structura organelor de control fiscal se schimbă și se îmbunătățește constant, pe baza obiectivelor și scopurilor specifice ale controlului fiscal. În plus, în ultimii ani a existat tendința de a forma subdiviziuni structurale ale organelor de control fiscal pe bază teritorială, ceea ce facilitează o mai bună evidență a contribuabililor, detectarea în timp util a evaziunii de la înregistrarea la autoritățile fiscale și plata impozitelor. În practică, acest lucru se întâmplă în organizarea controlului asupra impozitării persoanelor.

Trebuie remarcat faptul că structura organizatorică a autorităților fiscale depinde de descentralizarea autorității. De exemplu, practica de luare a deciziilor strategice privind contribuabilii la cel mai mic nivel este larg răspândită. Astfel, organizația centrală a controlului fiscal se poate concentra pe rezolvarea problemelor globale.

În condițiile moderne, statul nu poate realiza politica externă și internă, dacă nu asigură implementarea programelor socio-economice, nu dispune de resurse financiare suficiente și, de asemenea, nu exercită un control adecvat asupra cheltuielilor și formării veniturilor bugetare. Anume funcția de control al finanțelor asigură existența unui control financiar, precum și unul dintre tipurile de astfel de control - controlul fiscal.

În prezent, crearea unei baze financiare suficient de solide pentru existența societății și a statului, implementarea cu succes a reformelor fiscale, acumularea și redistribuirea în timp util și completă a bugetelor la toate nivelurile este imposibilă fără instituirea unui sistem eficient de control fiscal care să

asigure interesele financiare ale statului fără a încălca drepturile persoanelor fizice și juridice.

Completarea sistematică a bugetelor la toate nivelurile sistemului bugetar este necesară pentru finanțarea permanentă a activităților prevăzute de aceste bugete. Pentru îndeplinirea lor, persoanele fizice și juridice sunt obligate să achite impozite și alte plăți obligatorii. Fiind contribuabili, ei sunt obligați să plătească plățile menționate mai sus în sumele stabilite de legislația fiscală în vigoare și de alte acte normative și la anumite momente.

Impozitele ocupă un loc important în ansamblul instrumentelor economice cu ajutorul cărora statul poate influența economia națională. Prin urmare, aceste aspecte, precum studiul organizării controlului fiscal în țara noastră, și o analiză a eficacității activității de control al autorităților fiscale, la fel și determinarea modalităților de îmbunătățire a controlului fiscal sunt foarte importante.

Referințe bibliografice:

1. Kazakov V.V., Porollo E.V. (2009). The tax control and tax administration in the principles of effective and responsible management of public finances. Herald of Tomsk State University. № 320. P. 173. (In Russian.)
2. Porollo E.V., Tax control: the nature and role in the system of state financial control, 2013
3. Rodionova V.M., Shleynikov V.I. (2002). Financial control. M.: PH FBK-Press, P. 37. (In Russian.)
4. Rodionova V.M., Shleynikov V.I. (2002). Financial control. M.: PH FBK-Press, P. 37. (In Russian.)
5. Melikov Y.I. (2010). Features of the circulation of funds of agricultural enterprises and credit. Terra Economicus. T. 8. № 2–3. P. 31–36. (In Russian.)
6. Porollo E.V., Tax control: the nature and role in the system of state financial control, 2013
7. Crandall W., Kidd M. (2006). Revenue Authorities: Issues and Problems. International Monetary Fund. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs>.

IMPACTUL FISCALITĂȚII ASUPRA ACTIVITĂȚII PRODUCĂTORILOR AGRICOLI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Sofia DONEA,
Departamentul de Științe Economice

Abstract: A country manages to thrive, when operators have interest to invest and to broad their activities. The success is achieved when there is a mutual commitment, between individual and legal entities, which pay the taxes, and the duty of Government is to distribute them as transparent, effective and fair.

In the Republic of Moldova, the tax pressure is perceived by traders as high, although in comparison with other countries, it seems to be moderate. This perception arises from the political and financial instability, unpredictable activity environment, low quality public services – all these limit economic development in the country.

Keywords: tax, taxation, tax system, agricultural sector, fiscal pressure.

E cunoscut faptul că statul prin intervenția sa în economie are un rol important de reglare și echilibrare a proceselor cu scop de stabilitate și creștere a economiei țării. Statul prin politicile sale utilizează un șir de instrumente pentru relansarea economiei țării prin utilizarea eficientă a forței de muncă, menținerea nivelului stabil al indicelui prețurilor, echilibrul balanței de plăți etc. Obiectivele unei politici eficiente la nivel macroeconomic, statul le poate realiza doar prin aplicarea diverselor instrumente economico-financiare.

Impozitele și taxele sunt niște instrumente importante în politicile statului de influență asupra proceselor economice, prin modificarea cărora se influențează nivelul veniturilor și cheltuielilor publice, dar și nivelul indicatorilor economici. Caracterul istoric al impozitului de la apariția acestuia este legat de existența statului însuși. Statul își realizează sarcinile sale fiind finanțat preponderent din impozite.

Impozitul ca noțiune și element esențial al mecanismului fiscal a cunoscut discuții largi în doctrinele economice.

Doctrina Keynesistă de exemplu susține că intervenția statului trebuie realizată în perioada

creșterilor și descreșterilor economice printr-un sistem impozitar corespunzător.

David Ricardo afirmă că, impozitele urmărite prin politicile guvernului să nu afecteze niciodată capitalul, întrucât aceasta v-a reduce fondurile legate de lărgirea producției și întreținerea muncii [1].

Întrucât mecanismul fiscal la nivel de economie națională îmbracă forma unei politici fiscale, aceasta poate avea un caracter stimulatив sau restrictiv în dependență de etapa de dezvoltare economică a țării. Micșorarea poverii fiscale are ca scop de a înviora dezvoltarea economică a țării, iar prin creșterea poverii fiscale se urmărește stabilizarea proceselor inflaționiste.

Politica fiscală din Republica Moldova este reglementată prin actul juridic – codul fiscal, urmat de un șir de regulamente și instrucțiuni fiscale

Conform codului fiscal în Republica Moldova se percep taxe și impozite de stat și locale și anume:

1. impozite și taxe generale de stat cuprind

- a) impozitul pe venit;
- b) TVA;
- c) accizele;
- d) taxa vamală;
- e) impozitul privat;
- f) taxele rutiere;
- g) impozitul pe avere

2. impozite și taxe locale cuprind

- a) impozitul bunurilor imobiliare;
- b) taxa pentru amenajarea teritoriului;
- c) taxa pentru aplicarea simbolicii locale, etc.

Codul fiscal stabilește subiecții și obiectul impunerii cotele și regulile de calculare și achitare a obligației fiscale pe fiecare tip de impozit și taxă și contribuabil în parte. Conform codului fiscal, impozitul este o plată obligatorie cu titlu gratuit bugetului de stat de către contribuabili, pentru veniturile care le obțin sau bunurile pe care le posedă și este o sarcină impusă de către lege.

Rolul impozitelor se manifestă diferit în dependența de dezvoltarea economică a țării și anume:

- pe plan financiar: procură guvernului bani pentru finanțarea cheltuielilor publice;
- pe plan economic: instrument de intervenție în politica economică;
- pe plan social: instrument de redistribuire a veniturilor din societate între diferite categorii sociale [2].

Deci sistemul de impozite și taxe trebuie privit numai ca mijloace de compensare a cheltuielilor publice, dar poate fi considerat ca pârghii a politicii fiscale la îndemâna guvernării pentru a realiza unele obiective a politici economice. Astfel, veniturile publice participă la finanțarea cheltuielilor publice, la realizarea politicii economice și sociale ale autorităților publice.

Întrucât prelevările impozitelor sunt obligatorii, contribuabilii percep obligativitatea fiscală ca o presiune asupra voinței lor. De aceea în fiscalitate, analiza presiunii fiscale are o importanță majoră cu impact sever la nivel macroeconomic. În studiile economice presiunea fiscală se apreciază prin calculul ratei acesteia, ca raport dintre totalitatea impozitelor și contribuțiilor sociale efective încasate și PIB. Acest indicator exprimă necesitățile la finanțare a cheltuielilor publice care pot fi comparate la nivel internațional cu alte țării sau cu anii precedenți.

Dimensionarea sarcinii fiscale pe perioada 2008 – 2016 în Republica Moldova

(mln. lei)

Indicatori	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1. Venitul în buget	25516,9	23517,7	27540,2	30139,7	33530,3	36899,5	42446,8	43446,8	45953,9
- venit fiscal	21551,5	19531,7	22541,2	25580,0	28863,2	32173,2	35630,8	38111,0	42507,7
2. Ponderea venitului fiscal în total venituri	84,5	83,1	81,8	84,9	86,1	87,2	83,9	87,2	92,5
3. PIB	62921,5	60429,8	71855,4	82348,7	88227,7	100510,4	112049,5	122562,7	135396,7
4. Ponderea venitului fiscal	34,2	32,3	31,3	31,0	32,7	32,0	37,8	31,09	31,4

în PIB (presa fiscală)									
---------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sursa: [3].

Deși există o tendință evidentă de scădere a presiunii fiscale, nivelul sarcinii fiscale rămâne ridicat comparativ cu alte țări. Din tabel se observă că veniturile fiscale cresc de la an la an în perioada analizată: în 2013 au crescut de 1,5 ori comparativ cu anul 2008, iar în anul 2016 comparativ cu 2012 când s-a instituit și impozitul pe venit, veniturile fiscale au crescut aproximativ cu 1,5.

În Republica Moldova rata presiunii fiscale s-a diminuat ușor de 34,2 % în anul 2008 la 31,0% în 2011, datorită influenței impozitelor indirecte întru-cât s-a introdus cota „zero” la impozitul pe venit în această perioadă. Din anul 2012 rata presiunii fiscale este în ușoară creștere datorită reintroducerii impozitului pe venit la cota de 12 %, însă în general acest indicator este în ușoară descreștere datorită creșterii valorii PIB în perioada analizată.

Presiunea fiscală ca noțiune în concepția contribuabililor a apărut în Republica Moldova în anul 1990, odată cu trecerea la economia de piață [4].

Creșterea presiunii fiscale are urmări negative pe plan economic generând eschivarea contribuabililor prin evaziune fiscală, creșterea economiei tenebre etc. Ca rezultat scad încasările la buget, iar politica fiscală devine neeficientă la nivel macroeconomic. Politica fiscală într-un stat trebuie să fie în armonie cu politica economică și social, iar mecanismele acesteia ca frână în dezvoltare, când se urmărește creșterea încasărilor la buget.

Instituirea și repartizarea impozitelor este o problemă de natură economică, socială și politică. O analiză efectivă a acestor probleme dau posibilitatea de a identifica potențialii contribuabili care vor suporta povara fiscală, însă apare o neconcordanță între subiectul impozabil și destinatorul impozitului [5].

Pentru ca un sistem fiscal să fie eficient, este necesar ca la instituirea acestuia să persiste un echilibru între interesele statului și interesele agențiilor economice.

Actualmente printre prioritățile statului privind dezvoltarea și modernizarea economiei naționale, un loc important îi revine sectorului agricol de aceea este oportun să precautăm efectul fiscalității asupra acestei ramuri.

Pentru revitalizarea agriculturii au fost îmfăptuite un șir de reforme cu tendințe de îmbunătățire. În domeniul fiscal facilități deosebite sectorului agricol nu se observă întrucât producătorii agricoli calculează și achită impozite și taxe specifice și altor domenii de activitate.

Din impozite și taxe generale de stat, producătorii agricoli devin contribuabili ai următoarelor impozite și taxe:

➤ impozitul pe venit

Conform codului fiscal cota impozitului pe venit pentru producători agricoli constituie

✓ 12 % din venitul impozabil pentru contribuabili - persoane juridice;

✓ 7 / din venitul impozabil pentru contribuabili – gospodării țărănești (de fermier) cu statut de persoană fizică;

✓ 4 % din venitul de activitatea operațională pentru contribuabili – gospodăriile populației

Cotele la impozitul pe venit în general sunt identice pentru alte ramuri din economie, adică nu există o facilitate la acest impozit pentru producătorii agricoli.

Ar fi binevenit aici de a lua în seamă caracterul sezonier al producției agricole și decalajul prea mare de timp dintre costurile suportate și veniturile încasate. La determinarea și recunoașterea venitului și cheltuielilor în scopuri fiscale trebuie să se țină cont de particularitățile sectorului agricol, fiindcă conform principiilor contabilității de angajamente: recunoașterea elementelor situațiilor financiare în scopuri fiscale se face pe măsura apariției acestora, indiferent de momentul încasării plății de numerar sau compensării în altă formă.

Totodată în agricultură este mare ponderea cheltuielilor nedocumentate aferente serviciilor prestate cu tehnică agricolă privind aratul, cultivatul, semănatul, treieratul, etc.

Aceste elemente de cost – cheltuieli nu pot fi reflectate ca deduceri a bazei impozabile din lipsă de confirmare documentară. Astfel un număr mare de producători agricoli din lipsă de tehnică și utilaj specializat propriu, apelează la persoane terțe care prestează serviciu, dar nu îl documentează încasând astfel venituri pe care nu le declară. deci persistă în sectorul agricol o neechitate la acest compartiment.

Taxa pe valoare adăugată (TVA)

TVA este un impozit indirect, care se percepe din valoarea adăugată a bunurilor și serviciilor

prestate, livrate și importate.

Conform Codului Fiscal, art. 96 (b) produsele din fitotehnie, horticultură în formă naturală și producția din zootehnie în formă naturală, greutatea vie și sacrificată produsă și/sau livrată pe teritoriul Republicii Moldova, se impozitează la cota redusă de 8% [6].

Efectul obligativității cu TVA pentru producătorii agricoli trebuie precăutată în două situații:

- a) producătorul agricol – înregistrat ca plătitor de TVA (adică, dacă valoarea livrărilor a depășit 600000 lei pe parcursul a doisprezece luni consecutive – este obligat să se înregistreze ca plătitor de TVA);
- b) producătorul agricol nu este înregistrat ca plătitor de TVA

În situația (a), obligațiile fiscale privind TVA apar când suma TVA colectată de livrări depășește suma TVA deductibilă din procurări. Dacă ne referim la specificul activității producătorilor agricoli, la particularitățile sectorului agricol și anume la caracterul sezonier al producției, nu putem să nu observăm că începând cu lunile octombrie – când se inițiază procesul de producție în agricultură pentru roada anului viitor și până în luna iulie – anul de gestiune când se începe recoltarea producției, producătorii procură elemente de cost la cota TVA de 20% (combustibil, piese de schimb, semințe, îngrășăminte etc.) cu TVA deductibil. În această perioadă de peste jumătate de an, în evidență la majoritatea producătorilor apare compartimentul „TVA ce urmează a fi trecută în cont”, adică la producătorii agricoli nu apare obligația fiscală de a achita TVA la buget în această perioadă.

La prima vedere parcă e bine, dacă ne axăm doar pe TVA ca datorie la buget. În realitate apare o problemă financiară, deoarece suma aferentă la TVA deductibilă a fost retrasă din circuitul fluxului de numerar al producătorului în momentul achitării elementelor de cost.

În perioada august – noiembrie anul de gestiune, producătorii își realizează producția recoltată, astfel cu venitul încasat se colectează și TVA. Aici de asemenea poate apare o problemă financiară, întrucât cota TVA la procurarea elementelor de cost este de 20%, iar cota TVA la livrări este de 8%. Codul Fiscal prevede restituirea din buget în cazul livrării la cote reduse, însă procedura spre restituire de TVA din buget este una din durată și astfel din nou producătorii agricoli se lipsesc pe o perioadă de resurse financiare.

În situația (b), dacă producătorul agricol nu este înregistrat ca plătitor de TVA, impactul este în detrimentul producătorului, deoarece elementele de cost cresc cu sumele TVA achitate furnizorilor de semințe, materiale, combustibil deoarece suma TVA în aceste cazuri nu este deductibilă. Astfel crește costul producției agricole, iar producătorii agricoli devin necompetitivi pe piață.

Accizele

Conform Codului Fiscal accizul este un impozit de stat indirect, stabilit pentru unele mărfuri de consum. Codul indică, că subiecții ai impunerii cu accize sunt persoanele juridice și fizice ce prelucrează și / sau fabrică mărfuri supuse accizelor pe teritoriul Republicii Moldova și persoanele ce importă astfel de mărfuri.

Producătorii agricoli nu sunt contribuabili direcți cu accize, însă în mod indirect practic achită acest impozit.

Specificul activității de producție în agricultură face ca sectorul agricol să fie un mare consumator de bunuri accizate (carburanți), în prețul cărora aproximativ 50% îl constituie accizul și TVA achitat la procurarea acestora. Astfel accizul achitat prin produsele petroliere are o pondere semnificativă în costul producției agricole, dar și diminuarea fluxului de numerar la producători.

Taxa vamală

Taxa vamală se aplică în efectuarea operațiunilor de import și export. taxa vamală se calculează și se percepe în baza valorii în vamă a mărfii și afectează producătorii agricoli care se ocupă cu operațiuni de import/export.

Taxa rutieră

Subiecții ai impunerii sunt persoane juridice și fizice de autovehicule înmatriculate în Republica Moldova, cu excepția tractoarelor și remorcilor folosite în activitatea agricolă.

În cazul acestei taxe nu se respectă principiul echității, întrucât producătorii agricoli contribuie prin această taxă la întreținerea drumurilor, dar sunt nevoiți să exploateze autovehicule pe drumuri rău întreținute ce deteriorează starea tehnică a acestora și necesită costuri mari de întreținere.

Din impozite și taxe locale, producătorii agricoli devin contribuabili ai următoarelor impozite și taxe.

Impozitul funciar

Conform Codului Fiscal, subiecții ai impunerii cu impozit funciar sunt proprietarii loturilor de

pământ de pe teritoriul Republicii Moldova. Obiect al impunerii cu impozit funciar îl reprezintă terenurile cu diferite.

Întrucât în activitatea agricolă terenul reprezintă principalul mijloc de producție, fiecare producător agricol devine contribuabil al acestui impozit. Mărimea acestui impozit în agricultură depinde de suprafața deținută și de bonitatea acestuia și constituie actualmente 1,50 lei pentru un grad hectar, iar pentru teren fără indici cadastral 110 lei/ 1 hectar. Deoarece indicii cadastrali stau la baza calculării impozitului funciar, ar fi binevenit actualizarea acestora, deoarece acești indicatori sunt determinați din perioada sovietică, iar în urma exploatării incorecte a terenurilor și sub acțiunea condițiilor climaterice solurilor s-au degradat determinând bonitatea lor.

Codul Fiscal prevede unele facilități în scopul cointeresării și susținerii producătorilor agricoli de a înființa plantații multianuale și anume: sunt scutiți de acest impozit proprietarii terenurilor ocupate de plantații multianuale până la intrarea pe rod.

Impozitul pe bunurile imobiliare

Acest impozit este un impozit local, care se achită de persoane fizice și juridice – proprietari de bunuri imobiliare. Baza impozabilă a bunurilor imobiliare o constituie valoarea estimată a acestora. Estimarea valorii se face de organele cadastrale prin metoda de determinare a valorii de piață, neluând în calcul valoarea contabilă reală diminuată cu suma amortizării.

Taxele locale

Sistemul taxelor locale includ un șir de taxe, majoritatea cărora se aplică numai în cazul practicării anumitor genuri de activitate. Producătorii agricoli calculează și achită frecvent următoarele taxe locale.

- ✓ taxe pentru amenajarea teritoriului
- ✓ taxe pentru apă

Subiecții a impunerii cu taxa pentru amenajarea teritoriului sunt persoane fizice și juridice ce desfășoară activitate de întreprinzător. Obiect al impunerii îl constituie mediul scriptic trimestrial al salariaților, iar în cazul întreprinderilor individuale și gospodăriilor țărănești (de fermier) fondatorul și membrii gospodăriilor țărănești. Această taxă are un impact minim asupra producătorilor agricoli datorită mărimii nesemnificative.

Subiecții ai impunerii ai taxei pentru apă sunt persoane fizice și juridice ce desfășoară activitatea de întreprinzător care extrag apă din fondul apelor. Obiect al impunerii este volumul de apă extras. Cota taxei pentru apă este de 0,3 lei pentru fiecare 1m³ de apă extrasă din fondurile apelor.

Studiile din domeniul fiscalității stabilesc ca obiectiv principiul în impozitare – stimularea, adică mecanismul de impozitare trebuie instituit astfel încât pe lângă scopul de a colecta resurse în buget, să nu fie afectat cointeresarea contribuabilului de a-și continua și lărgi activitatea.

La elaborarea mecanismului de impozitare a producătorilor agricoli trebuie să se țină cont de următoarele:

- activitatea agricolă are un șir de particularități cu efecte în detrimentul rezultatelor producătorilor, generate de utilizarea în procesul de producție a organismelor vii cu specific de dezvoltare ce poate fi influențat de om;
- întreprinderile de producție agricolă trebuie privită nu numai ca locuri de producție, dar și ca o componentă de bază a existenței ruralului, ca locuri de muncă pentru majoritatea locuitorilor de la sate, ca principala sursă de venit pentru populația rurală.

Activitatea producătorilor agricoli este influențată direct de condițiile climaterice, care prea des afectează rezultatele activității din sector.

În prezent se pune în discuții introducerea impozitului unic în agricultură, unde cei ce propun acest proiect înțeleg că acesta le va aduce beneficii producătorilor.

Efectul impozitului unic în agricultură este interpretat diferit în dependență de scopul urmărit de actorii proiectului;

- Ministerul Finanțelor susține ideea de pe poziția colectării financiare;
- unii experți economici sunt părtașii scopului urmărit de Ministerul Finanțelor;
- producătorii agricoli mici vor fi dezavantajați, întrucât prin impozitul unic vor fi supuși să achite impozite și taxe din lipsă de obiecte ale impunerii.

Referințe bibliografice:

1. Ricardo D. Opere alese, VI, Chișinău, editura Universitas 1993

2. Secieru A, Finanțe Publice, Chișinău, Epigraf 2004;
3. Statistica.md
4. Perciune R „Impactul presiunii fiscale asupra economiei Republicii Moldova” Analele IEFS;
5. Secieru A, Finanțe Publice, Chișinău, Epigraf 2004.
6. Contabilitate și Audit nr.1/2018

ANALIZA COMPARATIVĂ A NORMELOR DE SUSȚINERE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI ÎN PROCESUL DE INTEGRARE PE PIAȚA MUNCII DIN RM ȘI UNELE ȚĂRI DIN UE

Lilia SAGHIN, asistent univ.,
Universitatea de Stat ”B. P. Hasdeu” din Cahul

***Abstract:** The placement of people with disabilities is a difficult process that is determined by the quality and efficiency of the legislative norms aimed at eliminating all impediments that would endanger the participation of people with disabilities in the social and economic life. The role of the state is materialized through active co-operation by state institutions by promoting inclusive and non-discriminatory policies for this category of people. This article presents the current situation and problems that make integration difficult, analyzing the legal base of the RM and some EU countries, reflecting the good practices and proposing solutions and methods from the international experience.*

***Keywords:** integration, workplace, disability, legislation, experience.*

***Abstract:** Plasarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități este un proces anevoios, care este determinat de calitatea și eficiența normelor legislative ce au drept scop înlăturarea tuturor impedimentelor ce ar periclita participarea persoanelor cu dizabilități la viața social-economică. Rolul statului se materializează prin conlucrare activă din partea instituțiilor statului prin promovarea unor politici incluzive și nediscriminatorii pentru această categorie de persoane. Acest articol prezintă situația actuală și problemele ce îngreunează integrarea în câmpul muncii, fiind analizată baza legislativă a RM și a unor țări din UE, reflectând bunele practici fiind propuse soluții și metode din experiența internațională.*

***Cuvinte-cheie:** integrare, câmpul muncii, dizabilitate, legislație, experiență.*

Integrarea persoanelor social- vulnerabile în activități social-economice a devenit o prioritate la nivel mondial. În țările cu un nivel înalt de dezvoltare persoanele cu dizabilități sunt integrate cu succes în câmpul muncii, dat fiind faptul că în urma acestui proces persoanelor cu dizabilități li se asigură o sursă permanentă de venit fapt ce favorizează participarea mai activă la viața social-economică, prin urmare această practică fiind adoptată și de țările cu un nivel mai redus de dezvoltare.

Odată cu adoptarea Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități în anul 2006, fiind primul document internațional care apăra drepturile persoanelor cu dizabilități, prevede ca, *persoanele cu dizabilitati sunt acele persoane cu incapacitati fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale pe termen lung, care, în interacțiune cu diferite obstacole, pot împiedica participarea lor deplina și efectivă la viața socială în condiții de egalitate cu ceilalți.* [2]

La data de 30 martie an. 2007 Uniunea Europeană a semnat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, convenția a fost semnată de toate cele 27 de state membre UE și de alte 120 de state din lume. În urma ratificării Convenția obligă părțile semnatare să se asigure că persoanele cu handicap își pot exercita drepturile pe deplin, în condiții de egalitate cu toți ceilalți cetățeni. Pentru UE, acest lucru înseamnă să se asigure că toată legislația, politicile și programele comunitare sunt conforme cu prevederile Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, în limita competențelor UE. Țările care au ratificat convenția ar trebui să ia măsuri în următoarele domenii: accesul la educație, ocuparea forței de muncă, transport, infrastructuri și clădiri deschise accesului public, acordarea dreptului de vot, îmbunătățirea participării politice și asigurarea capacității juridice depline a tuturor persoanelor cu dizabilități. [3]

Printre preocupările majore a statelor membre UE este majorarea posibilităților de integrare în

viața economică, persoanele cu dizabilități, în UE dețin au o rată medie de ocupare a forței de muncă de aproximativ 50%. Rata de ocupare a forței de muncă pentru persoanele cu grade foarte severe și severe de invaliditate este de 19,5%, respectiv de 44,1%. [6]

Italia

La 3 martie 2009, Italia a ratificat Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu handicap, cu Protocolul opțional, și a instituit Observatorul național privind statutul persoanelor cu handicap (Legea nr. 18/0912). Noul Observator și-a concentrat pe promovarea punerii în aplicare a Convenției, dezvoltarea statisticilor și a studiilor de cercetare. Acesta va elabora un raport bianual adresat Parlamentului cu privire la punerea în aplicare a politicilor.

Plasarea în câmpul muncii și autonomia economică sunt factori extrem de importanți pentru integrarea persoanelor cu dizabilități. Legislația italiană a avut o evoluție semnificativă în acest sens de fapt, Legea 68/99 "Norme per il diritto al lavoro dei disabili" (legea dreptului de muncă a persoanelor cu dizabilități), promovează plasarea în muncă și integrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități prin intermediul serviciilor de asistență. Prin Legea 68/99 nu reprezintă doar depășirea legii precedente, ci abandonarea filosofiei de caritate a Actului 482/68 (Legea din 2 aprilie 1968, nr. 482 "Angajarea obligatorie în administrațiile publice și în companiile private"), a structurat noile norme bazându-se pe principiul plasării persoanei cu dizabilități, principiu care respectă capacitățile de lucru ale lucrătorilor fără a penaliza așteptările companiei angajatoare.

Angajamentul vizat (art. 2) se bazează pe cinci concepte-cheie:

1) Orientare: având un proiect de viață, conștientizarea capacităților proprii, legături, potențialități și aptitudinile; cunoașterea pieței muncii, definirea propriului scop vizează atât existențial, social, cât și de lucru.

2) Educație: având o mulțime de cunoștințe și intelectuală, tehnică și umană competențe dobândite prin procese educaționale și certificate în mod oportun;

3) Experiență: dobândirea cunoștințelor adecvate privind piața muncii pe etape și stagii.

4) Motivație: având claritate cu privire la valorile muncii: contribuie la dezvoltarea colectivitatea, realizarea de sine și asigurarea auto-întreținerii și întreținerea oamenilor care depind de noi.

5) Responsabilitate: asumarea rolului lucrătorului și a angajamentelor rezultate, fără orice reducere.

Legea prevede că pentru fiecare persoană cu handicap trebuie efectuat un diagnostic pentru a urmări profilul social de lucru, astfel încât agenția de ocupare a forței de muncă să poată, prin intermediul îndeplinirea programelor personale, cunoașterea detaliată a potențialului de muncă al persoanei cu dizabilități. Acest sistem de plasament în câmpul muncii vizează persoanele cu vârsta de muncă, cu dizabilități fizice, psihice, senzoriale, intelectuale și relaționale de la naștere sau dobândite pe parcursul vieții.

Proiectul „Burse de lucru” (Borse Lavoro), cofinanțată de Ministerul Muncii și Uniunea Europeană lansat în decembrie 2005, privind oportunitatea ocupării forței de muncă pentru persoanele cu handicap și în general dezavantajate, urmărește sporirea oportunităților de angajare oferite persoanelor ce provin din grupurile de persoane excluse social. Acest lucru a propus o cale de angajare în câmpul muncii timp de un an, în baza unui acord cu o societate sau o cooperativă socială dispusă să găzduiască stagiul.

Existența companiilor de formare și stagiere a persoanelor cu dizabilități contribuie la formarea unor noi competențe, abilități oferind experiență ceea ce contribuie la formarea viitorului angajat de a accede pe piața muncii. Flexibilitatea instruirii oferă posibilitatea de a realiza ca o alternanță dintre școală și muncă la dorința studenților.

Conform art. 18 al Legii 68/99 întreprinderile cu mai mult de 15 lucrători trebuie să angajeze lucrători cu handicap conform unui sistem de cote:

➤ de la 16 la 35 de muncitori trebuie să angajeze 1 persoană cu dizabilități,

➤ până la 50 de muncitori 2 persoane,

➤ peste 50 de lucrători un număr de persoane cu dizabilități egale cu 7% din salariați.

În baza acestor prevederi se constituie un fond anual de 31.000.000 de euro pentru a scuti întreprinderile de impozite pentru asigurări sociale pînă la 100% și pînă la opt ani proporțional cu invaliditatea lucrătorilor care urmează să fie angajați, ceea ce duce la rambursarea parțială a cheltuielile pentru adaptarea locului de lucru, a activităților financiare destinate sprijinirii plasamentului în muncă.

În cazul ne respectării acestor prevederi prezentă lege (articolul 15) dispune de următoarele sancțiuni

- 516 de euro pentru trimiterea întârziată a prospectului de informații;
- 26 de euro pe zi de întârziere a prospectului de informare;
- 52 de euro pe zi, pentru fiecare lucrător cu cote de invalid, care nu este angajat.

Sanțiunile colectate sunt alocate la fondul regional pentru plasarea și pentru ocuparea forței de muncă, în proiecte de incluziune. Cei responsabili ai administrației publice care nu respectă legea sunt sub supuși sancțiunilor penale.[4]

Austria

Austria a fost unul dintre primele state membre ale UE care a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu handicap (an.2008), inclusiv protocolul opțional, astfel demonstrând că dorește să-și îndeplinească într-un mod ambițios obligațiile care decurg din această convenție privind drepturile omului.

În cadrul Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, Austria sprijină activ negocierile privind rezoluțiile privind drepturile persoanelor cu handicap.

Deși Legea constituțională federală nu conține nicio indicație specifică a problemelor de dizabilitate, existând o normă fundamentală începând din 1997, deoarece protecția împotriva discriminării datorată unui handicap a fost inclusă în acel moment. În conformitate cu aceasta, nimeni nu poate fi discriminat din cauza handicapului său (articolul 7 alineatul 1 din Legea constituțională federală). În plus, în art. 7 sa stabilit că guvernul federal, provinciile și autoritățile locale se angajează să garanteze tratamentul egal al persoanelor cu dizabilități și persoanelor fără dizabilități în toate domeniile vieții cotidiene. Asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități are la baza trei instrumente juridice principale Legea privind persoanele cu handicap (Behinderteneinstellungsgesetz), Legea federală privind persoanele cu handicap (Bundesbehindertengesetz) și Legea privind egalitatea de handicap (Bundebhindertengleichstellungsgesetz).

În vederea punerii în aplicare a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu handicap, în 2012 a fost adoptat un plan național de acțiuni privind handicapul 2012-2020 (NAP Disability). Principalele obiective ale Strategiei Europene pentru persoanele cu dizabilități 2020 sunt în mare măsură similare cu cele din PNA-ul austriac.

Scopul urmărit de planurile naționale și strategiile la nivel comunitar este integrarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii pentru a le permite să dețină un stil de viață independent și să se bucure de recunoașterea socială. Prin intermediul Legii privind ocuparea forței de muncă cu handicap (Behinderteneinstellungsgesetz) este definit clar criteriile conform cărora persoanele cu dizabilități pot beneficia de anumite servicii privind pregătirea profesională și angajarea în câmpul muncii cât și responsabilitatea angajatorilor afectați de această cerință. Prezenta lege se răsfrânge asupra persoanelor cu vîrstă activă de muncă ce îndeplinesc următoarele criterii

- au un nivel de invaliditate de cel puțin 50%;
- sunt cetățeni austrieci; sau cetățenii UE / SEE;
- sunt cetățeni elvețieni sau refugiați care au primit azil politic;
- sau sunt resortisanți ai țărilor terțe care au dreptul de a locui în Austria și de a se angaja, în

măsura în care au dreptul de a fi tratați în mod egal cu cetățenii austrieci în conformitate cu legislația aplicabilă.

Conform legislației stabilirea gradului de dizabilitate se determină de către un expert medical, apoi Ministerul Serviciilor Sociale ia o decizie oficială cu privire la rezultatul expertizei. În cazul în care persoana afectată nu este de acord cu decizia, poate depune o contestație la Tribunalul administrativ federal.

Temeiul juridic pentru determinarea gradului de dizabilitate include regulamentul de evaluare din 2010, în care au fost create criteriile și parametri medicale moderne pentru a determina gradul de invaliditate în timpul unei examinări efectuate de experți medicali. Evaluarea gradului de dizabilitate sau severitatea unui handicap are un efect deosebit asupra subvențiilor individuale și sprijinul acordat de diverse agenții de stat.

Angajarea persoanelor cu dizabilități în Austria se realizează după un sistem de cote care prevede interdicția și pedepsirea discriminării. Angajatorii din Austria care angajează 25 sau mai mulți angajați sunt obligați să preia o persoană cu handicap însoțită de ajutor special pentru fiecare 25 de angajați. Calculul numărului de persoane cu dizabilități care beneficiază de un ajutor special care trebuie angajat (cifra obligatorie) se efectuează de către Ministerul Serviciilor Sociale (Sozialministeriumservice) pe baza datelor trimise de angajatori despre angajații lor la fondurile de asigurări de sănătate. Calculul se face pe

baza numărului total de angajați ai unei companii. Anumite grupe de persoane nu sunt luate în considerare la îndeplinirea sistemului de cote (de exemplu, ucenici și lucrători la distanță).

Cerințele legale sunt considerate îndeplinite atunci când numărul persoanelor cu dizabilități care beneficiază de sprijin special angajat atinge cifra obligatorie prescrisă. În cazul în care angajatorul este de asemenea o persoană înregistrată cu handicap care beneficiază de un ajutor special acesta este de asemenea inclus în cifra obligatorie.

Următoarele persoane, a căror încadrare în muncă este în mod special încurajată, sunt considerate duble în raport cu cifra obligatorie:

- oameni orbi
- utilizatorii de scaune rulante
- persoanele cu handicap care beneficiază de un sprijin special sub vârsta de 19 ani
- persoanele cu handicap care beneficiază de un sprijin special pe durata formării
- persoanele cu handicap peste 50 de ani și care beneficiază de un ajutor special cu un nivel de invaliditate de cel puțin 70%
- persoanele cu handicap care beneficiază de un ajutor special în vârstă de peste 55 de ani.

În cazul în care numărul persoanelor cu handicap înregistrate care beneficiază de un ajutor special angajat într-o societate este mai mic decât cifra obligatorie, angajatorul trebuie să plătească o taxă compensatorie. Pentru fiecare persoană înregistrată cu handicap care beneficiază de un ajutor special care nu este angajată în 2017 (adică numărul cu care cifra obligatorie este subcotată):

- angajatorii cu 25-99 de angajați trebuie să plătească 253 €/lună;
- angajatori cu 100-399 de angajați 355 €/lună;
- angajatori cu 400 sau mai mulți angajați 377€/lună.

Aceste cifre sunt majorate anual de factorul de ajustare a pensiilor. Prelevarea compensatorie se calculează retrospectiv pe an calendaristic de către Ministerul Serviciilor Sociale, care emite o decizie oficială.

Taxele compensatorii plătite sunt administrate de Ministerul Afacerilor Sociale în fondul de compensare. Acest fond are o mare importanță în eforturile de realizare a integrării persoanelor cu handicap pe piața generală a muncii. Persoanele cu handicap, precum și oamenii de afaceri și economia în general beneficiază de acest lucru. În mod specific, finanțarea este utilizată în principal pentru integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități, crearea și extinderea companiilor integrate, precum și a subvențiilor și a primelor pentru angajatori. În cazul în care companiile pregătesc persoanele cu handicap care beneficiază de un ajutor special, primesc un bonus în cuantumul taxei compensatorii de bază respective.

Statul asigură următoarele persoane cu dizabilități: îndrumare profesională, traininguri, suplimente pentru studenți, granturi pentru inițierea unei afaceri și, de asemenea, pentru angajatori: restituirea salariilor persoanelor cu handicap, compensații, granturi pentru adaptarea la locul de muncă. Există, de asemenea, vouchere pentru clienții care doresc să cumpere produse fabricate de persoane cu handicap.[6]

Cu toate acestea, progresul general față de viața independentă a persoanelor cu handicap în Austria este evident. Termenul "viață independentă" a apărut pentru prima dată într-o lege în 1993, iar termenul "personal" asistență "în 2004 în ceea ce privește o orientare federală pentru asistență personală la locul de muncă.

Existența centrelor active pentru viață independentă, care sunt controlate și gestionate de bărbați și femeile cu dizabilități care luptă pentru drepturi egale și nediscriminare, oferă consiliere, sprijin reciproc, precum și informații continue privind problemele legate de handicap. Două dintre ele (în Tirol și Viena) oferă servicii de asistență personală. Două studii publicate recent (Bacher 2008; Mayrhofer & Sutterlüty, 2008) evaluează pozitiv serviciile de asistență personală și recomandă cu tărie înființarea acestui model de sprijin pentru persoanele cu dizabilități. [7]

Romania

Ca și celelalte state membre a UE, Romania a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități la 26 septembrie 2007, intrată în vigoare la data de 3 mai 2008.

Respectiv autoritățile statului român se obligă să acționeze cu toate resursele disponibile pentru a asigura exercitarea deplină a tuturor drepturi, fără a aduce vreun prejudiciu obligațiilor cuprinse în prezenta convenție.

Prin urmare la nivel național protecția și integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu nevoi speciale în România este asigurată de către Constituția României (art. 50), Legea nr. 448/2006 republicată în an. 2008, Legea 76/2002, Legea 343/15.07.04.

Conform legii nr. 448/2006, *Capitolul V - Orientare, formare profesională, ocupare și angajare în muncă*, persoanele cu dizabilități beneficiază de orientare profesională, după caz, persoana cu handicap care este scolarizată și are vârsta corespunzătoare în vederea integrării profesionale, persoana care nu are un loc de muncă, cea care nu are experiența profesională sau cea care, deși încadrată în muncă dorește reconversie profesională. Formarea profesională are loc prin programe de inițiere, calificare, recalificare, perfecționare și specializare. Respectiv statul, autoritățile publice are sarcina de a asigura condițiile optime și să ia măsuri specifice:

- să realizeze/diversifice/sustina financiar programe privind orientarea profesională a persoanelor cu handicap;
- să asigure pregătirea și formarea pentru ocupații necesare în domeniul handicapului;
- să coreleze pregătirea profesională a persoanelor cu handicap cu cerințele pieței muncii;
- să creeze cadrul necesar pentru accesul la evaluare și orientare profesională în orice meserie în funcție de abilitatea persoanelor cu handicap;

În vederea facilitării accesului pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități autoritățile publice conform legii art. 75, trebuie să promoveze:

- „conceptul potrivit căruia persoana cu handicap încadrată în munca reprezintă o valoare adăugată pentru societate și, în special, pentru comunitatea careia îi aparține;
- să promoveze un mediu de muncă deschis, inclusiv și accesibil persoanelor cu handicap;
- să creeze condițiile și serviciile necesare pentru ca persoana cu handicap să poată alege forma de conversie/reconversie profesională și locul de muncă, în conformitate cu potențialul ei funcțional;
- să înființeze și să susțină complexe de servicii, formate din unități protejate autorizate și locuințe protejate;
- să inițieze și să dezvolte forme de stimulare a angajatorilor, în vederea angajării și păstrării în muncă a persoanelor cu handicap;
- să diversifice și să susțină diferite servicii sociale, respectiv consiliere pentru persoana cu handicap și familia acesteia, informare pentru angajatori, angajare asistată și altele;
- să promoveze serviciile de mediere pe piața muncii a persoanelor cu handicap;
- să realizeze/actualizeze permanent baza de date, pentru evidențierea ofertei de muncă din rândul persoanelor cu handicap;
- să realizeze, în colaborare sau parteneriat cu persoanele juridice, publice ori private, programe și proiecte având ca obiectiv creșterea gradului de ocupare;”

Pentru atingerea scopurilor stabilite autoritățile sprijină accesul persoanelor cu dizabilități în unitățile și instituțiile de învățământ superior, inițind programe de educație permanentă a adulților cu handicap și asigură sprijin privind implementarea lor.

Integrarea în câmpul muncii, angajarea persoanelor cu dizabilități se realizează:

- ⇒ pe piața liberă a muncii;
- ⇒ lucru la domiciliu;
- ⇒ în unități protejate;

Integrarea pe piața liberă a muncii se realizează conform unui sistem de cotă. În baza Legii 448/2006 art. 78 prevede ca persoanele cu dizabilități să fie integrate în muncă conform pregătirii lor profesionale și capacității de muncă, atestate prin certificatul de încadrare în grad de handicap.

Autoritățile și instituțiile publice, persoanele juridice, publice sau private, care au cel puțin 50 de angajați, au obligația de a angaja persoane cu handicap într-un procent de cel puțin 4% din numărul total de angajați.

Autoritățile și instituțiile publice, persoanele juridice, publice sau private, care nu angajează persoane cu handicap în condițiile prevăzute la alin. (2), pot opta pentru îndeplinirea uneia dintre următoarele obligații:

- să plătească lunar către bugetul de stat o sumă reprezentând 50% din salariul de bază minim brut pe țara înmulțit cu numărul de locuri de muncă în care nu au angajat persoane cu handicap;
- să achiziționeze produse sau servicii realizate prin propria activitate a persoanelor cu handicap angajate în unitățile protejate autorizate, pe baza de parteneriat, în suma echivalentă cu suma datorată la bugetul de stat.

Persoanele integrate în câmpul muncii beneficiază de:

- ✓ cursuri de formare profesională;
- ✓ adaptare rezonabilă la locul de muncă;

- ✓ consiliere în perioada prealabilă angajării și pe parcursul angajării, precum și în perioada de probă, din partea unui consilier specializat în medierea muncii;
- ✓ o perioadă de probă la angajare, plătită, de cel puțin 45 de zile lucrătoare;
- ✓ un preaviz plătit, de minimum 30 de zile lucrătoare, acordat la desfacerea contractului individual de muncă din inițiativa angajatorului pentru motive neimputabile acestuia;
- ✓ posibilitatea de a lucra mai puțin de 8 ore pe zi, în condițiile legii, în cazul în care beneficiază de recomandarea comisiei de evaluare în acest sens;
- ✓ scutirea de plata impozitului pe salariu.

Finanțarea activităților prevăzute de prezenta lege privind drepturile persoanelor cu dizabilități aflate în căutarea unui loc de muncă se suportă din bugetul de stat al asigurărilor pentru somaj, în condițiile legii.

Angajatorii persoanelor cu dizabilități beneficiază de următoarele facilități:

- ✓ deducerea, la calculul profitului impozabil, a sumelor aferente adaptării locurilor de muncă protejate și achiziționării utilajelor și echipamentelor utilizate în procesul de producție de către persoana cu handicap;
- ✓ deducerea, la calculul profitului impozabil, a cheltuielilor cu transportul persoanelor cu handicap de la domiciliu la locul de muncă, precum și a cheltuielilor cu transportul materiilor prime și al produselor finite la și de la domiciliul persoanei cu handicap, angajată pentru munca la domiciliu;
- ✓ decontarea din bugetul asigurărilor pentru somaj a cheltuielilor specifice de pregătire, formare și orientare profesională și de încadrare în muncă a persoanelor cu handicap;
- ✓ o subvenție de la stat, în condițiile prevăzute de Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru somaj și stimularea ocupării forței de muncă, cu modificările și completările ulterioare.[8]

Legislația Republicii Moldova prevede asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități, la nivel social, economic fiind consfințite în Declarația drepturilor persoanelor cu dizabilități, adoptată de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, în Constituția Republicii Moldova și în alte acte legislative, însă la nivel aplicativ prevederile legale nu sunt tocmai respectate, deoarece lipsesc mecanismele de sancționare, de stimulare și promovare a angajării persoanelor cu dizabilități.

În baza prevederilor *art. 43 al Constituției RM, a Legii Nr. 821 din 24.12.1991 privind protecția socială a invalizilor, Legea Nr. 123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale și Legea Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*, Republica Moldova asigură respectarea drepturilor tuturor persoanelor sau grupurilor social defavorizate promovând egalitatea de șanse și nondiscriminare privind incluziunea social-economică.

Încadrarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii este reglementată de *Legea Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, potrivit Capitolului V, art. 33-40* “Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități este garantat. Se interzice discriminarea pe criterii de dizabilitate referitor la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră la condițiile de sănătate și securitate la locul de muncă.”

Pentru realizarea acestui obiectiv prezenta legislație prevede ca persoanelor cu dizabilități să li se ofere posibilitatea de a activa în cadrul oricărei întreprinderi, instituții, organizații, inclusiv în cadrul întreprinderilor specializate, fiind interzisă concedierea acestora. Patronii sînt obligați să repartizeze locurile de muncă disponibile sau să creeze locuri noi de muncă pentru plasarea în câmpul muncii a lucrătorilor care și-au pierdut capacitatea de muncă în urma unui accident la întreprinderea dată sau au căpătat o boală profesională.[9]

Potrivit Legii Nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități art. 34 angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care conform schemei de încadrare a personalului au 20 de angajați și mai mult, creează sau rezervează locuri de muncă și angajează în muncă persoane cu dizabilități într-un procent de cel puțin 5 % din numărul total de salariați. De asemenea angajatorii sînt obligați să informeze agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă despre locurile de muncă create sau rezervate persoanelor cu dizabilități

Conform prezentei legi angajatorii care încalcă prevederile legii pe parcursul unui an financiar sînt sancționați în conformitate cu Codul contravențional, însă aceste sancțiuni nu sînt stipulate în Codul contravențional, prin urmare nu s-au aplicat careva sancțiuni angajatorilor privind respectarea cotei de angajare a persoanelor cu dizabilități în întreprinderi.

Rolul statului în procesul de incluziune constă în subvenționarea parțial la procurarea utilajului și a materiei prime, crearea locurilor de muncă, de asemenea compensează parțial contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate de către întreprinderile specializate ale Societății Invalizilor din Republica Moldova, Societății Orbilor din Republica Moldova și Asociației Surzilor din Republica Moldova. Mijloacele financiare respective sînt aprobate anual prin legea bugetului de stat.

Statul subvenționează parțial procurarea utilajului și a materiei prime, crearea locurilor de muncă, de asemenea compensează parțial contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate de către întreprinderile specializate ale Societății Invalizilor din Republica Moldova, Societății Orbilor din Republica Moldova și Asociației Surzilor din Republica Moldova, precum și de către întreprinderile sociale de inserție al căror capital social este deținut în proporție de 100% de societățile și asociațiile obștești ale persoanelor cu dizabilități, create pentru realizarea scopurilor statutare proprii, în cadrul cărora 50% și mai mult din numărul total al lucrătorilor angajați sînt persoane cu dizabilități. Mijloacele financiare respective sînt aprobate anual prin legea bugetului de stat.

Antreprenorii ce angajează persoane cu dizabilități beneficiază de facilități și deducții fiscale în dependența de numărul persoanelor angajate și nivelul capacității de muncă deținută. [10]

În Republica Moldova conform datelor statistice numărul persoanelor cu dizabilități în anul 2016 constituia 182,0 mii persoane, iar persoanele în vîrstă de 18 ani și peste recunoscute cu dizabilitate primara în anul 2016 constituiau 10944 persoane dintre care 6728 bărbați și 4216 femei. În dinamica anilor 2012-2016 numărul persoanelor cu dizabilități în vîrstă de 18 ani și peste se diminuează cu 1638 persoane, în anul de referință numărul acestora s-a redus cu 260 persoane, constatăm o reducere considerabilă în anul 2016 a bărbaților cu -189 persoane mai puțin față de anul precedent, iar al femeilor cu 71 persoane.

În dependență de mediul de trai observăm că majoritatea persoanelor cu dizabilități locuiesc în mediul rural 6894 persoane în anul 2016, cu 172 persoane mai puțin ca în anul precedent iar în dinamica anilor 2012-2016 număr persoanelor s-a diminuat cu 983 persoane dintre care 518 bărbați și 456 femei. În mediul urban numărul persoanelor cu dizabilități nu s-a redus atît de semnificativ, în anul 2016 fiind 4050 persoane dintre care 2451 bărbați și 1599 femei, față de anul precedent numărul persoanelor cu dizabilități s-a redus cu 88 persoane, iar în decursul anilor 2012-2016 cu 655 persoane, numărul bărbaților cu 10 persoane în anul 2016 și a femeilor cu 78 persoane.

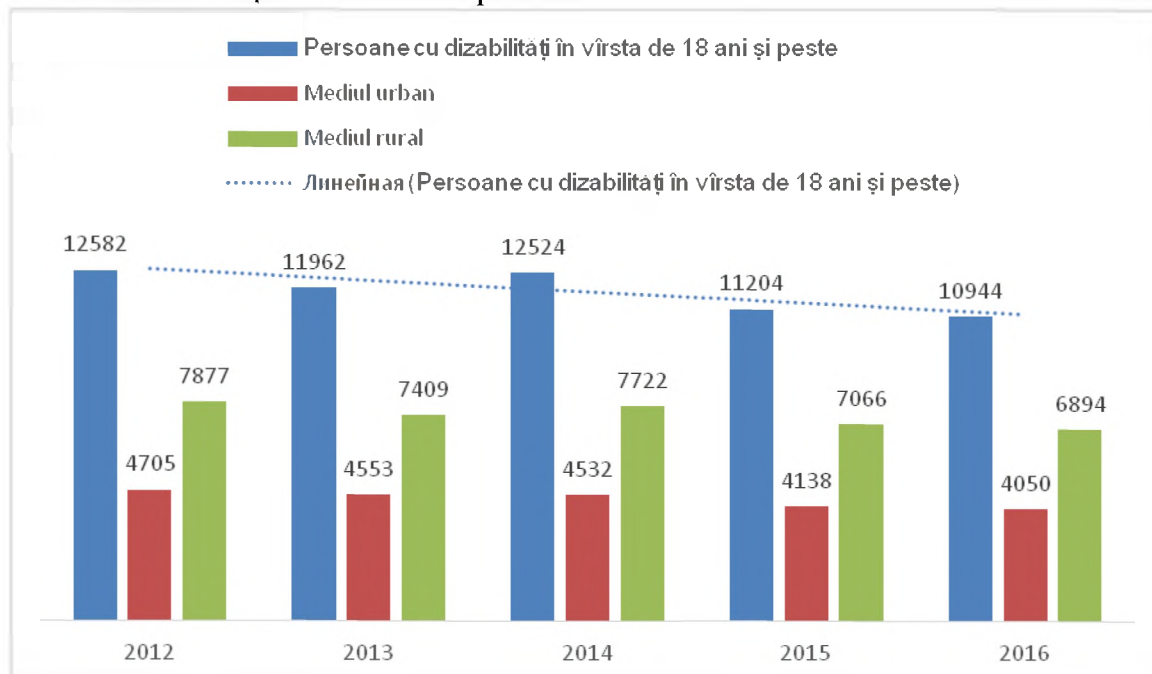

Diagrama 1. Persoane dizabilități în vîrstă de 18 ani și peste după mediul de trai pe perioada anilor 2012-2016 (persoane)

Sursa: Elaborat de autor conform datelor BNS

În lipsa datelor statistice cu privire la numărul de persoane cu dizabilități angajate în câmpul muncii vom analiza datele cu privire la persoanele cu dizabilități înregistrate ca șomeri și plasate ulterior în câmpul muncii. Conform Raportului de activitate ANOFM pentru anul 2016 s-au înregistrat cu statut de șomer 754 persoane, echivalent a 6,9% din numărul total de persoane cu dizabilități în vîrstă de 18 ani

și peste, cu o reducere față de anul precedent de 123 persoane înșa în perioada anilor 2012-2016 numărul persoanelor ce s-au înregistrat ca șomeri s-a majorat cu 258 persoane, plasați în câmpul muncii au fost 336 persoane (45%)cu 36 persoane mai mult față de anul precedent, iar în dinamică numărul persoanelor angajate s-a majorat cu 234 persoane. O variație de ordin negativ observăm asupra beneficiarilor de servicii de mediere a muncii care s-a redus considerabil în anul de referință cu 322 persoane mai puțin ca în anul precedent, în anul 2016 fiind doar 22 de beneficiari, aceeași tendință persistă și asupra absolvenților de cursuri de formare profesională care s-a redus în anul de referință cu 6 persoane însă în dinamica numărul acestora s-a majorat cu 54 persoane. În baza datelor apreciem pozitiv că serviciile de informare și consiliere profesională și-au majorat numărul de beneficiarii în decursul anilor 2012-2016 cu 830 persoane, în anul 2016 1465 persoane au beneficiat de servicii de consiliere profesională dar s-au redus față de anul precedent cu 58 persoane.

Tabel 1. Dinamica indicatorilor serviciilor acordate persoanelor cu dizabilități în anul 2012-2016

Persoane cu dizabilități	—	2012	2013	2014	2015	2016	Abaterrea absolută (+/-)	
							2016 / 2015	2015 / 2014
Total persoane în vîrstă de 18 ani și peste	∑	12582	11962	12254	11204	10944	-260	-1638
	%	100	100	100	100	100		
Înregistrate cu statut de șomer	∑	496	565	598	877	754	-123	+258
	%	3,9	4,7	4,9	7,8	6,9		
Plasate în câmpul muncii	∑	102	168	220	300	336	+36	+234
	%	20,6%	29,7	37%	34%	45%		
Beneficiari de servicii de mediere a muncii	∑	156	223	300	344	22	-322	-134
Absolvenți ai cursurilor de formare profesională	∑	29	25	65	77	83	-6	+54
Antrenate la lucrări publice	∑	25	26	18	52	40	-12	+15
Beneficiari de servicii de informare și consiliere profesională	∑	637	1976	585	1525	1467	-58	+830

Sursa:Elaborat de autor în baza datelor Raportului de activitate ANOFM pentru anul 2016 [1]

Deci în urma indicatorilor analizați și pornind de la primatul că oricărei persoane prin intermediul legilor supreme i se garantează o multitudine de drepturi, printre care și dreptul de a munci, în RM acest drept este doar la nivel afirmativ nu și aplicativ pentru persoanele cu dizabilități, după cum am constatat din datele expuse. Drept urmare procesul de incluziune în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități în RM este unul lent și anevoios, acest fapt îl determinăm după activitatea instituțiilor responsabile să faciliteze accesul pe piața muncii pentru persoanele cu nevoi speciale, ca concluzie acestea defășoară un set de activități restrinse, insuficiente, care nu favorizează angajarea persoanelor cu dizabilități. Acest fapt este susținut de numărul mic de persoane aflate în evidența Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, dacă statistic numărul persoanelor cu dizabilități este de ordinul zecilor de mii atunci numărul prsoanelor aflate la evidență ca șomeri sunt de ordinul sutelor, acest decalaj dintre persoanele aflate în evidența ANOFM și cele existente are ca rezultat gradul mic de încadrare în câmpul muncii cît și lipsa instruirii, a cursurile de reorientare profesională.

Accesul pe piața muncii pentru persoanele cu dizabilități este restrins, acesta fiind limitat de lacunele din legislație, cît și de atitudinea societății față de această categorie de persoane cu nevoi speciale care întii de toate nu este integrată în viața socială.

Dacă în UE sunt 80 de milioane de europeni cu handicap, ceea ce reprezintă circa 15% din întreaga populație, rata de angajare a persoanelor cu dizabilități este de 50% din numărul total de persoane cu dizabilități. în RM lacunele din legislație periclitează buna desfășurare a procesului de integrare în câmpul muncii, cît și faptul că nu sunt create anumite structuri distincte privind elaborarea unor politici specifice acestei categorii de persoane și monitorizarea pas cu pas a procesului dat.

Astfel pentru ameliorarea stării actuale a persoanelor cu dizabilități este necesar de revazut politicile derulate spre implementare, astfel încât să se poată controleze cît mai minuțios activitatea instituțiilor implicate direct și indirect.

Cea mai bună cale de reducere a gradului de sărăcie este facilitarea integrării în câmpul muncii, adaptarea locului de lucru, menținerea sănătății și reducerea cheltuielilor publice legate de contribuțiile sociale și majorarea numărului de plătitori de taxe și impozite.

Pomind de la cele expuse mai sus pot fi formulate următoarele recomandări pentru o mai bună corelare a cererii și ofertei de muncă pentru persoanele cu nevoi speciale:

- Stabilirea unui cadru normativ eficient ce ar încuraja antreprenorii să angajeze persoane cu dizabilități cât și aplicare unor sancțiuni în caz de nerespectare a prevederilor legislative. Urmărind experiența și eficiența țărilor UE, crearea unui fond special de colectare a sancțiunilor aplicate antreprenorilor ce nu angajează persoane cu dizabilități și gestionarea acestora în scopul finanțării acțiunilor de asistență, suport și formare profesională.

- Organizarea de cursurilor profesionale, de specializare și formarea competențelor de dezvoltare profesională pentru persoanele cu dizabilități. Îmbunătățirea șanselor de accesibilitate pe piața muncii este strâns legat de perfecționarea profesională de pregătirea și specializarea în meserii ce se cer pe piața forței de muncă. Un nivel ridicat de competențe în concordanță cu cerințele angajatorului poate facilita găsirea și păstrarea unui loc de muncă.

- Implicarea persoanelor care au ieșit din câmpul muncii în activități de consiliere pentru a schimba atitudinea de pasivitate pentru pregătirea profesională, angajare, dezvoltarea unui compartiment activ pe piața muncii.

- Consiliere profesională în funcție de abilități, aptitudini și competențe.

- Stabilirea unor modalități eficiente de comunicare dintre ANOFM și alte instituții implicate în facilitarea accesului pe piața muncii, în scopul de a se pune la dispoziție informație, sfaturi și orientări privind determinarea necesităților conform nevoii lor.

- Construirea unei baze de date cu persoanele în cautarea unui loc de muncă și persoanele inactive.

- Încurajarea lansării în afaceri a persoanelor cu dizabilități. Elaborarea unor programe de creditare destinate persoanelor cu dizabilități în scopul inițierii și dezvoltării afacerilor.

- Dezvoltarea unor parteneriate dintre stat și mediul de afaceri, susținerea și stimularea angajatorilor, ajustarea locului de muncă la necesitățile persoanelor cu dizabilități, necesitatea elaborării cadrului legal pentru înființarea întreprinderilor sociale, reglementarea mecanismul de cotare/rezervare a locurilor de muncă adresate persoanelor cu dizabilități.

- Inițierea de către autoritățile de resort a campaniilor de promovare, motivare a antreprenorilor să angajeze persoane cu dizabilități conform prevederilor legislației.

Referințe bibliografice:

1. Agenția Națională de Ocupare a forței de Muncă (<http://anofm.md/page/rapoarte1>)
2. Biroul National de Statistica a Moldovei (<http://www.statistica.md/>)
3. Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (<http://www.infocons.ro/vault/upload/afiles/1454492120402conventiaprivinddrepturilepersoanelorcudizabilitati.pdf>)
4. Comisia Europeană, Comunicarea de presă UE semnează tratatul ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0208+0+DOC+XML+V0//RO>)
5. Federal Ministry of Labour, Social Affairs, Health and Consumer Protection of Austria (https://www.sozialministerium.at/siteEN/Labour_Disabilities/People_with_disabilities/)
6. Legea nr. 448/2006 republicata 2008, legea privind protectia si promovarea drepturilor persoanelor cu handicap (http://www.dreptonline.ro/legislatie/lege_protectia_persoane_handicap_448_2006_rep_2008.php)
7. Legea nr. 821 din 24.12.1991 privind protecția socială a invalizilor (<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312881>)
8. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilitati (<http://lex.justice.md/md/344149/>)
9. Report on the employment of disabled people in European countries –Italy (<https://www.disability-europe.net/downloads/440-it-employment-report>)
10. Report on the employment of disabled people in European countries- Austria (<http://www.disability-europe.net/downloads/295-at-14-aned-2009-task-6-request-9b-country-update-spsi-report>)
11. Strategia europeană pentru persoanele cu handicap 2010-2020 (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-578_en.htm?locale=en)

IV. ȘTIINȚE EXACTE ȘI INGINEREȘTI

ANALIZA TERMICĂ A FLOTATULUI ORGANO-MINERAL PROVENIT DIN APELE REZIDUALE ALE MUNICIPIULUI CHIȘINĂU

Alexei MAFTULEAC, Petru SPĂTARU, Oxana SPÎNU, Oleg PETUHOV, Igor POVAR
Institutul de Chimie, str. Academiei 3, MD 2028, Chișinău, Republica Moldova
E-mail: alexei.maftuleac@yahoo.com

Abstract: Thermal analysis of the organo-mineral floated sediment obtained from the Chișinău Waste Water Treatment Plant. The meso-thermophilic separation of the organo-mineral sediment from the sludge was performed. Organo-mineral sediment was studied by thermal analysis. The influence of factors such as temperature, duration, heating rate on the thermal decomposition of organic matter was evaluated.

Odată cu modernizarea municipiului Chișinău, Stația de epurare a apelor uzate a acumulat cantități enorme de nămol, care trebuie tratat, deshidratat și evacuat pentru dezactivare. Volumul zilnic de producere a nămolurilor se estimează la circa 1500 m³ sau circa 400 m³ de nămol deshidratat [1]. Cu problema acumulării nămolurilor la stațiile de epurare se confruntă majoritatea administrațiilor centrale și locale. Procesarea și utilizarea acestora este foarte complicată și costisitoare, deoarece este vorba de volume mari, umiditate sporită, compoziție neuniformă și substanțe organice, care se descompun rapid și emană mirosuri neplăcute. Prelucrarea nămolurilor duce la cheltuieli considerabile pentru deshidratare, stabilizare, dezinfectare, iar din cauza unei puteri calorice reduse, minimizează atractivitatea de a-l incinera. Până nu demult, utilizarea terenurilor deschise de nămol la Stația de epurare a apelor uzate din mun. Chișinău pentru deshidratarea și mineralizarea nămolului, era una dintre cele mai simple și neeficiente metode, care ocupa suprafețe imense de teren și, ca rezultat, conducea la poluarea mediului, emanarea mirosurilor insuportabile pentru populația mun. Chișinău.

Pentru a diminua poluarea mediului, cauzată de procesele de deshidratare și concentrarea părții solide a nămolului, administrația S.A. „Apă – Canal Chișinău” a introdus utilizarea sacilor din pânză de geo-textil de tip „Geotube” (Fig. 1), în care nămolul este pompat împreună cu un floculant organic. Această măsură este una temporară, utilizată în perioada reconstrucției și modernizării Stației de epurare a apelor uzate, care prevede implementarea unor procese și tehnologii avansate de prelucrare a nămolului, însă - cu costuri de exploatare mult mai ridicate, decât cele existente.

Figura 1. Principiul de deshidratare în Geotube

Această metodă prevede și o diluarea de circa doua ori a rezidurilor de nămol și sediment brut pentru a mări activitatea floculantului. În așa fel apa de separare, care este necesar de epurat, se va dubla. Debitul de apă, care va fi necesar să treacă etapele principale de epurare, se va mari simțitor.

La nivel mondial, nămolurile formate în procesul epurării apelor uzate la Stațiile de epurare parcurg un ciclu bine determinat: formarea, stabilizarea, deshidratarea și scoaterea completă din circuit, în scopul ca acestea să nu mai figureze ca deșeuri. Produsul final este utilizat prin trei metode cunoscute: incinerarea (arderea), depozitarea în depozite speciale și utilizarea în calitate de fertilizant și îngrășământ organic [2].

Schema tehnologică de purificare a apelor de canalizare municipale, de obicei, include următoarele operațiuni:

- prelucrarea apelor în decantoare primare,
- purificarea biologică în aerotanc,
- purificarea de particule în suspensie de nămol activ,
- tratare terțiară pe filtre mecanice sau de adsorbție,
- dezinfecția.

Nămolul activ prezintă un complex organo-mineral, alcătuit din biomasa speciilor de microorganisme care asimilează componenții poluanți și substanțe adsorbite (fixate) pe suprafața particulelor solide minerale sau organice, aflate în suspensie. Partea organică a nămolului activ conține proteine (până la 50%), grăsimi și hidrați de carbon (circa 30 și 10%) [3]. Sedimentul din decantoare, din contra, conține de 2 ori mai puține proteine și mai mult (de 2.5-3 ori) hidrați de carbon. De menționat, că aceste substanțe servesc ca material de suport excelent pentru microorganismele consumatoare de impurități organice.

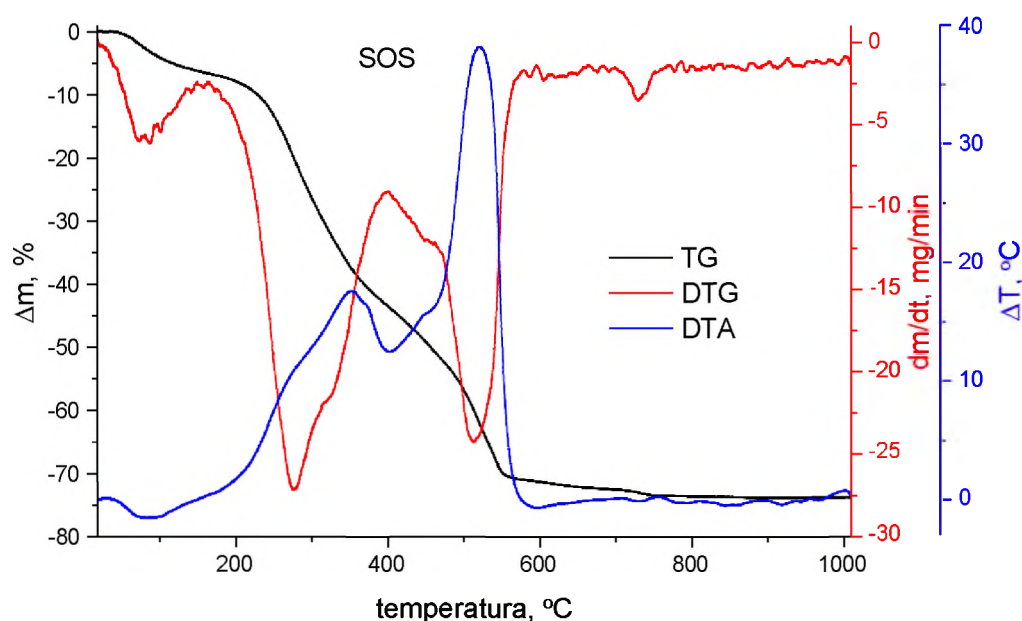

Figura 2. Derivatograma produsului organo-mineral flotat, obținut în procesul de prelucrare termo-mezofilică a apelor reziduale municipale la Stația de Epurare Biologică Chișinău

Astfel a apărut ideea de a combina sedimentul crud cu nămol activ în condiții mezo-termofile în vederea îmbunătățirii procesului de purificare biologică a apelor reziduale municipale. Și, într-adevăr, separarea fazelor solide și lichide decurge mai rapid. La suprafața lichidului se acumulează un flotat dens, ușor de extras din amestec. Procesul a fost efectuat în condiții aerobe. Condițiile aerobe sunt de circa 12 ori mai eficiente din punct de vedere energetic, decât procesele anaerobe [4], fapt care nu trebuie neglijat. Flotatul a fost extras, uscat, mărunțit și studiat prin metoda de analiză termică. Această metodă fizico-chimică de cercetare este bazată pe înregistrarea efectelor termice, care însoțesc schimbările în substanță în condițiile unei încălziri programate. Descompunerea termică programată a complexului organo-mineral, obținut în rezultatul fermentării termo-mezofile a fost studiată la aparatul de producție ungară Derivatograf Q-1000, modernizat în cadrul Laboratorului de Chimie Ecologică a Institutului de Chimie. În experiment au fost înregistrate schimbările masei probei în formă integrală (*TG*) și diferențială (*DTG*), precum și efectele endo- și exotermice (pe *DTA*), care însoțesc aceste procese de descompunere. Aparatul, de asemenea, înregistrează intervalele de temperatură (ΔT) și viteza de eliminare a produselor (dm/dt) de reacție. Derivatograma obținută (încălzire/ardere în aer) este prezentată în Fig. 2.

Efecte termice pe curba DTA

Din Fig. 2 observăm, că pe curba *DTA* în intervalul de temperatură 50-150°C se evidențiază un efect endotermic cu maximum la 80°C, care este urmat de un alt efect mai slab (interval 150-230°C), având maximum pe la vreo 180°C, ambele efecte fiind cauzate, cel mai probabil, de eliminarea apei de

adsorbție din probă. Ridicarea temperaturii (intervalul 280-400°C) duce la apariția unui efect exotermic cu flexiune pe la 300°C și cu maximum la 350°C. Mai apar și flexiuni slab pronunțate la 380 și 430°C - astfel începe descompunerea cu ardere a substanțelor probei. În intervalul de temperatură 500-600°C se evidențiază un efect exotermic cu intensitate maximă la 520°C, care brusc scade din intensitate până pe la 560°C, fiind apoi urmat de niște efecte termice nesemnificative (slab evidențiate), consecutive până la 1000°C. Din curba *DTA* se mai observă un efect termic total (ΔT) de vreo 38°C, care demonstrează că proba studiată are și o capacitate calorică semnificativă, ceea ce înseamnă că substanțele probei pot avea și potențial de utilizare în calitate de combustibil.

Pierderi de masă, înregistrate pe curbele TG și DTG

În intervalul de temperatură 20-150°C pe curba *TG* se înregistrează o pierdere de masă de 7.5-8 %, ceea ce corespunde efectului endotermic respectiv de pe curba *DTA* (Fig. 2). Urmează apoi o scădere de masă de circa 32-32.5 %, corespunzătoare celui de al doilea efect endotermic (același interval de temperatură, 150-230°C, vezi *DTA*), după care se înregistrează o nouă pierdere de masă de circa 10 % (flexiunea pe *DTA* pe la 300°C cu “coborâre” a curbei până pe la 400°C). De aici începe un proces cu o pierdere de masă de circa 20 %, care se desfășoară până pe la 600°C, având efect termic pronunțat, el fiind și efectul energetic principal. Ridicarea programată de mai departe a temperaturii (interval 600-1000°C) duce la pierderea a circa 5% din masa inițială a probei, care corespunde efectului endotermic slab de la 720°C. Procesele cu pierdere de masă și efecte energetice încetează pe la 800°C. Astfel, pierderea totală de masă a probei de substanțe organice (uscate), obținute din suspensie, după ardere constituie 75%, reziduiul – circa 25% revin substanțelor minerale, din ele - cele aflate inițial în probă și cele obținute după ardere, ca zgură. Este interesant faptul, că și autorii lucrării [5] au obținut un rezultat experimental asemănător. Namolul activ în comun cu sedimentul crud (sau altfel spus brut), conține un anumit procent de oxizi și săruri de siliciu, fier, aluminiu, calciu insolubile în apă, precum și minerale (nisip, silicați, fosfați, carbonați).

Experiențele suplimentare efectuate în scopul de a da recomandări privind o posibilă utilizare a acestor deșeuri solide de la stațiile de epurare biologice în calitate de fertilizatori în agricultură au dat următoarele rezultate:

- conținut de azot total 5.4 %,
- fosfor total 81.4 g/kg (8.14 %, sau 18.64 P₂O₅ %),
- potasiu 15.1 g/kg (1.51 %).

Aceste cifre sunt apropiate de datele din literatură și nu depășesc limitele admisibile conform GOST (Standard de Stat în Federația Rusă) pentru astfel de îngrășăminte organice. Cerințele conform documentului, conținut minim: pentru azot 0.6 % (GOST 26715-85) [6], pentru fosfor (P₂O₅) 1.5 % (GOST 26717-85) [7] și pentru potasiu – nu este indicat în GOST 26718-85 [8].

Concluzii

1. Tratarea sedimentului crud prin amestecare cu nămol activ în condiții termo-mezofile aerobe are ca efect formarea unui flotat dens și ușor de separat din masa expusă tratării, ceea ce îmbunătățește și simplifică unele operațiuni tehnologice utilizate la purificarea apelor reziduale municipale.

2. Studiul materialului flotat uscat cu utilizarea analizei termice a permis evaluarea unor factori (temperatura, durata, viteza de încălzire) asupra procesului de descompunere termică cu fixarea stadiilor și consecutivității lor în acest proces, ceea ce dă unele informații privitor la natura și proprietățile acestui material.

3. Prin utilizarea metodei analizei termice s-a detectat o capacitate calorică semnificativă a materialului studiat, ceea ce presupune potențial de utilizare a lui ca combustibil, fie și cel puțin local, la Stația Biologică, ceea ce ar reduce din cheltuielile energetice.

4. Utilizarea și altor metode de cercetare în complex cu analiza termică a materialului organo-mineral obținut a permis determinarea în el a unor elemente necesare plantelor și a fost înaintată propunerea de a utiliza acest material ca fertilizator și remediu de restabilire a structurii și proprietăților fizico-chimice ale solului în agricultură.

Cercetările au fost realizate cu suportul financiar a Fondului Canadian pentru Inițiative Locale (CFLI) în cadrul proiectului „Technology of processing the organic part of sludge from wastewater treatment plants in an ecological product for agriculture”, 2017-2018.

Referințe bibliografice:

1. Bulimaga C., Columbina L., Bobeică V. Potențialul de risc chimic și contribuția la încălzirea globală

a nămolurilor stațiilor de epurare a apelor uzate. *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științele Vieții*, 2011, 1(313), 179-184.

2. SA „Apă-Canal Chișinău” se aliniază la experiența partenerilor din Uniunea Europeană. *Revista Apelor*, 2011, 14, 13-16.

3. Гуляева И. С., Дьяков М. С., Савинова Я. Н., Русакова В. А., & Глушанкова И. С. Анализ и обоснование методов обезвреживания и утилизации осадков сточных вод биологических очистных сооружений. *Водоочистка*, 2013, 11, 7-16.

4. Бабаев В. Н., Горох Н. П., Коринько И. В. Энергетический потенциал метанообразования при мезофильном анаэробном разложении органической составляющей отходов. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*, 2011, 4/6 (52), 59-65.

5. Гуляева И. С., Дьяков М. С., Савинова Я. Н., Русакова В. А. & Глушанкова И. С. Анализ и обоснование методов обезвреживания и утилизации осадков сточных вод биологических очистных сооружений. *Водоочистка*, 2013, 11, 7-16.

6. ГОСТ 26715-85. Удобрения органические. Методы определения общего азота.

7. ГОСТ 26717-85. Удобрения органические. Метод определения общего фосфора.

8. ГОСТ 26718-85. Удобрения органические. Метод определения общего калия.

SPECTROSCOPIA PRODUSULUI SOLID OBTINUT DIN APELE REZIDUALE MUNICIPALE ÎN PROCESUL TERMO-MEZOFILIC

Petru SPĂTARU, Alexei MAFTULEAC, Oxana SPÎNU,

Institutul de Chimie, str. Academiei 3, MD 2028, Chisinau, Republica Moldova

E-mail: spatarupetru@yahoo.com

Abstract: Spectroscopy of the solid product obtained from municipal waste water in the thermo-mezophilic process. Sludge from the Waste Water Treatment Plant was investigated using the infrared spectroscopy method. The solid product obtained from the municipal waste water in the thermo-mesophilic process presents an organo-mineral material rich in various organic substances, as demonstrated by the infrared spectrum. Studied material contains organic substances with specific functional groups of proteins, carbohydrates, possible fats.

Multe stații de epurare din Republica Moldova se află într-un stadiu de funcțiune destul de precar. Puțini operatori ai stațiilor de epurare valorifică nămolul, 90% din cantitatea de nămol produsă fiind stocată în stațiile de epurare. Lipsa de interes în gestionarea rațională și eficientă a nămolului se manifestă, în special, datorită costurilor energetice mari necesare pentru deshidratarea lui, dificultăți de a se stabili noi căi de utilizare a nămolului, precum și datorită calităților specifice de mediu scăzute a acestui produs. O bună parte din poluanții din apele uzate de la Stațiile de epurare se rețin în nămoluri. Nămolurile rezultate din epurarea apelor uzate orășenești, industriale sau din agrozootehnie, sunt alcătuite în general dintr-o fracțiune organică, putrescibilă și una anorganică, minerală. Nămolurile provenite din epurarea apelor uzate se clasifică după criteriul compoziției chimice în [1]:

- nămol mineral, care conține peste 50 % substanțe minerale (exprimat în substanță uscată);
- nămol organic, care conține peste 50 % substanțe volatile (exprimat în substanță uscată).

După modul de epurare a stației din care provin, nămolurile se împart în ¹:

➤ Nămol primar, rezultat din sedimentarea materiilor în suspensie în treapta de epurare mecanică;

➤ Nămol secundar, rezultat din sedimentarea materiilor în suspensie din nămolul activ format în bazinele de aerare sau din sedimentarea materiilor în suspensie din pelicula formată în filtrele biologice în decantorul secundar;

- Nămol fermentat, rezultat din rezervoarele de fermentare.

Nămolul depus în platformele naturale de deshidratare, poate afecta calitatea aerului, datorită continuării procesului de fermentare, cu producere de amoniac, amine, metan, hidrogen sulfurat [2]. Aportul de ape uzate industriale poate influența calitatea nămolurilor care pot avea un impact negativ asupra solului și apelor subterane, în zona platformelor de deshidratare și a depozitelor finale.

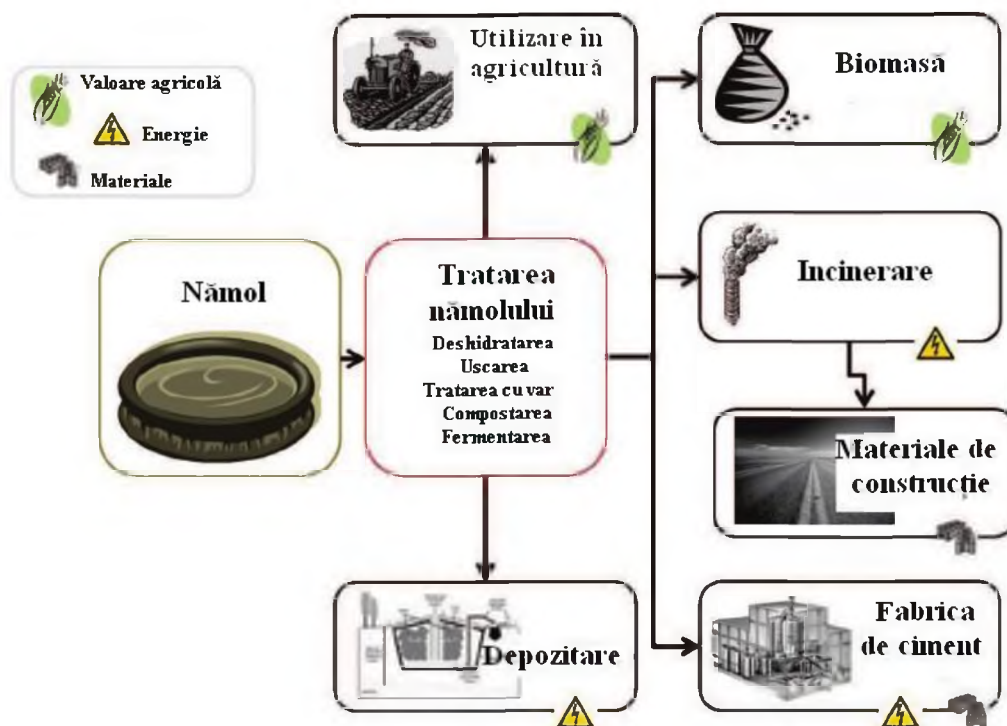

Figura 1. Metode de gestionare a nămolului.

Volumul de reziduuri/deșuri industriale și umane este în creștere, de aceea organele executive locale și cele centrale trebuie să găsească metode durabile pentru eliminarea lor. În prezent metodele folosite se referă în special la aplicarea lor pe terenurile agricole, compostarea și utilizarea composturilor din nămoluri de epurare ca material fertilizant pentru culturile horticole sau ca sursă de materie organică și nutrienți pentru terenurile agricole (Fig. 1). Beneficiile utilizării nămolului în reabilitarea calității terenurilor abandonate și degradate sunt cunoscute și aplicări masive de nămol sunt necesare pentru a se obține o vegetație durabilă pe asemenea zone, caracterizate în general prin lipsa stratului superficial de sol util. Tipurile de terenuri a căror calitate trebuie reabilitată sunt, de obicei: fostele zone industriale, depozitele de deșuri miniere, carierele și depozitele de deșuri închise. Utilizarea nămolului în acest scop este o oportunitate care presupune folosirea unor mari cantități de nămol acumulat în acele Stații de epurare, amplasate la o distanță ce implică costuri reduse de transport.

Principalul act normativ al UE care reglementează gestiunea nămolurilor de epurare, atunci când este vorba de utilizarea acestora în agricultură, este **Directiva 86/278/CEE din 12 iunie 1986** privind protecția mediului, în special a solului, atunci când se utilizează nămoluri de epurare în agricultură [3]. Legislația RM în domeniul respectiv este ajustată la Directivele UE prin **Hotărârea Guvernului nr. 1157 din 13.10.2008** cu privire la aprobarea Reglementării tehnice „Măsurile de protecție a solului în cadrul practicilor agricole” [4], unde art. 11 prevede că nămolul de la stațiile de epurare poate fi utilizat în agricultură, astfel încât acumularea de metale grele în sol să nu ducă la o depășire a valorilor – limită și concentrațiile acumulate în timp de 10 ani pe aceeași suprafață să nu fie depășite. Dar această Hotărâre de Guvern nu prevede responsabilități și sarcini ale părților interesate implicate în gestionarea nămolului de canalizare.

Procedeele de tratare a nămolurilor sunt diferite și nu pot fi elaborate tehnologii universale pentru toate stațiile de epurare. Clasificarea procedeeleor de tratare a nămolurilor (Tabelul 1) se poate face după mai multe criterii și anume:

- criteriul reducerii umidității;
- criteriul diminuării componenței organice;
- criteriul costurilor de prelucrare.

Tabelul 1

Clasificarea procedeeleor de tratare a nămolurilor

Nr d/o	Grupa de clasificare	Procedeele de prelucrare
1	A. Condiționare	1. Fermentarea anaerobă sau aerobă

		2. Îngroșare gravitațională sau prin flotare 3. Condiționare chimică 4. Condiționare termică
2	B. Deshidratare până la umiditatea de 50-80%	1. Iazuri de nămol 2. Pături de deshidratare 3. Deshidratare mecanică-statică 4. Deshidratare mecanică-dinamică
3	C. Deshidratare sub 26% umiditate	1. Deshidratare termică 2. Împrăștierea pe teren
4	D. Prelucrarea finală în vederea reintegrării în mediul natural și al valorificării	1. Incinerarea 2. Compostarea împreună cu deșeuri vegetale 3. Agent de condiționare a solului 4. Halde permanente 5. Acumulare pentru valorificarea ulterioară

Apele reziduale (de canalizare) municipale conțin cantități considerabile de substanțe organice [5], de aceea, cea mai eficace metodă de epurare a lor este cea biologică. Desigur, aceste ape nu trebuie să conțină ioni de metale grele, detergenți și alți componenți chimici, care pot dăuna activității microorganismelor. Înainte de a fi deversate în râuri sau alte bazine acvatice apele reziduale trebuie să fie epurate până la un nivel acceptabil, pentru a nu crea pericol pentru pești și alte specii din biota mediului acvatic. În acest scop aceste ape sunt îndreptate spre a fi prelucrate la stații de epurare biologică, unde substanțele organice sunt asimilate de un întreg complex de organisme, împreună alcătuind o biocenoză specifică. Acest conglomerat de viețuitoare - bacterii, ciuperci microscopice, drojdii, actinomicete, iar uneori chiar și rotifere, crustacee (ciclopi ș.a.), alge, larve de insecte se poate întâlni în mediul, numit nămol activ. Acest nămol activ conține un substrat mineral cu substanțe adsorbite pe el și un întreg complex de organisme, enumerate mai sus. În suspensie nămolul activ are valoare pH = 4-9, particulele având sarcină electrică negativă [6], ceea ce indică, că ele au origine minerală, mai curând fiind montmorilonit combinat cu alte minerale, întâlnite în componența solului. De obicei, nămolul activ uscat conține circa 70-90% substanțe organice și 10-30% substanțe minerale^{1,2}.

În studiul efectuat, substanțele organice suspendate din apele Stației de Epurare Biologică Chișinău (SEBC) au fost amestecate cu nămol activ și supuse ulterior unui proces de fermentare termomezofilic. Este cunoscut faptul, că după clasificarea microorganismelor în dependență de rezistența lor față de factorul termic, ele se împart în termofile (până la 80°C) și mezofile (3-45°C) [7] Condiții termomezofile sunt cele, care includ temperaturi tolerate de ambele grupe de microorganisme, practic, la nivelul de 50°C. Aceste condiții permit utilizarea unui spectru mai bogat de specii de microorganisme, și e de așteptat, o eficacitate sporită a proceselor de epurare biologică a apelor reziduale. După fermentare, produsul solid obținut a fost separat, apoi uscat în vas deschis, la temperatura camerei. După mărunțire și trecere prin sită, proba a fost supusă cercetării, utilizând metoda spectroscopiei infraroșu la spectrofotometrul Perkin Elmer Spectrum 100 FT-IR. Metoda spectroscopiei infraroșu este o metodă de cercetare fizico-chimică universală, care permite studierea particularităților specifice în structura substanțelor, având la bază absorbția de către grupele de atomi a cuantelor de radiație infraroșie. Această absorbție (a radiației IR) este cauzată de trecerea moleculelor substanței într-o stare excitată cu consum de energie. Dar se absorb doar acele cuante din radiația IR, care corespund frecvenței oscilațiilor de valență, de deformare, precum și vibrațiilor oscilatorii a moleculei. Diapazonul lungimilor de undă utilizat este cuprins între 2.5 și 25 mkm (sau, în numere de undă 4000 – 400 cm⁻¹) [8], [9].

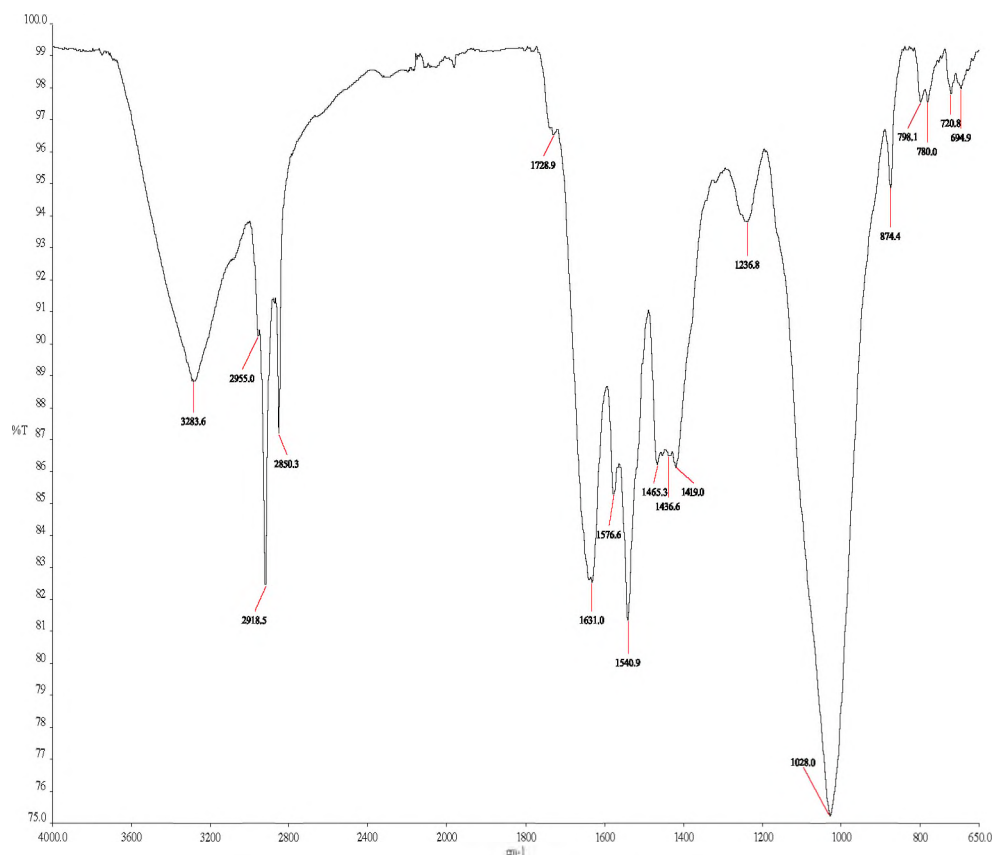

Figura 2. Spectrul infraroșu al produsului obținut în procesul de fermentare termo-mezofilă din apele reziduale municipale la Stația de Epurare Biologică din Chișinău

Spectrul infraroșu obținut pentru proba studiată este prezentat în Fig. 2. După cum se poate observa din spectru, în intervalul $4000-3000\text{ cm}^{-1}$ se evidențiază o bandă foarte lată, de intensitate medie, cu maximum la 3284 cm^{-1} și o flexiune slab pronunțată pe la 3100 cm^{-1} , aparținând, cel mai probabil, legăturilor de valență N-H asociate ($3100-3500\text{ cm}^{-1}$) și celor libere (3300 cm^{-1}), caracteristice proteinelor și substanțelor humice⁵; [10], dar în acest interval din spectru pot fi înregistrate și oscilațiile de valență ale grupelor O-H aparținând și ele unor substanțe organice (de exemplu, alcoolii). În intervalul $3000-2600\text{ cm}^{-1}$ se observă o flexiune slabă la 2955 cm^{-1} , o bandă îngustă, intensivă, cu maximum la 2918 cm^{-1} și o altă bandă ascuțită, de intensitate medie, cu maximum la 2850 cm^{-1} . Astfel de benzi sunt caracteristice pentru acizii humici [11] și alte substanțe organice și pot fi atribuite oscilațiilor de valență ale grupelor C-H (2955 cm^{-1}), $-\text{CH}_3$ și $-\text{CH}_2$ - în catene și segmente alăturate ($2919, 2850\text{ cm}^{-1}$). Următoarea grupă de benzi apar în spectru în intervalul $1800-1100\text{ cm}^{-1}$. La 1729 cm^{-1} apare o flexiune, care poate fi atribuită oscilațiilor de valență $\bar{\nu}(\text{C}=\text{O})$, sau oscilațiilor de deformare $\delta(\text{OH})$.

Urmează apoi o bandă intensivă la 1631 cm^{-1} , caracteristică legăturilor conjugate $\text{C}=\text{C}$ în compuși aromatici, legăturilor $-\text{NH}_2$, sau /și oscilațiilor de deformare $\delta(\text{OH})$ în molecule de apă de adsorbție. Benzile cu maxime la 1577 și 1541 cm^{-1} prezintă oscilații de valență ale grupelor $\text{C}=\text{C}$ în compuși aromatici, iar celelalte benzi de la $1465, 1437, 1419\text{ cm}^{-1}$, respectiv, sunt oscilații de oscilații de valență $\bar{\nu}(\text{C}-\text{H})$ în grupele $-\text{CH}_3$, sau pot fi și niște oscilații de deformare. Banda lată, nu prea intensivă de la 1237 cm^{-1} , poate fi atribuită grupelor OH conjugate cu grupe de atomi având legături duble $\text{C}=\text{C}$. Astfel de benzi sunt des întâlnite în acizii humici. Banda lată, foarte intensivă cu maximum la 1028 cm^{-1} este una caracteristică pentru grupele Si-O în argile [12], de exemplu, montmorilonit, dar ea poate fi și suprapusă peste banda de absorbție ale grupelor S=O din substanțe organice⁶. Benzile slab evidențiate în capătul spectrului, mai jos de 1000 cm^{-1} , și anume: $874, 798, 780, 721$ și 694 cm^{-1} pot aparține oscilațiilor de deformare a diferitor grupe de atomi de tipul Me-O în diferiți componenți minerali⁸, ele sunt prezente, de exemplu, în spectrele IR ale solului de cernoziom și ale sedimentelor subacvatice (lacul Ghidighici).

Concluzii

1. Produsul solid obținut din apele reziduale municipale în procesul termo-mezofilic prezintă un material organo-mineral cu conținut bogat în substanțe organice variate, fapt demonstrat de spectrul

infraroșu.

2. Din analiza spectrului IR obținut putem concluziona că materialul studiat conține substanțe organice cu grupe funcționale caracteristice proteinelor, hidraților de carbon, posibil grăsimilor. Având în vedere că astfel de substanțe sunt ușor asimilate de microorganisme, cel mai probabil, grupele funcționale detectate aparțin însăși complexului de microorganisme, sau produselor activității lor vitale, care nu mai pot fi asimilate sau degradate în procese biologice. Drept exemplu pot servi acizii humici și derivații lor, substanțele minerale utilizate de microorganisme ca suport.

Referințe bibliografice:

1. <http://apmmm.anpm.ro/-/namoluri>
2. www.anpm.ro/documents/23891/2353967/.../5fb6cd3e-5061-4ea3-8d79-cc43cda967bb
3. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202008/Legislatie/31986L0278-RO.pdf>
4. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202008/Acte/HG%20protectia%20solului%20in%20cadrul%20practicilor%20agricole.pdf>
5. Брызгина Е. Ю., Насыров Р. Р., Латыпова З. А. и др. Способ обезвреживания и утилизации отработанного активного ила. Электронный научный журнал *Нефтегазовое дело*, 2014, 3. http://ogbus.ru/issues/3_2014/ogbus_3_2014_p.124-133_BryazginaE.I_ru.pdf
6. Карманов А. П., Полина И. Н. Технология очистки сточных вод. Учебное пособие. Сыктывкар: СЛИ, 2015, 207 с.
7. Сидорова Л. П., Снигирева А. Н. Очистка сточных и промышленных вод http://study.urfu.ru/Aid/Publication/13594/1/Sidorova_Snigireva_.pdf
8. Пентин Ю. А., Вилков Л. В. Физические методы исследования в химии. М: Изд-во Мир, 2003.
9. Тарасевич Б. Н. ИК-спектры основных классов органических соединений. Справочные материалы. М: Изд-во МГУ, 2012, 54 с.
10. Infrared spectroscopy correlation table. https://en.wikipedia.org/wiki/Infrared_spectroscopy_correlation_table
11. Гостинцева М. В., Белоусов М. В., Юсубов М. С. и др. Сравнительные ИК-спектральные характеристики гуминовых кислот торфов Томской области различного генезиса. *Химико-фармацевтический журнал*, 2009, 43(7), 44-47.
12. Четверикова А. Г., Маряхина В. С. Исследование полиминеральной глины, содержащей трехслойные алюмосиликаты физическими методами. *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2015, 1 (176), 250-255.

МЕТОДЫ ИЗВЛЕЧЕНИЯ ЦЕННЫХ МЕТАЛЛОВ ИЗ ПРОМЫШЛЕННЫХ СТОЧНЫХ ВОД

Оксана СПЫНУ, Игор ПОВАР,

Институт Химии, ул. Академическая 3, МД 2028, г. Кишинэу, Республика Молдова,

Email: oxana_spinu@yahoo.com

Abstract: Methods of extracting of the valuable metals from industrial wastewater.

In this paper the methods used for the recovery of precious metals from industrial waste have been discussed. Physical, chemical and physico-chemical methods as chemical precipitation, ionic flotation, sorption, ion exchange and electrochemical methods have been elucidated. The main advantages and disadvantages of the described methods are analyzed.

Неконтролируемый рост населения привел к появлению многих отраслей промышленности, которые должны удовлетворять растущие потребности людей. На сегодняшний день в мире существует огромное количество промышленных предприятий. И лишь немногие из них могут похвастаться безотходным производством. Промышленными отходами называются вещества, материалы и продукты, которые образуются при производственной деятельности и оказывают отрицательное воздействие разной степени тяжести на окружающую среду и здоровье человека [1].

Рисунок 1. Виды промышленных отходов

Промышленные отходы изобилуют токсичными веществами, которые способны мигрировать на огромные расстояния. Поэтому окружающая среда в радиусе 200 км от места захоронения металлургических отходов является загрязнённой. По статистике на 100 предприятиях горно-металлургического профиля вырабатывается примерно 800 разных видов промышленных отходов [2]. Промышленные отходы цветной металлургии наиболее опасны, так как создают угрозу загрязнения тяжёлыми металлами. Они оказывают отрицательное влияние на здоровье человека. Большинство металлов не подвергаются биологическому разложению и могут накапливаться в живых тканях растений, животных и человека, вызывая болезни и расстройства.

Политика ЕС по отходам ставит целью стимулировать экологически приемлемые методы обращения с отходами. Основной задачей всех положений в области управления отходами является охрана здоровья человека и окружающей среды от вредного воздействия, вызванного сбором, транспортировкой, переработкой, хранением и выбросом отходов. Кроме того, директивы по специфичным видам отходов поощряют использование вторичных материалов, таких как пластик или металлы и таким образом способствуют сохранению ресурсов. Директивы, ориентированные на переработку отходов, повышают природоохранные стандарты и уменьшают уровень выбросов [3].

В последнее время были изучены многочисленные подходы к разработке более дешёвых и более эффективных технологий, как для уменьшения количества производимых сточных вод, так и для улучшения их качества. Основные методы извлечения металлов представлены в таблице 1.

Таблица 1.

Основные методы извлечения металлов [4]

Категория	Методы
Физические	Мембранная фильтрация, ультрафильтрация, нанофильтрация, обратный осмос, электродиализ, ионный обмен, ионная флотация, адсорбция.
Химические	Осаждение, электроэкстракция, электрокоагуляция, фотокатализ, мембранный электролиз.
Биологические	Биосорбция, биоремедиация

Химическое осаждение является наиболее широко используемым для удаления тяжёлых металлов из неорганических стоков. Концептуальный механизм удаления тяжёлых металлов химическим осаждением представлен в уравнении (1):

где M^{2+} и OH^- представляют собой растворенные ионы металлов и осадитель, соответственно, тогда как $M(OH)_2$ представляет собой нерастворимый гидроксид металла. В качестве осадителей выступают $Ca(OH)_2$, $NaOH$, известь, пирит и комплексообразователи (тримеркаптотриазин, тиокарбонат калия/натрия и диметилдитиокарбамат натрия)⁴. В традиционной системе обработки щелочные материалы и другие химические вещества

добавляются в сточные воды, чтобы нейтрализовать и повысить осаждение. Постепенно pH увеличивается, и происходит осаждение ионов металлов (например, в виде гидроксидов). Кроме того, отдельные металлы осаждаются при определенных уровнях pH. Например, гидроксиды Fe^{3+} осаждаются при pH около 3 - 3.5, а Al^{3+} - при pH от 3.7 до 4.5. Ионы двухвалентных металлов осаждаются в щелочном диапазоне, Ni^{2+} при pH около 8, Fe^{2+} при pH от 8 до 9 и Zn^{2+} при pH 9 и больше [5]. Процесс осаждения зависит не только от времени реакции, но и от термодинамических условий. Важным фактором является общее значение pH, но также важную роль играют ионная сила раствора, температура, окислительно-восстановительный потенциал, концентрации комплексообразующих агентов и взаимодействия осажденных твердых веществ. Обработка щелочными материалами связана с серьезными ограничениями в применении. Как правило, такая обработка приводит к получению смеси нестабильных гидроксидов металлов, что также ведет к увеличению затрат при удалении металлов из сточных промышленных вод. Высокие эксплуатационные расходы и производство крупногабаритного шлама, который должен быть утилизирован, являются недостатками традиционной химической обработки.

Ионная флотация может быть альтернативным методом удаления ионов тяжелых металлов из сточных вод. Ионная флотация - процесс извлечения находящихся в растворе ионов методом флотации, при котором в качестве реагентов-собирателей используют ПАВ (поверхностно-активные вещества). Извлекаемый ион образует с ПАВ соединение, которое концентрируется на поверхности всплывающих пузырьков и выносится в пену. Возможны два механизма ионной флотации: адсорбционный и адгезионный. В случае адсорбционного механизма раствор после введения собирателя остаётся гомогенным, а при адгезионном — становится гетерогенной двухфазной системой. По кинетическим возможностям для промышленного использования предпочтительнее адгезионный механизм ионной флотации, при котором извлечение на уровне 90-99% может быть достигнуто за время от долей минуты до нескольких минут. Для ионной флотации характерно извлечение крупных (сотни — тысячи мкм) агрегатов, содержащих 97-99.9% воды и состоящих из отдельных частиц размером от долей мкм до несколько мкм. Характерные особенности ионной флотации (эффективность при относительно низких исходных концентрациях металла, высокая скорость процесса и др.) определяют перспективные направления промышленного использования этого процесса: извлечение молибдена, вольфрама, скандия, германия, рения, золота и др.; выделение металлов из относительно бедных растворов (десятки-сотни мг/л) с целью извлечения (доизвлечения) основного металла и элементов-спутников, присутствующих в руде в небольших количествах [6].

Сорбция относится к группе физико-химических методов удаления металлов, которые используют как самостоятельно, так и в сочетании с реагентными и биологическими методами. Сорбционная очистка заключается в концентрировании поглощаемого вещества на поверхности или в объеме пор сорбента. Разрабатываются и применяются различные недорогие адсорбенты, полученные из сельскохозяйственных отходов, промышленных побочных продуктов, природных материалов или модифицированных биополимеров для удаления тяжелых металлов из загрязненных сточных вод. Самым популярным адсорбентом является активированный уголь, но по стоимости является весьма дорогостоящим. Установлено, что некоторые адсорбенты, такие как хитозан [7], цеолиты [8], отработанная суспензия производства удобрений [9], формальдегид-полимеризованная скорлупа земляного ореха [10], агар и лигнин [11] извлекают тяжелые металлы эффективнее, чем активированный уголь и угольный аэрогель. Большинство тяжелых металлов эффективно адсорбируются хитозаном даже из очень разбавленных растворов. Тем не менее, хитозан является самым дорогим альтернативным адсорбентом, т.к. его стоимость не намного меньше стоимости активированного угля. Однако, сорбционный метод имеет и некоторые недостатки. На определенном этапе очистки адсорбенты обрабатываются, и требуется их регенерация или утилизация. Если регенерация невозможна, то сорбент необходимо вывозить в отвал, что создает дополнительную опасность загрязнения окружающей среды токсичными соединениями. Поэтому сорбционные методы применяются для доочистки сточных вод от ионов тяжелых металлов, а выбор сорбента осуществляется с учетом его стоимости.

Применение природного и богатого сорбционного материала, известного как *биосорбенты*, содержащие микробную биомассу, сельскохозяйственные отходы и биомассу промышленных отходов, завоевало международное внимание в научном мире как недорогой и эффективный метод удаления тяжелых металлов из водных растворов. *Биосорбция* определяется,

как свойство некоторых биоматериалов связывать и концентрировать выбранные ионы или другие молекулы из водных растворов и может происходить как в живой, так и в мертвой биомассе [12]. Исследования в области биосорбции показывают следующие преимущества перед другими методами [13]: материалы можно легко найти в виде отходов или побочных продуктов практически без затрат; нет необходимости в дорогостоящих питательных средах; процесс биосорбции очень быстрый, поскольку неживой материал ведет себя как ионообменная смола; процесс является обратимым, и металл может быть легко десорбируется, таким образом, повторное использование материалов, вполне возможно; химические или биологические отходы сведены к минимуму.

Однако есть и некоторые недостатки: независимо от стоимости металла, он должен быть десорбирован из материала, чтобы быть далее повторно использован; характеристики биосорбентов не могут быть биологически контролируемы.

Ионный обмен - еще один метод, успешно используемый в промышленности для удаления тяжелых металлов из сточных вод. Ионный обмен – процесс обмена между ионами, находящимися в растворе, и ионами, присутствующими на поверхности твердой фазы. Этот процесс протекает на поверхности материалов. Извлечение из сточных вод загрязнений происходит с помощью ионитовых фильтров. Обычно используемыми матрицами для ионного обмена являются синтетические органические ионообменные смолы. Недостатком этого метода является то, что он не может обрабатывать концентрированный раствор, так как матрица легко загрязняется органикой и другими твердыми веществами. Более того, ионообмен не является селективным и очень чувствителен к рН раствора [14].

Основные электрохимические методы, которые используются для очистки сточных вод, представлены на Рис. 2. В настоящее время, электрохимические технологии достигли такого уровня, что они не только сопоставимы с другими технологиями с точки зрения стоимости, но и более эффективны и компактны. Электрохимический механизм восстановления металла очень прост. В основном это катодное осаждение:

где M - металл, а n – валентность металла. Основным реагентом является электрон, который считается чистым реагентом.

Помимо восстановления металлов до металлической формы, электрохимическая обработка имеет ряд преимуществ: никаких дополнительных химических реагентов не требуется; отсутствие отходов; высокая селективность; низкие эксплуатационные расходы; возможная дезинфекция сточных вод [15]. Однако есть недостатки: скорость осаждения и состав раствора в некоторых случаях могут вызывать образование дендритов и рыхлых или губчатых отложений; помехи вызванные реакцией выделения водорода или восстановления кислорода должны быть минимизированы.

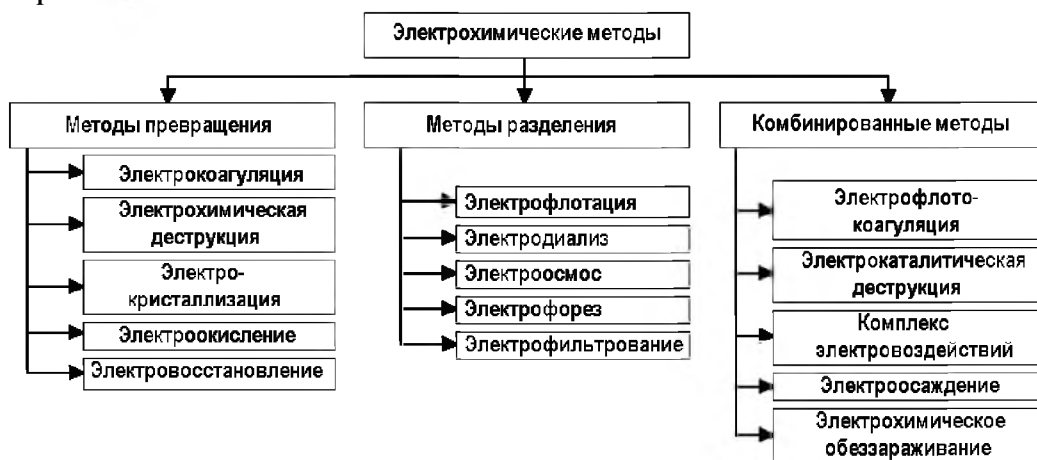

Рисунок 2. Электрохимические методы, используемые для очистки сточных вод [16]

Выводы

В последние года широкий диапазон технологий очистки, такие как химическое осаждение, адсорбция, мембранная фильтрация, электродиализ и фотокатализ, был разработан для удаления тяжелых металлов из загрязненных сточных вод. Важно отметить, что выбор наиболее

подходящего метода обработки сточных вод загрязненных металлами зависят от некоторых основных параметров, таких как pH раствора, начальная концентрация металла, общая эффективность обработки по сравнению с другими технологиями, воздействие на окружающую среду, а также экономические параметры, такие как капитальные вложения и эксплуатационные расходы. Техническая применимость, простота установки и экономическая эффективность являются ключевыми факторами, которые играют важную роль в выборе наиболее подходящей системы обработки для неорганических стоков. Все упомянутые выше факторы следует принимать во внимание при выборе наиболее эффективного и недорогого способа обработки в целях защиты окружающей среды.

Благодарность: Авторы выражают благодарность Национальному Исследовательскому Совету Италии и Академии Наук Молдовы за финансовую поддержку молдо-итальянского проекта «Термодинамическая оптимизация инновационных процессов, разработанных для оценки промышленных отходов, содержащих ценные металлы», 2018-2019 гг.

Referințe bibliografice:

1. <http://www.musor1.ru/articles/promyshlennye-othody/>
2. <http://www.dishisvobodno.ru/iron-and-steel-waste.html>
3. http://ec.europa.eu/environment/enlarg/pdf/pubs/waste_ru.pdf
4. Wang H. & Ren Z. J. Bioelectrochemical metal recovery from wastewater: a review. *Water research*, 2014, 66, 219-232.
5. Skousen J., Rose A., Geidel G., Foreman J., Evans R. & Hellier W. Handbook of technologies for avoidance and remediation of acid mine drainage. National Mine Land Reclamation Center, Morgantown, 1998, p. 131.
6. <http://www.mining-enc.ru/i/ionnaya-flotaciya/>
7. Peter Osei Boamah et al. Sorption of heavy metal ions onto carboxylate chitosan derivatives – A mini-review. *Ecotoxicology and Environmental Safety*. 2015, 116, 113–120.
8. Murkani M. et al. Evaluation of natural zeolite clinoptilolite efficiency for the removal of ammonium and nitrate from aquatic solutions. *Environmental Health Engineering and Management Journal*, 2015, 2(1), 17–22.
9. Tripathi A., Ranjan M.R. Heavy Metal Removal from Wastewater Using Low Cost Adsorbents. *Journal of Bioremediation and Biodegradation*, 2015, 6, 315.
10. Uzun İ., Güzel F. Adsorption of some heavy metal ions from aqueous solution by activated carbon and comparison of percent adsorption results of activated carbon with those of some other adsorbents. *Turkish Journal of Chemistry*, 2000, 24, 291–297.
11. Shrivastava S. K., Singh A. K., Sharma A. Studies on the uptake of lead and zinc by lignin obtained from black liquor – a paper industry waste material. *Environmental Technology*, 1994, 15, 353–361.
12. Volesky B. Biosorption and me. *Water research*, 2007, 41(18), 4017-4029.
13. Farooq U., Kozinski J. A., Khan M. A. & Athar M. Biosorption of heavy metal ions using wheat based biosorbents—a review of the recent literature. *Bioresource technology*, 2010, 101(14), 5043-5053.
14. Dabrowski A., Hubicki Z., Podkoscielny P., Robens E. Selective removal of the heavy metals from waters and industrial wastewaters by ion-exchange method. *Chemosphere*, 2004, 56(2), 91–106.
15. Chen J. P. & Lim L. L. Recovery of precious metals by an electrochemical deposition method. *Chemosphere*, 2005, 60(10), 1384-1392.
16. <http://mediana-eco.ru/electrochem.htm>

INFLUENȚA PARAMETRILOR CĂRBUNILOR ACTIVI AUTOHTONI ASUPRA IMOBILIZĂRII VITAMINEI B₁₂

Silvia CIBOTARU, Nina ȚÎMBALIUC, Tudor LUPAȘCU,
Institutul de Chimie, str. Academiei nr. 3, MD 2028, Chișinău, R. Moldova,
E-mail: silvia.popovici@gmail.com

Abstract: This paper presents the results of scientific research aimed at studying the adsorption properties of activated carbons, obtained from local raw materials (wood charcoal-CA_{ML} and peach

stones-CAS-23), towards vitamin B₁₂. Activated carbons CAS-23 and CA_{ML} were obtained in pilot conditions by physico-chemical activation procedures. The porous structure of investigated activated carbons was determined from nitrogen adsorption-desorption isotherms (N₂, 77 K). Scientific research results allow concluding that wood charcoal and peach stones are cheap and effective materials for the synthesis of activated carbon adsorbents. The values of adsorption of vitamin B₁₂ are in direct correlation with the structural characteristics of the studied samples of activated carbons, in particular, with their mesopore volume.

Cuvinte cheie: cărbuni activi, suprafață specifică, volumul mezopozilor, adsorbție, Vitamina B₁₂

Introducere

Actualmente, una din consecințele cele mai grave ale degradării mediului ambiant este înrăutățirea simțitoare a stării de sănătate a populației, însoțită de sporirea numărului intoxicațiilor exogene. Printre cele mai simple și eficiente metode de detoxificare a organismului uman este enterosorbția. Enterosorbția reprezintă un procedeu de detoxicare a organismului uman prin imobilizarea și eliminarea ulterioară din tubul digestiv a metaboliților de natură endogenă și exogenă. Imobilizarea substanțelor toxice are loc datorită proceselor de adsorbție, schimbului de ioni, complexării pe adsorbanti specifici.

În prezent această metodă de detoxicare a organismului uman este utilizată pe larg în majoritatea clinicilor. Cei mai aplicați enterosorbanti sunt fabricați pe bază de cărbune activ. Datorită proprietăților lor fizico-chimice cărbunii activi sunt materiale specifice și ideale de sorbție, care permit rezolvarea multor probleme de purificare chimică și biologică a organismului uman, cât și a mediului înconjurător. Cărbunii activi, fiind materiale extrem de poroase, au o suprafață internă considerabilă. Datorită forțelor de adsorbție, în structurile poroase ale cărbunilor activi (în volumul micropozilor și mezopozilor) are loc adsorbția diferitor tipuri de contaminanți. Un rol aparte în acest sens, le revine cărbunilor activi obținuți din sămburi de fructe, coji de nuci, semințe de struguri [1, 2, 3]. Aceasta se datorează faptului, că structura morfologică a cojilor de nuci și a sămurilor de fructe favorizează obținerea cărbunilor activi cu o rezistență mecanică mare și o capacitate de adsorbție sporită. Proprietățile adsorbționale performante ale acestor cărbuni activi oferă largi posibilități de utilizare a lor [4, 5, 6], inclusiv în tratamentul complex al intoxicațiilor și al stărilor patologice pentru imobilizarea, neutralizarea și eliminarea din organismul uman a substanțelor toxice.

Materiale și metode

În calitate de materie primă pentru obținerea cărbunilor activi se pot utiliza diferite materiale bogate în carbon, de exemplu – lemnul, turba, cărbunii de pământ etc. Pentru cercetări, cu perspectiva de utilizare în calitate de enterosorbenti, au fost selectați cărbunii activi autohtoni obținuți din mangal de lemn (destinat pentru pregătirea bucatelor) fabricat în or. Strășeni și sămurii de piersici, un produs secundar al industriei alimentare. Pentru obținerea mostrelor de cărbuni activi cercetați s-a utilizat procedeul fizico-chimic de activare, realizat în laborator în condiții pilot în cuptoare speciale la temperatura de 850 °C [7].

În conformitate cu cerințele impuse de Monografia Farmacopeică temporară, aprobată pentru cărbunele medicinal Medicas E, conținutul de metale grele nu poate să depășească 0,001% (cu specificația pentru conținutul de fier - să nu depășească 0,06%), reziduul prin calcinare -5%, iar cantitatea de substanțe dizolvate în soluție de acid clorhidric -2,5%. Pentru a obține acești indici de calitate mostrele selectate de cărbuni activi au fost tratate cu soluție de 6% de HCl la temperatura de fierbere, timp de 2 ore. După acesta cărbunele a fost spălat cu apă distilată până la pH-ul soluției egal cu 5. În final cărbunele s-a uscat în etuvă la temperatura 110 °C până la masă constantă. Conținutul de metale grele, reziduul prin calcinare pentru mostrele de cărbuni selectate au fost determinate în Laboratorul de Încercări de Spectroscopie Atomică al Institutului de Chimie. Rezultatele obținute se încadrează în cerințele impuse de Monografia Farmacopeică pentru ambele mostre de cărbuni selectați.

Structura poroasă a cărbunilor activi cercetați s-a determinat din izotermele de adsorbție a azotului (N₂, 77 K), utilizând analizatorul automat AUTOSORB-1 (firma Quantachrome, SUA).

În cercetările noastre în calitate de substanță-marker a fost utilizată Vitamina B₁₂ (Cyanocobalamin) cu MM 1355,38 u.c. (fig. 1) care modelează stările de intoxicare a organismului uman cu toxine cu masă moleculară medie (MM 500-1500), așa cum sunt oligopeptidele, lipopolisaharidele etc.

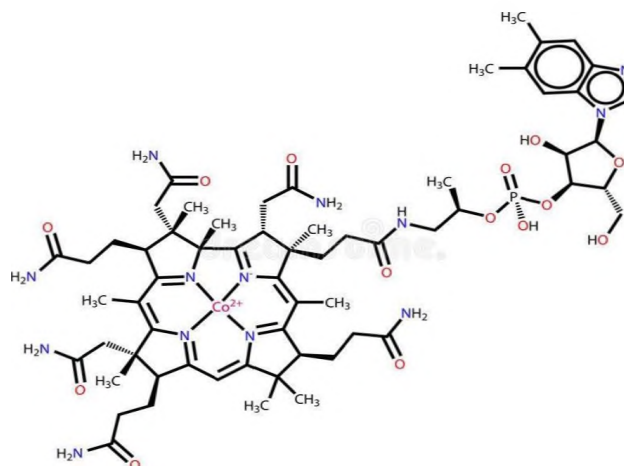

Figura 1. Vitamina B₁₂ (C₆₃H₈₈CoN₁₄O₁₄P)

Procesele de adsorbție au fost cercetate în condiții statice. Izotermele de adsorbție au fost măsurate la temperatura de 22 °C, după stabilirea echilibrului procesului. Concentrațiile de echilibru au fost determinate la spectrofotometrul UV-VIS, modelul JENWAY 6505. Metoda experimentală utilizată constă în dozarea la cantități determinate de cărbune activ cu masa constantă m a volumelor fixe V de soluții cu concentrații cunoscute C_0 și menținerea lor sub agitare un timp suficient pentru atingerea echilibrului chimic la temperatura constantă.

Valoarea adsorbției pentru substanțele cercetate s-a determinat conform relației:

$$a = \frac{(C_0 - C_e) * V}{m}, \quad (1)$$

în care: a - valoarea adsorbției, mg/g; C_0 - concentrația inițială a soluției, mg/L; C_e - concentrația de echilibru, mg/L; V - volumul soluției, L; m - cantitatea de sorbent, g.

Rezultate și discuții

Pentru evaluarea potențialului de imobilizare a Vitaminei B₁₂ au fost determinați indicii de calitate, parametri de structură și capacitatea de adsorbție a cărbunilor activi obținuți din mangal (CA_{ML}) și din simburii de piersici (CAS-23). Rezultatele obținute la stabilirea indicilor de calitate (capacitatea de adsorbție după albastru de metilen și după iod; reziduul după calcinare; umiditatea) ale cărbunilor activi cercetați sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1.

Indicii de calitate a cărbunilor activi CA_{ML} și CAS-23

Tipul de cărbune activ	$a(I_2)$, mgI ₂ /gCA	$a(AM)$, mgAM/gCA	Reziduul după calcinare, (%)	Umiditatea, %
CA _{ML}	865,0	135,0	3,70	7,9
CAS-23	848,5	187,5	0,71	7,4

Analiza rezultatelor obținute conchide faptul că ambele mostrele de cărbuni selectați se încadrează în cerințele impuse de Monografia Farmaceutică la parametrul rezidul după calcinare (>5%) iar valorile capacității de adsorbție după albastru de metilen ne sugerează faptul că capacitatea de imobilizare a toxinelor cu masa moleculară medie, gen Vitamina B₁₂, poate fi mai mare în cazul utilizării cărbunelui CAS-23.

Pentru stabilirea structurii poroase a cărbunilor activi cercetați au fost determinate izotermele de adsorbție a azotului la AUTOSORB (fig. 2). Utilizând ecuația BET și metoda NLDFT (Non-Local Density Functional Theory) [8] au fost stabilite valorile principalelor caracteristici ale parametrilor de structură a cărbunilor activi studiați.

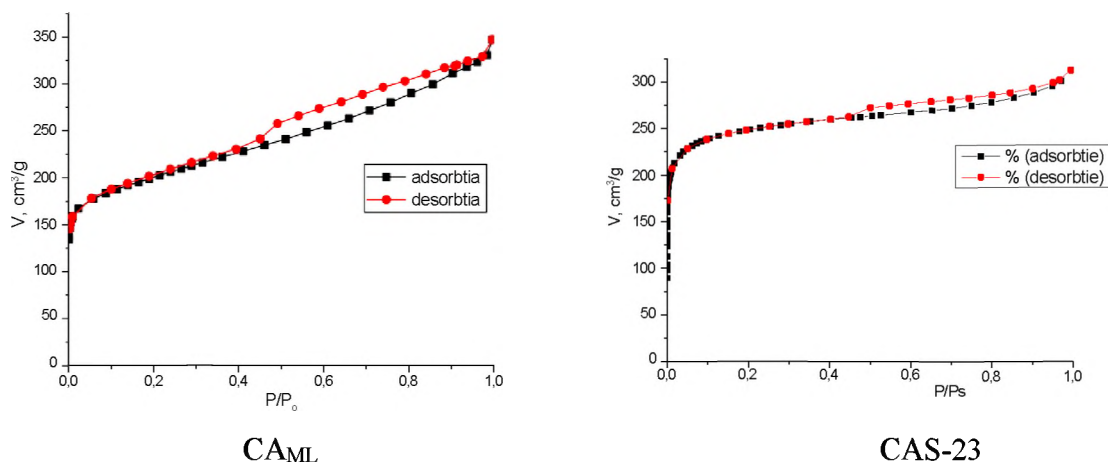

Figura 2. Izotermele de adsorbție-desorbție a azotului (77 K) pentru CA_{ML} și CAS-23.
Rezultatele obținute sunt prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2

Parametrii de structură a cărbunilor activi CA_{ML} și CAS-23

Mostra de CA	V _s , cm ³ /g	W ₀₁ , cm ³ /g	S _{geom} , m ² /g	V _{me} , cm ³ /g	V _{me} / V _s , %
CA _{ML}	0,574	0,247	914	0,327	56,97
CAS-23	0,484	0,376	945	0,308	63,64

V_s- volumul sorbtiv al porilor, cm³/g; W₀₁- volumul microporilor, cm³/g; S_{geom}- suprafața geometrică a porilor, m²/g; V_{me} – volumul mezoporilor, cm³/g.

Datele referitoare la structura poroasă a cărbunilor activi cercetați, în special cele referitoare la cota volumului mezoporilor față de valorile volumului sorbtiv ale cărbunelui CAS-23 vis-a-vi de cele ale cărbunelui CA_{ML}, sugerează un potențial superior de imobilizare a vitaminei B₁₂ pentru cărbunele obținut din șimburi de piersici.

Eficiența cărbunilor activi în calitate de enterosorbanti se testează inițial în condiții de laborator prin evaluarea capacității de sorbție a diferitor substanțe cu diverse mase moleculare, ce servesc drept marcheri ai stării de intoxicare a organismului uman. În cercetările noastre în calitate de substanță-marker a fost utilizată Vitamina B₁₂. Procesele de adsorbție au fost cercetate în condiții statice. Metoda experimentală utilizată constă în adăugarea la o masa constantă (50 mg) de cărbune activ a volumelor fixe (50 mL) de soluții cu concentrații cunoscute C₀ și menținerea lor sub agitare la temperatură constantă.

Timpul de contact al soluției cu cărbunele activ a fost determinat din curbele cineticii de adsorbție. În figura 3 sunt prezentate curbele cineticii de adsorbție a Vitaminei B₁₂ pe cărbunii activi CA_{ML} și CAS-23. Cinetica adsorbției vitaminei B₁₂ ne-a permis să constatăm că intervalul suficient pentru a se stabili echilibrul este de 7 zile (168 h).

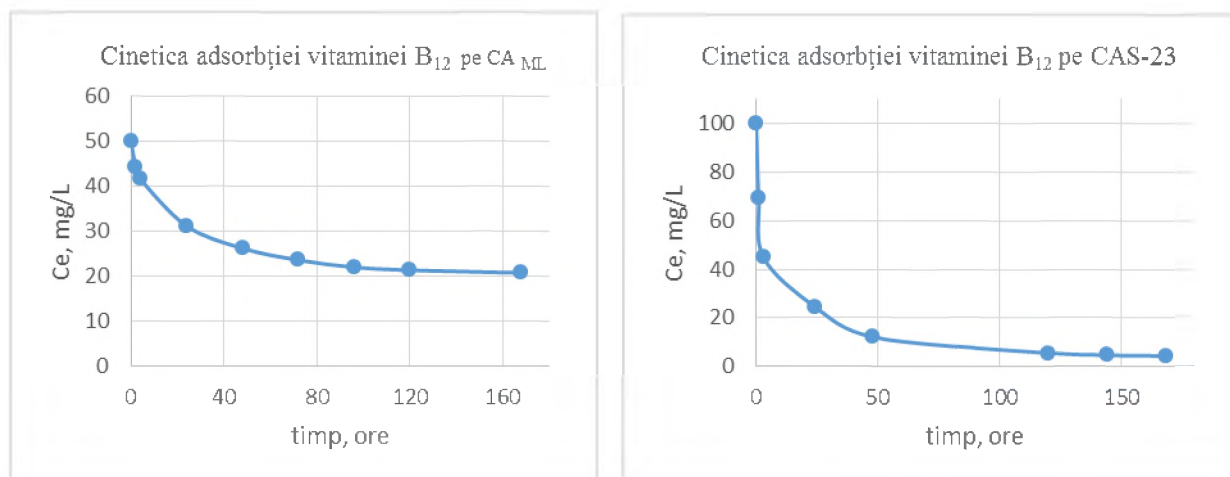

Figura 2. Cinetica adsorbției Vitaminei B₁₂ pe CA_{ML} și CAS-23

Tabelul 3

**Gradul de imobilizare a Vitaminei B₁₂ (%) pe cărbunii activi CA_{ML} și CAS-23
la diferite intervale de timp**

Mostra de CA	1 oră	3 ore	24 ore	48 ore	120 ore	144 ore	168 ore
CA _{ML}	11,34	16,6	37,6	47,5	57,2	-	58,4
CAS-23	30,9	55,2	75,4	87,9	94,4	95,3	95,5

Datele curbelor cineticii de adsorbție a Vitaminei B₁₂ pe cărbunii CA_{ML} și CAS-23 ne-au permis să determinăm gradul de reținere a substanței-marker de către fiecare dintre adsorbenți. Rezultatele obținute, prezentate în tabelul 3, denotă o capacitate sporită, practic totală (95,5%) de imobilizare a Vitaminei B₁₂ de către cărbunele activ CAS-23.

În figura 3 sunt prezentate izotermele de adsorbție a Vitaminei B₁₂ pe cărbunii activi CA_{ML} și CAS-23, determinate în condiții statice la temperatura camerei.

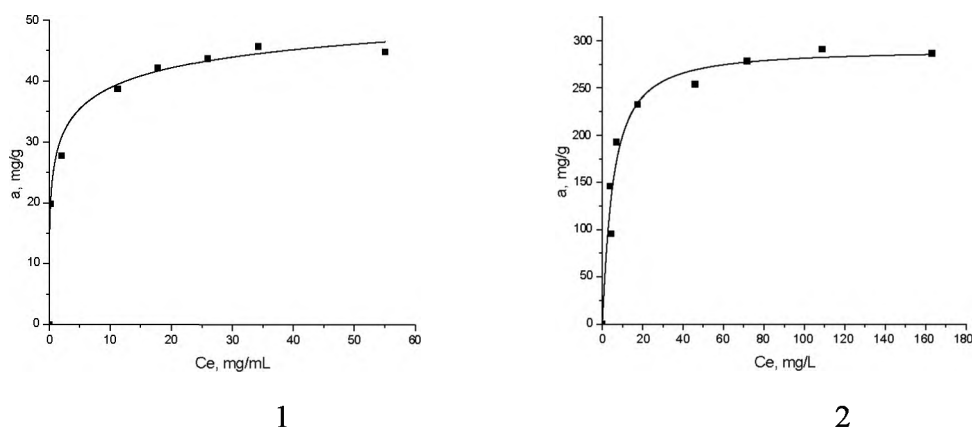

Figura 3. Izotermele de adsorbție a Vitaminei B₁₂ pe cărbunii activi CA_{ML} (1) și CAS-23(2).

Analiza rezultatelor prezentate confirmă ipoteza unei eficiențe sporite a cărbunelui activ CAS-23 la imobilizarea toxinelor cu masă moleculară medie, gen Vitamina B₁₂. Acest fapt ne permite să constatăm, că rolul determinant în procesul de adsorbție a Vitaminei B₁₂ îl au parametrii de structură a cărbunilor studiați și, în deosebi, a valorii volumului mezoporilor care este într-o corelație directă cu valoarea adsorbției maxime.

Concluzii

- Au fost stabiliți indicii de calitate și parametrii de structură ai cărbunilor activi obținuți din mangan din lemn și din sîmburi de piersici.
- S-a stabilit, că procesul de imobilizare a Vitaminei B₁₂ depinde în mod direct de valorile parametrilor de structură a cărbunilor activi, în special, de volumul mezoporilor.
- Cărbunele activ CAS-23 manifestă o capacitate sporită de imobilizare (95,5 %) a toxinelor cu masă moleculară medie, gen Vitamina B₁₂.

Mulțumiri: Această cercetare a fost realizată cu suportul financiar al Proiectului Internațional NanoMed — H2020-MSCA-RISE-2016.

Referințe bibliografice:

1. Lupașcu T. Cărbuni activi din materii prime vegetale, Chișinău, ÎEP: Știința, 2004, 224 p.
2. Lupașcu T. Tehnologii moderne de obținere a cărbunilor activi și utilizarea lor pentru protecția mediului și a sănătății omului. Buletinul ASM, Seria ȘBCA, 2004, nr 1, pp 170-175.
3. Rodriguez-Reinoso F., Lopez-Gonzalez I. Activated carbons from almond shells. Characterization of the pore structure. Carbon, 1984, vol. 22, p.13-18.
4. Lupașcu T., Ciobanu M., Țîmbaliuc N. Uze of oxidized activated carbon in water treatment processes. Environmental Engineering and Management Journal. September, 2002. vol.1. №2. p.169-176.

5. Lupașcu T., Ciobanu M., Țimbaliuc N. Adsorbția amestecurilor de coloranți și substanțe tensioactive din soluții apoase pe cărbuni activi. *Revista de Chimie*, 2007, v. 58, nr.10, p.905-908.
6. Lupașcu T., Țimbaliuc N. Elaborarea schemei tehnologice de tratare a apelor reziduale de la întreprinderile textile. Materialele conferinței jubiliare INECO 15 ani “Ecologie și protecția mediului-cercetare, implementare, management”. 29 decembrie, Chișinău, 2006, p.201-204
7. Cibotaru Silvia. Study of structure parameters and of absorption capacity of activated carbon obtained from wood charcoal. *Economic and Engineering Studies*, 2017, nr.2 (2), pp. 102-107
8. AUTOSORB AS-1. ASIWin. GAS SORPTION SYSTEM. OPERATION MANUAL. Firmware: ver 2.55. ASIWin Software: ver 2.0 and newer. Quantachrome Instruments, 2008.

ADAPTAREA METODEI ABTS^{•+} PENTRU DETERMINAREA PROPRIETĂȚILOR ANTIOXIDANTE ALE CĂRBUNILOR ACTIVI

Irina GINSARI^{a,b}, Raisa NASTAS^a,

^aInstitutul de Chimie al Academiei de Științe a Moldovei, str. Academiei, 3, Chișinău
MD-2028, Republica Moldova, email: iraginsari@mail.ru

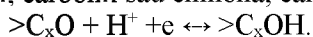
^bUniversitatea de Stat “Dimitrie Cantemir”, str. Academiei, 3/2, Chișinău MD-2028,
Republica Moldova

Abstract: The purpose of this work was to adapt the ABTS^{•+} cation-radical method for evaluation of the antioxidant activity of active carbons. Antioxidant activity is widely used as a parameter to characterize different substances or mixtures, which are able to scavenge or neutralize free radicals. The method is based on the spectrophotometric measurement of ABTS cation-radical (ABTS^{•+}) concentration changes resulting from the ABTS^{•+} reaction with antioxidants. In the present work, in order to adjust the ABTS method for solid samples, different experimental details were considered, including: the active carbon grain size, solid/liquid ratio, agitation time, total contact time and separation of phases.

Introducere

Antioxidanții în calitate de compuși care micșorează intensitatea oxidării radicalice și neutralizează radicalii liberi, formează bariere succesive de protecție în dependență de tipul mecanismului lor de acțiune. Unul din momentele importante în acțiunea antioxidantilor este derularea în lanț a reacțiilor antioxidative, cu formarea radicalilor intermediari mai puțin activi care sunt anihilați prin alte reacții antioxidative cu implicarea unor compuși activi [1], [2].

Multe aplicații ale cărbunilor activi sunt puternic influențate de chimia suprafeței. Astfel, ca exemplu, unde chimia suprafeței are o relevanță este utilizarea cărbunilor activi în cataliză, adsorbția în soluții sau procese electrochimice [3], [4], [5], [6], [7]. În mod special, în discuțiile privind comportamentul electrochimic al cărbunelui activ, cum ar fi performanța acestuia în calitate de condensator cu strat dublu, trebuie să țină cont de electrodul de cărbune activ/interfața electrochimică, unde grupele de suprafață joacă un rol important în mediul apos [3], [6], [7], [8], [9], [10]. Prezența heteroatomilor pe suprafață (în special grupele de oxigen) influențează comportamentul electrochimic al cărbunelui activ în două moduri. Pe de o parte, grupele de oxigen pot determina umectarea suprafeței cu soluția de electrolit. Se știe că, din cauza comportamentului hidrofob al suprafeței microporii cărbunelui activ nu pot fi umecate complet în soluții apoase⁸; creșterea conținutului de oxigen modifică câmpul electrostatic pe suprafață, ceea ce ușurează interacțiunea cu moleculele de apă³. Pe de altă parte, grupele de oxigen pe suprafață pot prezenta reacții redox^{6,7}, care pot avea contribuții semnificative în diferite procese. Conform unor studii, creșterea capacității electrochimice a cărbunelui activ^{7,8,9} se bazează în principal pe mecanisme redox. Alte studii au scos în evidență, că grupele funcționale care se desorb sub formă de CO sunt responsabile de creșterea capacității redox a cărbunilor activi¹⁰; acestea fiind grupări hidroxil, carbonil sau chinonă, care pot participa în procesul redox chinonă/hidrochinonă:

Metodele cunoscute în literatura de specialitate, pentru determinarea proprietăților redox ale cărbunilor activi sunt spectroscopia fotoelectronică de raze X (XPS), voltametria și desorbție termică programată (TPD). În lucrarea dată ne-am propus să adaptăm o metodă mai rapidă de determinare a

proprietăților antioxidante pentru a evalua proprietățile redox ale cărbunilor activi.

Determinarea activității antioxidante prin metoda cation-radicalului ABTS. Generarea cation-radicalului ABTS [11] (2,2'-azinobis-(3-ethylbenzothiazoline-6-sulfonic acid)) este principiul de bază al metodei spectrofotometrice aplicată pentru măsurarea activității antioxidante totale a soluțiilor substanțelor pure [12], [13], [14], amestecuri lichide și a băuturilor [15]. Metoda originală a ABTS^{•+} s-a bazat pe activarea metmioglobinei cu peroxid de hidrogen în prezența ABTS pentru a produce cation-radicalul, în prezența sau absența antioxidanților. Tehnica îmbunătățită pentru generarea ABTS^{•+} implică producerea directă a cromoforului albastru/verde de ABTS^{•+} prin reacția între ABTS și persulfat de potasiu. Aceasta are valori maxime de absorbție la lungimile de undă 415, 645, 734 și 815 nm [16], [17]. Adăugarea antioxidanților la soluția cu cation-radical reduce ABTS^{•+} într-o măsură și într-un interval de timp în funcție de activitatea și concentrația antioxidantului și durata reacției.

Astfel, gradul de decolorare (Fig. 1), ca inhibare procentuală a cationului ABTS^{•+}, este determinat în funcție de concentrație și timp și calculat în raport cu reactivitatea troloxului ca standard, în aceleași condiții. Metoda se aplică pentru determinarea activității atât a antioxidanților solubili în apă, cât și a lipidelor, a compușilor puri și a extractelor alimentare.

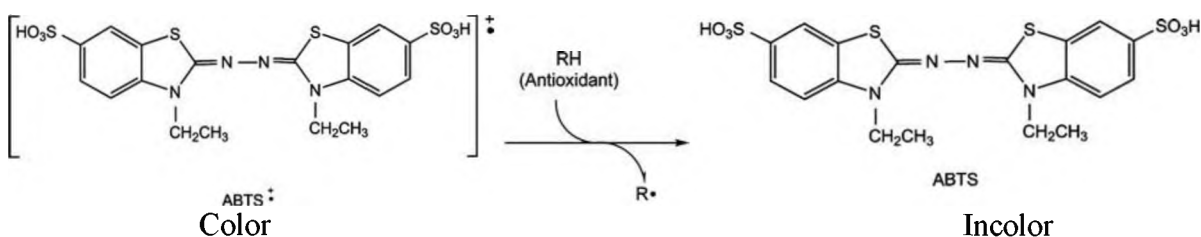

Figura 1. Procesul de decolorare a cation-radicalului ABTS^{•+} în prezența antioxidantului [18]

Metoda ABTS este bazată pe capacitatea compușilor antioxidanți de a anihila cation-radicalul ABTS și de a reduce radicalul la forma neutră incoloră. Re *et al.* propun o metodă parțial modificată¹⁸, radicalul este generat prin amestecarea soluției de ABTS (C_{ABTS} , 7mM) și a soluției de persulfatul de potasiu (2.45 mM) în raport volumetric 1:1. Cation-radicalul de ABTS (ABTS^{•+}) este produs prin reacția dintre ABTS și persulfatul de potasiu la contactarea acestora timp de 12-16 ore la întuneric la temperatura camerei. Soluția de ABTS^{•+} obținută este diluată cu etanol de 70 % până la densitatea optică $Abs_{700} = 0,700 \pm 0,020$, se înregistrează valoarea absorbției. Soluțiile stoc ale compușilor testați sunt diluate cu etanol de 70% astfel încât introducerea unei părți alicote (30 μ L de antioxidant la 3.0 mL de ABTS^{•+}) cu citirea absorbției exact la 1 și 6 min după amestecare, să producă o inhibiție de 20-80% față de soluția de referință.

Scopul lucrării este adaptarea metodei ABTS^{•+} pentru determinarea proprietăților antioxidante ale cărbunilor activi, fiind o metodă mai accesibilă și rapidă.

1. Materiale și metode

În calitate de mostre solide au fost folosite 2 probe de cărbune activ: (I) cărbunele activ obținut din coji de nuci, prin metoda de activare fizico-chimică cu vapori de apă (CAN) și (II) modificat cu ioni de clor (CAN-Cl) [19].

Toți reagenții au fost de calificativul chimic pur pentru analiză. Pentru prepararea soluțiilor a fost folosită apa bidistilată.

Soluția matrice ABTS a fost preparată prin dizolvarea a 16 mg ABTS în 2 mL apă bidistilată.

Soluția de persulfat de potasiu a fost preparată prin dizolvarea a 26,4 mg persulfat de potasiu în 20 mL apă bidistilată.

Soluția stoc (generarea cation-radicalului ABTS). Pentru formarea radicalului ABTS^{•+} soluțiile de ABTS și persulfat de potasiu se amestecă în raport de 1:1, reacția decurge la întuneric, la temperatura camerei, timp de 12-16 ore.

Soluția de lucru ABTS a fost preparată din soluția stoc de ABTS^{•+}, care se diluează cu apă bidistilată până la stabilizarea valorii absorbției la $0,700 \pm 0,020$, la $\lambda = 734$ nm.

Toate măsurătorile au fost efectuate la aparatul UV/VIS Spectrophotometer (Modelul 6505, Jenway, Marea Britanie), folosind cuvă din cuarț $L = 10$ mm.

Curba de etalonare a fost trasată folosind în calitate de referință troloxul (analog al vitaminei E). Din soluția inițială de trolox, cu concentrația de 214,5 mg/L, au fost preparate soluții de concentrație diferită (tabelul 1). În cuva de cuarț se trec cu micropipeta automată 60 μ L de soluție de trolox de

concentrația respectivă, la care se adaugă 3 mL soluție ABTS, se agită bine și se înregistrează valoarea absorbantei la $\lambda=734$ nm, după 1 și 6 min de incubare.

Activitatea antioxidantă (AA%) se determină conform relației:

$$AA \% = \frac{I_0 - I}{I_0} \cdot 100 \quad (1)$$

unde: I_0 – valoarea extincției de $0,700 \pm 0,020$ la 734 nm a soluției ABTS⁺; I – este valoarea extincției după incubare.

Valorile absorbantei soluțiilor de trolox înregistrate după 1 și 6 minute de incubare, și activitatea antioxidantă (AA%) sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1.

Datele pentru curba de etalonare față de trolox, la 1 și 6 minute de incubare

Nr. ord.	$C_{(trolox)}$, mg/L	$V_{(trolox)}$, mL	$V(H_2O)$, mL	Abs. 1 min	Abs. 6 min	Inhibiția, %
0	214,5	-	-	0,265	0,265	62,83
1	107,25	12,5	12,5	0,499	0,499	30,01
2	85,8	4	6	0,526	0,526	26,22
3	71,21	8,3	16,7	0,550	0,549	22,86
4	42,9	5	20	0,608	0,608	14,72
5	30,63	3,57	21,43	0,636	0,636	10,79
6	23,76	2,77	22,23	0,640	0,640	10,23
7	19,47	2,27	22,73	0,643	0,642	9,81
8	14,27	1,78	23,22	0,646	0,645	9,39
9	13,38	1,56	23,44	0,667	0,667	6,45
10	11,23	1,31	23,69	0,667	0,666	6,45
11	10,21	1,19	23,81	0,670	0,669	6,03

Determinarea proprietăților antioxidante a probelor solide (cărbunilor activi). La masa de proba uscată se adaugă cu micropipeta automată 5,00 mL de soluție de lucru ABTS, după agitare (15 sec) și timpul de contactare a fazelor prestabilit, fazele sunt separate prin filtrare cu seringă și se înregistrează valoarea absorbantei la $\lambda=734$ nm.

2. Rezultate și discuții

Folosind valorile absorbantei soluțiilor de trolox înregistrate după 1 și 6 minute de incubare (tabelul 1) au fost trasate 2 curbe de etalonare, care practic coincid, pentru ambele coeficientul de corelație este același, de 0,9975 (Fig. 2). Acest lucru demonstrează că soluția de trolox este destul de stabilă timp de 6 minute.

Pentru a selecta condițiile optime a metodei propuse pentru determinarea proprietăților antioxidante ale cărbunilor activi au fost luate în considerare câteva detalii experimentale, așa cum: raportul solid/lichid; timpul de contactare cu agitare periodică de 15 secunde; separarea fazelor prin filtrarea rapidă prin seringă etc. În Fig. 3 este prezentată influența timpului de agitare în funcție de timpul de contactare a fazelor, pentru proba de cărbune activ CAN-CI.

O dată cu creșterea timpului de agitare scade intensitatea colorației soluției de ABTS, ceea ce demonstrează o mai bună interacțiune dintre fazele solid/lichid (cărbune activ – faza solidă; soluția de lucru ABTS – faza lichidă).

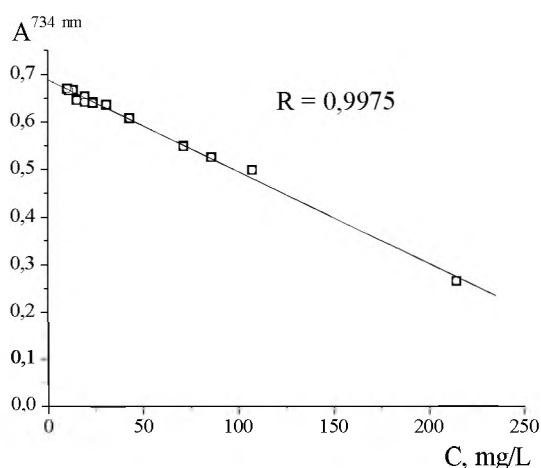

Figura 2. Curba de etalonare pentru martor (trolox), după
(■) 1 minut de reacție
(○) 6 minute de reacție

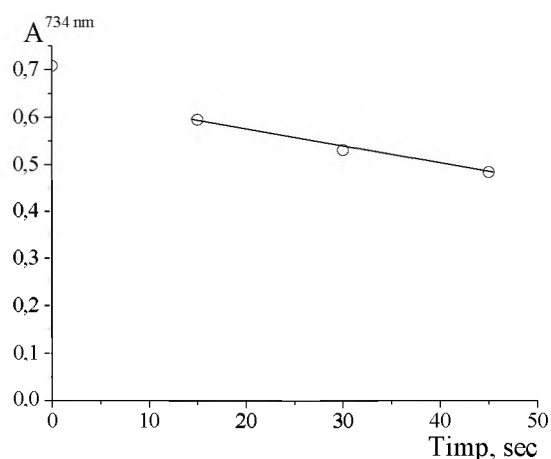

Figura 3. Influența timpului de agitare în funcție de timpul de contactare.
Mostra CAN-Cl, raport solid/lichid=0,25/5

Efectul raportului solid/lichid a fost studiat luând probe de cărbune activ de la 0,1 g până la 1,0 g. Conform rezultatelor obținute, se observă că cele mai bune rezultate se obțin pentru masa de cărbune activ de la 0,1 g până la 0,5 g, dar odată cu mărirea masei probei de cărbune activ valoarea absorbantei crește, ceea ce în mare măsură se datorează particulelor mici (praf) dispersate în soluție. Pentru a stabili timpul optim de contactare al fazelor, experimentul a fost repetat pentru timpul de contactare în intervalul $1 \div 10$ min.

Se constată că în circa 5 minute de contactare a fazelor se obțin rezultate stabile și reproductibile (în limita erorii experimentale) (Fig. 4 și 5). La mărirea timpului de contactare (până la 9-10 minute de contactare) se observă o ușoară creștere a valorii absorbantei ceea ce se datorează suspensiei de cărbune activ în soluție.

Analiza datelor obținute la determinarea activității antioxidante a cărbunelui activ (mostra CAN-Cl) a demonstrat prezența unei activități sporite de reducere a radicalului $ABTS^{\bullet+}$ numai până la un timp de 5 minute, iar mărirea timpului induce la mărirea valorii absorbantei (Fig. 4). Astfel, 0,25 g de CAN-Cl reduc radicalul ABTS în proporție de 46,61%. Pentru cărbunele activ CAN de asemenea este suficient timpul de contactare de 5 minute. Pentru această mostră s-a înregistrat o activitate antioxidantă de 48,51% (Fig. 5). Mostrele de cărbune activ CAN și CAN-Cl posedă o activitate antioxidantă comparabilă față de cation-radicalul ABTS.

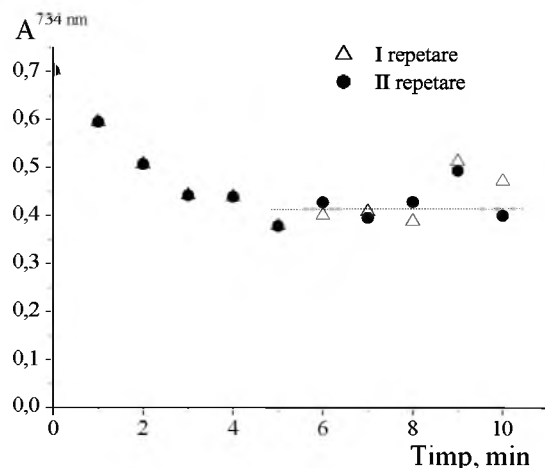

Figura 4. Influența timpului de contactare a fazelor. Valoarea absorbantei soluției de $ABTS^{\bullet+}$

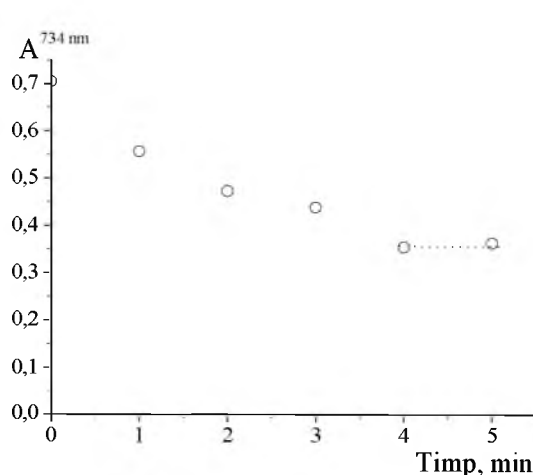

Figura 5. Influența timpului de contactare a fazelor. Valoarea absorbantei soluției de $ABTS^{\bullet+}$

după contactarea mostra CAN-Cl,
raport solid/lichid 0,25/5

după contactarea mostra CAN,
raport solid/lichid 0,25/5

Concluzii

✓ A fost adaptată metoda ABTS^{•+} pentru determinarea proprietăților antioxidante ale cărbunilor activi. Au fost stabilite condițiile optime pentru a determina activitatea antioxidantă: raportul solid/lichid (0.1÷0.5)/5; timpul de contactare 5÷8 min cu agitare periodică de 15 secunde; separarea fazelor prin filtrarea cu ajutorul seringii și înregistrarea absorbanței la $\lambda=734$ nm.

✓ Analizele comparative a activității antioxidante a mostrelor de cărbune activ studiate, relevă o activitate ușor ridicată pentru proba inițială (CAN, 48,51%) față de cea modificată cu ioni de clor (CAN-Cl, 46,61%).

Acknowledgements

This work was supported by World Federation of Scientists Fellowship (2018-2019 years).

Referințe bibliografice:

1. Plaza M., Cifuentes A., Ibáñez E. In the search of new functional food ingredients from algae. // Trends in Food Science & Technology, 2008, vol. 19, p. 31-39.
2. Rodriguez-Garcia I., Guil-Guerrero J.L. Evaluation of the antioxidant activity of three microalgal species for use as dietary supplements and in the preservation of foods. Food Chemistry 108 (2008) 1023–1026.
3. Kinoshita K. Carbon: electrochemical and physicochemical properties. New York: John Wiley & sons; 1988, p. 293–387.
4. Radovic LR, Rodriguez-Reinoso F. Carbon materials in catalysis. In: Thrower PA, editor. Chemistry and physics of carbon, vol. 25. New York: Dekker; 1997. p. 243–358.
5. Radovic LR, Moreno-Castilla Carlos, Rivera-Utrilla J. Carbon materials as adsorbents in aqueous solutions. In: Radovic LR, editor. Chemistry and physics of carbon, vol. 27. New York: Dekker; 2001. p. 227–405.
6. Leon y Leon CA, Radovic LR. Interfacial chemistry and electrochemistry of carbon surfaces. In: Thrower PA, editor. Chemistry and physics of carbon, vol. 24. New York: Dekker; 1994. p. 213–310.
7. Biniak S, Swiatkowski A, Pakula M. Electrochemical studies of phenomena at active carbon-electrolyte solution interfaces. In: Radovic LR, editor. Chemistry and physics of carbon, vol. 27. New York: Dekker; 2001. p. 125–225.
8. Hsieh C, Teng H. Influence of oxygen treatment on electric doublelayer capacitance of activated carbon fabrics. Carbon 2002; 40:667–74.
9. Lozano-Castellor D, Cazorla-Amoror s D, Linares Solano A, Shiraishi S, Kurihara H, Oya A. Influence of pore structure and surface chemistry on electric double layer capacitance in non-aqueous electrolyte. Carbon 2003; 41:1765–75.
10. Bleda-Martinez MJ, Maciar-Agullor JA, Lozano-Castellor D, Morallorn E, Cazorla-Amoror s D, Linares-Solano A. Role of surface chemistry on electric double layer capacitance of carbon materials. Carbon 2005; 43:2677–84.
11. Wolfenden, B. S.; Willson, R. L. Radical-cations as reference chromogens in kinetic studies of one-electron transfer reactions: pulse radiolysis studies of 2,29-azinobis-(3-ethylbenzthiazoline-6-sulphonate). J. Chem. Soc. Perkin Trans. 2:805–812; 1982.
12. Rice-Evans, C. A.; Miller, N. J.; Paganga, G. Structure-antioxidant activity relationships of flavonoids and phenolic acids. FreeRadic. Biol. Med. 20:933–956; 1996.
13. Rice-Evans, C. A.; Miller, N. J.; Bolwell, G. P.; Bramley, P. M.; Pridham, J. B. The relative antioxidant activities of plant-derived polyphenolic flavonoids. Free Radic. Res. 22:375–383; 1995.
14. Miller, N. J.; Sampson, J.; Candeias, L. P.; Bramley, P. M.; Rice-Evans, C. A. Antioxidant activities of carotenes and xanthophylls. FEBS Lett. 384:240–242; 1996.
15. Salah, N.; Miller, N. J.; Paganga, G.; Tijburg, L.; Rice-Evans, C. A. Polyphenolic flavonols as scavengers of aqueous phase radicals and as chain-breaking antioxidants. Arch. Biochem. Biophys. 322:339–346; 1995.
16. Miller, N. J.; Rice-Evans, C. A.; Davies, M. J.; Gopinathan, V.; Milner, A. A novel method for measuring antioxidant capacity and its application to monitoring the antioxidant status in premature neonates. Clin. Sci. 84:407–412; 1993.

17. Miller, N. J.; Rice-Evans, C. A. Total antioxidant status in plasma and body fluids. *Methods Enzymol.* 234:279–293; 1994.
18. Re R, Pellegrini N, Proteggente A, Pannala A, Yang M, Rice-Evans C. Antioxidant activity applying an improved ABTS radical cation decolorization assay. *Free Radical Biology and Medicine* 1999; 26:1231–7.
19. GINSARI, I.; NASTAS, R. Modificarea și caracterizarea cărbunelui activ din coji de nuci. Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 7 iunie 2017, Cahul, R Moldova, 272-276. ISBN 978-9975-88-019-0.

OBȚINEREA ȘI PROPRIETĂȚILE STRUCTURALE ALE COMPUȘILOR DIN SISTEMUL $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$, $x=0.1 - 0.5$

¹Dorina CROITORI, ^{1,2}Vladimir ȚURCAN,

^{1,2} Institutul de Fizică Aplicată, Chișinău, R.Moldova

² Departamentul de Fizică Experimentală 5, Centrul de Corelații Electronice și Magnetism, Universitatea Augsburg, Germania

Abstract: *In this paper we carried out a structural study of $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ single crystals with x range between 0.1 and 0.5. Due to their simple structure, (the simplest among the Fe-based superconductors), $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ is of the basic scientific interest. Namely, the T_C improvement should result in more promising application. The presence of impurities in crystals is one of the main factors which affects the physical properties. Therefore, until now, many efforts were dedicated to preparation and growth of the impurity-free crystals. In this paper we report the crystal growth and structural investigation of $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ single crystals with varying stoichiometry, grown by Bridgman method. Polycrystalline samples with nominal composition $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ ($x: 0.1 - 0.5$) were synthesized using high-purity powders of Fe, Te and Se. Handling of the reaction mixtures was done in argon box with residual oxygen and water content less than 1 ppm. The phase formation of $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ samples was checked by X-ray diffraction (XRD). The structure of $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ crystals were indexed to a tetragonal symmetry with space group of $P4/nmm$. The structural parameters were calculated and it was observed that they are changing significantly with the substitution.*

Introducere

Descoperirea supraconductorilor pe bază de Fe cu temperaturile critice mai înalte decât supraconductorii pe bază de Cu, a sporit esențial interesul asupra supraconductorii cu temperaturi înalte [1]. Astfel, dirijarea temperaturii critice (T_C) în familiile de tipul "1111" ReOFeAs (Re-pământuri rare) [2], "122" AFe_2As_2 (A-Ba, Sr sau Ca) [3], "11" $\text{Fe}(\text{Te}, \text{Se}, \text{S})$ [4] a devenit una din preocupările principale. Au fost identificate o serie de proprietăți comune caracteristice supraconductorilor pe bază de Fe. S-a arătat că supraconductibilitatea apare în urma dopării chimice a compusului de bază (antiferomagnetic), cu un nivel de dopaj optim care oferă cea mai mare temperatură de tranziție. Prezența Fe, considerat inițial în detrimentul formării stării supraconductoare s-a dovedit a fi dimpotrivă, un factor important pentru supraconductibilitate [5]. Printre clasele de compuși enumerate mai sus, compușii din familia "11" posedă cea mai simplă structură cristalină. Din acest motiv, sistemul $\text{Fe}(\text{Te}, \text{Se}, \text{S})$ este considerat ca model pentru studiul mecanismului supraconductibilității în supraconductorii pe bază de Fe. Menționăm faptul că, proprietățile compușilor din sistemul $\text{Fe}(\text{Se}, \text{Te})$ s-au găsit a fi dependente de compoziția chimică și devierile de la stoichiometrie, de substituțiile Fe și calcogenizilor, cât și de presiunea aplicată.

În această lucrare, prezentăm detaliile privind obținerea monocristalelor stoichiometrice $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu variația substituției $0 \leq x \leq 0.5$. De asemenea, sunt analizați parametrii structurali în compusul de bază FeTe cât și a probelor obținute prin substituția ionilor de Te prin ioni de Se. Se așteaptă ca cercetarea modificărilor parametrilor structurali în funcție de substituție și determinarea ulterioară a corelațiilor lor cu temperatura critică și cu parametrii magnetici va permite înțelegerea mai profundă a apariției stării supraconductoare în aceste materiale.

Materiale și metode

Monocristalele perfecte ale sistemului $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu variația substituției $0 \leq x \leq 0.5$ au fost obținute prin metoda convențională Bridgman. Inițial, pentru sintetizarea compușilor policristalini s-au

folosit elemente de puritate înaltă: Fe 99,998%, Te-99,999% și Se-99,99% luate în raporturi stoichiometrice. Procesul de pregătire a materialului policristalin a fost efectuat în camera cu argon cu conținut de oxigen rezidual și de apă mai mic de 1ppm. Pentru creșterea monocristalelor s-au folosit ratele de extragere între 0.5 - 3mm/h și viteza de rotație în intervalul 2-5 rot/min [6]. Stoichiometria probelor a fost determinată prin analiza compoziției chimice cu microsonda electronică CAMECASX 50, prin metoda dispersiei după lungimea de undă a radiației X (WDS EPMA). Analiza structurală a fost realizată prin difracția cu raze X efectuată pe pulbere, la temperature camerei în intervalul unghiului 2θ de 10° - 100° . În calitate de sursă de radiație a fost folosită radiația monocromatică cu lungimea de undă $\lambda = 1.54056\text{\AA}$ (a liniei Cu K_α). Analiza Rietveld a fost realizată utilizând programul standard FULLPROF [7].

Rezultate și discuții

În urma elaborării tehnologiei de creștere s-au obținut monocristale perfecte din sistemul $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu substituție variabilă: $0 \leq x \leq 0.5$. În *fig. 1* avem prezentat lingoul obținut pentru monocristalul FeTe. Din figură se observă prezența fazelor de separare cu partea de sus necristalizată și partea cristalizată de jos strălucitoare a monocristalului. Aceste părți au fost despicate și probele din această parte au fost folosite pentru studiu. Lingoul monocristalin se despică ușor de-a lungul planului a - b , ceea ce permite de a indentifica direcțiile principale.

Figura 1. Imaginea lingoului monocristalin FeTe.

În *fig. 2* este prezentat profilul difracției cu raze X a cristalelor. În urma fitării nu au fost depistate faze de impurități (*fig. 2(a)*). Piscurile din difractogramele obținute, pentru toate probele studiate, pot fi indexate prin simetria $P4/nmm$, a structurii tetragonale.

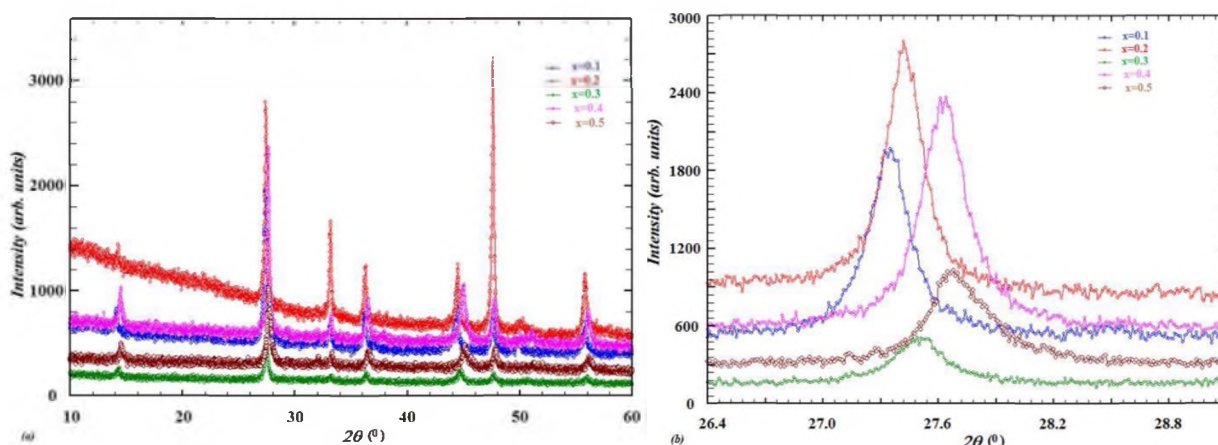

Figura 2. (a) Profilul difracției pe pulbere cu raze X și (b) reflexia (101) vs. unghiul 2θ din intervalul 26.4° - 29° pentru monocristalele din sistemul $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu substituția $0 \leq x \leq 0.5$.

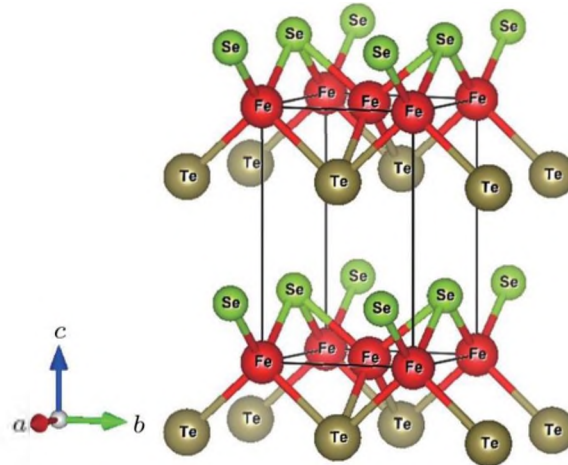

Figura 2. Structura compușilor din sistemul $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu alternarea atomilor de Se și Te.

În *fig. 3* avem prezentată structura compușilor din sistemul $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$. Fiecare ion de Fe este coordonat tetraedral de ioni de Se și Te de-a lungul axei c formând planuri paralele planului ab .

Parametrii rețelei cristaline calculați, au arătat o dependență aproape lineară a parametrului rețelei c și un comportament nelinier pentru parametrul a . În *fig.4* (a) este prezentată dependența parametrilor rețelei cristaline în funcție de substituție. Valoarea constantei c scade odată cu mărirea concentrației de Se. De asemenea, din *fig. 3* (b) se observă și contractarea celulei unitare V (cu $\sim 4\%$) odată cu substituția de Se (la $x = 0.5$). Reducerea valorii parametrului c , volumului celulei elementare cât și comportamentul piscului unghiului 2θ din *fig 2* (b) se realizează datorită substituției ionilor de Te cu ioni de Se, raza ionică a Te fiind mai mare decât pentru Se. Aceasta duce, la rândul său, la micșorarea lungimii legăturilor Fe-Fe din planul ab . Mai mult ca atât, reducerea parametrului c , poate duce la reducerea densității stărilor la nivelul Fermi și aceasta influențează valoarea temperaturii critice T_C , după cum se sugerează în [8].

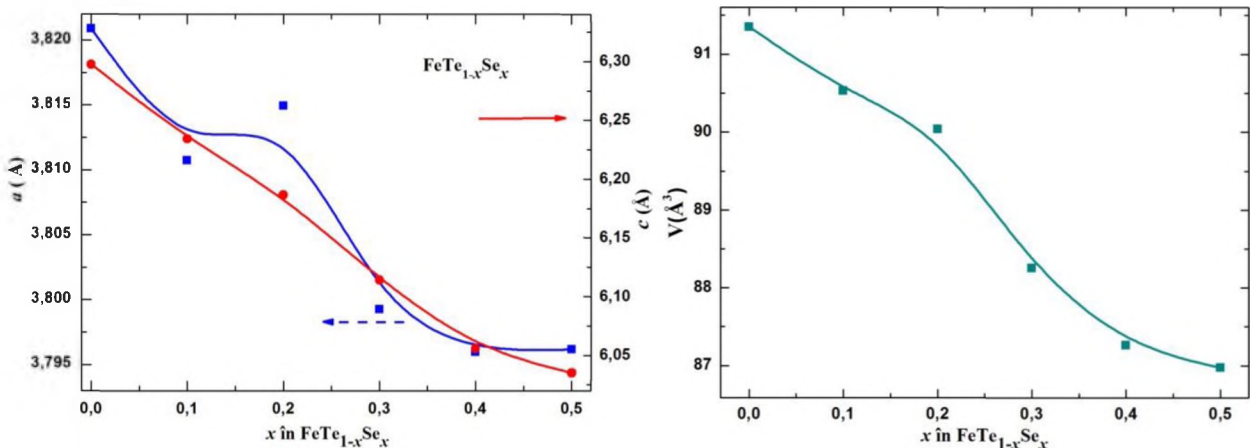

Figura 4. (a) Dependența constantelor rețelei în funcție de substituție în $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$; (b) Dependența volumului celulei elementare în funcție de substituție.

Concluzii

Au fost crescute monocristale perfecte, unifazice din sistemul $\text{FeTe}_{1-x}\text{Se}_x$ cu substituție variabilă $0.1 \leq x \leq 0.5$. Au fost calculați parametrii rețelei cristaline. În urma determinării constantelor rețelei din fitarea datelor experimentale, s-a stabilit faptul că parametrul c se micșorează cu mărirea concentrației de Se în timp ce constanta rețelei a arată un caracter nelinier. Acestea, poate fi explicat de substituția ionilor de Te cu raza ionică mai mare decât razele ionice ale ionilor de Se. Compușii din acest sistem se cristalizează în grupa spațială $P4/nmm$. Aranjamentul atomilor compusului de bază FeTe arată apartenența la tipul de structură PbO. Unde atomii de Fe ocupă pozițiile pentru O, iar pozițiile Pb sunt ocupate de Te [9]. În plus, aceste materiale au aceleași subrețele ca și planul format în supraconductorii pe bază de FeAs [10] în care Fe joacă un rol esențial pentru supraconductibilitate.

Mulțumiri

Mulțumiri pentru suport : proiectului pentru tineri cercetători CSSDT 18.80012.02.10F și proiectului instituțional CSSDT 15.817.02.06F

Referințe bibliografice:

1. Y. Kamihara, et. all, *J. Am. Chem. Soc.* 130, 3296 (2008)
2. G. F. Chen, et. all., *Phys. Rev. Lett.* 100, 247002 (2008)
3. M. Rotter, et. all., *Phys. Rev. Lett.* 101, 107006 (2008)
4. C. H. Dong, et. all., *Sci. Chin., Ser. 53*, 1216 (2010)
5. I. I. Mazin, et. all., *Phys. Rev. Lett.* 101, 057003 (2008)
6. V. Tsurkan, et.al., *Eur. Phys. J. B.* 79, 299 (2011)
7. Rodriguez- Carvajal, *J. Physica B* 193, 55 (1993)
8. De la Cruz C., et. al., *Nature*, 453, 899 (2008)
9. K.W. Yeh, *Europhys. Lett.* 84, 37002 (2008)
10. Y. Kamihara, *Chem. Soc.* 130, 3297 (2008)

INFLUENȚA AGENTULUI DE TRANSPORT ASUPRA PROPRIETĂȚILOR FIZICE ALE SISTEMULUI MAGNETIC $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$

Lilian PRODAN,¹ Viorel FELEA,¹ Vladimir ȚURCAN^{1,2}

¹Institul de Fizică Aplicată, MD-2028 Chișinău, Republica Moldova,

² Departamentul de Fizică Experimentală V, Centrul de Corelații Electronice și Magnetism, Universitatea din Augsburg, 86135 Augsburg, Germania

Abstract: *We report the influence of type of transport agent and the cation substitution on the geometric relationship between the inter-ion distances, lattice parameters and magnetic behavior of magnetic spinel system $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$. A comparison between the properties of poly- and single crystalline samples of $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ obtained previously in Ref. [8], and samples with the same substitution level grown by the chemical transport reactions method using bromine as a transport agent, is presented. The change of the transport agent of chlorine by bromine allowed to achieve high value of the magnetic transition temperature, close to that of the polycrystalline samples.*

Introducere

Compușii cu structura de tip spinel joacă un rol important în ingineria dispozitivelor de stocare a informației pe principii noi. Cercetarea lor este necesară pentru a înțelege proprietățile magnetice, optice și electrice corelate puternic, care se manifestă printr-un șir de efecte neobișnuite în aceste cristale. Interpretarea teoretică a acestor proprietăți în mare măsură depinde de cunoștințele fundamentale a caracteristicilor structurale ale cristalelor: parametrii rețelei cristaline, distanțele și unghiurile dintre ioni, parametrii poziționali ai anionilor care determină magnitudinea interacțiunilor de schimb magnetic.

La începutul secolului XXI, datorită descoperii efectului de magnetorezistență colosală [1], [2] și a fenomenului de multiferoicitate [3], [4], [5], ia amploare cercetarea compușilor spinel cu formula de bază AB_2X_4 . În spinelii normali, care aparțin grupului spațial $Fd-3m$, pozițiile tetraedrice A sunt ocupate de un metal bivalent - Fe^{2+} , Mn^{2+} , Co^{2+} , Hg^{2+} , pozițiile octaedrice B de un metal trivalent - Cr^{3+} , Sc^{3+} , V^{3+} , iar anionii $X - S^{2-}$, Se^{2-} , O^{2-} formează împachetarea cubică. În majoritatea cazurilor structura spinel poate fi considerată ca o structură anionică cu împachetare aproape compactă, ceea ce permite de a stabili relațiile geometrice dintre parametrul rețelei cristaline a celulei elementare cubice și distanțele dintre ioni [6], [7].

De menționat că relațiile geometrice, care în mare parte sunt responsabile pentru efectele fizice neobișnuite, depind de natura materialelor inițiale și modul de sintetizare a acestora. Prin urmare, metodele de obținere a cristalelor au un rol foarte important în știința și tehnologia materialelor, iar în dependență de metoda aleasă pot fi obținute cristale cu stoichiometrie diferită de cea inițială, respectiv diferite relații geometrice, ceea ce generează proprietăți fizice diferite.

În această lucrare vom face o comparație între proprietățile magnetice ale compușilor din sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$, cu diferite concentrații de substituție a ionilor de fier (Fe) cu ionii de cupru (Cu) în

pozițiile tetraedrice, obținuți prin diferite metode, precum și influența metodei de obținere asupra acestor proprietăți. Mai exact, se va face o comparație dintre rezultatele cercetării proprietăților magnetice ale compusului $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ ($0 \leq x \leq 0.9$), în formă policristalină și monocristalină, crescute prin metoda reacțiilor chimice de transport, utilizând clorul (Cl) în calitate de agent de transport, prezentate în lucrarea [8] și probele monocristaline $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ ($0 \leq x \leq 0.8$), obținute în cadrul acestei lucrări, utilizând bromul (Br) în calitate de agent de transport.

Materiale și metode

Utilizând metoda de sintetizare în stare solidă au fost obținute materiale policristaline $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$, cu diferite concentrații x . Pentru aceasta, conform formulei chimice, au fost folosite elemente chimice de puritate înaltă (99.9 % – 99.999 %) în proporții stoichiometrice. Pentru intensificarea procesului de difuzie materialele inițiale au fost presate în formă de tablete folosind matricea din titan pentru a evita poluarea cu impurități feromagnetice. Tabletele obținute au fost introduse în ampule de cuarț evacuate în vid înalt (10^{-2} mbar), după care introduse în cuptoare speciale. Pentru a exclude prezența fazelor impuritate binare, procesul de sintetizare a fost repetat în mediu de trei ori pentru fiecare concentrație x , cu ridicarea ulterioară a temperaturii (600 - 950 °C).

Materialele policristaline au fost folosite pentru creșterea monocristalelor $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ prin metoda reacțiilor chimice de transport, în condiții tehnologice diferite: diferite cantități de agent de transport, diferite cantități ale materialului inițial, diferite gradiente de temperatură și diferite perioade de creștere. În calitate de agent de transport a fost utilizat compusul $FeBr_3$.

Utilizând difractometrul STADI-P (STOE&CIE) cu radiația monocromatică $Cu K_\alpha$ ($\lambda = 1.5418$ Å), care funcționează în baza metodei de difracție a razelor X (XRD), a fost efectuată analiza structurală. Pentru a stabili relațiile geometrice din celula elementară cubică a fost folosită metoda convențională Rietveld prin intermediul programului FullProf Suit. Pentru determinarea compoziției chimice reale a compuşilor din sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ a fost utilizată metoda Spectroscopiei Dispersiei după Lungimea de Undă (metoda WDS - Wavelength Dispersive Spectroscopy). Proprietățile magnetice au fost cercetate cu ajutorul magnetometrului SQUID (Quantum Design MPMS 5) într-un interval de temperaturi de la 2 la 400 K și câmp magnetic extern până la 5 T.

Rezultate și discuții

În urma experimentelor de creștere a monocristalelor compuşilor spinel $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$, prin metoda reacțiilor chimice de transport, s-a stabilit că volumul și calitatea exterioară a cristalelor, iar în unele cazuri și proprietățile fizice, sunt strict dependente de tipul și cantitatea agentului de transport, gradientul de temperatură și timpul de creștere. S-a observat, că în cazul gradientelor de temperatură $\Delta T > 60$ °C și raportul dintre agentul de transport și materialul policristalin mai mare de 1/7, în majoritatea cazurilor, procesul de transport este prea rapid, ceea ce duce la formarea defectelor exterioare, concreștere sau formă neregulată. În cazul $\Delta T < 20$ °C și raportul 1/12 procesul de transport este lent, respectiv, crește perioada de creștere iar monocristalele obținute sunt foarte mici (de obicei ≤ 0.8 mm) sau în formă de plăci. Prin urmare, a fost stabilit experimental că condițiile optime de creșterea a monocristalelor perfecte $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ sunt: gradient - $\Delta T = 45 \pm 5$ °C, unde $T_{max} = 950$ °C, raport agent de transport / material policristalin - 1/10, timp de creștere - 25 zile. În rezultat, au fost obținute monocristale octaedrice și în formă de plăci cu mărimea cuprinsă între 1 și 5 mm (vezi Figura 1).

Conform modelul teoretic al rețelei cristaline de tip spinel normale, utilizând metoda Rietveld, unde intensitatea măsurată este comparată cu profilul calculat, prin fitare a 12 parametri inclusiv factorul scalar, parametrul de deviere zero, 3 parametri de rezoluție, au fost stabiliți parametrii structurali: parametrul rețelei cristaline a_0 , parametrul pozițional x al sulfului în coordonate fracționare ($f.c.$), factorul de ocupare a poziției cationilor (Fe, Cu, Cr) și factorii izotopi de temperatură B_{iso} pentru aceași ioni precum și a ionilor de S.

În conformitate cu teoria structurii de tip spinel⁶, pentru caracterizarea acestei structuri sunt suficienți doar doi parametri structurali, și anume: parametrul rețelei cristaline a_0 și parametrul pozițional al anionului u . În caz că originea celulei elementare este luată la mijlocul simetriei, parametrul u ia valori între 0.24 - 0.275 Å. Pentru o valoare egală cu 0.250 Å anionii formează o aranjare cubică compactă și definește o coordonare tetraedrică regulată cu 8A poziții un octaedru regulat cu 16B poziții. În acest caz, distanța dintre anioni și cationii din pozițiile octaedrice este de 1.155 ori mai mare decât legăturile tetraedrice. Astfel, considerând mărimea unei celule elementare și utilizând parametrii susmenționați, pot fi calculate distanțele dintre cationii din pozițiile A sau B și anionii din pozițiile X:

a) distanța A - X: $R_{tetr} = a_0 \sqrt{3} \left(\frac{1}{8} + \delta \right)$ (1)

b) distanța $B-X$: $R_{Oct} = \alpha_0(1/16 + 3\delta^2 - \delta/2)^{1/2}$ (2)
unde $\delta = u - 3/8$, iar $u = x_0 + 0.125$.

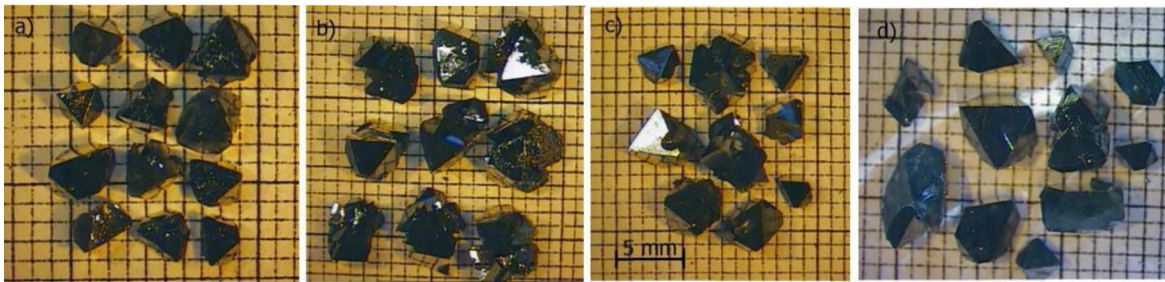

Figura 1. Imaginea monocristalelor $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ crescute cu Br. (a) $FeCr_2S_4$, (b) $Fe_{0.5}Cu_{0.5}Cr_2S_4$, (c) $Fe_{0.5}Cu_{0.5}Cr_2S_4$, (d) $Fe_{0.3}Cu_{0.7}Cr_2S_4$. Scara din (c) corespunde tuturor imaginilor.

Utilizând datele obținute experimental pentru α_0 și x_0 au fost calculate distanțele dintre cationi și anioni pentru sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$. În consecință, s-a constatat că creșterea concentrației de substituție x duce la scăderea distanței dintre ionii $A-X$, iar distanța dintre atomi este mai mică decât suma razelor ionice, ceea ce presupune prezența efectelor de covalență esențiale. Scăderea distanței dintre ioni poate fi atribuită substituției ionilor Fe^{2+} , cu raza ionică 78 pm cu ionii de Cu^+ (74 pm), iar suprapunerea ionilor reprezintă prezența legăturii chimice mixte, ionico-covalentă. Spre exemplu, distanța $A-X$ pentru compusul inițial $FeCr_2S_4$ este 239.2 pm pe când suma razelor ionice este 260 pm. Prin urmare, creșterea concentrației de Cu în compușii magnetici $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ contribuie la intensificarea legăturilor covalente în acest sistem.

Rezultatele cercetărilor structurale pentru sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ sunt rezumate în Figura 2, unde este prezentată dependența parametrului rețelei cristaline de concentrația de substituție a ionilor de Fe cu ionii de Cu în pozițiile A . În această imagine se face o comparație dintre probele policristaline, probele monocristaline crescute cu clor, prezentate anterior în literatură (vezi Ref. [8]), și probele monocristaline crescute cu brom, obținute în cadrul acestei lucrări. Caracteristic pentru toate cele trei cazuri, s-a observat o scădere a parametrului rețelei cristaline α_0 odată cu creșterea concentrației x . S-a stabilit că acest comportament se datorează diferenței dintre razele ionice ale ionilor de substituție Fe și Cu, ceea ce duce la creșterea interacțiunilor de superschimb, care sunt sensibile la schimbarea spațiilor inter-atomice.

În urma analizei chimice prin metoda WDS s-a stabilit că devierea de la stoichiometric pentru probe cu concentrația de substituție $x \leq 0.3$ este nesemnificativă, cu tendință de creștere, iar pentru concentrații $x \geq 0.4$ devierea de la stoichiometric devine esențială și se deplasează spre valori mai mici decât cele inițiale (vezi Figura 2).

În Figura 3 este prezentată dependența de temperatură a susceptibilității magnetice pentru probele monocristaline a compusului $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ ($0 \leq x \leq 0.8$), măsurate la răcire în câmp magnetic de 10^{-2} T (FC) și la răcire în câmp zero (ZFC). Pentru proba cu concentrația $x = 0$, s-a observat o creștere bruscă a magnetizării la temperatura Curie $T_C = 170$ K, urmată de desplicarea curbei ZFC – FC la temperatura $T_m = 73$ K.

Este clar stabilit faptul că datorită atingerii limitei de formă $1/D$ susceptibilitatea magnetică devine saturată mai jos de temperatura critică T_C , unde D reprezintă factorul de demagnetizare a probei. Însă, în cazul probelor studiate s-a observat o scădere a susceptibilității cu scăderea de mai departe a temperaturii și formarea un maxim local cu temperatura de tranziție T_m . De menționat că temperatura T_m crește considerabil cu creșterea concentrației de substituție x , ajungând la un maxim $T_m = 180$ K pentru $x = 0.3$, urmat de o scădere (pentru $x = 0.5$ $T_m = 136$ K), după care, la concentrații $x \geq 0.6$ dispăre. După cum a fost menționat anterior (vezi Ref⁸), comportamentul susceptibilității compusului inițial $FeCr_2S_4$, care apare la temperaturi mai jos de T_m , este atribuit așa numitul fenomen “spin-glass”. Pentru a înțelege mai bine starea magnetică de bază a compusului $FeCr_2S_4$, au fost efectuate măsurătorile rotației spinului muonilor într-un interval de temperaturi de la 5 la 200 K [9]. În urma acestor investigații s-a stabilit că la temperaturi mai jos de 50 K în compusul $FeCr_2S_4$ are loc rearanjarea spinilor de la configurația coliniară la cea necoliniară modulată nesinusoidal după spin, ceea ce duce la apariția ireversibilității magnetice.

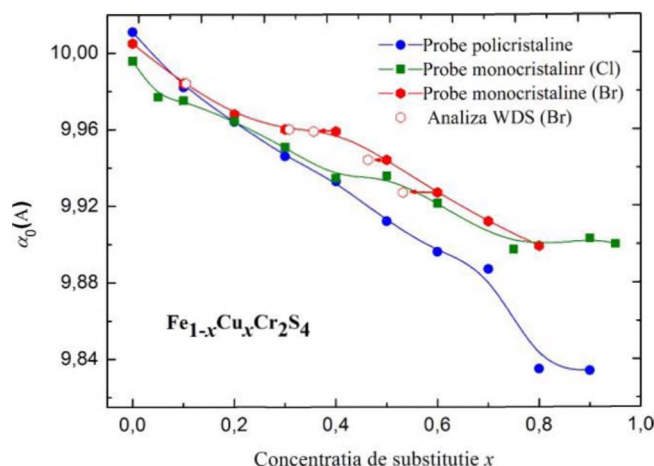

Figura 2. Dependența parametrului rețelei cristaline (α_0) de concentrația de substituție a ionilor de fier prin ionii de cupru (x) pentru sistemul $\text{Fe}_{1-x}\text{Cu}_x\text{Cr}_2\text{S}_4$.

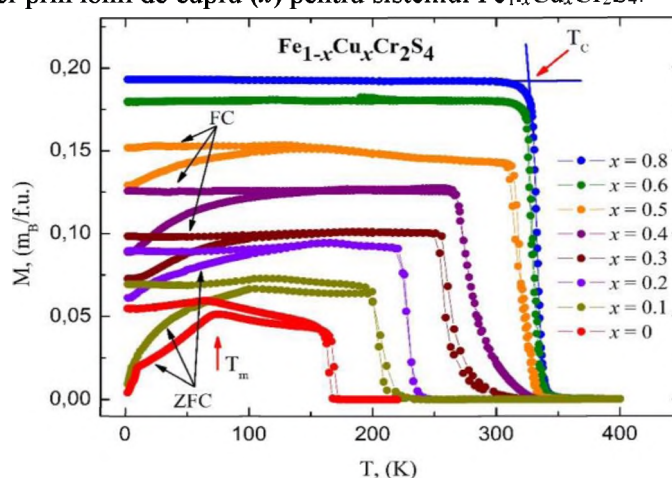

Figura 3. Dependența de temperatură a magnetizării pentru probele monocristaline din sistemul $\text{Fe}_{1-x}\text{Cu}_x\text{Cr}_2\text{S}_4$, măsurată la răcire în câmp magnetic de 10^{-2} T (FC) și la răcire în câmp zero (ZFC).

Săgeata verticală la temperaturi mici reprezintă temperatura maximumului local T_m , săgețile triple corespund măsurătorilor ZFC și FC, iar săgeata roșie de la temperaturi înalte corespunde temperaturii Curie T_C .

De menționat că valorile temperaturilor T_C ating maxime de 330 K pentru $x = 0.8$, ceea ce este mai sus de temperatura camerei și reprezintă un indicator important din punct de vedere aplicativ a acestor materiale.

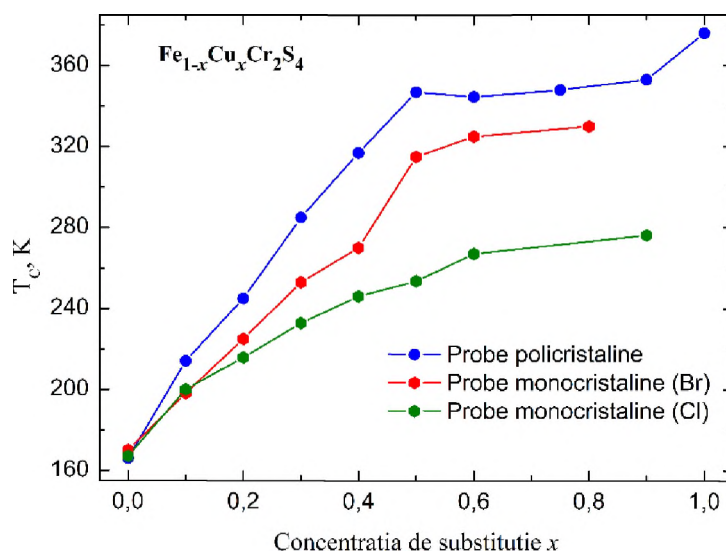

Figura 4. Dependența temperaturii Curie de concentrația de substituție a ionilor de Fe cu ionii de

Cu pentru probe poli- și monocristaline din sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$, obținute prin diferite metode.

Concluzii

Pentru rezolvarea problemei de substituție a ionilor de S^{2-} (raza ionică 182 pm) cu ioni de Cl⁻ (raza ionică 181 pm), în sistemul $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$, a fost propusă înlocuirea agentului de transport Cl cu agent de transport pe bază de Br, care datorită razei ionice mult mai mari (Br = 196 pm) nu are spațiu suficient pentru a înlocui ionii de S. Aceasta a permis de a obține monocristale ale sistemul magnetic $Fe_{1-x}Cu_xCr_2S_4$ fără impurități de Cl cu temperaturi de tranziție magnetică T_C comparabile cu temperaturile de tranziție ale probelor policristaline, care depășesc și temperatura camerei.

Mulțumiri pentru suport: Proiect instituțional 15.817.02.06F, Proiect pentru tineri cercetători 16.80012.02.25F.

Referințe bibliografice:

1. P. Ramirez., *J. Phys.: Condens. Matter* 9, 8171 (1997).
2. V. Fritsch, et al. *Phys. Rev. B* 67, 144419 (2003).
3. J. Hemberger et al., *Nature* (London) 434, 364 (2005).
4. Y. Yamasaki, et al, *Phys. Rev. Lett.* 96, 207204 (2006).
5. S. Weber, et al, *Phys. Rev. Lett.* 96, 157202 (2006).
6. V.M.Talanov, *Phys.Stat.Sol.* (b) 106, 99 (1981).
7. O. Mitoseriu, L. Mitoseriu, Editura “Porto-Franco”, Galati, Vol 1, pp. 187-188 (1998).
8. Tsurkan V., et al, *J. of Phys. and Chem. of Sol.* 66, 2040-2043 (2005).
9. G.M. Kalvius, et al, *J. Phys. Cond. Mat.* 22, 052205 (2010).

CONTROLUL ȘI COORDONAREA ZBORULUI DRONELOR ÎN FORMAȚIUNE

Autori: Alexei MARTIMIUC, colaborator CNTS UTM.,
Coordonator: Nicolae SECRIERU, conf. univ., dr.

Abstract: Vehiculele aeriene pilotate la distanță (UAV – Unmanned Aerial Vehicle), numite drone, sunt utilizate în diverse domenii. Ele cuprind o gamă largă de aparate de zbor de diverse dimensiuni, construcții și arii de utilizare. În prezent dronele sunt utilizate eficient în operațiuni de salvare, transportarea coletelor, operațiuni militare și de urmărire, monitorizare și spionaj, cercetări științifice, în industria cinematografică, mass-media etc. Lucrarea de față se concentrează asupra algoritmilor de control a zborului și comunicare, destinați aplicării într-o formație de drone, care se pot deplasa ca grup spre țintele stabilite de către operator. Se vor analiza metodele și modelele deja existente, se va studia analitic problema și se vor propune soluții, exemple și recomandări de implementare a acestora.

Keywords: drone, zbor in formație, modele de control, comunicare, coordonare.

Introducere

Sarcinile de pilotare la drone sunt îndeplinite de unitatea de comandă de bord, care este principalul component al sistemului de comandă și navigare, care asigură zborul lor stabil. Fiecare dronă comunică cu operatorul cu ajutorul unei singure perechi emițător-receptor. Atât conexiunea transmițător (telecomanda) – receptor, cât și receptor - bloc de control au protocoale de comunicație specifice. De regulă, protocoalele de comunicare emițător-receptor pentru drone sunt digitale și operează în banda de frecvențe de 2-2.4GHz. Protocoalele de comunicare dintre receptor și blocul de comandă a zborului pot fi atât digitale, cât și analogice.

Există diverse metode de control al zborului în formație. În contextul formațiilor mici acestea se clasifică în două categorii: controlul centralizat și controlul decentralizat. Controlul centralizat presupune ca fiecare membru (dronă) al formației să fie controlat de un unitate de control (controller) central astfel că membrii formației sunt complet dependenți de comenzile parvenite de la unitatea de control centrală. Pentru o formație aceasta înseamnă că fiecare membru a acesteia este ghidat de-a lungul unei traiectorii proprii stabilite de unitatea de control centrală. În cazul controlului decentralizat, membrii individuali a

formației au unități de comandă proprii. Aceasta permite fiecărui membru a formației să devină complet autonom. În loc să urmeze o traiectorie stabilită de unitatea de comandă centrală, membrii formației interacționează unul cu altul pentru a asigura un zbor sigur ca formație și a atinge în siguranță ținta [1], [2].

De obicei, se utilizează o combinație dintre controlul centralizat și cel decentralizat. Aceasta înseamnă că sarcina de control al dronelor din formație este partajată între o unitate de control centrală și alta locală. De exemplu, se consideră o misiune simplă de deplasare a unei formații din patru drone dintr-un punct A spre un alt punct B. Misiunea presupune zborul tuturor celor patru drone din formației din punctul A spre punctul B, fiecare dronă păstrându-și totodată poziția în interiorul unei regiuni cu raza R ce definește formația și păstrând o distanță sigură una față de cealaltă, definită de o sferă de rază Ω_r . Într-o combinație dintre controlul centralizat și cel decentralizat, unitatea de control centrală ar stabili un punct (poziție) inițial A și un punct de destinație B, în timp ce unitățile de control individuale ar asigura crearea formației și păstrarea distanței sigure dintre drone [3], [4].

1. Elaborarea structurii rețelei de drone și a protocolului de comunicare.

Un element fundamental care face posibilă cooperarea dronelor în timpul zborului în formație, în afară de un algoritm eficient de control al zborului, mai este comunicarea dintre drone în vederea schimbului de date despre poziția fiecărei drone din formație. Aceasta impune ca dronele să comunice prin intermediul unei rețele de comunicare, al cărei protocol trebuie să asigure o legătură fiabilă dintre membrii formației. Prima etapă în elaborarea structurii rețelei de comunicare dintre dronele ce zbor într-o formație este alegerea topologiei rețelei. Algoritmii de control a zborului în formație prevede ca fiecare dronă din formație trebuie să știe poziția celorlalte drone, iar rețeaua trebuie să fie scalabilă. De aceea, în urma analizei mai multor topologii s-a considerat că cea mai potrivită este topologia în formă de *stea*. Topologia în formă de *stea* permite adresarea secvențială a fiecărui membru în parte și facilitează sincronizarea între membri și evitarea interferenței întrucât toate nodurile rețelei operează în același canal de frecvență. Structura propusă a rețelei de comunicație din cadrul formației de drone este prezentată în fig. 1. Nodul GCS (*Ground Control Station*) reprezintă punctul de control al formației aflat la sol.

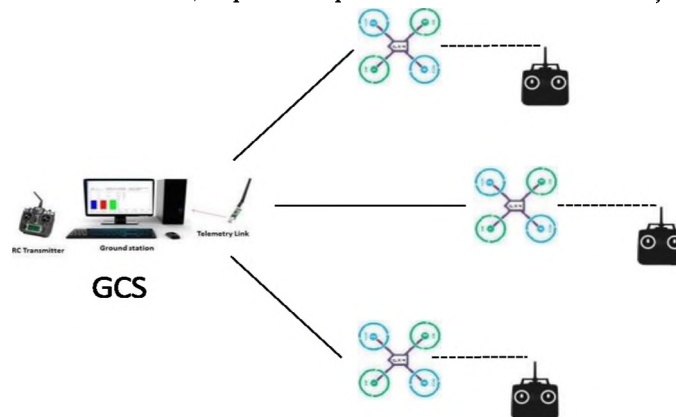

Figura 1. Schema topologiei rețelei de comunicație în cadrul unei formații din 3 drone.

Rețeaua de comunicație propusă admite controlul individual a fiecărei drone cu ajutorul unei telecomenzi dedicate cu toate că nu necesită neapărat de implementat aceasta. Comunicarea dintre dronă și telecomanda are loc printr-un canal dedicat. Pentru a fi posibilă implementarea topologiei rețelei prezentate, este necesar ca modulul de comunicare și protocolul asociat lui de la bordul fiecărei drone să suporte comunicarea bidirecțională cu reținere de timp cât mai mică pentru a păstra o bună sincronizare a datelor despre poziția fiecărei drone din formație. Sub canal aici se înțelege canal logic care are o adresă proprie fixă întrucât toate canalele din rețea vor avea aceeași frecvență (de exemplu, în banda ISM 2.4GHz).

Am propus protocolul de legătură de date *ShockBurst/Enhanced ShockBurst (ESB)*, suportat de transceiver-ele nRF24L01/+ produs al firmei Nordic Semiconductor, deoarece este un protocol bidirecțional bazat pe pachete și este utilizat în sisteme care necesită un consum de energie și cost al sistemului reduse, inclusiv în comunicarea cu telecomanda la dronele mici^{3,4}. Protocolul *ESB* prevede validarea pachetelor utilizând suma de control (CRC) de 8 biți sau de 16 biți (se selectează la configurarea modulelor) și retransmisia programată a pachetelor dacă nu au fost recepționate cu succes (eveniment validat prin recepționarea unui pachet de confirmare (*acknowledge*)). Pentru implementarea hardware a rețelei de comunicație propuse pentru controlul zborului formației de drone au fost alese transceiver-ele nRF24L01+ care utilizează protocolul *ESB* deoarece au un consum redus de energie și sunt ușor de

integrat (necesită puține componente adiționale).

Structura rețelei propuse poate fi descrisă în felul următor. La nivelul punctului de control central (GCS) se definesc canalul radio și adresele membrilor formației. Aceste adrese sunt preprogramate în software-ul dronelor și rămân constante. Cu toate că topologia aleasă a rețelei permite extindere prin adăugarea dinamică a membrilor noi în formație, în lucrare prezentă ne vom concentra la modelul fix al topologiei alese. La nivel de GCS, adresele dronelor precum și structurile ce conțin poziția și orientarea lor sunt păstrate într-un tablou. Acest tablou este completat de către operator atunci când se configurează formația. Un tablou similar se creează și la nivel de membru însă acesta conține doar structurile cu datele despre poziția celorlalți membri.

Structura pachetului de date a protocolului *ESB* și a setului de pachete de date recepționate de GCS în faza de creare a formației are structura prezentată în fig. 2. În care se prezintă setul de pachete de date pe care le transmite GCS fiecărui membru în regim normal de zbor în formație.

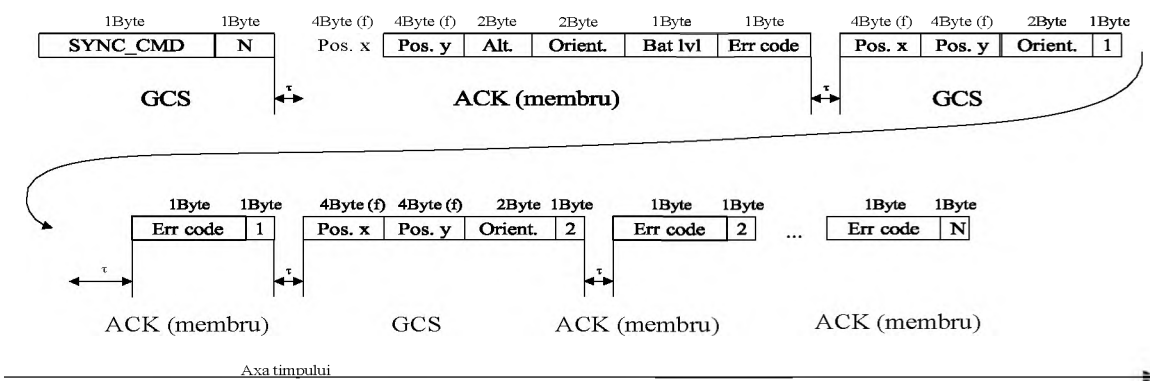

Figura 0. Diagrama de timp a schimbului de date dintre GCS și dronă în timpul zborului formației.

Diagramele de timp omit detaliile privind structura pachetelor de date la nivel de protocol de legătură. În cazul comunicării dintre GCS și membrii formației după crearea acestora GCS emite comanda de sincronizare a datelor despre poziție și numărul de membri în formație minus unu (cel căruia GCS se adresează) către fiecare membru adresat. Membrul adresat răspunde ca confirmare printr-un pachet ce conține datele ce descriu despre poziția sa. La rândul său GCS transmite o serie de M-1 pachete, unde M este numărul de drone în formație, cu datele despre locațiile celorlalți membri pe care acesta le-a achiziționat anterior în același mod. După recepționarea fiecărui pachet cu datele despre locație membrul răspunde cu câte un pachet de confirmare ce conține numărul de ordine a pachetului tocmai recepționat. Tranzacția se repetă ciclic pentru toate dronele din formație. În cazul pierderii legăturii dintre un membru și GCS (membrul nu răspunde cu pachete de confirmare către GCS), GCS înlătură din tabloul membrilor datele despre drona lipsă și actualizează numărul membrilor în cadrul tranzacțiilor cu ceilalți membri care sunt activi. În acest caz algoritmul de agregare a formației va forța dronele rămase active să se reorganizeze geometric în cadrul formației.

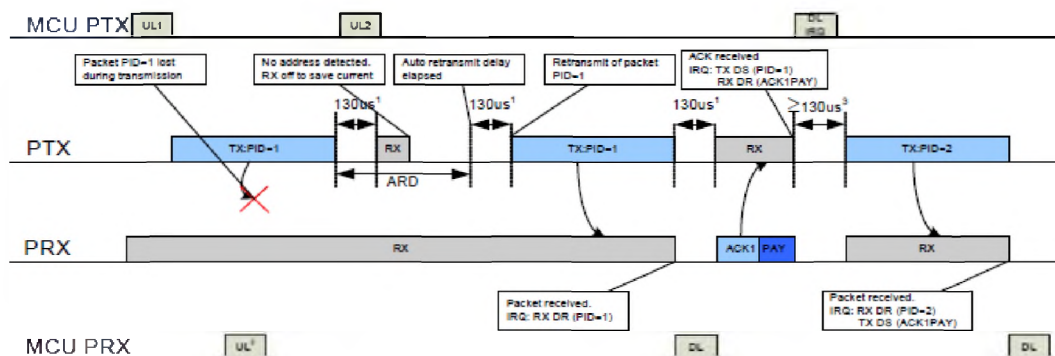

Figura 3. Transmisia unui pachet cu pierderea acestuia și retransmisia lui.

Protocolul *ESB* prevede retransmiterea automată a pachetelor în cazul când emițătorul nu a primit pachetul de confirmare de la receptor. Numărul de retransmisii și intervalul dintre ele este programabil. Dacă toate retransmisii eșuează transceiverul înlătură pachetul (re)transmis din buffer-ul

de transmisie. În figurile 3 și 4 sunt prezentate diagramele de timp a transmisiei de date prin protocolul ESB pentru diferite scenarii. În cadrul schimbului de pachete prin protocolul ESB un transceiver funcționează ca emițător primar (PTX) iar altul ca receptor primar (PRX). Transferul de date este întotdeauna inițiat de PTX. Inițial transceiver-ul PTX se află în regim standby. După încărcare în buffer-ul de transmisie a unui pachet cu date și la activarea ulterioară transceiver-ului prin controlul unei intrări dedicate ($CE = 1$), pachetul se assemblează și se emite în eter (după o reținere de circa $130\mu s$ cât durează setarea PLL-ului). Dacă retransmisia automată este activată se verifică bitul NO_ACK din câmpul de control al pachetului transmis [5], [6].

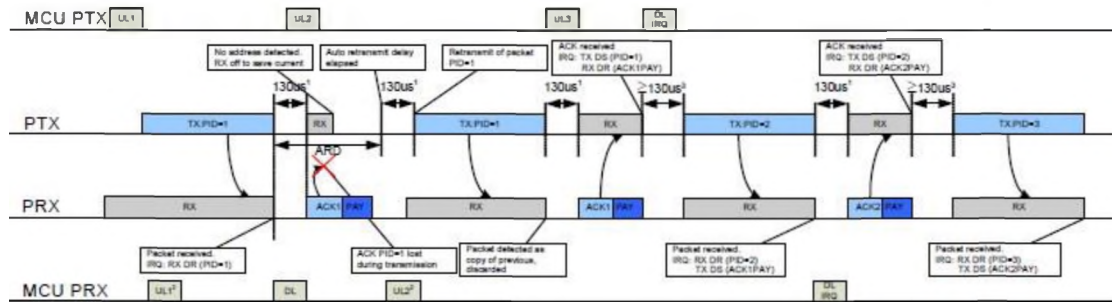

Figura 4. Diagrama de timp a tranzacției cu pierderea pachetului de confirmare și retransmisia pachetului inițial.

2. Testarea prin simulare a funcționării rețelei de drone.

Vom prezenta rezultatele testării prin simulare în MATLAB a unei mici formații de drone, vom demonstra, că formația este capabilă să se deplaseze eficient în spațiu tridimensional din poziția inițială spre poziția-țintă definită de utilizator. Pentru a demonstra comportamentul de agregare a formației, coeficienții k_x , k_y și k_z (criteriul de stabilitate Routh-Hurwitz) au fost setați egali cu zero, deci dronele se vor deplasa doar sub influența funcției potențialului de agregare r_{pot}^i . Inițial altitudinea este setată cu zero iar coeficienții a , b și c a funcției potențialului au fost setați respectiv cu valorile: $a=0,03$, $b=1$ și $c=25$. În fig. 5a, 5b se arată cum dronele sunt forțate una spre alta. Un overshoot mic este prezent, însemnând faptul că distanța dintre drone este mai mică decât $\delta_{i,j}$. În acest moment dronele sunt imediat respinse înapoi una de alta și se stabilesc în poziția lor de echilibru. Calculând distanța de echilibru și comparând rezultatul cu distanța experimentală dintre drone după două minute de simulare rezultă valoarea distanței egale cu $\delta_{i,j}$ pentru fiecare dronă. Aceasta înseamnă că pentru o formație de trei drone se așteaptă ca forma geometrică a formației să fie un triunghi echilateral.

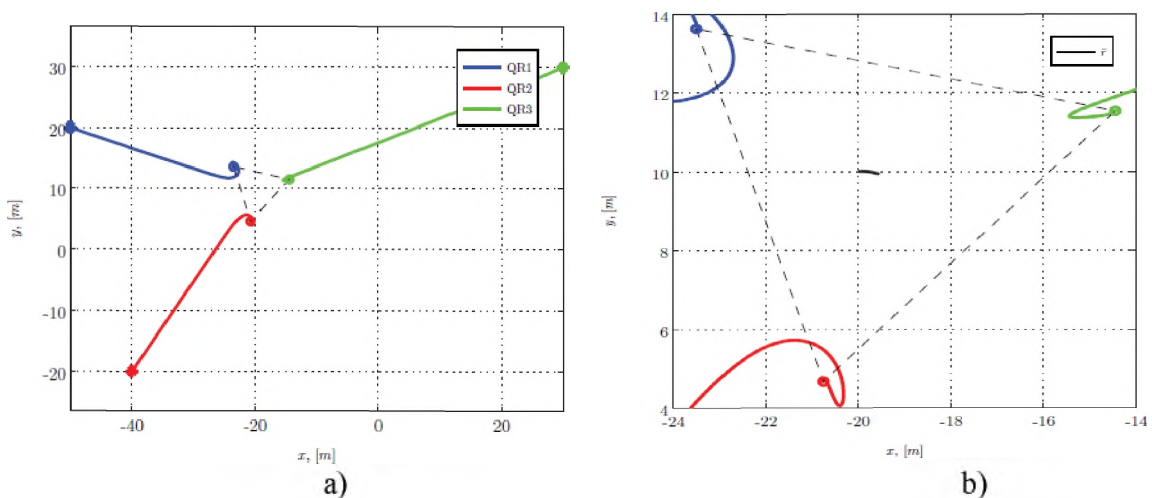

Figura 5. Agregarea formației de drone sub influența funcției potențialului (a) și imaginea mărită a centrului formației (b).

Pentru testarea abilității algoritmului de control a ghidării formației spre țintă, dronele au fost plasate în poziții aleatorii, la o distanță suficientă ca să se considere inițial că acestea sunt agenți liberi, dar sub influența atracției de potențial. Ținta este plasată destul de departe față de pozițiile inițiale ale dronelor, astfel că dronele se vor deplasa ca formație spre țintă. Astfel s-a demonstrat egalarea de viteze

odată cu agregarea formației. Cel mai bun rezultat s-a obținut pentru modelul cu coeficienți variabili.

În cazul modelului cu coeficienți constanți agregarea formației este mai lentă. În acest caz k_{pot} are valoarea maximă egală cu 2. Din cauza limitelor impuse de platforma dronelor, controlul poziției este limitat. Aceasta înseamnă că este necesar ca controlul variabil al dronei să fie partajat între comanda controlului formației, centrul formației, și ieșirile controlului poziției u_d , v_d și w_d . Când coeficientul de proporționalitate a lui \ddot{r} este mărit în detrimentul câștigurilor de poziție, agregarea formației este rapidă, dar zborul acesteia este lent din cauza câștigurilor de poziție foarte mici.

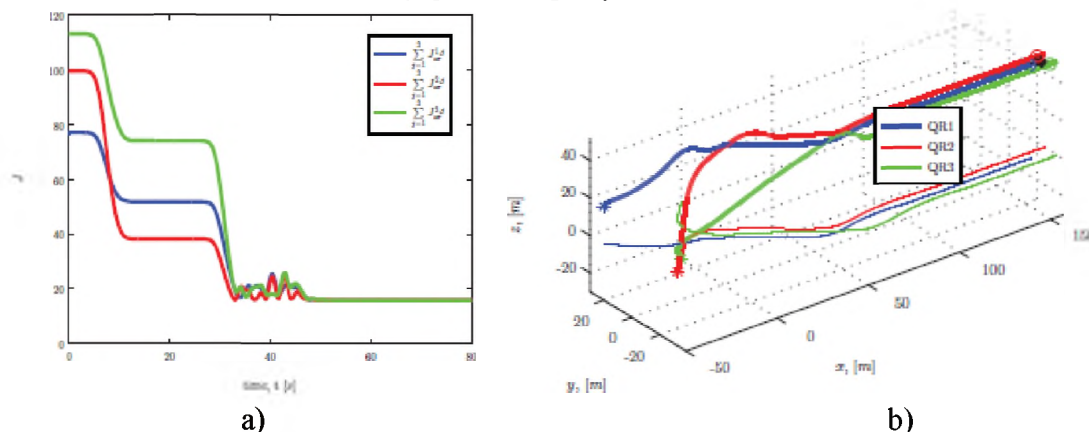

Figura 6. Variația funcțiilor potențialului în cazul zborului controlat al formației (model cu coeficienți constanți) (a) și diagrama de deplasare a formației dronelor în 3D (b).

În fig. 6b se prezintă în 3D mișcarea formației spre țintă. Pozițiile inițiale ale dronelor sunt aceleași cu excepția faptului că dronele acum pornesc de la înălțimi diferite. Coordonatele țintei sunt [150, -30, 50]. În loc să zboare în linie dreaptă, dronele se ridică la înălțimea stabilită înainte de atingerea țintei. Aceasta se datorează faptului că legile de control a altitudinii constau doar din două bucle imbricate. Deci atingerea altitudinii dorite e mult mai rapidă decât atingerea locației în plan orizontal. Liniile subțiri din diagrame sunt proiecțiile bidimensionale pe planul $z=0$ a traiectoriilor de zbor. Fig. 6b prezintă profilul 3D a vitezelor dronelor. Aceasta totodată arată faptul că atunci când dronele ajung la altitudinea stabilită, este prezent un overshoot mic. Acesta poate fi evitat prin micșorarea coeficientului k_z .

Concluzii

Zborul dronelor în formațiune deschide multe posibilități și avantaje, dar necesită o coordonare eficientă între ele. În calitate de suport al coordonării lor este protocolul de comunicare. În baza simulării s-a dovedit că se pot obține rezultate eficiente în cazul ajustării corecte a interacțiunii dronelor.

Referințe bibliografice:

1. Future of Life Institute. 2016. “Autonomous Weapons: An Open Letter from AI and Robotics Researchers.” July 28. Accessed January 7, 2017. <http://futureoflife.org/open-letter-autonomous-weapons/>
2. Adams, E. 2016. “DARPA’s Developing Tiny Drones that Swarm to and from Motherships.” April 13. Accessed January 7, 2017. <https://www.wired.com/2016/04/darpas-developing-tiny-drones-swarm-motherships/>
3. Erik de Vries, Kamesh Subbarao. Cooperative Control of Swarms of Unmanned Aerial Vehicles – 49th AIAA Aerospace Sciences Meeting including the New Horizons Forum and Aerospace Exposition 4 - 7 January 2011, Orlando, Florida;
4. Erik de Vries, Kamesh Subbarao. Backstepping based Nested Multi-Loop Control Laws for a Quadrotor – 11th International Conference on Control Automation Robotics and Vision, Singapore, 7 – 10th decembrie 2010;
5. Kenzo Nonami, Farid Kendoul, Satoshi Suzuki, Wei Wang, Daisuke Nakazawa. Autonomous Flying Robots. Unmanned Aerial Vehicles and Micro Aerial Vehicles – Springer, 2010, p. 1 – 24;
6. S. Hayat, E. Yanmaz, R. Muzaffar, Survey on unmanned aerial vehicle networks for civil applications: A communications viewpoint, IEEE Communications Surveys Tutorials 18 (4) (2016) 2624–2661;

TEHNOLOGII DE OBTINERE A BIOMASEI DE *DUNALIELLA SALINA*

Elena MAFTEI, Valeriu RUDIC,

Institutul de Microbiologie și Biotehnologie, Republica Moldova

Abstract: *Nanotechnologies are more and more present in the production of biologically active substances. The stimulating effect of polyethylene glycol-coated silver and gold nanoparticles (5 nm) was demonstrated. The nanoparticles were added from the first day of cultivation to the growing medium of the green algae Dunaliella salina, with the salinity of 120g/l NaCl. Silver nanoparticles (PEG) stimulated the biomass production by 33% and β -carotene production by 36%. Gold nanoparticles (PEG) stimulated the carotenogenesis by 20%. Toxic effects inhibiting microalgae productivity were not observed within the range of applied concentrations.*

Dunaliella salina este o microalgă eucariotă care se caracterizează prin producerea unor cantități semnificative de substanțe biologice active, cum ar fi carotenoizi, glicerol, lipide, fitosteroli, vitamine, minerale și proteine. *Dunaliella salina* este cunoscută ca cea mai performantă sursă naturală de β -caroten. Acumularea intensă a β -carotenului în biomasa de dunalielă are loc la cultivarea ei în condiții de intensitate înaltă a luminii, temperatură sporită, salinitate ridicată și deficit de nutrienți [1]. Producerea industrială a β -carotenului din biomasa de *Dunaliella salina* este pusă la punct de mai multe companii așa ca: Western Biotehnology LTD și Betatene LTD din Australia și multe alte companii de producere din Israel, Statele Unite ale Americii și China [2].

Dunaliella salina este utilizată în cercetările de determinare a toxicității și a impactului unor nanomateriale noi asupra mediului [3].

Nanotehnologiile sunt în dezvoltare continuă, având domenii de aplicare inepuizabile, acestea fiind producerea materialelor de construcție și a coloranților, tehnologiile alimentare, industria farmaceutică și cosmetică, protecția mediului și medicină cu scop diagnostic și tratament [4].

În paralel cu dezvoltarea tehnologiilor de producere a nanomaterialelor și cu diversificarea domeniilor de utilizare a lor devin foarte actuale cercetările cu privire la problema toxicității lor și impactul asupra mediului. Principalele probleme cu impact major asupra mediului sunt cele asociate cu toxicitatea acută și de durată a nanoparticulelor pentru organismele vii [5]. Cu toate acestea, unele studii au elucidat efectele pozitive ale acestor materiale asupra creșterii celulare sau a activității metabolice [6].

Datorită dimensiunilor lor mici (<100 nm), nanoparticulele pot interacționa cu ușurință cu suprafața celulară și chiar pot pătrunde în citozol [7]. Biodisponibilitatea considerabilă a nanoparticulelor susține ipoteza că ele pot fi o sursă mai favorabilă de oligoelemente decât analogii sub formă de săruri și pot fi utilizate în scopul îmbunătățirii funcțiilor vitale ale diferitelor organisme. De exemplu, nanoparticulele de fier zero-valent sunt cunoscute ca un agent de remediere a apelor și solurilor contaminate. Fierul este microelementul esențial pentru o serie de procese din organismele procariote și eucariote, incluzând respirația, fotosinteza, transportul oxigenului sau proliferarea celulară [8].

Nanoparticulele de argint (AgNP) sunt dintre cele mai utilizate nanomateriale și se găsesc în componența multor produse de consum. Nanoparticulele de argint, datorită activității antibacteriene și antifungice au o largă aplicare în medicină și cosmetologie [9]. Cu toate acestea, impactul nanoparticulelor de argint asupra ecosistemelor acvatice sunt încă necunoscute.

Dimensiunile mici ale nanoparticulelor de arginti facilitează interacțiunea lor cu compartimentele celulare și intercelulare [10]. Este cunoscut faptul că AgNP generează radicali liberi în microorganisme și distrug funcțiile celulare [11].

Nanoparticulele metalice pot în mod direct sau indirect afecta activitatea sistemelor fotosintetice a algelor și reduce conținutul pigmentilor fotosintetici. Reducerea fotosintezei la alga *Chlamydomonas reinhardtii*, indusă de nanoparticule de aur acoperite cu glicodendrimer, a fost cauzată de agregarea celulelor algale [12]. Nanoparticulelor de oxid de cupru de tip core-shell au deteriorat sistemul fotosintetic la *C. reinhardtii*, cauza fiind acumularea speciilor reactive de oxigen [13]. Pentru *Dunaliella tertiolecta* a fost determinată toxicitatea nanoparticulelor de oxid de zinc care au inhibat producerea de biomasă [14]. Toxicitatea nanoparticule de argint pentru alga *C. reinhardtii* a fost determinată de interacțiunea directă a celulelor cu AgNP [15]. A fost studiată acțiunea nanoparticulelor de argint cu dimensiunile de 50 nm în concentrațiile 0-10 mg/l asupra microalgelor *Chlorella vulgaris* și *Dunaliella tertiolecta* pe durata a 24 ore. *Chlorella vulgaris* s-a dovedit a fi mai sensibilă la acțiunea nanoparticulelor, fiind algă de apă dulce [16].

A fost stabilit efectul de bioacumulare a nanoparticulelor de aur învelite în polietilen glicol în

biomasa microalgei *Dunaliella salina* în lipsa alterării morfologice a celulelor algale [17]. Rezultatele acțiunii nanoparticulelor asupra microalgelor sunt foarte variate, iar efectele lor depind de natura și dimensiunile nanoparticulelor, dar și de speciile microalgelor testate și condițiilor de cultivare.

În scopul elucidării acțiunii nanoparticulelor de aur și argint de dimensiuni foarte mici asupra algelor halofite au fost efectuate experiențe de cultivare a algei verzi *Dunaliella salina* în prezența nanoparticulelor de aur și argint.

Material și metode

Tulpina algei verzi *Dunaliella salina* CNM-AV-02 este depozitată în Colecția Națională de Microorganisme Neputogene a Institutului de Microbiologie și Biotehnologie. Productivitatea tulpinii constituie 0,9-1,2 g/l. Biomasa uscată de *Dunaliella* în dependență de condițiile de cultivare și mediul nutritiv utilizat, conține 38-43% proteină, 25-30 % glicerol, 5-8% lipide, 8-10% hidrați de carbon, 3,2-3,8% acizi nucleici, 5-7 % β -caroten, 80-90 mg/100g acid ascorbic, 20-25 mg/100 g BAU tocoferol, vitaminele grupei B, fitosteroli ș.a.

Cultivarea microalgei se efectuează pe mediul mineral Ben –Amotz [18]. cu următoarea componență: *macroelementele în g/l*: NaCl - 120; NaNO₃ – 0,5; NaHCO₃ - 2,0; KH₂PO₄ - 0,05; MgSO₃·7H₂O - 0,75; Fe-EDTA – 0,05 ml; *soluția de microelemente 1ml/l, ce conține în mg/l*: H₃BO₃-2,86; MnCl₂·4H₂O-1,81; CuSO₄·5H₂O-0,08; MoO₃-0,015. Temperatura optimală pentru această tulpină este de 27-29°C, pH-ul se înscrie în limitele de 8,0-8,5. Cantitatea de inoculum este de 0,40-0,45 g/l. Volumul probelor experimentale a fost de 500 ml, pentru care s-au utilizat baloane conice cu volumul total de 1000 ml. Cultura se agită periodic. Durata cultivării a fost de 10 zile.

Au fost utilizate nanoparticule de aur Au(PEG) și argint Ag(PEG) cu dimensiunea de 5 nm în polietilen glicol. Nanoparticulele au fost suplimentate la mediul mineral din prima zi de cultivare.

Biomasa colectată se separă de mediul de cultivare prin centrifugare și se supune demineralizării cu soluția izotonică de acetat de amoniu. Conținutul de biomasa algală se determină spectrofotometric cu recalculul masei celulare la biomasa absolut uscată (BAU) în baza ecuației de regresie, care reflectă relația între cantitatea de biomasă absolut uscată și densitatea optică a probei examinate [19].

Extragerea carotenoizilor din biomasa algală se efectuează cu alcool etilic. Pentru aceasta, la 10,0 mg biomasă se adaugă 2,0 ml alcool etilic de 96%. Extragerea are loc la temperatura camerei și agitare continuă timp de 120 min. Extractul etanolic se separă de biomasă prin centrifugare. Conținutul de β -caroten se determină spectrofotometric la lungimea de undă de 450 nm [20].

Rezultate și discuții

Microalga *Dunaliella salina* a reacționat, la prezența în mediul de cultivare a nanoparticulelor de argint, prin creșterea productivității (Figura 1). Concentrațiile de 0,054-0,108 mg/l AgNP s-au dovedit a fi cu efect stimulator. Conținutul de biomasă este cu 12-33% mai mare comparativ cu probele control. Concentrația de 0,054 mg/l AgNP a sporit productivitatea cu 33% comparativ cu proba control.

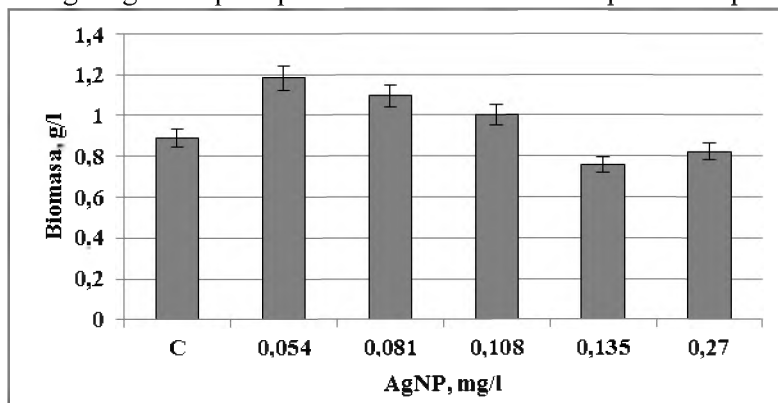

Figura 1. Biomasa (g/l) microalgei *Dunaliella salina* la cultivare în prezența AgNP.

Un posibil efect toxic moderat a fost stabilit în varianta experimentală cu aplicarea nanoparticulelor în concentrația de 0,135 mg/l, care a redus conținutul de biomasă cu 15%. Dublarea concentrației de nanoparticule la 0,27 mg/l nu a modificat conținutul de biomasă în cultura microalgală. Prin urmare, pentru nanoparticulele de argint de dimensiunile de 5 nm nu a fost stabilit un efect toxic de inhibare a productivității microalgei *Dunaliella salina*, în limitele concentrațiilor aplicate și a salinității mediului de cultivare.

Nanoparticulele Ag(PEG) testate, s-au manifestat ca fiind stimulatori pentru alga verde *Dunaliella salina*, productivitatea căreia a crescut.

Toxicitatea nanoparticulelor poate fi determinată în baza rezultatelor modificării conținutului de β -caroten în biomasă. Carotenul în calitate sa de antioxidant, reacționează la acumularea radicalilor liberi în biomasa algală prin creșterea conținutului lui în cazul unei reacții oxidative de sensibilizare și prin reducerea masivă în cazul unui stres oxidativ sever. Rezultatele determinării conținutului de caroten în variantele experimentale sunt prezentate în figura 2.

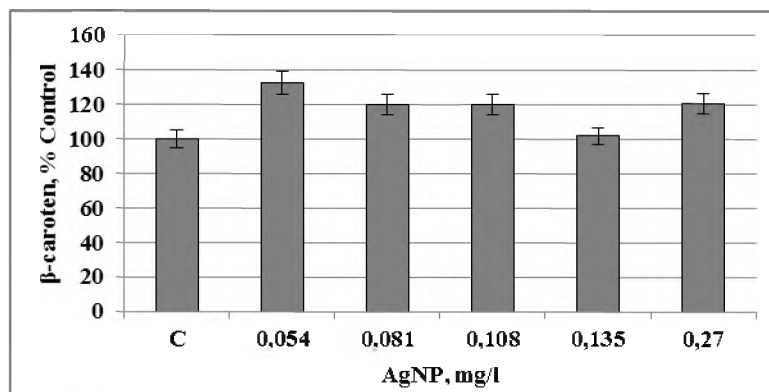

Figura 2. Conținutul de β -caroten în biomasa microalgei *Dunaliella salina* la cultivare în prezența AgNP.

Concentrațiile de 0,054 mg/l, 0,081 mg/l și 0,108 mg/l nanoparticule de argint au stimulat sinteza carotenului. Astfel, concentrația de 0,054 mg/l AgNP a sporit conținutul de β -caroten în biomasa algală cu 33%, iar concentrațiile de 0,081 mg/l și 0,108 mg/l AgNP au majorat conținutul carotenului cu 20%. În varianta experimentală cu aplicarea nanoparticulelor în concentrația, determinată ca inhibitorie de 0,135 mg/l, conținutul de β -caroten nu se modifică. Concentrația de 0,27 mg/l a nanoparticulelor de argint în mediul de cultivare a dunaliei a stimulat sinteza carotenului, conținutul căruia a crescut cu 20% comparativ cu proba control.

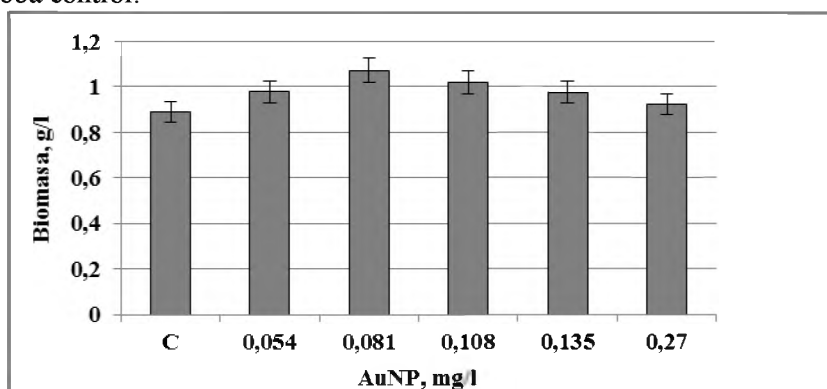

Figura 3. Biomasa (g/l) microalgei *Dunaliella salina* la cultivare în prezența AuNP

O creștere cu 20% a conținutului de caroten în biomasă a fost determinată și în variantele cu concentrații mici ale AgNP în mediul de cultivare. Prin urmare nu a fost stabilită careva dependență dintre concentrația nanoparticulelor de argint în mediul de cultivare a dunaliei și răspunsul culturii microalgale. Nu a fost determinată concentrația, în limita dozelor de compus testate, care poate fi considerată toxică pentru *Dunaliella salina*, dar a fost stabilită concentrația cu efect de stimulare a producerii de biomasă și a sintezei β -carotenului.

Un efect de stimulare a fost stabilit și în cazul aplicării nanoparticulelor de aur (Figura 3)

Acumularea maximală a biomasei de *Dunaliella* a fost determinat în varianta cu aplicarea concentrației de 0,081 mg/l AuNP, producerea de biomasă a crescut cu 21%. Spre deosebire de varianta nanoparticulelor de argint, nu a fost stabilită concentrația, din variantele aplicate, care a inhibat producerea de biomasă algală. Concentrația de 0,27 mg/l AgNP, care este maximală din dozele aplicate, nu a modificat acumularea biomasei, dar a dus la un spor cu 20% a conținutului de β -caroten în biomasă (Figura 4).

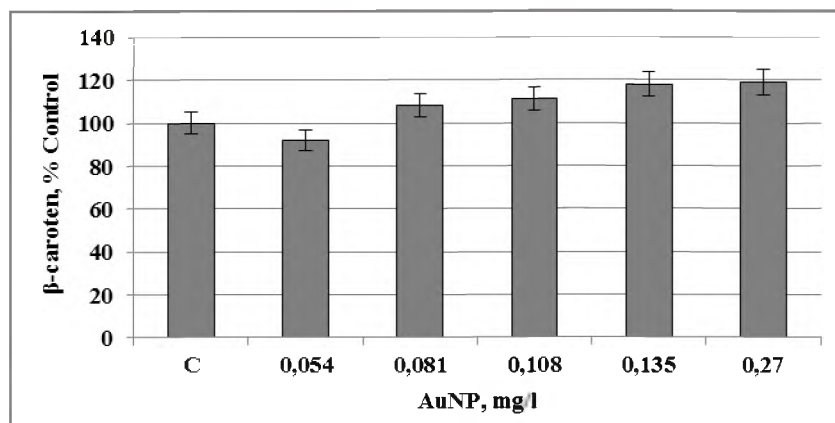

Figura 4. Conținutul de β-caroten în biomasa microalgei *Dunaliella salina* la cultivare în prezența AuNP

Concentrațiile de 0,054 mg/l nanoparticule de aur a avut un efect de inhibiție ne semnificativă a sintezei carotenului. Concentrațiile următoare au stimulat sinteza carotenului și creșterea concentrației lui în biomasă. Nu a fost determinată concentrația nanoparticulelor de aur, în limita dozelor de compus testate, care poate fi considerată toxică pentru *Dunaliella salina*.

Concluzii:

- Nanoparticulele de Ag(PEG) și Au(PEG) cu dimensiunea de 5 nm, suplimentate la mediul de cultivare a microalgei *Dunaliella salina* nu s-au manifestat ca toxice.
- Nanoparticulele de Ag, aplicate în concentrația de 0,054 mg/l la mediul de cultivare a microalgei *Dunaliella salina*, au stimulat producerea de biomasă și sinteza β-carotenului.
- Nanoparticulele de Au(PEG) în concentrația de 0,27mg/l, suplimentate la mediul de cultivare a algei *Dunaliella salina*, au stimulat producerea de biomasă algală și sinteza β-carotenului
- Nanoparticulele de Ag(PEG) și Au(PEG) cu dimensiunea de 5nm pot fi aplicate în tehnologiile de cultivare a microalgei *Dunaliella salina* în calitate de stimulatori ai carotenogenezei.

Referințe bibliografice:

1. Raja R. et al. A perspective on the biotechnological potential of microalgae. Crit. Rev. Microbiol. 2008, 34:77–88.
2. Garcsia-Gonzalez M. et al. Production of *Dunaliella salina* biomass rich in 9-cis-carotene and lutein in a closed tubular photobioreactor. J. Biotechnol. (2005) 115:81–90.
3. Abdallah Oukarroum et al. Temperature influence on silver nanoparticles inhibitory effect on photosystem II photochemistry in two green algae, *Chlorella vulgaris* and *Dunaliella tertiolecta*. Environ Sci Pollut Res (2012) 19:1755–1762.
4. Liu W.T. Nanoparticles and their biological and environmental applications”, Journal of Bioscience and Bioengineering (2006) 102: 1–7.
5. Nel A., Xia T., Madler L., Li N. Toxic potential of materials at the nanolevel. Science (2006) 311:622–627.
6. Pádrová K., Lukavský J., Nedbalová L., et al. Trace concentrations of iron nanoparticles cause overproduction of biomass and lipids during cultivation of cyanobacteria and microalgae. Appl Phycol (2015) 27:1443–1451.
7. Verma A., Stellacci F. Effect of surface properties on nanoparticle-cell interactions. Small (2011) 6:12–21.
8. Kadar E., Rooks P., Lakey C., White DA. The effect of engineered iron nanoparticles on growth and metabolic status of marine microalgae cultures. Sci Total Environ (2012) 439:8–17.
9. Park M.H., et al. Selective inhibitory potential of silver nanoparticles on the harmful cyanobacterium *Microcystis aeruginosa*. Biotechnol. Lett. (2010) 32:423–428.
10. Pal S., Tak Y.K., Song J.M. Does the antibacterial activity of silver nanoparticles depend on the shape of the nanoparticle? A study of the gram-negative bacterium *Escherichia coli*. Appl. Environ. Microbiol. (2007) 73:1712–1720.
11. Kim J.S., Kuk E., Yu K.N. et al. Antimicrobial effects of silver nanoparticles. Nanomedicine: NBM (2007) 3:95–101.
12. Perreault F., Bogdan N., Morin M., et al. Interaction of gold nanoglycodendrimers with algal cells

- Chlamydomonas reinhardtii* and their effect on physiological processes. *Nanotoxicology* (2011) 1–12.
13. Saison C., Perreault F., Daigle J-C. et al. Effect of core-shell copper oxide nanoparticles on cell culture morphology and photosynthesis (photosystem II energy distribution) in the green alga, *Chlamydomonas reinhardtii*. *Aquat Toxicol* (2010) 96:109–114.
14. Sonia Manzo, Maria Lucia Miglietta, Gabriella Rametta, et al. Toxic effects of ZnO nanoparticles towards marine algae *Dunaliella tertiolecta*. *Science of the Total Environment* (2013) 445:371–376.
15. Navarro E., Piccapietra F., Wagner B., et al. Toxicity of silver nanoparticles to *Chlamydomonas reinhardtii*. *Environ Sci Technol* (2008) 42:8959–8964.
16. Abdallah Oukarroum et al. Temperature influence on silver nanoparticles inhibitory effect on photosystem II photochemistry in two green algae, *Chlorella vulgaris* and *Dunaliella tertiolecta*. *Environ Sci Pollut Res* (2012) 19:1755–1762.
17. Larginho M., Correia D., Diniz MS., Baptista PV.. Evidence of one-way flow bioaccumulation of gold nanoparticles across two trophic levels. *J Nanoparticle Res* (2014) 16:2549.
18. Ben-Amotz A., Avron M. The biotechnology of cultivating the halotolerant alga *Dunaliella*. *Trends in Biotechnology* (1990) 8:121-126.
19. Rudic, V et al. Ficobiotehnologie – cercetări fundamentale și realizări practice. Chișinău: Elena VI (2007) 362 p.
20. Rodriguez-Amaya D. A Guide to Carotenoid Analysis in Foods. Washington: International Life Sciences Institute. 2001, 65 p.

TEHNOLOGIA ASISTATĂ DE MICROUNDRE ÎN EXTRAGEREA ASTAXANTINEI DIN MICROALGA *HAEMATOCOCCUS PLUVIALIS*

Ecaterina PLÎNGĂU,
Ludmila RUDI,

Institutul de Microbiologie și Biotehnologie, Republica Moldova

Abstract: Microwave assisted technique was applied for the extraction of astaxanthin from the biomass of *Haematococcus pluvialis*, as aplanospore pretreatment method. Microwave power and extraction time were investigated as variable parameters. Astaxanthin extraction from the native algal biomass was performed with ethanol and acetone. The efficiency of microwave assisted cell wall destruction technique was evaluated by the level of astaxanthin extractability. As a result of this study, the microwave pretreatment with a power of 540W for 120 seconds was selected, with astaxanthin extractability of 84% in ethanol and 82% in acetone.

Carotenoizii sunt compuși valoroși cu aplicații în diferite domenii, cum ar fi în producerea de farmaceutice și cosmetice, industria alimentară care sunt produși fie prin sinteză chimică, fie obținuți din materia vegetală. Carotenoidul cu efect antioxidant superior este astaxantina, care poate fi obținută prin extragere din biomasa microalgei verzi *Haematococcus pluvialis*, drojdia *Phaffia rhodozyma* și unele specii de crustacee marine [1]. Astaxantina obținută prin sinteză este mai puțin stabilă și cu o biodisponibilitate redusă. Microalga *Haematococcus pluvialis* conține 1,5-3% astaxantină [2].

Tehnicile de extragere a carotenoizilor din biomasa algală s-au dezvoltat în ultimii ani sub eforturi intense de cercetare, deoarece carotenoizii au mai multe aplicații ca agenți de fortificare a sănătății și prezintă proprietăți antioxidante. Deși carotenoizii sintetici sunt relativ ieftini și ușor de preparat, cele naturale sunt mai stabile și conțin izomerii biologice activi doriți.

Aplicarea microundelor în extragerea biocompușilor din materia primă vegetală se consideră a fi mai puțin dăunătoare mediului și omului. Extracția asistată de microunde a carotenoizilor este puțin investigată. Parametrii principali în extracția asistată de microunde sunt puterea microundelor, mediul reactant, durata acțiunii, temperatura și tipul peretelui celular microalgal [3]. În cazul aplicării uleiului vegetal în calitate de mediu reactant împreună cu microunde, poate fi omisă etapa de înlăturare a solventului [4].

Cantitatea maximală a astaxantinei în biomasa de *Haematococcus pluvialis* se acumulează la etapa de aplanospori, când structura celulară se caracterizează prin prezența unui perete rigid, care face

imposibilă extragerea directă a pigmentului în solvent. Pornind de la această realitate, devine foarte importantă pretratarea ciștilor de *Haematococcus* în scopul distrugerii peretelui celular. Selectarea unei metode eficiente de distrugere a peretelui celular pentru facilitarea extragerii de astaxantină constituie un moment crucial pentru utilizare comercială a astaxantinei. Tehnicile aplicate trebuie să evite degradarea astaxantinei, să faciliteze procesare ulterioară a astaxantinei în dependență de domeniul de utilizare și să fie ușor de aplicat în tehnologiile complexe de producere a astaxantinei.

Metodele cunoscute aplicate pentru distrugerea peretelui celular se clasifică în: biologice, fizice și chimice. Unica metodă biologică de distrugere a peretelui celular este cea enzimatică. Cu utilizarea unui amestec de enzime format din celulază, chitinază, pectinază, protează, proteinază și alte liaze care acționează timp de 24 ore la temperatura de 37°C. Extractibilitatea astaxantinei constituie 24% în cazul biomasei native și 68% în cazul biomasei pretratate cu acetonă la temperatura de 40°C [5]. Mai frecvent se utilizează metodele mecanice de distrugere a peretelui celular al ciștilor așa ca: congelarea biomasei și distrugerea ei mecanică, omogenizarea în mortare sau omogenizatoare puternice, ultrasonicarea [6]. Extractibilitatea astaxantinei la aplicarea acestor metode este de 60-80%.

Hidroliza alcalină prevede utilizarea alcaliilor în extragerea astaxantinei, ceea ce poate provoca degradarea ei, iar extractibilitatea astaxantinei atinge 85% în cazul aplicării regimului de autoclavare [7]. Prin aplicarea hidrolizei acide în combinație cu temperatura au fost recuperate 94% astaxantină. Tehnica propusă prevede pretratarea ciștilor cu 0,1N acid clorhidric la temperatura de 90°C timp de 10 min și extragerea astaxantinei în acetonă, etanol sau uleiuri vegetale [8]. Cu toată eficiența tehnicilor extragerii convenționale, condițiile de producere industriale impun simplificarea etapelor de extragere a astaxantinei prin reducerea volumelor mari de solvenți și a duratei procesului de extragere [9].

Tehnicile de extragere a astaxantinei cu utilizarea microundelor și a ultrasunetului au fost aplicate pe scară largă în obținerea unui spectru larg de compuși biologic activi, inclusiv carotenoizi. Aceste tehnici sunt cost-eficiente și au impact negativ minimal asupra mediului. Cu toate acestea, există puține rapoarte privind efectele lor asupra stabilității compușilor bioactivi. Unele studii au stabilit că microundele au indus izomerizarea astaxantinei, iar procentul de izomerizare crește în paralel cu durata procesului de tratare a biomasei cu microunde [10]. Pentru ambele variante a fost stabilită eficiența acetonei în calitate de solvent în recuperarea astaxantinei în comparație cu solvenții ca metanolul, etanolul și acetonitrilul. Tehnica de extragere a astaxantinei asistată de microunde la temperatura de 75°C timp de 5 minute a favorizat extragerea a 74% astaxantină în acetonă [11]. La extragerea astaxantinei cu microunde etanolul poate fi înlocuit cu uleiuri vegetale. Beneficiul acestei tehnici este în a omite etapa de înlăturare a solventului. Extracțiile au fost efectuate într-un extractor cu microunde la 300 W timp de 5 minute utilizând 500 ml ulei vegetal pentru 100 g biomasă algală. Aceeași probă de ulei vegetal a fost utilizată pentru 11 extrageri. În final, concentrația de astaxantină din uleiul vegetal a fost de 2,1% [12]. Rezultatele prezentate au pus în evidență necesitatea optimizării tehnicilor aplicate în dependență de materia primă utilizată și produsul final obținut

Scopul cercetărilor constă în aplicarea tehnicii de uscare cu microunde în calitate de metodă de pretratare a ciștilor de *Haematococcus pluvialis* cu extragerea ulterioară a astaxantinei.

Material și metode

Cercetările au fost efectuate în baza tulpinii de colecție a algei verzi *Haematococcus pluvialis* CNMN-AV-05, depozitată în Colecția Națională de Microorganisme Neputogene. Cultivarea s-a efectuat pe mediul nutritiv mineral cu următoarea componență (g/l): NaNO₃ – 0,3; KH₂PO₄ – 0,02; K₂HPO₄ – 0,08; NaCl – 0,02; CaCl₂ – 0,05; MgSO₄·7H₂O – 0,01; ZnSO₄·7H₂O – 0,0001; MnSO₄·5H₂O – 0,0015; CuSO₄·5H₂O – 0,00008; H₃BO₃ – 0,0003; (NH₄)₆MoO₂₄·4H₂O – 0,0003; FeCl₃·6H₂O – 0,0175; Co(NO₃)₂·6H₂O – 0,0002; EDTA – 0,0075, la temperatura de 26°C, la iluminare constantă de 1500 lx cu agitare periodică pentru primele zece zile de cultivare. Inducerea astaxantinogenezei se efectuează prin iluminare excesivă cu intensitatea de 3000 lx timp de 72 ore.

Biomasa colectată se separă de mediul de cultivare prin centrifugare.

Obținerea extractelor de astaxantină este efectuată în baza hidrolizei acide a ciștilor [13]. Biomasa de *Haematococcus pluvialis* (ciști roșii) se separă de lichidul cultural prin centrifugare timp de 5 min la 1500g. Sedimentul celular este supus hidrolizei acide cu soluție HCl 0,1N la temperatura de 90°C timp de 10 min. La 1 g biomasă se adaugă 50 ml alcool etilic sau acetonă, răcite în prealabil la temperatura de 0°C. Amestecul este agitat timp de 5 min pe un agitator orbital cu viteza de 300 rotații/min și centrifugat timp de 5 min la 2000g. În extractul de astaxantină este determinată produsului activ. Pentru aceasta se înregistrează spectrul de absorbție al extractului în intervalul de lungimi de undă de la 400 la 530 nm cu

înregistrarea maximului de absorbție [14]. Concentrația astaxantinei se determină conform curbei de calibrare construită pentru soluții standarde de astaxantină sintetică (98%) în alcool etilic și acetonă.

Concentrația astaxantinei se determină conform curbei de calibrare construită pentru soluții standarde de astaxantină pură (SIGMA) în alcool etilic și acetonă, efectuată la spectrofotometrul PG Instruments UV-VIS cu utilizarea soft-ului UV WIN 5.05. Domeniul de linearitate a curbei se află în limitele de concentrații de la 0 până la 10μg/ml.

Pentru monitorizarea eficienței tehnicii de pretratare cu microunde a fost utilizat parametrul propus de Kobayashi - extractibilitatea astaxantinei, care este utilizat în analiza eficienței metodelor de extragere [15]. Valoarea extractibilității se calculează conform formulei:

$$\text{Extractibilitatea (\%)} = \frac{\text{astaxantina liberă } (\mu\text{g ml}^{-1})}{\text{astaxantina totală } (\mu\text{g ml}^{-1})} \times 100,$$

unde: „astaxantina liberă” este cantitatea de astaxantină obținută din biomasa nativă de *Haematococcus pluvialis* prin agitarea ei timp de 1 oră cu acetonă, iar astaxantina „totală” - la extragerea ei cu acetonă în condiții identice, dar din biomasa tratată în prealabil pentru distrugerea peretelui celular.

Rezultate și discuții

Biomasa de *Haematococcus pluvialis*, ciști roșii a fost separată de mediul de cultivare și spălată cu apă distilată. Au fost preparate probele de biomasă a câte 10 mg în cutii Petri cu diametrul de 60 mm.

Au fost selectați doi parametri variabili: puterea microundelor și timpul expunerii la acțiunea lor. Extracția de astaxantină a fost efectuată cu utilizarea etanolului în calitate de solvent, care a fost optimizată în scopul păstrării extractelor sau utilizării ulterioare în prepararea produsului uleios. În calitate de control se prepară extractele de astaxantină în acetonă.

În Tabelul 1 sunt prezentate rezultatele tratării ciștilor roșii cu microunde. Este clar că, utilizarea microundelor cu puterea de 180W și 360W este inutilă, deoarece extractibilitatea astaxantinei, în limita timpilor selectați, este foarte joasă. Extractibilitatea de 50% astaxantină în acetonă se obține în cazul utilizării microundelor cu puterea de 360W timp de 120 sec. Extractibilitatea în alcool etilic este de 47%, iar în acetonă de 51%.

Aplicarea unui regim de 120 sec la 180W microunde, extractibilitatea astaxantinei în acetonă este de 28%, iar în alcool etilic este de 14%. În condițiile regimului de 20 sec și puterea microundelor de 180W a fost posibilă extragerea astaxantinei doar cu utilizarea acetonei și extractibilitatea a fost una foarte joasă, de doar 11%.

Aplicarea microundelor de 540W a stabilit o dependență dintre timpul acțiunii undelor electromagnetice și extractibilitatea astaxantinei. Astfel, după 20 sec, extractibilitatea astaxantinei în alcool etilic este de 32%, iar în acetonă de 38%. Dublarea timpului de expoziție nu a dublat și extractibilitatea astaxantinei, care este de 38% pentru extragerea în etanol și de 46% pentru extragerea în acetonă. Extragerea a 50% astaxantină din biomasa de *Haematococcus* a fost stabilită la acțiunea undelor timp de 60 sec. Creșterea cu 20 sec a duratei expunerii biomasei la acțiunea microundelor de 540W a sporit extractibilitatea astaxantinei în alcool etilic cu 28%, iar în acetonă cu 32%. Aplicarea regimului de acțiune a microundelor cu puterea de 540W timp de 120 sec a favorizat extractibilitatea astaxantinei, care este de 84% în etanol și de 82% în acetonă. Prin urmare, efectul de uscare a microundelor poate fi aplicat și în scopul deteriorării peretelui celular al ciștilor roșii de *Haematococcus pluvialis*.

Tabelul 1.

Extractibilitatea astaxantinei în rezultatul tratării biomasei de *Haematococcus pluvialis* (aplanospori) cu microunde

Puterea, W	Durata, sec	Extractibilitatea AST în alcool etilic, %	Extractibilitatea AST În acetonă, %
180	20	0	11
	40	0	12
	60	0	18
	80	7	20
	120	14	28
360	20	0	18
	40	0	24
	60	16	32
	80	32	44

	120	47	51
540	20	32	38
	40	38	46
	60	48	52
	80	67	77
	120	84	82

C

concluzie

Tehnica prelucrării biomasei native de *Haematococcus pluvialis* cu microunde (540W, 120 sec) poate fi aplicată în calitate de etapă de pretratare a ciștilor pentru extragerea astaxantinei.

Referințe bibliografice:

1. Ranga Rao Ambati, Siew Moi Phang, Sarada Ravi, Ravishankar Gokare Aswathanarayana. Astaxanthin: Sources, Extraction, Stability, Biological Activities and Its Commercial Applications. Mar. Drugs, 2014, 12:128-152.
2. Miscu V. Procedee de obținere a biomasei de *Haematococcus pluvialis* cu un conținut sporit de astaxantină. In: Buletinul AȘM, Științele Vieții, 2007, nr. 2 /302, p. 129-134.
3. Pasquet V., Cherouvier JR., Farhat F. et al. Study on the microalgal pigments extraction process: Performance of microwave assisted extraction. Proc Biochem, 2011, 46:59-67.
4. Splinter S., Pare J.R., Kadali S. Method for direct extraction and concentration of natural-derived active compounds. US patent 2013/0338234 A1 (2013).
5. Mendes-Pinto M. et al. Evaluation of different cell disruption processes on encysted cells of *Haematococcus pluvialis*: effects on astaxanthin recovery and implications for bio-availability. In: J. Appl. Phycol., 2001, vol.13, p. 19-24.
6. Rodriguez-Meizoso I. et al. Subcritical water extraction and characterization of bioactive compounds from *Haematococcus pluvialis* microalga. J. of Pharmaceutical and Biomedical Analysis, 2010, vol.51, p.456-463
7. Miscu V. Procedee de obținere a biomasei de *Haematococcus pluvialis* cu un conținut sporit de astaxantină. In: Buletinul AȘM, Științele Vieții, 2007, 2 (302): 129-134.
8. Miscu V. Solubilitatea astaxantinei în diferite tipuri de uleiuri vegetale alimentare. In: Buletinul Academiei de Științe, Științele Vieții, 2009, 1(307):128-134.
9. Poojary Mahesha M., Barba Francisco J., Aliakbarian Bahar, et al. Innovative Alternative Technologies to Extract Carotenoids from Microalgae and Seaweeds. Mar. Drugs 2016, 14:214-250.
10. Liyan Zhao, Guanghua Zhao, Fang Chen, Zhengfu Wang, Jihong Wu, And Xiaosong Hu. Different Effects of Microwave and Ultrasound on the Stability of (*all E*)-Astaxanthin. J. Agric. Food Chem. 2006, 54:8346–8351.
11. Machmudah S., Shotipruk A., Goto M., Sasaki M., Hirose T. Extraction of astaxanthin from *Haematococcus pluvialis* using supercritical CO₂ and ethanol as entrainer. Ind EngnChem Res, 2006, 45:3652-3657.
12. Mendes-Pinto M., et al. In: Evaluation of different cell disruption processes on encysted cells of *Haematococcus pluvialis*: effects on astaxanthin recovery and implications for bio-availability. J. Appl. Phycol., 2001, 13:19-24.
13. Miscu V., Rudi L., Cepoi L., Chiriac T., Cojocari A., Rudic V. Activitatea antioxidantă și antiradicalică a extractului etanolic de astaxantină. Buletinul Academiei de științe a Moldovei, Seria Științele Vieții (2009) 3(309):127-136.
14. Britton G. UV/Visible spectroscopy. Britton G, Liaaen-Jensen S, Pfander H (eds), Carotenoids (1995) 1B, Spectroscopy. Birkhauser Verlag, Basel, p. 13–62.
15. Kobayashi M., et al. Selective extraction of astaxanthin and chlorophyll from the green alga *Haematococcus pluvialis*. Biotechnol. Tech. (1997) 11:657-660.

CIANOBACTERIA *SPIRULINA PLATENSIS* - MATRICE PENTRU SINTEZA NANOPARTICULEOR DE SELENIU

Ion TAȘCA, Liliana CEPOI,

Institutul de Microbiologie și Biotehnologie, Moldova

Abstract: *Selenium nanoparticles are highly valued for their biological activity. Physical and chemical methods of SeNPs synthesis involve extreme conditions and toxic reagents. The use of microorganisms for bionanosynthesis is a today's booming research area. It is known that cyanobacteria *Spirulina platensis* can perform biosynthesis of several types of nanoparticles, including selenium. Not only the biomass, but also certain its fractions can provide conditions for SeNPs biosynthesis. The SeNPs biosynthesis was performed using polysaccharide fraction, during 30-120 min. contact with the synthesis precursor (cobalt selenite). A significant decrease in the reduction power of the reactant system was observed during bionanosynthesis, with a maximum recorded 30 minutes after reaction initiation.*

Introducere

Interesul științific crescând față de nanotehnologii este determinat în primul rând de importanța protecției mediului ambiant [1]. Nanotehnologiile sunt considerate tehnologii de uz general din care cauză impactul lor asupra mediului este unul uriaș. Interesul față de nanoparticule este susținut de proprietățile lor unice și variate care apar la nivel de nanodimensiuni. Proprietățile noi fizice, chimice, electronice, electrice, mecanice, magnetice, termice, dielectrice, optice și biologice ale elementelor cunoscute, dar obținute prin nanosinteză face posibilă aplicarea lor în toate domeniile vieții. De exemplu nanoparticulele se caracterizează printr-o suprafață mult mai mare comparativ cu aceeași cantitate în altă formă. Ca rezultat nanoparticulele se caracterizează prin reactivitate chimică mai mare față de materialul friabil corespunzător. Unul din domeniile cele mai intens explorate ale nanotehnologiei este cel al sintezei Np cu implicarea metodelor fizice „de sus în jos” și chimice „de jos în sus”, care au drept scop controlul proprietăților fizice și a dimensiunilor particulelor obținute, dar care sunt lipsite de un control al impactului asupra mediului [2], [3]. Ambele tipuri de metode de obținere a NP se caracterizează prin implicarea unor cheltuieli mari, ce țin de costul utilajului, necesitatea menținerii regimului de temperatură, presiune ș.a. O nouă abordare în domeniul nanotehnologiei, care atrage o deosebită atenție în ultimii ani și care a rezultat din poluarea masivă a mediului cu produsele tehnologiilor menționate este cea legată de aplicarea tehnologiilor "verzi" [4], [5], [6], [7], [8], [9]. Aplicarea proceselor, ce au loc în mod natural în interiorul organismelor vii oferă noi oportunități și perspective pentru cercetările și industriile nanotehnologice. Domeniul sintezei nanoparticulelor este cel care poate profita în primul rând din utilizarea posibilităților sistemelor funcționale ale celulei. O cunoaștere profundă a structurilor biomoleculare, a funcțiilor acestora oferă o serie de avantaje în ceea ce ține de bionanosinteză vis-a-vis de metodele chimice și fizice aplicate în prezent în acest domeniu [10], [11].

Nanoparticulele metalice sunt studiate deosebit de intens datorită proprietăților fizice unice și reactivității chimice înalte, datorită cărora pot fi aplicate în calitate de catalizatori, biomarkeri și biosenzori, transportori ai substanțelor medicamentoase, în calitate de preparate antibacteriene și antivirale, în procesul de detectare a perturbațiilor genetice, în terapia genică și secvențierea ADN-ului. Nanoparticulele de seleniu (SeNP) prezintă un interes deosebit datorită posibilității aplicării lor în domeniul biofarmaceutic în calitate de remedii anticanceroase, imunostimulatoare și antioxidante [12], [13], [14]. Alte două domenii de aplicare a SeNP țin de reglarea spermatogenezei și menținerea statutului redox celular funcțional. Producerea și aplicarea nanoparticulelor în biologie este un domeniu de interes primordial al nanotehnologiilor. Elaborarea metodelor noi de sinteză a nanoparticulelor rămâne a fi un domeniu de actualitate deosebită. Datorită faptului, că nu necesită medii organice, tehnologiile cu implicarea fotosintetizatorilor sunt mult mai puțin costisitoare. Anume din aceste considerente studiul posibilității biosintezei nanoparticulelor de seleniu de către cianobacterii și a căilor de sporire a randamentului acestui proces este un domeniu de perspectivă a nanobiotehnologiei.

Scopul cercetărilor descrise în acest articol a constat în evidențierea capacității fracției de polizaharide extrase din biomasa de spirulină de a sintetiza nanoparticule de seleniu.

Materiale și metode

Obiectul studiilor în cadrul acestui proiect a fost tulpina cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN – CB-11. Pentru creșterea cianobacteriei a fost utilizat mediul nutritiv SP -1. Parametrii și condițiile de

cultivare: Cantitatea de inoculum – 0,4-0,45g/l BAU; temperatura de 30-32°C, pH-ul-9-10, intensitatea iluminării până la 4000lx; Cultivarea a fost efectuată în baloane Erlenmeyer pe suport special cu sistem de reglare a temperaturii. Cultura a fost agitată zilnic, timp de 2 ore pe un agitator universal de laborator tip WU-4 cu viteza de rotație de 200 rotații per min. Durata ciclului de cultivare – 7 zile.

Obținerea extractului/fracției de polizaharide: La biomasa de spirulină se adaugă treptat câte 40ml de apă distilată (în total 220ml) și se amestecă minuțios după adăugarea fiecărei porții de apă. Amestecul obținut se supune fierberii la temperatura de 100°C timp de 1 oră. După răcire la temperatura camerei, amestecul se centrifughează la 3500 rot./min timp de 20 min. După centrifugare supernatantul se acidulează cu sol. 0,5N HCl până la pH 3,8-4,0, pentru înlăturarea proteinelor prin precipitare izoelectrică. Se centrifughează apoi la 3500 rot./min și precipitatul se înlătură. Frația lichidă se purifică pe Al₂O₃ bazic până la înlăturarea colorației verzi-albastre. Se verifică pH-ul ca valoarea să fie 7-8 și concentrația după substanța uscată de 10mg/ml.

Analiza spectrală UV-vis - (Ultraviolet-Visual) spectra la UV-VIS Spectrophotometer T80+, TG Instruments Ltd cu lungimile de undă de la: 300 până la 800 nm, cu intervalul între măsurări de 1 nm.

Microscopia electronică de baleaj - Scanning Electron Microscopy (SEM) permite pregătirea probelor sau modificarea structurală a suprafețelor probei la scală nanometrică. Parametrii operaționali protocolari pentru experiență: dispersie fascicul electroni 5000–150000x; rezoluție fascicul electroni: 1–30 kV. Aceste investigații au fost realizate în cadrul Institutului Unificat de cercetări Nucleare din Dubna (Rusia).

Determinarea puterii de reducere a biomasei are la bază reducerea complexului ferocianurii ferice în ferocianura feroasă de *Albastru de Berlin*. Hexacianoferatul de potasiu formează cation stabil [Fe(CN)₆]³⁻ care poate detecta fierul(II) Reducerea Fe(III) se produce de către componentele biomasei de spirulină și forma redusă a fierului este detectată de cationii stabili de [Fe(CN)₆]³⁻ cu formarea complexului Fe³[Fe(CN)₆]₂ de culoare verde albastră. Amestecul reactant constă din 10 mg biomasă de spirulină, 0,5 ml soluție tampon fosfat 0,1 M, pH 6,6 și 0,5 ml soluție hexacianoferat de potasiu de 0,1%. Amestecurile se incubează la temperatura de 50°C timp de 20 min. După incubare se adaugă 0,5 ml acid tricloroacetic 10% și amestecurile se centrifughează timp de 10 min la 3045 g. La supernatant (1,5ml) se adaugă 0,2 ml soluție clorură de fier de 0,1% și 2 ml apă distilată. Se măsoară densitatea optică la 700 nm. În calitate de probă oarbă se utilizează amestecul din care lipsește proba de spirulină. Puterea de reducere se exprimată în echivalent acid ascorbic în mg/mg biomasă spirulina.

Rezultate și discuții

Biomasa de spirulină crescută pe durata unui ciclu vital a fost colectată, demineralizată prin spălare cu apă deionizată și supusă procesului de extragere a fracției de polizaharide. Pentru obținerea nanoparticulelor de seleniu în calitate de precursor de sinteză a fost utilizată soluția de selenit de cobalt de 100 mg/ml. Polizaharidele extrase din biomasa de spirulină se adaugă la soluția precursor, astfel, ca concentrația finală să fie de 10 mg/ml. Timpul de contact al soluției precursor cu polizaharidele spirulinei a fost de 30, 60, 90 și 120 min. La finele fiecărei perioade a fost înregistrat spectrul de absorbție pentru a evidenția deplasarea maximului de absorbție la 400 nm. Rezultatele sunt prezentate în figura 1. Modificările care au fost înregistrate pentru maximul de absorbție la 400 nm la intervalele de timp de 30 și 60 min constau în creșterea valorii absorbantei de peste 1,8 ori comparativ cu martorul (extract de polizaharide). Între aceste 2 variante experimentale, care se deosebesc prin durata de contact a extractului cu precursorul, după parametrul examinat nu se observă diferențe.

Experimental pe modelul fracției de polizaharide a fost stabilit, că modificarea creșterii amplitudinii maximelor de absorbție ale extractului nominalizat continuă după 60 min, ceea ce înseamnă acumularea unui număr semnificativ de nanoparticule de selen în sistemul de bionanosinteză. Mărirea duratei de contact până la 120 min este asociată cu mărirea în continuare a amplitudinii maximului de absorbție la 400 nm (Fig. 1).

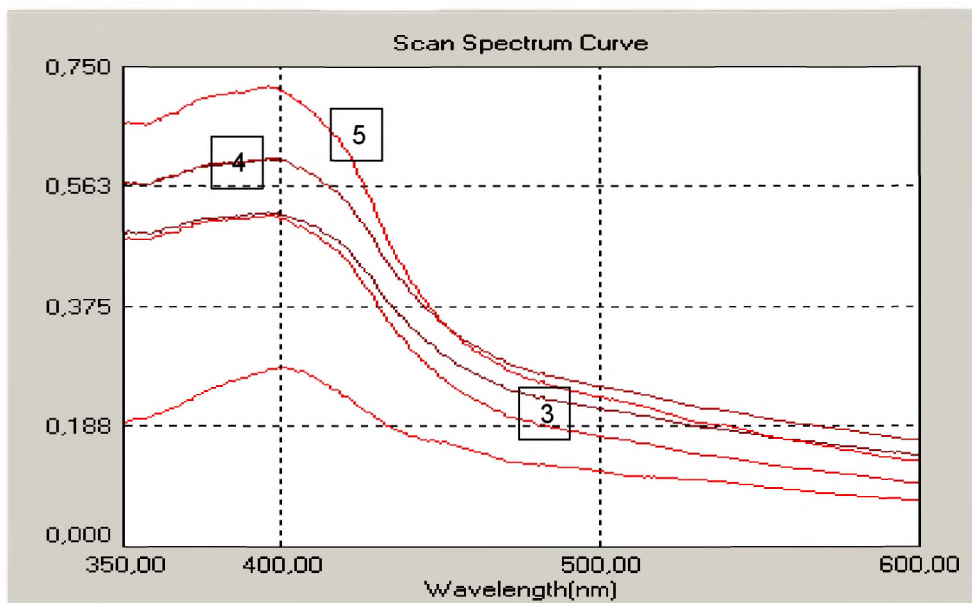

Figura 1. Modificarea amplitudinii maximelor de absorbție a extractului de polizaharide pe durata sintezei SeNP. 1- Martor - extract nativ de polizaharide; 2- extract de polizaharide + Se 30 min; 3 - extract de polizaharide + Se 60 min; 4 - extract de polizaharide + Se 90 min; 5 - extract de polizaharide + Se 120 min.

Formarea de nanoparticule de asemenea a fost confirmată prin imaginile obținute la microscopul electronic de scanare (Fig.2). Dimensiunile particulelor obținute în acest sistem reactant după 30 min de contact au fost între 10 și 35 nm.

Pentru a stabili timpul optimal de contact necesar pentru obținerea cantității maxime de nanoparticule a fost determinată modificarea puterii de reducere a fracției polizaharidice în dependență de timpul contactului cu selenitul de cobalt (fig.3).

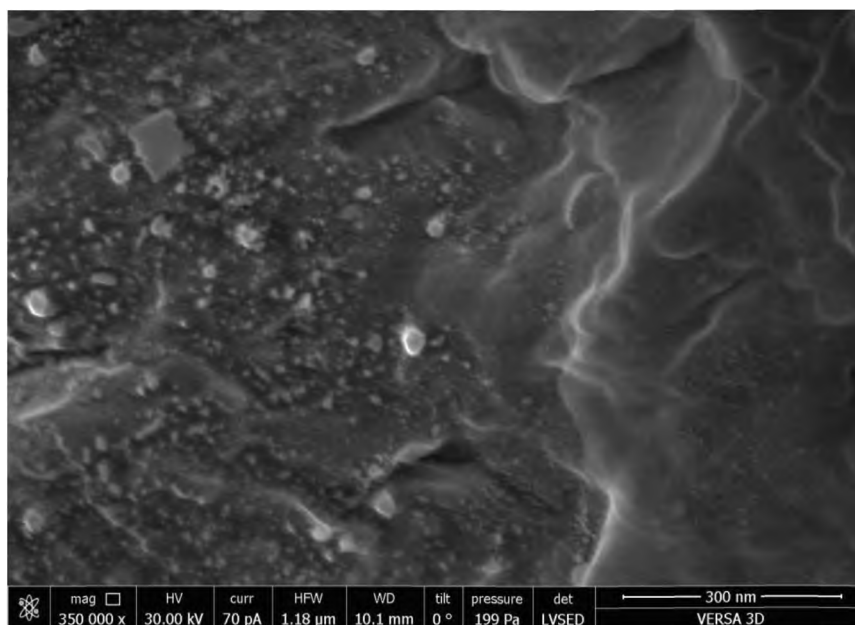

Figura 2. Nanoparticule de seleniu obținute în sistemul reactant selenit de cobalt-extract de polizaharide (30 min contact).

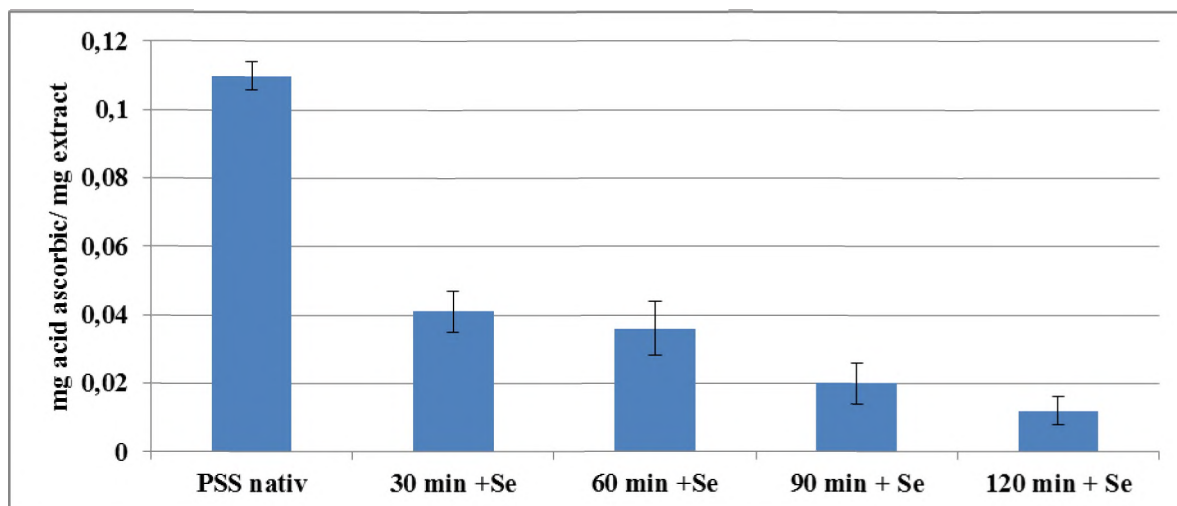

Figura 3. Puterea de reducere a extractului de aminoacizi din spirulină pe durata sintezei nanoparticulelor de seleniu. PSS - extract polizaharide.

Puterea de reducere a extractului de polizaharide din spirulină scade semnificativ pe durata primelor 30 min de contact a soluției reactante. Astfel, comparativ cu extractul de polizaharide inițial, după 30 min de contact a polizaharidelor cu soluția de selenit de cobalt puterea de reducere a acestora scade de 2,75 ori. Mărirea timpului de contact până la 60 min nu duce la o scădere ulterioară semnificativă din punct de vedere statistic față de situația obținută pentru intervalul de 30 min. Contactul cu durata de 90 min duce la scădere veridică a puterii de reducere comparativ cu punctele de monitorizare anterioare. Același lucru se observă și la următorul interval monitorizat (cel de 120 min). Cu toate acestea, comparativ cu scăderea puterii de reducere pe durata a celor 30 min inițiale ale contactului precursorului de bionanosinteză cu extractul de polizaharide din spirulină, scăderile ulterioare sunt mult mai puțin importante din punct de vedere valoric. Aceasta înseamnă, că sinteza masivă a nanoparticulelor de seleniu are loc anume în acest scurt interval de timp, ceea ce este convenabil din punct de vedere biotehnologic și economic.

Concluzii

Biosinteza nanoparticulelor de seleniu poate fi realizată utilizând în calitate de matrice fracția polizaharidică obținută prin extragere din biomasa cianobacteriei *Spirulina platensis*

Biosinteza nanoparticulelor de selen pe fracția de polizaharidică din biomasa de spirulină are loc în intervalul de timp de 120 min de la momentul lansării procesului.

Referințe bibliografice:

1. Wen H. et al. Selenium speciation in kerogen from two Chinese deposits: Environmental implications. *Environmental Science and technology*.- 2006 (4):1126-1132.
2. Kargar Razi M., Sarraf Maamoury R., Banihashemi S. Preparation of nano selenium particles by water solution phase method from industrial dust. *Int. J.Nano.Dim.* 2011,1(4):261-267
3. Xia Y-Y. Synthesis of selenium nanoparticles in the presence of silk fibroin. *Materials Letters*, 2007 (61) :4321-4324.
4. Ingole Atul R.et al. Green synthesis of selenium nanoparticles under ambient condition. *Chalcogenide Letters*. 2010, 7(7): 485 – 489
5. Bijan Z.et al. Isolation and characterization of a fungus for extracellular synthesis of small selenium nanoparticles. *Nanomedicine Journal*, 2013, 1(1) :13-19.
6. Mandal D. et al. The use of microorganisms for the formation of metal nanoparticles and their application. *Appl Microbiol Biotechnol*. 2006, 69: 485-492.
7. Santanu S.and Balakrishnaraja R. Comparison Studies on the Synthesis of Selenium Nanoparticles by Various Micro-organisms. *Int. J. Pure App. Biosci.* 2014,2 (1):112-117
8. Siddique T.et al. Characterization of sediment bacteria involved in selenium reduction. *Bioresour Technol.* 2006, (97): 1041-1049.
9. Yadav V. et al. Generation of selenium containing nano-structures by soli bacterium *Pseudomonas*

acrugetosa. *Biotechnology*, 2008 (7) : 299-304.

10. Zhang J., Wang X., Xu T.. Elemental selenium at nano size (Nano-Se) as a potential chemopreventive agent with reduced risk of selenium toxicity: comparison with se-methylselenocysteine in mice. *Toxicol. Sci.* 2007 (101) : 22-31.

11. Zhang S.Y. et al. Synthesis of selenium nanoparticles in the presence of polysaccharides. *Materials Letters*. 2004 (58) : 2590-2594.

12. Chen T. et al. Selenium nanoparticles fabricated in *Undaria pinnatifida* polysaccharide solutions induce mitochondria-mediated apoptosis in A375 human melanoma cells. *Colloids Surf B*. 2008 (67) : 26-31.

13. Sahoo S.K., Parveen S., Panda J.J. The present and future of nanotechnology in human health care. *Nanomedicine*. 2007 (3) :20–31.

14. Yazdi M.H. et al. The Immunostimulatory Effect of Biogenic Selenium Nanoparticles on the 4T1 Breast Cancer Model: an In Vivo Study. *Biol Trace Elem Res*. 2012 (149(1)): 22-28

UTILIZAREA NANOPARTICULELOR DE ARGINT (AgNP) LA CULTIVAREA *SPIRULINA PLATENSIS*

Ion ROTARI, Tatiana CHIRIAC,
Institutul de Microbiologie și Biotehnologie

Abstract: *In this study, the biological effect of silver nanoparticles (AgNP) on the cyanobacterium strain Spirulina platensis CNMN-CB-11 was investigated. It has been established that AgNP moderately stimulates spirulina productivity, substantially increasing lipid content and moderately reducing protein and polysaccharide content in biomass. Considering these results, AgNPs can be used for spirulina cultivation and production of biomass as raw material for nutraceuticals with multiple functional applications.*

Introducere

Nanoparticulele de argint (AgNP) joacă un rol important în nanoștiințe și în nanotehnologie, considerându-se, din rândul mai multor nanoparticule metalice, printre nanomaterialele cele mai fascinante și cu cele mai vitale aplicații în diverse domenii. Deși mai multe metale nobile au fost folosite în diverse scopuri, AgNP sunt foarte atractive în primul rând pentru o gamă largă de bioaplicații multifuncționale astfel ca detecția moleculară, diagnosticul molecular, transportul medicamentelor. AgNp sunt apreciate pentru efectele sale prestabilite antibacterian, antifungal, antiviral, anti-inflamator, anti-angiogenic, anti-cancer, imunomodulator [1], [2], [3]. Utilizarea AgNP în numeroase tehnologii și încorporarea lor într- o gamă multiplă de produse de larg consum are la bază proprietățile optice, conductoare și antibacteriene ale acestor nanoparticule. În special, pentru proprietățile lor antibacteriene AgNp sunt încorporate în îmbrăcăminte, încălțăminte, vopsele, pansamente, aparate, produse cosmetice și materiale plastic [4], [5]. Unul din aspectele de aplicare a AgNP ține de activitatea lor în calitate de biosensori, dar și de reglatori ai metabolismului la plante [6], [7].

Deși cianobacteriile și microalgele sunt cunoscute în calitate de posibile bionanofacilități pentru fabricarea nanoparticulelor de argint [8] totuși, efectul biologic al acestor nanoparticule asupra metabolismului microalgal și cianobacterian este puțin elucidat în prezent. Studiul efectului AgNp asupra biosintezei compușilor biologic activi de către cianobacterii și microalge și a căilor de sporire a randamentului acestui proces este astfel, un segment de cercetare de perspectivă al nanobiotehnologiei.

Scopul cercetării expuse a fost de a stabili efectul nanoparticulelor de argint (AgNP) asupra productivității cianobacteriei *Spirulina platensis*, precum și asupra sintezei orientate a unor compuși biologic activi, în vederea încadrării acestor nanoparticule în tehnologiile de cultivare a spirulinei în calitate de instrumentar de sporire a producerii de biomasă și a conținutului compușilor funcționali cu rol de nutraceutice.

Materialul și metodele de cercetare

În calitate de obiect al cercetării a fost utilizată tulpina cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN CB-11, depozitată în Colecția Națională de Microorganisme Neputogene de pe lângă Institutul de

Microbiologie și Biotehnologie [9]. Spirulina a fost cultivată pe mediul mineral lichid cu următoarea componență a macroelementelor, g/L: NaNO_3 - 2,25; NaHCO_3 - 8,0; NaCl - 1,0; K_2SO_4 - 0,3; NaHPO_4 - 0,20; $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ - 0,20; CaCl_2 - 0,024; soluția de microelemente 1 mL/L, conținând în mg/L: H_3BO_3 - 2,86; $\text{MnCl}_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ - 1,81; $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ - 0,22; $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ - 0,08; MoO_3 - 0,015; Fe-EDTA - 1,0 mL/L. Pe durata cultivării s-au respectat următorii parametri de proces: temperatura optimă de $30 \pm 2^\circ\text{C}$, pH-ul 8-10, iluminarea optimă de 2000-3000 lx [10]. AgNP selectate pentru cercetare cu dimensiunea de 5nm solubilizate în H_2O , cu concentrația Ag de 0,5mM, stabilizate în polietilenglicol de 1mM au fost suplimentate la cultura de spirulină în primele 6 ore ale procesului de cultivare în concentrația de 0,5mM/L (AgNP 1) și în diluțiile de 1:1 (AgNP 1:1), 1:5 (AgNP 1:5), 1:10 AgNP (1:10) și 1:20 (AgNP 1:20). La finalizarea seriei experimentale, s-a determinat nivelul producerii de biomasă de spirulina, iar în biomasă a fost determinat conținutul unor compuși biologic activi funcționali de bază: proteinele, polizaharidele și lipidele conform procedeele descrise [11]. În analiza rezultatelor s-a afirmat asupra acelor diferențe între datele obținute, pentru care $P < 0,05$.

Rezultate și discuții

Pe parcursul activității vitale microalgele și cianobacteriile acumulează diverși compuși biologic activi care sunt surse de suplimente alimentare sau produse nutraceutice. Sinteza orientată sporită a compușilor biologic activi la cultivarea cianobacteriilor și microalgelor este unul din aspectele fundamentale ale cercetărilor biotehnologice. Elucidarea acestui aspect este importantă prin faptul, că stă la baza elaborării unor procedee noi și originale de obținere a biomasei și a compușilor biologic activi, componente ale acestora și utilizate în calitate de diverse nutraceutice. Cianobacteria *Spirulina platensis*, prin biomasa și compușii biologic activi funcționali pe care îi conține este considerată una dintre sursele cele mai credibile de nutraceutice pe mapamond [12]. Constituind o expresie a genomului tulpinilor utilizate ale spirulinei, sinteza compușilor biologic activi la cultivarea ei poate fi prognozată spre obținerea conținutului maximal prin dirijarea unor căi metabolice aparte, modificând nu numai componența mediului nutritiv, parametrii cultivării: intensitatea luminii, durata cultivării, temperatura și pH-ul mediului, dar și utilizând în calitate de inductori biosintetici diverși compuși. Printre căile de reglare a conținutului de substanțe bioactive la cultivarea spirulinei sunt cunoscute transformările genetice ale celulelor microalgale, induse de prezența unor agenți mutageni de natură chimică și, la fel și utilizarea diverselor clase de compuși: organici: aminoacizi, hidrați de carbon, alcoolii, acizi organici, vitamine, antibiotice, terpenoide, fitohormoni, dar și compuși coordinați.

În cercetarea noastră în calitate de principii de reglare a nivelului de producere a biomasei și a compușilor biologic activi la cultivarea spirulinei au fost selectate AgNP, iar rezultatele acestei cercetări au scos în evidență lipsa unei toxicități evidente a acestor nanoparticule pentru cultura de spirulină. Astfel, cultura de spirulină a „răspuns” la acțiunea AgNP prin creșterea cu circa 13-30% nivelului de producere a biomasei (figura 1).

Productivitatea, g/l BAU (%M)

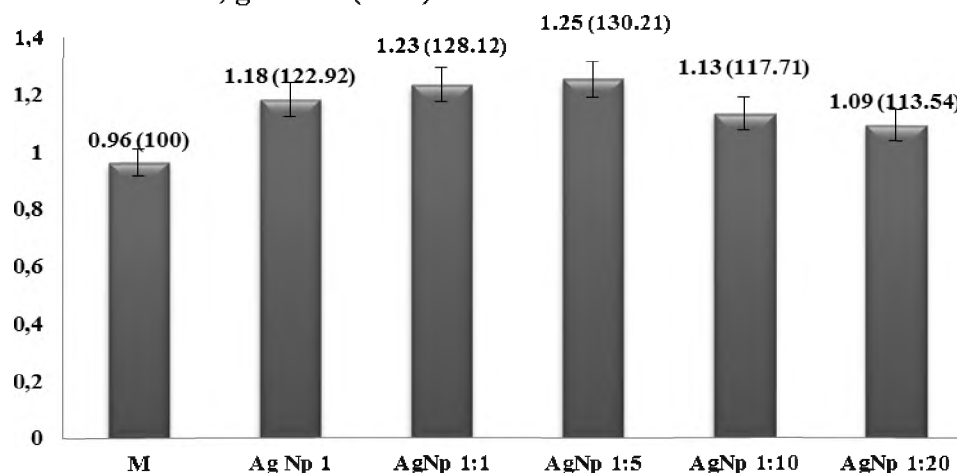

Figura 1. Productivitatea cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN-CB-11 la cultivare în prezența AgNP (M- spirulina cultivată în lipsa nanoparticulelor de argint; AgNp (5nm) – nanoparticulele suplimentate la cultura de spirulina în concentrația de 0,5mM/L și în diluțiile 1:1(AgNp 1:1), 1:5(AgNp

1:5), 1:10(AgNp 1:10) și 1:20(AgNp 1:20)

Nivelul maximal de producere a biomasei s-a înregistrat la cultivarea spirulinei în prezența diluției de 1:5 a concentrației de 5mM/L a AgNP, constituind 1,25g/L ceea ce este cu 30,21% mai mult față de nivelul de biomasă produs de către spirulina în lipsa acestor nanoparticule (martorul –M).

Proteina, %BAU (%M)

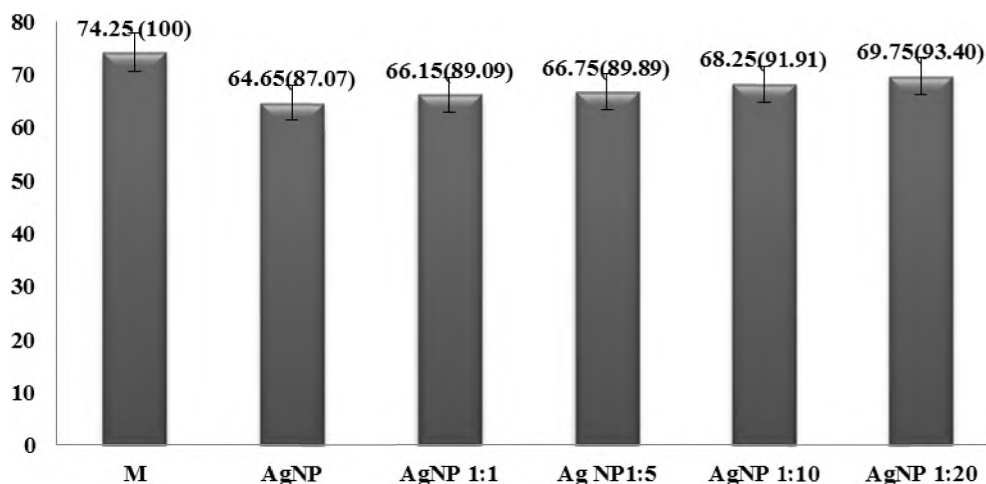

Figura 2. Conținutul de proteină în biomasa cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN-CB-11 la cultivare în prezența AgNp (M- spirulina cultivată în lipsa nanoparticulelor de argint; AgNp(5nm) – nanoparticulele suplimentate la cultura de spirulina în concentrația de 0,5mM/L și în diluțiile 1:1(AgNp 1:1), 1:5(AgNp 1:5), 1:10(AgNp 1:10) și 1:20(AgNp 1:20)

„Răspunsul” biosintetic al spirulinei la acțiunea AgNP a purtat un caracter diferit care s-a manifestat spre exemplu, prin supresia ușoară a procesului de biosinteză a proteinelor de către această cultură. Deși sub limitele valorice caracteristice acestei culturi de spirulină, conținutul de proteină sintetizat în biomasă sub acțiunea AgNP poate fi considerat unul destul de apreciazabil pentru spirulina constituind 64,65 – 69,75% BAU (figura 2).

Același tablou a fost caracteristic și pentru procesul de biosinteză a polizaharidelor care au avut practic un răspuns negativ la prezența AgNP. Ca și în cazul proteinelor, conținutul polizaharidelor a fost sub nivelul acestor compuși funcționali sintetizați de spirulina cultivată în lipsa AgNP, dar care la fel poate fi considerat ca unul acceptabil - din zona de valori caracteristice pentru această tulpină de spirulină (figura 3).

Polizaharidele, %BAU(%M)

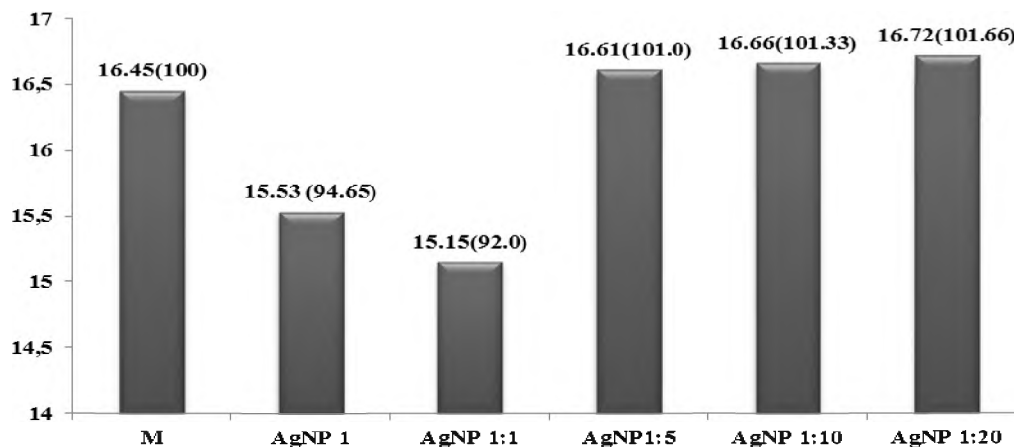

Figura 3. Conținutul de polizaharide în biomasa cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN-CB-11 la cultivare în prezența AgNp (M - spirulina cultivată în lipsa nanoparticulelor de argint; AgNp (5nm) – nanoparticulele suplimentate la cultura de spirulina în concentrația de 0,5mM/L și în diluțiile 1:1(AgNp

1:1), 1:5(AgNp 1:5), 1:10(AgNp 1:10) și 1:20(AgNp 1:20)

Alta a fost dinamica lipidelor în cultura de spirulină cultivată în prezența AgNP. Cu circa 16% mai scăzut la concentrația de 0,5mM de AgNP, conținutul de lipide a avut o tendință de creștere la diluțiile de 1:5, 1:10 și 1:20 a acestei concentrații de nanoparticule utilizate în cercetare. Sporirea maximală cu circa 52% a conținutului de lipide în biomasă s-a obținut la cultivarea spirulinei în prezența diluției de 1:1 a AgNP (figura 4).

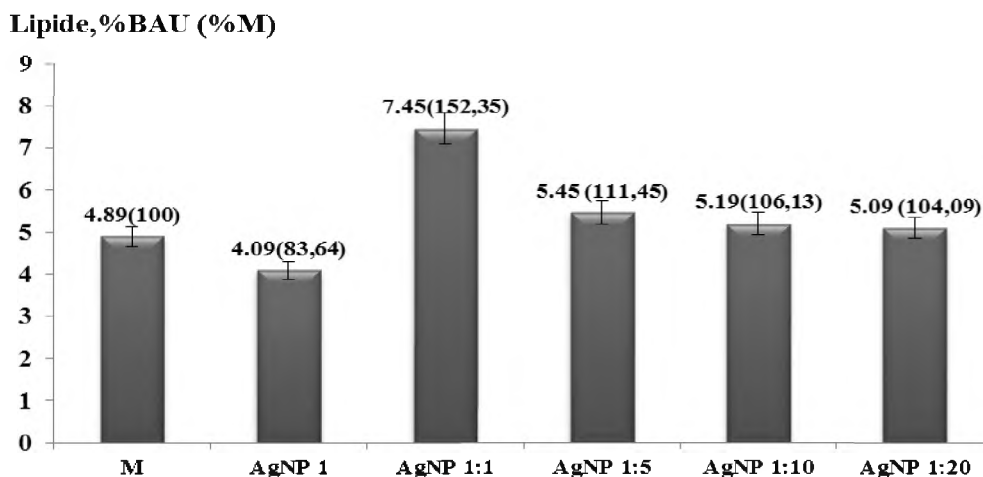

Figura 4. Conținutul de lipide în biomasă cianobacteriei *Spirulina platensis* CNMN-CB-11 la cultivare în prezența AgNP (M - spirulina cultivată în lipsa nanoparticulelor de argint; AgNP (5nm) – nanoparticulele suplimentate la cultura de spirulina în concentrația de 0,5mM/L și în diluțiile 1:1(AgNP 1:1), 1:5(AgNP 1:5), 1:10(AgNP 1:10) și 1:20(AgNP 1:20)

În **concluzie** se poate deduce că AgNP acordă asupra productivității și sintezei de compuși biologic activi la tulpina de spirulină inclusă în acest studiu un efect biologic de la unul moderat stimulator (productivitatea), pronunțat stimulator (lipidele) la unul moderat toxic (proteinele și polizaharidele). Luând în considerație că valoric nivelurile stabilite pentru proteinele și polizaharidele din spirulina cultivată în prezența AgNP nu sunt pronunțat diminuate comparativ cu cele caracteristice acestei culturi, AgNP ar putea fi utilizate la cultivarea spirulinei pentru producerea de biomasă - materie primă pentru nutraceutice ce conține aceste bionanoparticule cu multiple aplicații funcționale.

Referințe bibliografice:

1. Fraser J.A. et al. Silver nanoparticles promote the emergence of heterogeneic human neutrophil subpopulations. *Sci Rep.* 2018, 14;8(1):7506.
2. Zhang X.F. et al. Silver Nanoparticles: Synthesis, Characterization, Properties, Applications, and Therapeutic Approaches. *Int J Med.* 2016, 13;17(9).
3. Tran Q.H. Nquen V.Q. Le A.T. Silver nanoparticles: synthesis, properties, toxicology, applications and perspectives. *Adv Nat Sci: Nanosci and Nanotechnol.* 2013, 4, 033001(20pp).
4. Prabhu S., Poulouse E. K. Silver nanoparticles: mechanism of antimicrobial action, synthesis, medical applications, and toxicity effects. *International Nano Letters* 2012, 2:32
5. Savithamma N. et al. Antimicrobial activity of Silver Nanoparticles synthesized by using Medicinal Plants. *International Journal of ChemTech Research.* 2011, v. 3, no.3, p. 1394-1402.
6. Krishnaraj C. et al. Effect of biologically synthesized silver nanoparticles on *Bacopa monnieri* (Linn.) Wettst. plant growth metabolism. In: *Process Biochem.* 2012, doi:10.1016/j.procbio.2012.01.006.
7. Parashar V. et al., Parashar R., Sharma B., Pandey A. C. Parthenium leaf extract mediated synthesis of silver nanoparticles: a novel approach towards weed utilization. In: *Digest Journal of Nanomaterials and Biostructures.* 2009, v. 4, no.1, p. 45 – 50.
8. Cepoi L., Zinicovscaia I. Cyanobacteria for wastewater bioremediation (Zinicovscaia I., Cepoi L., eds). Springer International Publishing AG Switzerland is part of Springer Science+Business Media (www.springer.com). 2016. DOI 10.1007/978-3-319-26751-7.
9. Rudic V. Tulpina de algă *Spirulina platensis*(Nordst) Geitl în calitate de sursă de substanțe biologic active. Brevet de invenție MD 4123. 29-02-2012.

10. Rudic V., Cojocari A., Cepoi L., et al. Ficobiotehnologie – cercetări fundamentale și realizări practice. Elena VI : Chișinău, 2017. 365p.
11. Rudic V. et al. Metode de investigații în ficobiotehnologie. Elaborare metodică. CE USM, 2002. 60p.
12. Ohmori M., Ehira S. Spirulina: an exemple of cyanobacteria as nutraceuticals. Cyanobacteria: An Economic Perspective, First Edition. Edited by Naveen K. Sharma, Ashwani K. Rai and Lucas J. Stal. Published 2014 by John Wiley & Sons, Ltd., p. 103-118.

TIPURI DE PRODUSE ALIMENTARE NOI

Maricica STOICA, Dimitrie STOICA, Petru ALEXE,
“Dunarea de Jos” University of Galati, 47 Domneasca St, 800201 - Galati, Romania

***Abstract:** In the food industry, just as any other industry, innovation through the creation, diffusion and use of knowledge have been recognised as a key driver of strategies of companies to remain competitive and to grow. Today, new lifestyles, higher incomes and changing consumer demands provide food manufacturers many opportunities to introduce new food products. The new food products introduced range from only slight reformulations to truly innovative products. There are degrees of newness, and it is constructive to categorize of types of new food products. This paper provides a systematic review of some aspects related to types of new food products, such as: line extensions, repositioned existing products, new forms of existing products, reformulation of existing products, new packaging of existing products, innovative products and creative products. The information presented here could help food scientists in new food development, and food manufacturers that are constantly searching for ways to revitalize, and redesign their new food development processes for better results.*

Introducere

Noutatea este una din dominantele acestui început de secol. Piețele sunt invadate cu rezeziuni de produse noi menite să satisfacă exigențele consumatorilor și să asigure competitivitatea și profituri mari companiilor inovatoare. Definierea unui produs alimentar nou este dificilă; acesta poate fi definit astfel: un produs ce nu a fost fabricat anterior de către o companie și care este introdus de către aceasta pe piața sa, sau într-o piață nouă; prezentarea sau rebranding-ul unui produs într-o formă nouă, un ambalaj nou sau cu o etichetă nouă, într-o piață neexplorată anterior de către companie. Complexitatea modificărilor pe care le prezintă produsul nou, în raport cu produsele existente, cuantifică gradul de noutate al produsului nou. Produsele alimentare noi variază de la simple extensii de linie, de la produse cu o nouă formă / dimensiune, produse reambalate, produse rezezionate și produse reformulate, la produse cu adevărat inovatoare. Această lucrare oferă informații relevante, cu privire la tipurile de produse alimentare noi. Informațiile științifice prezentate sunt valoroase pentru studenții facultăților de inginerie a produselor alimentare, dar și pentru procesatorii din industria alimentară care caută în mod constant modalități de dezvoltare de produse alimentare noi.

1. Tipuri de produse noi

1.1. Extensii de linie

O extensie de linie este o variantă a unei linii de produse [1]. În dezvoltarea extensiilor de linie se iau în considerație următoarele caracteristici: timp redus de cercetare / dezvoltare, fără schimbări majore în liniile de procesare, fără achiziții majore de echipamente, schimbări reduse în strategia de marketing, fără noi competențe de achiziție sau surse de materii prime, fără noi tehnici de depozitare, de manipulare a materiilor prime, de manipulare a produsului finit, utilizarea aceluiași canale de distribuție [2]. Extensiile de linie sunt frecvente. Acestea reprezintă o alternativă mai puțin costisitoare, cu risc mai mic pentru creșterea vânzărilor [3]. O extensie de linie se poate concentra pe un segment de piață diferite, sau poate fi o încercare de a crește vânzările în cadrul aceluiași segment de piață prin satisfacerea mai precisă a nevoilor consumatorilor din acel segment. Multe dintre așa-numitele produse noi introduse în fiecare an sunt, de fapt, extensii de linie [4].

1.2. Produse cu o nouă formă / dimensiune

În această categorie, se pot regăsi: fructele predecojite sau secționare, produsele fast-cooking, produse prezentate sub formă de pastă transformate într-o tabletă (sau vice-versa), sosuri transformate în

pulbere sau spray, supe lichide transformate în supe pulbere. Acestea pot fi însă forme prea radicale de transformare a produsului cunoscut, pentru a putea fi acceptate de către consumatori, modificările fiind foarte costisitoare pentru producător. Au impact foarte variabil asupra cercetării și dezvoltării, asupra fabricii și capacității de producție. Sunt necesare achiziții majore de echipamente, reprogramări extinse de marketing și de vânzări. Pentru a avea succes, produsul modificat trebuie să fie văzut ca o îmbunătățire a valorii. Modificările profunde ale formei produsului cer reeducarea obiceiurilor de utilizare [5].

1.3. Produse inovative

Inovațiile de produs au ca rezultat un produs nou sau un produs esențial îmbunătățit, ce este introdus pe piață și care oferă consumatorilor un avantaj și o utilitate mai mare în comparație cu produsele ce există deja. Inovațiile de proces sunt schimbări în domeniul producției (e.g. extracția cu fluide supercritice, procesarea la presiuni înalte, tehnicile de ultrafiltrare). Distincția între inovațiile de produs și inovațiile de proces nu este întotdeauna clară. Inovațiile de produs, deși foarte costisitoare, sunt de o importanță vitală pentru competitivitatea companiilor din industria alimentară. În dezvoltarea produselor inovative se iau în considerare următoarele caracteristici: impact foarte variabil asupra capacității de producție și impact puternic asupra posibilităților de marketing și vânzări.

Inovațiile incrementale au un grad scăzut de noutate fiind, adesea, caracterizate printr-un raport cost-beneficiu îmbunătățit sau îmbunătățiri minore în modelul de utilitate pentru consumatori. Acestea sunt foarte frecvente în industria alimentară, sunt rapide și se realizează cu cheltuieli financiare reduse. Inovațiile incrementale pot fi diferențiate în *me-too products* (produse de imitație) și *quasi-new products* [6]. *Me-too products* reprezintă o noutate doar pentru companie, nu sunt noi pentru piață [7], [8]. Este cea mai largă categorie de produse și se diferențiază foarte puțin de produsele ce se află deja pe piață. De obicei, *me-too products* caută să beneficieze de dezvoltarea tehnică și de piață a jucătorilor anteriori. Sunt mai ieftine de dezvoltat sau de fabricat și, prin urmare, pot fi oferite la un cost mai mic, cu unele îmbunătățiri foarte modeste. Au posibilitatea de a câștiga cota de piață mult mai rapid [9]. *Quasi-new products* sunt produse ce diferă prin cel puțin o trăsătură caracteristică față de produsul existent pe piață.

Inovațiile radicale sunt caracterizate de un grad ridicat de noutate. O inovație de produs poate fi o inovație radicală dacă creează o nouă piață, iar produsul inovator atinge (temporar) o poziție de monopol. Acest tip de inovație înseamnă, adesea, schimbări complexe în diferite domenii ale companiei inovatoare, cu cheltuieli financiare ridicate (e.g. cheltuieli pentru activitățile intensive de cercetare-dezvoltare) și un risc ridicat de piață, deoarece aceste inovații prezintă o noutate atât pentru companie cât și pentru piață. Din aceste motive inovațiile radicale sunt rare în industria alimentară [10].

1.4. Produse originale / creații

Produsul creativ cere timp și efort (adesea măsurat în ani). Creațiile, în general, se caracterizează prin cercetare / dezvoltare extensive, risc costisitor, risc mare de eșec, timp îndelungat de dezvoltare. Ar putea fi necesare: fabrică nouă / echipamente noi / companie nouă / marcă nouă, revizuirea totală a forțelor de marketing / vânzări. Gradul de creativitate poate necesita echipament unic, *de novo*¹.

1.5. Produse reambalate

Elementul de noutate al reambalării va dicta cantitatea și gradul de cercetare / dezvoltare. Dezvoltarea produselor reambalate are impact asupra instalațiilor și a echipamentelor. Sunt necesare echipamente noi de ambalare. Acest sector reflectă un amestec interesant de tehnologii simple / complexe pentru schimbarea formei. Cea mai simplă este ambalarea produselor vrac în porții mai mici, mai convenabile pentru consumatori și care pot intra pe o nouă nișă de piață. Costurile de dezvoltare sunt variabile. Fiecare pas necesită procesare mai sofisticată, controlul calității, salubritate, ambalare, depozitare și manipulare. Ambalarea în atmosferă modificată și ambalarea în atmosferă controlată au permis crearea unui număr de noi produse proaspete cu o perioadă de valabilitate extinsă, care să permită deschiderea de noi piețe într-o zonă de distribuție mai mare [11], [12]. Ambele tehnologii necesită cercetări extinse pentru siguranță și pentru stabilitatea termenului de valabilitate al produselor. Trecerea de la recipientele de sticlă la cele din metal, sau vice-versa, trecerea de la cutii din inox la cutii de aluminiu sau la recipiente din plastic reprezintă o renovare scumpă a liniei de ambalare, fiind necesare echipamente noi sau utilizarea unui co-ambalator. Substituirea cutiilor cilindrice, a containerelor convenționale cu profil subțire (tăvi semi-rigide) pentru prelucrarea termică a alimentelor necesită atât reformulare cât și o nouă linie de umplere și ambalare. O astfel de schimbare îmbunătățește calitatea și oferă valoare adăugată pentru care consumatorii plătesc mai mult, dar nu necesită modificări costisitoare ale fabricii. Un alt cost asociat cu ambalarea este costul care ar putea fi implicat în necesitatea unui sistem de reutilizare a recipientelor folosite ale unui produs, pe care consumatorii le returnează¹.

1.6. Produse reformulate

Reformularea produselor alimentare este o strategie cheie ce încurajează alegerea și consumul unor produse alimentare mai sănătoase. Produsul îmbunătățit este tipic acestei categorii. Reformularea produsului poate fi necesară din mai multe motive, și anume: contestarea siguranței ingredientelor, aditivilor sau chiar a materiilor prime; crearea unei noi nișe de piață pentru produsele existente, disponibilitatea unor ingrediente cu caracteristici superioare sau procedee îmbunătățite ce permit obținerea unor produse de calitate la un cost mai mic; îmbunătățirea produselor (o mai bună culoare, o aromă mai bună, mai multe fibre, mai puțină grăsime, o mai mare stabilitate, mai puține calorii, mai puțină sare) pentru ca acestea să fie competitive, sau pentru a se potrivi cu tendințele percepute [13], [14], [15]; materiile prime sau ingredientele sunt indisponibile sau prea costisitoare; reducerea costurilor unui produs, pentru a face față provocării de imitații ieftine de la concurenți (acesta fiind, adesea, motivul reformulării). În general, au impact redus asupra instalațiilor / echipamentelor, resurselor de marketing și de vânzări, cu excepția cazului în care reformularea conduce la re poziționarea produsului.

1.7. Produse re poziționate

Re poziționarea are ca scop schimbarea percepției pieței despre produsul existent, fiind destinată, uneori, stimulării vânzării în faza de declin a acestora [16], [17]. O companie poate afla că oamenii utilizează produsul său în niște moduri pe care aceasta nu le-a anticipat (o nouă utilizare a unui produs existent), creându-se, astfel, o nouă nișă de piață ce dă o viață nouă produsului existent. Re poziționarea unui produs existent introduce compania într-o nouă și necunoscută piață / nou segment de piață. Fiecare re poziționare trebuie realizată în mod individual. Re poziționarea poate fi însoțită de promovarea extensivă, de schimbări fizice ale produsului, ale prețului sau ale distribuției [18].

Concluzii

Cunoscând că noutatea este una dintre dominantele acestui început de secol, companiile de industrie alimentară trebuie să își mențină performanțele printr-o activitate de inovare continuă și să facă față concurenței prin dezvoltarea de produse inovatoare sigure și sănătoase, pe care să le ducă pe piață înaintea competitorilor. Produsele alimentare noi variază de la simple extensii de linie, de la produse cu o nouă formă / dimensiune, produse re ambalate, produse re poziționate și produse reformulate, la produse cu adevărat inovatoare. Informațiile științifice cu privire la tipurile de produse alimentare noi sunt valoroase pentru studenții facultăților de inginerie a produselor alimentare, dar și pentru procesatorii din industria alimentară care caută în mod constant modalități de dezvoltare de produse alimentare noi.

Referințe bibliografice:

1. Fuller GW. New Food Product Development. From Concept to Marketplace. CRC Press, New York, 2011.
2. Stoica M., Alexe P. 2016. *Elemente de proiectare a produselor alimentare noi*. Ed. Academica, Galați.
3. Chandan RC., Kilara A., Shah NP. *Dairy Processing and Quality Assurance*. John Wiley & Sons Ltd, Oxford, 2015.
4. Pride WM., Ferrell OC. Foundations of Marketing. Houghton Mifflin Company, Boston, 2009.
5. Fuller GW. New Food Product Development. From Concept to Marketplace. CRC Press, New York, 2011.
6. Stoica M., Alexe P. 2016. *Elemente de proiectare a produselor alimentare noi*. Ed. Academica, Galați.
7. Garcia R., Calantone R. A critical look at technological innovation typology and innovativeness terminology: a literature review. *Journal of Product Innovation Management*, 19 2002 110-132.
8. Enzing C. *Product Innovation in the Dutch Food and Beverage Industry: A Study on the Impact of the Innovation Process, Strategy and Network on the Product's Short-and Long-term Market Performance*. Wageningen Academic Publisher, Wageningen, 2009.
9. Yock P., Zenios S., Makower J., Brinton T., Kumar U., Watkins J., Denend L., Krummel T., Kurihara C. *Biodesign The Process of Innovating Medical Technologies*. Cambridge University Press, Cambridge, 2015.
10. Stoica M., Alexe P. 2016. *Elemente de proiectare a produselor alimentare noi*. Ed. Academica, Galați.
11. Fuller GW. New Food Product Development. From Concept to Marketplace. CRC Press, New York, 2011.
12. Soltani M., Alimardani R., Mobli H., Mohtasebi SS. Modified Atmosphere Packaging: A Progressive Technology for Shelf-Life Extension of Fruits and Vegetables. *Journal of Applied Packaging Research*, 7(3) 2015 33-59.
13. Chandan RC., Kilara A., Shah NP. *Dairy Processing and Quality Assurance*. John Wiley & Sons Ltd, Oxford, 2015.
14. Kloss L., Dawn Meyer J., Graeve L., Vetter W. Sodium intake and its reduction by food reformulation

in the European Union – A review. *NFS Journal*, 1 2015 9-19.

15. van Buren L., Dötsch-Klerk M., Seewi G., Newson RS. Dietary Impact of Adding Potassium Chloride to Foods as a Sodium Reduction Technique. *Nutrients*, 8(4) 2016 235.

16. Lamb CW., Hair JF., McDaniel C. *Essentials of Marketing*. Cengage Learning, Mason, 2011.

17. Wang RD., Shaver JM. The Multifaceted Nature of Competitive Response: Repositioning and New Product Launch as Joint Response to Competition. *Strategy Science*, 1(3) 2016 148-162.

18. Stoica M., Alexe P. 2016. *Elemente de proiectare a produselor alimentare noi*. Ed. Academica, Galați.

APLICAREA NANOTEHNOLOGIILOR LA AMBALAREA PRODUSELOR ALIMENTARE: BENEFICII ȘI RISCURI

Laurenția ARTIOMOV, conf.univ., dr.,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova
Institutul de Fiziologie Sanocreatologie

Abstract: *Food packaging is a key factor of economic, environmental and public health importance in the food field.*

Nanotechnologies can contribute to improving the food packaging by modifying the permeability, increasing the barrier properties of packaging materials, conferring antimicrobial properties, increasing thermal resistance. Nanotechnology can also provide solutions for sensing, signaling microbiological and biochemical changes in food. There are concerns about the safety of packaging in terms of the migration of unwanted substances, including nanoparticles, into food. Adverse effects of nanoparticles are toxicity and, possible, genotoxicity, carcinogenicity.

In the current review, we summarize some of existing data on the benefits and risks of nanotechnology applications to the food packing sector.

Nanotehnologiile sunt tehnologii care aplică în practică materialele, particulele care posedă cel puțin o dimensiune în domeniul nanometric (de preferat sub 100 nm) și se numesc nanomateriale, nanoparticule. Ele sunt fabricate și studiate de nanoștiință [1, p. 20].

Regulamentul (UE) nr.1169/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2011 privind informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare definește în art.2 alin.(2), lit.(t) "nanomaterialul fabricat" ca fiind orice material produs în mod intenționat care conține una sau mai multe dimensiuni de ordinul a 100 nm sau mai puțin sau care este alcătuit din părți funcționale distincte, în interior sau la suprafață, dintre care multe au una sau mai multe dimensiuni de ordinul a 100 nm sau mai puțin [2, p. 9].

Aplicațiile principale la nanotehnologiei în sectorul alimentar sunt următoarele [3, p.3]:

- Procesarea ingredientelor alimentelor pentru a forma nanostructuri;
- Utilizarea aditivilor alimentari sub formă de nanoparticule nano dimensionate;
- Incorporarea nanomaterialelor pentru a obține materiale *active* sau *ligante* pentru ambalarea produselor alimentare;
- Folosirea dispozitivelor și materialelor pe bază de nanotehnologii asigurarea inocuității și trasabilității alimentelor.

Nanoparticule metalice în ambalaje

Nanoparticulele metalice datorită proprietăților antimicrobiene puternice sunt folosite ca "ambalaj activ". Nanoparticulele metalice cu proprietăți biocide pronunțate sunt Ag, Cu, Zn, Ti și Au. Ele contribuie și la creșterea rezistenței mecanice, rezistenței la acțiunea luminii și a proprietăților de barieră a ambalajelor.

Ambalaje cu nanoparticule de argint.

Nanoparticulele de argint (AgNP) s-au dovedit a fi cele mai eficiente microbicide împotriva unei game largi de microorganism patogene, inclusive bacterii, drojdii, fungi și virusi [4, p. 275].

Aceste nanoparticule au prezentat proprietăți antimicrobiene mai bune, comparativ cu argintul metallic, datorită suprafeței lor relative extrem de mari, care poate asigura un contact mai bun cu

microorganismele [5, p. 1245]. Ele pot fi incluse în diferite matrice, cum ar fi polimerii și agenții de stabilizare (citrați șialcooli cu catenă lungă), prin diferite strategii: pot fi acoperite, absorbite sau direct incorporate în procesele de sinteză.

Toker și coautorii [5, p.1247]. clasifică ambalajele alimentare antimicrobiene ce conțin nanoparticule de argint în funcție de tipul de polimer în care se includ nanoparticulele: polimer nedegradabil sau film biodegradabil comestibil. Printre polimerii nedegradabili polietilenă (PE), polivinilclorura (PVC) și alcoolul etilen vinilic (EVOH) sunt cel mai des utilizați pentru a găzdui AgNPs în ambalajele destinate produselor alimentare.

Matricea polimerică din polietilenă de joasă densitate (LDPE) care conține nanoparticule Ag și ZnO a fost studiată în scopul prelungirii duratei de depozitare a sucului de portocale [6, p.743]. Acest nanocompozit activ este foarte eficient ca nanomaterial antibacterian și antifungic în combinație cu tratamentul termic la temperatura de pasteurizare (55°C - 65°C), astfel temperatura de pasteurizare a scăzut cu 10%. Nano-ambalajul obținut cu polietilenă de joasă densitate (LDPE) și nano Ag a fost capabil să mențină calitățile senzoriale, fizico-chimice și fiziologice ale fructelor de afine și de căpșuni [7, p. 43].

Mahdi și colab. [8, p. 288] au evaluat efectul antimicrobian al nanopambalajului PVC-nano Ag folosit pentru carnea de vită tocată, refrigerată (+4 ° C). După 7 zile de studiu s-a constatat ca acest nanoambalaj a inhibat creșterea microbiană. Acest nanoambalaj a avut un efect inhibitor mai puternic împotriva *Escherichia coli* în comparație cu *Staphylococcus aureus*. Încetinirea creșterii bacteriilor a permis o creștere a duratei de păstrare în comparație cu ambalajul alimentar obișnuit.

Efectele nanoparticulelor Ag și TiO₂, înglobate în polietilenă (PE), asupra conținuturilor solide, lichide, bogate în grăsimi și, probele de alimente foarte acide în comparație cu recipientele convenționale au fost studiate de Metek și colaboratorii [9, p. 27], care au demonstrat activitatea lor antifungică. Autorii ruși Tarasiuc E., Coleada C. și alții au demonstrat că containerele de polipropilenă ce conțin nanoparticule de argint prelungesc durata de păstrare a laptelui [10, p. 80].

Ambalaje cu nanoparticule de cupru

Cuprul și compușii săi sunt cunoscuți ca substanțe biocide timp de secole., fiind utilizați în prezent ca agenți antibacterieni, antifungici, antivirali și moluscocizi eficienți.

Utilizarea directă a cuprului și a compușilor lui în doze mari trebuie să fie restricționată din cauza toxicității lor. Cu toate acestea, cuprul sub formă de nanoparticule de cupru poate fi substituentul ce ar permite evitarea acestor consecințe [11, p. 1002]. Nanoparticulele de cupru pot fi folosite și ca una dintre alternativele ieftine pentru nanoparticule de argint.

Ambalaje cu nanoparticule de oxid de zinc

Oxidul de zinc (ZnO) la scară nanometrică a demonstrat proprietăți antimicrobiene și poate fi aplicat în conservarea alimentelor. Nanoparticulele ZnO au fost încorporate în diferite materiale, inclusiv sticlă, polietilenă de joasă densitate (LDPE), polipropilenă (PP), poliuretan (PU), hârtie și chitosan, utilizând diferite metode de încorporare pentru a asigura activitate antimicrobiană materialului de ambalare și a îmbunătăți proprietățile de ambalare. Espitia P. și coautorii [12, p.1447] au evaluat activitatea antimicrobiană a nanocompozitelor cu ZnO pe exemplul bacteriilor Gram - negative cum ar fi *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Campylobacter jejuni*, precum și a bacteriilor Gram- pozitive cum ar fi *Bacillus subtilis*, *Staphylococcus aureus* și *Lactobacillus plantarum*. În majoritatea cazurilor bacteriile Gram – negative au fost mai rezistente la acțiunea ZnO decât cele Gram – pozitive.

Nanoparticulele de ZnO au prezentat și o activitate antifungică semnificativă împotriva fungilor fitopatogeni ai fructelor *Botrytis cinerea* și *Penicillium expansum*.

Ambalaje nanocompozite pe bază de matrice comestibilă biodegradabilă cu nanoparticule

Filmele comestibile, care conțin componente antimicrobiene au o importanță tot mai mare în industria ambalajelor alimentare. Peliculele polimerice biodegradabile reprezintă o opțiune alternativă în ambalajul produselor alimentare, deoarece acestea pot fi obținute la costuri reduse din surse regenerabile, fără a cauza poluarea mediului. Printre acestea cele mai frecvent utilizate sunt așa polizaharide cum ar fi celuloza, pullulanul, agaroză, amidonul și chitosanul.

Celuloza leagă atomii metalici de tranziție electropozitivi prin interacțiuni electrostatice. Carbone și coautorii [13, p.273] consideră că ionii de argint sunt adsorbiți în timpul imersiunii în azotat de argint, iar structura poroasă a celulozei favorizează sinteza și stabilizarea AgNP.

Filmele de acoperire care au în compoziție celuloză și nanoparticule de argint (NP Ag) au o bună activitate antibacteriană împotriva *Escherichia coli* (Gram - pozitive) și *Bacillus sp.* (Gram -

negative). Reieșind din aceste proprietăți, Muthulaksmi L. și colaboratorii [14, p.1029] consideră că filmele compozite celuloză / NP Ag pot utilizate pentru ambalarea antibacteriană.

Pullulanul este un polimer polizaharidic comestibil, format din unități de maltotrioză, este produs din amidon de ciuperca *Aureobasidium pullulans*. Peliculele de pullulan sunt incolore, fără gust, rezistente la ulei și cu permeabilitate scăzută pentru oxigen, dar sensibile la umiditate ridicată. Ca aditiv alimentar, este cunoscut prin numărul E1204. Se folosește ca material de ambalare netoxic, solubil în apă pentru a preveni oxidarea alimentelor.

Khalaf H.H și colaboratorii [15, p.559] au studiat activitatea antimicrobiană a filmelor complexe de pullulan ce au incorporate nanoparticule de argint (Ag NP) 100 nm și de oxid de zinc (ZnO NP) 110 nm. Aceste filme conțineau, de asemenea, ulei de oregano (OR) 2% și ulei de rozmarin (RO) 2%.

Filmele obținute din polizaharidul pullulan cu includerea nanoparticulelor de Ag, ZnO și a uleiurilor esențiale de rozmarin și oregano au inactivat agenți patogeni, în special bacteriile *Listeria monocytogens* și *Staphylococcus aureus* care cauzează alterarea cărnii. Activitatea antimicrobiană a fost mai pronunțată la filmele cu nanoparticule de Ag și ulei esențial de oregano [Khalaf H., p.568]. Filmele comestibile nu au modificat proprietățile fizice și organoleptice ale produsului.

Ambalajul activ din hidrogel de *agar* cu nanoparticule de argint s-a dovedit a fi eficient pentru prelungirea duratei de păstrare a *cașcavalului Fior di Latte* [16, p.1702]

Cercetătorii italieni Longano D., Ditaranto N., Cioffi N. et al. [17, p.1184] au obținut un nou tip de aditiv antibacterian compus din nanoparticule de cupru încorporate în *acid polilactic*, combinând astfel proprietățile antibacteriene ale nanoparticulelor de cupru cu biodegradabilitatea matricei polimerice. Acest nanocompozit previne proliferarea bacteriilor *Pseudomonas spp.* și poate fi folosit pentru fabricarea ambalajelor inteligente.

Ambalajele inteligente.

În ambalajele inteligente, nanomaterialele sunt utilizate pentru a detecta modificările biochimice sau microbiene ale alimentelor. Ambalajele echipate cu *nanosenzori* sunt concepute pentru a urmări condițiile interne sau externe ale produselor alimentare ambalate. Nanosenzorii din ambalajele din plastic pot detecta gazele degajate de alimentele alterate, iar ambalajul în sine își poate schimba culoarea pentru a avertiza și pentru a putea reacționa la schimbările de mediu (de exemplu, temperatură sau umiditate în încăperile de depozitare, concentrația de oxigen) și la produsele de degradare sau microbiene de contaminare [18, p.52].

Nachay K. [19, p.35] comunică despre un biosenzor pe bază de nanotuburi pe de carbon, care poate detecta microorganisme, proteine toxice și produse rezultate la alterarea alimentelor și și băuturilor.

S-au proiectat de asemenea, și nanosenzori pentru ambalaje, care asigură schimbarea culorii pentru a avertiza consumatorul în cazul în care un aliment începe să se altereze sau a fost contaminat de agenți patogeni. Acești nanosenzori stau la baza "nasului" și "limbii" electronice ce pot detecta modificarea produselor ambalate [20, p. 42].

Riscurile utilizării nanotehnologiilor în ambalajele pentru alimente.

Deși utilizarea nanoparticulelor de argint (AgNP) ca agenți antimicrobieni în ambalajul alimentar este o tehnologie matură, bine pusă la punct, există în continuare preocupări cu privire la riscurile asociate cu ingerarea potențială a ionilor de argint, migrați în alimente și băuturi din ambalaj (M. Cushen. 2014) [21, p.1405]. Aceasta conduce la o atitudine prudentă a autorităților din domeniul siguranței alimentare. Autoritatea Europeană pentru Siguranța Alimentară (EFSA) s-a declarat incapabilă să evalueze siguranța hidrosolului de argint și, prin extensie, materialele pentru ambalarea produselor alimentare și suplimentele alimentare care conțin AgNPs care sunpermise în UE doar dacă sunt autorizate .

ESFA a prevăzut limite superioare ale migrării Ag din ambalaje în produse. Se recomandă să nu se depășească limita de 0,05 mg Ag / l în apă și 0,05 mg Ag / kg în alimente. Aatfel, evaluarea profilurilor migraționale de argint este necesară pentru a asigura eficacitatea antimicrobiană în conformitate cu legislația în vigoae. EFSA a publicat în 2011 un document prin care producătorilor li se solicită să facă pentru ambalajele ce conțin nanoparticule teste de genotoxicitate *in vitro*, teste de absorbție, distribuție, metabolism și excreție [22, p. 113].

În mod similar, în Statele Unite USFDA recomandă ca producătorii să studieze și să pregătească un profil toxicologic pentru fiecare recipient cu nanomateriale. În martie 2014, Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului (EPA) a interzis vânzarea de recipiente plastice pentru alimente cu nanoparticule de argint, produse de o companie americană, deoarece produsele lor nu au fost testate

conform reglementărilor.

Trezește îngrijorare și utilizarea nanoparticulelor de cupru în industria alimentară. Cuprul este unul dintre micronutrienții necesari pentru funcționarea normală a corpului uman; contribuie la menținerea homeostazei. Dacă aportul de cupru depășește limitele toleranței umane, acesta poate prezenta efecte toxice cum ar fi hemoliza, icterul și eventual moartea. În mod similar, dacă aportul de nanoparticule de cupru pătrunde în organismul uman în exces pe orice căi, cum ar fi ingerarea sau inhalarea, provoacă efecte toxice în tractul respirator, în tractul gastro-intestinal și în alte țesuturi [23, p. 113]. Chen Z. și coautorii au demonstrat că nanoparticulele de cupru sunt mai toxice decât microparticulele de cupru, deoarece ele pot pătrunde cu ușurință în organism. Nanoparticulele din cupru provocă, de asemenea, leziuni patologice ale ficatului, rinichilor și splinei [24, p. 114,119].

Nanoparticulele de ZnO din ambalajele antimicrobiene au demonstrat toxicitate, efect inflamator și cancerigen în experimentele *in vitro* pe culturi de celule umane din colon. Puține studii s-au concentrat asupra migrării nanoparticulelor de ZnO în alimente. Impactul toxicologic al nanoparticulelor ZnO trebuie evaluat pentru a determina efectele pozitive sau negative asupra siguranței alimentare [25, p. 113].

Hui Yung și alți cercetători de la Academia Militară de Științe Medicale din China au studiat toxicitatea a patru nanomateriale tipice diferite: negru de fum – CB (carbon black); nanotuburi de carbon cu un singur perete (CNT), dioxid de siliciu (SiO₂), nanoparticule de oxid de zinc (ZnO) asupra fibroblastelor embrionilor de șoarece *in vitro*. Studiul a demonstrat că nanoparticulele din CB, CNT, SiO₂ și ZnO au indus o citotoxicitate semnificativă prin mecanismul de stres oxidativ, dar efectele diferitelor nanomateriale au fost diferite. Nanoparticulele de ZnO au indus mai mult citotoxicitate și destrucție oxidativă, în timp ce nanotuburile de carbon au cauzat preponderant daune ADN-ului [26, p. 75].

Nanotehnologia devine tot mai răspândită în sectorul alimentar, aplicații nanotehnologice importante sunt deja implementate în domeniul ambalajelor alimentare și a siguranței alimentelor. Nanomaterialele oferă numeroase beneficii pentru industria alimentară, inclusiv materiale mai bune pentru ambalajele alimentare și, de asemenea, alimente mai sigure, mai puțin contaminate cu aditivi chimici și cu microorganisme potențial periculoase pentru viață. Totodată, e necesară vigilența față de potențialele pericole legate de toxicitate, genotoxicitate și de probleme etice pe care le va prezenta această nouă tehnologie.

Referințe bibliografice:

1. Predescu C, Cincu C. Nanomateriale, nanoștiință, nanotehnologie. Revista română a inovării. 2010 nr. 6. Pp. 19-23
2. Regulamentul (UE) nr. 1169/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2011 privind informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare. Available at <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/>
3. Devasahayam Sheila. Overview of an internationally integrated nanotechnology governance. International Journal of Metrology and Quality Engineering. 2017, 8,8. DOI:10.1051/ijmqe/2017002
4. Carbone M., Donia D.T., Sabbatella G., Antiochia R. Silver nanoparticles in polymeric matrices for fresh food packaging. Journal of King Saud. University – Science. Elsevier. 2016. V.28. Iss.4. pp. 273 – 279
5. R.D. Toker, N. Kayaman-Apohan, M.V. Kahraman. UV-curable nano-silver containing polyurethane based organic-inorganic hybrid coatings. Progress in Organic Coating., 2013. V. 76 ,iss.9. pp. 1243-1250
6. Emamifar, A., Kadivar, M., Shahedi, M., Soleimani-Zad, S., Evaluation of nanocomposite packaging containing Ag and ZnO on shelf life of fresh orange juice. Innovative Food Sci. Emerg. Technol. 2010. v. 11, 742–748
7. Motlagh, N.V., Mosavian, M.T.H., Mortazavi, S.A., 2012. Effect of polyethylene packaging modified with silver particles on the microbial, sensory and appearance of dried barberry. Packag. Technol. Sci. 2012. V. 26, pp. 39–49.
8. Mahdi, S.S., Vadood, R., Nourdahr, R. Study on the antimicrobial effect of nanosilver tray packaging of minced beef at refrigerator temperature. Global Veterinaria. 2012. v. 9, pp. 284–289.
9. Metak, A.M. Effects of nanocomposites based nano-silver and nano-titanium dioxide on food packaging materials. Int. J. Appl. Sci. Technol. 2015. V. 5, 26–40
10. Е.В. Тарасюк, Л.Г. Коляда, К.В. Еремеева. Упаковка на основе наночастиц серебра. Материалы 75-й международной научно-технической конференции *Актуальные проблемы современной науки, техники и образования*. Magnitogorsk. 2017. том.2. pp. 78-82
11. Avinash P. Ingle, Nelson Duran, Mahendra Ra. Bioactivity, mechanism of action, and cytotoxicity of

- copper-based nanoparticles: A review. *Appl. Microbiol Biotechnol.* 2014. v. 98. pp.1001–1009
12. Espitia Perez, Paula Judith, Nilda de Fátima Ferreira Soares, Jane Sélia dos Reis Coimbra, Nélío José de Andrade, Renato Souza Cruz, Eber Antonio Alves Medeiros. Zinc Oxide Nanoparticles: Synthesis, Antimicrobial Activity and Food Packaging Applications. *Food Bioprocess Technol.* 2012. V. 5. Pp.:1447–1464.
13. Carbone M., Donia D.T., Sabbatella G., Antiochia R. Silver nanoparticles in polymeric matrices for fresh food packaging. *Journal of King Saud University – Science.* Elsevier. 2016. V.28. Iss.4. pp. 273 – 279
14. Muthulaksmi L., Rajini N., Kathiresan, Thandavarayan Nellaiah, H., Jawaaid Mohammad, Varadharajulu, A. Experimental Investigation of Cellulose/Silver Nanocomposites Using In Situ Generation Method. *Journal of Polymers and the Environment.* 2017. v.25.No.4. pp.1021-1032
15. Khalaf H.H., A.M. Sharoba, H.H. El-Tanahi, M.K. Morsy. Stability of antimicrobial activity of pullulan edible films incorporated with nanoparticles and essential oils and their impact on turkey deli meat quality. *J. Food Dairy Sci.*, 2013. V.4, pp. 557-573
16. Incoronato A.L., Conte A., Buonocore G.G., Del Nobile M.A. Agar hydrogel with silver nanoparticles to prolong the shelf life of Fior di Latte cheese. *Journal of Dairy Science*, 2011. V. 94 . iss.4. pp. 1697-1704.
17. Longano D., Ditaranto N., Cioffi N. et al. Analytical characterization of laser-generated copper nanoparticles for antibacterial composite food packaging. *Anal Bioanal Chem.* 2012. *Anal. Bioanal. Chem.* 2012. v.403. pp. 1179–1186
18. Bouwmeester H, Dekkers S, Noordam MY, Hagens WI, Bulder AS, de Heer C, ten Voorde SE, Wijnhoven SW, Marvin HJ, Sips AJ. Review of health safety aspects of nanotechnologies in food production. *Regul. Toxicol. Pharmacol.* 2009 .v.53. iss.1. pp. 52-62
19. Nachay K. Analyzing nanotechnology. *Food Technol.* 2007. V.61 No.1. pp. 34–36
20. Srivastava Anup K., Atul Dev, Surajit Karmakar. Nanosensors for Food and Agriculture. In *Nanoscience in Food and Agriculture*. 2017. 5. Sustainable Agriculture Reviews. Volume 26. pp.41-79
21. M. Cushen, J. Kerry, M. Morris, M. Cruz-Romero, E. Cummins. Evaluation and simulation of silver and copper nanoparticle migration from polyethylene nanocomposites to food and an associated exposure assessment. *J. Agric. Food Chem.*, 2014. v. 62 iss.6., pp. 1403-1411
22. EFSA] European Food Safety Authority. Guidance on the risk assessment of the application of nanoscience and nanotechnology in the food and feed chain. *EFSA J.*, 9 (5) (2011), p. 2140
23. [USFDA] United States Food and Drug Administration. 2014. Guidance for industry: assessing the effects of significant manufacturing process changes, including emerging technologies on the safety and regulatory status of food ingredients and food contact substances, including food ingredients that are color additives.
24. Chen Z, Meng H, Xing G, Chen C, Zhao Y, Jia G, Wang T, Yuan H, Ye C, Zhao F, Chai Z, Zhu C, Fang X, Ma B, Wan L. Acute toxicological effects of copper nanoparticles in vivo. *Toxicol Lett.* 2006. V. 163. pp. 109–120
25. Espitia Perez, Paula Judith, Nilda de Fátima Ferreira Soares, Jane Sélia dos Reis Coimbra, Nélío José de Andrade, Renato Souza Cruz, Eber Antonio Alves Medeiros. Zinc Oxide Nanoparticles: Synthesis, Antimicrobial Activity and Food Packaging Applications. *Food Bioprocess Technol.* 2012. V. 5. Pp.:1447–1464.
26. Hui Yang, Chao Liu, Danfeng Yang, Huashan Zhang, Zhuge Xi. Comparative study of cytotoxicity, oxidative stress and genotoxicity induced by four typical nanomaterials: the role of particle size, shape and composition. *J. Appl. Toxicol.* 2009; v. 29. pp. 69–78

INFLUENȚA TRATAMENTULUI TERMIC ASUPRA MODIFICĂRII VITAMINEI B DIN MATERIILE PRIME ALIMENTARE

Tatiana STREȚCO, lector universitar,
Universitatea Cooperatist - Comercială din Moldova (UCCM)

Abstract: *Vitamins are essential biomolecules for growth, maintenance and normal functions of the human body. The term vitamin was first used by Funk in 1912 who discovered anti-beriberi disease*

with amine, which he considered a vital amine. Vitamin B₁ is called "vitamin performance and provision". Vitamins B are sensitive to many factors: hot cooking, light, oxygen, alkaline pH, which cancels their biological activity. Losses constitute 15-80%. An imbalance in vitamins causes nutritional diseases, sometimes quite serious. The fastest way to determine vitamin B₁ is the fluorimetric, based on oxidation of thiamine to thiochrom.

Decreases of water-soluble vitamins in cooking are caused by their diffusion in water and their destruction by oxidation. That's why the broth should be used in the preparation of dishes.

Vitaminele sunt biomolecule esențiale care asigură creșterea, mentenanța și funcțiile normale ale organismului uman. Termenul de vitamină a fost folosit prima dată de Funk în 1912 care a descoperit factorul anti beriberi cu caracter aminic, pe care la considerat drept amină vitală. Vitamina B₁ se numește „vitamina performanței intelectuale”. Vitaminele complexului B sunt sensibile față de numeroși factori:

tratamentul termic, lumină, oxigen, pH alcalin, care le anulează activitatea biologică specifică. Pierderi maxime constituie 15-80%. Dezechilibrele în vitamine provoacă boli de nutriție, uneori destul de grave.

Cea mai rapidă metoda pentru determinarea vitaminei B₁ este cea fluorimetrică bazată pe oxidarea tiaminei la tiocrom. La determinarea vitaminei B₂ cele mai multe sufragii le întâlnesc metodele fluorimetrice bazate pe fotoliza alcalină.

Pierderile vitaminelor hidrosolubile la prelucrarea culinară sunt cauzate de trecerea lor în lichidul de fierbere și de distrugerea lor prin oxidare ș. a. Deaceia fierturile obținute trebuie folosite la prepararea bucatelor.

Vitaminele sunt substanțe cu structură complexă, care nu pot fi sintetizate de către organism (cu excepția vitaminei K și a inozitolului), însă a căror prezență în corpul uman este absolut obligatorie pentru îndeplinirea unor funcții esențiale.

Denumirea de vitamine provine de la cuvântul latin “vita”, ce înseamnă viață. Lipsa lor în alimentație provoacă patologii de nutriție.

O alimentație săracă sau lipsa de vitamine determină în organism instalarea unor tulburări de metabolism sub denumirea de boli de carență: *hipovitaminoza și avitaminoza*.

Hipovitaminoza - insuficiența unei vitamine, se manifestă similar pentru toate vitaminele, prin stagnarea creșterii organismelor tinere, lipsa poftei de mâncare, scăderea masei corporale.

Avitaminoza - lipsa totală a unei vitamine, se manifestă prin dereglări specific fiecărei vitamine în parte.

În funcție de solubilitate vitaminele se clasifică în două grupe:

1. liposolubile, care se dizolvă în grăsimi sau solvenți ai acestora. Din această grupă fac parte vitaminele A, D, E, K și F.

2. hidrosolubile, solubile în apă. Din această grupă fac parte vitaminele complexului B (B₁, B₂, B₆, B₁₂), vit. C, vit.H, vit. P și vit. PP. (Calmăș, V, 2009) [1, p. 42, p.48].

Vasilachi, Gheorgeta, 2008, [2, p. 14] Hipo- și avitaminozele pot apărea în următoarele cazuri: carența de vitamine în produsele alimentare; conținutul redus de vitamine în rația zilnică; distrugerea vitaminelor în procesul prelucrării termice a alimentelor și păstrarea lor timp îndelungat; deprimarea florei intestinale normale; bolile gastrointestinale; dereglarea absorbției vitaminelor în tractul gastrointestinal în patologii stomacului, intestinelor, sistemului hepatobiliar; stări de stres; acțiunea factorilor nocivi în procesul de producție; etc.

Scopul: analiza pierderilor vitaminelor B la tratarea termică a alimentelor

Vitamina B₁ (tiamina) participă la metabolismul glucidelor. Cele mai importante surse de tiamină sunt: făina de grâu de extracție mare, embrionii de cereale, mazărea, carne de porc, rinichii, ficatul, creierul, gălbenușul de ou, pâinea neagră sau intermediară, în cantități mici în legume și fructe.

În produsele de panificație afânate biologic pierderile de tiamină nu depășesc 10% dar în cele afânate chimic ajung la 70-80%. Fierberea în apă provoacă pierderi moderate, iar sterilizarea determină distrugerii de până la 40%.

Banu C. ș.a autori, 2003 [3, p. 71] ne comunică că vitamina B₁ care este denumită vitamina anti beri-beri, este necesară pentru menținerea apetitului, digestiei normale și tonusului gastrointestinal. Este deasemenea necesară pentru creștere, fertilitate, lactație și pentru buna funcționare a sistemului nervos (oboseală, somnolență, dureri de cap, dificultate în ordonarea gândirii, teamă, instalarea ideii de persecuție, confuzii mentate etc). Alcoolicii sunt mai susceptibili la deficiența în vitamina B₁.

Din acest motiv se numește „vitamina performanței intelectuale” asigurând și creșterea

randamentului intelectual. Sub formă de tiamino-pirofosfat intervine în toate reacțiile de decarboxilare oxidative care conduc la formare de CO_2 . Necesarul de vitamina B_1 este 0,4- 0,5 mg/1000 kcal ingerate, ceea ce revine în medie la 1,3-1,7 mg/zi pentru adultul sănătos, copii de 3-4 ani având nevoie de ~ 0,8 mg/zi iar cei de 6-8 ani de ~ 1 mg/zi.

Pierderile de vitamina B_1 la procesarea alimentelor și depozitarea acestora este după cum urmează:

- fierberea în apă a legumelor timp de 2-11 min. antrenează pierderi în proporție de 25-53%;
- fierberea cărnii în apă conduce la pierderi de 30-50%;
- coacerea cărnii între 105-205°C conduce la pierderi de 49-53%;
- prăjirea ficatului -15%;
- pregătirea preliminară a produselor vegetale înainte de congelare (spălare, sortare, opărire)

conduce la pierderi de 9-60%;

– congelarea produselor vegetale reduce nivelul de tiamină de 2-3 ori (pierderi de 20 % față de initial la legume și de 29 % la fructe);

- uscarea în condiții normale a produselor vegetale conduce la pierderi de ~15%;

Florea, Traian, 2008 [4, p. 270] argumentează că având grupare amino primară tiamina ia parte la reacția Maillard, care devine calea principală de distrugere a vitaminei la prelucrarea termică a alimentelor.

Vitamina B_2 este cunoscută și sub denumirea de riboflavină (din lapte), ovoflavină (din ouă), hepatoflavină (din ficat). În organele, țesuturile și celulele animale și vegetale, vitamina B_2 se găsește sub forma esterilor fosforici, intră în structura flavin enzimelor de mare importanță biologică care fac parte din lanțul respirator, intervin în fotosinteză, în sistemul transportor de electroni microsomal, în dezaminarea aminoacizilor, oxidarea hidroxiacizilor, aldehydelor etc.

Vitamina B_2 (împreună cu piridoxina) este implicată în conversia triptofanului în acid nicotinic, fiind de asemenea prezentă în pigmentul retinei ochiului.

Deficiența în vitamina B_2 care de obicei se asociază cu pelagra, beri-beri și malnutriția proteino-calorică, afectează în special adolescenții, femeile gravide, încetinirea creșterii la copii.

Carența de riboflavină provoacă leziuni ale limbii, cheiloză și stomatită angulară (leziuni ale buzelor și în colțul gurii), dermatită seboreică localizată la nivelul feței, conjunctivită, fotofobie, căderea părului, micșorează conținutul de glicogen în ficat și rezistența organismului la infecții.

Produsele alimentare au concentrații diferite de vitamina B_2 , putând fi:

– surse bogate: drojdie de bere (2,5-3 mg%); ficat de vită și vițel (1,7-3,12 mg%); rinichi de vită (0,8 -2,5 mg%);

- surse cu conținut moderat: alune, ciuperci, migdale (0,37 -0,67 mg%);

- surse cu conținut redus: cărnuri, pește, legume proaspete (0,10 -0,28 mg%).

Leguminoasele uscate (linte, fasole) au un conținut mai mare de vitamina B_2 decât cele proaspete (0,22 -0,25 mg%).

Necesarul de vitamina B_2 este în funcție de aportul energetic și este apreciat la 0,5 mg/1000 kcal indiferent de vârstă. Acest nivel echivalează cu: 0,4-0,6 mg/zi pentru copii sub 10 ani; 0,6-1,2 mg/zi pentru cei trecuți de 10 ani; 1,5 mg/zi la femei, sporind la 1,8 la femei gravide și 2,0 mg/zi la cele care alăptează. Bărbații au nevoie de 1,7 mg/zi.

Pierderile de vitamina B_2 sunt următoarele:

- sterilizarea laptelui conduce la o pierdere de ~21%;
- uscarea produselor alimentare cauzează pierderi de ~ 5%;
- prăjirea cărnii 8-18%;
- prăjirea legumelor poate conduce la pierderi de până la 70%;

La încălzirea în mediul acid riboflavina este destul de stabilă, însă în mediul alcalin se distruge repede. În soluțiile apoase vitamina B_2 se distruge și sub acțiunea luminii. Riboflavina este mai termostabilă în comparație cu tiamina; pierderi maxime 75%.

Vitamina B_6 a fost numită de IUPAC [5]– piridoxina. Aceasta nu are un rol direct în metabolismul energetic, dar este direct implicată în metabolismul proteinelor (aminoacizilor) intervenind și în metabolismul lipidelor și acizilor grași liberi, în special al acizilor grași nesaturați.

În prezența piridoxinei, acizii grași polinesaturați sunt utilizați mai eficient, iar în absența piridoxinei, ceilalți acizi grași sunt metabolizați preferențial.

Piridoxina mai intervine în metabolizarea unor hormoni și în metabolismul celulei nervoase.

Principalul rol al piridoxinei, ca piridoxal fosfat, este acela de coenzimă, forma sub care intervine în metabolismul aminoacizilor (transaminaze, decarboxilaze, racemaze), în unele reacții specifice cum ar fi

sinteza triptofanului, interconversia serinei și glicocolului, sinteza hemului, transformarea glicogenului din ficat și mușchi în glucozo- fosfat.

Deficiența în vitamina B₆ este provocată de factori multipli:

- aport insuficient în dietă;
- aport adecvat prin dietă dar absorbție intestinală nesatisfăcătoare, transport intracelular și celular defectuos, oxidarea piridoxinei la piridoxal diminuată;
- pierdere excesivă de vitamine prin excreție renală excesivă, oxidare excesivă a vitaminei la acid piridoxic, inactivare chimică a vitaminei sub formă fosforilată, etc.

Deficiența produce dermatite seboreice la coada ochiului și colțul gurii, anemii severe; tulburări ale sistemului nervos central, manifestată prin letargie, somnolență, confuzie; scăderea hemoglobinei, hipercolesterolemie; modificări endocrinologice etc.

În condiții fiziologice normale necesarul mediu de vitamina B₆ este de 0,02 mg/g. La adulți bărbați, necesarul este de 2,2 mg/zi, iar la femei de 2 mg/zi (la un aport de 100 g proteină/zi). La femeile gravide este necesar un spor de 0,6 mg/zi iar la cele în perioada de lactație un spor de 0,5 mg/zi.

Sursele alimentare mai importante sunt cărnurile, peștele (somon), gălbenușul de ou care furnizează 47% din necesarul zilnic; cartofii și vegetalele care furnizează 23%, produsele lactate care aduc 9% și pâinea care aduce 7%.

Prelucrările tehnologice ale materiilor prime alimentare micșorează conținutul în vitamina B₆ al produsului respectiv:

- sterilizarea vegetalelor: pierderi de 47-80%;
- congelarea legumelor: pierderi de 24%;
- congelarea cărnii: pierderi de 33% (în sucul rezultat la decongelare).

La pregătirea culinară pierderile de vitamina B₆ sunt dependente de:

- durata fierberii;
- adaosul de bicarbonat (mediul alcalin favorizează distrugerea vitaminei B₆);
- prezența luminii (vitamina B₆ este fotodegradabilă).

Kovaliov, N.I., 1990 [6, p.104]. Pierderile vitaminei din carnea de vită în procesul fierberii alcătuiesc circa 38%, iar la prăjire-50% și mai mult. Vitamina din carnea de vițel și de porc este mai stabilă. În cantități mari ea se conține în ardeul gras (verde), în care se păstrează bine.

Pierderile vitaminei B₆ la tratarea termică a legumelor sunt considerabile. Deosebit de mari sunt ele la fierberea spanacului (circa 40%), varzei albe (36%) și într-o măsură mai mică la fierberea cartofilor (27-28%) și morcovului (22%).

Dumitrescu, Horia ș.a autori, 1997 [7, p. 75] Pentru determinarea Vitamina B₁ au fost propuse metode spectrofotometrice, cromatografice și colorimetrice. Cea mai rapidă este metoda fluorimetrică bazată pe oxidarea tiaminei la tiocrom. Principiul metodei se bazează pe oxidarea tiaminei cu fericianură de potasiu (în soluție alcalină) la tiocrom, extragerea acestuia cu alcool izobutilic și evaluarea concentrației fluorimetric.

Dintre metodele propuse pentru determinarea vitaminei B₂ cele mai multe sufragii le întâlnesc metodele fluorimetrice bazate pe fotoliza alcalină prin care riboflavina trece în lumiflavină și care devine astfel solubilă în solvenți organici (spre deosebire de vitamina B₁). De asemenea, se poate folosi și determinarea directă, a fluorescenței vitaminei B₂ după eliberarea ei prin hidroliză acidă și enzimatică și după purificarea suficientă de fluorescențele parazite ale diverșilor component interferenți.

Referințe bibliografice:

1. Calmăș, Valentina Tehnologii alimentare (Curs alimentar), Chișinău: ASEM, 2009
2. Vasilachi, Gheorgeta Alimentația omului sănătos și a omului bolnav. Recomandări pentru cele mai diverse cazuri de boală. Chișinău ARC, 2008
3. Banu Constantin ș.a autori Procesarea materiilor prime alimentare și pierderile de substanțe biologice active Chișinău: „Tehnica” UTM, 2003
4. Florea, Traian Chimia alimentelor: curs și aplicații, Galați: Academica, 2008
5. Uniunea Internațională de Chimie Pură și Aplicată (în engleză International Union of Pure and Applied Chemistry)
6. Kovaliov, N.I. Tehnologia preparării bucatelor, Chișinău „Lumina”, 1990
7. Dumitrescu, Horia ș.a Controlul fizico-chimic al alimentelor, București : Editura Medicală, 1997.

TUTORIAL VIDEO - INSTRUMENT EFICIENT PENTRU ÎNVĂȚĂMÎNTUL LA DISTANȚĂ

Ana CĂPĂȚÎNĂ,

Departamentul de Inginerie și Științe Aplicate

***Abstract:** Video tutorials are a common form used with distance learners. Video provides a means of interactive instruction and is a very flexible medium. However using the most appropriate online educational video service provider is extremely important so each teacher has the confidence in advance of the quality of the content and instruction provided.*

O eră digitală nouă determină un nou tip de implicare a fenomenului educațional prin intermediul noilor tehnologii ale comunicării și informației. Se naște o nouă educație care poate fi definită pedagogie media. Analiza educațiilor de tip virtual, online ne conduce la concluzia că există o perspectivă nouă de abordare a procesului de învățământ în condițiile societăților de tip postmodern. Actualmente, sistemul dezvoltat în procesul de învățare al tehnologiilor este caracteristic formulei învățământului informal. Aplicabilitatea și forța de impact generată de aceste tehnologii trebuie să determine introducerea lor pe scară largă la nivelul învățământului general de masă. Avantajul în cazul noilor tehnologii este gradul ridicat de receptivitate al tinerilor. Impactul tehnologiilor mediatică a generat o societate a ecranului global sistemele mass media au construit o cultură globală accesibilă și necesară în condițiile realităților specifice unei noi identități.

Sistemele de învățământ cotermporan, cu precădere cel occidental, în ultimul deceniu și cel național au suferit o serie de modificări prin adaptarea la cerințele unei societăți cu caracter informațional. În acest sens identificăm următoarele componente: creșterea numărului de tineri care acced în învățământul universitar, politici de resurse umane centrate pe eficiență și asimilare, fluctuații specifice pe piața muncii și în această direcție de analiză, reorientarea spre o formulă de alfabetizare digitală, respectiv dezvoltarea de sisteme integrate de tip e-learning. S-a dezvoltat un nou tip de comunicare electronică, în sfera educațională, axată pe un sistem novator de învățare de tip online. Aceasta a generat deprinderi cu caracter aplicat cu precădere în rândul segmentului tânăr de public prin recadrare și modelare comportamentală în planul instrucției formale și nonformale.

Folosirea video în medii educaționale superioare se accelerează rapid în departamentele din toate disciplinele. Videoclipul poate fi folosit nu numai pentru predare, ci și pentru studierea și învățarea în și în afara sălii de clasă. În special, videoclipul este adesea atractiv ca mijloc de captare a conținutului cursului și de prezentare a instrucțiunilor directe. Dintre toate componentele tehnologice implicate în experiența de învățare, este adesea cea mai vizibilă și cea mai intensivă din punct de vedere al resurselor. Este ușor să presupunem că acesta va fi cel mai puternic. Este într-adevăr un mediu puternic, dar, ca și în orice altceva, video trebuie să fie creat cu un ochi pentru alegeri pedagogice puternice pentru a fi cel mai eficient. De asemenea, la fel cum video este un instrument din caseta de instrumente media, prelegerea reprezintă o strategie pe paleta de instrucțiuni. De asemenea, videoclipul poate fi proiectat pentru prezentarea studiilor de caz, a interviurilor, a povestirilor digitale, a proiectelor direcționate de studenți și multe altele. Alegerea strategiei de instruire adecvate și împerecherea acestora cu un format media eficient face parte din analiza efectuată în timpul procesului de proiectare a cursului.

Scopul acestei resurse este identificarea unui număr de bune practici care să se aplice tipurilor de video pe care le-ați putea produce ca material de susținere în legătură cu sarcina de învățare a studenților pentru a vă asigura că videoclipul dvs. este cât mai eficient și mai activ.

Materialele video sunt structurate sub forma unor lecții compacte și arată modalitatea de lucru cu programele software pe ecranul calculatorului, studentul poate urmări cum „cineva” lucrează efectiv în fața lui, în timp ce în căști / boxe se aud explicațiile necesare. Studentul asistă la evenimentele de pe ecran, eventual notează pașii importanți din cadrul respectivei lecții, poate relua lecția sau secvențe ale acesteia în mod independent de restul rețelei de calculatoare, după care, când a considerat că perioada de acumulare este încheiată, poate trece la realizarea aceluiași operații, în mod independent.

Tutorialele video, fie că sunt înregistrate sau vii, sunt importante pentru studenți, deoarece ele adaugă o altă dimensiune învățării, ceea ce face ca experiența educațională a unui student să fie mai eficientă. Videoclipurile permit o setare în clasă să vină la viață, oferind perspective și instrumente diferite pe care studenții nu le pot folosi în mod normal în procesul de învățare. Abilitatea de a întrerupe, derula, opri și reda un tutorial video online îi ajută pe studenți să redea puncte importante pe care trebuie

să le amintească, ceea ce este esențial pentru reținerea memoriei în pregătirea pentru examene. Într-o clasă live, este ușor să pierdeți ceea ce spune instructorul la un moment dat, dar cu un tutorial video, notele pot fi verificate din nou pentru acuratețe. O lecție în format video permite studenților să se concentreze asupra anumitor segmente, precum și să redea informația în întregime. Tutorialele video oferă o experiență multidimensională care poate combina diagrame, diapozitive, fotografii, grafică, narațiuni, capturi de ecran, legende pe ecran, muzică și video live. Acest lucru permite studenților cu abilități diferite de învățare să păstreze informațiile într-o metodă mai potrivită pentru ei. Cu cât instrumentele sunt mai mult utilizate într-un tutorial video, cu atât mai multe modalități pe care un student trebuie să se concentreze asupra, să înțeleagă și să păstreze informațiile. Multe dintre aceste mijloace multimedia pot fi prea complexe sau consumatoare de timp pentru a utiliza în mod regulat într-un mediu de clasă fizică.

Tutorialele video ajută studenții adulți să economisească costurile de transport și timpul de navetă. Ele permit studenților care nu au putut participa la cursuri la școală sau colegiu din cauza bolii sau a vacanței pentru a-și recupera lecțiile pierdute din orice locație. Tutoriale video, de asemenea, le permite studenților să acceseze lecții de la instructori care sunt binecunoscuți ca specialiști în domeniile lor, dar altfel inaccesibil pentru studenți din cauza distanței, cum ar fi profesori în țări străine.

Beneficiile pentru profesori care folosesc tutorialele video:

- **Videoclipurile sunt mai ușor de acceptat de către studenți**

Videoclipurile sunt poate cel mai bun mediu pe care îl puteți folosi pentru a vorbi cu noua generație. Studenții au un moment foarte bun vizionarea clipurilor video online, iar videoclipurile sunt, probabil, mediul perfect pe care îl puteți folosi pentru a prezenta noi cunoștințe. De asemenea, stimulează comunicarea și vă atrage să învățați lucruri noi.

- **Îndepărtați studenții în producție**

Videoclipurile oferă un model stelar pentru ieșirea studenților, ceea ce înseamnă că studenții pot crea propria versiune a originalului.

- **Stimularea activităților**

Datorită videoclipurilor puteți oferi stimuli pentru activități. Acest lucru vă va ajuta să manipulați nevoia pe care studenții o au pentru a învăța lucruri noi și vă va oferi într-adevăr o valoare extraordinară pentru întreaga experiență de învățare.

- **Video aduce mai multe informații**

Nu există nici o idee că videoclipurile sunt întotdeauna pline de informații. Nu numai că, dar ei furnizează informațiile într-un mod ușor de consumat, distractiv pe care îl veți aprecia și vă veți bucura. Numai acest lucru ajută foarte mult experiența de învățare.

- **Angajați cursanții**

Videoclipurile sunt cunoscute pentru a angaja și a scufunda studenții.

- **Mai mult decât pot spune cuvintele**

Videoclipurile ajută la crearea unei experiențe și în timp ce cuvintele pot ajuta și la asta, videoclipurile nu trebuie să se bazeze pe imaginație. Ele sunt mult mai imersive și mai distractive, să nu mai vorbim de rezultatul final este mult mai atrăgător.

- **Videoclipurile sunt mai flexibile**

Videoclipurile sunt flexibile și oferă un mediu foarte flexibil. Este într-adevăr un loc minunat de a lucra și vă va oferi o valoare imensă pe termen lung dacă alegeți să le folosiți ca un instrument de învățare.

- **Mai ușor de înțeles**

Cercetările au arătat că utilizarea videoclipurilor pentru învățare face mult mai ușor pentru studenți să înțeleagă diferite subiecte și idei. Este unul dintre cele mai bune instrumente de învățare pe care le puteți folosi cu siguranță.

- **Video creează o experiență**

Informațiile statice sunt minunate, însă realitatea este că, cu ajutorul instrumentelor de asistență video, aveți libertatea de a aduce aceste informații la viață. Este distractiv, ușor și studenții dvs. vor aprecia cu siguranță marea experiență și valoarea pe care o pot obține de la asta.

Motivul pentru a lua în considerare furnizarea de tutoriale on-line pentru studenți (și personal) includ:

- Pentru a permite studenților să studieze în timpul lor și în propriul ritm;
- Pentru a oferi instruire scalabilă (rentabilă) și flexibilă pentru personal;

- Să se asigure că studenții au cunoștințe de bază în anumite discipline - de exemplu, studenții care primesc primul an care au niveluri diferite de cunoștințe anterioare;
- Pentru a preda aspectele faptice mai clare ale subiectului dvs., eliberând astfel timpul de contact pentru idei mai complexe sau mai contestate;
- Pentru a pregăti studenții pentru cursuri sau lucrări de laborator;
- Pentru a facilita consolidarea și revizuirea;
- Pentru a acoperi aspecte ale curriculum-ului care nu sunt incluse în partea de timp a cursului;
- Pentru a aborda ciocnirile de timp;
- Pentru a sprijini învățarea la distanță.

Concluzie

În comparație cu metodele clasice de predare-învățare, în care profesorul este doar un mecanism de transmitere de cunoștințe și studentul un simplu receptor, prin utilizarea noilor tehnici bazate pe soluții electronice de instruire, este asigurată implicarea studentului în sistemul de cunoaștere, în măsura propriilor capacități de înțelegere și fundamentare. În acest sens paradigma conversației euristice capătă noi valențe prin implicarea tehnologiilor informaționale. Utilizarea aplicațiilor software educaționale implică volum mare de transfer informațional, potențial de instruire individuală, obiectivitate în evaluare, feedback, eliminarea timpilor morți. Aplicațiile TIC sunt ușor de realizat și implementat. În acest fel este asigurată asimilarea și aprofundarea de cunoștințe de către studenți într-un mod interactiv, dinamic și deschis editării de momente de lecție după imaginația cadrului didactic.

Referințe bibliografice:

1. Adascalitei, Adrian. Instruire Asistată de Calculator, Curs On-Line
2. Brandl, Klaus, 2005. "Are you ready to 'Moodle'?" *Language Learning & Technology* 9(2): 16-23.
3. Cerghit, I., Metode de învățământ, Editura Polirom, Iași, 2006.
4. Dobre, L. Studiu critic al actualelor sisteme de e-learning. București: Institutul de cercetări pentru inteligența artificială, 2010.
5. Mahalu, M.C., Dumistrăcel, I., Softuri educaționale utilizate la predarea mecanismelor, Știință și inginerie, vol. 19, Editura AGIR, București, 2011, pag. 201-206.
6. Todos P., Scripcenco A., Cazac V., Ghence C. Ghidul profesorului. Crearea cursurilor on-line: Univ. Tehn. a Moldovei, - Ch.: UTM, 2012. - 46p.

FORMAREA COMPETENȚELOR PROFESIONALE LA STUDENȚI PRIN APLICAREA TEHNOLOGIILOR MODERNE

Snejana DORNEA, asistent univ.,
Mihaela GURGUROV, asistent univ.

Abstract: In the process of reorganization and modernization of the educational activity the introduction of modern and effective forms and methods of presenting the activities of teaching / learning and training is essential. More and more computer-based teaching tools are used in teaching/learning process, as well as creating and implementing software systems for training.

In this way, we mention in this article the need of applying modern technologies for higher education and emphasize their role in the process of acquiring skills necessary for future specialists in the IT field.

Keywords: *skills, computer assisted training, training software systems, software technologies.*

Abstract: *În procesul de restructurare și de modernizare a activității instructiv-educative, un rol esențial are introducerea unor forme și metode moderne și eficiente de desfășurare a activităților de predare/învățare/instruire. În activitățile de predare/învățare sunt utilizate din ce în ce mai mult mijloace didactice bazate pe utilizarea calculatorului, precum și realizarea și implementarea sistemelor software de instruire.*

În acest sens, în prezentul articol menționăm necesitatea aplicării tehnologiilor moderne destinate învățământului superior și accentuăm rolul lor în procesul de formare a competențelor profesionale a viitorilor specialiști.

Cuvinte-cheie: competențe, instruire asistată de calculator, sisteme software de instruire, tehnologii software.

În ultimii ani, una din prioritățile politicilor educaționale din toată lumea este integrarea mijloacelor digitale în procesul didactic, motivul esențial fiind deschiderea de noi orizonturi pentru practica educațională: facilitarea proceselor de prezentare a informației, de procesare a acesteia, de construire a cunoașterii. Cercetările ce țin de dezvoltarea noilor tehnologii didactice cu implementarea Noilor Tehnologii Informaționale (NTI) iau amploare și devin solicitate de centrele universitare, și nu numai, pentru posibilitatea de a implementa rezultatele investigațiilor în procesul de pregătire a viitorilor profesori de informatică și a specialiștilor din domeniul Tehnologiilor Informaționale (TI sau IT) de calificare înaltă. Tendința respectivă a fost stimulată de faptul că, cererea de specialiști în domeniul IT pe piața muncii este în ascensiune, iar lipsa profesioniștilor IT devine din ce în ce mai acută. Putem afirma că, aplicarea TIC în procesul didactic, permite interconectarea celor mai importante concepte ale învățământului modern: centrarea pe instruit; axarea pe competențe; învățarea prin colaborare.

Necesitatea de a forma și dezvolta competențe prin procesul de învățământ este astăzi acceptată ca imperioasă în majoritatea sistemelor educaționale. Competențele reprezintă un ansamblu integrat și dinamic de cunoștințe (cunoaștere, înțelegere și utilizare a limbajului specific, explicare și interpretare) și abilități (aplicare, transfer și rezolvare de probleme, reflecție critică și constructivă, creativitate și inovare). În învățământul universitar contemporan un accent deosebit se pune pe formarea competențelor profesionale, care semnifică capacitatea dovedită de a selecta, combina și folosi corespunzător cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini) la rezolvarea cu succes a unei anumite situații de învățare sau de muncă, circumscrise profesiei respective, în condiții de eficacitate și eficiență.

Deși fiecare disciplină universitară contribuie la formarea competențelor profesionale, totuși unele competențe se formează preponderent prin unele discipline, iar altele – prin alte discipline. Pornind de la această idee, fiecare disciplină își conturează un cadru de competențe specifice care derivă din competențele profesionale și sunt detalieri ale acestora. Pentru a asigura o arie cât mai largă de acoperire a disciplinei de studiu, în construcția modului de derivare a competențelor specifice se pornește de la o diferențiere cât mai fină a secvențelor unui proces de învățare.

Cerințele societății moderne, gândită în viitor ca o societate a cunoașterii, se bazează din ce în ce mai mult pe sisteme software și hardware complexe, în care „inteligenta” componentelor este creată pornind de la reprezentarea explicită a cunoștințelor, raționamentul automat, autonomia componentelor, adaptarea, extragerea și regăsirea inteligentă de informații [1].

Formarea competențelor profesionale ale viitorilor informaticieni prin valorificarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale constă în faptul că principiile didactice generale acționează imediat cu tehnologia software, dezvoltând capacitățile intelectuale și cognitive, abilitățile de muncă individuală și în echipă, reflecția personală, spiritul critic, activ și creativ. La fel, se reduce în mod evident timpul necesar de achiziționare a cunoștințelor, de transmitere a informațiilor studenților [2].

Alături de impactul tehnologiilor informaționale asupra dezvoltării intelectuale a studenților, în centrul atenției noastre se află întrebările privind motivația acestora pentru studiu, stimularea curiozității și provocarea interesului pentru cunoaștere, precum și influența motivației asupra dezvoltării competențelor lor profesionale.

Învățământul superior, are misiunea de calificare profesională, care, conform actelor normative, se constituie dintr-un ansamblu de competențe profesionale, care permit unei persoane să desfășoare activități specifice unei sau mai multor ocupații, cuprinse într-un document standard, care descrie rezultatele învățării în concordanță cu cerințele pieței muncii.

Competența profesională reprezintă capacitatea de a aplica, transfera și combina cunoștințe și deprinderi în situații și medii de muncă diverse, pentru a realiza activitățile cerute la locul de muncă la nivelul calitativ specificat în standard.

Competența profesională înseamnă îmbinarea și utilizarea armonioasă a cunoștințelor, deprinderilor și atitudinilor în vederea obținerii rezultatelor așteptate la locul de muncă. A fi competent într-un domeniu profesional înseamnă: a aplica cunoștințe de specialitate, a folosi deprinderi specifice, a analiza și a lua decizii, a fi creativ, a lucra cu alții ca membru al unei echipe, a comunica eficient, a te adapta la mediul de muncă specific, a face față stresului personal și profesional și situațiilor neprevăzute [3].

Conceptul de competență vizat de noul curriculum preuniversitar modernizat din Republica Moldova este definit ca un ansamblu/sistem integrat de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini

dobândite de elevi prin învățare și mobilizate în contexte specifice de realizare, adaptate vârstei elevului și nivelului cognitiv al acestuia, în vederea rezolvării unor probleme cu care acesta se poate confrunta în viața reală.

În literatura de specialitate stadiile de formare a competenței se abordează în patru faze:

a) *Incompetența neconștientizată* – subiectul nu are o anumită competență, dar nici nu realizează că ar avea nevoie de aceasta. Demersul educațional, întreg sistemul de motivare îl va plasa în fața necesității de a învăța ceva.

b) *Incompetența conștientizată* se zidește pe motivație și, implicit, este catalizatorul oricărei învățări. Subiectul își dă seama că nu știe ceva, nu poate face sau exprima ceva și caută modalitatea de a depăși situația.

c) *Competența conștientizată* este faza imediat următoare învățării, când subiectul, în procesul exersării, reflecției, își „controlează” comportamentele și spusele, raportându-le la ce a învățat recent.

d) *Competența neconștientizată* se formează ca extindere, după exersări suficiente în timp, când cunoștințele+abilitățile+comportamentele integrate devin automatisme. Dincolo de acest automatism stă creativitatea și expresivitatea.

În literatura de specialitate competența înglobează următoarele caracteristici esențiale:

1. Mobilizarea unui ansamblu de resurse se manifestă prin specificarea cunoștințelor, experiențelor, schemelor, automatismelor etc. necesare pentru formarea competenței;

2. Caracterul finalizat se manifestă prin modul în care sunt mobilizate ansamblul de resurse. Resursele sunt folosite conștient de purtătorul competenței, astfel căpătând „funcționalitate”;

3. Relația cu un ansamblu de situații ține de faptul că mobilizarea resurselor are loc în cadrul unui ansamblu de situații reale și în contextul rezolvării unor probleme reale;

4. Caracterul disciplinar se manifestă prin aceea că competența este deseori definită printr-o familie de situații corespunzătoare unor probleme specifice disciplinei, provenite și ele direct din exigențele disciplinei. Fără îndoială, anumite competențe ce aparțin diferitelor discipline sunt uneori apropiate una de alta, fiind, așadar, mai ușor transferabile;

5. Evaluabilitatea. Competența este o mărime evaluabilă, deoarece poate fi măsurată prin calitatea îndeplinirii sarcinii și prin calitatea rezultatului [4].

De asemenea, literatura de specialitate descrie cinci etape prin care trece procesul de însușire a competenței:

(1) motivarea celui ce învață;

(2) structurarea cunoștințelor;

(3) integrarea cunoștințelor în sistemul de cunoștințe ale celui ce învață;

(4) adaptarea cunoștințelor integrate la situații noi;

(5) îmbogățirea cunoștințelor.

Procesul de formare a specialiștilor în Republica Moldova începe cu formarea inițială în cadrul învățământului superior și evoluează odată cu formarea continuă prin perfecționarea din timpul activității profesionale. Prin formarea inițială vom înțelege dezvoltarea la viitorul specialist, prin intermediul activităților teoretice și practice specifice, a competențelor circumscrise profesiei respective. Aceste competențe în învățământul superior contemporan au primit denumirea de competențe profesionale, care semnifică capacitatea dovedită de a selecta, transfera, combina și aplica armonios cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini), în situații și medii de muncă diverse, pentru a realiza cu succes activitățile cerute la locul de muncă, în condiții de eficacitate și eficiență.

Competența profesională include competențe profesionale generale, ce reflectă esența pregătirii într-un anumit domeniu profesional și competențe profesionale specifice - achiziții și deprinderi practice specifice disciplinei de studiu. În această ordine de idei, a fi competent într-o activitate înseamnă: a utiliza cunoștințele de specialitate în situații practice variate; a folosi deprinderi specifice; a analiza și a lua decizii; a manifesta creativitate în acțiuni; a lucra cu alții ca membru al unei echipe; a comunica eficient; a se adapta la mediul de muncă specific; a face față situațiilor neprevăzute.

Abordările bazate pe competențe permit recuperarea și evaluarea resurselor pe care fiecare persoană le are ca rezultat al procesului de transferare a experiențelor de viață în diferite sfere (atât în sfera educațională, la locul de muncă cât și în afara pieței muncii). Recuperarea acestor resurse precum și valorificarea acestora ca lucruri pozitive este condiția fundamentală a implementării unui proces de plasare pe piața muncii și a unei incluziuni sociale mai ample.

Acest lucru este în special relevant, de cercetătorul Roegiers X. care evidențiază trei obiective

principale ale acestei abordări [5]:

1. Punerea accentului pe ceea ce studenții ar trebui să stăpânească la sfârșitul cursului, sau chiar studiilor. Profesorului revenindu-i rolul de a organiza învățarea într-o manieră cât mai bună, pentru ca studenții să atingă nivelul așteptat.

2. Acordarea unui sens învățării, pentru a demonstra studentului la ce servește ceea ce învață el.

Trebuie evitată învățarea pe de rost a materiei și abilităților goale, care-l plictisesc pe student și nu-i provoacă dorința de a învăța. Dimpotrivă, abordarea prin competențe îl învață să pună permanent cunoștințele în situații ce au sens pentru el, și să utilizeze aceste achiziții în situațiile date.

3. Certificarea realizărilor studentului în termeni de rezolvare a situațiilor practice, și nu în termeni de sumă a cunoștințelor și abilităților pe care studentul se grăbește să le uite, sau nu știe cum să le utilizeze în viața profesională.

În concluzie, e necesar de a menționa că pentru activitatea profesională eficientă în noile condiții, specialistului nu-i este de ajuns să aibă cunoștințe, deprinderi și abilități profesionale. La pregătirea profesională (și calificare) într-o instituție de învățământ superior este necesar de a atrage atenția asupra dezvoltării potențialului adaptiv a viitorului specialist, ce este posibil prin utilizarea abordării prin competențe în procesul educațional și elaborării strategiilor de adaptare profesională a viitorilor specialiști.

Astfel, formarea competențelor profesionale a studenților informaticieni prin valorificarea SCI (Sistem Computerizat de Instruire) constă în faptul că, principiile didactice generale acționează imediat cu tehnologia (software), dezvoltând capacitățile intelectuale și cognitive, motivația învățării, abilitățile de muncă individuală, reflecția personală, spiritul critic, activ și creativ. La fel, se reduce în mod evident timpul necesar de achiziționare a cunoștințelor, a procesului de transmitere a informațiilor.

Figura 1.1. Strategii de învățare

Utilizarea resurselor digitale în formarea profesională constituie o strategie de dezvoltare a procesului de instruire, ceea ce oferă progres și accelerare a efectelor acestora. În acest sens, abordarea metodologică a resurselor digitale elaborate devine angajarea progresivă, în care învățarea prin analiză se corelează cu învățarea prin acțiune. Accentuăm faptul că în abordarea prin competențe acțiunile instruitului devin mijlocul principal al învățării sale. Abordarea prin competențe transformă acțiunea în motorul principal al procesului de formare.

Din această perspectivă, acțiunile ce necesită a fi întreprinse de către fiecare student în procesul de dobândire a competențelor specifice disciplinelor fundamentale universitare sunt îndreptate către trei mari strategii (figura 1.1):

1. Identificarea propriilor resurse (cunoștințe, experiențe, scheme, automatisme etc.) și abilități (capabilități) specifice disciplinei.

2. Transferarea resurselor proprii și a abilităților (capabilități) într-un context de învățare (mediu de programare declarativă), contrastarea lor cu pofilul profesional a unei sarcini specifice.

3. Adaptarea competențelor, adică punerea lor în practică în diverse noi contexte. Aceste strategii de învățare sunt bazate pe considerentul că, formarea competențelor este un proces continuu de interacțiune între student și mediu. Acest proces începe de la experiențe de învățare pentru a permite

studenților să selecteze cele mai importante elemente de transferat într- un nou context, testând utilitatea lor prin practică [6]. Astfel, în timpul acestui proces dinamic ce constituie un ciclu continuu, în mare parte, prin promovarea metodologiei de aplicare a SCI (Sistem Computerizat de Instruire), îi revine atribuția în construcția cunoașterii individuale (a cunoștințelor), a producerii învățării, stimulării și evoluției.

Pentru aplicarea formarea și dezvoltarea competențelor și utilizarea eficientă a resurselor digitale în formarea competențelor profesionale a studenților informaticieni, specifice disciplinei universitare se pretinde la:

(1) implicare în ritm propriu, accesibil, interacționând în perechi, grupuri mici, precum și cu profesorul;

(2) relevarea cunoștințelor anterioare în expunerea noilor conținuturi și elaborarea unei structuri conceptuale, operaționale;

(3) aplicarea simulării, studiilor de caz, problematizării, în vederea susținerii curiozității, a reflecției, evaluării situațiilor pentru stimularea și dezvoltarea gândirii critice și a strategiilor metacognitive;

(4) realizarea feedback-ului cu referire la sporirea aplicațiilor practice, a varietății de probleme solicitate;

(5) evaluarea/autoevaluarea constructivă și sistematică, angajarea responsabilă în sarcinile de lucru;

(6) crearea unui climat emoțional afectiv/stimulativ de colaborare;

(7) autenticitatea cunoștințelor relevate în viața cotidiană și valorificarea posibilităților;

(8) integrarea unor experiențe proprii în proiecte cu colegii [7].

În același timp, implementarea și utilizarea tehnologiilor informaționale moderne de instruire favorizează transformarea procesului instructiv-didactic în unul interactiv, în care este stipulat rolul și sarcinile fiecărui actor, în acest fel motivând studentul să se intereseze și să cunoască mult mai multe despre domeniul profesional.

În fine, conchidem că cadrele didactice sporesc gradul de motivație a viitorilor specialiști în domeniul informaticii prin apreciere, colaborare intensă, evidențierea studenților mai creativi, în vederea formării competențelor profesionale ale acestora prin aplicarea noilor tehnologii software în procesul de instruire, ținându-se cont de recomandările didacticienilor/practicienilor cu experiență în sistemul de învățământ universitar.

Referințe bibliografice:

1. Maria Cristei, Eficiența utilizării noilor tehnologii computerizate în formarea și dezvoltarea competențelor profesionale, Conferința științifică, 2011.
2. CRISTEI, M. Sistemele software de instruire ca suport indispensabil în formarea și dezvoltarea competențelor profesionale (Preliminarii pentru un studiu calitativ elaborat). În: Studia Universitatis Moldaviae, 2016, nr.5(95). Seria „Științe ale educației”, p.155-161. ISSN 1857-2103.
3. Competențele-cheie pentru Educația pe tot parcursul vieții – un cadru de referință european, noiembrie 2004, Grupul de lucru B Competențe-cheie, Implementarea programului de lucru Educație și instruire 2010, Comisia Europeană, în: www.upt.ro/pdf/calitate
4. Roegiers X. De Ketele, J.-M. Une pédagogie de l'intégration: compétences et intégration des acquis dans l'enseignement. Bruxelles: De Boeck Université, 2000.
5. Roegiers X. La pédagogie de l'intégration en bref. Rabat, Mars, 2006. 53 p. <http://htarraz.free.fr/sakwila/prof/pedagogieROGIERES.pdf>
6. Cristei M. Methodological aspects of computer-based teaching. International conference „Mathematics & Information technologies: Research and education (MITRE-2011)” dedicated to the 65 th anniversary of the Moldova State University, august 22-25, Chisinau 2011. p. 137-138.
7. Goraș-Postică, V. Formarea competențelor prin intermediul metodelor interactive de predare-învățare-evaluare. În: Formare de competențe prin strategii didactice interactive. Chișinău: PRO DIDACTICA, 2008, p.5-14.

UTILIZAREA SOFT-ULUI GEOGEBRA LA ASIMILAREA NOȚIUNILOR DE BAZĂ DIN GEOMETRIA ÎN SPAȚIU

Diana BÎCLEA,

Departamentul Inginerie și Științe Aplicate

Abstract: In this paper highlights the importance of the implementation of information technologies in the teaching of special chapters of mathematics. GeoGebra software is described and shown to study geometry concepts in space. It describes the possibilities of this software and the advantages of using it to better grasp some notions of geometry in space by applying basic software tools to specific examples.

În acest articol se evidențiază importanța implementării tehnologiilor informaționale la predarea unor capitole speciale a matematicii. Se descrie și se arată aplicarea softului GeoGebra la studierea unor noțiuni din geometria în spațiu. Este descris posibilitățile acestui soft și avantajele utilizării lui pentru o mai bună însușire a unor noțiuni din geometria în spațiu, aplicând instrumentele de bază a softului la anumite exemple.

În ultimii ani matematica devine o disciplină tot mai dificilă și de neînțeles pentru elevi. Deși această disciplină este foarte importantă pentru dezvoltarea intelectuală a unui elev, ea devine o povară și o barieră pentru dezvoltarea profesională, în loc să devină o provocare și un mijloc de exploatare sau un instrument de aplicare.

Cum tehnologiile informaționale au aplicații în toate domeniile, matematica fiind o latură importantă pentru toate acestea, ea fiind esențială în dezvoltarea acestor tehnologii dar și în aplicarea lor.

Metodele moderne ocupă tot mai mult un rol important în predarea-evaluarea cunoștințelor pentru orice disciplină în cadrul procesului de instruire. Principalul rol pe care îl are un profesor este obținerea unor performanțe la disciplina predată utilizând în paralel metodele tradiționale și moderne.

În prezent există metode și tehnici moderne de instruire ce folosesc o gamă variată de instrumente TIC și permite profesorului să dezvolte disciplina, astfel încât să fie cât mai posibil tinerii generații să-și lărgescă orizontul imaginației. Există aplicații care asigură experimentele metodice inovative de instruire care, analizate și reprojectate, conduc la opțiuni eficiente privind învățarea prin descoperire și identificarea condițiilor optime necesare elevilor pentru dobândirea propriilor strategii cognitive de învățare.

Multe aplicații există și sunt în curs de dezvoltare accelerată pentru instruirea matematicii. Unele din cele mai cunoscute softuri educaționale utilizate la orele de matematică sunt [1]:

1. **AeL** este un sistem software de gestiune a instruirii, modern, bazat pe standarde internaționale dar adaptat la sistemul educațional românesc [2].

2. **INTUITEXT** este compania specializată în educație din cadrul grupului Softwin și unul dintre cei mai inovatori producători internaționali de lecții pe calculator [3].

3. **GeoGebra** este un software matematic dinamic pentru toate nivelurile de educație care combină geometria, algebra, foile de calcul, graficele, statistica și analiza într-un singur pachet ușor de utilizat.

GeoGebra este o comunitate rapid crescătoare de milioane de utilizatori situați în mai toate țările lumii. GeoGebra a devenit furnizorul principal de software matematic dinamic, ajutând educația de științe, tehnologie, inginerie și matematică (STEM) și inovația în domeniul educației în lumea întreagă [4]. Matematicianul Markus Hohenwarter creatorul softului **GeoGebra** a inițiat proiectul în anul 2001 la Universitatea din Salzburg. Softul a fost conceput și dezvoltat ca instrument didactic informatic destinat procesului de predare și învățare a geometriei la nivelul gimnaziului, independent sau simultan cu algebra la nivelul liceului. În aprilie 2002, a fost oferită gratuit, prima versiune GeoGebra 1.0, instituțiilor de educație din învățământul preuniversitar. Istoria dezvoltării softului GeoGebra este istoria unui susținut proces de cercetare colaborativă care a vizat consecvent îmbunătățirea performanțelor informatice, simultan cu respectarea rigorii impuse de teoria matematică. Fiecare versiune a dezvoltat și eficientizat calitățile aplicației lărgind considerabil oportunitățile de utilizare în predarea-învățarea matematicii dar și a altor discipline înrudite. Softul poate fi utilizat offline sau online și download-at gratuit (inclusiv limba română) de pe multi-platforma dinamică www.geogebra.org. În 2012, la bilanțul celor zece ani de existență, Markus Hohenwarter a prezentat rezultatele: softul este utilizat cu succes în sisteme de educație din 190 de țări, a fost tradus în 62 de limbi, au fost înființate 170 institute GeoGebra (în 75 de țări) care

organizează periodic activități de formare pentru utilizarea softului, echipa dezvoltatorilor are 43 de membri, s-au înregistrat 6 milioane de descărcări ale aplicației, 5,5 milioane de utilizatori în sălile de clasă, 35000 de utilizatori online, etc. În prezent la Universitatea din Linz o echipă de dezvoltatorii open-source și traducători din întreaga lume lucrează pentru extindere softului la spațiul tridimensional, versiunea GeoGebra 5.0 (3D) Beta [5].

Utilizarea softului în procesul de instruire reduce intervalul de timp necesar elevilor pentru înțelegerea conceptelor și studiul proprietăților lor, în avantajul perioadei dedicate aprofundării prin rezolvarea exercițiilor și aplicații practice [6].

Avantajele utilizării a acestui soft sunt evidente. Pe lângă utilizarea unor noi metode și tehnici de predare permite elevilor să învețe matematica nu numai cu tabla și creta. Face să înțeleagă anumite noțiuni într-o formă mai nouă și accesibilă nivelului lor de pregătire.

GeoGebra a format o comunitate de profesori interesați și provocați de noile tehnologii care continuă să dezvolte și să aplice acest soft, comunicând și vizualizând marile posibilități ale aplicației. Cu acest soft se poate face ca disciplina matematică să fie mai posibil de înțeles.

Există mai multe noțiuni din geometrie și anume geometria în spațiu care sunt mai greu de înțeles de elevi. Dificultatea constă în aceea că ei nu pot să-și imagineze corpurile și diverse situații de probleme. De asemenea există diverse situații în timpul însușirii noțiunilor din geometria în spațiu, în care elevii întâlnesc obstacole la: reprezentarea corpurilor, desfășurarea unui corp, intersecția corpurilor cu plane, etc.

Astfel de situații se întâlnesc [7]:

1. La studierea corpurilor geometrice: cub, paralelipiped dreptunghic (cuboid), piramida, cilindru circular drept, con circular drept (cl. VI), noțiunea de prismă, clasificarea prismelor (cl. VIII), noțiunea de piramidă, clasificarea lor (cl.VIII). Descrierea corpurilor și evidențierea însușirilor elementelor (fețe, muchii, vârfuri, baze, centru, rază, diametru, generatoare).

2. Desfășurata corpului geometric studiate cub, paralelipiped dreptunghic (cuboid), piramidă, cilindru circular drept, con circular drept, prisma, piramida (cl. VI, cl.VIII) .

3. Perpendicularitate în spațiu: dreapta perpendiculară pe un plan, proprietăți, proiecții ortogonale, distanța de la un punct la o dreaptă, de la un punct la un plan, de la o dreaptă la un plan, teorema celor trei perpendiculare, unghi format de o dreaptă și un plan, unghi diedru, plane perpendiculare (cl.XI).

4. Paralelism în spațiu: drepte paralele în spațiu, pozițiile relative ale dreptei și planului, dreapta paralelă cu planul, proprietăți (cl.XI).

5. Poziția relativă a două plane: plane paralele, proprietăți (cl.XI).

6. Secțiuni în corpuri geometrice: secțiuni paralele cu baza, secțiuni diagonale, secțiuni ce conțin înălțimea (cl.XII). Trunchiul de piramidă și secțiuni. Sfera și secțiunea suprafeței conice cu un plan (cl. XII).

1. **Un corp și desfășurarea lui.**

Pentru reprezentarea unui corp în desfășurare cu ajutorul softului GeoGebra este necesar să se parcurgă niște pași:

1. Crearea unei figuri regulate pe plan, prin puncte și poligon regulat (Fig.1.).

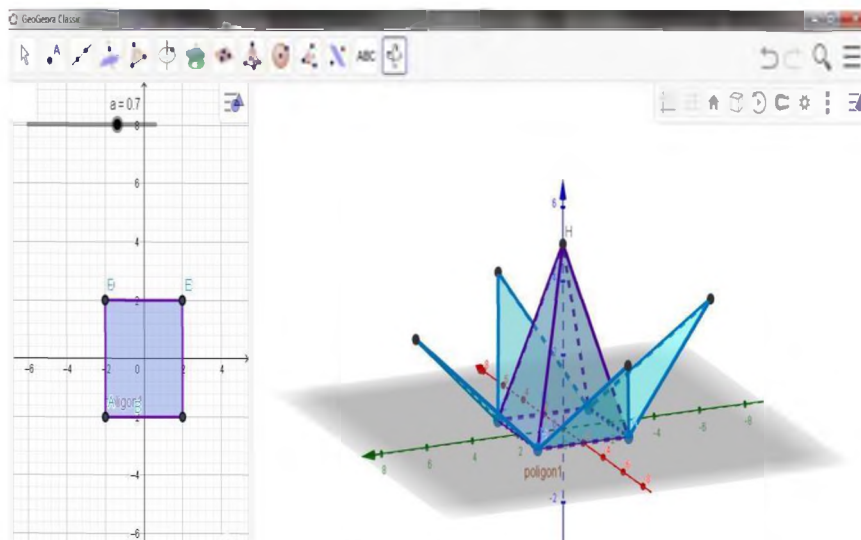

Fig. 1. Piramida

2. Vizualizarea figuri în spațiu, cu scoaterea în prismă sau în con.
3. Crearea unei rețele și adugarea barei de navigarea ce permite desfășurarea corpului (Fig. 2).

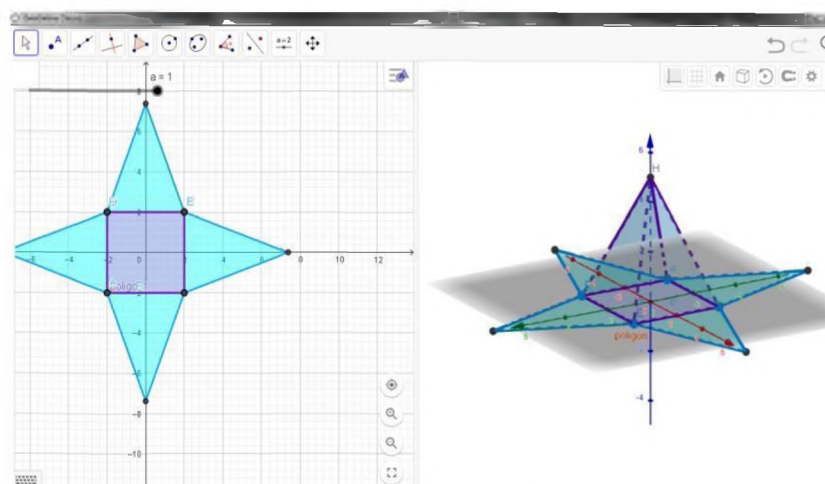

Fig. 2. Desfășurata unei piramide

2. Secțiuni în corpuri geometrice.

Pașii ce urmează parcurși pentru a obține Fig. 1 sunt:

1. Crearea unui con circular prin două puncte și indicând raza .
2. Fixarea trei puncte pe fiecare axă pentru construirea unui plan cu deplasarea punctelor pentru a fi vizualizată secțiunea.

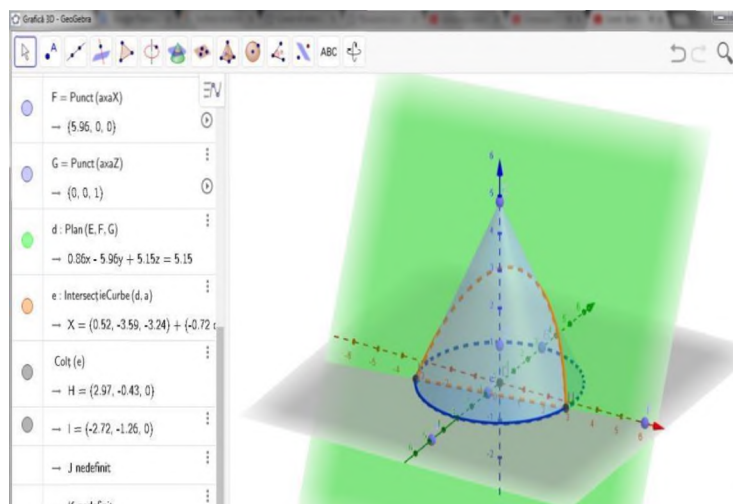

Fig. 3. Con circular intersectat cu un plan
Intersecția celor două suprafețe conul și planul pentru a fi evidențiată secțiunea.

Implicarea tehnologiilor informaționale în procesul de instruire permite atât profesorului cât și elevului să participe activ la Softul Geogebra cu ușurință poate fi utilizat și de elevi, ei au posibilitatea de a crea propriile figuri, corpuri și chiar grafice.

Posibilitățile softului GeoGebra sunt remarcabile pentru studierea temelor mai sus descrise prin faptul că facilitează înțelegerea unor noțiuni cu un grad de abstractizare mai ridicat din geometriei în spațiu. GeoGebra realizează construcții geometrice elementare și complexe de o calitate grafică deosebită care folosind instrumentele de glisare pot fi vizualizate din diverse perspective.

Referințe bibliografice:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_educational_software#Mathematics
2. <http://portal.edu.ro/index.php/faqs/33>.
3. <https://www.intuitext.ro/despre-noi>.
4. <https://www.geogebra.org/about?ggbLang=ro>
5. <http://botosani.ssmr.ro/sites/botosani.ssmr.ro/files/pictures/Petrovici-Adriana-file.pdf>
6. ibidem
7. ibidem

PARTICULARITĂȚILE TEHNOLOGIEI DE FABRICARE A CHIFLELOR DE TIP “CORNIȘORI” DIN ALUAT CONGELAT

Iurie RUMEUS, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Mihaela BALAN, studentă,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Vitalia ROTARU, studentă,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: Production technology of the frozen dough bakery products allows the obtaining of the finished products and their commercialization in a warm state, which is suitable for the street food concept, which has become very popular in the Republic of Moldova. Were studied the parameters of the technological process of making "Cornişori" buns from the frozen dough and it has been shown that slow freezing of the dough pieces, their short storage in the frozen state and quick thawing have an insignificant negative influence on the sensory and the physico-chemical properties of the finished product. That is why it was proposed to implement the respective technology at the bakery factory S.A. "Cahulpan" in Cahul, Republic of Moldova.

Introducere

Metodele de fabricare a produselor de panificație din aluat congelat se bazează pe inhibarea proceselor microbiologice și biochimice în aluatul congelat [1]. Unii cercetători denumesc aceste metode ca “tehnologia coacerii amânate” [2], deoarece prin aplicarea temperaturilor scăzute și înhibarea activității drojdiei de panificație, operația de coacere poate fi realizată după o anumită perioadă de păstrare a aluatului congelat în orice moment potrivit. Din acest motiv tehnologia de fabricare a produselor de panificație din aluat congelat foarte des se aplică în conceptul “street food”, care reprezintă modalitatea de a se alimenta direct pe stradă într-o perioadă scurtă de timp, ceea ce este caracteristic ritmului de viață foarte accelerat în societatea modernă, și, în ultimul timp, devine din ce în ce mai popular în Republica Moldova și peste hotarele țării. Există multe companii și întreprinderi mici care produc și comercializează produse alimentare direct la unitățile de desfacere, amplasate în punctele de aglomerare a populației. Sortimentul de produse alimentare care se comercializează pe stradă este destul de larg, unele dintre acestea fiind produse de panificație, care se comercializează în stare caldă. Considerăm că din sortimentul de produse de panificație, cele mai potrivite pentru conceptul “street food” sunt produsele de franzelărie – chifle, franzele, cornuri, împletituri [3].

De obicei fabricarea produselor de panificație la întreprinderile mari și mijlocii se realizează în al doilea sau al treilea schimb (în jurul orelor 20.00-8.00). După operația de coacere produsele sunt stocate în depozitul de expediție, după aceasta încărcate în unitățile de transport și livrate în rețeaua de comercializare. Parcurgând aceste etape produsele de panificație se răcesc și nu ajung la consumator în stare cea mai proaspătă. Evitarea acestui dezavantaj permite implementarea tehnologiei produselor de panificație din aluat congelat, care presupune transportarea semifabricatelor de aluat congelat la rețeaua de comercializare, după care la unitățile de desfacere se realizează decongelarea și operațiile premergătoare coacerii, coacerea propriu zisă și comercializarea produselor în stare caldă, indiferent de regimul de lucru al întreprinderii de bază (la care se obțin semifabricate de aluat congelat).

Metodele de fabricare a produselor de panificație din aluat congelat sunt foarte diversificate, și se deosebesc esențial prin momentul aplicării congelării, temperatura și viteza de congelare [4], temperatura aluatului înainte de congelare [5], durata de păstrare în stare congelată, utilizarea amelioratorilor de panificație [6], [7], adaugarea materiilor alimentare netradiționale [8], [9], utilizarea tulpinilor de drojdie rezistente la frig [10], metode diferite de decongelare [11], etc.

A fost dovedit, că în tehnologia produselor de panificație din aluat congelat cel mai principal dezavantaj este diminuarea proprietăților senzoriale a produsului finit (aspectului exterior, volumului, porozității) în comparație cu produsele obținute din aluat necongelat, care este asociată de:

- Slăbirea rețelei glutenice, responsabilă de reținerea gazelor de fermentare;
- Distrugerea parțială a celulelor de drojdie, însoțită de reducerea cantității de gaze eliminate în procesul de fermentare după decongelare.

Diminuarea proprietăților senzoriale a produsului finit este în funcție de calitatea făinii, cantitatea și calitatea drojdiei utilizate la fabricarea produselor de panificație, rețeta produsului și adaosul de aditivi, condiții de frământare și fermentare a aluatului, temperatura și viteza congelării aluatului, durata de păstrare în stare congelată și metoda de decongelare aplicată [12].

Din cele expuse anterior și din motivul că procesul tehnologic de fabricare a produselor de panificație din aluatul congelat este influențat de mai mulți factori, scopul principal al cercetărilor realizate a fost stabilirea parametrilor optimi la fabricarea chiflilor de tip “Comișori” din aluat congelat și evidențierea posibilității implementării tehnologiei respective la fabrica de panificație S. A. “Cahulpan” din or. Cahul.

Materiale și metode

Ca bază pentru elaborarea probelor de chifle s-a utilizat rețeta standard pentru „Comișori”, cu unele modificări.

Tabelul 1. Rețeta pentru elaborarea probelor de chifle

Nr. d/o	Materia	Consumul materiei, % față de masa totală a făinii
1.	Făină de calitate superioară	100
2.	Drojdie comprimată	3
3.	Sare	1,5

4.	Zahar	10
5.	Lapte praf	5
6.	Margarină	15

Sursa: Elaborat de autor în baza [13]

Cercetările au fost realizate conform schemei din figura 1. Pe parcursul fiecărei etape a testelor de coacere s-a realizat controlul calității conform standardelor în vigoare (tabelul 2).

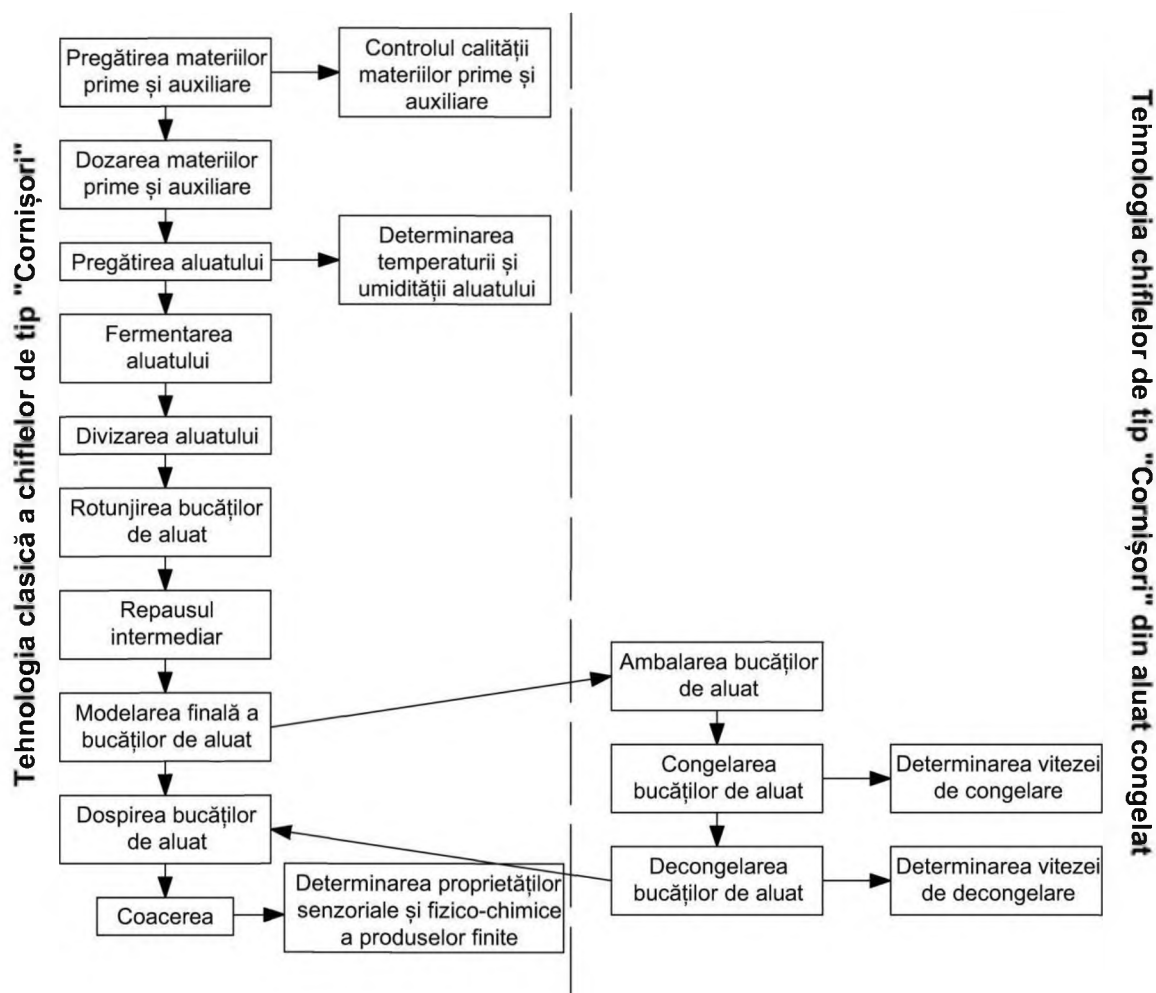

Figura 1. Schema cercetărilor realizate

Sursa: Elaborat de autor

Tabelul 2. Metode de analiză

Denumirea analizei	Standardul/metodă de referință
Analiza făinii	
Umiditatea făinii	ГОСТ 9404-88. Мука и отруби. Метод определения влажности
Aciditatea făinii	ГОСТ 27493-87 Мука и отруби. Метод определения кислотности по болтушке
Conținutul de gluten umed în făină	ГОСТ 27839-2013 Мука пшеничная хлебопекарная. Метод определения количества и качества клейковины
Puterea făinii	Metoda Auerman. Determinarea puterii făinii prin metoda lățirii sferei de aluat [14]
Capacitatea de hidratare a făinii	STAS 90/1988 Determinarea capacității de hidratare a făinii. Metoda bilei de aluat
Analiza aluatului	
Umiditatea aluatului	Metoda uscării în aparatul Cijov

Temperatura aluatului	Metoda măsurării temperaturii cu termometrul injectat [15]
Viteza de congelare și decongelare a aluatului	Metoda măsurării modificării temperaturii cu termometrul injectat în bucată de aluat
Analiza produsului finit	
Analiza senzorială a produsului	ГОСТ 27669-88 Мука пшеничная хлебопекарная. Метод пробной лабораторной выпечки хлеба
Volumul produsului	ГОСТ 27669-88 Мука пшеничная хлебопекарная. Метод пробной лабораторной выпечки хлеба
Porozitatea produsului	ГОСТ 5669-96. Хлебобулочные изделия. Метод определения пористости
Aciditatea produsului	ГОСТ 5670-96 Хлебобулочные изделия. Методы определения кислотности
Umiditatea produsului	ГОСТ 21094-75 Хлеб и хлебобулочные изделия. Метод определения влажности

Sursa: Elaborat de autor

La obținerea probelor de chifle s-a utilizat metoda monofazică de preparare a aluatului și s-a respectat regimul tehnologic prezentat în tabelul 3.

Tabelul 3. Regimul tehnologic pentru elaborarea probelor de chifle

Nr. d/o	Parametrii	U.M.	Valoarea
1.	Umiditatea aluatului	%	37,0±1
2.	Temperatura inițială a aluatului	°C	32±2
3.	Aciditatea finală a aluatului	grad.	2,5±0,5
4.	Durata de fermentare	min.	180±5
5.	Masa bucăților de aluat	g	105±0,5
6.	Temperatura de congelare	°C	20±1
7.	Durta de depozitare în stare congelată	ore	24
8.	Temperatura de depozitare	°C	20±1
9.	Temperatura de decongelare	°C	40±2
10.	Durata de decongelare	min.	40±1
11.	Umiditatea relativă a aerului în dulapul de dospire	%	75±5
12.	Temperatura în dulapul de dospire	°C	40±2
13.	Durata de dospire	min.	20±5
14.	Temperatura în camera de coacere	°C	200±5
15.	Durata de coacere	min.	20±2

Sursa: Elaborat de autor

Discutarea rezultatelor

La determinarea însușirilor făinii au fost obținute rezultatele prezentate în tabelul 4.

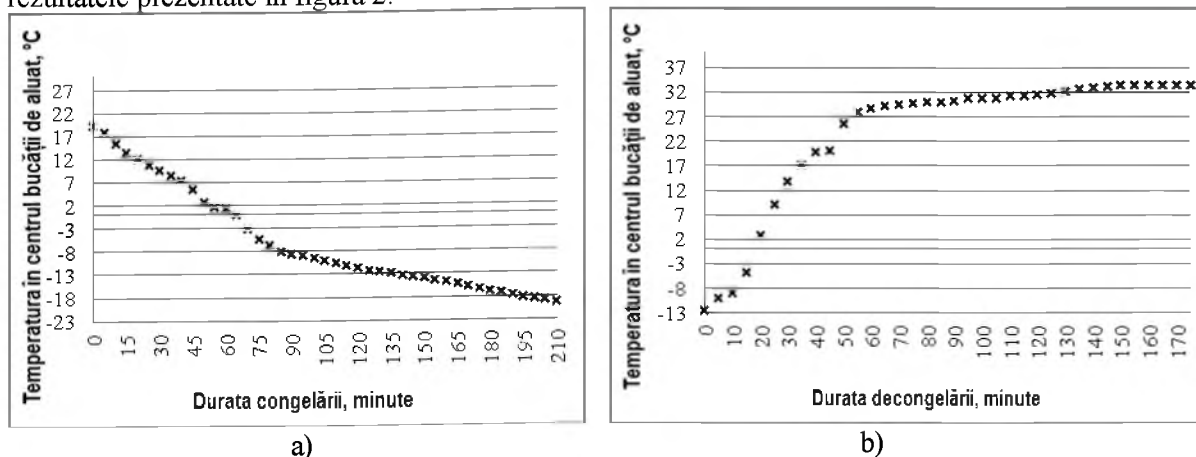
Tabelul 4. Proprietățile fizico-chimice și de panificație ale făinii de grâu

Proprietăți	Unitate de măsură	Valoarea
Umiditatea	%	11,2
Aciditatea	grade	2,2
Conținutul de gluten umed	%	25,8
Puterea	-	Foarte bună
Capacitatea de hidratare	%	51,3

Sursa: Elaborat de autor

La realizarea testului de coacere a fost obținut aluat cu umiditatea 37,2 % și temperatura 31,7 °C. După operația de fermentare o parte a aluatului a fost utilizată pentru obținerea probelor de chifle conform tehnologiei clasice de preparare a produselor de panificație, cealaltă parte a aluatului – pentru obținerea probelor de chifle din aluat congelat.

În urma studiului proceselor de congelare și de decongelare a bucăților de aluat au fost obținute rezultatele prezentate în figura 2.

a) **Figura 2. Reprezentarea grafică a variației temperaturii aluatului**
a) în timpul congelării la $-20 \pm 1^\circ\text{C}$; b) în timpul decongelării la $+40 \pm 1^\circ\text{C}$

Sursa: Elaborat de autor

Pentru congelarea bucăților de aluat s-a utilizat metoda lentă de congelare la temperatura în camera de lucru -20°C , cu circulația liberă a aerului. Din graficul prezentat observăm o descreștere treptată a temperaturii în centrul bucății de aluat, până la atingerea temperaturii aerului în camera de congelare după aproximativ 3,5 ore. După congelarea completă a bucăților de aluat, acestea au fost păstrate la aceeași temperatura timp de 24 ore.

La decongelarea bucăților de aluat s-a aplicat metoda rapidă de decongelare la temperatura $+40^\circ\text{C}$. S-a stabilit că aproximativ în prima oră temperatura în centrul bucății de aluat crește foarte intensiv. Atingerea temperaturii la care se realizează trecerea apei din stare solidă în stare lichidă ($-3^\circ\text{C} \dots +3^\circ\text{C}$) a fost aproximativ după 15-20 minute de încălzire. După 50 de minute de încălzire a bucăților de aluat creșterea temperaturii se realizează lent în comparație cu etapa precedentă, ceea ce poate fi explicat prin micșorarea diferenței între temperatura în centrul bucății de aluat și temperatura aerului, această fiind forța motrice a procesului de încălzire, care influențiază asupra vitezei schimbului de căldură.

La realizarea testelor de coacere au fost obținute probele de chifle prezentate în figura 3.

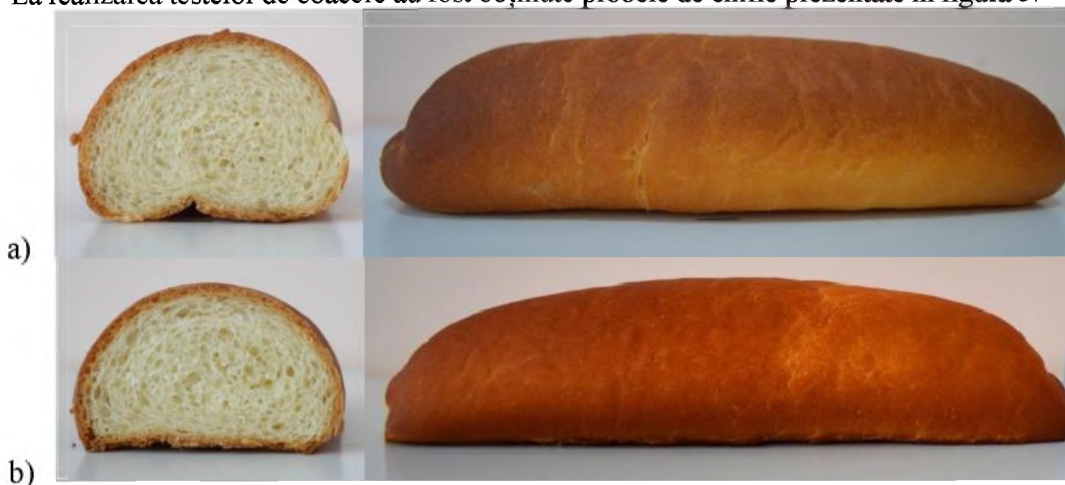

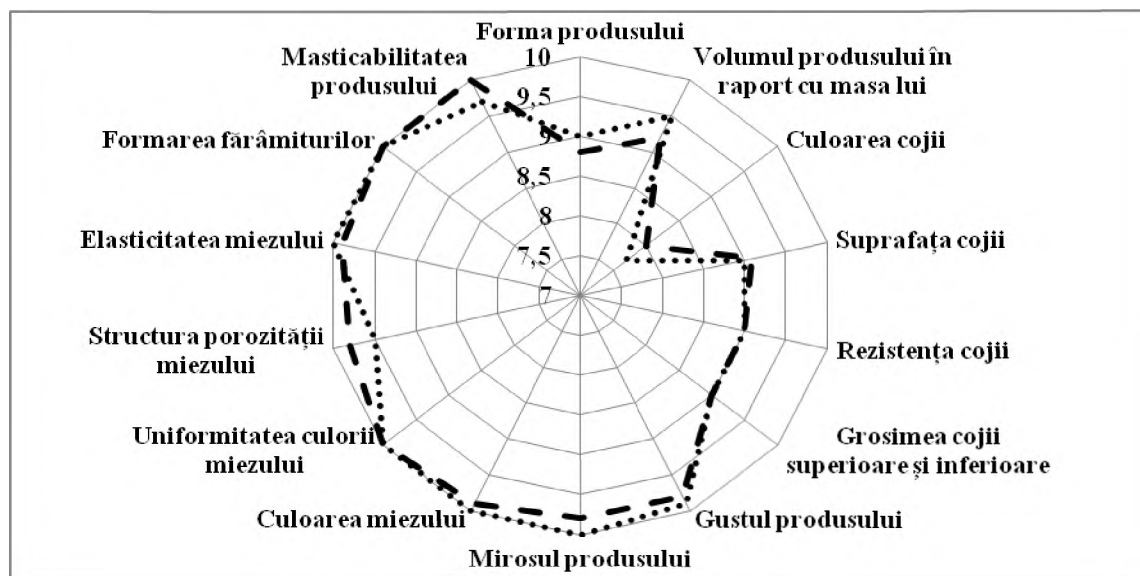
Figura 3. Probele de chifle obținute în testele de coacere

a) Chiflă de tip “Cornișori” din aluat necongelat (proba martor);

b) Chiflă de tip “Cornișori” din aluat congelat și decongelat la $+40 \pm 1^\circ\text{C}$.

La probele de chifle obținute au fost studiate proprietățile senzoriale și fizico-chimice. Aprecierea proprietăților senzoriale s-a realizat de către o echipă de degustători, care au evaluat probele de chifle în

baza la 14 indici de calitate. Rezultatele analizei sunt prezentate în figura 4.

---- Chiflă de tip "Cornișori" din aluat necongelat (proba martor);

..... Chiflă de tip "Cornișori" din aluat congelat și decongelat la +40 ± 1 °C.

Figura 4. Rezultatele analizei senzoriale a probelor de chifle

Sursa: Elaborat de autor

Din rezultatele prezentate în diagramă putem constata că ambele probe de chifle au acumulat practic același punctaj, ceea ce înseamnă că proprietățile senzoriale ale probei de chifle din aluat congelat nu se deosebesc esențial de la proprietățile probei martor, obținute din aluat necongelat. Produsul dat are forma regulată, volum destul de mare, suprafața cojii este puțin lucioasă, relativ netedă, cu mici crăpături, culoare cafenie deschisă, puțin neuniformă, porozitatea este bine dezvoltată, uniformă, cu bule mici în întregul volum al miezului, culoarea miezului este albă cu nuanță gălbuie, elasticitatea miezului este bună, formează cantități mici de fărâmituri la tăiere, gustul și mirosul plăcut, masticabilitatea caracteristică produsului.

În urma analizei fizico-chimice a probelor de chifle elaborate au fost obținute rezultatele prezentate în figura 5.

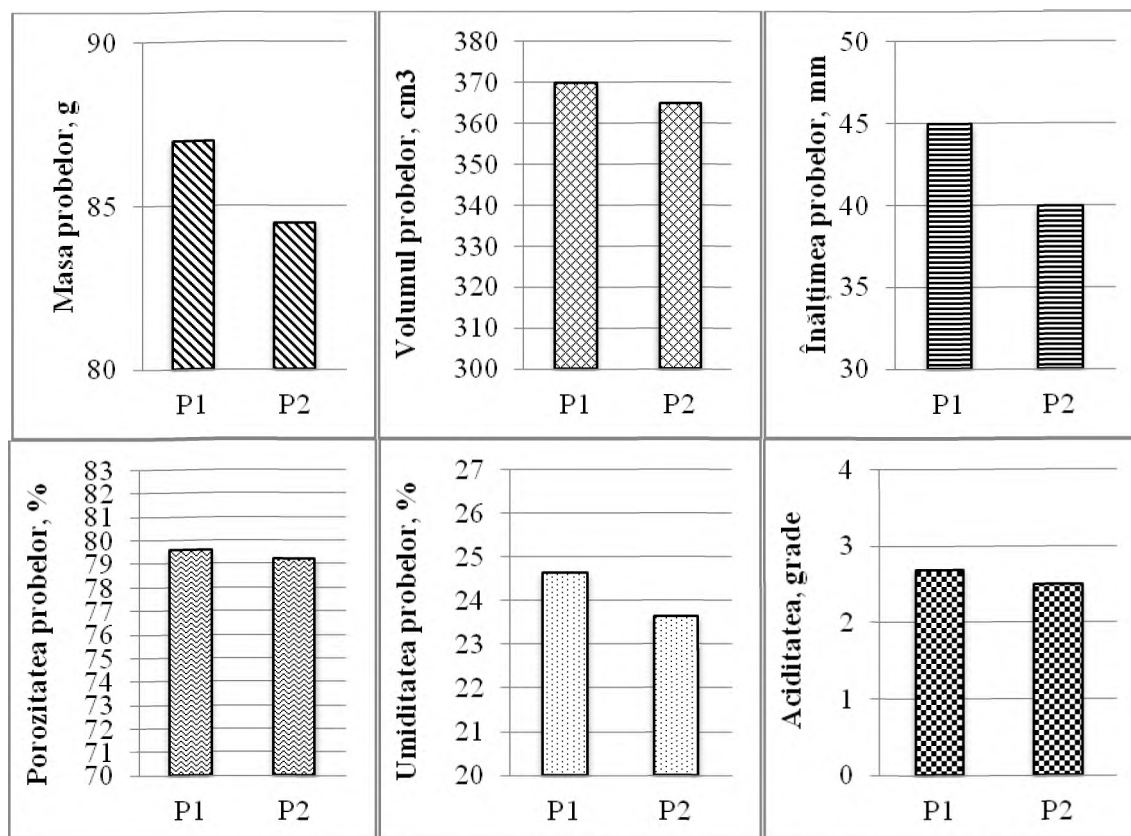

Figura 5. Rezultatele analizei fizico-chimice a probelor de chifle

P1 – Chiflă de tip “Cornișori” din aluat necongelat (proba martor);

P2 – Chiflă de tip “Cornișori” din aluat congelat la -20 ± 1 °C și decongelat la $+40 \pm 1$ °C.

Sursa: Elaborat de autor

Din rezultatele prezentate putem observa o diminuare a tuturor parametrilor fizico-chimici de calitate pentru proba de chifle obținută din aluat congelat în comparație cu cea obținută după tehnologia clasică. Diminuarea masei și umidității chiflilor poate fi explicată prin mărirea scăzămintelor la coacere, asociată de influența negativă a procesului de congelare asupra glutenului din aluat și respectiv asupra capacității aluatului de a reține apa. Scăderea volumului, înălțimii și porozității chiflilor obținute din aluat congelat poate fi explicată atât prin influența negativă a congelării asupra activității drojdiei de panificație și respectiv asupra procesului de fermentație alcoolică și afănării aluatului, cât și prin influența negativă a congelării asupra glutenului și capacității aluatului de a reține gazele de fermentare. Aciditatea scăzută a probelor de chifle obținute din aluat congelat în comparație cu aciditatea probei martor poate fi explicată prin influența negativă a congelării asupra activității bacteriilor lactice din aluat, și respectiv asupra procesului de fermentație lactică, care se desfășoară inclusiv și la etapa dospirii finale a bucăților de aluat, și respectiv asupra acumulării acizilor în produsul finit.

Însă, în general, diminuarea parametrilor fizico-chimici de calitate pentru probele de chifle obținute din aluat congelat este foarte nesemnificativă, ceea ce dovedește că pentru chiflile de tip “Cornișori” operația de congelare lentă a bucăților de aluat la temperatura -20 ± 1 °C, depozitarea acestora timp de 24 ore la aceeași temperatură și decongelare rapidă în dospitor la $+40 \pm 1$ °C nu influențează negativ asupra proprietăților fizico-chimice a produsului finit.

Reieșind din cele expuse anterior și urmărind scopul propus se recomandă implementarea tehnologiei studiate la fabrica de panificație S.A. “Cahulpan” din orașul Cahul, Republica Moldova, cu respectarea parametrilor procesului tehnologic stabiliți în cercetare și aplicarea schemei tehnologice prezentate în figura 6.

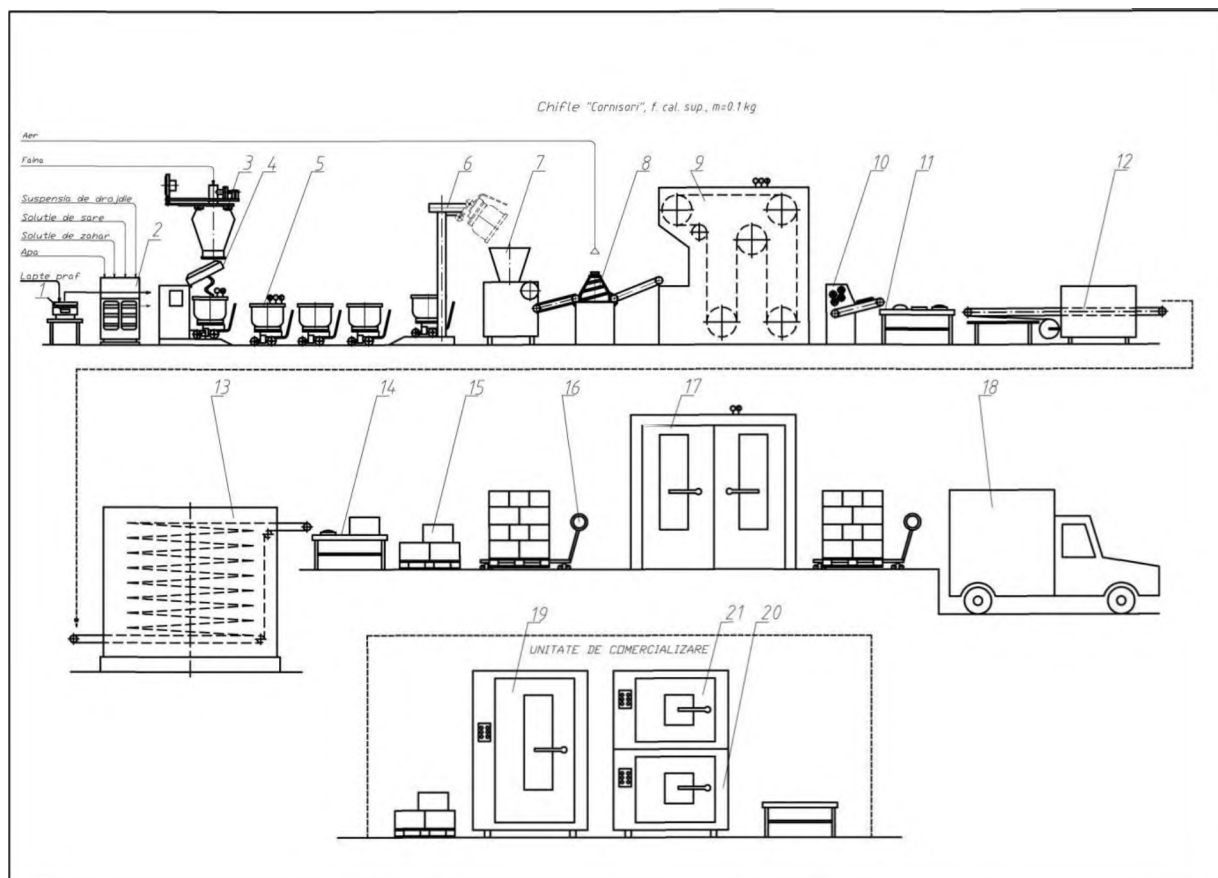

Figura 6. Schema tehnologică de fabricare a chiflilor de tip “Cornişori” din aluat congelat
1 – Cântar; 2 – Dozator de ingrediente lichide; 3 – Dozator de făină; 4 – Malaxor; 5 – Cuva pentru fermentarea aluatului; 6 – Redicător-răsturnător de cuve; 7 – Divizator de aluat; 8 – Rotungitor de aluat; 9 – Dospitor; 10 – Mașina de modelat alungit; 11 – Masa de lucru; 12 – Mașina de ambalat; 13 – Instalația de congelare; 14 – Masa de lucru; 15 – Paletă cu produse ambalate; 16 – Cărucior; 17 – Camera frigorifică; 18 – Unitate de transport; 19 – Frigider; 20 – Dospitor; 21 – Cuptor.

Sursa: Elaborat de autor

Conform schemei tehnologice elaborate semifabricatele din aluat congelat sunt obținute la întreprindere, iar produsele finite pot fi pregătite la unitățile de desfacere și comercializate în stare caldă, ceea ce este potrivit pentru conceptul “street food”. Astfel prin implementarea tehnologiei date există posibilitatea atragerii unui număr mai mare de consumatori și respectiv majorarea veniturilor întreprinderii.

Concluzii

În urma cercetării realizate au fost stabiliți parametrii optimi ai procesului tehnologic de fabricare a chiflilor de tip “Cornişori” din aluat congelat. S-a dovedit că operația de congelare lentă a bucășilor de aluat la temperatura -20 ± 1 °C, depozitarea acestora timp de 24 ore la aceeași temperatură și decongelarea rapidă în dospitor la $+40 \pm 1$ °C are influență negativă nesemnificativă asupra proprietăților senzoriale și fizico-chimice a produsului finit, ceea ce înseamnă că parametrii regimului tehnologic determinați pot fi utilizați pentru implementarea tehnologiei date la fabrica de panificație S.A. “Cahulpan” din orașul Cahul, Republica Moldova. S-a propus schema tehnologică de fabricare a chiflilor de tip “Cornişori” din aluat congelat, care poate fi implementată cu succes la această fabrică.

Referințe bibliografice:

1. Bordei D. 2005. *Tehnologia modernă a panificației*, Editura Agir, București, p. 369;
2. Соболева Е. В., Сергачева Е. С. Использование продуктов переработки зерна ржи в производстве хлебобулочных изделий по технологии отложенной выпечки. В: *Низкотемпературные и пищевые технологии в XXI веке*, 2015, стр. 351-354;
3. Reglementări tehnice. “Produse de panificație și paste făinoase”, aprobată prin Hotărârea Guvernului

- RM nr. 775 din 03.07.2007, modificată prin Hotărârea Guvernului RM nr. 1456 din 30.12.2016;
4. Bordei D. 2005. *Tehnologia modernă a panificației*, Editura Agir, București, p. 376;
 5. Дмитриева Ю. В. Влияние температуры теста после замеса на качество замороженной после формирования сдобы. В: *Достижения вузовской науки*, Новосибирск: ООО “Центр развития научного сотрудничества”, (12) 2014, стр. 103-109;
 6. Ермош Л. Г. Сравнительная оценка воздействия хлебопекарных улучшителей на качество замороженных хлебобулочных изделий. В: *Вестник Красноярского Государственного Университета*, Красноярск: КрасГАУ, (2) 2015, стр. 101-107;
 7. Ковалева Л. И. Использование современных криопротекторов для хлебопекарной продукции. В: *Вестник индустрии гостеприимства*, СПб.: Санкт-Петербургский Государственный Университет, 2016, стр. 87-91;
 8. Парамоненко Л., Гогова Ц., Дуракова А. Качественные показатели хлеба, приготовленного из замороженного, обогащённого тремя и четырьмя травами теста. В: *Вестник ЧГАА* (68) 2014, стр. 117-123;
 9. Ермош Л. Г. Березовикова И. П. Технология хлебобулочных изделий из замороженных полуфабрикатов с использованием муки топинамбура. В: *Техника и технология пищевых производств*, Кемерово: Кемеровский Государственный Университет, (27) 2012, стр. 11-17;
 10. Османьян Р. Г. Штамп хлебопекарных дрожжей ЛВ-3, устойчивых к воздействию низкой температуры, для производства замороженных полуфабрикатов. В: *Пищевая и перерабатывающая промышленность*, Москва: Центральная научная сельскохозяйственная библиотека (2) 2006, стр. 440;
 11. Лукина О. В., Лукина Д. В. Оценка качества теста, размороженного при помощи СВЧ-установки, и выпеченных хлебобулочных изделий. В: *Вестник Чувашского Государственного Педагогического Университета им. И. Я. Яковлева*, Чебоксары: Государственный Педагогический Университет им. И. Я. Яковлева (80) 2013, стр. 111-115;
 12. Bordei D. 2005. *Tehnologia modernă a panificației*, Editura Agir, București, p. 370-375;
 13. Кочергин В. В. *Сбоник рецептур на хлеб и хлебобулочные изделия*, М. Агропромиздат, 1986, стр. 23;
 14. Bordei D., Bahrin G., Pîslaru V., Gasparotti C., Elisei A., Banu I., Ionescu L. & Codină G. 2007. *Controlul calității în industria panificației. Metode de analiză*, Editura Academica, Galați, p. 359;
 15. Bordei D., Bahrin G., Pîslaru V., Gasparotti C., Elisei A., Banu I., Ionescu L. & Codină G. 2007. *Controlul calității în industria panificației. Metode de analiză*, Editura Academica, Galați, p. 474;

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

**„Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”,
7 iunie 2018,**

Volumul V, Partea 1

- I. Științe politice și administrative**
- II. Științe juridice**
- III. Științe economice**
- IV. Științe exacte și ingineresti**

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: rectorat@usch.md

Bun de tipar: 30.08.2018
Format: 21 cm x 29,7 cm
Coli de tipar: 24,06
Tirajul 100 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949